

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

З. Ф. Ключко, К. К. Голобородько, О. Є. Пахомов, В. О. Афанасьєва

**БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ.
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ.
ВИЩІ РІЗНОВУСІ ЛУСКОКРИЛІ.
ЧАСТИНА 2. СОВКИ (*Lepidoptera: Noctuidae*).**

Дніпропетровськ
Видавництво ДНУ
2011

— —
Рекомендовано до друку вченою радою Дніпропетровського
національного університету імені Олеся Гончара.
Протокол № _ від __. __. 2010 р.

Рецензенти:

член-кор. НАНУ, д-р біол. наук, проф. *І. Г. Смельянов*
д-р біол. наук, с.н.с. *О. В. Пучков*
кан. біол. наук, н.с. *О. В. Бідзіля*

Ключко З. Ф.

Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Вищі різновусі лускокрилі. Частина 2. Совки (*Lepidoptera: Noctuidae*) / З. Ф. Ключко, К. К. Голобородько, О. Є. Пахомов, В. О. Афанасьєва / наук. ред. к.б.н. І. Г. Плюща / за заг. ред. проф. О. Є. Пахомова – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2011. – с.

Розглянуто важливі питання біорізноманіття совок Дніпропетровської області. Наведено характеристику природних умов області, видового складу лускокрилих, особливостей будови всіх стадій розвитку, екологічних комплексів, зоогеографічних особливостей, сучасного стану, кадастру всіх зареєстрованих видів. Особливу увагу приділено еколого-біологічним особливостям існування совок в екосистемах регіону усіх типів. Подано рекомендації щодо збереження та охорони лускокрилих у регіоні. Для працівників природоохоронних організацій, наукових співробітників, аспірантів і викладачів вищих і середніх навчальних закладів.

Іл. __. Табл. __. Бібліогр. __.

Ключко З. Ф.

Биологическое разнообразие Украины. Днепропетровская область. Высшие разноусые чешуекрылые. Часть 2. Совки (*Lepidoptera: Noctuidae*) / З. Ф. Ключко, К. К. Голобородько, А. Е. Пахомов, В. О. Афанасьєва / науч. ред. к.б.н. И. Г. Плюща / под общ. ред. проф. А. Е. Пахомова – Д. : Изд-во Днепропетр. нац. ун-та, 2011. – с.

Рассмотрены важнейшие вопросы биоразнообразия комплекса совок в условиях Днепропетровской области. Представлена характеристика природных условий области, видового состава чешуекрылых, особенностей строения всех стадий развития, экологических комплексов, зоогеографических особенностей, современного состояния, кадастра всех зарегистрированных видов. Особое внимание уделено эколого-биологическим особенностям существования комплекса в экосистемах региона всех типов. Представлены рекомендации по сохранению и охране чешуекрылых в регионе. Для работников природоохранных организаций, научных сотрудников, аспирантов и преподавателей высших и средних учебных заведений.

Илл. __. Табл. __. Библиогр. __.

Kljuchko Z. F.

Biological Diversity of Ukraine. The Dnipropetrovsk region. Moth. Volume 2. (*Lepidoptera: Noctuidae*) / Z. F. Kljuchko, K. K. Goloborod'ko, O. Ye. Pakhomov, V. O. Afanas'eva // Prof. O. Ye. Pakhomov (ed.). – Dnipropetrovsk : Dnipropetr. Nat. Univ. Press, 2011. – p.

The major questions of butterflies biodiversity of the Dnipropetrovsk region are considered. Description of environmental conditions of area, species butterflies composition, features of structure of all development stages, ecological complexes, zoogeographical features, modern state, cadastre of species are presented. The special attention is spared to ecology and biology features of complex in all kinds of ecosystems in region. Recommendations on saving and guard of butterflies in a region are presented. Intended for the employees of nature protection organizations, research workers, graduate students and teachers of higher and middle educational establishments.

Ill. __. Tab. __. Bibliogr. __.

ISBN ____-____-____-____-__

© Ключко З. Ф., Голобородько К. К., Пахомов О. Є., Афанасьєва В. О. 2011
© Лоза І. М., рисунки 2011
© Видавництво ДНУ 2011

ВСТУП

Збереження біотичного різноманіття на індивідуальному, популяційному та екосистемному рівнях, на думку багатьох учених, залежить у першу чергу від знань про сучасний стан фауни того чи іншого регіону. Дніпропетровщина як область України із найбільш загрозливим масштабом антропогенного тиску є зоною постійного ризику для сучасної фауни вищих різновусих лускокрилих. Отже, дослідження та постійний моніторинг цієї групи лускокрилих є необхідною передумовою для їх збереження. Першим кроком до нього повинно стати складення кадастрової характеристики лепідоптерофауни регіону.

До цього видання включено представників трьох надродин *Lasiocampoidea* (родина *Lasiocampidae*), *Bombycoidea* (родини *Endromididae*, *Saturniidae*, *Lemoniidae*, *Sphingidae*) і, частково, *Noctuoidea* (родини *Notodontidae*, *Lymantriidae*, *Arctiidae*, *Syntomidae*). Не зовсім логічний, на перший погляд, вибір родин, включених у даний випуск, визначається перш за все його обсягом. Дані про велику родину *Noctuidae* з надродини *Noctuoidea*, представлені у фауні Дніпропетровської області понад 400 видами, та дві інші невеликі родини з цієї ж надродини будуть опубліковані в окремому виданні.

У цій праці використані матеріали авторів за понад п'ятнадцятирічний термін роботи. Наукові дослідження проводили як стаціонарно (на Присамарському міжнародному біосферному стаціонарі ім. О. Л. Бельгарда та стаціонарних пробних площах у м. Дніпропетровськ, у с. Майорка Дніпропетровського району, Дніпровсько-Орільському природному заповіднику), так і шляхом експедиційних виїздів до більшості районів області.

Крім матеріалів авторів, використані дані наукових досліджень кандидата біологічних наук, доцента кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олесь Гончара В. О. Барсова, засновника фондової колекції лускокрилих Дніпропетровського національного університету, що поповнювалась протягом майже 40 років. Без його колекції неможливо було б скласти кадастрову характеристику видів комплексу вищих різновусих лускокрилих Дніпропетровської області. Також дякуємо за співробітництво та картографічну допомогу кандидату географічних наук, доценту кафедри фізичної та економічної географії ДНУ ім. Олесь Гончара Н. М. Дук.

Окрема подяка за можливість користуватися зборами приватним колекціонерам – кандидату геолого-мінералогічних наук І. М. Черненку (м. Дніпропетровськ), а також В. М. Черненку (м. Запоріжжя), Р. А. Величку, В. О. Афанасьєвій (м. Дніпропетровськ). Щирі слова вдячності адресуємо кандидату біологічних наук І. А. Зайцевій і М. В. Шульман за допомогу в художньому оформленні, та кандидату біологічних наук І. М. Лозі за виконання оригінальних рисунків, що зображують будову різних стадій розвитку лускокрилих.

1.2. Геологічна будова

Території Дніпропетровщини властива складна геологічна будова. У межах області є геологічні утворення майже всіх стратиграфічних видів, починаючи з архейських і закінчуючи четвертинними. Область розташована в межах Східноєвропейської платформи, де процеси складкоутворення завершилися до пізнього протерозою (Фізична ..., 1992). Із структур першого порядку в межі області потрапляють південно-східна частина Українського щита і частина Дніпровсько-Донецької западини. Південно-східна частина Українського щита поділяється на такі блоки: Кіровоградський, Придніпровський і Приазовський, два останні відмежовані Кінсько-Ялинським грабеном (Физическая география ..., 1988). Південніше щита розташована Причорноморська западина.

У межах південно-східної частини Українського щита докембрійський фундамент підіймається вище рівня моря на 100–150 м (Фізична ..., 1992). Дуже часто, особливо в долинах річок, частини фундаменту виходять на денну поверхню. Осадковий чохол на щиті невеликої потужності – декілька десятків метрів, більшою частиною – неоген-антропогеновий, меншою – палеоген-антропогеновий (Фізична ..., 1992).

Східніше Українського щита розташована Дніпровсько-Донецька западина, ускладнена в центрі Доно-Дніпровським грабеном (Физическая география ..., 1988). Грабен виповнений середньо- і верхньодевонськими і кам'яновугільними відкладами. Вище кам'яновугільних залягають пермські, тріасові, юрські, крейдові, палеогенові та неогенові відклади, потужність яких у напрямку щита поступово зменшується (Фізична ..., 1992).

1.3. Рельєф

Рельєф Дніпропетровської області рівнинний, неоднорідний. Тут розмістилися Придніпровська височина, Придніпровська та Причорноморська низовини. Придніпровська височина – це геоморфологічна область, сформована Українським щитом, а на базі Дніпровсько-Донецької та Причорноморської западини утворилися Придніпровська та Причорноморська низовини відповідно. Межі між геоморфологічними областями є тектонічно обумовленими, тобто збігаються з глибинними розломами земної кори (Фізична ..., 1992).

Дніпропетровська область розташована у зоні степів (рис. 1.3), що є однією з найдавніших на Східноєвропейській рівнині. Як тип ландшафту вона сформувалася в пліоцені (Половина, 1998). У четвертинний період її територія не покривалася льодовиком. Рельєф зони зрілий, ерозійний, з глибокими долинами річок, великими балками та розвинутою мережею ярів. На півдні розташовані численні степові блюдця та поди. Формування рельєфу у більшості районів почалося з кінця палеогену (Половина, 1998).

Більша частина території області з поверхні складена антропогеновими відкладами – переважно лесовидними, в основному лесовидними суглинками, в межах річкових терас – пісками та супісками, у долинах річок, на височинах та їх схилах поверхню еродованих місцевостей складають доантропогенові напівскельні та скельні породи (вапняки, граніти, гнейси) (Пашенко, 1989).

Визначальна риса степових ландшафтів (Пашенко, 1989а) – домінування в їх природному стані трав'янистої степової рослинності. У сучасних степових ландшафтах Дніпропетровської області такий тип рослинності майже повністю витіснили сільськогосподарські культури.

1.4. Клімат

Дніпропетровська область розташована у зоні помірних широт із достатньо активною атмосферною циркуляцією, переважаючим типом якої є переміщення повітряних мас із заходу на схід (Фізична ..., 1992). За класифікацією Б. П. Алісова, у зоні помірних широт в Україні звичайно виділяють дві кліматичні області: атлантико-континентальну та континентальну. Дніпропетровська область розміщена в континентальній (Природа Украинской ..., 1984). Континентальність збільшується з південного заходу на схід, що підтверджується збільшенням у цьому напрямку амплітуди добових і річних температур повітря (Горб, Дук, 2006).

Характерною особливістю клімату є значні коливання погодних умов з року в рік. Помірно-вологі та прохолодні роки змінюються різко посушливими та теплими, а посушливість у теплий період підсилюється дією суховіїв. У цілому, клімат характеризується відносно прохолодною, часто малосніжною зимою і жарким літом. Поєднання недостатнього зволоження з високими температурами в літній період зумовлює значну сухість повітря (Горб, Дук, 2006), що збільшує дефіцит вологості і випаровування й несприятливо впливає на сільськогосподарське виробництво.

Дніпропетровська область характеризується досить великим тепловим балансом. Річний радіаційний баланс дорівнює 50–57 ккал/см². Тривалість вегетаційного періоду – 210–245 днів. Річна сума температур повітря вища +10 °С – 2800–3600 °С (Атлас природних ..., 1978). Температурна амплітуда повітря зростає із заходу на схід. Тільки у період із червня по серпень не спостерігаються приморозки. Середньодобова температура дорівнює +8,3 °С, річна амплітуда – 27,6 °С. Тривалість безморозного періоду – 191 доба. Середньомісячна січнева температура складає –5,6 °С, коливаючись у межах –38...+10 °С, липнева – +22 °С (+8...+38 °С) (Грицан, 2000).

Характеристику вітру наведемо за даними А. С. Горба (1992): у середньому протягом року повторюваність різних напрямків вітру на Дніпропетровщині майже однакова; дещо переважають на 3–5 % вітри північно-західної та південно-східної чвертей; середня річна швидкість вітру в області характерна для рівнинної частини України; вона становить взимку 5–5,5 м/с, зменшуючись у літній період до 3,5–4 м/с; максимальна швидкість припадає на післяполудневі години, а мінімальна – на другу половину ночі.

Річна кількість опадів у межах зони зменшується від 490 мм на півночі до 300–350 мм на півдні (Грицан, 2000). Коефіцієнт зволоження становить 0,8–1,2 (Бельгард, 1971). Для характеристики умов зволоження того чи іншого біотопу Л. П. Травлєєв запропонував поняття про локальний коефіцієнт зволоження, який являє собою співвідношення між опадами, стоком і випаровуванням для різних гігروتопів (Травлєєв Л. П., Травлєєв А. П., 1979).

Найбільша кількість опадів випадає в першій половині літа (інколи до 60 % річної норми), мінімальна – у лютому та жовтні (30–35 мм). Із травня по вересень спостерігаються опади лише у вигляді дощу. У холодну половину року реєструється 20–30 днів із твердими опадами (Горб, 1992). Річна тривалість періодів з опадами (Горб, 1992; Грицан, 2000; Горб, Дук, 2006) коливається від 124 до 160 днів.

1.5. Гідрологія

Водні ресурси Дніпропетровської області складаються із середньорічного стоку води з території та надходження у її межі річкових вод із суміжних територій. У середній за водністю рік ресурси місцевого стоку складають близько 0,87 км³, із суміжних територій – 50,6 км³, тобто загальний річковий стік складає 51,47 км³ (Екологические

основи..., 1998). Водозабезпеченість території Дніпропетровської області низька, складає від 10 до 50 тис. км³ на 1 км² площі на рік (Экологические основы..., 1998).

Головною рікою гідрографічної мережі Дніпропетровської області є Дніпро. Довжина р. Дніпро у межах області складає 261 км і, відповідно до розподілу головних приток по всій системі Дніпра, ця частина ріки від м. Київ до м. Запоріжжя належить до середнього Дніпра (Фізична ..., 1992).

Найбільшими притоками Дніпра у регіоні є Оріль, Самара з Вовчою та Інгулець. Найбільшими притоками Дніпра, басейни яких повністю розташовані в межах області, є Мокра Сура та Базавлук.

Загальна довжина 146 малих річок і ріки Дніпро у межах області складає 4926 км (Фізична ..., 1992). Значення цих річок як водних джерел різне. 26 малих річок (Водяна, Ворона тощо) загальною протяжністю 385 км майже повністю замулені. Вони втратили своє значення як водні джерела. 88 річок загальною протяжністю 1873 км повністю зарегульовані системою водойм (Кам'янка, Берестова, Татарка тощо).

Три річки (Гніздка, Кочерга та Грушоватка) загальною протяжністю 41 км використовуються як колектори для скидання очищених стічних вод м. Павлоград, а також як місце зберігання "хвостів" ГЗК Кривбасу. Річки Суха Сура та Широка використані під будівництво ставків-накопичувачів стічних вод міст Кривий Ріг та Дніпродзержинськ. Решта річок (Самара, Вовча, Оріль, Інгулець тощо) мають постійний плин води, а отже є головними водними джерелами декількох районів області.

Усього в Дніпропетровській області побудовано 121 водосховище та 1241 ставок. Озер в області мало, вони невеликі за розміром. Більшість їх розташована в долинах Дніпра, Самари та Орілі.

1.6. Ґрунти

Незважаючи на вік степового ландшафту, сучасні ґрунти в степах молоді. Їх молодість пояснюється тим (Половина, 1998), що материнські породи (леси й лесоподібні суглинки), на яких вони сформувалися, нагромаджувалися в епоху зледеніння.

Найбільше поширені (близько 90 % площі області) звичайні середньогумусні та південні малогумусні чорноземи, сформовані на важкогумусних лесових породах під різнотравно-кострицево-ковиловою та кострицево-ковиловою рослинністю.

Дослідження В. В. Докучаєва (Бельгард, Травлеєв, 1981) довели, що чорнозем звичайний є продуктом розкладу степової рослинності в посушливому кліматі за специфічних умов життєдіяльності мікроорганізмів та тварин. До складу верхнього горизонту чорноземних ґрунтів входить гнійно-аккумулятивний горизонт із великим вмістом гумусу. У Дніпропетровській області переважають звичайні чорноземи із вмістом гумусу 6–8 % і потужністю гнійно-аккумулятивного горизонту 40 см (Бельгард, Травлеєв, 1981). Завдяки високому вмісту гумусу та зернистій структурі чорноземи відрізняються високою родючістю.

На думку Н. А. Белової та А. П. Травлеєва (1999), під лісовими насадженнями на території Дніпропетровської області в умовах імпермацидного типу зволоження формуються чорноземи якісно своєрідних підтипів: чорноземи лісополіпшені (у лісових культурбіогеоценозах) та чорноземи лісові (у природних байрачних лісах вододілів та пристінів). Характерними особливостями таких ґрунтів учені вважають наявність лесиважу, позитивних мікроморфологічних властивостей, специфічних фізико-хімічних показників, збільшення кількості та поліпшення якості гумусних речовин, відсутність явища опідзоллення тощо.

Вивчення фізико-хімічних і агрохімічних властивостей ґрунтів степових цілинок виявило (Белова, 1997), що такі ґрунти характеризуються середнім мулистопилуватим гранулометричним складом; за ступенем розвитку процесів вилужування ґрунти цілинок, як правило, слабковилужені. У профілі цілинних ґрунтів ясно прослідковується накопичення фосфору в ілювіальному горизонті. Сольовий профіль відрізняється невисоким умістом водорозчинних солей.

Біологічна активність ґрунтів характеризується напругою біологічних процесів, що відбуваються в ній. Вивчення особливостей біологічної активності ґрунтів на прикладі Присамар'я показало (Белова, Травлев, 1999), що найвища активність ґрунтових ферментів спостерігається у верхніх шарах, де зосереджена найбільша кількість мікроорганізмів.

1.7. Рослинний покрив

Рослинний покрив Дніпропетровської області формується в умовах нестачі вологи та характеризується специфічними рисами, що виражаються у переважанні на межиріччях трав'янистої посухостійкої степової рослинності. Її складають головним чином багаторічні ксерофітні дерновинні злаки (Лавренко, 1954) із родів ковила (*Stipa*), костриця (*Festuca*), житняк (*Agropyron*), келерія (*Koeleria*). Ці домінуючі дерновинні злаки створюють у степах основу рослинних угруповань і складають максимум їх фітомаси.

Крім дерновинних злаків помітну участь у структурі травостану бере різотрав'я, роль якого сильно знижується на південь, у зв'язку зі зменшенням вологозабезпеченості. До складу різотрав'я входять види з різною будовою кореневої системи (Бельгард, 1971), наприклад стрижнекореневі рослини – види родів гвоздика (*Dianthus*), волошка (*Centaurea*), кореневищні рослини – види родів вероніка (*Veronica*), підмаренник (*Galium*), кореневопаросткові рослини – полин австрійський (*Artemisia austriaca*). У південних степах добре представлені напівчагарничкові полини.

Для степової рослинності характерна відкритість рослинного покриву та його мозаїчність. Проміжки між рослинами – кальвіції – у роки з великою кількістю атмосферних опадів заповнюються малорічниками, які у посуху звичайно залишаються в ґрунті у вигляді насіння (Бельгард, 1950).

У напрямку з півночі на південь у зв'язку зі збільшенням посушливості клімату степова рослинність набуває все більш ксерофільного характеру. Так, у північній частині зони переважають різотравно-кострицево-ковилові степи, які південніше змінюються більш одноманітними кострицево-ковилевими степами. Степова рослинність, крім чорноземів, існує ще й на пісках, супісках, кам'янистих схилах і солонцюватих чорноземах, відповідно утворюючи, за Е. М. Лавренко (1954), псамофільні, геміпсамофільні, петрофільні та галофільні варіанти степових угруповань, що зберігають загальні риси зональних фітоценозів.

Особливої уваги заслуговують лісові біогеоценози, розташовані у степовій зоні України. Рослинні угруповання степових лісів відрізняються високою насиченістю та складною просторовою структурою (Бельгард, 1938, 1950, 1971).

Помітні зміни вносять у структуру рослинного покриву степової зони річкові долини (рис. 1.4). За О. Л. Бельгардом (1950), залежно від тривалості водопілля, всі заплавні ліси поділяються на тривалозаплавні та короткозаплавні. До заплав у багатьох випадках примикає піщана тераса (арена). Рослинний покрив арен відрізняється великим різноманіттям, але головна деревна порода в цьому типі лісу – сосна звичайна.

У підзоні різотравно-кострицево-ковилевих степів значного розвитку досягає балково-яружний ландшафт. У таких умовах формуються байрачні екосистеми з

домінуванням парцел дуба. За загальновизнаною класифікацією О. Л. Бельгарда (1950), всі байрачні ліси (залежно від їх географічного положення) поділяють на такі варіанти:

- 1) північні (Присамарські байрачні ліси);
- 2) північно-західні (Верхньодніпровські байрачні ліси);
- 3) західні (Олександрійські байрачні ліси);
- 4) південні (байрачні ліси колишньої порожистої частини Дніпра).

Нині більшість території степового Придніпров'я вкрита культурбіогеоценозами. Степові цілинні біогеоценози залишились на невеликих територіях, не придатних для ведення сільського господарства.

Флора Дніпропетровської області, за даними В. В. Тарасова (2005), налічує 1714 видів, об'єднаних у 5 відділів, 7 класів, 126 родин, 607 родів. Важливою характеристикою систематичної структури флори вважається (Тарасов, 2005) послідовність розташування списку 10–20 найбільших родин у порядку зменшення кількості видів у них (табл. 1.1).

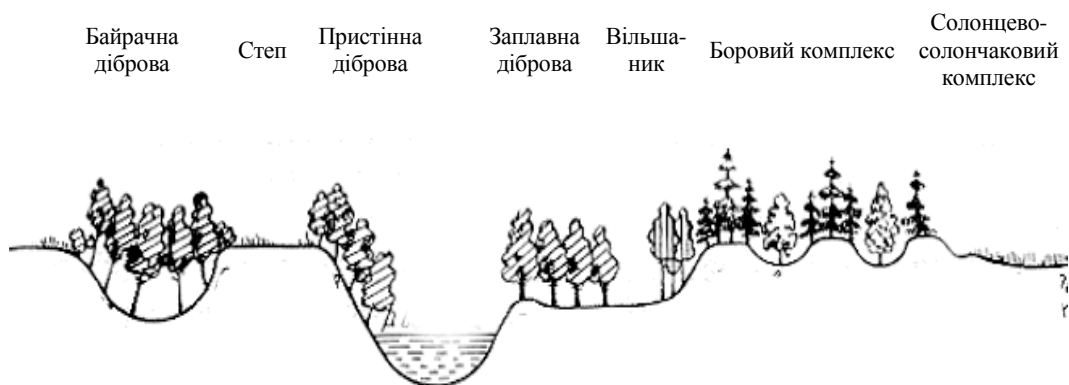

Рис. 1.4. Розріз через долину р. Самара (за О. Л. Бельгардом, 1971)

Цікавим є комплекс флори руслових водосховищ. На прикладі Запорізького водосховища Б. О. Барановський (2000) встановив, що до складу флори цієї водойми та її берегів входить 950 видів. Найчисленнішими є багаторічники (542 види). Гідрофітна та гідрофільна флора нараховують 55 та 140 видів відповідно.

За новітнім (Тарасов, 2005) флористичним районуванням Дніпропетровської області виділяється 6 флористичних підрайонів: Верхньодомоткансько-Верхньокам'янський, Інгулецько-Базавлуцько-Томаківський, Дніпровсько-Сурський, Дніпровсько-Орільський, Середньоорільсько-Самарський та Дніпровсько-Верхньововчанський.

Рідкісними та зникаючими у Дніпропетровській області вважаються 335 видів судинних рослин (Кучеревський, 2000), у тому числі 61 – занесений до Червоної книги України, 14 – до Світового, 22 – до Європейського Червоних списків, 322 – охороняються в області. За останніми даними (Тарасов, 2005) ще 80 видів додатково рекомендовано до охорони.

1.8. Тваринне населення

За сучасними поглядами на зоогеографічне (ентомогеографічне) районування світу (Крыжановский, 2002) степова зона Євразії включена до бореальної області як Скіфська

підобласть. Фауна степової зони України за класичним поділом О. Ф. Ємельянова (1974) відноситься до Української підпровінції Західноскіфської надпровінції Скіфської області.

Найчисленнішим елементом фауни степової зони можна вважати безхребетних. Яскравим прикладом великого видового різноманіття цієї групи тварин є шкідлива ентомофауна, що свого часу була добре вивчена Л. Г. Апостоловим (1970). За результатами його досліджень зафіксовано близько 755 видів різних таксономічних груп (із них європейських видів приблизно 63,2 %, євроазійських – 20,1 %, середземноморських – 4,6 %, голарктичних – 5,7 % та космополітів – 6,4 %).

Фауна хребетних нараховує 384 види тварин. Їх сучасний вигляд сформований за рахунок лісових та гідрофільних видів. З лісовими ландшафтами пов'язані 47 % видів, із гідроценозами – 37 %, із степовими та польовими – 17 %, із населеними пунктами – 6 % видів тварин (Фізична ..., 1992). Теріофауна включає 62 види (Булахов, Пахомов, 2006). У степових системах домінує положення займають мишоподібні гризуни, ховрах сірий, сліпак звичайний, заєць сірий, лисиця звичайна. У заплавах лісах численний кріт європейський, бурозубка звичайна, вовк, ласка, куниця, кабан дикий.

Таблиця 1.1

Найбільші родини флори Дніпропетровської області, за В. В. Тарасовим (2005)

Назва родини	Ранг родини / кількість дикорослих видів, % від флори	Кількість родів у родині, % від їх кількості
<i>Asteraceae</i>	1 / 230 (14,2)	78 (12,85)
<i>Poaceae</i>	2 / 138 (8,56)	59 (9,72)
<i>Fabaceae</i>	3 / 99 (6,14)	26 (4,28)
<i>Brassicaceae</i>	4 / 86 (5,33)	42 (6,95)
<i>Caryophyllaceae</i>	5 / 86 (5,33)	32 (5,27)
<i>Lamiaceae</i>	6 / 76 (4,71)	27 (4,49)
<i>Rosaceae</i>	7 / 68 (4,22)	21 (3,46)
<i>Cyperaceae</i>	8 / 63 (3,91)	11 (1,81)
<i>Scrophulariaceae</i>	9 / 60 (3,72)	15 (2,47)
<i>Apiaceae</i>	10 / 53 (3,29)	30 (4,94)
<i>Chenopodiaceae</i>	11 / 45 (2,79)	15 (2,47)
<i>Ranunculaceae</i>	12 / 44 (2,70)	17 (2,80)
<i>Boraginaceae</i>	13 / 37 (2,29)	18 (2,97)
<i>Liliaceae</i>	14 / 35 (2,17)	3 (0,49)
<i>Polygonaceae</i>	15 / 31 (1,92)	8 (1,32)
<i>Rubiaceae</i>	16 / 26 (1,60)	3 (0,49)
<i>Salicaceae</i>	17 / 21 (1,30)	2 (0,33)

На прикладі досліджень орнітофауни Присамар'я А. А. Губкін (1972) вказує на високу щільність розміщення птахів в умовах степових екосистем (до 6,4 ос./га). А дещо раніше В. В. Стаховський наводить реєстр тієї ж території, до якого включено 240 видів птахів. У степовому Придніпров'ї А. А. Губкіним зареєстровано на гніздуванні 145 видів гніздових птахів (1972). Учений зауважує, що для степових ділянок характерні жайворонки польовий (*Alauda arvensis*), жовта трясогузка (*Motacilla flava*), перепілка (*Coturnix coturnix*).

Фауна амфібій степу налічує 10 видів (Булахов та ін., 2007), найхарактерніші серед яких – часничниця звичайна (*Pelobates fuscus*), ропуха зелена (*Bufo viridis*), жаба озерна (*Rana ridibunda*) та інші. У межах степового Придніпров'я також знайдено 11 видів рептилій (Булахов та ін., 2007).

Зарегулювання стоку більшості малих річок і Дніпра спричинило трансформацію екологічних комплексів риб і майже повну заміну реофільного комплексу лімнофільним. Їхтіофауна за сучасними даними налічує 50 видів риб і круглоротих, що належать до 13 родин 7 фауністичних комплексів (Біологічне різноманіття ..., 2008).

Як результат відсутності у степу природних схованок, норний спосіб життя характерний для більшості видів ссавців. За А. Г. Вороновим (1987) та О. Є. Пахомовим (1998), сліпці риють складні системи нір у пошуках їжі, інші (ховрахи та байбаки) – глибокі нори, в яких вони впадають у літню сплячку, що поступово переходить у зимову, треті (переважно полівки, хом'яки) риють відносно неглибокі (близько 30 см) нори, що мають вигляд системи розгалужених ходів. Існує невелика група тварин, що не риють самі, а використовують покинуті нори під житло, наприклад види змій і ящірок, окремі представники твердокрилих тощо. У норах часто перебувають не тільки види, які використовують їх під помешкання, а й сапрофаги, що живляться залишками їжі хазяїв, та численні ектопаразити. Багато з них – носії різноманітних хвороб (геморагічні лихоманки, бореліози, туляремія та інші).

Окрему групу ссавців складають види, які існують стадами. Це у першу чергу копитні (козуля, сайгак, тарпан). Раніше ці види відігравали помітну роль у функціонуванні степових біогеоценозів. Як показав відомий ботанік І. К. Пачоський (Воронов, 1987), без помірного випасу, при якому тварини розбивають копитами скупчення мертвого листя на поверхні ґрунту, типові степові рослини гинуть, їх замінюють різноманітні одно- та дворічні рудеральні види.

2

СПИСОК ТАКСОНІВ ТА КОРОТКИЙ
НАРИС ОСОБЛИВОСТЕЙ БУДОВИ СОВОК

2.1. Список таксонів

Совки, або нічніці, належать до надродини совкоподібних *Noctuoidea*. За сучасною системою М. Фібігера та Г. Хакера їх поділяють на три родини: *Nolidae*, *Erebidae* та *Noctuidae* (Fibiger, Hacker, 2004). Автори першого „Каталога чешуекрылых (*Lepidoptera*) России“ під редакцією С. Ю.Синева пропонують розглядати совок як одну родину *Noctuidae* (Матов, Кононенко, Свиридов, 2008).

Прийнята в нашому виданні система таксонів ряду *Lepidoptera* має такий вигляд:

РЯД *LEPIDOPTERA* Linnaeus, 1758 – ЛУСКОКРИЛІ

НАДРОДИНА *NOCTUOIDEA*

РОДИНА *NOCTUIDAE* Latreille, 1809

Nola Leach, [1815]

Nycteola Hübner, 1822

Bena Billberg, 1820

Pseudoips Hübner, [1822]

Earias Hübner, [1825]

Rivula Guenee, [1845]

Parascotia Hübner, [1825]

Eublemma Hübner, [1821]

Calymma Hübner, [1823]

Trisateles Tams, 1939

Paracolax Hübner, [1825]

Simplicia Guenee, 1854

Zanclognatha Lederer, 1857

Pechipogo Hübner, [1825]

Polypogon Schrank, 1802

Herminia Latreille, 1802

Hypena Schrank, 1802

Phytometra Haworth, 1809

Colobochyla Hübner, [1825]

Laspeyria Germar, 1810

Calyptra Ochsenheimer, 1816

Scoliopteryx Germar, 1810

Lygephila Billberg, 1820

Arytrura John, 1912

Drasteria Hübner, [1818]

Callistege Hübner, [1823]
Gonospileia Hübner, [1823]
Euclidia Ochsenheimer, 1816
Catephia Ochsenheimer, 1816
Minucia Moore, 1885
Dysgonia Hübner, [1823]
Grammodes Guenee, 1852
Catocala Schrank, 1802
Eutelia Hübner, [1823]
Abrostola Ochsenheimer, 1816
Trichoplusia McDunnough, 1944
Macdunnoughia Kostrowicki, 1961
Diachrysia Hübner, [1821]
Euchalcia Hübner, [1821]
Panchrysia Hübner, [1821]
Lamprotes Reichenbach, 1817
Autographa Hübner, [1821]
Cornutiplusia Kostrowicki, 1961
Plusia Ochsenheimer, 1816
Phyllophyla Oberthür, 1852
Protodeltote Ueda, 1984
Deltote Reichenbach, 1817
Tarachidia Hampson, 1898
Acontia Ochsenheimer, 1816
Aedia Hübner, [1823]
Colocasia Ochsenheimer, 1816
Diloba Boisduval, 1840
Moma Hübner, [1820]
Acronicta Ochsenheimer, 1816
Simyra Ochsenheimer, 1816
Oxicesta Hübner, [1819]
Craniophora Snellen, 1867
Apaustis Hübner, [1823]
Aegle Hübner, [1823]
Mycteroplus Herrich-Schäffer, 1850
Tyta Billberg, 1820
Cucullia Schrank, 1802
Calophasia Stephens, 1829
Omphalophana Hampson, 1906
Oncocnemis Lederer, 1853
Epimecia Guenee, 1839
Amphipyra Ochsenheimer, 1816
Asteroscopus Boisduval, 1828
Brachionycha Hübner, [1819]
Meganephria Hübner, [1821]
Allophyes Tams, 1942
Aedophron Lederer, 1857
Periphanes Hübner, [1821]
Pyrocleptria Hampson, 1903
Pyrrhia Hübner, [1821]

Schinia Hübner, [1823]
Protoschinia Hardwick, 1970
Heliothis Ochsenheimer, 1816
Helicoverpa Hardwick, 1965
Cryphia Hübner, 1818
Pseudeustrotia Warren, 1913
Spodoptera Guenee, 1852
Elaphria Hübner, [1821]
Caradrina Ochsenheimer, 1816
Hoplodrina Boursin, 1937
Chilodes Herrich-Schäffer, 1849
Rusina Stephens, 1829
Charanyca Billberg, 1820
Athetis Hübner, [1821]
Enargia Hübner, [1821]
Ipimorpha Hübner, [1821]
Cosmia Ochsenheimer, 1816
Atethmia Hübner, [1821]
Dicycla Guenee, 1852
Mesogona Boisduval, 1840
Dypterygia Stephens, 1829
Trachea Ochsenheimer, 1816
Thalpophila Hübner, [1821]
Actinotia Hübner, [1821]
Chloantha Boisduval, Rambur & Graslin, 1836
Phlogophora Treitschke, 1825
Euplexia Stephens, 1829
Calamia Hübner, [1821]
Staurophora Reichenbach (Leipzig), 1817
Helotropha Lederer, 1857
Gortyna Ochsenheimer, 1816
Cervyna Ronkay, Zilli & Fibiger, 2005
Hydraecia Guenee, 1841
Amphipoea Billberg, 1820
Luperina Boisduval, 1829
Rhizedra Warren, 1911
Sedina Urbahn, 1933
Nonagria Ochsenheimer, 1816
Phragmatiphila Hampson, 1908
Arenosola Hampson, 1908
Lenisa Fibiger, Zilli & Ronkay, 2005
Archanara Walker, 1866
Oria Hübner, [1821]
Denticucullus Rakosy, 1996
Photodes Lederer, 1857
Capsula Fibiger, Zilli, L.Ronkay & Goldstein, 2005
Apamea Ochsenheimer, 1816
Abromias Billberg, 1820
Lateroligia Zilli, Fibiger & L.Ronkay, 2005
Mesapamea Heinicke, 1959

Litoligia Beck, 1999
Mesoligia Boursin, 1965
Oligia Hübner, [1821]
Episema Ochsenheimer, 1816
Ulochlaena Lederer, 1857
Parastichtis Hübner, [1821]
Apterogenum Berio, 2002
Atypha Hübner, [1821]
Tiliacea Tutt, 1896
Xanthia Ochsenheimer, 1816
Cirrhia Hübner, [1821]
Hyppa Duponchel, 1845
Xanthia Ochsenheimer, 1816
Agrochola Hübner, [1821]
Conistra Hübner, [1821]
Lithophane Hübner, [1821]
Lithomoia Hübner, [1821]
Xylena Ochsenheimer, 1816
Eupsilia Hübner, [1821]
Griposia Tans
Antitype Hübner, [1821]
Ammoconia Lederer, 1857
Dasypolia Guenee, 1852
Polymixis Hübner, [1820]
Mniotype Franklemont, 1941
Panolis Hübner, [1821]
Orthosia Ochsenheimer, 1816
Anorthoa Berio, 1980
Perigrapha Lederer, 1857
Egira Duponchel, 1845
Tholera Hübner, [1821]
Cerapteryx Curtis, 1833
Anarta Ochsenheimer, 1816
Polia Ochsenheimer, 1816
Pachetra Guenee, 1841
Lacanobia Billberg, 1820
Melanchra Hübner, [1820]
Ceramica Guenee, 1852
Hada Billberg, 1820
Hyssia Guenee, 1852
Mamestra Ochsenheimer, 1816
Sideridis Hübner, [1821]
Saragossa Staudinger, 1900
Conisania Hampson, 1905
Hecatera Guenee, 1852
Hadena Schrank, 1802
Mythimna Ochsenheimer, 1816
Leucania Ochsenheimer, 1816
Senta Stephens, 1854
Peridroma Hübner, [1821]

Actebia Stephens, 1829
Dichagyris Lederer, 1857
Euxoa Hübner, [1821]
Agrotis Ochsenheimer, 1816
Axylia Hübner, [1821]
Ochropleura Hübner, [1821]
Diarsia Hübner, [1821]
Cerastis Ochsenheimer, 1816
Rhyacia Hübner, [1821]
Chersotis Boisduval, 1840
Noctua Linnaeus, 1758
Spaelotis Boisduval, 1840
Eurois Hübner, [1821]
Graphiphora Ochsenheimer, 1816
Xestia Hübner, [1818]
Eugraphe Hübner, [1821]
Eugnorisma Boursin, 1946
Naenia Stephens, 1827

2.2. Особливості будови

ІМАГО. Совки – метелики, більшість яких активні в сутінках або вночі, звідси їх друга назва нічниці. Зауважимо, що метелики деяких видів активні майже цілодобово, деякі активні переважно вдень, як наприклад, металовидки *Autographa gamma* L., *Syngrapha microgamma* Hbn., також деякі метопоніїни *Apaustis rupicola* Den. & Schiff., геліотини *Pyrocleptria cora* Ev., *Schinia cognata* Frt., *Sch. cardui* Hbn., гірські та високоширотні види.

За розмірами метелики совок дуже різні, розмах передніх крил коливається від 12–14 мм у видів родів *Hypenodes* Dbld., *Schrankia* Hbn., *Eublemma* Hbn. до 106 мм у стрічкарок *Catocala* Schrk. чи деяких тропічних видів. Лише у самиць *Ulochlaena hirta* Hbn. та кількох інших видів крила дуже вкорочені і нездатні до польоту.

Голова метелика здебільшого округла, на ній розміщені пара фасеткових очей, пара вусиків, пара нижньогубних щупиків та ротовий апарат у вигляді хоботка. Очі у більшості видів великі, округлі, голі. У совок з підродин *Pantheinae*, *Hadeninae* поверхня очей вкрита короткими густими волосинками, у підродини *Cucullinae* очі облямовані довгими війками. У деяких гірських совок та видів, що ведуть денний спосіб життя, очі маленькі, ниркоподібні чи еліптичної форми. Вусики здебільшого прості, нитчасті чи щетинкоподібні, рідше пилчасті, гребінчасті чи двогребінчасті. Зазвичай вусики самців побудовані складніше, ніж у самок (останні здебільшого мають нитчасті чи щетинкоподібні вусики). Зубчасті вусики у самців *Omphalophana antirrhinii* Hbn., *Agrochola lychnidis* Den. & Schiff., двогребінчасті – у самців *Asteroscopus sphinx* Hufn., *Brachionycha nubeculosa* Esp., *Episema glaucina* Esp., *Tholera decimalis* Poda, *Conisania luteago* Den. & Schiff. Самці *Zanclognatha lunalis* Scop., *Z. tarsipennalis* Tr. мають вузликподібно потовщені членики в середній частині вусика. Нижньогубні щупики здебільшого короткі, тричленикові, прямі або серпоподібно зігнуті, найдовші у підродин *Hypeninae*, *Hermiinae*. Так, у *Polypogon tentacularia* L. вони довші за половину довжини тіла. Хоботок добре розвинений, спіралью скручений у більшості совок. Проте у видів *Asteroscopus sphinx* Hufn., *Brachionycha nubeculosa* Esp., *Diloba* Bsd., *Calymma* Hbn. та ін., метелики яких не живляться, він вкорочений і м'який.

Груди добре розвинуті, складаються з трьох сегментів: передньо-, середньо- та задньогрудей. Передньогруди мають два опуклі, порожнисті всередині додатки, – патагії, причленовані зверху до обох боків передньоспинки. Зовні патагії вкриті довгими лусочками та волосками, що утворюють між головою і передньоспинкою щось на взірць комірця чи віяла. У метеликів підродини каптурниць *Cuculliinae* довгі лусочки та волоски утворюють високий каптур, забарвлення та розмір якого є видовою, часом родовою ознакою. На ногах вершини середніх гомілок з одною парою шпор, задні гомілки з двома парами шпор. Гомілки ніг в окремих підродинах совок мають шипи, наприклад, підгризаючі совки підродини *Noctuinae*, окремі роди *Heliothinae*, *Catocalinae*, *Plusiinae*, *Amphipyryinae* тощо. Середньогруди розвинуті краще від інших сегментів грудей, що зумовлено кращим розвитком першої пари крил та відповідної мускулатури.

Розрізняють передній (костальний), зовнішній та внутрішній краї крила. Форма крила близька до трикутної, у деяких вершинний кут загострений (*Ipimorpha retusa* L., *Atethmia ambusta* Den. & Schiff.) чи серпоподібно відтягнутий (*Laspeyria flexula* Den. & Schiff., *Calpe thalictri* Bkh.). Площину переднього крила поділяють на три поля: основне, середнє та зовнішнє. Переднє та заднє крила скріплює особливий апарат – френулум, що складається з одної міцної щетинки у самців і трьох слабших щетинок у самок (рис. 2.1).

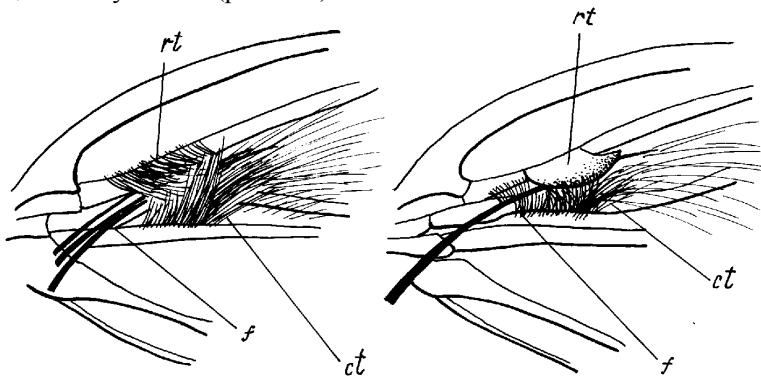

Рис. 2.1. Апарати зчеплення: rt – ,
f –; ct –

Жилкування передніх крил у совок досить одноманітне (рис. 2.2). Анальна жилка на обох крилах звичайно відсутня, розгалужується біля основи крила. Стовбур медіальної жилки не розвинутий або дуже слабкий. На основі наявності на задніх крилах другої медіальної жилки частину підродин раніше виділяли у так звану квадрифіноїдну групу (на противагу трифіноїдній групі, у яких ця жилка недорозвинена чи повністю редукована). Для родини совок характерні дискальна та додаткова комірочки, при цьому додаткова комірочка відсутня лише у кількох родів (*Rivula* Gn., *Eublemma* Hbn., *Simplicia* Gn. та ін.). На відміну від добре розвинутих поздовжніх жилок єдина поперечна або дискальна жилка складається з чотирьох коротких слабких жилок.

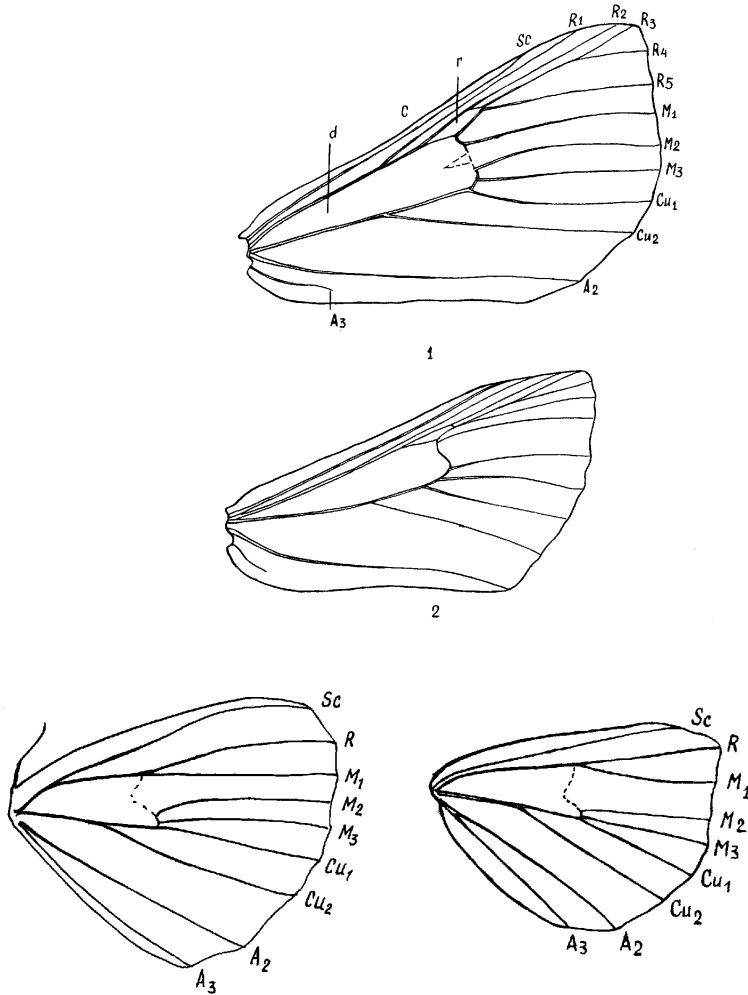

Рис. 2.2. Жилкування крил (за):

1 – апекс (вершина крила), 2 – передній край, 3 – зовнішній край, 4 – задній край;

S – субмаргінальна область, P – постдискальна область, D – дискальна область,

B – базальна область; C – костальна жилка, M – медіальні жилки, Cu – кубітальні жилки,

Sc – субкостальні жилки, R – радіальні жилки, Cu – задня кубітальна жилка, A – анальні жилки

Забарвлення крил здебільшого неяскраве, сіруватих, коричневих, рудуватих чи жовтуватих відтінків, рідше біле, рожеве чи зелене. У деяких металовидок та каптурниць яскраво забарвлені передні, у стрічкарок – яскраві задні крила. На передніх

крилах у багатьох совок є характерний рисунок, який включає ниркоподібну і круглу плями, у деяких також клиноподібну й додаткову плями, кілька поперечних смуг та ліній. Розрізняють такі поперечні смуги: базальна, медіальні внутрішня та зовнішня, підкраєва та краєва, – найповніше вони виражені у частини стрічкарок (*Catocala* Schr.). У деяких совок поперечні смуги редуковані повністю або почасти. Затемнені частини між поперечними смугами називаються умбри. Поблизу вершини передніх крил у деяких видів існує вершинна (іноді – передвершинна) пляма. Статевий диморфізм у деяких совок (наприклад, у *Lithophane socia* Hufn., *Antitype chi* L., *Tholera cespitis* Den. & Schiff., *Th. decimalis* Poda) виявляється у забарвленні крил.

Черевце вкрите волоскоподібними лусочками, що часто утворюють пензликоподібні пучки або щіточки на ногах чи стернітах і плейритах черевця. Так звані андроконіальні структури відомі у самців багатьох совок, рідше у самок. Вони розміщені поблизу залоз, що продукують ароматичні речовини, та відіграють важливу роль у пошуку особин протилежної статі і копуляції.

До складу черевця входять 10 сегментів, 9–10-й видозмінені у структурі генітальних апаратів. У самців геніталії здебільшого симетричні, рідше асиметричні. Кільце 9-го сегмента черевця складається зі спинної половини – тегумена та черевної – вінкулума. З тегуменом на його вершині зчленований ункус – непарний кінцевий додаток 10-го тергіта. Зазвичай ункус одинарний, серпоподібний, зрідка несе додаткові вирости, чи лопатоподібно розширений, або має вигляд короткого гачка. У самців *Earias vernana* F., *E. clorana* L. ункус парний, що вважають за примітивну ознаку. Вінкулум виделкоподібний, вузький, у нижній частині утворює розширений та спрямований всередину тіла сакус, особливо великий у *Nycteola* Hbn.

Копулятивний орган – едеагус дуже варіює за величиною та ступенем викривлення. Всередині трубки едеагуса знаходиться везика – перетинчаста частина каналу, що вивертається при копуляції у протоку копулятивної сумки самки (рис. 2.3). Везика озброєна склеротизованими шипами різного розміру (корнутуси) чи склеротизованими пластинками із дрібношипуватою чи зернистою поверхнею. Трубка едеагуса оточена діафрагмою, яка включає склерити верхньої та нижньої фультури. Нижня фультура (юкста) часто має щитовидну чи серцеподібну форму. З боків вінкулума прикріплені лопатеподібні чи листовидні вальви, що несуть три основні склерити: косту, сакулус та класпер. Коста слугує за скелетну основу вальви, іноді його вершина чи кукулус вкритий щетинками чи волосками та короною з шипів. Сакулус та класпер є місцями для прикріплення м'яза. Первинний виріст класпера – гарпа має різну форму та ступінь розвитку.

Геніталії самки (рис. 2.3) досить однотипні порівняно із самцями. Статевий апарат самки відкривається копулятивним отвором, чи остіумом. Його форма та місцезнаходження мінливі та зміщуються в межах 7-8 стернітів. Щілина остіуму відкрита чи заглиблена у вагінальний синус між 7 і 8 стернітами. Остіум відкривається до антруму – приостіальної склеротизованої частини протоки копулятивної сумки. Каудально від остіуму іноді лежить поствагінальна пластинка, перед ним – антевагінальна пластинка. Остіум відкривається до антруму – приостіальну склеротизовану частину протоки копулятивної сумки. Антрум переходить у протоку копулятивної сумки – дуктус. Стінки копулятивної сумки часто мають сигни або потовщення у формі бляшок чи тяжів. До копулятивної сумки відкривається сім'яна протока, в місці впадіння її копулятивна сумка має склеротизоване розширення – буллу. Кінцеві 8-10 сегменти черевця самки утворюють яйцеклад.

Анальні сосочки самиць видовжено-овальні, майже прямокутні чи трикутні, від них відходять довгі передні та задні апофізи, що досягають боків відповідно восьмого та дев'ятого сегментів. Найдовші яйцеклади з довгими задніми апофізами у самиць тих

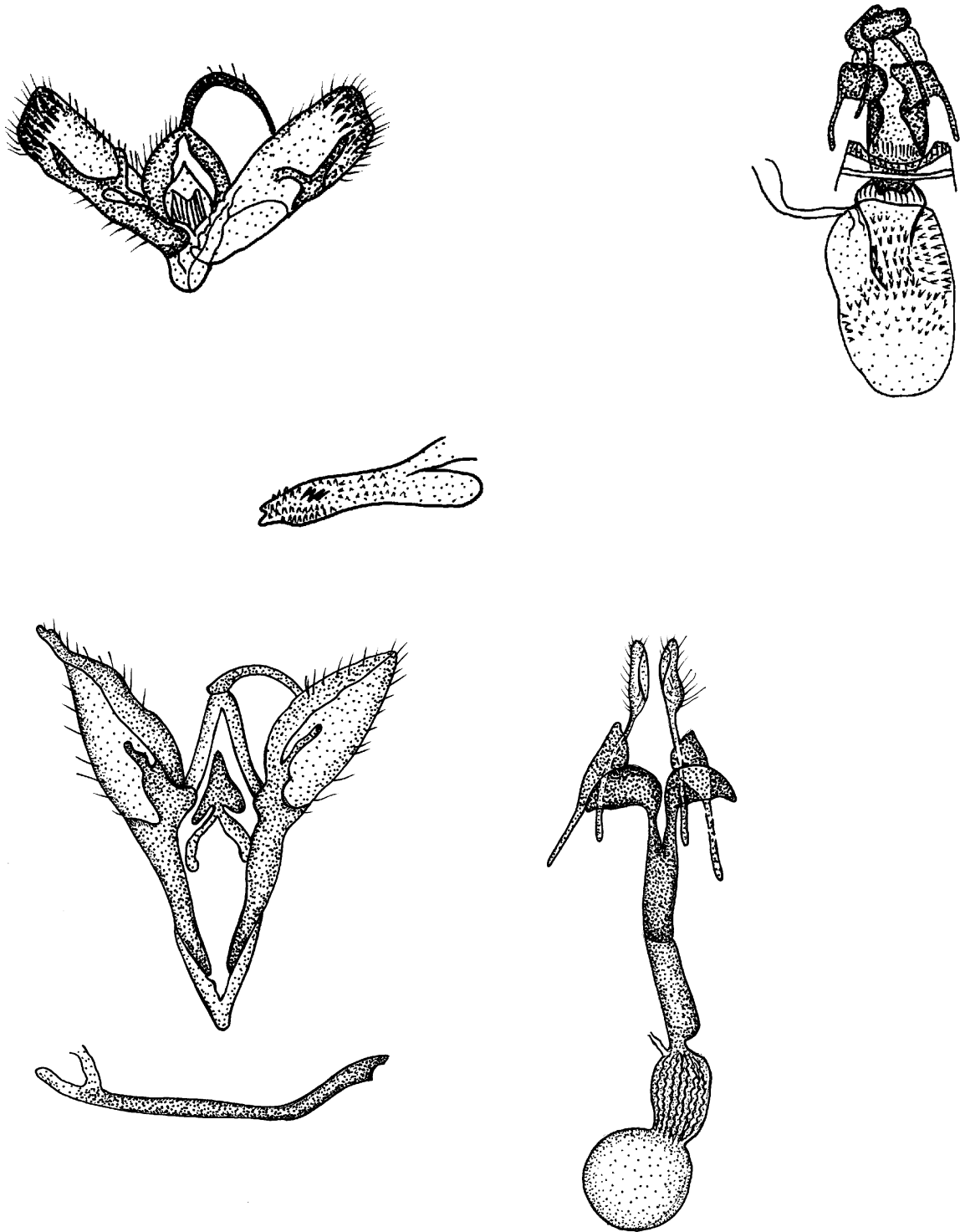

Рис. 2.3. Приклади будови генітальних апаратів самців

0:

a - _____, *б* - _____

видів, які відкладають яйця у тріщини стовбурів або гілок, під лусочки бруньок, листові пазухи злаків, квітки тощо. Короткі яйцеклади у самок, що відкладають яйця відкрито чи розсипають їх під час польоту.

ЯЙЦЕ. Розмір від 0,4 до 1,7 мм в діаметрі, здебільшого напівкулясті, рідше витягнуті еліпсоподібні. Поверхня яйця має комірчасту чи ребристу скульптуру (рис. 2.4), іноді трапляються яйця з горбкуватим або зернистим чи майже гладеньким хоріоном. Мікропілярна розетка знаходиться у верхній частині яйця переважно на невеликому підвищенні, іноді в заглибині.

Структури мікропілярної розетки частіше мають вигляд 5–20 видовжених лопатей чи листочків або п’яти-, семипроменевої зірочки, у центрі розміщені отвори, через які яйце запліднюється. Забарвлення яєць різноманітне: водянисте (напівпрозоре), біле, блакитно-сіре, зеленкувате, жовтувате, часто з плямою на вершині чи бічною смужкою (паском). З розвитком зародка забарвлення яєць змінюється.

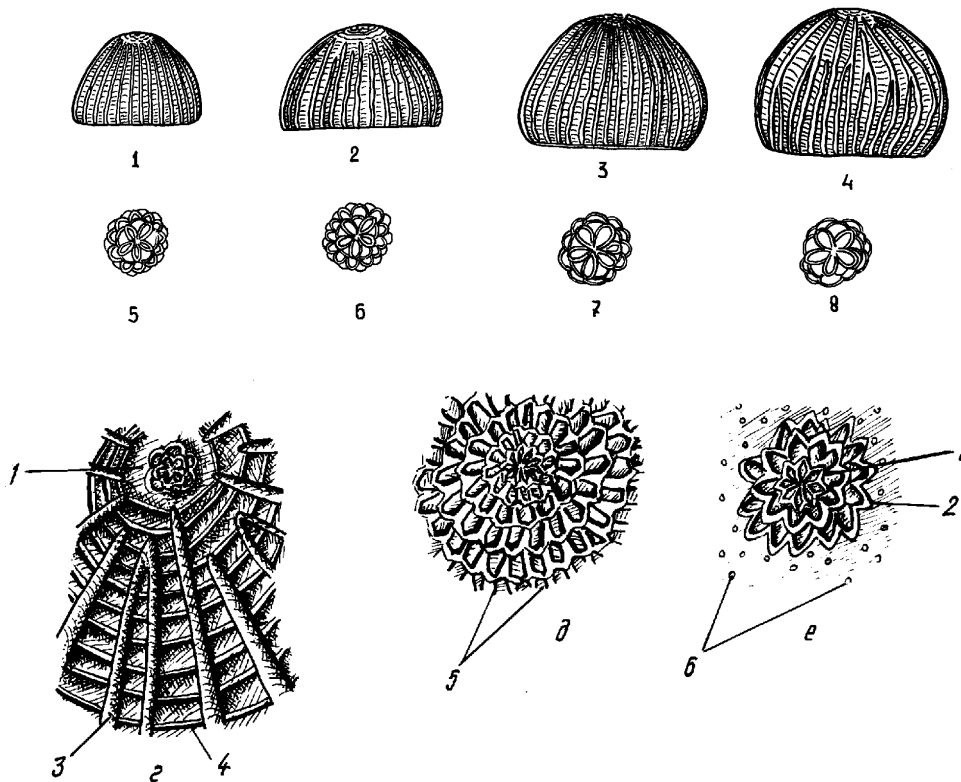

Рис. 2.4. Різновиди та буду яєць совок (за А. М. Герасимовим, 1952):
а –; б –; в –; г –

Самки відкладають яйця по одному чи групами на кормові рослини, ґрунт, рослинні рештки тощо. Самки деяких видів вкривають кладку секретом спеціальних залоз чи волосками з кінчика черевця. Потенційна плодючість самок деяких видів дуже висока (до 2000 яєць).

ГУСІНЬ. Ерукоподібна, тьмяно забарвлена у сірі, коричневі, жовтуваті чи зеленкуваті кольори, зрідка яскраво забарвлена, форма тіла видовжена, майже циліндрична, рідше веретенувидна чи конусовидна (рис. 2.5). Тіло гусені складається з голови, трьох грудних сегментів та десяти сегментів черевця. Гусінь совок здебільшого має три пари грудних та 3–5 пар черевних ніжок, на 3–6-му та 10-му сегментах черевця з них може бути редукована перша пара (*Euclidia glyphica* L., *Minucia lunaris* Den. & Schiff.) або дві перших пари (*Catocala promissa* Den. & Schiff., *Tarachidia candefacta* Hbn., *Acontia lucida* Hufn., вкорочені у *Epimecia ustula* Frr.). Гусінь з частково редукованими ногами може рухатись напівпетлеподібно (схоже на петлеподібну ходу більшості п'ядунів).

Голова гусені являє собою найбільш склеротизовану частину тіла. Головна капсула розділена на дві півкулі та непарний лобний склерит – лоб. Забарвлення та сітчастий рисунок на півкулях, також розміщення щетинок можуть мати значення для визначення близьких видів (зокрема *Mesapamea* Hein.). Ротовий апарат гризучий.

На тілі гусені звичайно розвинуті так звані первинні щетинки на округлих щитках, які ще називають бородавками (рис. 2.5). Гусениці стрільчаток (*Acronictinae*), *Conistra rubiginea* Den. & Schiff. та деяких інших совок крім первинних мають ще так звані вторинні щетинки, які утворюють волосяний покрив. Довжина та забарвлення волосків може бути однаковою або у гусениць деяких видів розвиненні окремі пучки довгих яскраво забарвлених волосків чи китиць (*Acronicta cuspis* Hbn.). Гусінь, яка розвивається у стеблах чи кореневищах, має більш одноманітне забарвлення та лише первинні щетинки (*Archanara* Wlk., *Hydraecia* Guen., *Amphipoea* Billbg.). При основі щетинок можуть бути пігментні плями. Шкіра гусені зазвичай гладенька, іноді гранульована чи вкрита дрібними шипиками.

Рисунок тіла складається з системи поздовжніх смуг: світлої спинної, облямованої з боків темнішими розпливчастими лініями, парних спинно-бічних, наддихальцевих, дихальцевих та піддихальцевих смуг. На тергіті першого сегмента розвинутий передньогрудний щит, тергіт десятого сегмента із суцільним анальним щитом. На передньогрудях і першому-восьмому черевних сегментах розвинуті 9 пар стигм (дихалець), з них грудна пара найбільша.

Гусінь більшості совок живиться в сутінках та вночі, вдень ведуть прихований спосіб життя. За характером живлення виділяють три екологічні групи: листогризучі, підгризаючі та внутрішньостеблові. Переважна більшість совок живиться за рахунок вищих судинних рослин, невелика кількість видів характеризується іншими типами живлення: на рослинному опаді (детритофагія), лишайниках (ліхенофагія), мохах (мусціофагія). Для гусені деяких видів поряд з фітофагією значну роль відіграє хижацтво (в тому числі канібалізм – поїдання особин свого виду). Для багатьох видів характерна поліфагія чн широка олігофагія, серед совок багато шкідників сільського та лісового господарства.

ЛЯЛЕЧКА. Лялечка закритого типу, видовжена, приблизно веретенувидна. Покриви тіла склеротизовані, з ними спаяні чохлаки вусиків, ротових органів, ніг та крил (рис. 2.6). Покриви лялечок здебільшого забарвлені в різні відтінки бурого, червонувато-коричневого кольору, хоботок, ноги та крила щільно прилягають до тіла, хоча у деяких совок хоботок вільний (*Calophasia lunula* Hufn.), у каптурниць *Cucullia* Schr., металовидок *Plusiinae* хоботок виступає над сегментами черевця, в роді *Hadena* Schr. він досягає 6-го стерніта. Лялечок самців і самок розпізнають за розміщенням статевого отвору. У самок вузький щілоподібний остіум знаходиться на 8-му стерніті, у самців статевий отвір більший, розміщений на 9-му стерніті і оточений пухлинкою. На 10-му стерніті черевця знаходиться анальний отвір.

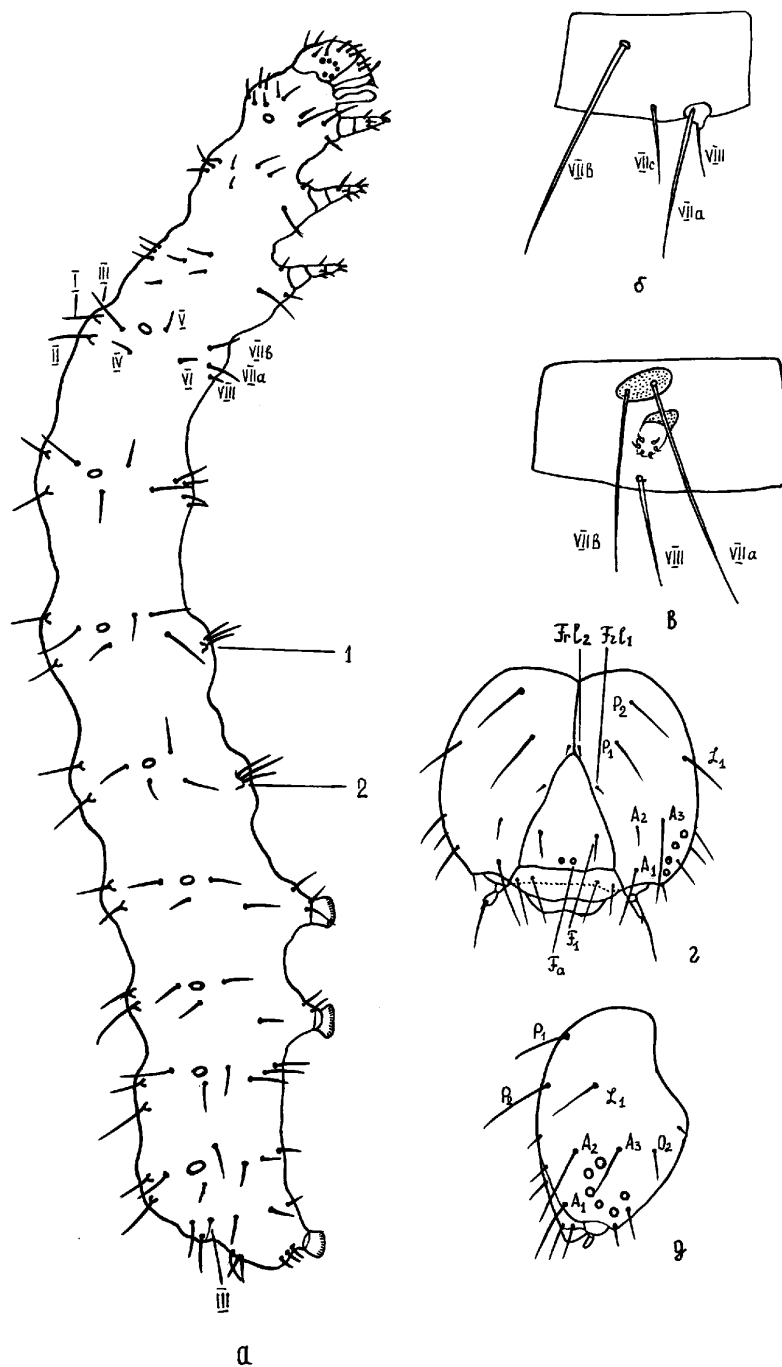

Рис. 2.5. Гусінь представників різних родин комплексу вищих різновусих лускокрилих (за А. М. Герасимовим, 1952): а – *Euthrix potatoria* (Linnaeus, 1758); б – *Saturnia pyri* ([Denis et Schiffermüller], 1775); в – *Stauropus fagi* (Linnaeus, 1758); г – *Orgyia antiqua* (Linnaeus, 1758).

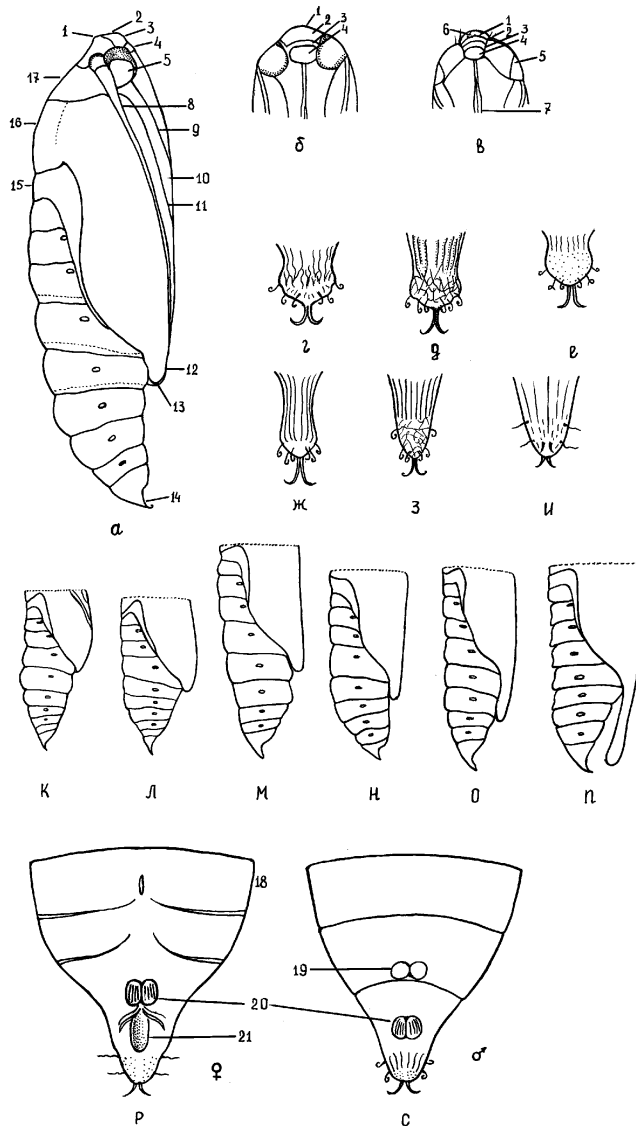

Рис. 2.6. Схема будови лялечки (за Е. І. Хотько, 1977):

- 1 – тім'я; 2 – потилиця; 3 – передньоспинка; 4 – середньоспинка; 5 – задньоспинка;
 6 – передні крила; 7 – дихальця; 8 – кремастер; 9 – відростки; 10 – очі; 11 – лоб;
 12 – захисні склерити; 13 – верхня губа; 14 – нижня губа; 15 – стегна передніх ніг; 16 – вусики;
 17 – гомілки середніх ніг; 18 – гомілки передніх ніг; 19 – наличник; 20 – лапки задніх ніг;
 21 – статевий отвір; 22 – анальний отвір; I–X сегменти черевця

Черевце закінчується кремастером, у деяких совок він відсутній (*Nycteola* Hbn., *Earias* Hbn., *Pseudoips* Hbn., *Bena* Billb., *Tarachidia candefacta* Hbn., *Moma alpium* Osb.). Кремастер часто має форму близьку до конуса чи трапеції, на його поверхні розвинуті утвори у формі щетинок, зубців, виростів різної форми та довжини. Лялечки багатьох совок мають на кінці кремастера два відростки, часто ще й від двох до шести (зрідка – більшу кількість) гачкуватих щетинок. Частина совок перед заляльковуванням виготовляє кокон або видавлює в ґрунті комірку овальної форми.

3 ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БІОРІЗНОМАНІТТЯ СОВОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

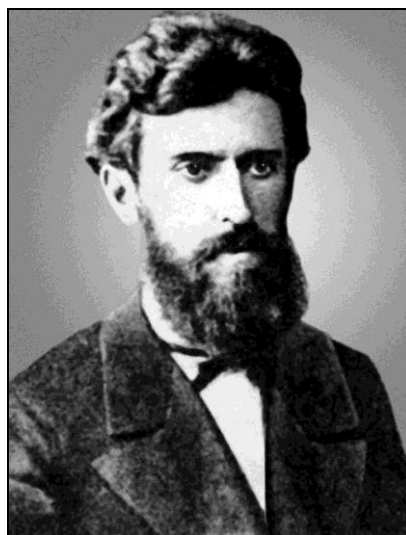
3.1. Історія дослідження совок фауни Дніпропетровської області

Дослідження совок сучасної території Дніпропетровської області розпочинаються з роботи професора Харківського університету, засновника та першого голови Харківського товариства дослідників природи Олександра Вікентійовича Черная (1821–1898). Переїхавши 1845 р. до Харкова із Санкт-Петербурга, де він працював у Зоологічному музеї Академії наук Черная розгорнув активну роботу з вивчення Харківської та прилеглих губерній (Некрутенко, Чиколовець, 2005). Результат цих досліджень викладений у праці (Czernay, 1854), яка стала першим фауністичним зведенням по Харківській, Полтавській і Катеринославській губерніях. У цій роботі дослідник наводить 27 звичайних видів совок з території області.

У першій половині XIX ст. дослідження лускокрилих почали носити постійний і цілеспрямований характер. За цей період відбулось значне накопичення матеріалу, що стало передумовою для узагальнення фауністичних відомостей до каталогу лускокрилих Російської Імперії (Ершов, Фильд, 1870). До цього видання включено 693 види совок, у тому числі для Півдня Імперії (території Катеринославської, Таврійської та Ставропольської губерній) указано 87 видів совок (однак без уточнення місць знахідок).

У другій половині XIX ст. регіональні дослідження совок було продовжено співробітником Харківського університету Василем Олексійовичем Ярошевським (1841–1904), який у своїх роботах (Ярошевський, 1879, 1880), присвячених фауні лускокрилих Харкова та його околиць (а по суті це території Харківської, Курської, Полтавської, Катеринославської та Херсонської губернії), наводить дані про знахідки 64 видів, у тому числі й із території Катеринославської губернії (с. Новоселівка Павлоградського повіту).

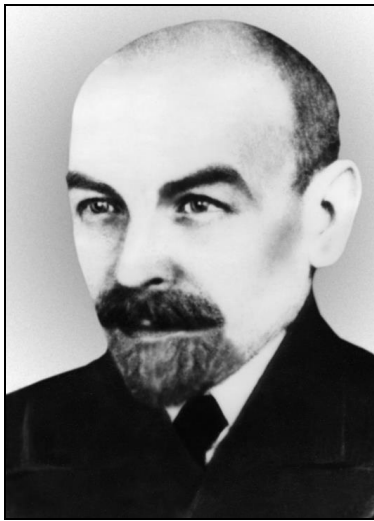
Наприкінці XIX ст. у Катеринославі в класичній гімназії вчителем працює випускник фізико-математичного факультету Київського університету Костянтин

**Брамсон Костянтин Людвігович
(1842–1906)**

Людвігович Брамсон (1842–1906). Відомий ентомолог, кореспондент Департаменту землеробства в ентомологічній частині, член-кореспондент Імператорського Московського товариства дослідників природи, член Російського ентомологічного товариства (Санкт-Петербург), дійсний член ентомологічного товариства в Парижі, тощо. Підсумком багаторічної праці в галузі сільськогосподарської та лісової ентомології можна вважати видання двохтомника, присвяченого масовим шкідникам культурних рослин та засобам боротьби із ними (Брамсон, 1881, 1883). До першого тому видання увійшли види, що завдавали шкоди рільництву, луківництву та городництву (серед комах-шкідників, К. Л. Брамсон подає відомості про 23 види совок). Другий том було присвячено шкідникам лісового та садового господарств, у переліку видів автор наводить 29 видів совок. Про популярність видання свідчить той факт, що, майже, через 10 років К. Л. Брамсон випускає друге доповнене та оновлене видання (1894, 1896). У цей час з'являється й оглядова публікація В. М. Дуніна-Боровського (1894), присвячена основним видам-шкідникам зернових культур губернії. У роботі вперше наводяться відомості про спалахи чисельності стеблової совки (*Oria musculosa* (Hübner, [1808])).

На початку ХХ ст. у Катеринославі (Дніпропетровську) при Губернській земській управі проводились щорічні наради агрономів, де серед кола питань обговорювались доповіді присвячені захисту рослин в губернії (Труды областного съезда..., 1910; Труды 6-го совещания..., 1911; Борьба с вредителями..., 1914). У 1911 р. було утворено “Тимчасову ентомологічну організацію” при Катеринославській Губернській Земській Управі (Витковский, 1915), де головним ентомологом працює К. К. Міллер. До функцій організації входило дослідження комах, що спричиняли збитки сільському господарству. Вже у 1914 р. при Агрономічному відділі Губернської Управи було організовано постійний ентомологічний підвідділ, під керівництвом М. М. Вітковського. Саме у цей час з'являються перші публікації присвячені регіональним біологічним особливостям совок, життєдіяльність яких завдавала збитків тодішньому сільському господарству (Миллер, 1914; Витковский, 1915).

Акімов Михайло Павлович (1886–1955)

Подальші дослідження регіональної фауни були сконцентровані у Дніпропетровському університеті, заснованому у 1918 р. Водночас із заснуванням університету організована кафедра зоології, на базі якої у 1926 р. відкрито кафедру зоології безхребетних під керівництвом професора М. П. Акімова. Майже одночасно (у 1927 р.), у Дніпропетровську знову організовано дослідницьку сільськогосподарську установу – Східно-Степову обласну сільськогосподарську дослідну станцію ім. І. Е. Клименко із відділом сільськогосподарської ентомології (Стрельцов, 1928). За матеріалами досліджень відділу, його єдиний спеціаліст-ентомолог І. І. Стрельцов (1928) публікує розгорнутий звіт. У цій праці подано цікаві відомості про 4 види совок,

а окрема стаття присвячена особливостям біології люцернової совки (*Chloridea dipsaceus* Linnaeus, 1758), яка у той час давала спалахи чисельності. Регіональним особливостям

біології іншого виду – озимій совці (*Agrotis segetum* ([Denis et Schiffermüller], 1775)) було присвячено навіть окреме видання (Бельский, 1926).

У 1932 році свою наукову кар'єру, у Криворізькому педінституті, розпочинає відомий ентомолог К. К. Фасулаті. Під його керівництвом розгортається програма з комплексного дослідження ентомофауни степової зони України. У результаті, цих п'ятирічних досліджень, ним була захищена кандидатська дисертація (Фасулаті, 1947), після чого Кирило Ксенофонович очолив кафедру зоології. Але на жаль, наступна робота вченого була пов'язана вже із Ужгородським університетом, а програму досліджень у степу було припинено.

Ентомологічні дослідження продовжувались навіть у період Другої світової війни. У окупованому Дніпропетровську університет не припиняв своєї роботи. За цей час на біологічному факультеті працювала кафедра зоології безхребетних (завідувач доц. А. В. Бондарев), співробітники якої підготували збірник праць “Комахи Південно-Східної України” (Рева, 1998). Але надрукувати її не судилося, а рукописи не збереглися. У 1941–1943 рр., збори лускокрилих, спочатку на Правобережжі, а згодом у Донбасі (уздовж лінії руху німецьких військ: Володимир-Волинський – Луцьк – Рівне – Житомир – Кіровоград – Дніпропетровськ – Донбас), проводили Б. Альберті, Й. Соффнер та інші. Підсумкова публікація цих зборів з'явилась майже через 20 років (Alberty, Soffner, 1962), в ній автори наводять 20 видів совок із околиць населених пунктів – Дніпропетровська, Високопілля, Златополя та ін.

На жаль, у повоєнні роки спеціальних фауністичних досліджень на території області не проводилось, натомість колектив кафедри зоології безхребетних тварин Дніпропетровського університету активно брав участь у дослідженні природних і штучних лісів степової зони України і Молдавії. За 5 років були проведені експедиції:

- 1949 р. – Комісарівський, Грушеватський та П'ятихатський масиви (Дніпропетровський лісгосп);
- 1950 р. – Старо-Бердянський, Алтагирський, Радіонівський, Каменський масиви (Мелітопольський лісгосп);
- 1951 р. – Велико-Анадольський та Шайтанський масиви (Велико-Анадольський лісгосп);
- 1952 р. – Рацинський масив і урочище “Лабіринт” (Вознесенський лісгосп);
- 1953 р. – Березовський масив (Одеський лісгосп);
- 1954 р. – Велико-Михайлівський масив (Дніпропетровський лісгосп).

Результатом цих експедицій стала низка робіт М. П. Акімова (1948, 1950, 1953, 1955, Акімов, Топчиев, 1960), присвячена кронним ентомокомплексам, в яких серед інших фітофагів наводяться матеріали по *Noctuidae*. Співробітник кафедри зоології безхребетних О. Г. Топчиев у серії публікацій (1950, 1955, 1955а, Акімов, Топчиев, 1960) розглядає питання формування ентомофауни штучних лісів і лісосмуг степової зони України, включно з територією Дніпропетровщини. У цих працях подано матеріал про знаходження та, частково, про екологію совок, у тому числі матеріали про розподіл преімагінальних стадій в різних типах лісових підстилок. А асистент кафедри Г. В. Харакоз займалась дослідженням ентомокомплексів травостою, в її публікаціях (1950, 1955), серед інших, є дані про лускокрилих.

Дослідження видового складу лускокрилих-дендрофагів у період 1949-1963 роки на території Криворізького залізничного басейну та Апостолівського й Софіївського районів проводила В. Е. Боченко (Боченко, 1966). У її роботах (Боченко, 1952, 1954, 1955) наведено данні про особливості існування, у тому числі й совок, як компоненту, комплексу лускокрилих-дендрофагів штучних і природних лісових екосистем. Також слід згадати видатного ентомолога ХХ ст. С. І. Медведєва, серія його праць (1950, 1950 а, 1953, 1953 а, 1954) присвячена дослідженням ентомокомплексів степової зони України. Виняткової

цінності вони набули на початку ХХІ ст., через те, що більшість екосистем, обстежених ученим, вже остаточно втрачена, наприклад території району будівництва Каховської ГЕС (Медведєв, 1953 а).

У 1964 р., із метою концентрації зоологічних досліджень у регіоні, кафедри зоології безхребетних і зоології хребетних були з'єднані в спільну кафедру (зоології) ДГУ (Кафедра зоології ..., 2003). Цей етап ознаменувався початком екологізації зоологічних досліджень і розвитком зооекологічного напрямку. Основні дослідження були спрямовані на вивчення фауністичних комплексів як структурних компонентів наземних і водно-болотних екосистем. На основі отриманих даних були розроблені та впроваджені у практику зооекологічні основи створення штучних лісових насаджень у степу (Апостолов, 1961) й техногенних ландшафтах.

Топчів Олександр Григорович
(1905 – 1969)

Харакоз Ганна Василівна
(190 – 19)

Не припиняються дослідження особливостей видового складу й екології комплексу кронних фітофагів. У цей період Л. Г. Апостолов (1968, 1968а) публікує матеріал про структуру ентомокомплексів байрачних лісів Південно-Східної України. Ціла низка його публікацій присвячена комплексу небезпечних для лісового господарства видів (1960, 1961, Апостолов, Дабкевич, 1961, 1962, 1963, 1976, Апостолов, Барсов, 1977), серед яких автор наводить відомості й про совок.

Саме у цей час починає наукову роботу відомий дніпропетровський лепідоптеролог Віктор Олександрович Барсов, засновник сучасних ентомологічних фондів ДНУ ім. Олесья Гончара (Голобородько та ін., 2007). Слід підкреслити, що улюбленим таксоном *Lepidoptera*, Віктора Олександровича, були саме *Noctuoidea*, а зібрана протягом життя колекція фактично, на сьогодні, вважається найбільшою регіональною колекцією совок в Україні. Перша його праця (Барсов, 1968) присвячена фауні лускокрилих колишньої порожистої частини р. Дніпро. У ній він повідомляє про знахідки 350 видів, серед яких *Catophia alchymista* ([Denis et Schiffermüller], 1775), *Catocala puerpera* (Giorna, 1791) та *C. sponsa* (Linnaeus, 1767). Через декілька років виходить його публікація (Барсов, 1975), присвячена питанням фауністики степового комплексу лускокрилих. У якій він публікує матеріали досліджень за період 1961-1973 рр., і наводить 38 видів совок. Окрім фауністичного

списку в роботі подається перша для регіону спроба ландшафтно-біотопічного аналізу. Дещо пізніше (Барсов, 1977) вийшла перша публікація, що висвітлює фенологічні особливості весняного комплексу лускокрилих, в якій автор наводить 25 видів совок.

Початок 1980-х років ознаменувався виходом праці, що підсумувала дослідження кронних комах-фітофагів степової зони за 1956–1977 роки (Апостолов, 1981). Ця монографія до сьогоднішнього часу була фактично єдиною спробою узагальнити фауністичні матеріали про ентомокомплекс степових лісів України. Автор за час своїх досліджень на території області обстежив усі великі масиви природних (в долині р. Самара, Орель, Дніпро) та штучних (Комісарівський, Грушеватський, Велико-Михайлівський) лісів. У книзі подано матеріали про знахідки 44 видів совок.

Апостолов Леонід Георгійович
(1933–2001)

Барсов Віктор Олександрович
(1943–2001)

Подальший розвиток регіональних лепідоптерологічних досліджень пов'язаний із розробкою заходів охорони та збереження рідкісних і зникаючих видів (Барсов, 1983). Вперше на регіональному рівні було здійснено спробу аналізу стану 75 видів рідкісних лускокрилих (Методические..., 1984), у тому числі 18 видів, що увійшли до цієї книги. Саме в цей час у Західному Донбасі розпочинаються роботи з дослідження та моніторингу стану деревних і чагарникових насаджень ділянок лісової рекультиваци порушених земель. За результатами цих досліджень (Белоконь, 1984; Белоконь, Солодовникова, 1986; Белоконь, 1988) було з'ясовано роль та особливості заселення штучних насаджень небезпечними для лісового господарства видами лускокрилих, у тому числі подано цікаві дані про знахідки совки зубчастокрилої (*Scoliopteryx libatrix* (Linnaeus, 1758)).

Із організацією Дніпровсько-Орільського природного заповідника (1990), розпочинаються роботи по дослідженню його ентомофауни (Антонец, Смирнов, 1995; Антонец, Барсов, 1998, 2000). За період із 1991 по 1997 рр. дослідники реєструють знаходження у лісових екосистемах заповідника 26 видів совок, які вважаються в регіоні небезпечними для лісового господарства. Серед видів, занесених до Червоної книги України, на території заповідника знайдено ___ совок.

У новітній період данні про поширення совок з території Дніпропетровщини можна знайти у "Анотованому каталозі совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауни України" (Ключко та ін., 2001) та в монографії "Совки України" (Ключко, 2006). В останні роки, у регіоні,

розпочато спеціалізовані дослідження совок. Постійним моніторингом охоплені основні за площею та ступенем збереження екосистеми, в усіх районах області. Попередніми результатами, яких стала низка публікацій В. О. Афанасьєвої і К. К. Голобородька (2009, 2010), З. Ф. Ключко (2009), З. Ф. Ключко та ін. (2009).

3.2. Біорізноманіття

Станом на 2009 рік на території області було зафіксовано 135 видів вищих різновусих лускокрилих (*Lasiocampoidea*, *Bombicoidea*, *Noctuoidea*: *Notodontidae*, *Lymantriidae*, *Arctiidae*, *Syntomiidae*), що складає 80 % (табл. 3.1.) від установлених для території України 168 видів. Найбільша кількість видів, як і в цілому у Палеарктиці, належить до родини *Arctiidae* (рис. 3.1.).

Однак слід зазначити, що серед установлених 135 видів – 3 (*Furcula interrupta* (Christoph, 1867), *Drymonia velitaris* (Hufnagel, 1766) та *Phalera bucephaloides* (Ochsenheimer, 1810)) наводимо як сумнівні, через відсутність колекційного матеріалу та сучасних знахідок, єдиною підставою для включення їх до регіональної фауни були літературні джерела.

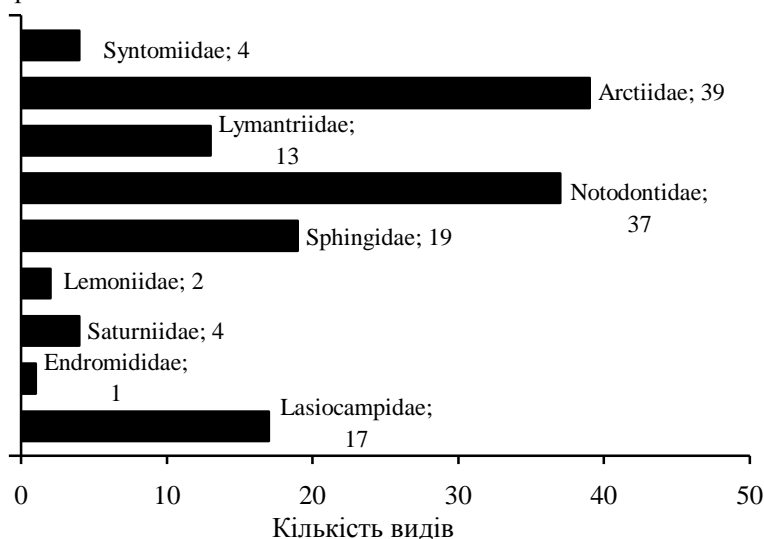

Рис. 3.1. Презентативність родин вищих різновусих лускокрилих у фауні Дніпропетровської області

З іншого боку, при подальшому, більш поглибленому дослідженні території області можливі знахідки ще 9 видів, що зараз відомі з сусідніх регіонів:

Lasiocampidae

1. *Eriogaster rimicola* ([Denis et Schiffermüller], 1775)
2. *E. catax* (Linnaeus, 1758)
3. *Cosmotriche lobulina* ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Sphingidae

4. *Sphingonaepiopsis gorgoniades* (Hübner, [1819])
5. *Hemaris croatica* (Esper, [1800])

Notodontidae

6. *Drymonia obliterated* (Esper, 1785)

Lymantriidae

7. *Gynaephora selenitica* (Esper, 1783)
8. *Calliteara abietis* ([Denis et Schiffermüller], 1775)
9. *Penthophera morio* (Linnaeus, 1767).

3.3. Зоогеографічний аналіз

Зоогеографічний аналіз вищих різновусих лускокрилих фауни Дніпропетровської області проведено на основі класифікації ареалів, запропонованої К. Б. Городковим (1984). Саме починаючи з цієї публікації поняття ареал лускокрилих трактується як тривимірна структура. Ареал характеризується трьома складовими (елементами): широтна – розповсюдження з півночі на південь, довготна – із заходу на схід і висотна (вертикальна).

Для спрощення сприйняття наведемо детальну характеристику ареалів за складовими, запропонованими К. Б. Городковим (1984), з урахуванням географічного положення України.

Широтна складова ареалу. Одна з найбільш важливих характеристик – широтно-висотне (або зонально-поясне) розповсюдження таксона, ці складові органічно пов'язані між собою. Вони визначаються в першу чергу температурними факторами, котрі прямо або опосередковано впливають на поширення більшості видів. Види фауни України, включно з територією Дніпропетровської області, у характеристиці ареалів матимуть такі складові:

1. Помірний (температний) ареал:
 - 1.1. Бореальний (тайга, частково мішані ліси та лісостеп);
 - 1.2. Суббореальний (широколистяні ліси, частково лісостеп, степ).
2. Субтропічний ареал.

Висотна складова ареалу. Традиційно гірські ландшафти поділяють на низькогір'я, середньогір'я і високогір'я, а також виділяють окрему висотну зону – альпійський пояс. Саме на основі цієї системи побудована типологія гірського поширення. Через фізико-географічні особливості території України тут можливий тільки монтанний тип гірського поширення, оскільки через відсутність високих гір альпійський тип не трапляється. Якщо проаналізувати основні типи рівнинно-гірського поширення, то для характеристики ареалів видів української фауни можна використовувати два основні типи – борео-монтанний і полізональний.

Довготна складова ареалу. Для формування довготних кордонів ареалу особливе значення має розділ материків океанами. Вони утворюють бар'єри, котрі часто й безпосередньо виступають межею поширення видів. Не менше на кордони ареалів впливають і фактори, зумовлені морським або континентальним аридним або гумідним кліматом. Цей комплекс кліматичних факторів, як указує К. Б. Городков (1984), на відміну від солярних, не має певної орієнтації (за винятком західного переносу) і може визначати й широтні межі ареалів. Таким чином, у природі відсутні особливі фактори, що обмежують тільки довготне поширення, скоріш за все воно визначається довільно орієнтованими факторами. Отже, в межах України трапляються такі основні типи довготного поширення:

- американо-європейські;
- транспалеарктичні;
- західнопалеарктичні;
- центральнопалеарктичні.

Найчисленніші типи ареалів комплексу вищих різновусих лускокрилих Дніпропетровської області й України в цілому – палеарктичні. Основною різницею між цими типами вважається відсутність видів із євразійським типом ареалу в Північній Америці. Наведемо більш детальну типологію основних євразійських ареалів:

- 1) транс'євразійські;
- 2) європейські (включно із євро-кавказькими);
- 3) євро-сибірські.

Широтна, висотна й довготна складові ареалу дають тривимірну систему координат і дозволяють охарактеризувати тип поширення (Городков, 1984). На основі їх поєднання виникає описова класифікація ареалів. Наведемо основні ареали, що притаманні видам комплексу вищих різновусих лускокрилих Дніпропетровської області:

1. *Західно-центральнопалеарктичні ареали*:
 - 1.1. Євро-сибіро-центральназійські.
 - 1.2. Євро-сибіро-середньоазійські.
 - 1.3. Євро-сибірські.
 - 1.3.1. Євро-ленські (європейсько-східносибірські).
 - 1.3.2. Євро-байкальські (європейсько-південно-середньосибірські).
 - 1.3.3. Євро-обські (європейсько-західносибірські).
2. *Західнопалеарктичні (європейсько-кавказько-північноафрикансько-близькосхідні) ареали*:
 - 2.1. Євро-кавказькі.
 - 2.2. Європейські.
 - 2.3. Західноєвропейські.
3. *Голарктичні ареали*.

Виявилось, що майже третина (рис. 3.2) всіх зареєстрованих видів мають транс'євразійські ареали. Причому 42 % таких видів складають представники родини *Notodontidae* – 18 з 36 регіональної фауни. На другому місці за кількістю *Arctiidae* – 28 %. Такий факт, мабуть, можна пояснити фізико-географічними умовами, в яких перебуває область. Так, у регіоні відсутні великі форми рельєфу, які б здатні були чинити перешкоди для поширення лускокрилих. До того ж, майже всі види цієї групи за трофічними зв'язками вважаються поліфагами, зв'язаними з основними деревинними видами рослин, які, як відомо, мають переважно трансконтинентальне поширення.

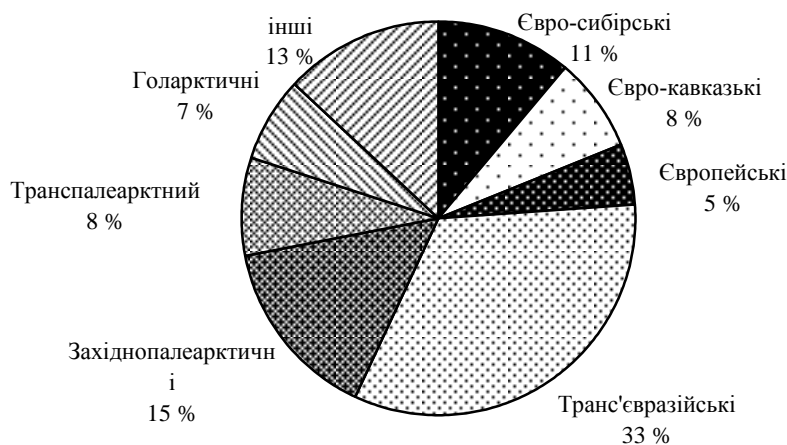

Рис. 3.2. Основні типи ареалів комплексу вищих різновусих лускокрилих Дніпропетровської області

Другою за кількістю видів є група, утворена видами із західнопалеарктичними ареалами. До цієї групи увійшли види з двома типами поширення – власне західнопалеарктичним і західно-центральнопалеарктичним. Види із першим типом ареалу на території області рідкісні та не численні, це *T. processionea*, *P. cucullina*, *D. ulmi*, *P. anceps*, *H. milhauseri*, *C. dominula*, *E. quadripunctaria*, *C. maculosa*, *S. roscida*. Представники другої групи більш звичайні та численні види – *D. pini*, *L. populi*, *T. jacobaea*, *E. complanum*.

Євро-сибірський тип ареалів за кількістю видів регіональної фауни перебуває на третьому місці. У Дніпропетровській області в комплексі видів із цим типом поширення виділяємо 5 окремих варіантів ареалів:

1. Власне євро-сибірські (*T. crataegi*, *E. lanestris*, *F. bifida*, *S. striata*).
2. Євро-сибіро-центральноазійські (*H. euphorbiae*).
3. Євро-обські (*L. quercus*, *S. ocellatus*).
4. Євро-байкальські (*L. trifolii*, *M. tiliae*, *E. festiva*, *D. mendica*).

Складною виявилась і структура європейських та євро-кавказьких ареалів, які разом становлять 13 %. Види з таким типом поширення в області займають переважно зональні (степові) стації і вважаються південними елементами регіональної фауни. Всього в цьому комплексі виділяємо такі варіанти:

1. Власне європейські ареали (*L. dumi*, *O. carmelita*).
2. Євро-кавказькі ареали (*P. tremulifolia*, *D. dodonaea*, *H. aulica*).
3. Південноєвропейсько-кавказькі ареали (*M. castrensis*, *M. frankonicum*, *S. pyri*).
4. Західноєвропейсько-кавказькі ареали (*M. quercus*).
5. Середземноморсько-кавказькі ареали (*A. atropos*, *T. dubia*).
6. Євро-казахстанські ареали (*E. spini*, *H. pinastri*, *P. proserpina*).

Особливим типом поширення можна вважати голарктичне. До цього комплексу належать і види, що людиною були завезені з Євразії до Північної Америки (*O. antiqua*, *E. similis*, *E. chrysorrhoea*, *L. salicis*, *P. plantaginis*, *A. caja*) і навпаки (*H. cunea*). Причому двом із них (*L. dispar* та *P. fuliginosa*) з часом вдалось опанувати майже всю територію помірних зон на цих континентах, отже, зараз їх поширення вважається панголарктичним. Всі ці представники вельми широкі поліфаги, здатні до трофічних пристосувань, адже майже всі з перелічених мають трофічні зв'язки із 100 і більше видами квіткових рослин. А такі види як *O. antiqua*, *E. chrysorrhoea*, *L. dispar*, *H. cunea* здатні давати катастрофічні спалахи чисельності, через що вважаються небезпечними шкідниками сільського та лісового господарств. Особливо слід відзначити американського білого метелика (*H. cunea*), поширення якого в Євразії в окремих регіонах вважається пандемією. В Україні цей вид за останні 20 років поширився майже всією країною, через що його внесено до переліку карантинних шкідників.

3.4. Екологічні комплекси

Екологічна класифікація біотопів добре розроблена для булавовусих лускокрилих (*Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea*). Однією з перших, загально визнаною, була класифікація (Blab, Kudrna, 1982), що побудована на узагальненні типових екологічних факторів, спільних для європейських видів булавовусих лускокрилих. Установлені фактори об'єднувались авторами в „екологічні формації” відповідно до характеру використання життєвого простору. Згодом класифікація доповнювалась і змінювалась (Denis, 1992; Die Schmetterlinge..., 1993; Reinhardt, Thust, 1993; Die Tagfalter..., 1999; Motýli České..., 2002) і за понад 20-річну історію сформувалось декілька підходів. Найкраще розробленими зараз вважаються два з них – еколого-флористичний (Die Schmetterlinge..., 1993) та еколого-морфологічний (Denis, 1992; Motýli České..., 2002).

Як у Європі, так і в Україні питання екологічної класифікації біотопів лускокрилих розроблене майже тільки для булавовусих. І. Г. Плющ (1988) дав загальну характеристику фауни булавовусих країни, запропонувавши 7 екологічних угруповань. Спеціалізовані дослідження, присвячені цій проблемі, проводились у Карпатах та Прикарпатті (Канарський, 2003, 2004, 2005), в результаті чого автором було запропоновано виділення 10 екологічних груп для регіональної фауни.

У Дніпропетровській області проблема класифікації біотопів розроблялась також при дослідженні *Hesperioidea* та *Papilionoidea* (Голобородько, Пахомов, 2007), й окремо подібна характеристика наводилась для *Lycaenidae* (Голобородько, Пахомов, 2005). У цих працях біотопи видів було охарактеризовано за 6 екологічними типами.

Окремої екологічної класифікації біотопів видів комплексу вищих різновусих лускокрилих не розроблялось. Натомість існує досвід адаптації подібної класифікації булавовусих (Motýli a..., 2007), згідно з якою у Дніпропетровській області всього виділяємо 6 екологічних угруповань:

1. Убіквісти (U; ubiquists). Евритопні види, які завдяки широким трофічним зв'язкам як імаго (полілектичність), так і гусені (трофічний зв'язок із декількома найпоширенішими родинами квіткових рослин) постійно спостерігаються на всій території області. Характерними представниками цієї групи у регіоні є два види *Arctiidae* – *H. cunea* та *P. fuliginosa*.

2. Гігрофіли (H; hygrophil). Існують у біотопах із високим зволоженням (фітоценози тальвегів, заплав та інші навколводні рослинні асоціації). Живиться гусінь гігрофільними видами квіткових рослин. У Дніпропетровській області до цього угруповання належить 13 % видів комплексу вищих різновусих лускокрилих (рис. 3.3). Найхарактернішими можна вважати – *E. potatoaria*, *G. populifolia*, *C. curtula*, *E. ziczac*, *D. ulmi*, *T. antiquoides*, *A. l-nigrum*, *L. salicis*, *T. senex*, *P. muscerda*.

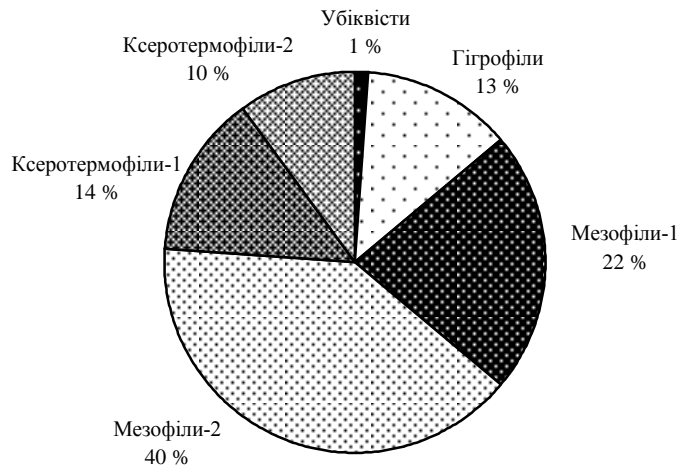

Рис. 3.3. Структура екологічних комплексів вищих різновусих лускокрилих Дніпропетровської області

3. Мезофіли-1 (М-1; grassland + seminemoral mezofil). Сюди віднесено види, що існують у лучних екосистемах – *M. rubi*, *D. pini*, *O. pruni*, *L. dumii*, *S. ligustri*, *P. proserpina*, *D. elpenor*, *C. dominula*, *P. plantaginis*, *H. aulica*, *S. urticae* або на імагінальній стадії постійно здійснюють мікроміграції з лісових біогеоценозів до луків та навпаки – *H. galii*, *M. miniata*, *D. ancilla*, *D. punctata*.

4. Мезофіли-2 (М-2; nemoral mezofil). Неморальні мезофіли – винятково види, що заселяють біогеоценози коротко- та тривалозаплавних лісів Дніпропетровської області. На преімагінальних фазах розвитку пов'язані з деревинною рослинністю (фітоценози з домінуванням дуба звичайного). За кількістю видів ця група найбільша (рис. 3.3). Характерними представниками є: *P. populi*, *G. quercifolia*, *S. ocellatus*, *M. tiliae*,

M. quercus, *C. pygra*, *N. dromedarius*, *D. dodonaea*, *F. bifida*, *D. fascelina*, *L. monacha*, *P. matronula*, *P. plumigera*, *A. rubricollis*, *L. quadra*.

5. Ксеротермофіли-1 (X-1; xerotermofil-1). Ці види існують в умовах ксеротермних плакорних трав'яних біогеоценозів та на степових схилах давніх балково-байрачних систем. Характерні представники: *M. castrensis*, *M. franconicum*, *A. atropos*, *A. convolvuli*, *H. euphorbiae*, *T. dubia*, *C. maculosa*.

6. Ксеротермофіли-2 (X-2; xerotermofil-2). Переважна більшість – види, що існують в умовах сусідства степових ценозів і штучних лісових насаджень (як правило, з акацій) або заселяють степові чагарникові формації. Характерними тут є – *T. crataegi*, *E. neogena*, *S. pyri*, *E. pavonia*, *E. spini*, *H. hypophaes*, *E. quadripunctaria*, *E. villica*.

Аналіз екологічної класифікації свідчить, що 75 % видів комплексу вищих різновусих лускокрилих займають азональні для області біотопи, що безперечно впливає як на стан їх популяції, так і на можливість поширення в межах області. Всі види цієї групи трофічно пов'язані з деревинною та чагарниковою рослинністю, а отже, перебувають в умовах екологічної невідповідності, через що стан популяцій деяких видів можна розглядати як потенційно загрозливий. З іншого боку, 25 % видів, що заселяють зональні біотопи, перебувають ще у більшій небезпеці, оскільки цілих степових екосистем за 200 років інтенсивного освоєння вже майже не залишилось. Таким чином, комплекс вищих різновусих лускокрилих у межах області є, мабуть, одним із найбільш уразливих серед груп комах.

3.5. Сучасний стан

Оцінити сучасний стан представників комплексу вищих різновусих лускокрилих – складне, але актуальне завдання через щорічне зменшення природних біотопів усіх типів, яке згодом може призвести до повного зникнення значної кількості видів.

На території області станом на 2009 р. зареєстровано перебування 135 видів комплексу вищих різновусих лускокрилих, яким присвячено цю монографію. Знаходження трьох видів (*D. velitaris*, *F. interrupta*, *P. bucephaloides*) відоме тільки за літературними даними (Апостолов, 1981), адже колекційний матеріал відсутній. Але завдяки наявності цих видів у деяких регіонах України факт їх існування й у Дніпропетровській області можливий.

Спеціальні дослідження комплексу різновусих лускокрилих на території області ведуться вже понад 50 років. Причому постійним моніторингом протягом цього періоду охоплені найбільший резерват природної лісової рослинності – Самарський бір, на території якого розташовані дві біологічні бази ДНУ ім. Олесья Гончара. Щорічно відбуваються експедиції, якими на поточний момент охоплено майже всю територію Дніпропетровської області. Але, незважаючи на такий обсяг виконаних робіт і відносно невелику територію регіону, ще залишається досить багато невирішених питань. Так, 8 видів (*M. franconicum*, *G. populifolia*, *E. versicolora*, *A. tau*, *L. taraxaci*, *T. processionea*, *F. aeruginosa*, *L. coenosa*) з Дніпропетровської області відомі лише за єдиним екземпляром. Безумовно, наявність їх у межах регіону не викликає великих сумнівів, але, звісно, бажано підтвердити ці факти новими знахідками, тим більше, що 3 з них внесено до Червоної книги України (1994).

Для відображення реальної ситуації сучасного поширення видів пропонуємо розглядати особливості їх поширення у хронологічному порядку. Після аналізу всіх колекційних фондів кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олесья Гончара маємо змогу виділити три такі періоди – до 1970 р.; з 1970 по 1995 р.; сучасні знахідки.

Із встановленого фауністичного комплексу 10 видів після 1970 р. на території області більше не траплялись. Серед них *G. populifolia*, *D. sannio* та *R. purpurata* мають всеукраїнське поширення. Зробити висновки про сучасний стан їх популяцій неможливо, але слід зауважити, що екосистеми, де були зроблені знахідки, з тих часів збереглись майже в не порушеному стані.

E. neogena, *L. taraxaci*, *F. aeruginosa*, *T. dubia* і *P. plantaginis* перебувають на межі своїх ареалів, ймовірно через що й реєструвались у край рідко. На території України *L. taraxaci* та *P. plantaginis*, вочевидь, мають на Дніпропетровщині південну межу свого поширення, *E. neogena* й *T. dubia* – північну. Особливо цікавою є знахідка популяції *E. neogena* в байрачних екосистемах колишньої порожистої частини р. Дніпро. Це перша й поки що єдина знахідка цього коконопряда в межах України. На жаль, окрім серії з 5 (1 ♂ та 4 ♀♀) екземплярів, зібраних В. О. Барсовим у 1961 р., більше матеріалів немає. Пізніше також вид не реєструвався.

Постає питання про знахідки на території області *T. processionea*. Адже із степової зони для другої половини ХХ ст. цей вид відомий, за найближчими знахідками, тільки з території Молдови (Гербовецький ліс). На Дніпропетровщині він реєструвався тільки у серпні 1966 р. З літературних джерел (Шелюжко, 1941) відомо, що *T. processionea* у першій половині ХХ ст. реєструвалась ще й у Харківській та навіть Херсонській областях. Вочевидь, наявних дубових ценозів у заплавах середніх річок степової зони та в долині р. Дніпро вистачає для утворення мікропопуляцій. Але, через відсутність сучасного матеріалу, припустимо, що все ж таки такі мікропопуляції відносно тимчасові.

Вісім видів не реєструвались на території області після 1995 р. А саме – *T. crataegi*, *E. lanestris*, *E. versicolora*, *A. tau*, *L. dumii*, *C. anastomosis*, *C. maculosa*, *D. punctata*. Особливе занепокоєння викликає відсутність сучасних знахідок степових видів *T. crataegi* та *C. maculosa*. Адже екосистеми, де було зроблено останні знахідки, розташовані поряд із населеними пунктами й відчувають постійний антропогенний тиск – випасання худоби, рекреаційне навантаження, в окремих випадках навіть засвоєння під будівництво.

При подальшому посиленні антропогенного пресу на фоні встановленого нами тривалого збіднення видового складу лускокрилих і скорочення чисельності багатьох видів вищих різновусих лускокрилих відбувається вульгаризація комплексу видів фауни області. Однак певні види проявляють себе зростанням чисельності, що в окремих випадках може призвести до значних економічних збитків у лісовому та садово-парковому господарстві. Така ситуація, безумовно, потребує посиленого моніторингу комплексу вищих різновусих лускокрилих у Дніпропетровській області. Метою таких заходів є недопущення спалахів чисельності небезпечних видів для господарства, з одного боку, а з іншого – розробка реальних і ефективних засобів охорони всіх представників комплексу як невід'ємного компонента біорізноманіття Дніпропетровщини.

Міністерство освіти і науки України
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

З. Ф. Ключко, К. К. Голобородько, О. Є. Пахомов, В. О. Афанасьєва

**БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ.
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ.
ВИЩІ РІЗНОВУСІ ЛУСКОКРИЛІ.
ЧАСТИНА 2. СОВКИ (*Lepidoptera: Noctuidae*)**

Дніпропетровськ
Видавництво ДНУ
2011

— —
Рекомендовано до друку вченою радою Дніпропетровського
національного університету імені Олеся Гончара.
Протокол № 6 від 21.01.2010 р.

Рецензенти:

член-кор. НАНУ, д-р біол. наук, проф. *І. Г. Смельянов*
д-р біол. наук, с. н. с. *О. В. Пучков*
канд. біол. наук, н. с. *О. В. Біділя*

Ключко З. Ф., Голобородько К. К., Пахомов О. Є., Афанасьєва В. О.

Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Вищі різновусі лускокрилі. Частина 2. Совки (*Lepidoptera: Noctuidae*) / наук. ред. к. б. н. І. Г. Плющ / за заг. ред. проф. О. Є. Пахомова – Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2011. – с.

Розглянуто важливі питання біорізноманіття совок Дніпропетровської області. Наведено характеристику природних умов області, видового складу лускокрилих, особливостей будови всіх стадій розвитку, екологічних комплексів, зоогеографічних особливостей, сучасного стану, кадастру всіх зареєстрованих видів. Особливу увагу приділено еколого-біологічним особливостям існування совок в екосистемах регіону усіх типів. Подано рекомендації щодо збереження та охорони лускокрилих у регіоні. Для працівників природоохоронних організацій, наукових співробітників, аспірантів і викладачів вищих і середніх навчальних закладів.

Іл. 37. Табл. 5. Бібліогр. ____.

Ключко З. Ф., Голобородько К. К., Пахомов А. Е., Афанасьєва В. О.

Биологическое разнообразие Украины. Днепропетровская область. Высшие разноусые чешуекрылые. Часть 2. Совки (*Lepidoptera: Noctuidae*) / науч. ред. к. б. н. И. Г. Плющ / под общ. ред. проф. А. Е. Пахомова – Д. : Изд-во Днепропетр. нац. ун-та, 2011. – с.

Рассмотрены важнейшие вопросы биоразнообразия комплекса совок в условиях Днепропетровской области. Представлена характеристика природных условий области, видового состава чешуекрылых, особенностей строения всех стадий развития, экологических комплексов, зоогеографических особенностей, современного состояния, кадастра всех зарегистрированных видов. Особое внимание уделено эколого-биологическим особенностям существования комплекса в экосистемах региона всех типов. Представлены рекомендации по сохранению и охране чешуекрылых в регионе. Для работников природоохранных организаций, научных сотрудников, аспирантов и преподавателей высших и средних учебных заведений.

Илл. 37. Табл. 5. Библиогр. ____.

Kljuchko Z. F., Goloborod'ko K. K., Pakhomov O. Ye., Afanas'eva V. O.

Biological Diversity of Ukraine. The Dnipropetrovsk region. Moth. Volume 2. (*Lepidoptera: Noctuidae*) /scent. ed. I. G. Pljushch / Prof. O. Ye. Pakhomov (ed.). – Dnipropetrovsk : Dnipropetr. Nat. Univ. Press, 2011. – p.

The major questions of butterflies biodiversity of the Dnipropetrovsk region are considered. Description of environmental conditions of area, species butterflies composition, features of structure of all development stages, ecological complexes, zoogeographical features, modern state, cadastre of species are presented. The special attention is spared to ecology and biology features of complex in all kinds of ecosystems in region. Recommendations on saving and guard of butterflies in a region are presented. Intended for the employees of nature protection organizations, research workers, graduate students and teachers of higher and middle educational establishments.

Ill. 37. Tab. 5. Bibliogr. ____.

ВСТУП

Родина совок, або нічниць (*Lepidoptera, Noctuidae*) – найбільший за кількістю видів таксон лускокрилих, причому, як свідчать сучасні дослідження, майже в усіх регіонах планети. Світова фауна налічує понад 35 000 видів більш ніж із 4 200 родів (Kitching, Rawlins, 1999). Станом на кінець 2010 р. в Україні зареєстровано 683 види. Через таке значне різноманіття видів совки відіграють помітну роль у функціонуванні будь-якого біогеоценозу. Гусінь більшості видів – широкі поліфаги, трофічно пов'язані з великим спектром рослин, деякі живляться водоростями, лишайниками, навіть листяним опадом. Майже 150 видів здатні завдавати збитків господарству, 14 занесено до Червоної книги України. А з іншого боку, совки займають значне місце у ланцюгах живлення інших тварин, особливо комахоїдних. Усі наведені факти свідчать про велике теоретичне й практичне значення таксона.

У цій праці використані матеріали авторів за понад п'ятидесятирічний термін роботи. Наукові дослідження проводили як стаціонарно (на Присамарському міжнародному біосферному стаціонарі ім. О. Л. Бельгарда та біостанції факультету біології, екології та медицини ДНУ ім. Олесь Гончара (с. Кочережки); на стаціонарних пробних площах у м. Дніпропетровськ, у с. Майорка Дніпропетровського району, с. Військове Солонянського району, Дніпровсько-Орільському природному заповіднику), так і шляхом експедиційних виїздів до більшості районів області.

Крім матеріалів авторів, використані дані наукових досліджень кандидата біологічних наук, доцента кафедри зоології та екології ДНУ ім. Олесь Гончара В. О. Барсова, засновника фондової колекції лускокрилих Дніпропетровського національного університету, що поповнювалась протягом майже 50 років. Без його колекції неможливо було б скласти кадастрову характеристику видів совок Дніпропетровської області. Знайдено та оброблено колекційний матеріал із регіону у провідних ентомологічних фондах ЗІН РАН (м. Санкт-Петербург) та музею природи Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

Щирі слова вдячності адресуємо кандидатам біологічних наук І. М. Лозі, І. А. Зайцевій та О. М. Дідуру за допомогу в художньому та технічному оформленні видання. Дякуємо за співробітництво та картографічну допомогу кандидату географічних наук Н. М. Дук. Окрема подяка за можливість користуватися зборами доктору біологічних наук, провідному співробітнику інституту зернового господарства НААНУ О. М. Сумарокову (м. Синельникове), приватним колекціонерам – кандидату геолого-мінералогічних наук І. М. Черненку (м. Дніпропетровськ), а також В. М. Черненку (м. Запоріжжя), Р. А. Величку (м. Дніпропетровськ).

Автори висловлюють особливу подяку всім колегам, які допомагали у написанні цієї книги, – О. Ю. Матову (ЗІН РАН, м. Санкт-Петербург), І. Ю. Костюку (Зоомузей КНУ ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ), І. Г. Плющу (Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена, м. Київ), О. В. Жакову (м. Запоріжжя).

1 ПРИРОДНІ УМОВИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1.1. Географічне положення

Дніпропетровська область розташована на південному сході України, в басейні середньої та нижньої течії Дніпра. Координати крайніх точок території області:

- північна 49°11'17'' пн. ш. 34°57'17'' сх. д.
- південна 47°28'35'' пн. ш. 33°18'43'' сх. д.
- західна 47°36'20'' пн. ш. 32°58'59'' сх. д.
- східна 48°11'40'' пн. ш. 36°55'28'' сх. д.

Рис. 1.1. Адміністративний устрій Дніпропетровської області

Територія області – 31,9 тис. км², що складає 5,3 % території України.

Дніпропетровщина межує на сході з Донецькою, на півдні – із Запорізькою та Херсонською, на заході – з Миколаївською та Кіровоградською, на півночі – з Полтавською та Харківською областями.

1.2. Геологічна будова

Території Дніпропетровщини властива складна геологічна будова. У межах області є геологічні утворення майже всіх стратиграфічних видів, починаючи з архейських і закінчуючи четвертинними. Область розташована в межах Східноєвропейської платформи, де процеси складкоутворення завершилися до пізнього протерозою (Фізична ..., 1992). Із структур першого порядку в межі області потрапляють південно-східна частина Українського щита і частина Дніпровсько-Донецької западини. Південно-східна частина Українського щита поділяється на такі блоки: Кіровоградський, Придніпровський і Приазовський, два останні відмежовані Кінсько-Ялинським грабеном (Физическая география ..., 1988). Південніше щита розташована Причорноморська западина.

У межах південно-східної частини Українського щита докембрійський фундамент підіймається вище рівня моря на 100–150 м (Фізична ..., 1992). Дуже часто, особливо в долинах річок, частини фундаменту виходять на денну поверхню. Осадковий чохол на щиті невеликої потужності – декілька десятків метрів, більшою частиною – неоген-антропогеновий, меншою – палеоген-антропогеновий (Фізична ..., 1992).

Східніше Українського щита розташована Дніпровсько-Донецька западина, ускладнена в центрі Доно-Дніпровським грабеном (Физическая география ..., 1988). Грабен виповнений середньо- і верхньодевонськими і кам'яновугільними відкладами. Вище кам'яновугільних залягають пермські, тріасові, юрські, крейдові, палеогенові та неогенові відклади, потужність яких у напрямку щита поступово зменшується (Фізична ..., 1992).

1.3. Рельєф

Рельєф Дніпропетровської області рівнинний, неоднорідний. Тут розмістилися Придніпровська височина, Придніпровська та Причорноморська низовини. Придніпровська височина – це геоморфологічна область, сформована Українським щитом, а на базі Дніпровсько-Донецької та Причорноморської западини утворилися Придніпровська та Причорноморська низовини відповідно. Межі між геоморфологічними областями є тектонічно зумовленими, тобто збігаються з глибинними розломами земної кори (Фізична ..., 1992).

Дніпропетровська область розташована у зоні степів, що є однією з найдавніших на Східноєвропейській рівнині. Як тип ландшафту вона сформувалася в пліоцені (Половина, 1998). У четвертинний період її територія не покривалася льодовиком. Рельєф зони зрілий, ерозійний, з глибокими долинами річок, великими балками та розвинутою мережею ярів. На півдні розташовані численні степові блюдця та поди. Формування рельєфу у більшості районів почалося з кінця палеогену (Половина, 1998).

Більша частина території області з поверхні складена антропогеновими відкладами – переважно лесовидними, в основному лесовидними суглинками, в межах річкових терас – пісками та супісками, у долинах річок, на височинах та їх схилах поверхню еродованих місцевостей складають доантропогенові напівскельні та скельні породи (вапняки, граніти, гнейси) (Пашенко, 1989).

Визначальна риса степових ландшафтів (Пашенко, 1989а) – домінування в їх природному стані трав'янистої степової рослинності. У сучасних степових ландшафтах Дніпропетровської області такий тип рослинності майже повністю витіснили сільськогосподарські культури.

1.4. Клімат

Дніпропетровська область розташована у зоні помірних широт із достатньо активною атмосферною циркуляцією, переважаючим типом якої є переміщення повітряних мас із заходу на схід (Фізична ..., 1992). За класифікацією Б. П. Алісова, у зоні помірних широт в Україні звичайно виділяють дві кліматичні області: атлантико-континентальну та континентальну. Дніпропетровська область розміщена в континентальній (Природа Украинской ..., 1984). Континентальність збільшується з південного заходу на схід, що підтверджується збільшенням у цьому напрямку амплітуди добових і річних температур повітря (Горб, Дук, 2006).

Характерною особливістю клімату є значні коливання погодних умов з року в рік. Помірно-вологі та прохолодні роки змінюються різко посушливими та теплими, а посушливість у теплий період підсилюється дією суховіїв. У цілому, клімат характеризується відносно прохолодною, часто малосніжною зимою і жарким літом. Поєднання недостатнього зволоження з високими температурами в літній період зумовлює значну сухість повітря (Горб, Дук, 2006), що збільшує дефіцит вологості і випаровування й несприятливо впливає на сільськогосподарське виробництво.

Дніпропетровська область характеризується досить великим тепловим балансом. Річний радіаційний баланс дорівнює 50–57 ккал/см². Тривалість вегетаційного періоду – 210–245 діб. Річна сума температур повітря вища +10 °С – 2 800–3 600 °С (Атлас природних ..., 1978). Температурна амплітуда повітря зростає із заходу на схід. Тільки у період із червня по серпень не спостерігаються приморозки. Середньодобова температура дорівнює +8,3 °С, річна амплітуда – 27,6 °С. Тривалість безморозного періоду – 191 доба. Середньомісячна січнева температура складає –5,6 °С, коливаючись у межах –38...+10 °С, липнева – +22 °С (+8...+38 °С) (Грицан, 2000).

Характеристику вітру наведемо за даними А. С. Горба та Н. М. Дук (2006): у середньому протягом року повторюваність різних напрямків вітру на Дніпропетровщині майже однакова; дещо переважають на 3–5 % вітри північно-західної та південно-східної чвертей; середня річна швидкість вітру в області характерна для рівнинної частини України; вона становить взимку 5–5,5 м/с, зменшуючись у літній період до 3,5–4 м/с; максимальна швидкість припадає на післяполудневі години, а мінімальна – на другу половину ночі.

Річна кількість опадів у межах зони зменшується від 490 мм на півночі до 300–350 мм на півдні (Грицан, 2000). Коефіцієнт зволоження становить 0,8–1,2 (Бельгард, 1971). Для характеристики умов зволоження того чи іншого біотопу Л. П. Травлєєв запропонував поняття про локальний коефіцієнт зволоження, який являє собою співвідношення між опадами, стоком і випаровуванням для різних гігروتопів (Травлєєв, Травлєєв, 1979).

Найбільша кількість опадів випадає в першій половині літа (інколи до 60 % річної норми), мінімальна – у лютому та жовтні (30–35 мм). Із травня по вересень спостерігаються опади лише у вигляді дощу. У холодну половину року реєструється 20–30 діб із твердими опадами (Горб, Дук, 2006). Річна тривалість періодів з опадами (Грицан, 2000; Горб, Дук, 2006) коливається від 124 до 160 діб.

1.5. Гідрологія

Водні ресурси Дніпропетровської області складаються із середньорічного стоку води з території та надходження у її межі річкових вод із суміжних територій. У середній за водністю рік ресурси місцевого стоку складають близько 0,87 км³, із суміжних

територій – 50,6 км³, тобто загальний річковий стік складає 51,47 км³ (Экологические основы..., 1998). Водозабезпеченість території Дніпропетровської області низька, складає від 10 до 50 тис. км³ на 1 км² площі на рік (Экологические основы..., 1998).

Головною рікою гідрографічної мережі Дніпропетровської області є Дніпро. Довжина р. Дніпро у межах області складає 261 км і, відповідно до розподілу головних приток по всій системі Дніпра, ця частина ріки від м. Київ до м. Запоріжжя належить до середнього Дніпра (Фізична ..., 1992).

Найбільшими притоками Дніпра у регіоні є Оріль, Самара з Вовчою та Інгулець. Найбільшими притоками Дніпра, басейни яких повністю розташовані в межах області, є Мокра Сура та Базавлук.

Загальна довжина 146 малих річок і ріки Дніпро у межах області складає 4 926 км (Фізична ..., 1992). Значення цих річок як водних джерел різне. 26 малих річок (Водяна, Ворона тощо) загальною протяжністю 385 км майже повністю замулені. Вони втратили своє значення як водні джерела. 88 річок загальною протяжністю 1 873 км повністю зарегульовані системою водойм (Кам'янка, Берестова, Татарка тощо).

Три річки (Гніздка, Кочерга та Грушоватка) загальною протяжністю 41 км використовуються як колектори для скидання очищених стічних вод м. Павлоград, а також як місце зберігання “хвостів” ГЗК Кривбасу. Річки Суха Сура та Широка використані під будівництво ставків-накопичувачів стічних вод міст Кривий Ріг та Дніпродзержинськ. Решта річок (Самара, Вовча, Оріль, Інгулець тощо) мають постійний плин води, а отже є головними водними джерелами декількох районів області.

Усього в Дніпропетровській області побудовано 121 водосховище та 1 241 ставок. Озер в області мало, вони невеликі за розміром. Більшість їх розташована в долинах Дніпра, Самари та Орілі.

1.6. Ґрунти

Незважаючи на вік степового ландшафту, сучасні ґрунти в степах молоді. Їх молодість пояснюється тим (Половина, 1998), що материнські породи (леси й лесоподібні суглинки), на яких вони сформувалися, нагромаджувалися в епоху зледеніння.

Найбільше поширені (близько 90 % площі області) звичайні середньогумусні та південні малогумусні чорноземи, сформовані на важкогумусних лесових породах під різнотравно-кострицево-ковиловою та кострицево-ковиловою рослинністю.

Дослідження В. В. Докучаєва (Бельгард, Травлєєв, 1981) довели, що чорнозем звичайний є продуктом розкладу степової рослинності в посушливому кліматі за специфічних умов життєдіяльності мікроорганізмів та тварин. До складу верхнього горизонту чорноземних ґрунтів входить гнійно-акумулятивний горизонт із великим вмістом гумусу. У Дніпропетровській області переважають звичайні чорноземи із вмістом гумусу 6–8 % і потужністю гнійно-акумулятивного горизонту 40 см (Бельгард, Травлєєв, 1981). Завдяки високому вмісту гумусу та зернистій структурі чорноземи відрізняються високою родючістю.

На думку Н. А. Белової та А. П. Травлєєва (1999), під лісовими насадженнями на території Дніпропетровської області в умовах імпермацидного типу зволоження формуються чорноземи якісно своєрідних підтипів: чорноземи лісополіпшені (у лісових культурбіогеоценозах) та чорноземи лісові (у природних байрачних лісах вододілів та пристінів). Характерними особливостями таких ґрунтів учені вважають наявність лесиважу, позитивних мікрморфологічних властивостей, специфічних фізико-хімічних показників, збільшення кількості та поліпшення якості гумусних речовин, відсутність явища опідзоллення тощо.

Вивчення фізико-хімічних і агрохімічних властивостей ґрунтів степових цілинок виявило (Белова, 1997), що такі ґрунти характеризуються середнім мулистопилуватим гранулометричним складом; за ступенем розвитку процесів вилужування ґрунти цілинок, як правило, слабковилужені. У профілі цілинних ґрунтів ясно прослідковується накопичення фосфору в ілювіальному горизонті. Сольовий профіль відрізняється невисоким вмістом водорозчинних солей.

Біологічна активність ґрунтів характеризується напругою біологічних процесів, що відбуваються в ній. Вивчення особливостей біологічної активності ґрунтів на прикладі Присамар'я показало (Белова, Травлев, 1999), що найвища активність ґрунтових ферментів спостерігається у верхніх шарах, де зосереджена найбільша кількість мікроорганізмів.

1.7. Рослинний покрив

Рослинний покрив Дніпропетровської області формується в умовах нестачі вологи та характеризується специфічними рисами, що виражаються у переважанні на межиріччях трав'янистої посухостійкої степової рослинності. Її складають головним чином багаторічні ксерофітні дерновинні злаки (Лавренко, 1954) із родів ковила (*Stipa*), костриця (*Festuca*), житняк (*Agropyron*), келерія (*Koeleria*). Ці домінуючі дерновинні злаки створюють у степах основу рослинних угруповань і складають максимум їх фітомаси.

Крім дерновинних злаків помітну участь у структурі травостану бере різотрав'я, роль якого сильно знижується на південь, у зв'язку зі зменшенням вологозабезпеченості. До складу різотрав'я входять види з різною будовою кореневої системи (Бельгард, 1971), наприклад стрижнекореневі рослини – види родів гвоздика (*Dianthus*), волошка (*Centaurea*), кореневищні рослини – види родів вероніка (*Veronica*), підмаренник (*Galium*), кореневопаросткові рослини – полин австрійський (*Artemisia austriaca*). У південних степах добре представлені напівчагарничкові полини.

Для степової рослинності характерна відкритість рослинного покриву та його мозаїчність. Проміжки між рослинами – кальвіції – у роки з великою кількістю атмосферних опадів заповнюються малорічниками, які у посуху звичайно залишаються в ґрунті у вигляді насіння (Бельгард, 1950).

У напрямку з півночі на південь у зв'язку зі збільшенням посушливості клімату степова рослинність набуває все більш ксерофільного характеру. Так, у північній частині зони переважають різотравно-кострицево-ковилові степи, які південніше змінюються більш одноманітними кострицево-ковиловими степами. Степова рослинність, крім чорноземів, існує ще й на пісках, супісках, кам'янистих схилах і солонцюватих чорноземах, відповідно утворюючи, за Е. М. Лавренко (1954), псамофільні, геміпсамофільні, петрофільні та галофільні варіанти степових угруповань, що зберігають загальні риси зональних фітоценозів.

Особливої уваги заслуговують лісові біогеоценози, розташовані у степовій зоні України. Рослинні угруповання степових лісів відрізняються високою насиченістю та складною просторовою структурою (Бельгард, 1938, 1950, 1971).

Помітні зміни вносять у структуру рослинного покриву степової зони річкові долини (рис. 1.2). За О. Л. Бельгардом (1950), залежно від тривалості водопілля, всі заплавні ліси поділяються на тривалозаплавні та короткозаплавні. До заплав у багатьох випадках примикає піщана тераса (арена). Рослинний покрив арен відрізняється великим різноманіттям, але головна деревна порода в цьому типі лісу – сосна звичайна.

У підзоні різотравно-кострицево-ковилових степів значного розвитку досягає балково-яружний ландшафт. У таких умовах формуються байрачні екосистеми з

домінуванням парцел дуба. За загально визнаною класифікацією О. Л. Бельгарда (1950), всі байрачні ліси (залежно від їх географічного положення) поділяють на такі варіанти:

- 1) північні (Присамарські байрачні ліси);
- 2) північно-західні (Верхньодніпровські байрачні ліси);
- 3) західні (Олександрійські байрачні ліси);
- 4) південні (байрачні ліси колишньої порожистої частини Дніпра).

Нині більшість території степового Придніпров'я вкрита культурбіогеоценозами. Степові цілинні біогеоценози залишилися на невеликих територіях, не придатних для ведення сільського господарства.

Флора Дніпропетровської області, за даними В. В. Тарасова (2005), налічує 1 714 видів, об'єднаних у 5 відділів, 7 класів, 126 родин, 607 родів. Важливою характеристикою систематичної структури флори вважається (Тарасов, 2005) послідовність розташування списку 10–20 найбільших родин у порядку зменшення кількості видів у них (табл. 1.1).

Рис. 1.2. Розріз через долину р. Самара (за О. Л. Бельгардом, 1971)

Цікавим є комплекс флори руслових водосховищ. На прикладі Запорізького водосховища Б. О. Барановський (2000) встановив, що до складу флори цієї водойми та її берегів входить 950 видів. Найчисленнішими є багаторічники (542 види). Гідрофітна та гігрофільна флора нараховують 55 та 140 видів відповідно.

За новітнім (Тарасов, 2005) флористичним районуванням Дніпропетровської області виділяється 6 флористичних підрайонів: Верхньодомоткансько-Верхньокам'янський, Інгулецько-Базавлуцько-Томаківський, Дніпровсько-Сурський, Дніпровсько-Орільський, Середньоорільсько-Самарський та Дніпровсько-Верхньововчанський.

Рідкісними та зникаючими у Дніпропетровській області вважаються 335 видів судинних рослин (Кучеревський, 2001), у тому числі 61 – занесений до Червоної книги України, 14 – до Світового, 22 – до Європейського Червоних списків, 322 – охороняються в області. За останніми даними (Тарасов, 2005), ще 80 видів додатково рекомендовано до охорони.

1.8. Тваринне населення

За сучасними поглядами на зоогеографічне (ентомогеографічне) районування світу (Крыжановский, 2002) степова зона Євразії включена до бореальної області як Скіфська підобласть. Фауна степової зони України за класичним поділом А. Ф. Ємельянова (1974) належить до Української підпровінції Західноскіфської надпровінції Скіфської області.

Найчисленнішим елементом фауни степової зони можна вважати безхребетних. Яскравим прикладом великого видового різноманіття цієї групи тварин є шкідлива ентомофауна, що свого часу була добре вивчена Л. Г. Апостоловим (1981). За результатами його досліджень зафіксовано близько 755 видів різних таксономічних груп (із них європейських видів приблизно 63,2 %, євразійських – 20,1 %, середземноморських – 4,6 %, голарктичних – 5,7 % та космополітів – 6,4 %).

Фауна хребетних нараховує 384 види тварин. Їх сучасний вигляд сформований за рахунок лісових та гідрофільних видів. З лісовими ландшафтами пов'язані 47 % видів, із гідроценозами – 37 %, із степовими та польовими – 17 %, із населеними пунктами – 6 % видів тварин (Фізична ..., 1992). Теріофауна включає 62 види (Булахов, Пахомов, 2006). У степових системах домінуюче положення займають мишоподібні гризуни, ховрах сірий, сліпак звичайний, зацьк сірий, лисиця звичайна. У заплавах лісах численний кріт європейський, бурозубка звичайна, вовк, ласка, куниця, кабан дикий.

Таблиця 1.1

Найбільші родини флори Дніпропетровської області, за В. В. Тарасовим (2005)

Назва родини	Ранг родини / кількість дикорослих видів, % від флори	Кількість родів у родині, % від їх кількості
<i>Asteraceae</i>	1 / 230 (14,2)	78 (12,85)
<i>Poaceae</i>	2 / 138 (8,56)	59 (9,72)
<i>Fabaceae</i>	3 / 99 (6,14)	26 (4,28)
<i>Brassicaceae</i>	4 / 86 (5,33)	42 (6,95)
<i>Caryophyllaceae</i>	5 / 86 (5,33)	32 (5,27)
<i>Lamiaceae</i>	6 / 76 (4,71)	27 (4,49)
<i>Rosaceae</i>	7 / 68 (4,22)	21 (3,46)
<i>Cyperaceae</i>	8 / 63 (3,91)	11 (1,81)
<i>Scrophulariaceae</i>	9 / 60 (3,72)	15 (2,47)
<i>Apiaceae</i>	10 / 53 (3,29)	30 (4,94)
<i>Chenopodiaceae</i>	11 / 45 (2,79)	15 (2,47)
<i>Ranunculaceae</i>	12 / 44 (2,70)	17 (2,80)
<i>Boraginaceae</i>	13 / 37 (2,29)	18 (2,97)
<i>Liliaceae</i>	14 / 35 (2,17)	3 (0,49)
<i>Polygonaceae</i>	15 / 31 (1,92)	8 (1,32)
<i>Rubiaceae</i>	16 / 26 (1,60)	3 (0,49)
<i>Salicaceae</i>	17 / 21 (1,30)	2 (0,33)

На прикладі досліджень орнітофауни Присамар'я А. А. Губкін (1972) вказує на високу щільність розміщення птахів в умовах степових екосистем (до 6,4 ос./га). А дещо раніше В. В. Стаховський наводить реєстр тієї ж території, до якого включено 240 видів птахів. У степовому Придніпров'ї А. А. Губкіним зареєстровано на гніздуванні 145 видів гніздових птахів (1972). Учений зауважує, що для степових ділянок характерні жайворонок польовий (*Alauda arvensis*), жовта трясогузка (*Motacilla flava*), перепілка (*Coturnix coturnix*).

Фауна амфібій степу налічує 10 видів (Булахов та ін., 2007), найхарактерніші серед яких – часничниця звичайна (*Pelobates fuscus*), ропуха зелена (*Bufo viridis*), жаба озерна (*Rana ridibunda*) та інші. У межах степового Придніпров'я також знайдено 11 видів рептилій (Булахов та ін., 2007).

Зарегулювання стоку більшості малих річок і Дніпра спричинило трансформацію екологічних комплексів риби і майже повну заміну реофільного комплексу лімнофільним. Іхтіофауна за сучасними даними налічує 50 видів риби і круглоротих, що належать до 13 родин 7 фауністичних комплексів (Біологічне різноманіття..., 2008).

Як результат відсутності у степу природних схованок, норний спосіб життя характерний для більшості видів ссавців. За А. Г. Вороновим (1987) та О. Є. Пахомовим (1998), сліпці риють складні системи нир у пошуках їжі, інші (ховрахи та байбаки) – глибокі нори, в яких вони впадають у літню сплячку, що поступово переходить у зимову, треті (переважно полівки, хом'яки) риють відносно неглибокі (близько 30 см) нори, що мають вигляд системи розгалужених ходів. Існує невелика група тварин, що не риють самі, а використовують покинуті нори під житло, наприклад види змії і ящірок, окремі представники твердокрилих тощо. У норах часто перебувають не тільки види, які використовують їх під помешкання, а й сапрофаги, що живляться залишками їжі хазяїв, та численні ектопаразити. Багато з них – носії різноманітних хвороб (геморагічні лихоманки, бореліози, туляремія та ін.).

Окрему групу ссавців складають види, які існують стадами. Це у першу чергу копитні (козуля, сайгак, тарпан). Раніше ці види відігравали помітну роль у функціонуванні степових біогеоценозів. Як показав відомий ботанік І. К. Пачоський (Воронов, 1987), без помірного випасу, при якому тварини розбивають копитами скупчення мертвого листя на поверхні ґрунту, типові степові рослини гинуть, їх замінюють різноманітні одно- та дворічні рудеральні види.

2

СПИСОК ТАКСОНІВ ТА КОРОТКИЙ
НАРИС ОСОБЛИВОСТЕЙ БУДОВИ СОВОК

2.1. Список таксонів

Згідно з системою, запропонованою канадським лепідоптерологом Д. Лафонтеном та датським дослідником М. Фібігером (Fibiger, Lafontaine, 2004; Lafontaine, Fibiger 2006), які розширили поняття родини совок до надродина *Noctuoidea*, а у родині совок *Noctuidae* виділили понад 30 підродин, нижче ми подаємо відповідний список таксонів (підродин та родів) совок Дніпропетровщини.

Совки, або нічніці, належать до надродина совкоподібних *Noctuoidea*. Автори першого „Каталога чешуекрылых (*Lepidoptera*) России“ за редакцією С. Ю. Синева пропонують розглядати совок як одну родину *Noctuidae* (Матов, Кононенко, Свиридов, 2008), що включає понад 30 підродин (29 з них зареєстровано на Дніпропетровщині).

Прийнята в нашому виданні система таксонів ряду *Lepidoptera* має такий вигляд:

РЯД *LEPIDOPTERA* Linnaeus, 1758 – ЛУСКОКРИЛІ

НАДРОДИНА *NOCTUOIDEA* Latreille, 1809 – СОВКОПОДІБНІ

РОДИНА *NOCTUIDAE* Latreille, 1809 – СОВКИ

ПІДРОДИНА *NOLINAE* Bruand, 1846

Paracolax Hübner, [1825]

Nola Leach, [1815]

Simplicia Guenée, 1854

Rhynchopalpus Hampson, 1893

Zanclognatha Lederer, 1857

ПІДРОДИНА

Pechipogo Hübner, [1825]

CHLOEPHORINAE Stainton, 1859

Polypogon Schrank, 1802

Nycteola Hübner, 1822

Herminia Latreille, 1802

Bena Billberg, 1820

ПІДРОДИНА *HYPENINAE* Herrich-Schäffer, 1845

Pseudoips Hübner, [1822]

Hypena Schrank, 1802

ПІДРОДИНА *ERIADINAE* Hampson, 1912

Earias Hübner, [1825]

ПІДРОДИНА

ПІДРОДИНА *RIVULINAE* Grote, 1895

PHYTOMETRINAE Hampson, 1913

Rivula Guenée, [1845]

Phytometra Haworth, 1809

ПІДРОДИНА *BOLETOBIINAE* Grote, 1895

Colobochyla Hübner, [1825]

Parascotia Hübner, [1825]

ПІДРОДИНА *AVENTINAE* Tutt, 1896

ПІДРОДИНА

Laspeyria Germar, 1810

EUBLEMMINAE Forbes, 1954

ПІДРОДИНА *CALPINAE* Boisduval, 1840

Eublemma Hübner, [1821]

Calyptra Ochsenheimer, 1816

Calymma Hübner, [1823]

Scoliopteryx Germar, 1810

Trisateles Tams, 1939

ПІДРОДИНА

ПІДРОДИНА *HERMINIINAE* Herrich-Schäffer, 1845

CATOCALINAE Boisduval, [1828]

Lygephila Billberg, 1820

- Arytrura* John, 1912
Drasteria Hübner, [1818]
Callistege Hübner, [1823]
Gonospileia Hübner, [1823]
Euclidia Ochsenheimer, 1816
Catephia Ochsenheimer, 1816
Minucia Moore, 1885
Dysgonia Hübner, [1823]
Grammodes Guenée, 1852
Catocala Schrank, 1802
ПІДРОДИНА *EUTELIINAE* Grote, 1882
Eutelia Hübner, [1823]
ПІДРОДИНА *PLUSIINAE* Boisduval, 1829
Abrostola Ochsenheimer, 1816
Trichoplusia McDunnough, 1944
Macdunnoughia Kostrowicki, 1961
Diachrysa Hübner, [1821]
Euchalcia Hübner, [1821]
Panchrysa Hübner, [1821]
Lamprotes Reichenbach, 1817
Autographa Hübner, [1821]
Cornutiplusia Kostrowicki, 1961
Plusia Ochsenheimer, 1816
ПІДРОДИНА *EUSTROTIINAE* Grote, 1882
Phyllophyla Oberthür, 1852
Protodeltote Ueda, 1984
Deltote Reichenbach, 1817
ПІДРОДИНА *ACONTIINAE* Guenée, 1837
Tarachidia Hampson, 1898
Acontia Ochsenheimer, 1816
Aedia Hübner, [1823]
ПІДРОДИНА *PANTHEINAE* Smith, 1898
Colocasia Ochsenheimer, 1816
ПІДРОДИНА *DILOBINAE* Aurivillius, 1889
Diloba Boisduval, 1840
ПІДРОДИНА *ACRONICTINAE*
Heinemann, 1859
Moma Hübner, [1820]
Acronicta Ochsenheimer, 1816
Simyra Ochsenheimer, 1816
Oxicesta Hübner, [1819]
Craniophora Snellen, 1867
ПІДРОДИНА *METOPONINAE* Herrich-Schäffer, [1851]
Apaustis Hübner, [1823]
Aegle Hübner, [1823]
Mycteroplus Herrich-Schäffer, 1850
Tyta Billberg, 1820
ПІДРОДИНА
CUCULLIINAE Herrich-Schäffer, 1845
Cucullia Schrank, 1802
ПІДРОДИНА *ONCOCNEMIDINAE* Forbes & Franclemont, 1954
Calophasia Stephens, 1829
Omphalophana Hampson, 1906
Oncocnemis Lederer, 1853
Epimecia Guenée, 1839
ПІДРОДИНА
AMPHIPYRINAE Guenée, 1838
Amphipyra Ochsenheimer, 1816
ПІДРОДИНА *PSAPHIDINAE* Grote, 1896
Asteroscopus Boisduval, 1828
Brachionycha Hübner, [1819]
Meganephria Hübner, [1821]
Allophytes Tams, 1942
ПІДРОДИНА
HELIOTHINAE Boisduval, 1828
Aedophron Lederer, 1857
Periphanes Hübner, [1821]
Pyrocleptria Hampson, 1903
Pyrrhia Hübner, [1821]
Schinia Hübner, [1823]
Protoschinia Hardwick, 1970
Heliothis Ochsenheimer, 1816
Helicoverpa Hardwick, 1965
ПІДРОДИНА
BRYOPHILINAE Guenée, 1852
Cryphia Hübner, 1818
ПІДРОДИНА *XYLENINAE* Guenée, 1837
Pseudeustrotia Warren, 1913
Spodoptera Guenée, 1852
Elaphria Hübner, [1821]
Caradrina Ochsenheimer, 1816
Hoplodrina Boursin, 1937
Chilodes Herrich-Schäffer, 1849
Rusina Stephens, 1829
Charanyca Billberg, 1820
Athetis Hübner, [1821]
Enargia Hübner, [1821]
Ipimorpha Hübner, [1821]
Cosmia Ochsenheimer, 1816
Atethmia Hübner, [1821]
Dicycla Guenée, 1852
Mesogona Boisduval, 1840
Dypterygia Stephens, 1829
Trachea Ochsenheimer, 1816
Thalpophila Hübner, [1821]
Actinotia Hübner, [1821]
Chloantha Boisduval, Rambur & Graslin, 1836

- Phlogophora* Treitschke, 1825
Euplexia Stephens, 1829
Calamia Hübner, [1821]
Staurophora Reichenbach (Leipzig), 1817
Helotropha Lederer, 1857
Gortyna Ochsenheimer, 1816
Cervyna Ronkay, Zilli & Fibiger, 2005
Hydraecia Guenée, 1841
Amphipoea Billberg, 1820
Luperina Boisduval, 1829
Rhizedra Warren, 1911
Sedina Urbahn, 1933
Nonagria Ochsenheimer, 1816
Phragmatiphila Hampson, 1908
Arenosola Hampson, 1908
Lenisa Fibiger, Zilli & Ronkay, 2005
Archanara Walker, 1866
Oria Hübner, [1821]
Denticucullus Rakosy, 1996
Photedes Lederer, 1857
Capsula Fibiger, Zilli, L.Ronkay & Goldstein, 2005
Apamea Ochsenheimer, 1816
Abromias Billberg, 1820
Lateroligia Zilli, Fibiger & L.Ronkay, 2005
Mesapamea Heinicke, 1959
Litoligia Beck, 1999
Mesoligia Boursin, 1965
Oligia Hübner, [1821]
Episema Ochsenheimer, 1816
Ulochlaena Lederer, 1857
Parastichtis Hübner, [1821]
Apterogenum Berio, 2002
Atypha Hübner, [1821]
Tiliacea Tutt, 1896
Xanthia Ochsenheimer, 1816
Cirrhia Hübner, [1821]
Agrochola Hübner, [1821]
Conistra Hübner, [1821]
Lithophane Hübner, [1821]
Lithomoia Hübner, [1821]
Xylena Ochsenheimer, 1816
Eupsilia Hübner, [1821]
Dryobotodes Warren, 1910
Griposia Tams, 1939
Dasypolia Guenée, 1852
Polymixis Hübner, [1820]
Mniotype Franklemont, 1941
Antitype Hübner, [1821]
Ammoconia Lederer, 1857
 ПІДРОДИНА *HADENINAE* Guenée, 1837
Panolis Hübner, [1821]
Orthosia Ochsenheimer, 1816
Anorthoa Berio, 1980
Perigrapha Lederer, 1857
Egira Duponchel, 1845
Tholera Hübner, [1821]
Cerapteryx Curtis, 1833
Anarta Ochsenheimer, 1816
Polia Ochsenheimer, 1816
Pachetra Guenée, 1841
Lacanobia Billberg, 1820
Melanchra Hübner, [1820]
Ceramica Guenée, 1852
Hada Billberg, 1820
Hyssia Guenée, 1852
Mamestra Ochsenheimer, 1816
Sideridis Hübner, [1821]
Saragossa Staudinger, 1900
Conisania Hampson, 1905
Hecatera Guenée, 1852
Hadena Schrank, 1802
Mythimna Ochsenheimer, 1816
Leucania Ochsenheimer, 1816
Senta Stephens, 1854
 ПІДРОДИНА *NOCTUINAE* Latreille, 1809
Peridroma Hübner, [1821]
Actebia Stephens, 1829
Dichagyris Lederer, 1857
Euxoa Hübner, [1821]
Agrotis Ochsenheimer, 1816
Axylia Hübner, [1821]
Ochropleura Hübner, [1821]
Diarsia Hübner, [1821]
Cerastis Ochsenheimer, 1816
Rhyacia Hübner, [1821]
Chersotis Boisduval, 1840
Noctua Linnaeus, 1758
Spaelotis Boisduval, 1840
Eurois Hübner, [1821]
Graphiphora Ochsenheimer, 1816
Xestia Hübner, [1818]
Eugraphe Hübner, [1821]
Eugnorisma Boursin, 1946
Naenia Stephens, 1827

2.2. Особливості будови

ІМАГО. Совки – метелики, більшість яких активні в сутінках або вночі, звідси їх друга назва нічниці. Зауважимо, що метелики деяких видів активні майже цілодобово, деякі активні переважно вдень, як наприклад, металовидки *Autographa gamma*, *Syngrapha microgamma*, також деякі метопоніїни *Apaustis rupicola*, геліотини *Pyrocleptria cora*, *Schinia cognata*, *Sch. cardui*, гірські та високоширотні види.

За розмірами метелики совок дуже різні, розмах передніх крил коливається від 12–14 мм у видів родів *Hypenodes*, *Schrankia*, *Eublemma* до 106 мм у стрічкарок *Catocala* чи деяких тропічних видів. Лише у самиць *Ulochlaena hirta* та кількох інших видів крила дуже вкорочені і не здатні до польоту.

Голова метелика здебільшого округла, на ній розміщені пара фасеткових очей, пара вусиків, пара нижньогубних щупиків та ротовий апарат у вигляді хоботка. Очі у більшості видів великі, округлі, голі. У совок з підродин *Pantheinae*, *Hadeninae* поверхня очей вкрита короткими густими волосинками, у підродини *Cucullinae* очі облямовані довгими війками. У деяких гірських совок та видів, що ведуть денний спосіб життя, очі маленькі, ниркоподібні чи еліптичної форми.

Вусики здебільшого прості, нитчасті чи щетинкоподібні, рідше пилчасті, гребінчасті чи двогребінчасті. Зазвичай вусики самців побудовані складніше, ніж у самок (останні здебільшого мають нитчасті чи щетинкоподібні вусики). Зубчасті вусики у самців *Omphalophana antirrhinii*, *Agrochola lychnidis*, двогребінчасті – у самців *Asteroscopus sphinx*, *Brachionycha nubeculosa*, *Episema glaucina*, *Tholera decimalis*, *Conisania luteago*. Самці *Zanclognatha lunalis*, *Herminia tarsipennalis* мають вузликоподібно потовщені членики в середній частині вусика.

Нижньогубні щупики здебільшого короткі, тричленикові, прямі або серпоподібно зігнуті, найдовші у підродин *Hypeninae*, *Herminiinae*. Так, у *Polypogon tentacularia* вони довші за половину довжини тіла. Хоботок добре розвинений, спіральсно скручений у більшості совок. Проте у видів *Asteroscopus sphinx*, *Brachionycha nubeculosa*, *Diloba*, *Calymma* та ін., метелики яких не живляться, він вкорочений і м'який.

Груди добре розвинуті, складаються з трьох сегментів: передньо-, середньо- та задньогрудей. Передньогруди мають два опуклі, порожнисті всередині додатки, – патагії, причленовані зверху до обох боків передньоспинки. Зовні патагії вкриті довгими лусочками та волосками, що утворюють між головою і передньоспинкою щось на взірєць комірця чи віяла. У метеликів підродини каптурниць *Cucullinae* довгі лусочки та волоски утворюють високий каптур, забарвлення та розмір якого є видовою, часом родовою ознакою. На ногах вершини середніх гомілок з однією парою шпор, задні гомілки з двома парами шпор. Гомілки в окремих підродинах совок мають шипи, наприклад, підгризаючі совки підродини *Noctuinae*, окремі роди з піродин *Heliothinae*, *Catocalinae*, *Plusiinae*, *Amphipyriinae* тощо. Середньогруди розвинуті краще за інші сегменти грудей, що зумовлено кращим розвитком першої пари крил та відповідної мускулатури.

Розрізняють передній (костальний), зовнішній та внутрішній краї крила. Форма крила близька до трикутної, у деяких вершинний кут загострений (*Ipimorpha retusa*, *Atethmia ambusta*) або серпоподібно відтягнутий (*Laspeyria flexula*, *Calyptra thalictri*). Площину переднього крила поділяють на три поля: основне, середнє та зовнішнє. Переднє та заднє крила скріплює особливий апарат

– френулум, що складається з однієї міцної щетинки у самців і трьох слабших щетинок у самок (рис. 2.1).

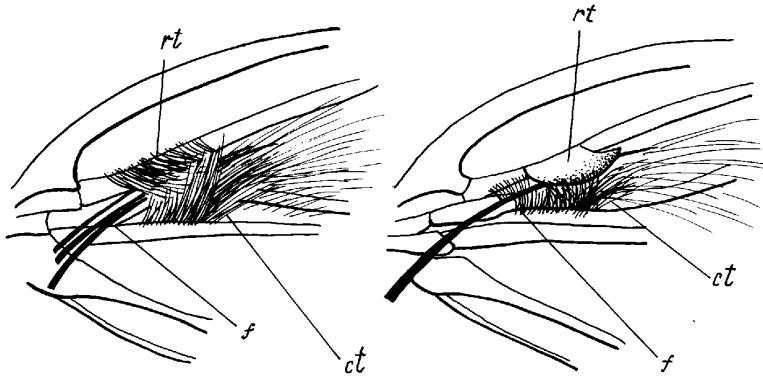

Рис. 2.1. Апарати зчеплення:

rt – ретинакулум, f – френулум; ct – ктеніолум

Жилкування передніх крил у совок досить одноманітне (рис. 2.2). Анальна жилка A_1 на обох крилах звичайно відсутня, A_2 і A_3 розгалужуються біля основи крила. Стовбур медіальної жилки не розвинутий або дуже слабкий. На основі наявності на задніх крилах другої медіальної жилки частину підродин раніше виділяли у так звану квадрифіноїдну групу (на противагу трифіноїдній групі, у яких ця жилка недорозвинена чи повністю редукована). Для родини совок характерні дискальна та додаткова комірки, при цьому додаткова комірка відсутня лише у кількох родів (*Rivula*, *Eublemma*, *Simplicia* та ін.). На відміну від добре розвинутих поздовжніх жилок єдина поперечна або дискальна жилка складається з чотирьох коротких слабких жилок.

Забарвлення крил здебільшого неяскраве, сіруватих, коричневих, рудуватих чи жовтуватих відтінків, рідше біле, рожеве чи зелене. У деяких металовидок та каптурниць яскраво забарвлені передні, у стрічкарок – яскраві задні крила. На передніх крилах у багатьох совок є характерний рисунок, який включає ниркоподібну і круглу плями, у деяких також клиноподібну й додаткову плями, кілька поперечних смуг та ліній. Розрізняють такі поперечні смуги: базальна, медіальні внутрішня та зовнішня, підкрайова та крайова, – найповніше вони виражені у частини стрічкарок (*Catocala*). У деяких совок поперечні смуги редуковані повністю або почасти. Затемнені частини між поперечними смугами називаються умбри. Поблизу вершини передніх крил у деяких видів існує вершинна (іноді – передвершинна) пляма. Статевий диморфізм у деяких совок (наприклад, у *Lithophane socia*, *Antitype chi*, *Tholera cespitis*, *Th. decimalis*) виявляється у забарвленні крил.

Черевце вкрите волоскоподібними лусочками, що часто утворюють пензликоподібні пучки або щіточки на ногах чи стернітах і плейритах черевця. Так звані андроконіальні структури відомі у самців багатьох совок, рідше у самок. Вони розміщені поблизу залоз, що продукують ароматичні речовини, та відіграють важливу роль у пошуку особин протилежної статі і копуляції.

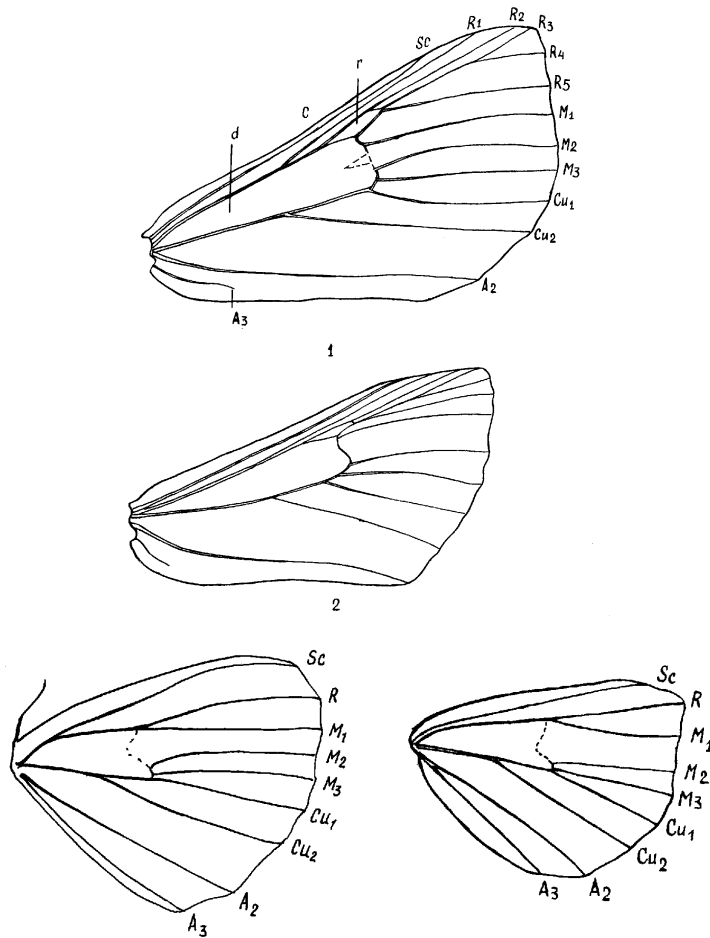

Рис. 2.2. Жилкування крил (за М. А. Рябовим, 1973 та Obenberger, 1964):

1 – апекс (вершина крила), 2 – передній край, 3 – зовнішній край, 4 – задній край;

S – субмаргінальна область, Р – постдискальна область, D – дискальна область,

В – базальна область; С – костальна жилка, М – медіальні жилки, Cu – кубітальні жилки,

Sc – субкостальні жилки, R – радіальні жилки, Cu – задня кубітальна жилка, А – анальні жилки

До складу черевця входять 10 сегментів, 9–10-й видозмінені у структури генітальних апаратів. У самців геніталії здебільшого симетричні, рідше асиметричні. Кільце 9-го сегмента черевця складається зі спинної половини – тегумена та черевної – вінкулума. З тегуменом на його вершині зчленований ункус – непарний кінцевий додаток 10-го тергіта. Зазвичай ункус одинарний, серпоподібний, зрідка несе додаткові вирости, лопатоподібно розширений або має вигляд короткого гачка. У самців *Earias vernana*, *E. clorana* ункус парний, що вважають за примітивну ознаку. Вінкулум виделкоподібний, вузький, у нижній частині утворює розширений та спрямований всередину тіла сакус, особливо великий у *Nycteola*.

Копулятивний орган – едеагус дуже варіює за величиною та ступенем викривлення. Всередині трубки едеагуса міститься везика – перетинчаста частина каналу, що вивертається при копуляції у протоку копулятивної сумки самки (рис. 2.3). Везика озброєна склеротизованими шипами різного розміру (корнутуси) чи склеротизованими пластинками із дрібношипуватою чи зернистою поверхнею.

Трубка едеагуса оточена діафрагмою, яка включає склерити верхньої та нижньої фультури. Нижня фультура (юкста) часто має щито- чи серцеподібну форму. Із боків вінкулума прикріплені лопате- чи листкоподібні вальви, що несуть три основні склерити: косту, сакулус та класпер. Коста слугує за скелетну основу вальви, іноді його вершина чи кукулус вкритий щетинками або волосками та короною з шипів. Сакулус та класпер є місцями для прикріплення м'яза. Первинний виріст класпера – гарпа має різну форму та ступінь розвитку.

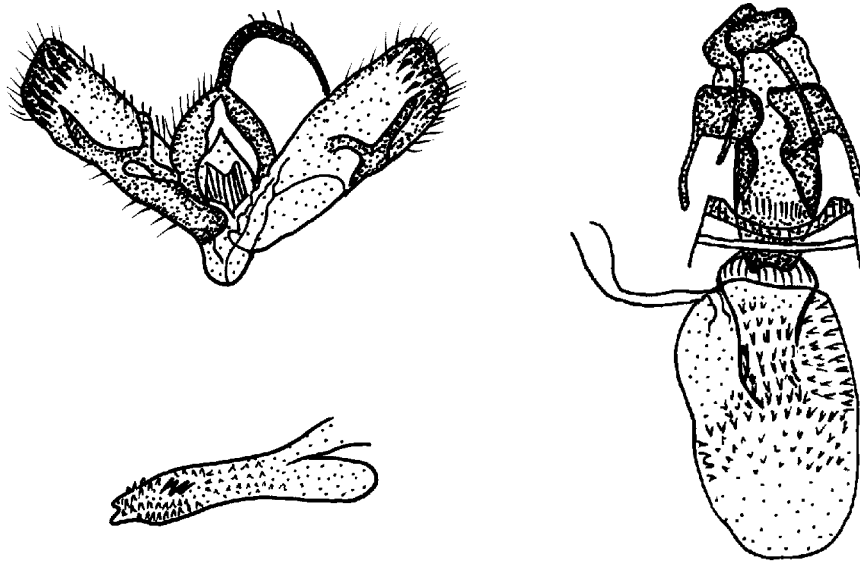
Геніталії самки (рис. 2.3) досить однотипні порівняно із самцями. Статевий апарат самки відкривається копулятивним отвором, чи остіумом. Його форма та місцерозташування мінливі та зміщуються в межах 7–8-го стернітів. Щілина остіума відкрита чи заглиблена у вагінальний синус між 7 і 8-м стернітами. Остіум відкривається до антрума – приостіальної склеротизованої частини протоки копулятивної сумки. Каудально від остіума іноді лежить поствагінальна пластинка, перед ним – антевагінальна пластинка.

Остіум відкривається до антрума – приостіальної склеротизованої частини протоки копулятивної сумки. Антрум переходить у протоку копулятивної сумки – дуктус. Стінки копулятивної сумки часто мають сигни або потовщення у формі бляшок чи тяжів. До копулятивної сумки відкривається сім'яна протока, в місці впадіння її копулятивна сумка має склеротизоване розширення – буллу. Кінцеві 8–10-й сегменти черевця самки утворюють яйцеклад. Анальні сосочки самиць видовжено-овальні, майже прямокутні чи трикутні, від них відходять довгі передні та задні апофізи, що досягають боків відповідно 8 та 9-го сегментів. Найдовші яйцеклади з довгими задніми апофізами у самиць тих видів, які відкладають яйця у тріщини стовбурів або гілок, під лусочки бруньок, листові пазухи злаків, квітки тощо. Короткі яйцеклади у самок, що відкладають яйця відкрито чи розсипають їх під час польоту.

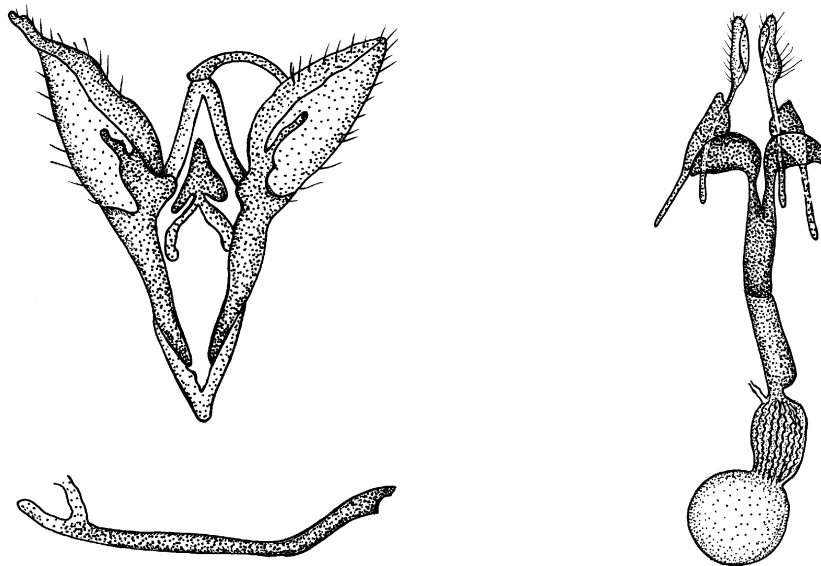
ЯЙЦЕ. Розмір від 0,4 до 1,7 мм у діаметрі, здебільшого півкулясті, рідше витягнуті еліпсоподібні. Поверхня яйця має комірчасту чи ребристу скульптуру (рис. 2.4), іноді трапляються яйця з горбкуватим або зернистим чи майже гладеньким хоріоном. Мікропілярна розетка міститься у верхній частині яйця переважно на невеликому підвищенні, іноді в заглибині.

Структури мікропілярної розетки частіше мають вигляд 5–20 видовжених лопатей чи листочків або п'яти-, семипроменевої зірочки, у центрі розміщені отвори, через які яйце запліднюється. Забарвлення яєць різноманітне: водянисте (напівпрозоре), біле, блакитно-сіре, зеленкувате, жовтувате, часто з плямою на вершині чи бічною смужкою (паском). З розвитком зародка забарвлення яєць змінюється. Самки відкладають яйця по одному чи купами на кормові рослини, ґрунт, рослинні рештки тощо. Самки деяких видів вкривають кладку секретом спеціальних залоз чи волосками з кінчика черевця. Потенційна плодючість самок деяких видів дуже висока (до 2 000 яєць).

ГУСІНЬ. Ерукоподібна, тьмяно забарвлена у сірі, коричневі, жовтуваті чи зеленкуваті кольори, зрідка яскраво забарвлена, форма тіла видовжена, майже циліндрична, рідше веретено- чи конусоподібна (рис. 2.5). Тіло гусені складається з голови, трьох грудних сегментів та десяти сегментів черевця. Гусінь совок здебільшого має три пари грудних та 3–5 пар черевних ніжок, на 3–6-му та 10-му сегментах черевця; з них може бути редукована перша пара (*Euclidia glyphica*, *Minucia lunaris*) або дві перші пари (*Catocala promissa*, *Tarachidia candefacta*, *Acontia lucida*), вкорочені у *Epimecia ustula*. Гусінь із частково редукованими ногами може рухатись півпетлеподібно (схоже на петлеподібну ходу більшості п'ядунів).

a

б

**Рис. 2.3. Приклади будови генітальних апаратів самців
(за З. Ф. Ключко, 1978):**

a – *Acontia trabealis* (самець і самиця), *б* – *Catocala nupta* (самець і самиця)

Голова гусені являє собою найбільш склеротизовану частину тіла. Головна капсула розділена на дві півкулі та непарний лобний склерит – лоб. Забарвлення та сітчастий рисунок на півкулях, а також розміщення щетинок можуть бути важливими для визначення близьких видів (зокрема *Mesapamea*). Ротовий апарат гризучий.

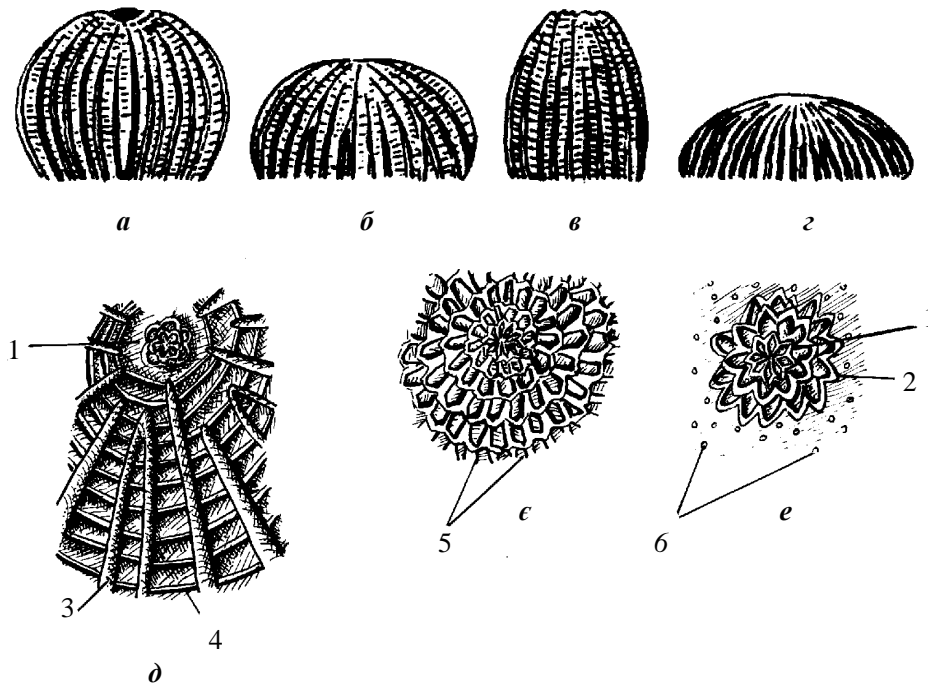

Рис. 2.4. Різновиди та будова яєць совок (за E. Döring, 1955 та О. І. Мєржеєвською, 1967):

a – *Heliophobus reticulata*; *б* – *Aplecta prasina*; *в* – *Emmelia trabealis*; *г* – *Acronicta psi*;

д-е – мікропілярна зона та прилеглі структури хоріона: 1 – мікропілярна розетка;

2 – віночок лопатей; 3 – поздовжні реберця; 4 – поперечні реберця; 5 – комірки; 6 – горбочки

На тілі гусені звичайно розвинуті так звані первинні щетинки на округлих щитках, які ще називають бородавками (рис. 2.5, 2.6). Гусениці стрільниць (*Acronictinae*), *Conistra rubiginea* та деяких інших совок, крім первинних, мають ще так звані вторинні щетинки, які утворюють волосяний покрив. Довжина та забарвлення волосків можуть бути однаковими або у гусениць деяких видів розвинені окремі пучки довгих яскраво забарвлених волосків чи китиць (*Acronicta cuspis*). Гусінь, яка розвивається у стеблах чи кореневищах, має більш одноманітне забарвлення і лише первинні щетинки (*Archanara*, *Hydraecia*, *Amphipoea*). При основі щетинок можуть бути пігментні плями. Шкіра гусені зазвичай гладенька, іноді гранульована чи вкрита дрібними шипиками.

Рисунок тіла складається із системи поздовжніх смуг: світлої спинної, облямованої з боків темнішими розпливчастими лініями, парних спинно-бічних, наддихальцевих, дихальцевих та піддихальцевих. На тергіті 1-го сегмента розвинутий передньогрудний щит, тергіт 10-го сегмента із суцільним анальним щитом. На передньогрудях і 1–8-му черевних сегментах розвинуті дев'ять пар стигм (дихалець), з них грудна пара найбільша.

Гусінь більшості совок живиться в сутінках та вночі, вдень веде прихований спосіб життя. За характером живлення виділяють три екологічні групи: листогризучі, підгризаючі та внутрішньостеблові. Переважна більшість совок живиться за рахунок вищих судинних

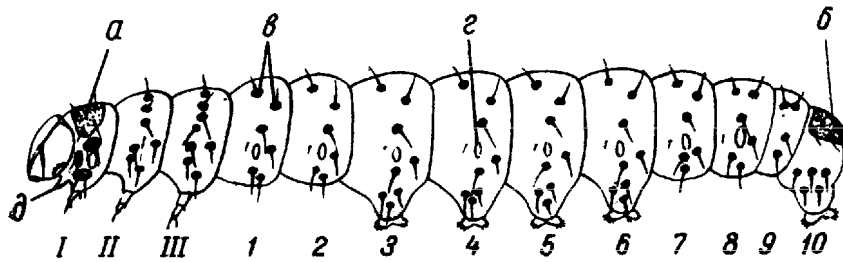

Рис. 2.5. Загальний вигляд гусені (за О. І. Мержеєвською, 1967):
 а – грудний щит; б – анальний щит; в – щитки; г – стигма; д – шийна залоза;
 I–III – грудні сегменти; 1–10 – черевні сегменти

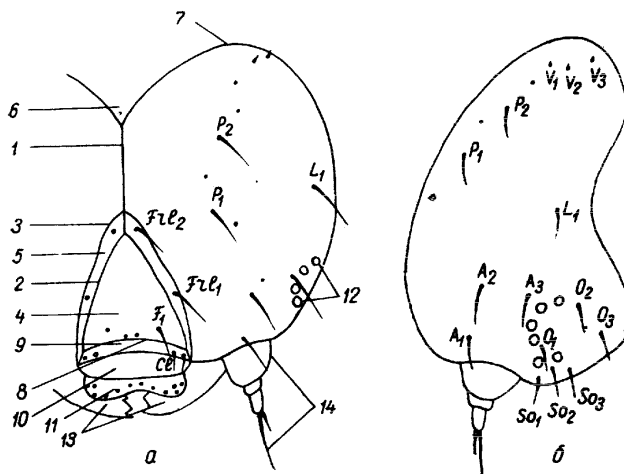

Рис. 2.6. Зовнішня морфологія голови гусені (за О. І. Мержеєвською, 1967):
 а – вигляд спереду; б – вигляд збоку; 1 – тім'яний шов; 2 – лобний шов; 3 – прилобний шов;
 4 – лоб; 5 – прилобний склерит; 6 – тім'яний виріз; 7 – тім'яна вершина; 8 – фронтокліпеальний шов;
 9 – посткліпеус; 10 – антекліпеус; 11 – верхня губа; 12 – очка; 13 – щелепи; 14 – вусик.
 Щетинки: A₁₋₂ – передня група; P₁₋₂ – задня група; L₁ – латеральна; V₁₋₂ – тім'яна; O₁₋₂ – очна;
 SO₁₋₂ – підочна; F₁ – лобні щетинки; Frl₁₋₂ – прилобні; Cl – щетинки наличника

рослин, невелика кількість видів характеризується іншими типами живлення: на рослинному опаді (детритофагія), лишайниках (ліхенофагія), мохах (мусціофагія). Для гусені деяких видів поряд із фітофагією значну роль відіграє хижацтво (в тому числі канібалізм – поїдання особин свого виду). Для багатьох видів характерна поліфагія чи широка олігофагія, серед совок багато шкідників сільського та лісового господарства.

ЛЯЛЕЧКА. Лялечка закритого типу, видовжена, дещо веретеноподібна. Покриви тіла склеротизовані, з ними спаяні чохлаки вусиків, ротових органів, ніг та крил (рис. 2.7). Покриви лялечок здебільшого забарвлені в різні відтінки бурого, червонувато-коричневого кольору. Хоботок, ноги та крила щільно прилягають до тіла, хоча у деяких совок хоботок вільний (*Calophasia lunula*), у каптурниць *Cucullia*, металовидок *Plusiinae* хоботок виступає над сегментами черевця, в роді *Hadena* він досягає 6-го стерніта. Лялечок самців і самок розпізнають за розміщенням статевого отвору. У самок вузький щілиноподібний остіум міститься на 8-му стерніті, у самців статевий отвір більший, розміщений на 9-му стерніті і оточений пухлинкою. На 10-му стерніті черевця міститься анальний отвір.

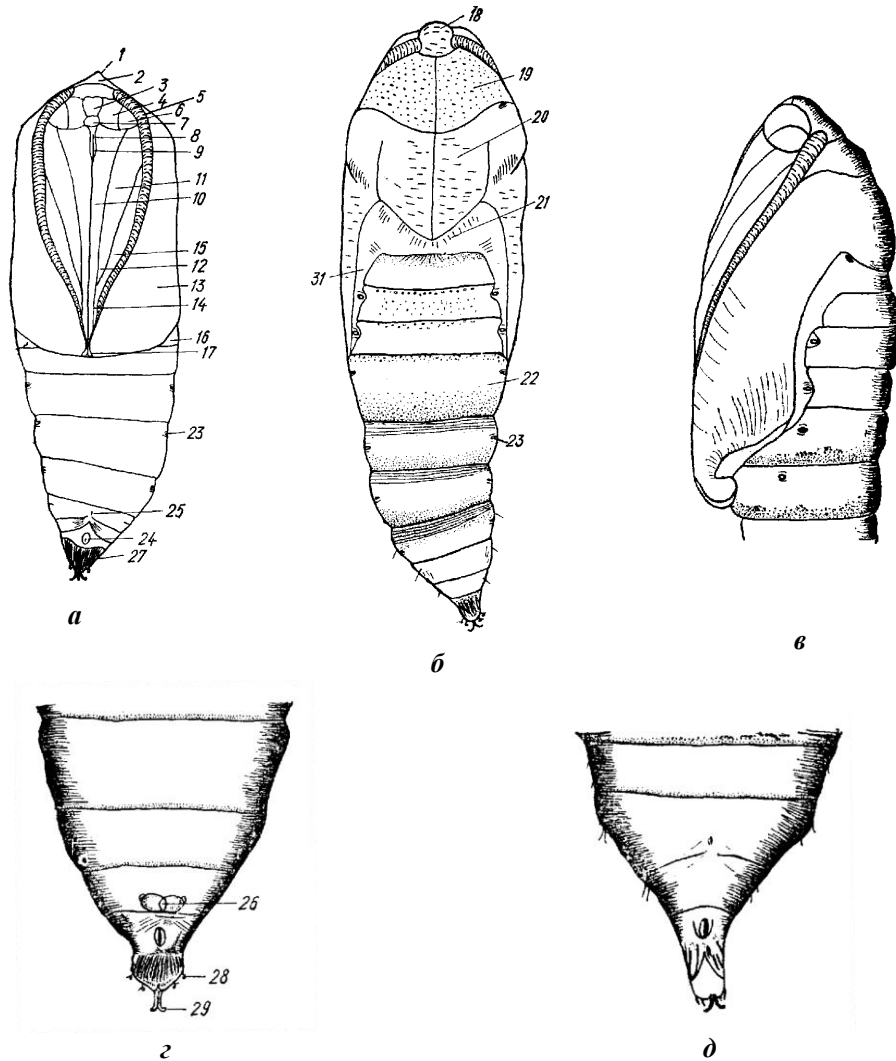

Рис. 2.7. Схема будови лялечки (за Е. І. Хотько, 1968 та З. Ф. Ключко, 1978):

а – самки *Scoliopteryx libatrix* з вентрального боку; б – *Autographa gamma* з дорсального боку; в – *Plusia chrysitis* у профіль; г – останні сегменти самця *P. chrysitis*; д – те саме самки *Polychrysia moneta* (1 – тім'я; 2 – лоб; 3 – наличник; 4 – око; 5 – вусик; 6 – защічні склерити; 7 – верхня губа; 8 – нижня губа; 9 – нижньогубні щупики; 10 – хоботок; 11 – передні гомілки; 12 – передні лапки; 13 – передні крила; 14 – середні лапки; 15 – середні гомілки; 16 – задні крила; 17 – задні лапки; 18 – потилиця; 19 – передньоспинка; 20 – середньоспинка; 21 – задньоспинка; 22 – сегменти черевця; 23 – дихальце; 24 – анальний отвір; 25 – остіум самки; 26 – статевий отвір самця; 27 – кремастер; 28 – щетинки; 29 – відростки)

Черевце закінчується кремастером, у деяких совок він відсутній (*Nycteola*, *Earias*, *Pseudoips*, *Vena*, *Tarachidia candefacta*, *Moma alpium*). Кремастер часто має форму близьку до конуса чи трапеції, на його поверхні розвинуті утвори у формі щетинок, зубців, виростів різної форми та довжини. Лялечки багатьох совок мають на кінці кремастера два відростки, часто ще й від двох до шести (зрідка – більшу кількість) гачкуватих щетинок. Частина совок перед заляльковуванням виготовляє кокон або видавлює в ґрунті комірку овальної форми.

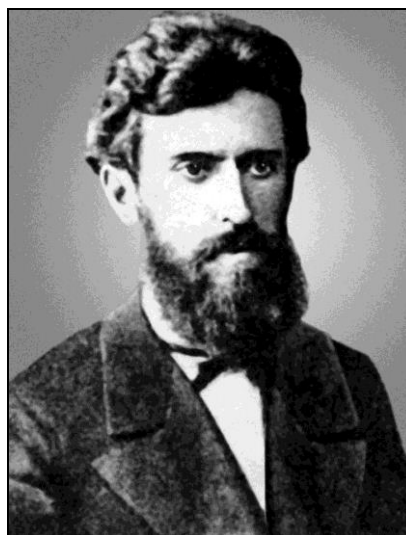
3 ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БІОРІЗНОМАНІТТЯ СОВОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Історія дослідження совок фауни Дніпропетровської області

Дослідження совок сучасної території Дніпропетровської області розпочинаються з роботи професора Харківського університету, засновника та першого голови Харківського товариства дослідників природи Олександра Вікентійовича Черная (1821–1898). Переїхавши 1845 р. до Харкова із Санкт-Петербурга, де працював у Зоологічному музеї Академії наук, Черная розгорнув активну роботу з вивчення Харківської та прилеглих губерній (Некрутенко, Чиколовець, 2005). Результат цих досліджень викладений у праці (Czernay, 1854), яка стала першим фауністичним зведенням по Харківській, Полтавській і Катеринославській губерніях. У цій роботі дослідник наводить 27 звичайних видів совок із території області.

У першій половині XIX ст. дослідження лускокрилих набувають постійного та цілеспрямованого характеру. За цей період відбулось значне накопичення матеріалу, що стало передумовою для узагальнення фауністичних відомостей до каталогу лускокрилих Російської Імперії (Ершов, 1870). До цього видання включено 693 види совок, у тому числі для Півдня Імперії (території Катеринославської, Таврійської та Ставропольської губерній) указано 87 видів совок (однак без уточнення місць знахідок).

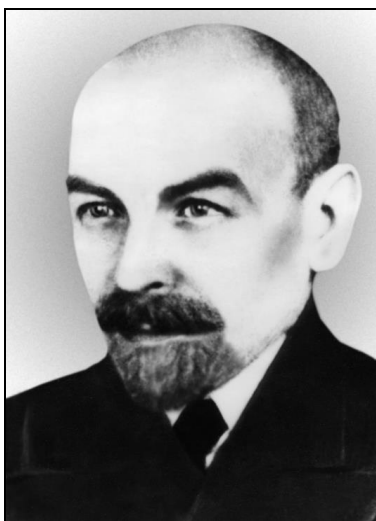
У другій половині XIX ст. регіональні дослідження совок було продовжено співробітником Харківського університету Василем Олексійовичем Ярошевським (1841–1904), який у своїх працях (Ярошевський, 1879, 1880), присвячених фауні лускокрилих Харкова та його околиць (а по суті це території Харківської, Курської, Полтавської, Катеринославської та Херсонської губерній), наводить дані про знахідки 64 видів, у тому числі й із території Катеринославської губернії (с. Новоселівка Павлоградського повіту). Наприкінці XIX ст. у Катеринославі в класичній гімназії вчителем працює випускник фізико-математичного факультету Київського університету Костянтин Людвігович Брамсон (1842–1906). Відомий ентомолог,

**Брамсон Костянтин Людвігович
(1842–1906)**

кореспондент Департаменту землеробства в ентомологічній частині, член-кореспондент Імператорського Московського товариства дослідників природи, член Російського ентомологічного товариства (Санкт-Петербург), дійсний член ентомологічного товариства в Парижі тощо. Підсумком багаторічної праці в галузі сільськогосподарської та лісової ентомології можна вважати видання двотомника, присвяченого масовим шкідникам культурних рослин та засобам боротьби із ними (Брамсон, 1881, 1883). До першого тому видання увійшли види, що завдавали шкоди рільництву, луківництву та городництву (серед комах-шкідників К. Л. Брамсон подає відомості про 23 види совок). Другий том було присвячено шкідникам лісового та садового господарств, у переліку видів автор наводить 29 видів совок. Про популярність видання свідчить той факт, що майже через 10 років К. Л. Брамсон випускає друге, доповнене та оновлене, видання (1894, 1896). У цей час з'являється й оглядова публікація В. М. Дуніна-Боровського (1894), присвячена основним видам-шкідникам зернових культур губернії. У ній уперше наводяться відомості про спалахи чисельності стеблової совки (*Oria musculosa*).

На початку XX ст. у Катеринославі (Дніпропетровську) при Губернській земській управі проводились щорічні наради агрономів, де серед кола питань обговорювались доповіді, присвячені захисту рослин у губернії (Труды областного съезда..., 1910; Труды 6-го совещания..., 1911; Борьба с вредителями..., 1914). У 1911 р. було утворено "Тимчасову ентомологічну організацію" при Катеринославській Губернській Земській Управі (Витковский, 1915), де головним ентомологом працює К. К. Міллер. До функцій організації входило дослідження комах, що спричиняли збитки сільському господарству. Вже у 1914 р. при Агрономічному відділі Губернської Управи було організовано постійний ентомологічний підвідділ під керівництвом М. М. Вітковського. Саме у цей час з'являються перші публікації, присвячені регіональним біологічним особливостям совок, життєдіяльність яких завдавала збитків тодішньому сільському господарству (Миллер, 1914; Витковский, 1915).

Акімов Михайло Павлович (1886–1955)

Подальші дослідження регіональної фауни були сконцентровані у Дніпропетровському університеті, заснованому у 1918 році. Водночас із заснуванням університету організована кафедра зоології, на базі якої у 1926 р. відкрито кафедру зоології безхребетних під керівництвом професора М. П. Акімова. Майже одночасно (1927 р.), у Дніпропетровську знову організовано дослідницьку сільськогосподарську установу – Східно-Степову обласну сільськогосподарську дослідну станцію ім. І. Е. Клименка з відділом сільськогосподарської ентомології (Стрельцов, 1928). За матеріалами досліджень відділу його єдиний спеціаліст-ентомолог І. І. Стрельцов (1928) публікує розгорнутий звіт. У цій праці подано цікаві відомості про 4 види совок, а окрема стаття

присвячена особливостям біології люцернової совки (*Heliothis virescens*), яка у той час давала спалахи чисельності. Регіональним особливостям біології іншого виду – озимій совці (*Agrotis segetum*) було присвячено навіть окреме видання (Бельский, 1926).

У 1932 р. свою наукову кар'єру у Криворізькому педінституті розпочинає відомий ентомолог К. К. Фасулаті. Під його керівництвом розгортається програма з комплексного дослідження ентомофауни степової зони України. У результаті цих п'ятирічних досліджень ним була захищена кандидатська дисертація (Фасулаті, 1947), після чого Кирило Ксенофонович очолив кафедру зоології. Але, на жаль, наступна робота вченого була пов'язана вже з Ужгородським університетом, а програму досліджень у степу було припинено.

Ентомологічні дослідження продовжувались навіть у період Другої світової війни. В окупованому Дніпропетровську університет не припиняв своєї роботи. У цей час на біологічному факультеті працювала кафедра зоології безхребетних (завідувач доц. А. В. Бондарев), співробітники якої підготували збірник праць "Комахи Південно-Східної України" (Рева, 1998). Але надрукувати її не судилося, а рукописи не збереглися. У 1941–1943 рр. збирання лускокрилих, спочатку на Правобережжі, а згодом у Донбасі (уздовж лінії руху німецьких військ: Володимир-Волинський – Луцьк – Рівне – Житомир – Кіровоград – Дніпропетровськ – Донбас) проводили Б. Альберті, Й. Соффер та інші. Підсумкова публікація про цю роботу з'явилась майже через 20 років (Alberti, Soffner, 1962), в ній автори наводять 20 видів совок з околиць населених пунктів – Дніпропетровська, Високопілля, Златополя та ін.

На жаль, у повоєнні роки спеціальних фауністичних досліджень на території області не проводилось, натомість колектив кафедри зоології безхребетних тварин Дніпропетровського університету активно брав участь у дослідженні природних і штучних лісів степової зони України і Молдавії. За п'ять років були проведені експедиції:

- 1949 р. – Комісарівський, Грушеватський та П'ятихатський масиви (Дніпропетровський лісгосп);
- 1950 р. – Старо-Бердянський, Алтагирський, Радіонівський, Каменський масиви (Мелітопольський лісгосп);
- 1951 р. – Велико-Анадольський та Шайтанський масиви (Велико-Анадольський лісгосп);
- 1952 р. – Рацинський масив і урочище "Лабіринт" (Вознесенський лісгосп);
- 1953 р. – Березовський масив (Одеський лісгосп);
- 1954 р. – Велико-Михайлівський масив (Дніпропетровський лісгосп).

Результатом цих експедицій стала низка робіт М. П. Акімова (1948, 1953, 1955, Акімов, Топчиев, 1960), присвячена кронним ентомокомплексам, в яких серед інших фітофагів наводяться матеріали щодо *Noctuidae*. Співробітник кафедри зоології безхребетних О. Г. Топчиев у серії публікацій (Топчиев, 1955, Акімов, Топчиев, 1960) розглядає питання формування ентомофауни штучних лісів і лісосмуг степової зони України, включно з територією Дніпропетровщини. У цих працях подано матеріал про знаходження та, частково, про екологію совок, у тому числі матеріали про розподіл преімагінальних стадій в різних типах лісових підстилок. А асистент кафедри Г. В. Харакоз займалась дослідженням ентомокомплексів травостою, в її публікаціях (1953, 1955), серед інших, є дані про лускокрилих.

Дослідження видового складу лускокрилих-дендрофагів у 1949–1963 рр. на території Криворізького залізничного басейну та Апостолівського й Софіївського районів проводила В. Е. Боченко (Боченко, 1966). У її працях (Боченко, 1952, 1954, 1955) наведено дані про особливості існування, у тому числі й совок, як компонента, комплексу лускокрилих-дендрофагів штучних і природних лісових екосистем. Також слід згадати видатного ентомолога ХХ ст. С. І. Медведєва, серія його праць (1950, 1950а, 1953, 1953а, 1954) присвячена дослідженням ентомокомплексів степової зони України. Виняткової цінності вони набули на початку ХХІ ст. через те, що більшість екосистем,

обстежених ученим, вже остаточно втрачена, наприклад, території району будівництва Каховської ГЕС (Медведев, 1953 а).

У 1964 р., із метою концентрації зоологічних досліджень у регіоні, кафедри зоології безхребетних і зоології хребетних були з'єднані в спільну кафедру (зоології) ДДУ (Кафедра зоології..., 2003). Цей етап ознаменувався початком екологізації зоологічних досліджень і розвитком зооекологічного напрямку. Основні дослідження були спрямовані на вивчення фауністичних комплексів як структурних компонентів наземних і водно-болотних екосистем. На базі отриманих даних були розроблені та впроваджені у практику зооекологічні основи створення штучних лісових насаджень у степу (Апостолов, 1961) й техногенних ландшафтах.

Топчів Олександр Григорович
(1905 – 1969)

Харакоз Ганна Василівна
(190 – 19)

Не припиняються дослідження особливостей видового складу й екології комплексу кронних фітофагів. У цей період Л. Г. Апостолов (1968, 1968а) публікує матеріал про структуру ентомокомплексів байрачних лісів Південно-Східної України. Ціла низка його публікацій присвячена комплексу небезпечних для лісового господарства видів (Апостолов 1961, 1962, 1976; Апостолов, Барсов, 1977), серед яких автор наводить відомості й про совок.

Саме у цей час починає наукову роботу відомий дніпропетровський лепідоптеролог В. О. Барсов, засновник сучасних ентомологічних фондів ДНУ ім. Олеся Гончара (Голобородько та ін., 2007). Слід підкреслити, що улюбленим таксоном *Lepidoptera* Віктора Олександровича були саме *Noctuoidea*, а зібрана протягом життя колекція фактично на сьогодні вважається найбільшою регіональною колекцією совок в Україні. Перша його праця (Барсов, 1968) присвячена фауні лускокрилих колишньої порожистої частини р. Дніпро. У ній він повідомляє про знахідки 350 видів, серед яких *Cathephia alchymista*, *Catocala puerpera* та *C. sponsa*. Через декілька років виходить його публікація (Барсов, 1975), присвячена питанням фауністики степового комплексу лускокрилих. Він публікує матеріали досліджень за 1961–1973 рр. щодо 38 видів совок. Окрім фауністичного списку в роботі подається перша для регіону спроба ландшафтно-біотопічного аналізу. Дещо пізніше (Барсов, 1977) вийшла перша публікація,

що висвітлює фенологічні особливості весняного комплексу лускокрилих, в якій автор наводить 25 видів совок.

Початок 1980-х років ознаменувався виходом праці, що підсумувала дослідження кронних комах-фітофагів степової зони за 1956–1977 роки (Апостолов, 1981). Ця монографія до сьогоднішнього часу була фактично єдиною спробою узагальнити фауністичні матеріали про ентомокомплекс степових лісів України. Автор за час своїх досліджень на території області обстежив усі великі масиви природних (в долині р. Самара, Оріль, Дніпро) та штучних (Комісарівський, Грушеватський, Велико-Михайлівський) лісів. У книзі подано матеріали про знахідки 44 видів совок.

Апостолов Леонід Георгійович
(1933–2001)

Барсов Віктор Олександрович
(1943–2001)

Подальший розвиток регіональних лепідоптерологічних досліджень пов'язаний із розробкою заходів охорони та збереження рідкісних і зникаючих видів (Барсов, 1983). Вперше на регіональному рівні було здійснено спробу аналізу стану 75 видів рідкісних лускокрилих (Методические..., 1984), у тому числі 18 видів, що увійшли до цієї книги. Саме в цей час у Західному Донбасі розпочинаються роботи з дослідження та моніторингу стану деревних і чагарникових насаджень ділянок лісової рекультиваци порушених земель. За результатами цих досліджень (Белоконь, 1984; Белоконь, Солодовникова, 1986; Белоконь, 1988) було з'ясовано роль та особливості заселення штучних насаджень небезпечними для лісового господарства видами лускокрилих, у тому числі подано цікаві дані про знахідки совки зубчастокрилої (*Scoliopteryx libatrix*).

З організацією Дніпровсько-Орільського природного заповідника (1990), розпочинається дослідження його ентомофауни (Антонец, Смирнов, 1995; Антонец, Барсов, 1998, 2000). За період із 1991 по 1997 рік дослідники реєструють знаходження у лісових екосистемах заповідника 26 видів совок, які вважаються в регіоні небезпечними для лісового господарства. Серед видів, занесених до Червоної книги України, на території заповідника знайдено *Catocala fraxini* і *C. sponsa*.

У новітній період дані про поширення совок із території Дніпропетровщини можна знайти в “Анотованому каталозі совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауни України” (Ключко та ін., 2001) та в монографії “Совки України” (Ключко, 2006). В останні роки у регіоні розпочато спеціалізовані дослідження совок. Постійним моніторингом охоплені основні за площею та ступенем збереження екосистеми в усіх районах області, попередніми результатами яких стала низка публікацій В. О. Афанасьєвої і К. К. Голобородька (2009, 2010), З. Ф. Ключко та ін. (2009), З. Ф. Ключко, Ткаченко (2009).

3.2. Сучасний стан та біорізноманіття

Станом на кінець 2010 р. на території області зафіксовано 394 види совок, (із 194 родів та 29 підродин) що складає 59 % від установлених для території України 683 видів. Найбільша кількість видів, як і в цілому у Палеарктиці, належить до підродини родини *Xyleninae* (табл. 3.1). При порівнянні фауни совок Дніпропетровщини із сусідніми регіонами видно, що за кількістю видів область цілком відображає умови існування таксона у степовій зоні України. Станом на 2010 р., за літературними даними, в області було зареєстровано близько 250 видів совок, що явно недостатньо порівняно з видовим складом совок суміжних областей, зокрема Донецької (398) та Полтавської (понад 330), а також Одеської (356), Луганської (441), Київської (383 види) (Ключко, 2008; Ключко, Безуглий, 2008; Ключко, Герасимов, Сергієнко, 2009; Ключко, Матов, Халаим, 2009). Згідно з повідомленням О. В. Жакова, у Запорізькій області зареєстровано 336 видів совок.

Таблиця 3.1

Кількість видів у підродинах совок фауни Дніпропетровської області

Підродина	Кількість видів	Підродина	Кількість видів
<i>Nolinae</i>	4	<i>Acontiinae</i>	5
<i>Chloephorinae</i>	4	<i>Pantheinae</i>	1
<i>Eriadinae</i>	2	<i>Dilobinae</i>	1
<i>Rivulinae</i>	1	<i>Acronictinae</i>	16
<i>Boletobiinae</i>	1	<i>Metoponiinae</i>	4
<i>Eublemminae</i>	6	<i>Cuculliinae</i>	22
<i>Hermiinae</i>	7	<i>Oncocnemidinae</i>	5
<i>Hypeninae</i>	2	<i>Amphipyrynae</i>	5
<i>Phytometrinae</i>	2	<i>Psaphidinae</i>	4
<i>Aventiinae</i>	1	<i>Heliothinae</i>	12
<i>Calpinae</i>	2	<i>Bryophilinae</i>	4
<i>Catocalinae</i>	27	<i>Xyleninae</i>	117
<i>Euteliinae</i>	1	<i>Hadeninae</i>	66
<i>Plusiinae</i>	16	<i>Noctuidae</i>	51
<i>Eustrotiinae</i>	5		

Значний внесок у вивчення совок фауни Дніпропетровської області зробив Віктор Олександрович Барсов. Левова частка опублікованих праць, присвячених совкам фауни Дніпропетровщини й, звісно, колекційний матеріал (за попередніми оцінками – понад 2 000 екз.) є результатом його багаторічної праці. Опублікований вже після смерті В. О. Барсова список видів метеликів Дніпровсько-Орільського заповідника, зібраних тут у 1991–1997 рр., включає 221 вид совок (Барсов, Антонен, Шешурак, 2007). У згаданому списку лускокрилих Дніпровсько-Орільського заповідника наведено

кілька видів: *Hypena obesalis*, *Cryphia ravula*, *Coenophila subrosea*, *Xestia castanea* та ін., наявність яких на цих теренах викликає певні сумніви (Ключко, Костюк, 2009). На жаль, відповідні матеріали відсутні у фондовій колекції лускокрилих Дніпропетровського національного університету ім. Олесь Гончара, тому точність визначення перевірити неможливо (за усім повідомленням одного зі співавторів статті – П. М. Шешурака – було використано лише список, імовірно укладений В. О. Барсовим, а не конкретні збори).

3.3. Зоогеографічний аналіз

Зоогеографічні особливості совок фауни України спеціально не досліджувались. Навіть у межах палеарктичної фауни для цієї групи не розроблено специфічної класифікації ареалів. Зоогеографічний аналіз совок фауни області виконано на підставі визнаних зоогеографічних схем (Емельянов, 1974; Городков, 1984; Kudrna, 2002). Використання вказаних зоогеографічних схем неможливе без урахування специфіки ареалів власне совок. Тому в цьому виданні ми дотримались схеми, використаної при укладанні “Анотованого каталогу совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауни України” (Ключко та ін., 2001). Отже, було використано таку схему:

1. Космополіти – всесвітнє або майже всесвітнє поширення виду.
2. Голарктичний ареал – поширення в Палеарктиці та Неарктиці, за винятком Крайньої Півночі.
3. Транспалеарктичний ареал – поширення в Палеарктиці, крім Крайньої Півночі.
4. Євросибірський ареал – поширення в бореальній частині Палеарктики.
5. Західнопалеарктичний ареал – поширення в Палеарктиці на сході обмежене східною межею Сибіру.
6. Східнопалеарктичний ареал – поширення в Палеарктиці на заході обмежене Уралом, диз’юнктивно у Східній Європі.
7. Монголо-Сибірський ареал – південна частина Східного Сибіру, Монголія, Казахстан, частково Центральна Азія, Іран, диз’юнктивно у Східній Європі та Малій Азії.
8. Європейський ареал – поширення на більшій частині Європи.
9. Середземноморський ареал – Південна і, частково, Центральна Європа, Північна Африка, Мала Азія, частково Центральна Азія.
10. Східносередземноморський ареал – на сході збігається із середземноморським ареалом, на заході включає тільки Балкани, Альпи та Апеннінський півострів.
11. Ірано-туранський ареал – Мала Азія, Іран, Ірак, Закавказзя, Центральна Азія, диз’юнктивно Північний Китай, південь Західного Сибіру, Південне Приуралля, Північне Причорномор’я.
12. Тропічний, субтропічний ареал – Південно-Східна Азія, Центральна та Мала Азія, Південна та Центральна Європа, Північна Африка.

Завдяки своєму географічному положенню Дніпропетровська область дуже цікава у зоогеографічному сенсі. Через усю територію проходить долина р. Дніпро, яка поділяє територію області на дві фізико-географічні підзони – Дністровсько-Дніпровську північностепову та Лівобережно-Дніпровсько-Приазовську північностепову. А сама долина вміщує різноманітні азональні біогеоценози, по території яких далеко на південь здатні проникати бореальні види (*Protodeltote pygarga*, *Autographa pulchrina*, *A. jota*) і навпаки – на північ такі південні як *Dysgonia algira*, *Aedophron rhodites*, *Apaustis rupicola*.

У формуванні регіональної фауни совок, як і в цілому для України (Ключко, 1978), основну роль відіграли два фауністичні комплекси – бореальний і середземноморський. За особливостями сучасних ареалів у бореальному комплексі виділено: голарктичну,

транспалеарктичну, західнопалеарктичну та європейську групи. Як видно з рисунка 3.1. у регіональній фауні переважає комплекс із транспалеарктичними ареалами.

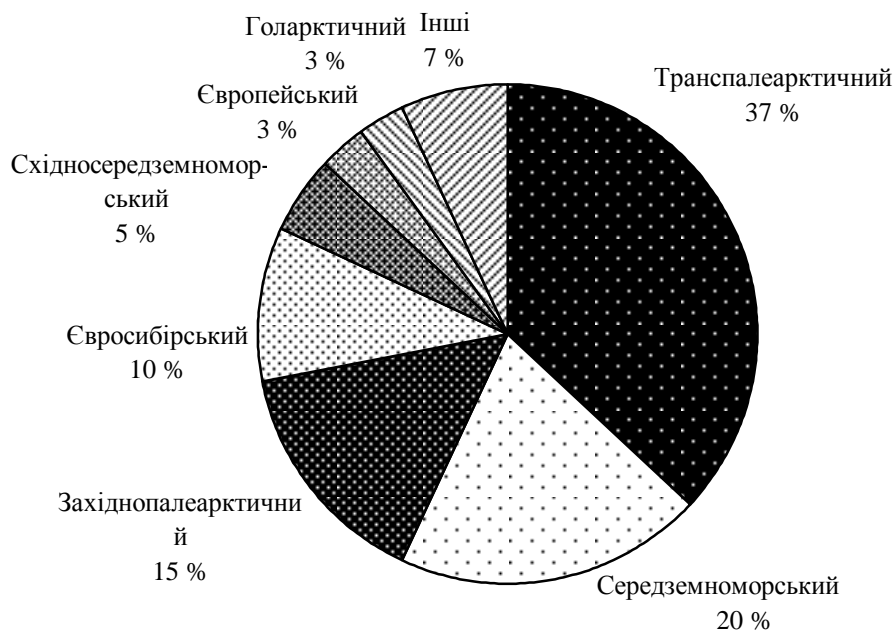

Рис. 3.1. Основні типи ареалів комплексу совок Дніпропетровської області

Другою за кількістю видів є група, утворена видами із середземноморським типом ареалів. До неї увійшли види з двома типами поширення – власне середземноморським та східносередземноморським. Види з першим типом ареалу на території області рідкісні та нечисленні, це *Cuculia chamomillae*, *Epimecia ustula*, *Schinia cognata*. Представники другої групи більш звичайні та численні види – *Cuculia lactea*, *Xestia cohaesa*, *Euxoa christophi*, *Dichagyris signifera*.

Всесвітнє поширення серед совок регіональної фауни мають три види: *Trichoplusia ni*, *Agrotis ypsilon* та *Chloridea armigera*. Всі вони – широкі поліфаги, здатні до швидких трофічних пристосувань, адже здатні до нормального розвитку на багатьох квіткових рослинах.

3.4. Екологічні комплекси

Окремої екологічної класифікації біотопів видів *Noctuidae* не розроблялось. Натомість існує досвід адаптації подібної класифікації булавовусих (*Hesperioidea*, *Papilionoidea*) та вищих різновусих лускокрилих (*Lasiocampoidea*, *Bombycoidea*) (Motýli a. ..., 2007; Голобородько та ін., 2010), згідно з якою у Дніпропетровській області всього виділяємо шість екологічних угруповань:

1. Убіквісти (U; ubiquitous). Евритопні види, які завдяки широким трофічним зв'язкам як імаго (полілектичність), так і гусені (трофічний зв'язок із декількома найпоширенішими родинами квіткових рослин) постійно спостерігаються на всій території області. Характерними представниками цієї групи у регіоні є види *Agrotis segetum*, *Mythimna l-album*, *Mamestra brassicae*.

2. Гігрофіли (H; hygofil). Існують у біотопах із високим зволоженням (фітоценози тальвегів, заплав та інші навколводні рослинні асоціації). Живиться гусінь гігрофільними видами квіткових рослин. У Дніпропетровській області до цього угруповання належить 13 % видів комплексу вищих різновусих лускокрилих (рис. 3.2). Найхарактернішими можна вважати – *Ceramica pisi*, *Leucania obsoleta*, *Graphiphora augur*, *Mesogona oxalina*, *Helotropha leucostigma*, *Hydraecia micacea*, *Rhizedra lutos*, *Nonagria typhae*, *Phragmatiphila nexa*, *Arenosola phragmitidis*.

3. Мезофіли-1 (М-1; grassland + seminemoral mezofil). Сюди віднесено види, що існують переважно в лучних екосистемах, або на імагінальній стадії постійно здійснюють мікроміграції з лісових біогеоценозів до луків та навпаки – *Cerapteryx graminis*, *Lacanobia splendens*, *Sideridis rivularis*, *Hecatera bicolorata*, *Euxoa nigricans*, *Axylia putris*, *Ochropleura plecta*, *Chersotis rectangula*, *Denticucullus pygmina*, *Abromias oblonga*, *Mesapamea secalis*, *Litoligia literosa*.

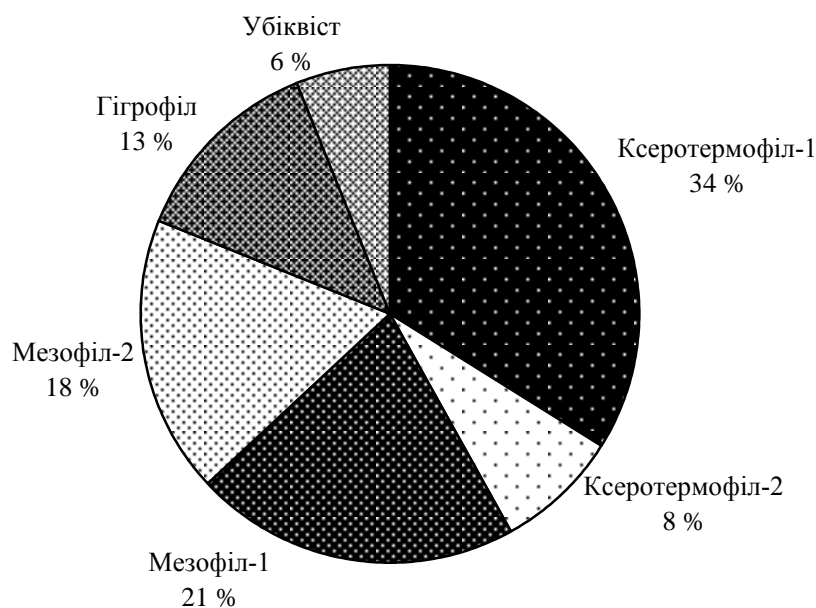

Рис. 3.2. Структура екологічних комплексів совок Дніпропетровської області

4. Мезофіли-2 (М-2; nemoral mezofil). Неморальні мезофіли – винятково види, що заселяють біогеоценози коротко- та тривалозаплавних лісів Дніпропетровської області. На преімагінальних фазах розвитку пов'язані з деревинною рослинністю (фітоценози з домінуванням дуба звичайного). За кількістю видів ця група найбільша (рис. 3.3). Характерними представниками є: *Polia hepatica*, *Lacanobia w-latinum*, *Pseudeustrotia candidula*, *Caradrina clavipalpis*, *Cosmia affinis*, *Atethmia centrigo*, *Dicycla oo*, *Mesogona acetosellae*, *Photedes fluxa*, *Atypha pulmonaris*, *Tiliacea citrigo*, *Xanthia togata*, *Cirrhia gilvago*.

5. Ксеротермофіли-1 (Х-1; xerothermofil-1). Ці види існують в умовах ксеротермних плакорних трав'яних біогеоценозів та на степових схилах давніх балково-байрачних систем. Характерні представники: *Oria musculosa*, *Mesoligia furuncula*, *Episema glaucina*, *E. tersa*, *Ulochlaena hirta*, *Lacanobia oleracea*, *Euxoa nigrofusca*, *Agrotis desertorum*, *Rhyacia simulans*, *Polymixis trisignata*, *Mniotype adusta*, *Tholera cespitis*.

6. Ксеротермофіли-2 (X-2; xerotermofil-2). Переважна більшість – види, що існують в умовах сусідства степових ценозів і штучних лісових насаджень (як правило, з акацій) або заселяють степові чагарникові формації. Характерними тут є – *Cryphia fraudatricula*, *Cosmia pyralina*, *Atethmia ambusta*, *Agrochola laevis*, *Eublemma minutata*, *E. purpurina*, *Calymma communimacula*, *Simplicia rectalis*, *Zanclognatha lunalis*, *Phytometra viridaria*, *Calyptra thalictri*, *Lygephila pastinum*.

Аналіз екологічної класифікації свідчить, що 69 % видів займають зональні для області біотопи, що безперечно впливає як на стан їх популяції, так і на можливість поширення в межах області. Всі види-мезофіли трофічно пов'язані з деревинною або лучною рослинністю, а отже, перебувають в умовах екологічної невідповідності, через що стан популяцій деяких видів можна розглядати як потенційно загрозливий. З іншого боку, 42 % видів, що заселяють цілинні степові біотопи, перебувають ще у більшій небезпеці, оскільки таких степових екосистем за 200 років інтенсивного освоєння вже майже не залишилось. Таким чином, комплекс совок у межах області безперечно потребує більш детальної уваги й усебічного дослідження.

4

КАДАСТРОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СОВОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Характеристиці для кожного виду лускокрилих подана така

мова);

українська мова, якщо є);

російська мова, якщо є).

Синоніми, які часто вживаються поряд з офіційною назвою, вони

Характеристика подає відомості про кількість видів роду у

Характеризовано тип ареалу виду; подаються відомості про

Характеризуються основні біотопи, екосистеми та ландшафти, в

Наводиться стисла характеристика імаго та стадій, для імаго надається інформація про середні розміри окремо

Характеризується: кількість генерацій, що дає вид за рік, часові межі перебування на стадії імаго; живлення імаго; обов'язковим уточненням трофічного зв'язку з конкретними

Вказується на заходи, які використовуються для охорони даного виду в конкретних заповідних територіях, нових охоронних територій для подальшого збереження та

Висвітлюється в основному господарське значення для видів, садовим, польовим і лісовим культурам.

Рис. 4.1. Типовий біотоп карликового шовкопряда каптурового.

Біологічні особливості. Моновольтинний вид (VI–VII). Гусінь живиться бруньками та листям терну (*Prunus spinosa*), глоду (*Crataegus*), горобини (*Sorbus*), яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*), сливи (*Prunus domestica*). Зимує гусінь. Заляльковується у білуватому коконі.

Література: Ламперт, 1913; Апостолов, 1981; Ефетов, Будашкин, 1990; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко, Герасимов, Сергієнко, 2009.

РІД *RHYNCHOPALPUS* Hampson, 1893

2. *Rhynchopalpus albula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

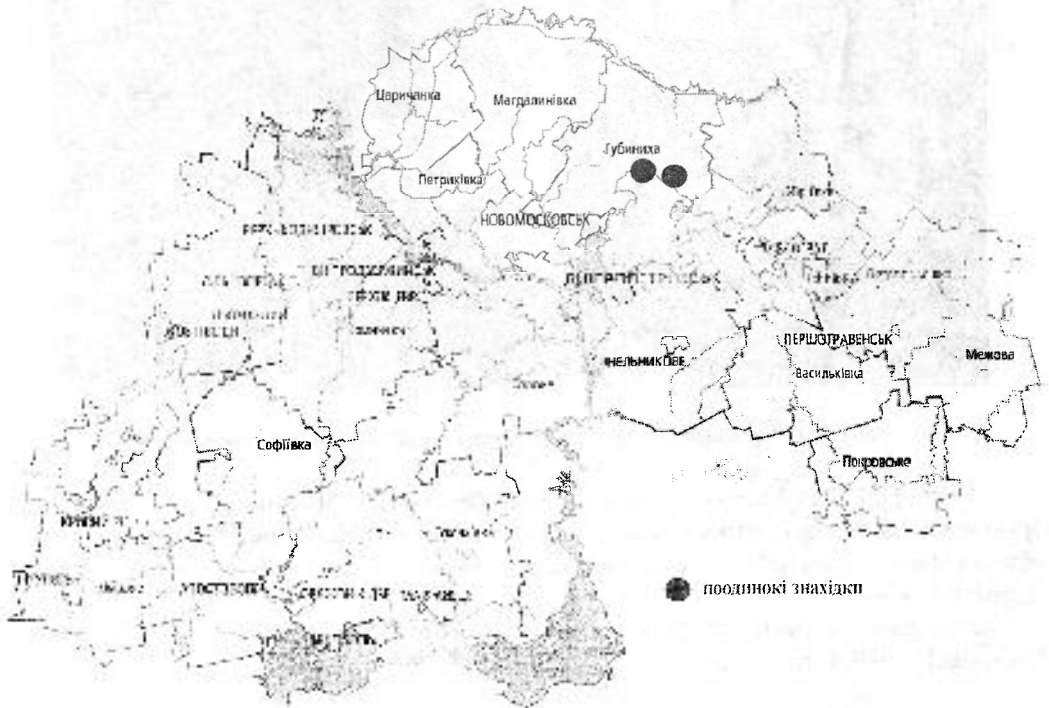
Шовкопряд білий крихітка

Крошка шелкопряд бельїй

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний, в Україні повсюдно, локально та зрідка.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області переважно в байрачних лісах Правобережжя р. Самара (карта 2), інколи в міських зелених зонах.

Карта 2. Поширення шовкопряда білого крихітки

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–23,5 мм. Передні крила білуваті із золотаво-бурим відтінком, серединна пляма чорна, перед білою зовнішньою поперечною смугою є біла хвиляста лінія. Задні крила світло-сірі.

Преімагінальні стадії. Гусінь світло-оранжева чи жовтувато-зелена з білуватими пучками волосків, на спині з двома рядами чорних плям.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, кінець VII–IX). Поліфаг, гусінь живиться на ожині (*Rubus*), полуниціях (*Fragaria*), конюшині (*Trifolium*), м'яті (*Mentha*), лядвенці (*Lotus*), перстачі (*Potentilla*) тощо.

Література: Ламперт, 1913; Ivinskis, 1993; Полтавський и др., 2010.

3. *Rhynchopalpus togatulalis* (Hübner, 1796)

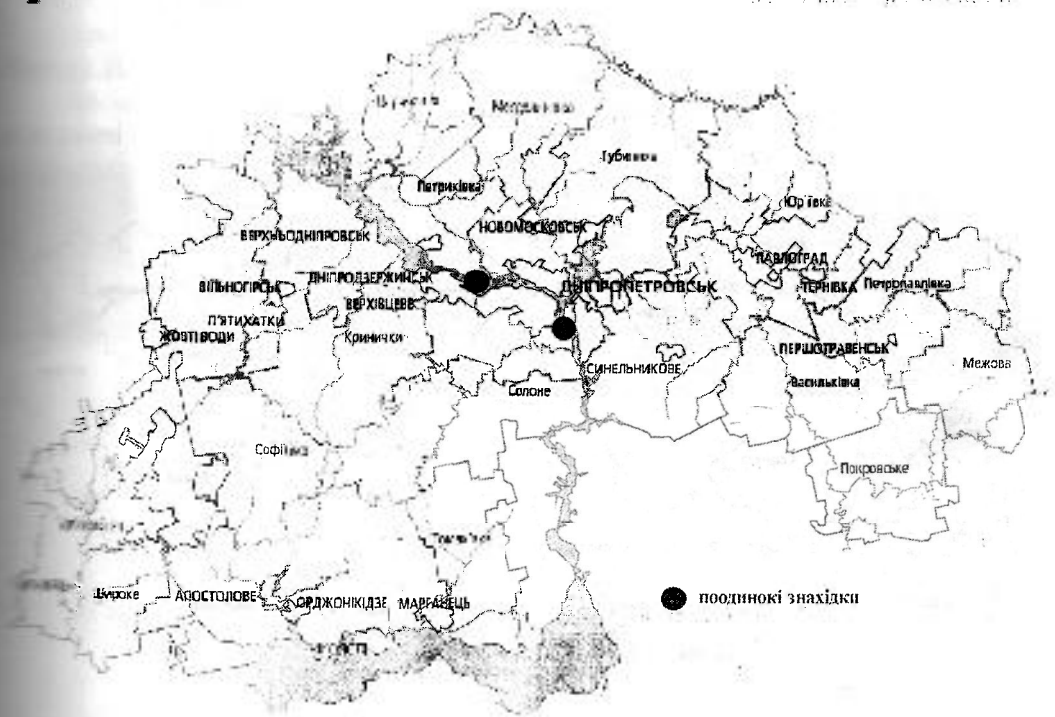
Пряда темно-сірий крихітка

Шелкопряда темно-серий

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський, в Україні локально та зрідка.

Місцезнаходження. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області переважно в лісах (карта 3), інколи в міських зелених зонах.

Карта 3. Поширення шовкопряда темно-сірого крихітки

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20,5–21,5 мм. Передні крила сірі з темнішим внутрішнім полем та чорними поперечними смугами, з них внутрішня та зовнішня лінії, між ними тонка поперечна лінія.

Преімагінальні стадії. Гусінь білувата з чорними волосками і темними бічними смугами. Лялечка бура, у видовженому бурому коконі.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Поліфаг, гусінь живиться листям дуба (*Quercus*), терну (*Prunus spinosa*).

Література: Ламперт, 1913; Ivinskis, 1993; Полтавский и др., 2010.

CHLOEPHORINAE Stainton, 1859

NEUSTEOLA Hübner, 1822

5. *Neusteola revayana* (Scopoli, 1772)

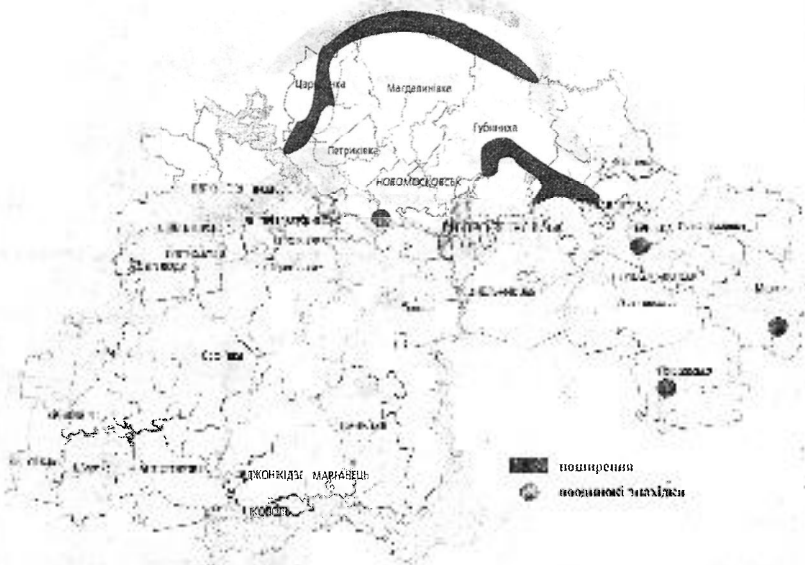
Видова група -

Голова сіра -

Таксономія. Один із шести видів роду в Євразії, один із чотирьох видів фауни України, один із двох видів фауни Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський, охоплює Центральну та Південну Європу, Північну Африку, Передню Азію. В Україні поширений повсюдно.

Місцеперебування. Мезофіл-2. Ліси різних типів, особливо заплавні, також мішані розріджені та аренні ліси, парки, лісонасадження (карта 5).

Карта 5. Поширення ністеоли сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–26 мм. Основний фон і рисунок передніх крил дуже мінливі, описано чотири основні групи форм. Забарвлення передніх крил варіює від сірого до чорнувато-коричневого, у деяких особин з іржавим відтінком. Прикоренева умбра трохи темніша, часто з одним-двома чорними штрихами. Внутрішня та зовнішня медіальні смуги мають вигляд подвійних чорних хвилястих ліній зі світлим проміжком, ниркоподібна пляма коричнева, іноді на ній є чорна крапка. Задні крила жовтувато-сірі.

Преімагінальні стадії. Гусениця жовтувато-зелена, бічні смуги жовтуваті чи білуваті, щетинки довгі, білі. Голова від зеленкуватого до світло-коричневого забарвлення. Лялечка зелена з коричневою смужкою на дорсальному боці, при основі III сегмента є віночок бородавок.

Біологічні особливості. Дві генерації (VI–VIII, IX–X та після зимівлі IV–V). Самка відкладає яйця купками по 5–20 штук. Гусінь живиться листям різних видів дубів (*Quercus*) та верб (*Salix*), живе між скріпленими шовковинкою листками. Залляковується на нижньому боці листка в білувато-сірому човникоподібному коконі.

Література: Ламперт, 1913; Obratsov, 1953; Giehsler, 1979; Апостолов, 1981; Ключко, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978; Ключко и др., 2001.

6. *Nycteola asiatica* (Krulikowsky, 1904)

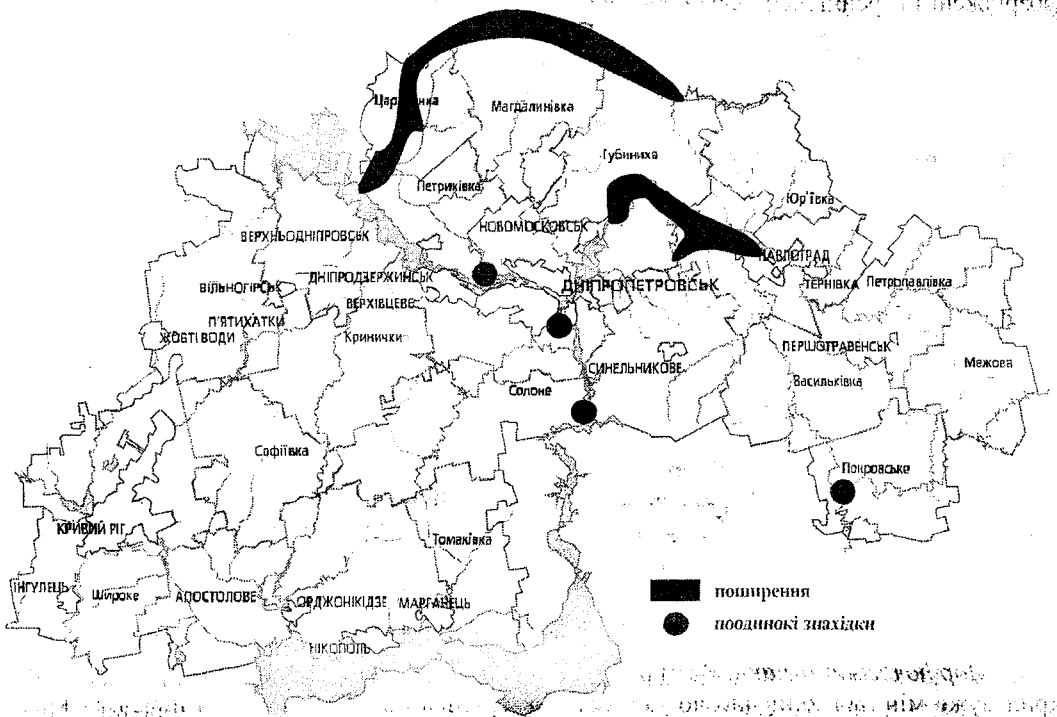
Ніктеола азійська

Никтеола азиатская

Таксономія. Один із чотирьох видів роду у фауні України, один із двох видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний вид, поширений у Європі та палеарктичній Азії, крім північних районів. В Україні поширений повсюдно, але локально.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області найчастіше у дібровах, вербняках, заплавноїх лісах (рис. 4.2), парках, штучних лісонасадженнях тощо. Звичайний вид поблизу водойм (карта 6).

Карта 6. Поширення ніктеоли азійської

Морфологічні ознаки. Розмах крил 16–25 мм. Передні крила світло-сірі з блакитним чи фіолетовим відтінком. Від основи крила часто відходить чорний або коричневий штрих, рисунок зазвичай редукований. Внутрішня і зовнішня медіальні смуги вузькі, коричневі з сірим проміжком. Ниркоподібна пляма іржаво-коричнева. Підкрайова смуга має вигляд ланцюжка сірих плям, при вершині крила є рудувата пляма. Задні крила при основі білуваті, до зовнішнього краю коричнево-сірі. Торочка на обох парах крил сіра.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,2–0,4 мм, напівкулясте, сплюснене, сріблясто-біле, з поздовжніми реберцями. Гусениця завдовжки 16–24 мм, жовтувато-зелена, уздовж середини спини просвічує темна судина, рисунок відсутній. Голова зелена або жовтувато-зелена. Лялечка завдовжки 11 мм, червонувато-коричнева з темною смугою вздовж спини і темними плямами біля вершини крил. Починаючи з 4-го сегмента черевця на поверхні розміщені шипуваті горбочки, найбільші і найчисленніші на 5-му сегменті.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–V, VI–VII), метелики другої генерації вилетівають у вересні–жовтні, через тиждень вони йдуть на зимівлю серед сухого листя. Перезимувалі метелики живляться у квітні солодкими виділеннями на бруньках, листках та сережках тополь, копулюють і відкладають яйця на верхній бік верхівкових листків різних видів тополь (*Populus*), деяких видів верб (*Salix*). У кладці буває 10–20 яєць, гусінь живе виводками по 10–15 особин у павутинному гнізді, доросла гусінь – поодинокі чи по 2–3 в одному гнізді. Час розвитку гусені 19–30 діб, має три линяння. Гусінь тяжіє до молодих дво-трирічних дерев і шкодить у шкільках тополям та вербам; може рідко живитися на 10–20-річних деревах та кущах. Заляльковується між листками та у щілинах кори у щільному бруднувато-білому коконі завдовжки до 12–13 мм, зуженому до заднього кінця. Лялечка розвивається 6–15 діб.

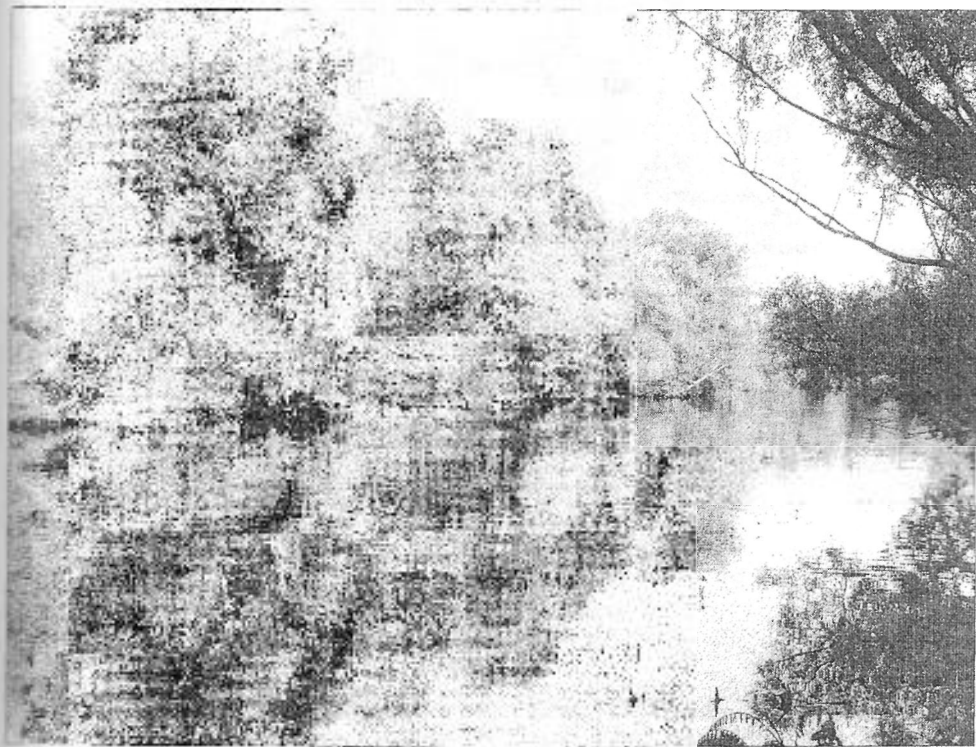

Рис. 4.2. Типовий біотоп ніктеоли азійської

Література: Керемедчиев, 1964; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

Біологічні особливості. Дві генерації в Криму та степу (V–VII, VIII–IX). Яйця відкладають по одному чи по 5–25 екз. Гусінь живиться листям дерев та чагарників із родин букових (*Quercus*, *Fagus*), березових (*Betula*, *Carpinus*, *Corylus*), також на бересті (*Ulmus*), ясені (*Fraxinus*), вербах (*Salix*) тощо. Заляльковується в щільному членикоподібному жовто-зеленому коконі.

Рис. 4.3. Типовий біотоп човнянки дубової

Економічне значення. Відома як шкідник дуба (*Quercus*).

Література: Giehsler, 1979; Апостолов, 1981; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

РІД *PSEUDOIPS* Hübner, [1822]

8. *Pseudoips prasinana* (Linnaeus, 1758)

Син.: *fagana* Fabricius, 1781

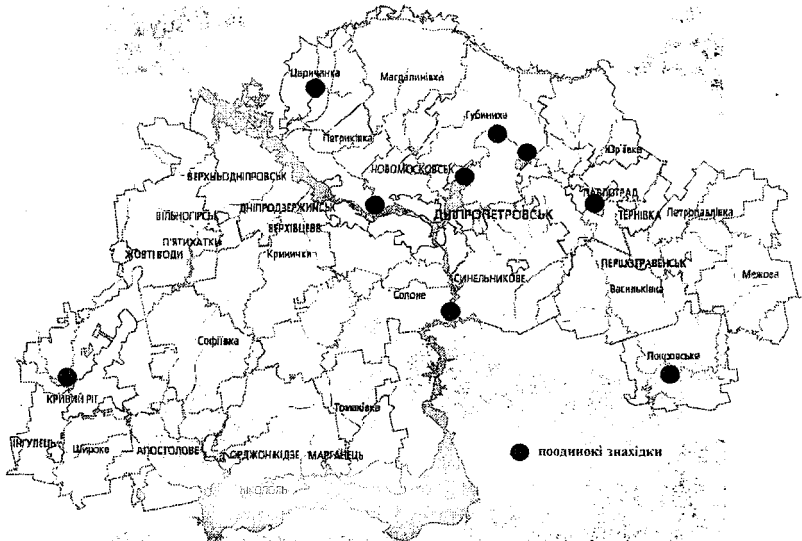
Човнянка букова

Челночница буковая

Таксономія. Один із двох видів роду, єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний, Європа та палеарктична Азія, крім північних районів. В Україні поширена повсюдно, локально.

Місцезребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області трапляється в лісах різних типів, балках, парках, лісосмугах (карта 8).

Карта 8. Поширення човнянки букової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–50 мм. Передні крила зелені з двома косими білими лініями. Задні крила і торочка білі.

Преімагінальні стадії. Яйце зелене, з чіткими поздовжніми реберцями. Доросла гусінь завдовжки 35 мм, зелена, тіло до заднього кінця звужене. Голова сірувато-зелена, завширшки 3,7–4 мм. Передньогрудний щит спереду облямований білим чи жовтуватим, щитки жовті. Спинна смуга утворена рядом жовтих плям, бічні смуги суцільні, жовті. Дихальця червоно-жовті, обведені зеленим. Лялечка червонувата, її спинний бік жовтий з блакитним нальотом, на спинній стороні 8 та 9-го сегментів черевця є ряди бородавок на обох сторонах тонких заглибин.

Біологічні особливості. Дві генерації, що почасті збігаються (V–VI, VII–VIII). Гусінь живиться листям дуба, бука, граба, берези (*Quercus*, *Fagus*, *Carpinus*, *Betula*) та ін. Зимують лялечки у сірувато-жовтих човникоподібних коконах.

Економічне значення. Відома як шкідник молодих дерев дуба. В дубових насадженнях поблизу с. Військове Солонянського р-ну вечорами та вночі з травня по липень 1965 року метелики спостерігались у масовій кількості.

Література: Мержеєвская, 1967; Барсов, 1968; Giehsler, 1979; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

Біологічні особливості. Дві генерації, літ метеликів обох генерацій, почасти збігається (V–VI, VII–IX). Самка відкладає яйця на верхівкову бруньку пагона або на листя верби. Гусінь живиться бруньками, листям та м'якими тканинами, заплутуючи їх у пучок. Заляльковується у щільних жовто-білих або коричневих човникоподібних коконах на листках та пагонах верб. Розвиток лялечок першої генерації триває 6–18 діб. Лялечки другої генерації зимують.

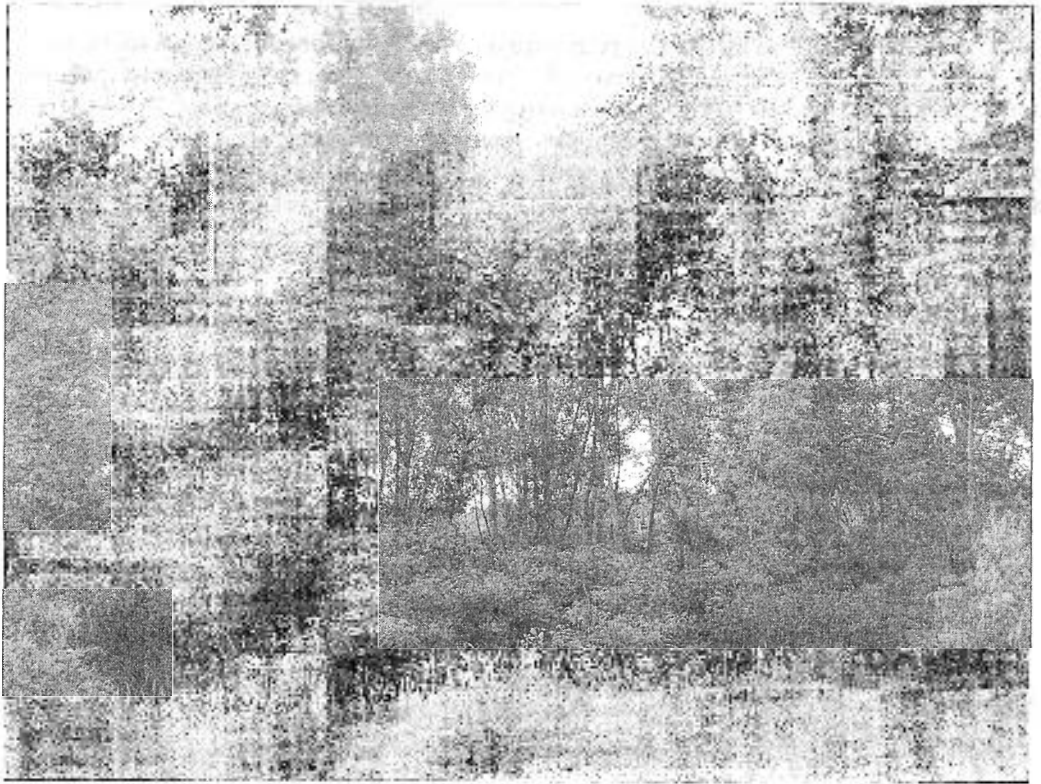

Рис. 4.4. Типовий біотоп саріас вербової

Економічне значення. Відомі масові розмноження на плантаціях верб (*Salix*) у Дніпропетровській та Харківській обл.

Література: Медведєв и др., 1953; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

■ *Earias vernana* (Fabricius, 1787)

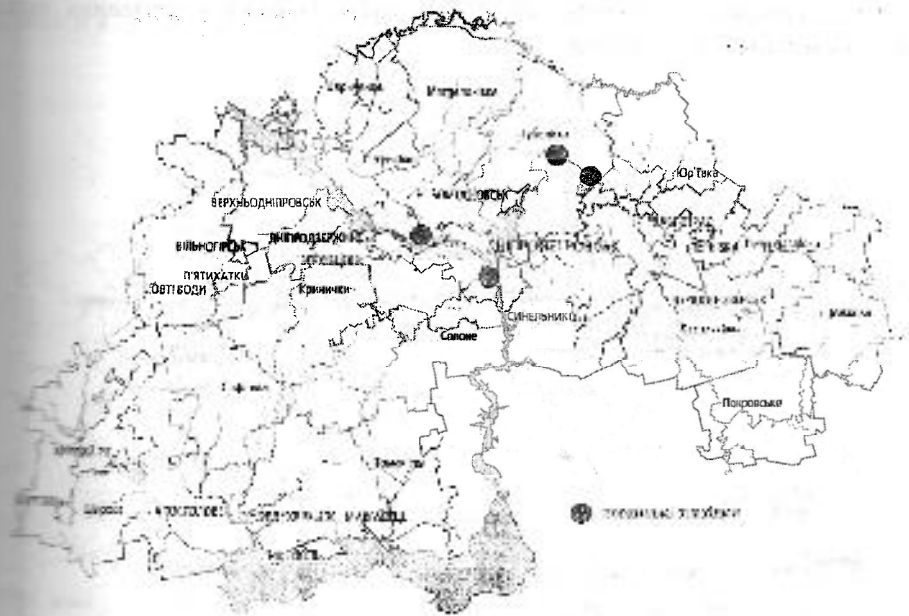
Синоніми: *topoleva*

Синоніми: *topolevaya*

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Європейський вид (від Західної Європи до Кавказу, крім півночі), в Україні поширений крім Карнат.

Місцезребування. Мезофіл-2. На Дніпропетровщині знайдено в заплавах річок, парках, садах (карта 10).

Карта 10. Поширення *earias* тополевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20–24 мм. Передні крила білувато-зелені з білуватим відтінком, костальний край зелений. Медіальні смуги нечіткі, зелені. Птеростигма біла. Задні крила білі, зовнішній край та торочка до кубітальної жилки білувато-зеленим відтінком.

Преймагінальні стадії. Доросла гусінь завдовжки 20 мм, зеленкувато-біла з темними волосками і маленькими чорнуватими бородавочками. Дві середні бородавочки на 2, 3, 5 і 8-му сегментах розміщені біля іржаво-коричневих плям. Голова коричнева, передня щелепа біла. Лялечка завдовжки 7–8,2 мм, червонувато-коричнева, дорсальний бік із білуватим нальотом. Кремастер з трьома парами загострених зубчиків.

Солов'ячі особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII), літ метеликів обох генерацій зустрічається. Гусінь живе на тополі білій (*Populus alba*). Заляльковується в сірому білому коконі, прикріпленому до гілки тополі. Зимуює лялечка.

Економічне значення. Відомі масові розмноження на тополевих насадженнях парків і садах.

Література: Тимченко, Трель, 1963; Giehsler, 1979; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2001; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

ПІДРОДИНА *RIVULINAE* Grote, 1895

РІД *RIVULA* Guenée, [1845]

11. *Rivula sericealis* (Scopoli, 1763)

Рівуля малоросла

Ривуля малорослая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний, крім крайніх північних районів. В Україні вид поширений повсюдно, звичайний.

Місцезареєстрування. Гігрофіл. В області зареєстрований у заплавних екосистемах долин р. Самара та її приток (карта 11).

Карта 11. Поширення рівулі малорослої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 18–24 мм. Передні крила світло-жовті, зовнішня медіальна смуга вузька, намічена скупченнями бурих або коричневих лусочок. Ниркоподібна пляма сірувато-коричнева з двома темно-коричневими крапками у верхній та нижній частинах. Підкрайова смуга розмита, коричнева чи бура. Торочка сіро-жовта. Задні крила жовто-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,4–0,45 мм, заввишки до 0,3 мм, жовте. Поздовжніх реберець 36–40, поперечних 10–14. Гусінь зелена, завдовжки до 20 мм. Спинальна смуга темно-зелена, спинно-бічні – білі, щитки з короткими щетинками. Лялечка зелена, черевці світлі поздовжні штрихи, кремастер із двома гачкуватими відростками, шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Бівольтинний вид (V–VII, VII–IX), літ обох поколінь починається збігається. Гусениці живляться на деяких злаках: куцоніжці пірчастій та лісовій (*Brachypodium pinnatum*, *B. silvaticum*), тонконозі (*Poa aquatica*), осоках (*Carex*) тощо. На кормових рослинах заляльковується, причому лялечка прикріплюється до нижньої частини стебла за допомогою шовковинки. Зимують лялечка.

Література: Döring, 1955; Giehsler, 1979; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2001; Ключко и др., 2001; Rakosy, 1997.

ПІДРОДИНА *EUBLEMMINAE* Forbes, 1954

РІД *EUBLEMMA* Hübner, [1821]

13. *Eublemma minutata* (Fabricius, 1794)

Син.: *paula* Fabricius, 1794; *noctualis* Hübner, 1796

Совка цминова

Совка бессмертниковая

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України, один із чотирьох видів у фауні Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний, майже вся Європа до півдня Уралу, Передня Азія. В Україні поширена локально, крім Карпат. Рідко та локально у Дніпропетровській області.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. Переважно у піщаних місцевостях на галявинах та узліссях борів і суборів, піщаних дюнах другої тераси р. Оріль, р. Самара та її притоків (карта 13).

Карта 13. Поширення совки цминової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 15–20 мм. Передні крила сірувато-білі, медіальні смуги намічені темно-сірими плямами на костальному краї, внутрішня далі редукована, а зовнішня смуга далі сіра, потім у неї входить білий трикутник, за ним смуга набуває яскравого оранжево-каштанового відтінку, з обох боків облямована чорним. У вершинному куті чорна пляма. Торочка білувато-сіра. Задні крила й торочка сірі.

Пріємагінальні стадії. Гусінь завдовжки 18–20 мм, світло-зелена з чорною головою. Спинна та спинно-бічні смуги білуваті. Щитки маленькі чорні з довгими світлими щетинками. Лялечка коричнювато-жовта.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–початок IX). Друга генерація більш численна. Метелики літають вдень. Гусінь живиться всередині стебел, у квітках та суцвіттях, між сплетеними пагонами котячих лапок дводомних (*Antennaria dioica*) та цмину піщого (*Helichrysum arenarium*). Заляльковується в ґрунті між корінням кормової рослини у білуватому коконі. Зимує лялечка.

Література: Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

15. *Eublemma panonica* (Freyer, 1840)

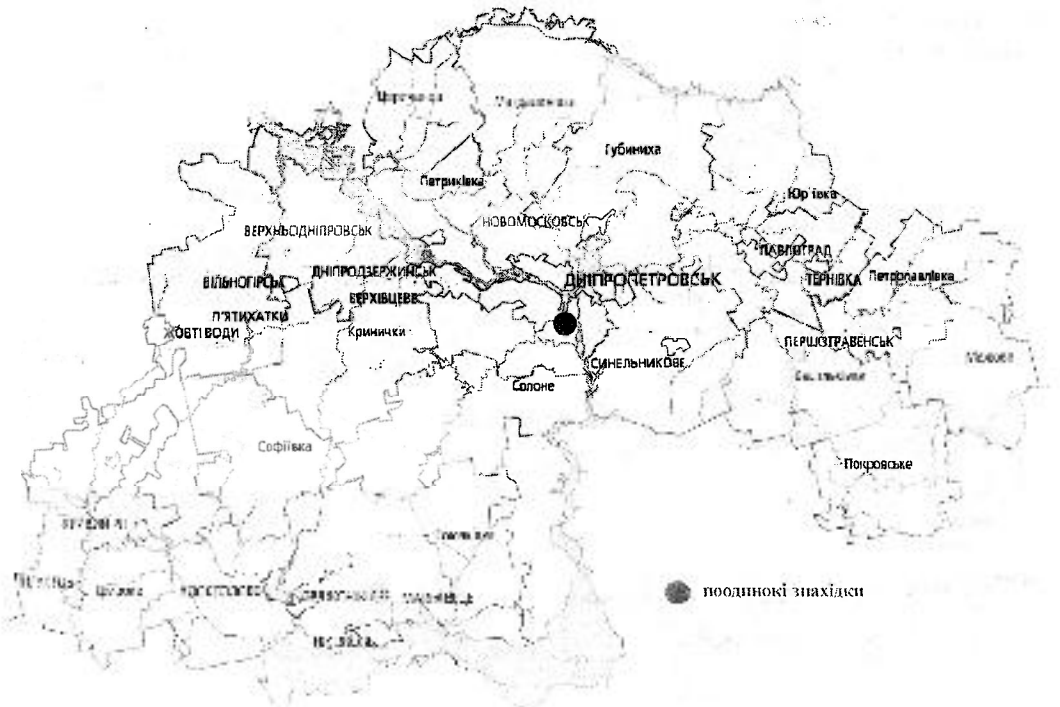
Совка панонська

Совка панонская

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України, один із чотирьох видів роду в Дніпропетровській області.

Ареал. Європейсько-центральнoазіатський (від Балканського півострова і Центральної Європи, Поволжя, Кавказу до Центральної Азії), в Україні локально в Криму та степовій зоні, зрідка в Дніпропетровській області.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. На Дніпропетровщині на степових ділянках на пагорбах, сухих луках (переважно на піщаних ґрунтах) (карта 15).

Карта 15. Поширення совки панонської

Морфологічні ознаки. Розмах крил 16–28 мм. Передні крила від основи до медіальної смуги темно-жовті, далі до зовнішнього краю фіолетово-сірі. В коміріці на жовтому фоні дві маленькі чорні плями. Ниркоподібна пляма чорна, видовжена на фіолетово-сірому фоні. Передвершинна пляма червонувато-коричнева. Задні крила сірі, у самок темніші.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 20 мм, забарвлення подібне до брудної кістки, голова і передньогрудний щит коричневі, посередині щита поздовжня світла смуга. Спинна смуга світла. Щитки чорні з довгими світлими щетинками. Лялечка з короткими бічними шипиками на заокругленому кремастері.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VII). Метелики активні вдень, також летять на світло. Гусінь живе у травні–червні у мішкоподібному коконі, виготовленому з решток стебел та листя кормових рослин: сухоцвітів (*Gnaphalium*) та цмину (*Helichrysum*), заляльковується у тому ж коконі. Зимують яйця.

Література: Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

16. *Eublemma purpurina* (Denis & Schiffermüller), 1775

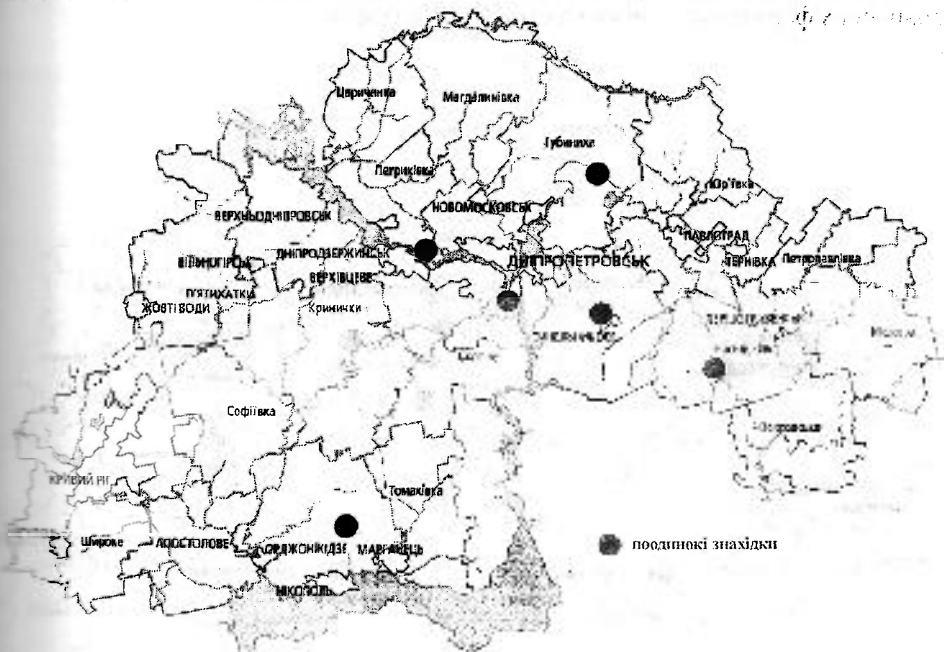
Совка пурпурова

Совка пурпурная

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України, один із чотирьох видів роду в Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Південної та Центральної Європи до Західного Сибіру, Мала та Центральна Азія, Північна Африка). В Україні поширений повсюдно, крім Карпат.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. Реєструється переважно на степових ділянках, а також на сухих галявинах у штучних лісових екосистемах (карта 16).

Карта 16. Поширення совки пурпурової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 17–34 мм. Передні крила від основи до внутрішніх смуг зеленувато-жовті, далі до зовнішнього краю рожеві. Зовнішня медіальна жилка від неї та передвершинна пляма червонуваті. Крайова смуга рожева. Торочка рожева, іноді жовто-рожева. Задні крила сіро-коричневі, торочка білувата з рожевим відтінком на вершині.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 18–20 мм, сіра із зеленим відтінком, голова та передньогрудний щит чорні, посередині щита поздовжня світла смуга. Спинна та боково-бічні смуги жовтуваті, щитки чорні з довгими жовтуватими щетинками. Торочка червонувато-коричнева, кремастер тупо зрізаний із двома короткими і нерівно зігнутими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–X). Гусінь живиться осотами звичайним і звичайним (*Cirsium arvense*, *C. lanceolatum*), головатнем (*Echinops ssp. arvensis*), живе у кошиках цих рослин. Заляльковується у подвійному коричневому коконі. Зимуює лялечка.

Література: Барсов и др., 1984; Rakosy, 1997; Векс, 1999, 2000; Ключко, 1978, 1980; Ключко и др., 2001.

WILSON & TELES Tams, 1939

***Trizatelles emortualis* (Denis & Schiffermüller, 1775)**

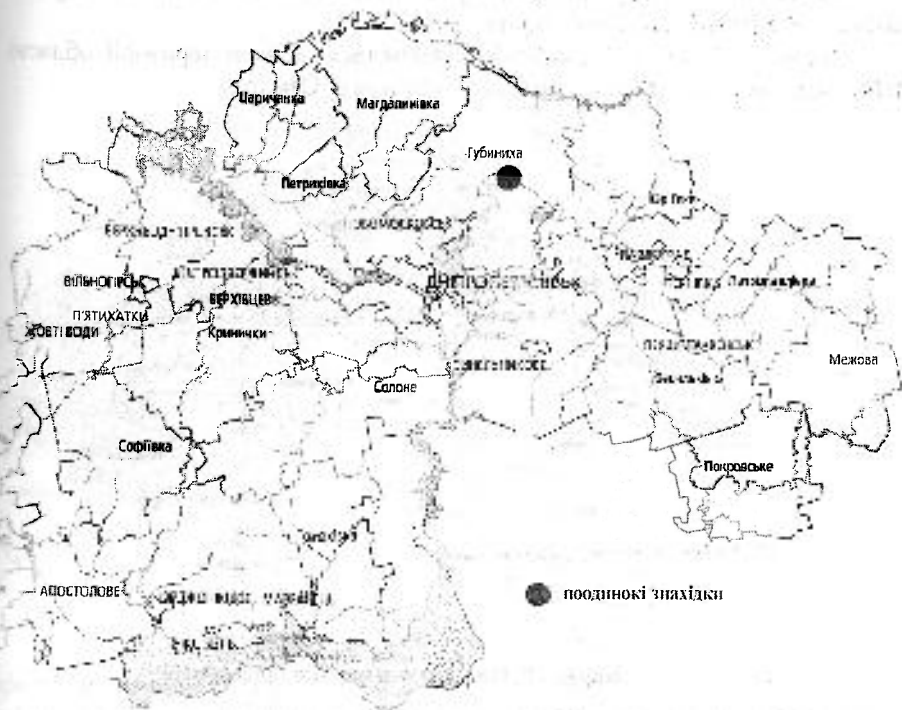
сірватата

сероватая

Таксономія. Єдиний вид монотипного роду у фауні України і Дніпропетровської області.

Дистрибуція. Транспалеарктичний. Європа та палеарктична Азія, крім крайніх північних країн. В Україні поширений повсюдно, крім півдня Степу та Криму.

Місцеребування. Гігрофіл. Трапляється у лісових екосистемах річкових долин

Карта 18. Поширення тризателес сірвататої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–27 мм. Передні крила сірі з жовтуватим рисунком та домішкою коричневих лусочок. Медіальні смуги жовтуваті, майже прямі. На передній пляма має вигляд дугоподібної жовтої рисочки, решта смуг не розвинуті. Задні крила майже такого ж кольору, або світліші.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки близько 30 мм, коричнювато-жовта, темна лінія темно-коричнева, спинно-бічні чорні, часто нечіткі. Щитки чорні з жовтуватими щетинками. Черевні ніжки на 3-му сегменті не розвинені. Голова маленька, жовтувато- до червонувато-коричневого забарвлення з чорними штрихами. Лялечка жовтувато-коричнева, кремастер із двома довгими зігнутими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VII, VII–VIII), друге покоління неповне. Лялечка. Гусінь живиться свіжим та опалим листям дубів (*Quercus*), берез (*Betula*), верб (*Salix*), осики (*Populus tremula*), буків (*Fagus*), ломиносу (*Clematis*) тощо.

Література: Spuler, 1908; Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Ключко, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

ПІДРОДИНА *HERMINIINAE* Herrich-Schäffer, 1845

РІД *PARACOLAX* Hübner, [1825]

19. *Paracolax tristalis* (Fabricius, 1794)

Син.: *derivalis* Hübner, 1796;

помилкове визначення *glauconalis* auct. (nec Linnaeus, 1758)

Параколакс жовта

Параколакс желтая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім крайніх північних районів). В Україні звичайний скрізь.

Місцєперебування. Мезофіл-2. Трапляється на всій території області (карта 19). Найбільша чисельність спостерігається в долині р. Самара.

Карта 19. Поширення параколакс жовтої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–32 мм. Обидві пари крил жовті з домішкою коричневих лусочок, торочка сірувато-жовта. На передніх крилах внутрішня та зовнішня медіальні смуги коричневі. Ниркоподібна пляма має вигляд зігнутої коричневої риски, зовні з бурю або червонуватою облямівкою. Підкрайова смуга хвиляста, коричнева, іноді редукована. На задніх крилах зовнішня медіальна смуга майже пряма, коричнева.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,65 мм, заввишки 0,45 мм, напівкулясте жовте; мікропілярна розетка 14-лопатева. Гусінь завдовжки 25 мм, сіро-коричнева із фіолетовим відтінком, голова від сірого до коричневого кольору. Передньогрудний щит короткий, широкий, коричневий зі світлою поздовжньою лінією посередині й білуватою облямівкою. При основі щетинок чорні крапки. Лялечка чорно-коричнева, гачкуватими щетинками на сплюсненому кремастері.

Біологічні особливості. Дві генерації (VI–VIII, IX) в степовій зоні, в Карпатах одна. Гусінь живиться опалим зволуженим або гниючим листям дубів (*Quercus*), верб (*Salix*), глоду (*Crataegus*), ожини (*Rubus caesius*) тощо. Зимуює гусінь або лялечка.

Література: Döring, 1955; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

22 *Zanclognatha tarsipennalis* (Treitschke, 1835)

совка довгополапкова

совка олинношупикова

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний. Європа і палеарктична Азія, крім крайніх північних частин Європи та Східного Сибіру. В Україні поширений локально в Карпатах, Поліссі, лісових та степових та зрідка в степових районах.

Місце перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області знайдений у заплавах річки Самари та в лісових екосистемах долини р. Самара (карта 22).

Карта 22. Поширення совки довгополапкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–32 мм. Передні крила жовтувато-сірі, задні крила світліші. Передні крила мають темну смугу і неркоподібна пляма бурувато-коричневі. Задні крила бурувато-сірі з бруо-коричневою підкрайовою смугою. Нижньогубні шупики довгі, темно-вохристі.

Продивагінальні стадії. Яйце напівкулясте зі сплющеною основою. Гусінь довжина 25 мм, коричнево-сіра з коричневою головою. Передньогрудний щит темний зі світлою лінією посередині. Спинна смуга темно-сіра, по боках темні щитки чорні, облямовані жовто-зеленим. Лялечка червоно-жовта, кремастер відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–IX). Яйця відкладають попарно на опале листя та низькі рослини, гусінь відроджується через 5–6 діб, живлячись зів'ялими трав'янистими рослинами та опалим листям дуба (*Quercus*), малини (*Rubus idaeus*), верби (*Salix*), плюща (*Hedera salix*), споришу звичайного (*Polygonum aviculare*). Заллялюється на поверхні ґрунту серед сухого листя. Зимуює гусінь.

Література: Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Мельничук і др., 2001.

РІД *PECHIPOGO* Hübner, [1825]

23. *Pechipogo strigilata* (Linnaeus, 1758)

Син.: *barbalis* Clerck, 1759

Совка вусата

Совка усатая

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа і палеарктична Азія, крім крайніх північних районів та Східного Сибіру). В Україні поширений локально скрізь, за винятком Криму.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У межах області постійно трапляється в байрачних і лучних екосистемах (карта 23), рідше приурочена до штучних лісосмуг, інколи у садах.

Карта 23. Поширення совки вусатої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–30 мм. Передні крила бурувато-сірі з численними коричневими лусочками, медіальні смуги коричнюваті, ниркоподібна пляма має вигляд коричневого півмісяця. Підкрайова смуга майже рівна, коричнева, розпливчата. Торочка сірувато-бура. Задні крила світліші передніх.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 18–30 мм, від коричнево-сірого до коричнево-жовтого кольору, спинна смуга коричнева чи чорна, на боках косі червоно-коричневі штрихи, черевце тьмяно-червоно-жовте. Шкіра на тулубі та голові крупногранульована. Голова червоно-жовта з темно-коричневим рисунком. Лялечка колбоподібна, темно-коричнева, кремастер закінчується двома зігнутими відростками та шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–IX), друге покоління нечисленне. Гусінь живиться зів'ялим та сухим листям дубів (*Quercus*), грабів (*Carpinus*), буків (*Fagus*), берез (*Betula*), вільхи (*Alnus*), ліщини (*Corylus*) тощо. Зимус гусінь.

Література: Мержеєвская, 1967; Giehsler, 1979; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко і др., 2001.

Polypogon Schrank, 1802

24. *Polypogon tentacularia* (Linnaeus, 1758)

Нічниця-кінчатка полапкова

Polypogon скромная

Екологія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім крайніх північних країн), в Україні звичайний скрізь, за винятком Криму.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У межах області трапляється в лучних і заплавних степах (карта 24).

Карта 24. Поширення нічниця-кінчатка полапкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–32 мм. Передні крила жовтувато-сірі з численними світло-коричневими лусочками. Медіальні та підкрайова смуги тонкі, в середній частині зігнуті, коричневі. Ниркоподібна пляма має вигляд коричневої торочки жовтувато-сіра. Задні крила забарвлені так само, як і передні.

Преймагінальні стадії. Гусінь завдовжки 20–30 мм, коричневатого-сіра з білуватими смугами. Спинна смуга сірувато-коричнева. Поверхня тіла вкрита маленькими конічними бородавочками, на кожній по білувато-сірій щетинці. Голова землистокоричнева, вкрита маленькими напівкруглими бородавочками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII), друге покоління нечисленне. Зимує в зів'язі нечуєвітром волохатеньким (*Hieracium pilosella*), знітом (*Epilobium*), а також після зимівлі – зів'язими та сухими злаками та іншими рослинами. Зимувати зустрічається в ґрунті. Зимують гусінь.

Література: Spuler, 1908; Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Мержеевская, 1975; Федосюк, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

РІД *HERMINIA* Latreille, 1802

25. *Herminia tarsicrinalis* (Knoch, 1782)

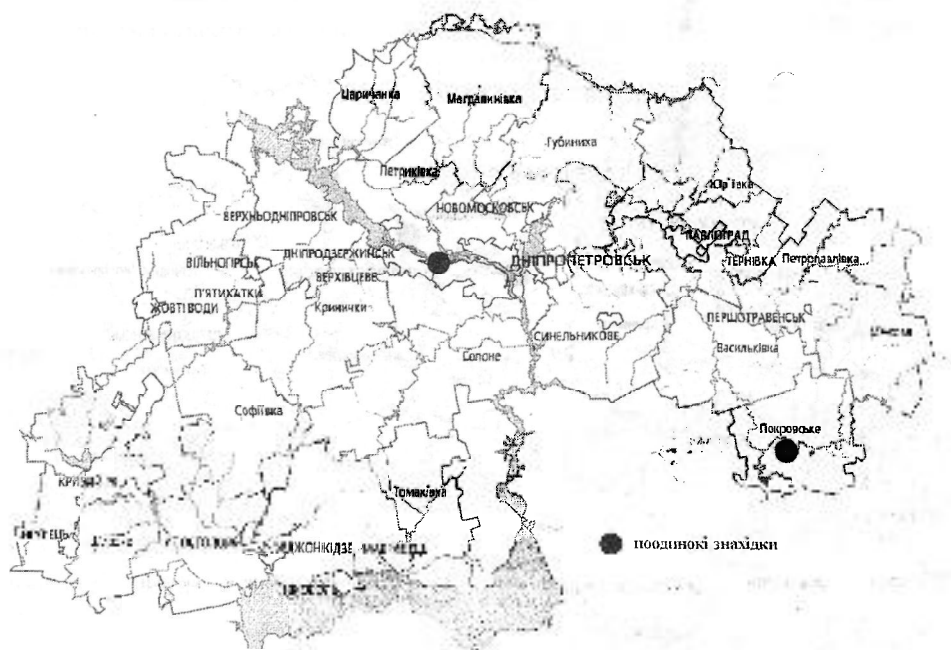
Совка буросмугаста

Совка бурополосая

Таксономія. Один із двох видів у фауні України, один вид у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів; Передня Азія). В Україні поширений локально.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У межах області відома з лісових екосистем заплав р. Дніпро та р. Самара (карта 25).

Карта 25. Поширення совки буросмугастої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 23–31 мм. Передні крила жовто-бурі, медіальні смуги коричнево-бурі, ниркоподібна пляма розпливчата, коричнева. Підкрайова смуга коричнева, від костального краю спрямована навкіс до внутрішнього краю крила. Торочка сіро-бура, світліша на задніх крилах. Задні крила жовто-сірі, світліші за передні. підкрайова смуга темно-сіра, майже повністю розвинута.

Преімагінальні стадії. Гусениця завдовжки 20–25 мм, забарвлення мінливе від жовто-сірого до зеленкувато-коричневого, з жовтими плямами. Голова і передньогрудний щит коричневі зі світлими плямами, посередині щита світла поздовжня лінія. На тергіті кожного сегмента є чорнувата трикутна пляма, на боках – косо спрямовані чорні із фіолетовим відтінком штрихи чи смужки. Щитки чорні. Лялечка жовтувато-коричнева, кремастер із шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ обох почасті збігається. Метелик відкладає до 150 яєць. Гусінь живиться опалим листям малини (*Rubus idaeus*), ожини (*R. caesius*), ломиносу лозяного (*Clematis vitalba*), гусінь зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978; Ключко і др., 2001.

ОДИНА *HYPENINAE* Herrich-Schäffer, 1845

HYPENA Schrank, 1802

***Hypena proboscidalis* (Linnaeus, 1758)**

delata Staudinger, 1892

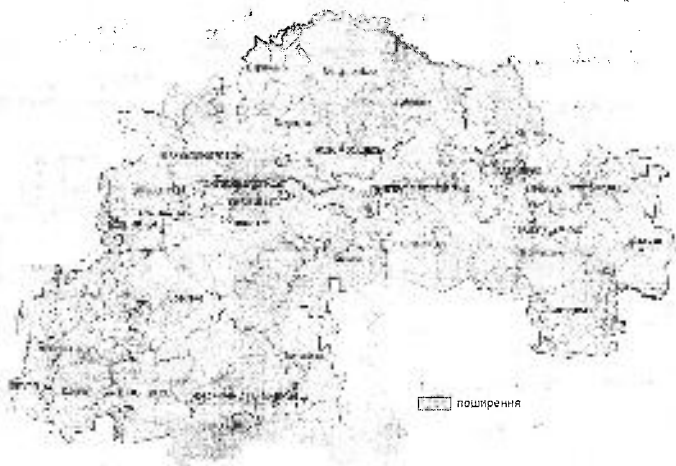
звичайна

обыкновенная

Економія. Один із п'яти видів у фауні України, один із двох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа і палеарктична Азія, крім крайніх північних країв. Індостан, Північна Африка). В Україні поширений повсюдно, звичайний Дніпропетровській області.

Місце перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області скрізь (карта 26), велика чисельність у лучних екосистемах Присамар'я.

Карта 26. Поширення вусатки звичайної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–42 мм. Передні крила коричнево-сірі з коричневими штрихами, медіальні смуги коричневі, ниркоподібна пляма з домішкою білуватих лусочок, іноді відсутня. Від вершинного кута відходить темний коричневий штрих. Задні крила світліші передніх, з темними жилками.

Співжиттєві стадії. Яйце діаметром 0,5 мм, заввишки 0,4 мм, зелене. Поздовжніх ліній 15, поперечних 15–16, мікропілярна розетка шести-семилопатева. Гусениця довжиною 30–35 мм, зелена. Голова від зелено-сірого до жовто-коричневого кольору з темними крапками. Спинна лінія темно-зелена, спинно-бічні жовтувато-білі, бічна лінія жовта. Щитки жовто-зелені. Лялечка завдовжки 11–13 мм, кремастер із загостреною верхівкою з двома великими відростками і шістьма гачкуватими щетинками.

Специфічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–X), метелики літають майже повсюди. Гусінь має широкі кормові зв'язки, живиться листками кропиви (*Urtica*), люпу (*Lupulus lupulus*), подорожника (*Plantago*), глухої кропиви (*Lamium*), чистцю (*Stachys sylvatica*). Гусінь спочатку скелетує листки, потім живе у стягнутому листку. Заляльковується в коконі між листками на рослинах або в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Хотько, 1968; Ключко, 1978, 2006; Beck, 1999, 2000; Ключко, 2001.

27. *Hypena rostralis* (Linnaeus, 1758)

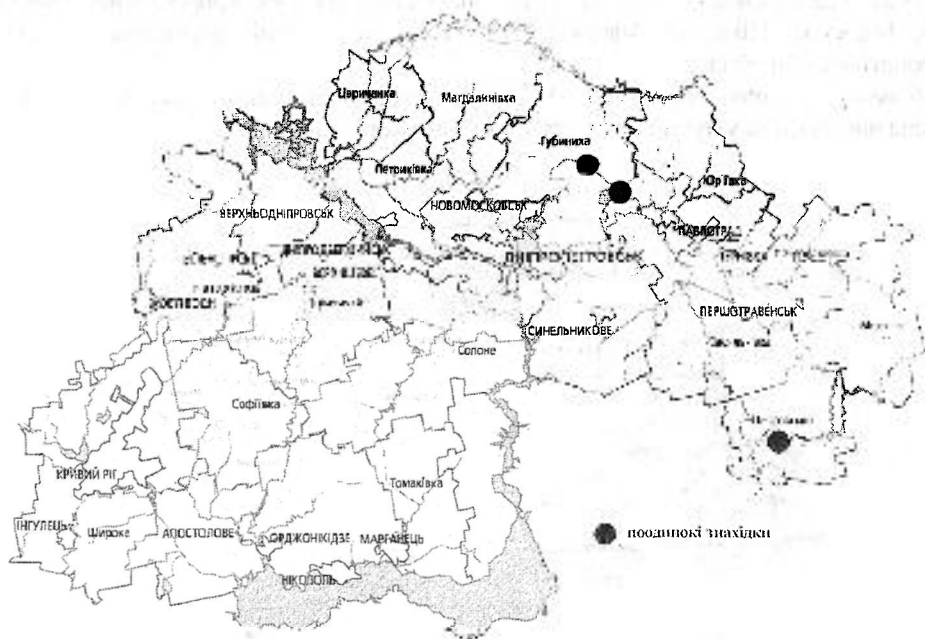
Вусатка хмелева

Усатка хмелевая

Таксономія. Один із п'яти видів у фауні України, один із двох видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (Європа, Кавказ, Алтай, Прибайкалля, Передня та Центральна Азія). В Україні поширений повсюдно.

Місцезребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 27) відомий лише із заплавної екосистем долини р. Самара.

Карта 27. Поширення вусатки хмелевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–27 мм. Передні крила від коричнево-сірого до коричнево-жовтого забарвлення, медіальні смуги чорно-коричневі. Кругла і ниркоподібна плями утворені піднятими лусочками, всередині білувато-сірі, з чорною облямівкою, між цими плямами часто є чорний штрих. Від верхнього кута навкис до підкрайової смуги проходить чорний штрих. Задні крила сірі чи бурувато-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце сплюснене, півкулясте, діаметром 0,5 мм, заввишки 0,25 мм, прозоре з червоними плямами. Поздовжніх реберець 23–24, з них 9–12 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка шестилопатева. Гусінь завдовжки 22–30 мм, жовто-зелена. Голова темніша, спинна смуга темно-зелена, спинно-бічні та бічна смуги білі. Щитки і дихальця чорні. Лялечка завдовжки 10–11 мм, коричнева. На кремастері два ліроподібні відростки і вісім гачкуватих щетинок.

Біологічні особливості. Дві генерації (кінець IV–VII, VIII–XI). Гусінь живиться листям хмелю (*Humulus lupulus*), кропиви (*Urtica*), малини (*Rubus idaeus*), ожини (*Rubus caesius*). Заляльковується в нещільному сірому коконі між листям чи на поверхні ґрунту. Зимують метелики та лялечки.

Література: Döring, 1955; Хотько, 1968; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001.

СІМЕЛІА *AVENTINAE* Tutt, 1896

Laspeyria Germar, 1810

30. *Laspeyria flexula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

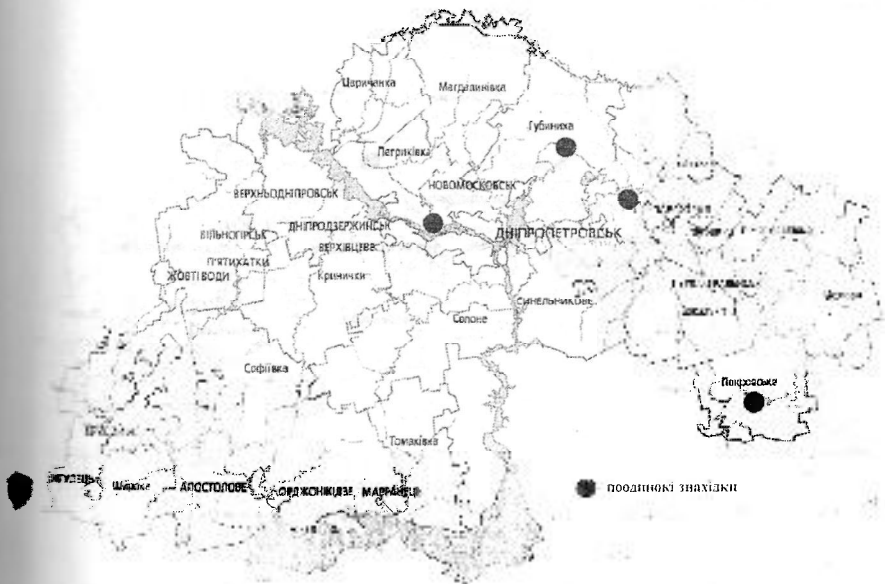
Laspeyria лишайникова

Laspeyria лишайникова

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім крайніх північних регіонів). В Україні поширена скрізь.

Мезоперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 30) переважно в лісах, інколи в старих парках, садах.

Карта 30. Поширення ласпейрії лишайникової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–30 мм. Передні крила сірі з домішкою сріблясто-білого лусочок, від вершини до середини зовнішнього краю мають глибокий поперечний виріз. Медіальні смуги майже паралельні, білуваті, поблизу костального краю згублені майже під прямим кутом, їх облямівка сіро-коричнева. Ниркоподібна пляма білувато-сіра з двома чорними крапками. Задні крила коричнево-сірі, медіальна смуга білувата з сіро-коричневою облямівкою.

Експонентальні стадії. Яйце жовте, конусоподібне зі зрізаною вершиною, довжина реберця 28, з них 15 досягають мікропілярної зони. Гусениця завдовжки 1,5–2 мм, забарвлення біло-сірого до зеленкуватого забарвлення з чорним рисунком. Рисунок голови складається з чорних плям і смуг, на боках трьох перших сегментів чорні косі штрихи, решта сегменти черевця забарвлені темніше інших. Лялечка зеленкувато-бура, на спині чотири щетинки.

Екологічні особливості. Дві генерації, літ їх почасті збігається (V–IX). Гусінь живить на лишайниках і водоростях, що ростуть на корі переважно хвойних: смереки, сосни, іноді на дубі, глоді, терні, плодівих дерев тощо. Залюлькується у м'якому субстраті коконі під опалою глицею чи листям. Зимують гусінь, можливо, також лялечка.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Шендіна, 2001.

ПІДРОДИНА *CALPINAE* Boisduval, 1840

РІД *CALYPTRA* Ochseneheimer, 1816

31. *Calyptra thalictri* (Borkhausen, 1790)

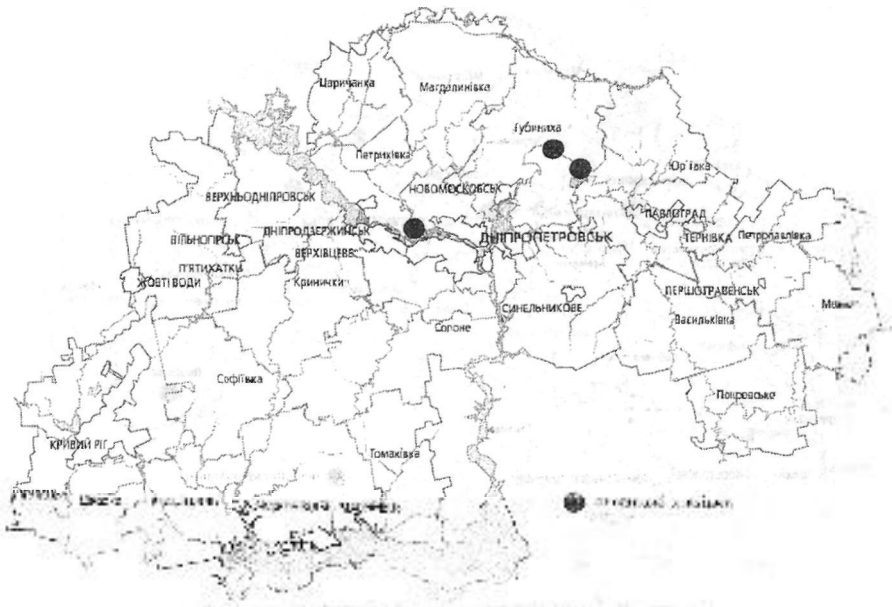
Совка чубаткова

Совка хохлаткова

Таксономія. Один вид роду в Україні та Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів Північна Африка). В Україні поширена скрізь, за винятком Карпат.

Місцезребування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 31) переважно в степових і чагарникових ценозах.

Карта 31. Поширення совки чубаткової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–60 мм. Передні крила руді з рожевим відтінком і численними білими штрихами. Вершинний кут серпоподібно відтягнутий, зовнішній край опуклий, внутрішній край з великим виступом біля основи і меншим загостренням біля внутрішнього кута. Задні крила жовто-бурі.

Преімагінальні стадії. Яйце округле, жовто-коричневе. Гусінь завдовжки 40–52 мм, забарвлення тіла мінливе: від жовто-зеленого до жовто-білого. Голова жовта чи зеленкувато-сіра з чотирма чорними крапками. Спинна смуга коричнева, бічні смуги зелені, на кожному сегменті є чорна пляма над чорним дихальцем. Лялечка чорно-коричнева, кремастер конусоподібний з короткими гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Метелики можуть пошкоджувати різні плоди (зокрема цитрусові в Японії та Південно-Східній Азії). Гусінь живиться на рутвиці жовтій (*Thalictrum flavum*), малій (*Th. minus*) та *Th. bauhinii*. Гусінь зимує, навесні заляльковується в щільному коконі між листям і мохом.

Економічне значення. У східній частині ареалу може шкодити грушам, сливі, винограду, цитрусовим тощо.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Goater et al., 2003.

Ligefilia lubrica (Freyer, 1846)**Лігєфілія**

Лігєфілія. Один із шести видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Етнотопонімія. Євросибірський (Південно-Східна Європа та далєарктична Азія, крім Сибіру). В Україні поширена локально в степовій зоні.

Екологія. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 34) зустрічається в степових фітоценозах.

Карта 34. Поширення лігєфілії східної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 39 – 48 мм. Передні крила від світло-сірого до сірого забарвлення. Медіальні смуги та медіальна умбра намічені сіруватими плямами на костальному краї, далі мають вигляд переривчастих тьмяних смуг, іноді відсутні. Ниркоподібна пляма всередині світло-коричнева, із внутрішнього краю облямована оксамитно-чорним, із трьома такого самого кольору маленькими плямами на внутрішньому боці. Крайова смуга світло-сіра чи жовто-сіра, звивиста. Торочка сірувата. Передні крила жовтувато- чи сірувато-коричневі. Торочка білувата.

Етнотопонімія. Гусінь коричнювато-сіра, спинна та спинно-бічні смуги жовто-коричневі, наддихальцеві смуги вузькі, сірувато-коричневі. Голова білувато-сіра з темним рисунком. Дихальця чорні.

Екологічні особливості. Одна генерація (кінець V–VIII). Кормові рослини гусені

Література: Spuler, 1908; Warren, 1914; Kljutschko, 1970; Ключко, 1978, 1995, 2003, 2004; Ключко и др., 2001; Beck, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

35. *Lygephila ludicra* (Hübner, 1790)

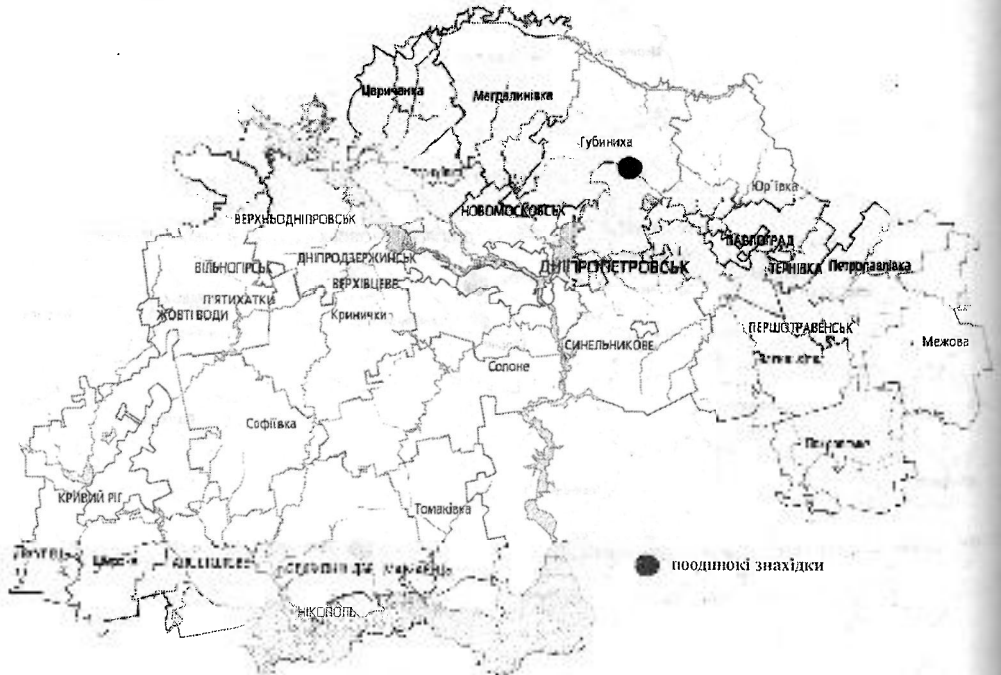
Лігефіла дивна

Лігефіла странная

Таксономія. Один із шести видів роду у фауні України Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Центральної Європи до Китаю, Кореї, Монголії, Далекого Сходу, Сахаліну; Мала, Середня та Центральна Азія). В Україні локально рідко. Вперше виявлено у Дніпропетровській області.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 35) єдині знахідки в степових еродованих схилах байраків Правобережжя р. Самара.

Карта 35. Поширення лігефіли дивної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 42–46 мм. Передні крила попелясто-сірі чи світло-коричневі, медіальні смуги коричневі, передвершинна пляма темно-коричнева. Ниркоподібна пляма чорно-коричнева, розділена на чорну крапку та два чорні короткі штрихи. Задні крила світліші за передні, з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 50 мм, від жовто-сірого до коричневого забарвлення, з боків білувата. Голова червоно-коричнева з темними поздовжніми смугами та чорним штрихом на білуватому кліпеусі (наличник). Спинна смуга коричнева, бічні біла. Дихальця чорні. Лялечка коричнева, кремастер колбоподібний з двома гачкуватими щетинками на вершині та кількома коротшими з боків.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VIII). Гусінь живиться вночі на горощі (*Vicia*), еспарцеті виколистому (*Onobrychis viciifolia*), вдень ховається у грунті. Залялюковуються в нещільному коконі в ґрунті. Зимують яйця.

Література: Beck, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко і др., 2001; Goater, Romanov, Fibiger, 2003.

36. *Lygephila pastinum* (Treitschke, 1826)

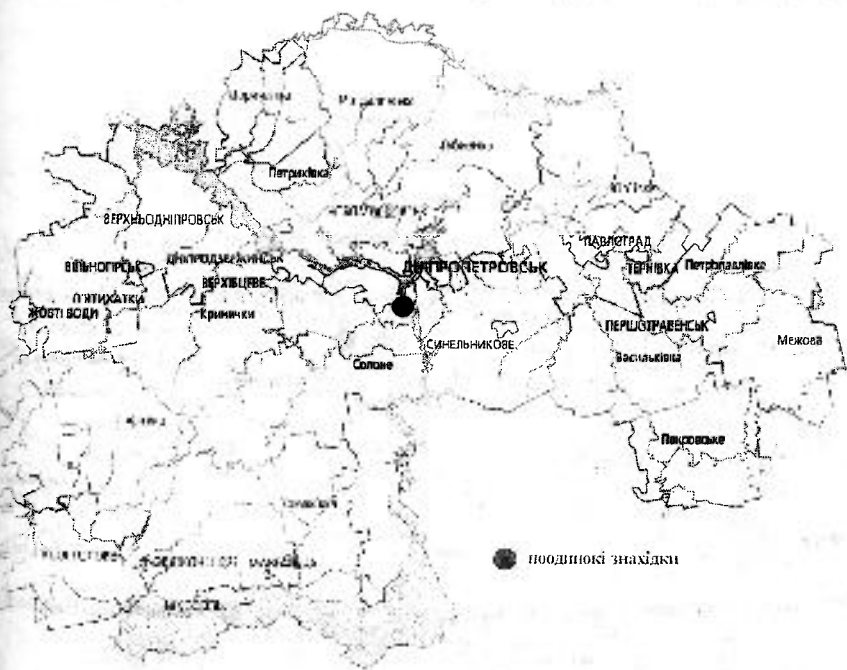
сіра

серая

Екологія. Один із шести видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширена скрізь, у степовій зоні дуже рідко.

Місця перебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 36) зустрічається на луках, узліссях, галявинах, вирубках, парках, садах.

Карта 36. Поширення лігефіли сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–41 мм. Передні крила сірі з коричнюватим краєм, поперечні смуги нечіткі. Кругла пляма має вигляд чорної крапки. Спина чорна, гачкоподібна, зовні від нижнього краю є дві чорні крапки або крапки. Задні крила коричнево-сірі.

Сигнальні стадії. Яйце діаметром 0,67 мм, заввишки 0,65 мм, кулясте, жовте. Личинка реберець 31–32, з них 23–25 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 11–13 мм, від попелястого до жовто-сірого забарвлення з чорними крапками. Голова сіра з чорними штрихами і плямами. Спинна смуга попелясто-сіра, вздовж неї і білої спинно-поясничної смуги три ряди оранжевих плям. Лялечка завдовжки 16 мм, завширшки 5 мм, на округлому кремастері два гачкуваті відростки та шість гачкуватих щетинок.

Життєві особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Самка відкладає до 600 яєць. Личинки живуться в сутінках і вночі на горошках (*Vicia cracca*, *V. silvatica*), астрагалі барвистому (*Astragalus glycyphylus*), в'язелі барвистому (*Coronilla varia*), чині болотній (*Lathyrus palustris*). Зимуює гусінь другого покоління, заляльковується в білому коконі.

Література: Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1979; Rakosy, 1997; Beck, 1998; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

37. *Lygephila lusoria* (Linnaeus, 1758)

Лігефіла оливково-сіра

Лигефила оливково-серая

Таксономія. Один із шести видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). в Україні поширена локально.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 37) знайдена на луках.

Карта 37. Поширення лігефіли оливково-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 37–54 мм. Передні крила сірі, медіальні смуги коричневаті, хвилясті. Кругла пляма має вигляд коричневої крапки. Ниркоподібна пляма велика, темно-коричнева, іноді від неї до зовнішнього краю відходять один–два темно-коричневі штрихи. Торочка сірувата. Задні крила сірувато-коричневі з темнішим зовнішнім краєм та жовтувато-сірою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце біле, округле з дуже увігнутою основою, діаметром 0,75–0,8 мм, з 31–34 поздовжніх реберець 20 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка семи-восьмипелюсткова. Гусінь завдовжки 50–60 мм, від попелястого до блакитно-сірого забарвлення. Спинна та спинно-бічні лінії червоні, між ними широка чорно-коричнева облямівка. Голова лілово-сіра з чорним рисунком. Лялечка колбоподібна, чорно-коричнева, загострений кремастер з багатьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VII). Кормові рослини гусені: горошки (*Vicia*), астрагали (*Astragalus*). Зимує гусінь.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

III. *Lygephila viciae* (Hübner, [1822])

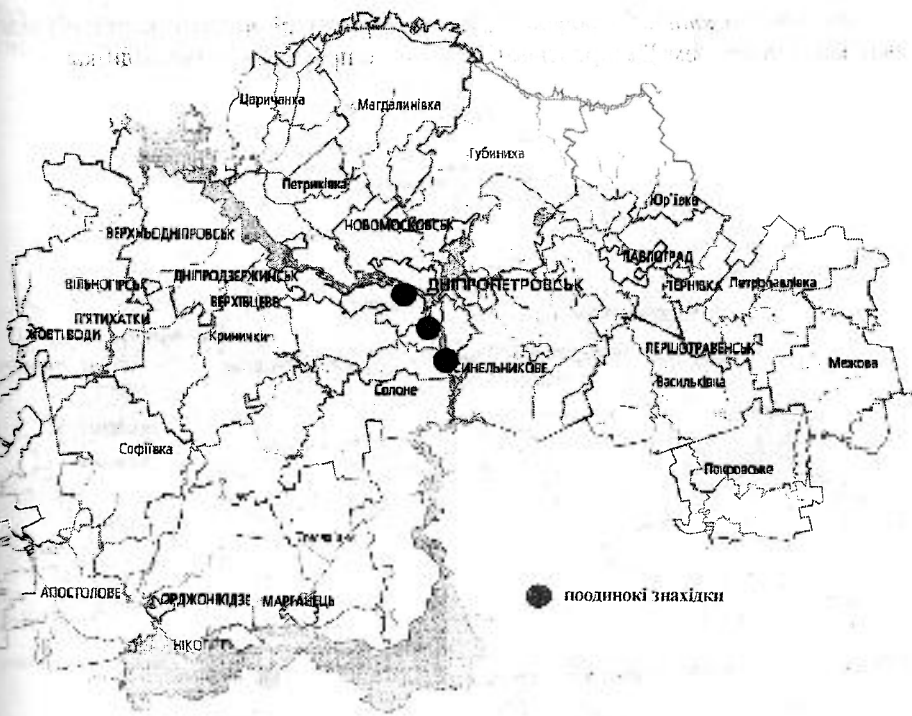
Лігепфіла жовто-сіра

Лігепфіла жовто-сіра

Таксономія. Один із шести видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). У нашій країні поширена скрізь.

Зона перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 38) зустрічається у степових фітоценозах.

Карта 38. Поширення лігепфіли жовто-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–44 мм. Передні крила жовто-сірі, жилки поперечні смуги ледве намічені коричнево-сірим або відсутні. Ниркоподібна пляма коричнева, розділена на шість маленьких плям, кругла пляма часто відсутня. Задні крила сіро-коричневі. Торочка на обох парах крил жовтувато-сіра.

Біологічні ознаки. Яйце діаметром 0,73 мм, заввишки 0,7 мм, блакитне; реберець 35–36, з них 27–28 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 10–12 мм, голова жовта з коричневими поздовжніми смугами. Тіло жовтувато-сіре, спинна смуга жовто-жовта з коричневими штрихами. Червоно-коричневі щетинки розміщені на спинних щітках. Лялечка коричнева, кремастер із кількома шипами.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–X). Гусінь живиться на астрагалі (Vicia dumetorum, V. tenuifolia, V. cracca), астрагалі солодколистому (glycyphyllus), чині бульбистій (Lathyrus tuberosus), в'язелі барвистому (L. aspera). Зимують лялечка.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 2000; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2003; Ronkay, Fibiger, 2003.

РІД *ARYTRURA* John, 1912

39. *Arytrura musculus* (Ménétriès, 1859)

Аритрура мишаста

Аритрура мышастая

Таксономія. Один вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний диз'юнктивний (західна частина включає Угорщину, Румунію, Україну, Кавказ, південний схід Європейської частини Росії до південного Уралу, східна частина – Приамур'я, Примор'я, Корею, Японію). В Україні трапляється локально і рідко.

Місцезнаходження. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 39) відома тільки із заплавної екосистем Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Карта 39. Поширення аритрури мишастої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 42–52 мм. передні крила широкі з видовженою і загостреною вершиною та зубчастим зовнішнім краєм, коричневатісірі з лілуватим відтінком. Медіальні смуги світло-сірі, ниркоподібна пляма вузька світло-сіра. Задні крила сірувато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8 мм, заввишки 0,4 мм, блакитно-сіре; 32–33 поздовжні реберця досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка семи-дев'ятилопатева. Гусінь сіро-коричнева, вздовж тіла тонкі хвилясті лінії. Голова з нечітким світлим рисунком, двома маленькими коричневими плямами спереду і чорним штрихом із кожного боку.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Гусінь живиться листками вівсяної трави (*Salix*). Залялюковується в нещільному коконі між листками. Лялечка зимує.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко та др., 2001; Rakosy, 1997; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

DRASTERIA Hübner, [1818]

***Drasteria caucasica* (Kolenati, 1846)**

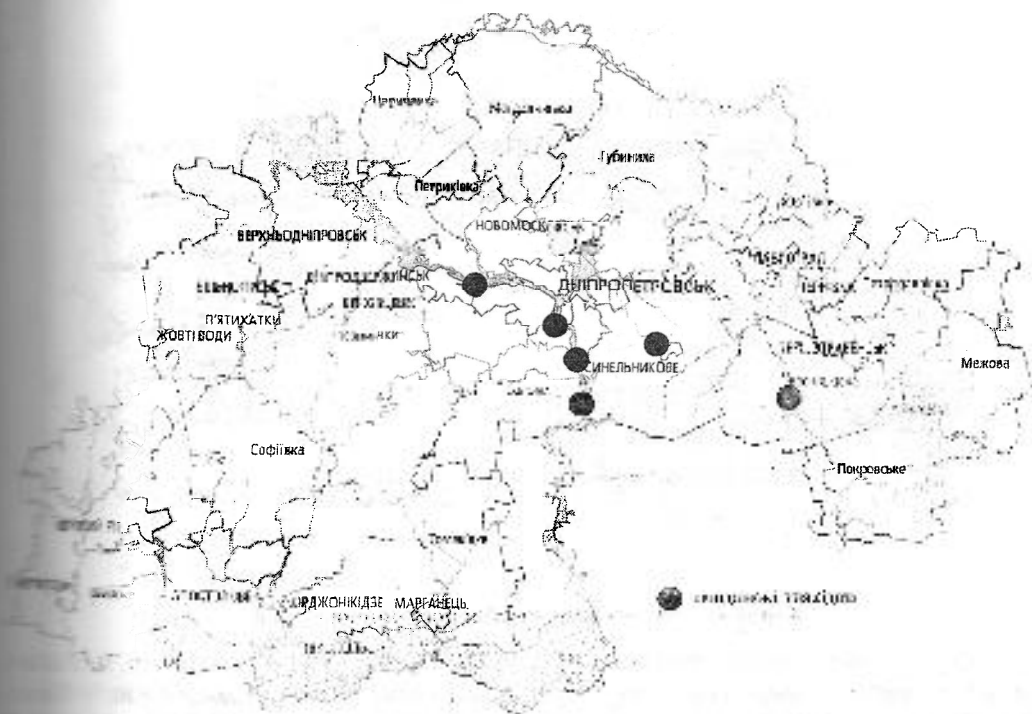
дранстерія кавказька

дранстерія кавказская

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України, один вид у фауні Дніпропетровської області.

Ареал. Європейсько-центральноазіатський (від Румунії, Болгарії, України, Південного Сходу європейської частини Росії, Кавказу до Малої та Центральної Азії). В Україні поширена в Криму, степовій та локально в лісостеповій зонах.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 40) зустрічно у степових фітоценозах.

Карта 40. Поширення дранстерії кавказької

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–38 мм. Передні крила коричнево-сірі, смуги задньої системи чорні у самців, нечіткі темно-сірі у самок. Ниркоподібна пляма темно-сірою. Задні крила білувато-сірі з темно-сірою плямою у формі півмісяця.

Премагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Метелики живляться вночі на соняшника. Гусінь живиться листям лоха (*Elaeagnus*), обліпихи (*Hipporhae*), держи-дерева (*Paliurus*). Зимуює лялечка. Зустрічається переважно на піщаних ґрунтах.

Література: Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Rakosy, 1997; Goater, Ronkay, 2003.

РІД *CALLISTEGE* Hübner, [1823]

41. *Callistege mi* (Clerck, 1759)

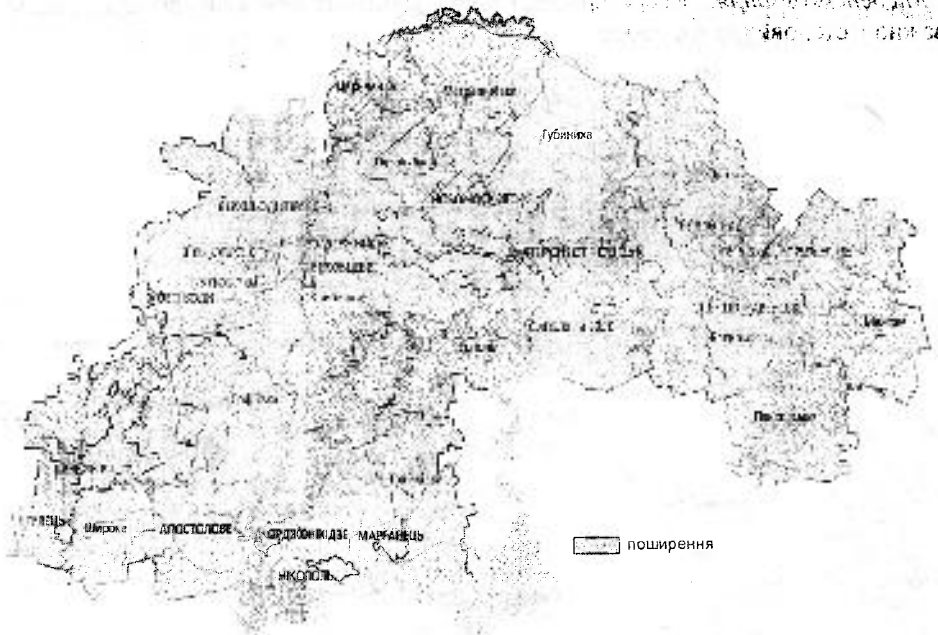
Нічниця конюшинова сіра

Совка клеверная серая

Таксономія. Один вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа і палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі; Мала Азія). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 41) переважно у степових фітоценозах.

Карта 41. Поширення нічниці конюшинової сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–36 мм. Передні крила білувато-сірі, медіальні смуги білі, часто зливаються поблизу внутрішнього краю. Кругла пляма чорна з білою облямівкою, ниркоподібна пляма сіра, нечітка, з білою облямівкою. Торочка плямиста, на ній чергуються темно-сірі та білі проміжки. Задні крила чорнувато-сірі, у самців основа білувата, у самок затемнена.

Преймагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8 мм, заввишки 0,6 мм, блакитно-зелене з чорнуватими плямами. Поздовжніх реберець 31–32, з них 20 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка 12-лопатева. Гусінь завдовжки 38–40 мм, від жовто-сірого до червоно-коричневого забарвлення з численними поздовжніми подвійними хвилястими лініями. Спинна та піддихальцева смуги жовті. Голова коричнева. Лялечка червоно-жовта з синім нальотом, на тупому кремастері шість–вісім гачкуватих щетинок.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VII, VIII–IX). Гусінь живиться на рослинах родини бобових: конюшині (*Trifolium*), люцерні (*Medicago*), дроку (*Genista*), горошку (*Vicia*), також на щавлі (*Rumex*) тощо. Заляльковується в коричнюватому коконі на поверхні ґрунту серед трави. Зимує лялечка. Метелики активні переважно вдень.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Сухарева, 1999; Ключко і др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

GONOSPILEIA Hübner, [1823]

42 *Gonospileia triquetra* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

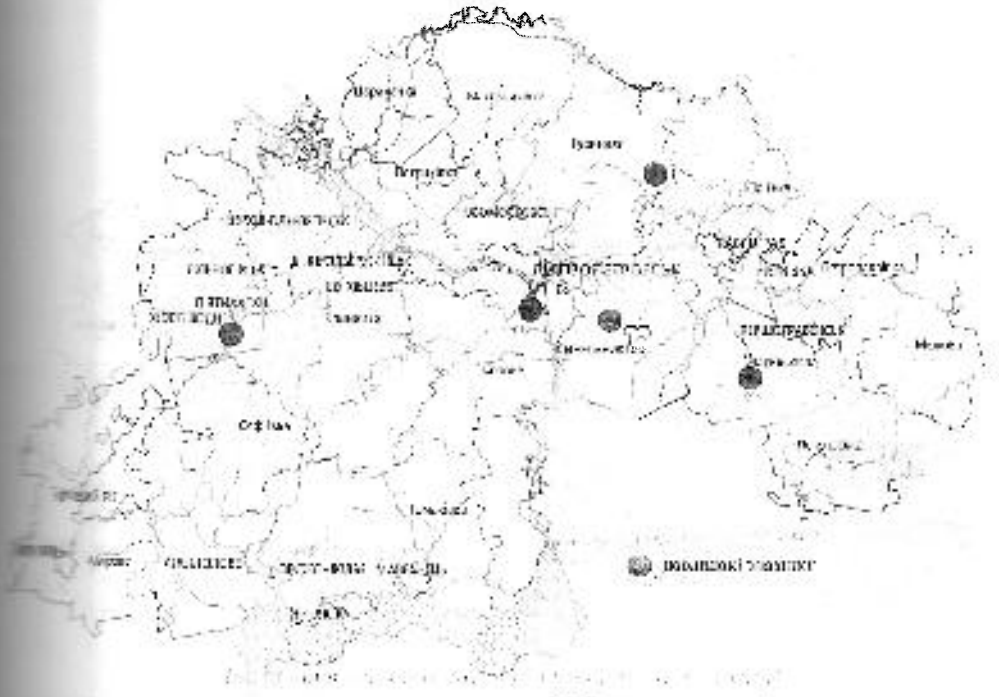
Гоноспілея трикутників

Гоноспілея треугольниковая

Таксономія. Один вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Центральної та Південної Європи до Казахстану та Алтайського краю, Мала Азія). В Україні поширена в Лісостепу, Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 42) зустрічається у степових фітоценозах.

Карта 42. Поширення гоноспілеї трикутників

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–32 мм. Передні крила сірі, медіальні частини починаються нижче субкостальної жилки, темно-коричневі з білуватою облямівкою, за формою подібні до трикутників (звідси назва виду). Ниркоподібна пляма овальної форми, темно-сіра з білуватою облямівкою. Задні крила жовто-коричневі, із сірим внутрішнім краєм.

Преймагінальні стадії. Яйце майже кулясте, світло-зелене. Гусінь завдовжки до 30 мм, рожево-жовта з коричневими плямами. Голова біла або сіра з двома окремими лініями. Спинна та бічна смуги білуваті. Дихальця жовті з чорною облямівкою. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома довгими прямими виступами на вершині і двома коротшими з кожного боку.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII). Метелики активні майже цілодобово, вдень живляться на квітках різних рослин. Гусінь живе на астрагалі (*Astragalus*), еспарцеті (*Onobrychis*). Заляльковується в щільному коконі серед рослинних решток. Лялечка зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Барсов и др., 1984; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

РІД *MINUCIA* Moore, 1885

45. *Minucia lunaris* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Нічниця ниркувата, нічниця південна

Ночница южная

Таксономія. Єдиний вид роду в Україні та Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Південної і Центральної Європи до Південного Уралу, Казахстану; Мала Азія, Північна Африка). В Україні поширений скрізь, крім високогір'їв Карпат.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 45) переважно у лісових фітоценозах.

Карта 45. Поширення нічниці ниркуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 48–60 мм. Передні крила від сірого з жовтим відтінком до коричневого забарвлення. Кругла пляма у вигляді коричневої крапки, ниркоподібна – коричнева або всередині сіра з коричневою облямівкою. Задні крила жовтувато- чи коричнево-сірі в основній частині. Торочка на обох парах крил бурувато-сіра.

Преімагінальні стадії. Яйце 1,0 мм, заввишки 0,75 мм, зелене. Поздовжній реберець 19–20, з них 15–18 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка 9–11-лопатева. Гусінь завдовжки до 70 мм, перша пара черевних ніг редукована. Голова коричнева з білувато-жовтими поздовжніми смугами. Спинно-бічна смуга на першому сегменті черевця має вигляд оранжевої плями, далі червонувата. На тергіті 8-го сегмента черевця щитки утворюють невелике здуття. Лялечка завдовжки 25 мм, завширшки 8 мм, чорнувато-бура. Кремастер із двома довгими зігнутими відростками й чотирма короткими гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (IV–VII). Гусінь живиться листям дуба (*Quercus robur*, *Q. ilex*), часом шкодить молодим дубовим насадженням на півдні України. Заляльковується в нещільному коконі. Зимує лялечка.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Dysgonia Hübner, [1823]

***Dysgonia algira* (Linnaeus, 1767)**

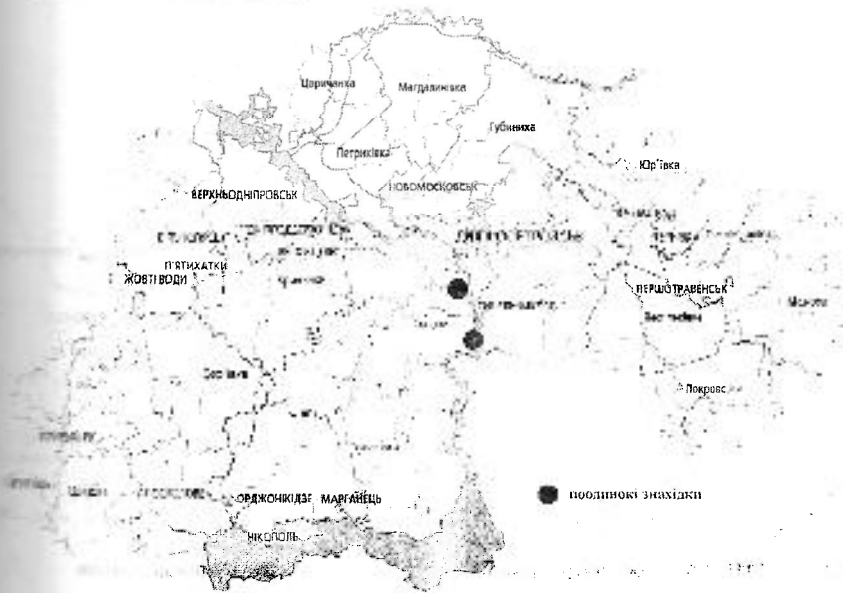
Дисгонія розмальована

Дисгонія расписная

Екологія. Один вид у фауни України та Дніпропетровської області.

Діапауз. Тропічний та субтропічний (Південна та Центральна Європа, на північ до Північної Англії, на схід до Кавказу, Мала та Центральна Азія, Індостан, Північна Африка, Мадагаскар), в Україні локально в Степу, Криму, Закарпатті.

Місця перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 46) переважно у степових фітоценозах.

Карта 46. Поширення дисгонії розмальованої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–50 мм. Передні крила буруваті, базальна умбра темно-коричнева, внутрішня медіальна смуга білуватобура, розширена в середній частині. Кругла й ниркоподібна плями відсутні. Підкрайова смуга має вигляд білувато-сірого штриха біля костального краю, від неї до вершини крила відходить одна велика трикутна темно-коричнева пляма і поряд маленька пляма такої ж форми та забарвлення. Торочка сіра. Задні крила буруваті, торочка сіра, біля вершини крила білувата.

Фенологічні стадії. Яйце сірувато-коричневе. Гусінь завдовжки до 50 мм, від сірувато-коричневого до бежево-сірого забарвлення з мінливим рисунком. Спинна та бокова смуги бежевого кольору чи з коричнюватим відтінком, вентральний бік білий. На 8-му тергіті два маленькі чорнуваті гострі відростки. Голова сіро-бежева з білим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремастер з кількома короткими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (кінець V–VII, VIII–XI). Поліфаг. Кормові рослини гусені: малина (*Rubus idaeus*), ожина (*R. caesius*), верби (*Salix*), рокитники (*Cytisus*), дубок (*Lonicera*), дроки (*Genista*). Зимує лялечка.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 1999, 2000; Сухарева, 1999; Ключко, 1999; Ключко і др., 2001; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

РІД *GRAMMODES* Guenée, 1852

47. *Grammodes stolda* (Fabricius, 1775)

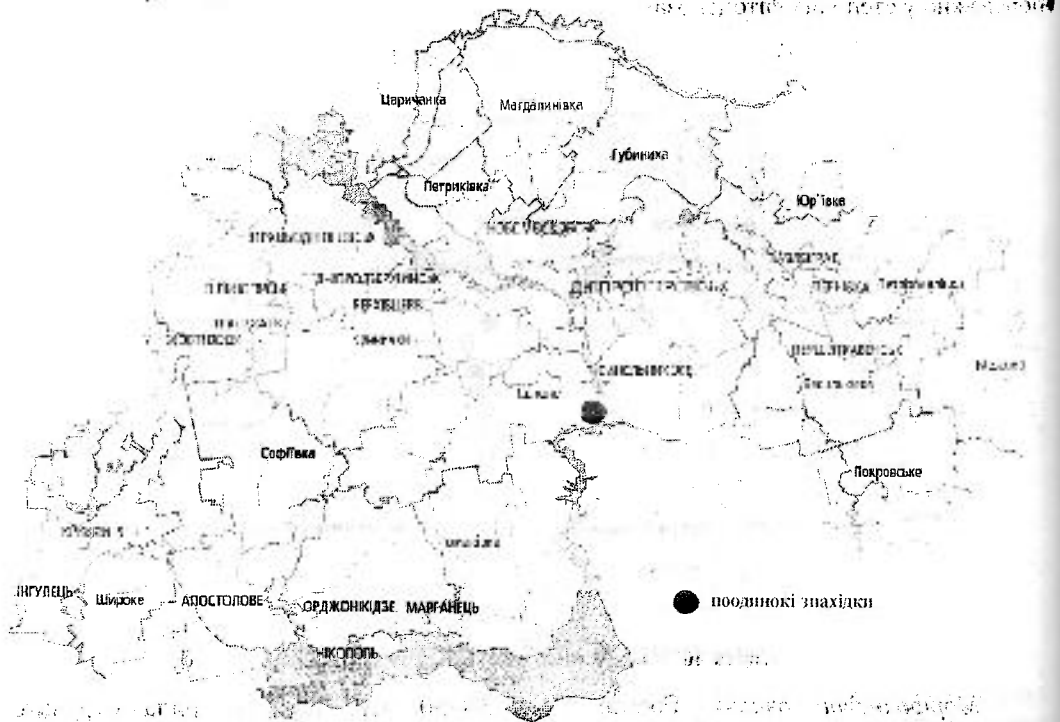
Грамодес строката

Граммодес пестрая, совка пестрая

Таксономія. Єдиний вид роду в Україні та Дніпропетровській області.

Ареал. Субтропічний (від Південної та Центральної Європи до Центральної Азії; Індостан, Африка). В Україні трапляється локально.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 47) переважно у степових фітоценозах.

Карта 47. Поширення *грамодес строкатої*

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–44 мм. Передні крила сірувато-коричневі, кругла і ниркоподібна плями темно-коричневі, малопомітні. Медіальні смуги жовтувато-білі. Задні крила сіро-коричневі, медіальна смуга біла, проходить від костального краю майже до заднього кута, поблизу останнього є кругла біла пляма.

Преімагінальні стадії. Гусінь червонувато-жовта, голова сіра з білим рисунком. Спинна та спинно-бічні смуги темно-сірі. Лялечка червонувато-бура, кремастр із чотирма короткими гачкуватими щетинками і двома довгими відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VII–X), літ їх почасті збігається. Метелики мають цілодобову активність, живляться на квітах соняшника. Гусінь живиться листям держи-дерева (*Paliurus aculeatus*), малини (*Rubus idaeus*), ожини (*R. caesius*), дубів (*Quercus*) тощо. Заляльковується в коконі у ґрунті, лялечка зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Сухарева, 1999; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

SCATOCALA Schrank, 1802

48. *Scatocala fulminea* (Scopoli, 1763)

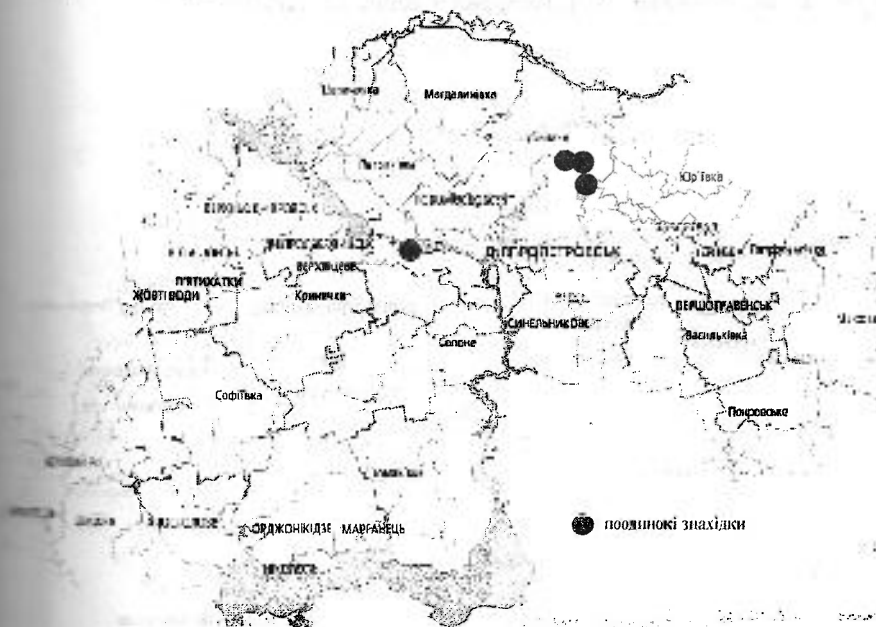
Стрічка жовта

Лента светло-желтая

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа і палеарктична Азія, крім крайніх північних країв; Північна Африка). В Україні поширена скрізь, крім високогір'їв Карпат.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 48) зустрічається у байрачних фітоценозах, лісосмугах, інколи в паркових екосистемах.

Карта 48. Поширення стрічкарки жовтої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 48–66 мм. Передні крила сірі з жовтим чи білим відтінком. Ниркоподібна пляма коричнева, облямована спочатку сірими, далі чорними лусочками, від неї відходять три чорні штрихи до зовнішньої смуги. Задні крила жовті, медіальна смуга і зовнішній край крила чорні, з плямами поблизу вершинного та внутрішнього кутів.

Життєві стадії. Яйце чорнувато-коричневе з білуватою смугою в нижній частині. Мікроліярна розетка 11–12-лопатева. Гусінь завдовжки до 60 мм, від сірого до коричневого забарвлення. Голова коричнева з жовтим рисунком і чорною облямівкою. На 8-му сегменті черевця є по парі коротких загострених виступів, на 8-му – довгий виступ.

Лялечка чорно-бура, кремастер із багатьма гачкуватими щетинками.

Повздовжні особливості. Одне покоління (V–IX). Зимують яйця. Гусінь живиться на листках і кущів родини розоцвітних: терну (*Prunus spinosa*), сливи (*P. domestica*), груші (*Pyrus*), глоду (*Crataegus*), черемхи (*Padus*), також на дубі (*Quercus*).

Личинка зустрічається між листям.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолюк, 1981; Ключко, 1981; Ключко и др., 2001; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, 2003.

49. *Catocala neonympa* (Esper, 1805)

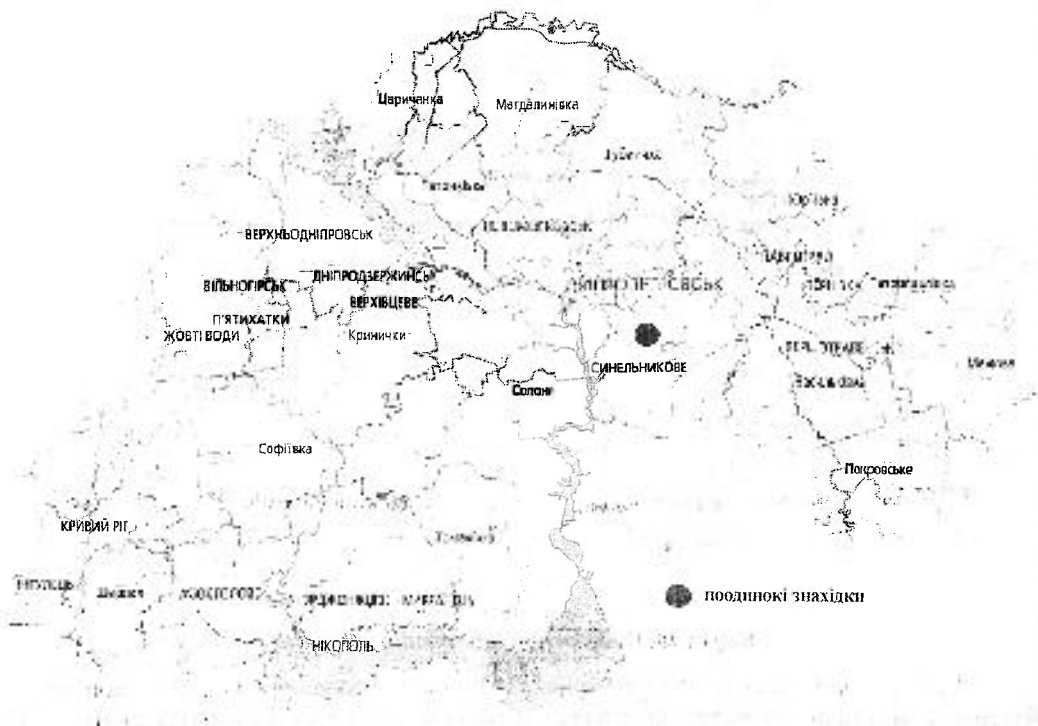
Стрічкарка жовта східна

Орденская лента желтая восточная

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один з 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Європейсько-центральноазіатський (від Центрального Придніпров'я і Керченського півострова до Південного Уралу, Кавказу, Алтаю; Мала, Передня та Центральна Азія). В Україні локально в Синельниківському р-ні Дніпропетровської обл., Білозерському р-ні Херсонської обл., Донецькій обл., м. Керч.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 49) єдина знахідка у степових фітоценозах Лівобережжя долини р. Дніпро.

Карта 49. Поширення стрічкарки жовтої східної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 50–68 мм. Передні крила сірі з домішкою коричневих лусочок, поперечні смуги чорні. Ниркоподібна пляма всередині сіро-коричнева, облямована коричневими і світло-сірими лусочками. Зовнішня медіальна смуга чорна, зубчаста, утворює глибокий вигин, що має вигляд сірої додаткової плями, обведеної чорною лінією. Задні крила жовті, внутрішня медіальна смуга чорна, не досягає внутрішнього краю.

Преімагінальні стадії. Гусениця завдовжки 60–70 мм, тьмяно-зелена з чорними крапками. Голова жовто-коричнева, бічна смуга жовта з чорною облямівкою.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). За теплої погоди метелики літають вдень серед заростів солодки (*Glycyrrhiza glabra*) – кормової рослини гусені. Вночі летять на світло.

Література: Spuler, 1908; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003; Ключко, Ботман, 2007.

50. *Catocala hymenaea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Стрічка-арка темно-жовта

Стрічка-лента темно-жовта

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один з 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Австрії та Словаччини до Уралу і Кавказу, Мала Азія). В Україні поширена скрізь, крім Карпат, Прикарпаття та Полісся.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 50) всі згадані зроблено на степових схилах байрачно-яружних систем колишньої порожистої частини р. Дніпро.

Карта 50. Поширення стрічкарки темно-жовтої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 37–50 мм. Передні крила сірі з оливковим поперечні смуги чорно-коричневі. Ниркоподібна пляма в центрі коричнева, задні крила сірими, зовні чорними лусочками. Зовнішня медіальна смуга починається з жовтою плямою на костальному краї, далі утворює два гострі кути. Задні крила жовті, медіальна смуга чорна, двічі кутоподібно зігнута, не досягає внутрішнього краю. Зовнішній кути є жовта пляма.

Біологічні особливості. Яйце іржаво-коричневе з білувато-зеленою смужкою. Личинка з розетка 11-лопатева. Гусінь завдовжки 35 мм, голова коричнева з чорним рисунком і чорною облямівкою. На 5-му тергіті черевця великий виріст, на 6-му тергіті назад іржаво-коричневий виріст, позаду – ще один загострений виріст, на 7-му тергіті два червоно-коричневі відростки. Лялечка коричнева, кремасьтер із чорними гачкуватими щетинками.

Екологічні особливості. Одна генерація (VII–IX). Зимують яйця. Гусінь живиться листям терну (*Prunus spinosa*), сливи (*P. domestica*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Сухарева, 2001; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

51. *Catocala fraxini* (Linnaeus, 1758)

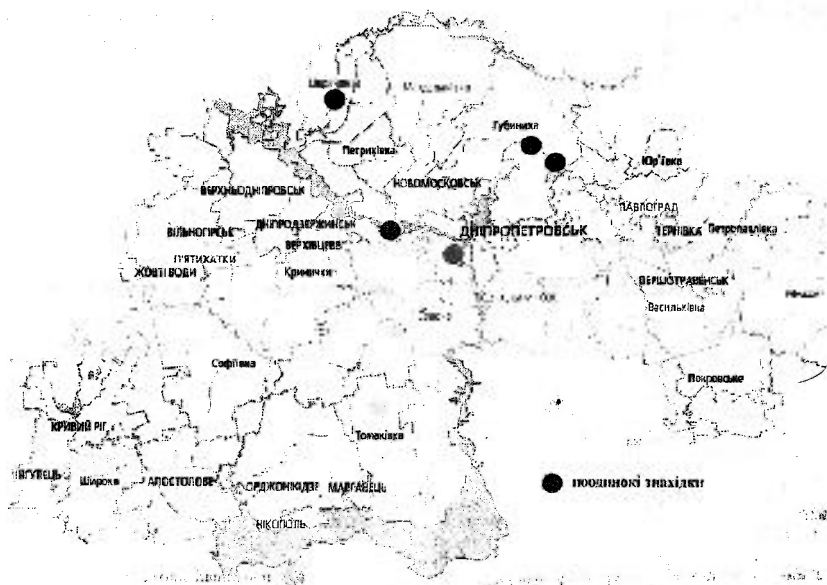
Стрічкарка блакитна

Орденская лента голубая

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширений скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 51) трапляється у лісових фітоценозах різних типів.

Карта 51. Поширення стрічкарки блакитної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 80–104 мм. Передні крила сірі з блакитним відтінком, поперечні смуги чорнувато-бурі. Ниркоподібна пляма всередині блакитно-сіра з чорно-бурою облямівкою, нижче розташована жовтувато-біла додаткова пляма з бурою облямівкою. Задні крила чорні з широкою заокругленою блакитною смугою.

Преімагінальні стадії. Яйце коричневе з жовтою смугою, поздовжніх реберць 25–32, з них 12–16 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка 12-лопатева. Гусінь завдовжки 65–80 мм, сіра з чорними, коричневими та жовтими крапками. На 5 і 8-му тергітах є невеликі валькуваті здуття. Голова жовто-сіра з бурим рисунком. Дялечка каштанова з синюватим нальотом. Кремастер горбкуватий з двома довгими горбкуватими відростками й шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VII–X). Зимують яйця. Гусінь живиться переважно листям різних видів тополь (*Populus spp.*), осики (*P. tremula*), верби (*Salix spp.*), ясеня (*Fraxinus*), дуба (*Quercus*), берези (*Betula*), бука (*Fagus*), клена (*Acer*). Заляльковується в нещільному коконі.

Охорона. Занесена до Червоної книги України під другою категорією. Чисельність відомих популяцій стабільна, проте незначна. Біотопи охороняються як елемент численних пам'яток природи та в ботанічних заказниках Самарського лісу.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Барсов, 1984; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

52. *Catocala nupta* (Linnaeus, 1767)

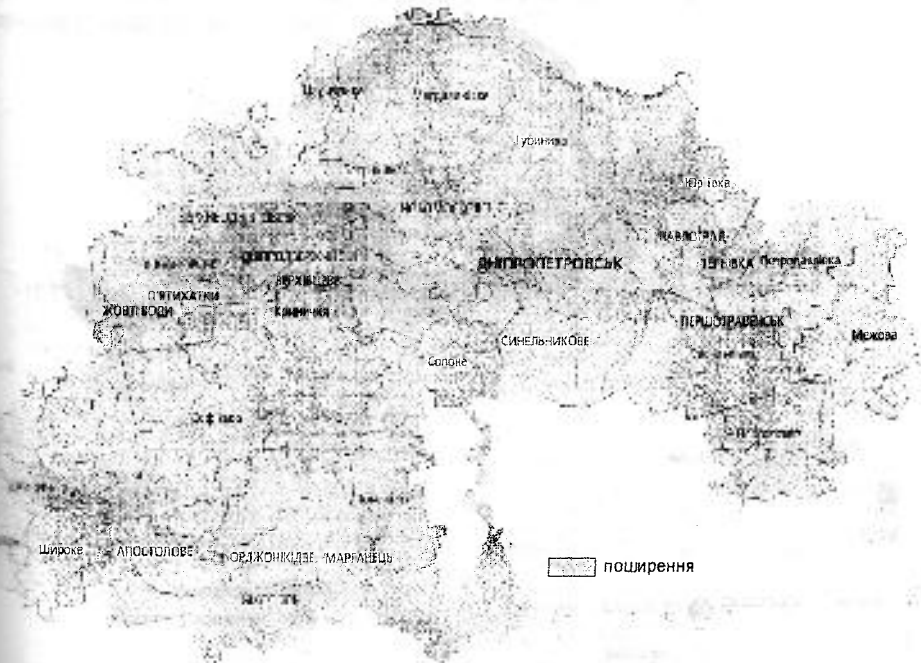
Стрічкарка червона

Личинка обыкновенная

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду в Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширений скрізь.

Місцезабутання. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 52) переважно в зеленних фітоценозах, інколи в міських парках, садах.

Карта 52. Поширення стрічкарки червоної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 62–90 мм. Передні крила сірі, поперечні смуги жовто-бурі. Ниркоподібна пляма всередині чорнувато-бура зі світлішою бурувато-жовтою облямівкою. Задні крила червоні, внутрішня медіальна смуга чорна, різко звужена до основи, далі зігнута під прямим кутом і розширена.

Триім'ягальні стадії. Яйце сіре з двома пурпуровими смугами. Поздовжніх ліній 37–40, з них 17–19 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка 10–12-кутні. Гусінь від сірого до червонувато-коричневого забарвлення, з коричневими плямками. Голова жовто-сіра з червоно-коричневим рисунком. На 5-му тергіті жовтий плямистий з чорною облямівкою. Лялечка каштанова з блакитним нальотом. Кремастер із двома пароподібними відростками й шістьма гачкуватими щетинками.

Екологічні особливості. Одна генерація (VI–X). Зимують яйця. Гусінь живиться на листях різних видів верб (*Salix fragilis*, *S. alba*, *S. caprea*) та тополь (*Populus alba*, *P. canadensis*). Заляльковується в нещільному коконі, лялечка розвивається близько 10–12 днів. Частіше трапляється в заплавних лісах.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Апостолов, 1981; Діброва, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, 2003.

53. *Catocala electa* (Vieweg, 1790)

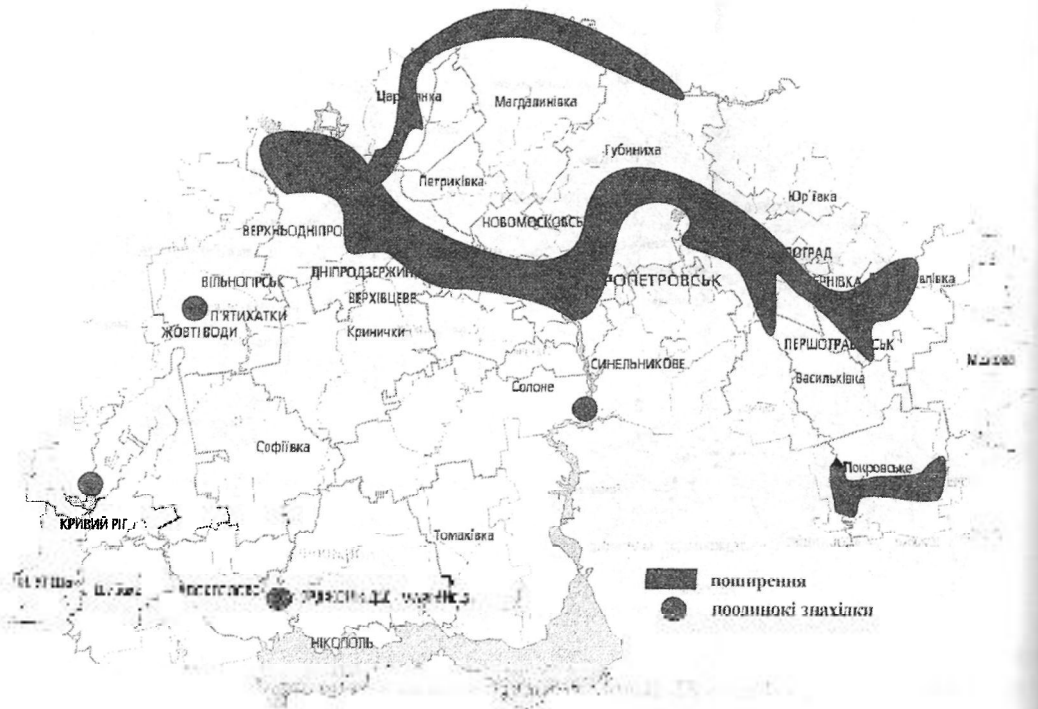
Стрічкарка вербова

Орденская лента ивовая

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширений майже скрізь, але локально.

Місцезребування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 53) переважно у заплавних лісових фітоценозах долин р. Дніпро, Оріль, Самара.

Карта 53. Поширення стрічкарки вербової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 61–99 мм. Передні крила сірі з буруватим відтінком, поперечні смуги чорні. Ниркоподібна пляма всередині жовтувато-буру облямована чорними та сірими лусочками, зовнішня медіальна смуга чорна, у верхній частині утворює два великі зубці у вигляді літери “М”, що досягають підкрайової смуги. Задні крила червоні, чорна медіальна смуга має форму літери “С” і не досягає внутрішнього краю крила.

Преімагінальні стадії. Яйце сіро-зелене з двома пурпуровими смужками. Поздовжніх реберець 40–47, з них 20 досягають мікропілярної зони. Гусінь від вохристо-жовтого до зелено-коричневого забарвлення, з чорними крапками. Голова світло-коричнева з чорною смугою. На 5-му тергіті жовте сочевицеподібне підвищення. Лялечка коричнева, кремаштер короткий з гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–X). Зимують яйця. Гусінь живить на листях верб (*Salix*), рідше тополь (*Populus*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко та др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

54. *Catocala elocata* (Esper, [1787]) (рис. 54)

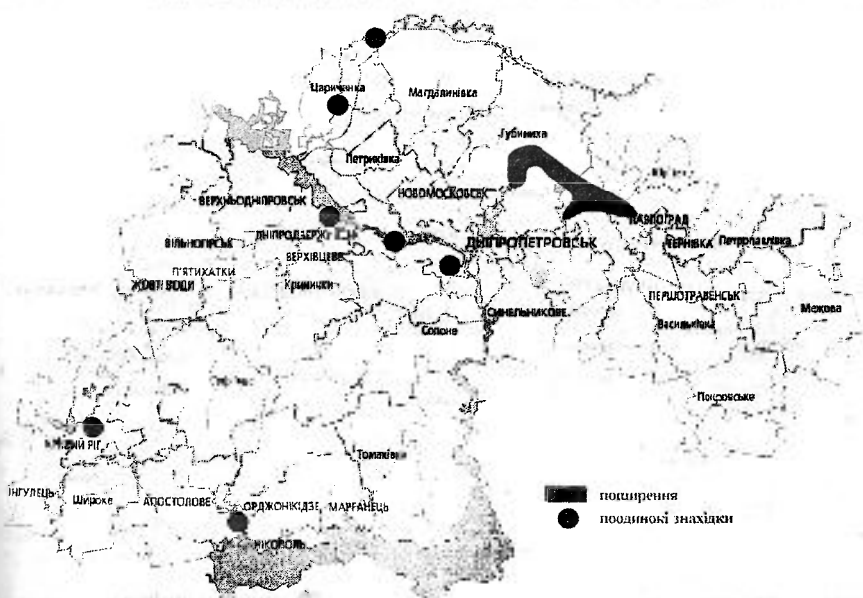
Стрічкарка тополева

Орденская лента тополевая

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Центральна і Південна Європа до Південного Уралу, Казахстану, Кавказу; Північна Африка, Мала і Центральна Азія). В Україні поширений майже скрізь, але локально.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 54) у лісових тоценозах різних типів, трапляється в парках і садах.

Карта 54. Поширення стрічкарки тополевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 62–88 мм. Передні крила бурувато-сірі, внутрішні смуги чорнувато-бурі. Ниркоподібна пляма нечітка, всередині бурувато-сіра, зовнішня чорно-бурим. Задні крила червоні, внутрішня медіальна смуга чорна, дещо не досягає внутрішнього краю; зовнішній край крила чорний, поблизу внутрішнього кута маленька червона пляма.

Фізіологічні стадії. Яйце червонувато-сіре з широкою пурпуровою смужкою. Личинка жовтуватим проміжком. Поздовжніх реберець 32–38, мікропілярна розетка помітно виражена. Гусінь завдовжки до 75 мм, сіра. Голова жовта з коричневим проміжком, півкулі облямовані чорним. На 5-му тергіті вузьке здуття, облямоване чорним, на 8-му тергіті дві плями, – жовті з чорною облямовкою. Лялечка бурувато-коричнева, кремастер видовжений.

Екологічні особливості. Одна генерація (VII–X). Самка відкладає одну–дві кладки по 20–60 в кожній. Зимують яйця. Гусінь живе на кущах і деревах родини вербових, переважно на гілках верб (*Salix australior*, *S. oxycarpa*), тополь (*Populus nigra*, *P. pyramidalis*). У степовій зоні України іноді шкодить тополю.

Література: Döring, 1955; Апостолов, 1981; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 1980; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

55. *Catocala deducta* Eversmann, 1843

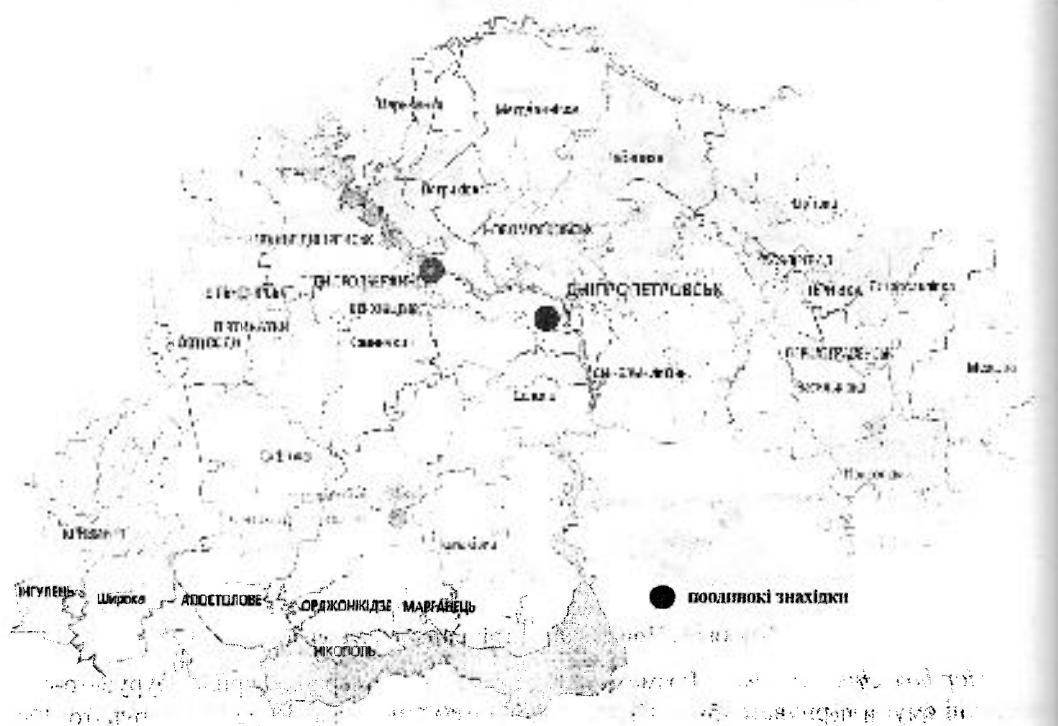
Стрічкарка дедукта

Ленточниця дедукта

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Європейсько-сибірський (від Центрально-Чорноземного регіону Росії та Черкаської і Дніпропетровської областей України до Південного Уралу і Туви), в Україні локально в Черкаській, Дніпропетровській та Харківській областях.

Місцезребування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 55) знахідки із заплавних лісів долини р. Дніпро.

Карта 55. Поширення стрічкарки дедукти

Морфологічні ознаки. Розмах крил 80–90 мм. Передні крила білувато-сірі, основне та зовнішнє поля темно-сірі, поперечні смуги чорнуваті. Ниркоподібна пляма всередині світло-сіра з чорнуватою облямівкою. Задні крила червоні, внутрішня медіальна смуга чорна, не досягає внутрішнього краю, біля вершинного кута вузька червона пляма. Схожа на попередній вид, відрізняється чорним забарвленням медіальних смуг на передніх крилах та чітко окресленою ниркоподібною плямою, також генітальними структурами.

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Одна генерація (VII–IX). Гусінь, вірогідно, живиться на вербах (*Salix*) або тополях (*Populus*), зимують яйця.

Література: Ключко, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

56. *Catocala puerpera* (Giorna, 1791)

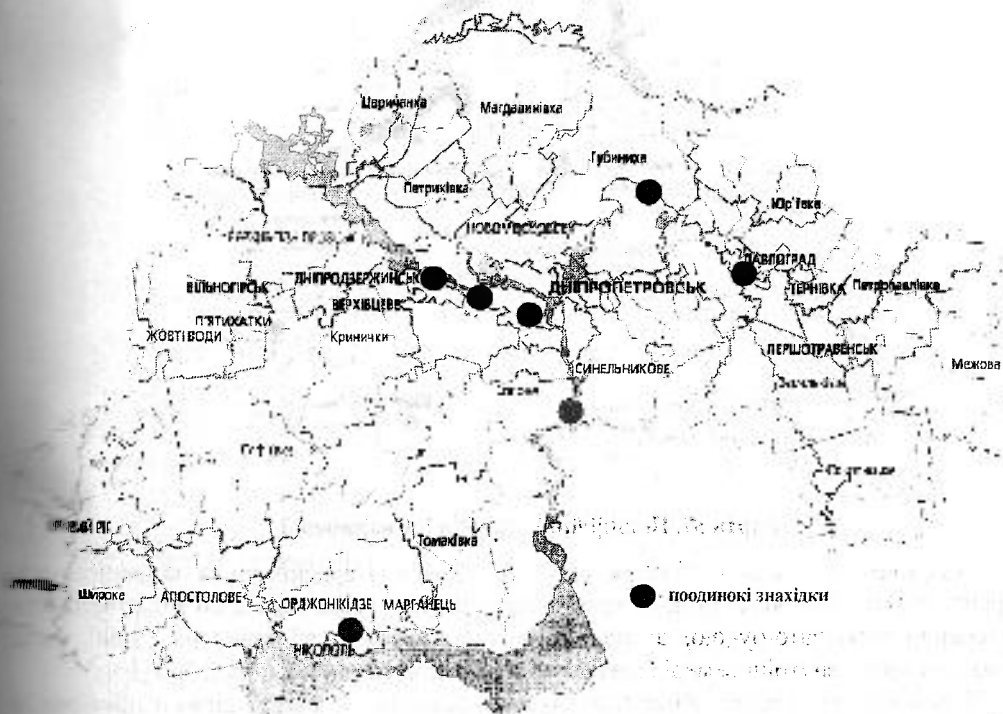
Стрічка цеглисто-червона

Стричковая кирпично-красная

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду в Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Центральна і Південна Європа до Південного Уралу, Малої та Центральної Азії; Північна Африка). В Україні поширена локально крім Карпат і Прикарпаття.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 56) переважно в лісових фітоценозах долини р. Дніпро, трапляється в парках і лісосмугах.

Карта 56. Поширення стрічка цеглисто-червоної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 55–74 мм. Передні крила від сірого до бурувато-жовтого забарвлення, поперечні смуги чорні або чорнувато-бурі. Ниркоподібна пляма на передній крилі забарвлення її варіює. Задні крила також мають мінливе забарвлення, від темного до світло-цеглистого, медіальна смуга чорна.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте з 46–50 поздовжніми реберцями, біло-жовта розетка п'яти-восьмилопатева. Гусінь завдовжки 65–68 мм, білувато-сіра. Голова коричнева з темним рисунком, іноді на кожній півкулі є світла пляма. Спинна смуга темна, на 8 тергіті дві чорні плями. На кремастері лялечки є довга щетинка.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Зимують яйця в кладках приблизно по 10–15 штук в кожній. Гусінь вночі живиться листям на кущах та кореневих пагонах верб тополь (*Populus*). Залялююється між листям, у щілинах кори й дуплах.

Температура: Döring, 1955; Апостолов, 1981; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 1981; Ключко и др., 2001; Ключко, Матов, 2006; Beck, 1999, 2000; Henkay, Fibiger, 2003.

57. *Catocala sponsa* (Linnaeus, 1767)

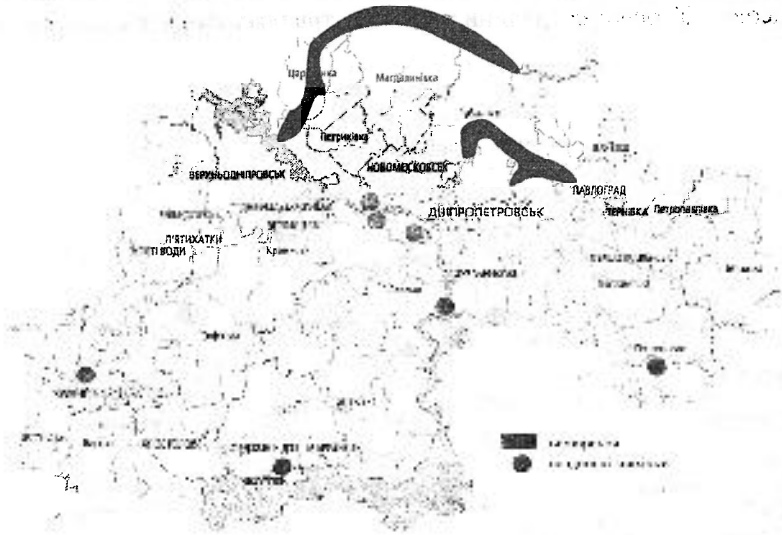
Стрічкарка малинова

Орденская лента малиновая

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Уралу, Мала Азія, Північна Африка). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 57) у лісових фітоценозах із домінуванням дуба звичайного.

Карта 57. Поширення стрічкарки малинової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 56–78 мм. Передні крила коричнево-сірі, поперечні смуги чорні чи бурувато-чорні. Ниркоподібна пляма всередині жовтувато-біла, з подвійною чорнувато-бурою, а між ними з жовто-білою облямівками. Задні крила малиново-червоні; внутрішня медіальна смуга вузька чорна, тричі кутоподібно зігнута.

Преімагінальні стадії. Яйце півкулясте, коричневе зі світло-сірими плямами, в нижній частині білувата смужка. Мікропілярна розетка 14–16-лопатева. Гусінь завдовжки 60–70 мм, від сірого до зеленувато-жовтого забарвлення. Голова червоно-коричнева. На 5-му тергіті є жовте здуття з чорною облямівкою, на 8-му тергіті – два конічні відростки. Лялечка каштанова, кремастер із двома зігнутими відростками й щістсьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (кінець VI–IX). Метелики активні у сутінках і вночі, під час масового розмноження також і вдень. Зимують яйця. Гусінь живиться в травні-червні листям дуба кам'яного та дуба звичайного (*Quercus ilex*, *Q. robur*), каштана їстівного (*Castanea sativa*), рідше тополь (*Populus*), верб (*Salix*) тощо. Розвиток гусені триває пересічно 24 доби. Заляльковується в червні-липні у білих нещільних шовковистих коконах між листям або на стовбурах (у тріщинах кори) дерев.

Охорона. Занесений до Червоної книги України під третьою категорією. Чисельність відомих популяцій стабільна, іноді значна. Біотопи охороняються як елемент пам'яток природи та в ботанічних заказниках Самарського лісу.

Література: Döring, 1955; Хотько, 1968; Апостолов, 1981; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

58. *Catocala promissa* (Denis & Schiffermüller), 1775

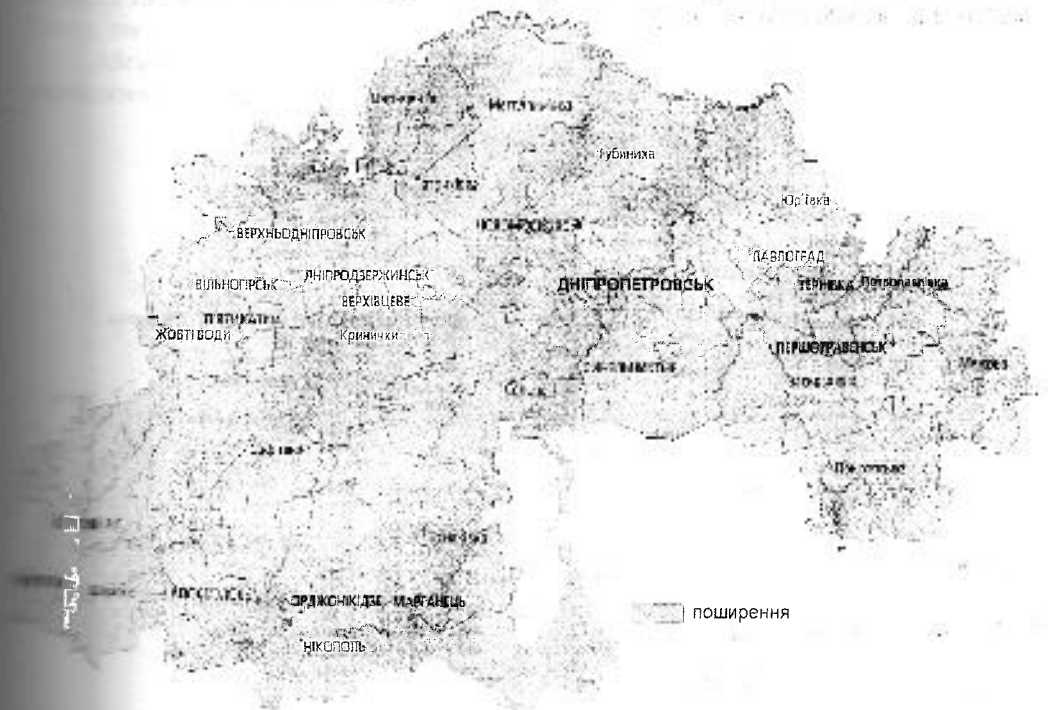
Стрічка мала

Мотыльница малая, орденская лента малая

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Південного Уралу, Кавказу; Північна Азія). В Україні поширений локально, крім Карпат.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта, 58) переважно в лісових фітоценозах із домішками дуба, інколи в парках і лісосмугах.

Карта 58. Поширення стрічкарки малої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 45–68 мм. Передні крила сірі з домішкою лусочок, поперечні смуги чорні. Ниркоподібна пляма жовтувато-сіра з чорно-бурою облямівкою і світло-сірим проміжком. Задні крила малиново-медіальна смуга вузька, звивиста, чорна.

Імагинальні стадії. Яйце темно-зелене, мікропіле та основа яйця зеленкувато-сірі, з довгими реберцями. Гусениця завдовжки 45–55 мм, голова зелена з чорним кільцем. Тіло синювато-, зеленкувато- чи коричнево-сіре, малюнок на тергітах нагадує стрічку, серед яких вдень перебуває гусінь. Дві перші пари черевних ніжок редуковані. Тергіти є жовто-білі здуття, на 8-му – два конічні відростки. Лялечка червоно-коричнева, на кремастері вісім гачкуватих щетинок.

Біологічні особливості. Одна генерація (кінець VI–IX). Зимують яйця. Гусінь починає з'являтися з початку бруньками, пізніше листками дуба (*Quercus*), також каштана їстівного (*Castanea sativa*). Заляльковується між листям кормових рослин.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко та ін., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

59. *Catocala pacta* (Linnaeus, 1758)

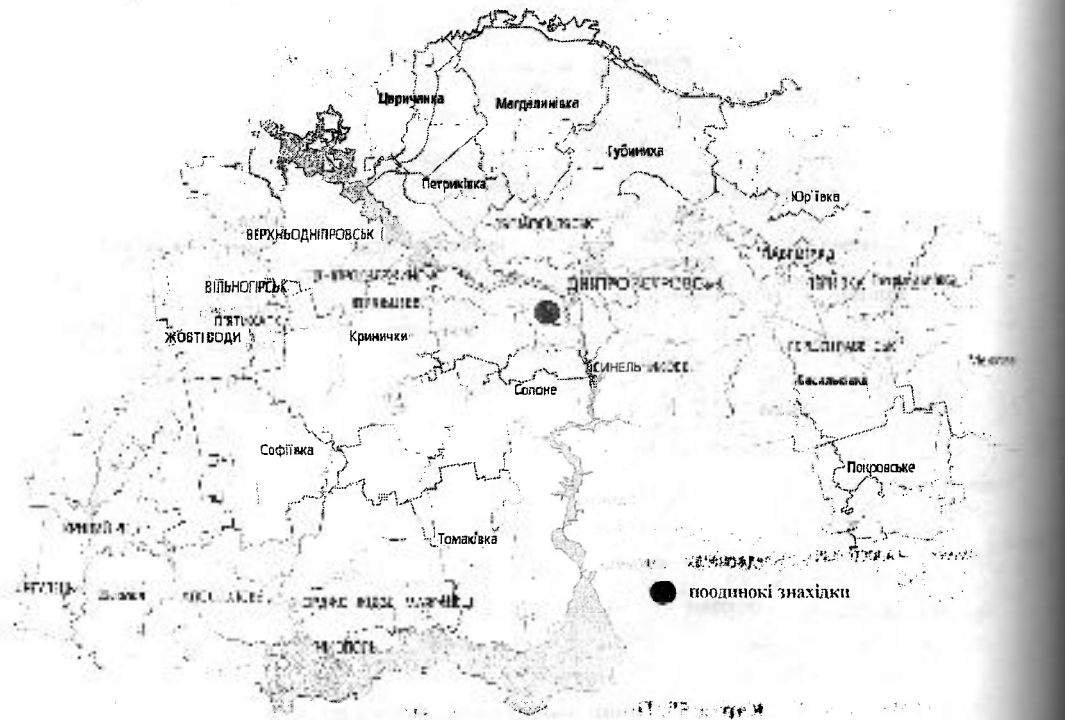
Стрічкарка рожева

Ленточниця розова

Таксономія. Один із 19 видів роду у фауні України, один із 11 видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім південних і крайніх північних районів). В Україні поширений локально на Поліссі у Лісостепу та Степу.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 59) єдина знахідка у заплавах лісах долини р. Дніпро.

Карта 59. Поширення стрічкарки рожевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 45–60 мм. Передні крила сірі, поперечні смуги коричнево-чорні. Ниркоподібна пляма бурувато-сіра з подвійною коричнево-чорною між ними сірою облямівками. Задні крила червонувато-рожеві, медіальна смуга с-подібно-зігнута, не досягає внутрішнього краю крила.

Преімагінальні стадії. Яйце червонувато-коричневе, з 35–40 поздовжніх реберців 18–19 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка восьмилопатева. Гусінь завдовжки до 60 мм, від попелястого до червонувато-сірого забарвлення. Голова сіра. На 5-му тергіті червонуватий горбочок, на 8-му тергіті два чорно-коричневі заострені відростки. Лялечка коричнева, кремастер із двома довгими і шістьма короткими гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VII–VIII). Зимують яйця. Гусінь живе на листях верб (*Salix caprea*, *S. cinerea*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко, 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

СІМ'ЯТИНА *EUTELIINAE* Grote, 1882

РІД *EUTELIA* Hübner, [1823]

РІД *Eutelia adulatrix* (Hübner, [1813])

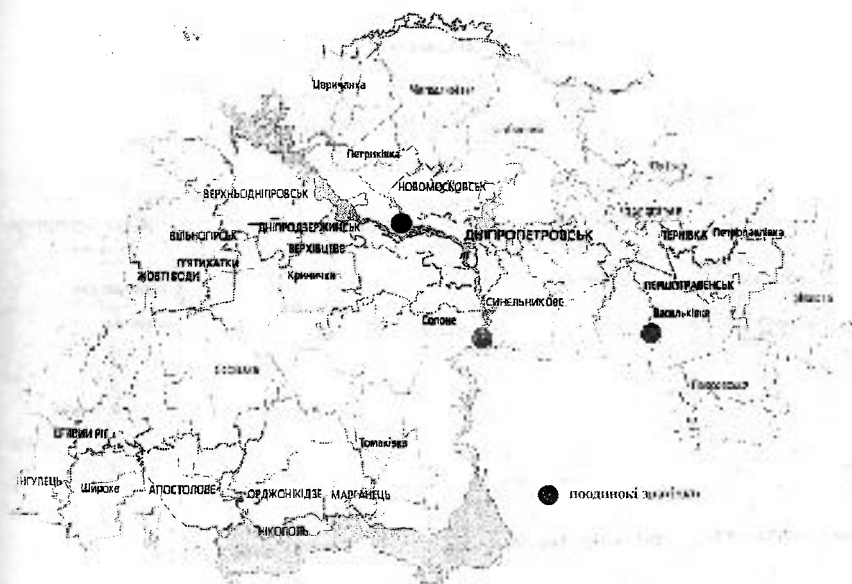
Евтелія фісташкова

Эвтелиа фисташковая

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України, один вид роду Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Південна і Центральна Європа, Кавказ, Мала, Передня та Центральна Азія, Північна Африка). В Україні поширений локально в Криму, Степу, південних лісостепових районах.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 60) переважно у степових фітоценозах.

Карта 60. Поширення евтелії фісташкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–36 мм. Передні крила білі з чітким рисунком, середні смуги коричневі або рудувато-коричневі. Ниркоподібна пляма біла з коричневою кільцею. Зовнішня медіальна смуга облямована зовні ланцюжком зігнутих у формі ланцюжка червоних і коричневих штрихів та сірувато-синьою плямою. У вершинному куті помітна білувата пляма. Задні крила при основі білі з темними жилками, далі коричневі.

Преімагінальні стадії. Гусінь до 30 мм завдовжки, від жовтувато-зеленого до червоно-коричневого забарвлення. Голова жовто-коричнева. Поздовжні смуги жовтувато-білі. Лялечка коричнева, кремастер гладенький, заокруглений.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–IX). Відкладають яйця на гілочки й листочки фісташки. Гусінь спочатку скелетує, потім залишає лише центральну жилку листків, залишається на листях різних видів фісташки (*Pistacia lentiscus*, *P. terebinthus*, *P. vera*), сумаха (*Rhus*), скумпії (*Cotytus coggygria*). Пошкоджує фісташку в Болгарії. Заляльковується в жовтні. Зимує лялечка в ґрунті на глибині 5–15 см.

Література: Иванов, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000.

ПІДРОДИНА *PLUSINAE* Boisduval, 1829

РІД *ABROSTOLA* Ochsenheimer, 1816

61. *Abrostola tripartita* (Hufnagel, 1766)

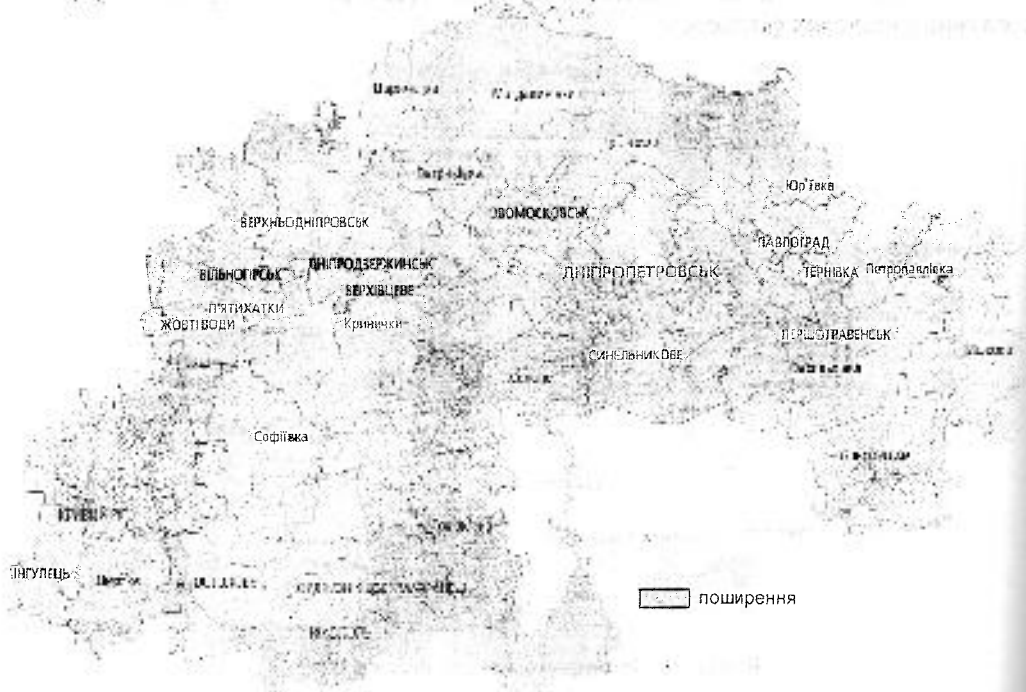
Абростоля кропив'яна сіра

Абростоля крапивная серая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширена скрізь.

Місцєперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 61) переважно у лучних фітоценозах.

Карта 61. Поширення абростоли кропив'яної сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–35 мм. Передні крила сірі, поперек смуги чорні. Ниркоподібна пляма велика, сіра з чорною облямівкою. Кругла додаткова пляма разом утворюють видовжений еліпс, всередині світло-сіра з чорною облямівкою. Задні крила світло-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце світле, з поздовжніми реберцями. Гусінь до 36 мм зеленкувата. Голова жовто-зелена з коричневими смугами. На першому і другому тергіті черевця є по одній напівкруглій темно-зеленій плямі. Піддихальцева смуга біла. Лялечка видовженим кремастером з двома гачкуватими щетинками на вершині.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Гусінь спочатку невеликими групами, потім поодинокі на кропиві дводомній (*Urtica*). Заляльковується нещільною коконі між листям. Зимує лялечка.

Література: Мержеєвская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978; Ключко і др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

63. *Abrostola triplasia* (Linnaeus, 1758)

Син.: *trigemina* Werneburg, 1864

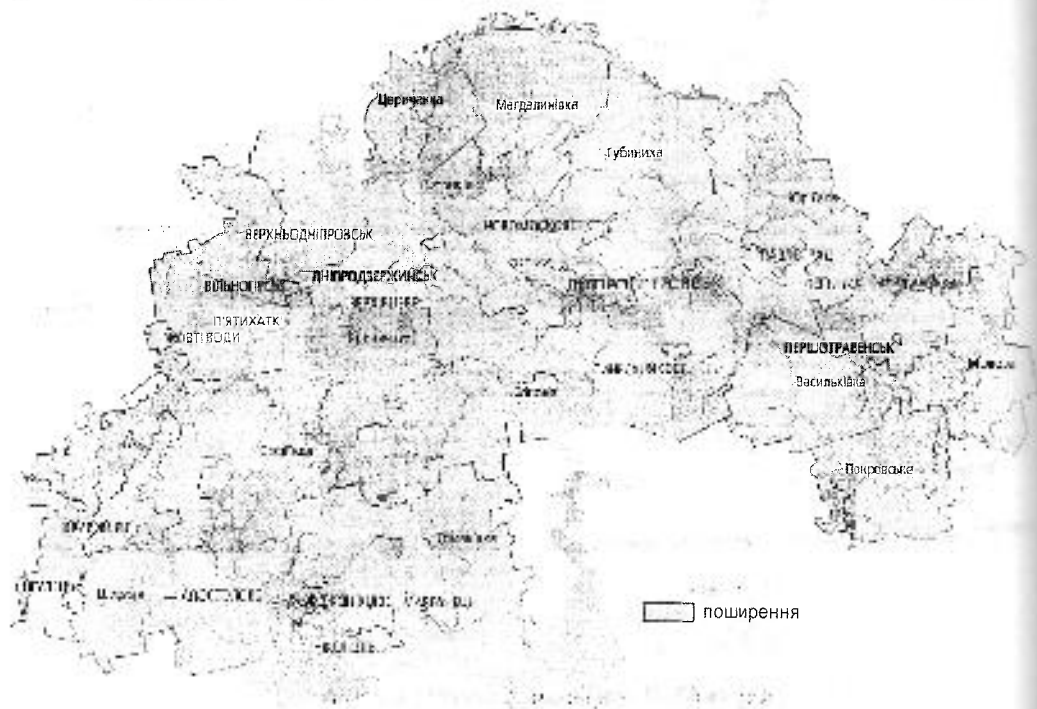
Абростоля бура

Абростоля бурая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 63) переважно на луках і галявинах короткозаплавних лісів, інколи в буферних зонах навколо лісостуг.

Карта 63. Поширення абростолі бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–36 мм. Передні крила сіро-коричневі, поперечні смуги чорні. Ниркоподібна, кругла і додаткова плями всередині сіро-облямовані піднятими чорними й буруватими лусочками. Задні крила сірі з темнішими жилками й зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато- чи зеленкувато-біле, з 32–34 поздовжніми реберцями. Гусінь до 40 мм, зеленкувато-сіра. Голова зелена з чорним рисунком. На першому і другому тергітах по одній оксамитово-чорній плямі, подібна пляма є також на 8-му тергіті. Лялечка каштанова, кремастер із двома гачкуватими відростками і шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–X). Яйця відкладають по одному. Гусінь живе невеликими групами на кропиві дводомній (*Urtica*) та хмелі звичайному (*Humulus lupulus*). Заляльковується в нещільному коконі між листям чи під кормовими рослинами.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Ключко, 1971; 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Біологічні особливості. В Україні дає дві генерації (VI–VII, VIII–X). Поліфаг, кормові рослини гусені: пасльони (*Solanum*), лободи (*Chenopodium*), кропиви (*Urtica*), щавель (*Rumex*), капуста (*Brassica*) тощо. Зимують лялечки в ґрунті, в теплі зими – також метелики.

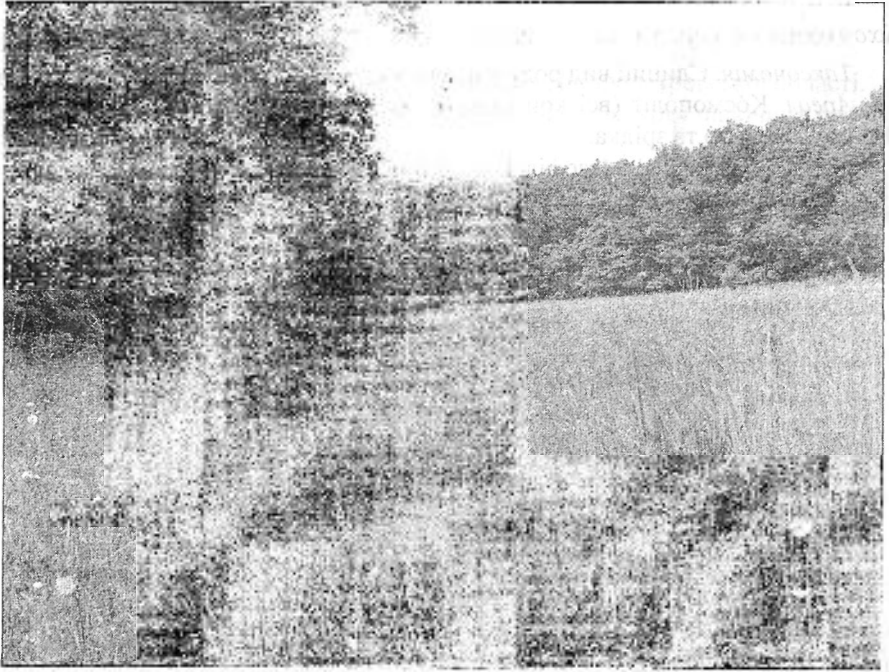

Рис. 4.5. Типовий біотоп трихоплюзії ні

Економічне значення. Пошкоджує різні види та сорти капусти, салат, томат, шпинат, картоплю, бобові, баштанні, технічні, лікарські та декоративні культури. В Україні майже не шкодить, вірогідно, через низьку чисельність (шкодить в Америці, Середній Азії та тропіках). Характерні масові міграції при великій чисельності метеликів.

Література: Spuler, 1908; Giehsler, 1979; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1973, 1988, 2006; Сухарева, 1999; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Metalloidea DUNNOUGHIA Kostrowicki, 1961

***M. dunnoughia confusa* (Stephens, 1850)**

Шкідлива *Guenée*, 1852; *bigutta* Staudinger, 1892

Металовидка крапля

Металовидка капля

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів).

Розповсюдження. поширена скрізь. Звичайний вид.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 65)

зростає у степових фітоценозах (рис. 4.6), інколи на галявинах лісосмуг.

Карта 65. Поширення металовидки краплі

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–40 мм. Передні крила сіро-коричневі, задні смуги червонувато-коричневі, облямовані сріблястими лініями. Ниркоподібна і біла пляма сіро-коричневі, майже непомітні. Додаткова пляма срібляста, краплеподібна. Задні крила бурувато-сірі з темнішими жилками і зовнішнім краєм.

Премагінальні стадії. Яйце світло-жовте, із 40 поздовжніми реберцями, з них 10 досягають мікропілярної зони. Гусінь до 40 мм, колір від зеленувато-сірого до фіолетового. Голова зелена з чорним рисунком. Шкіра вкрита шипиками середнього розміру. Лялечка чорна або коричнева. Хоботок досягає 5-го стерніта. Кремастер двохчленивий з двома гачкуватими відростками й шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–X). Яйця відкладають по одному чи по декілька штук на бур'яни та культурні рослини. Гусінь живе спочатку на бур'янах: на фенхелі (*Plantago*), спориші (*Polygonum*), суріпиці (*Barbarea*), кропиві (*Urtica*) тощо,

потім переходить на сою, соняшник, льон, гірчицю, кукурудзу та ін. Заляльковується в білому шовковинному коконі між листками. Зимує гусінь середнього віку.

Рис. 4.6. Типовий біотоп металовидки краплі

Економічне значення. Наводиться як шкідник 30 видів культурних рослин, у тому числі сої, капусти, буряка, редьки, салату, люцерни, гороху, льону, гірчиці, кукурудзи та ін. На території Дніпропетровщини факти завдання збитків цим видом не відомі.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1979; Ключко, 1978, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

67. *Diachrysia stenochrysis* (Warren, 1913)

Син.: *tutti* Kostrowicki, 1961

Металовидка стенохризис

Металловидка стенохризис

Таксономія. Один із шести видів у фауні України, один із двох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширена скрізь. Зустрічається разом з попереднім видом.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 67) переважно у лучних фітоценозах.

Карта 67. Поширення металовидки стенохризис

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–44 мм. Передні крила сіро-коричневі, значна частина зайнята мідно-зеленими плямами з металевим блиском, вони з'єднані між собою. Інші ознаки подібні до попереднього виду.

Преімагінальні стадії. Яйце, гусінь та лялечка подібні до попереднього виду.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–X). Яйця відкладають по одному на трав'янистих рослинах. Кормові рослини гусені як у попереднього виду. Зимуює гусінь середнього віку. Трапляється в більш вологих біотопах, гігрофіл.

Література: Kostrowicki, 1961; Ключко, 1978, 2000; Ключко і др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

EUCHALCIA Hübner, [1821]

***Euchalcia consona* (Fabricius, 1787)**

Евхальція оливково-бура

Евхальция оливково-бурая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України, єдиний вид у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Центральної Європи до степів Даурії). У нашій країні локально.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 68) локально на сухих галявинах, в байрачних лісах.

Карта 68. Поширення евхальції оливково-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–38 мм. Передні крила бурувато-коричневі. Кругла пляма косо витягнута, всередині бурувато-сіра, облямована білою лінією у вигляді гострого кута чи гачка. Ниркоподібна пляма середньої бурувато-коричнева, облямована білим. Додаткова пляма всередині темно-коричнева, обведена сріблясто-білою лінією у вигляді літери U. Підкрайова смуга бурувато-сіра, майже S-подібно зігнута.

Пармагінальні стадії. Яйце білувато-жовте, поздовжніх реберць 30, із них 12–15 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка шестилопатева. Гусінь довжиною до 40 мм, сірувато-зелена. Голова зелена з чорною смугою посередині лобної пізкулі. Лялечка зеленкувата з чорнуватою дорсальною поверхнею, кремастер центральний зігнутий, закінчується двома зігнутими в протилежні боки відростками та гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (VI–VII, VIII–IX). Яйця зимують. Гусінь виїдає бутони, потім живиться між скріпленими шовковинкою квітками рослин з сітчастими курячої сліпоти звичайної (*Nonea pulla*), медуниці (*Pulmonaria*), пшеничного польового (*Lycopsis arvensis*). Заляльковується в щільному білому шовковинному коконі між листям і стеблами кормових рослин.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1979; Ключко, 1986; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Заллялюється в білому чи коричнюватому шовковинному коконі під зігнутим листком, серед рослинних решток або в поверхневому шарі ґрунту на глибині 1–2 см.

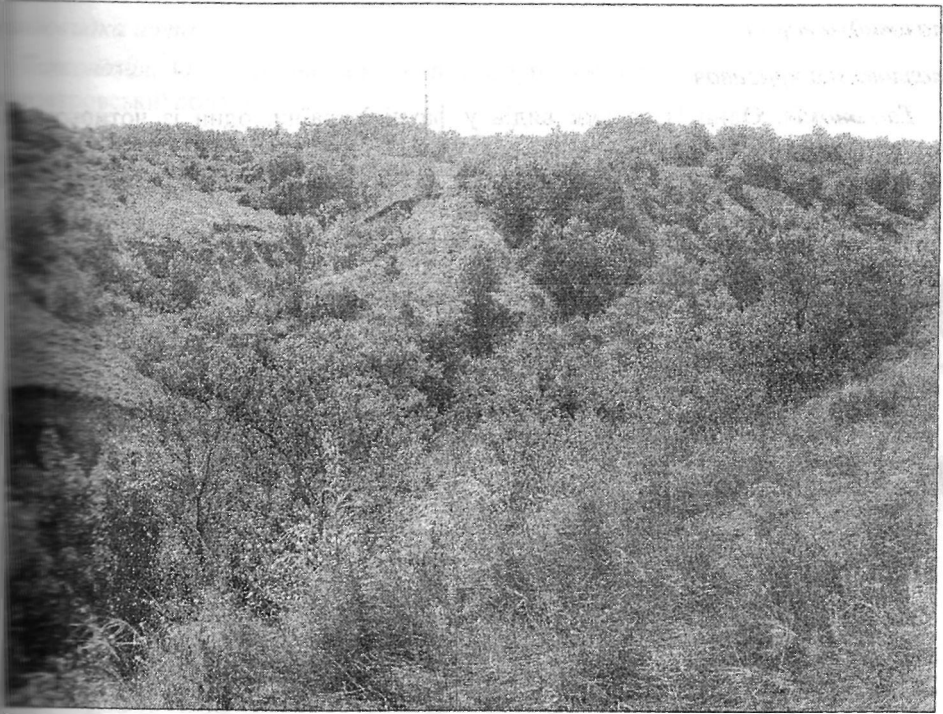

Рис. 4.7. Типовий біотоп совки гамма

Економічне значення. Гусінь пошкоджує близько 100 видів рослин з 23 родин. В Україні шкодила бурякам, льону, коноплі, кормовим травам, бобовим, а також іншим культурам у 1922 і 1929 роках. У 2007 р. в лісостепових районах України відбувся масовий літ метеликів другого покоління (VII–VIII).

Література: Döring, 1955; Поспелов, 1962; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, 1971; Ключко, 1978, 1988, 2006; Сухарева, 1999; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2001; Coates, Ronkay, Fibiger, 2003.

72. *Autographa pulchrina* (Haworth, 1809)

Син.: *v-aureum* Guenée, 1852

Металовидка гарна

Металловидка красивая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України, один із чотирьох видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (Європа та, можливо, Західний Сибір). В Україні локально в Карпатах, на Поліссі, в Лісостепу.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 72) єдина знахідка в м. Дніпропетровськ (20.06.1969).

Рис. 72. Поширення металовидки гарної в Україні (2003 рік)

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–44 мм., забарвлення передніх крил сірувато-коричневе з фіолетовим відтінком, поперечні смуги коричневі. Ниркоподібна пляма видовжена, золотиста чи сріблясто-біла облямівка круглої плями має форму півмісяця або літери U та малого штриха чи крапки. Задні крила бурувато-сірі з темнішими жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце тьмяно-жовте з кількома коричневими крапками та поздовжніми реберцями. Гусінь завдовжки до 40–45 мм, зелена. Спинна смуга жовто-зелена, облямована білувато-жовтим. Голова зелена з чорними смугами. Лялечка чорна, кремастер із поздовжніми зморшками, закінчується двома зігнутими відростками та шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація, в лісостепу можлива й друга (V–VIII). Вдень метелики живляться на квітах смілки (*Silene*), валеріані (*Valerianella*) тощо. Гусінь живе на трав'янистих рослинах, зокрема на кропиві (*Urtica*), чистці (*Stachys*), глухій кропиві (*Lamium*). Зимуює гусінь. Заляльковується в нещільному білому коконі серед листя.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1979; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Металовидка йота (*Autographa jota* (Linnaeus, 1758))

Металовидка йота

Металовидка йота

Екологія. Один із восьми видів у фауні України, один із чотирьох видів у Дніпропетровській області.

Розповсюдження. Західнопалеарктичний (Європа до Уралу, Кавказ, Мала та Центральна Азія). Локально поширений в Карпатах, на Поліссі, в Криму, рідко в Степу.

Місцезнаходження. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 73) поодинокі знахідки в долині р. Дніпро.

Карта 73. Поширення металовидки йота

Морфологічні ознаки. Розмах крил 37–46 мм. Передні крила рожево-коричневі, край світліший, рожево-сірий; поперечні смуги коричнево-бурі з домішкою білих лусочок. Кругла та особливо ниркоподібна пляма нечіткі, блискуча світло-коричнева. Додаткова пляма сильно варіює, має форму літери йот або розпадається на дві частини. Задні крила буро-сірі зі світлішими жилками.

Імагінальні стадії. Яйце біле, поздовжніх реберць 30–32, з них 14–16 мікропілярної зони. Мікропілярна розетка десятилопатева. Гусінь до 45 мм, світло-зелена. Голова зелена. Спинна смуга темно-зелена з білою смівкою. Спинно-бічні смуги білі. Лялечка чорна з жовтуватим черевцем, коротка. Кремастер колбоподібний з двома довгими відростками й шістьма гачкуватими щетинками.

Життєві особливості. Одна генерація (VI–VIII). Вдень метелики живляться на шалії (*Silene*), куколиці (*Melandrium*) тощо. Поліфаг. Гусінь живе на трав'янистих рослинах, деревах, зокрема на кропиві (*Urtica*), шавлії (*Salvia*), жабрії (*Galeopsis*), шалії (*Salvia*) тощо. Зимуює гусінь. У травні вона заляльковується в нещільному ґрунті під листям та стеблами кормових рослин.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1979; Ключко, 1978, 1980; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

74. *Autographa bractea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

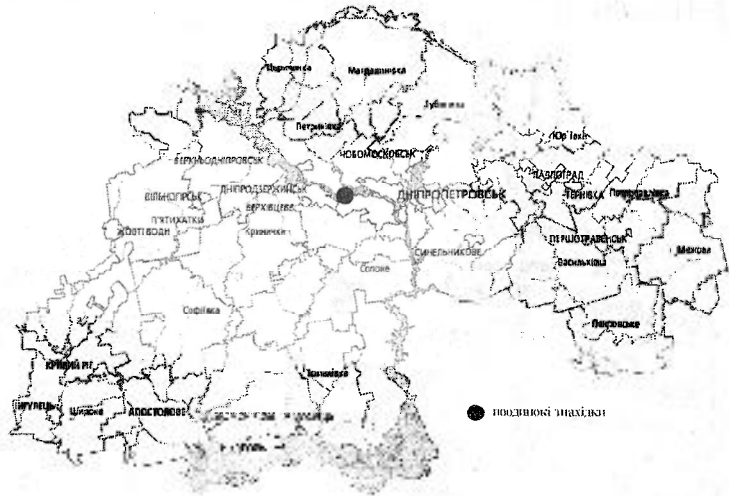
Металовидка позолочена

Металловидка позолоченная

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України, один із чотирьох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Алтаю), в Україні локально, зрідка.

Місцезнаходження. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 74) відомі з долини р. Дніпро.

Карта 74. Поширення металовидки позолоченої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–55 мм. Передні крила сірувато-коричневі з червоним або фіолетовим відтінком та тонкими коричневими штрихами. Медіальні смуги ледь намічені поблизу костального краю, темно-коричневі, подвійні, всередині сіруваті, від середини крила заповнені сріблястими лусочками й утворюють блискучу лінію. Ниркоподібна пляма темно-сіро-коричнева. Додаткова пляма велика неправильної чотирикутної форми, блискуча, золотиста, зрідка срібляста. У вершинному куті каштаново-коричнева пляма, яка продовжується навкіс до середини зовнішньої медіальної смуги. Торочка сірувата. Задні крила жовтувато-сірі з темнішими жилками та світлою жовтувато-сірою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,7 мм, зеленкувато-жовте. Поздовжній реберець 36–40, з них 12–17 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12-лопатева. Гусінь завдовжки близько 45 мм, білувато- або сірувато-зелена, спинна та спинно-бічні лінії тьмяно-білі, дихальцева смуга біла чи жовтувато-біла. Грудні ніжки чорні. Голова зелена з чорними або коричневими поздовжніми штрихами. Лялечка темно-коричнева, із зеленими криловими кришками. Кремастер закінчується двома майже прямими відростками та шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII), гусінь живиться на глухій кропиві (*Lamium*), кропиві (*Urtica*), кульбабах (*Taraxacum*), підбілах (*Tussilago*), нечуйвітрах (*Hieracium*), скереді (*Crepis*), осоті (*Sonchus*) тощо. Зимуює гусінь, яка навесні продовжує живлення. Заляльковується в нещільному коконі.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1979; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Cornutiplusia Kostrowicki, 1961

***Cornutiplusia circumflexa* (Linnaeus, 1767)**

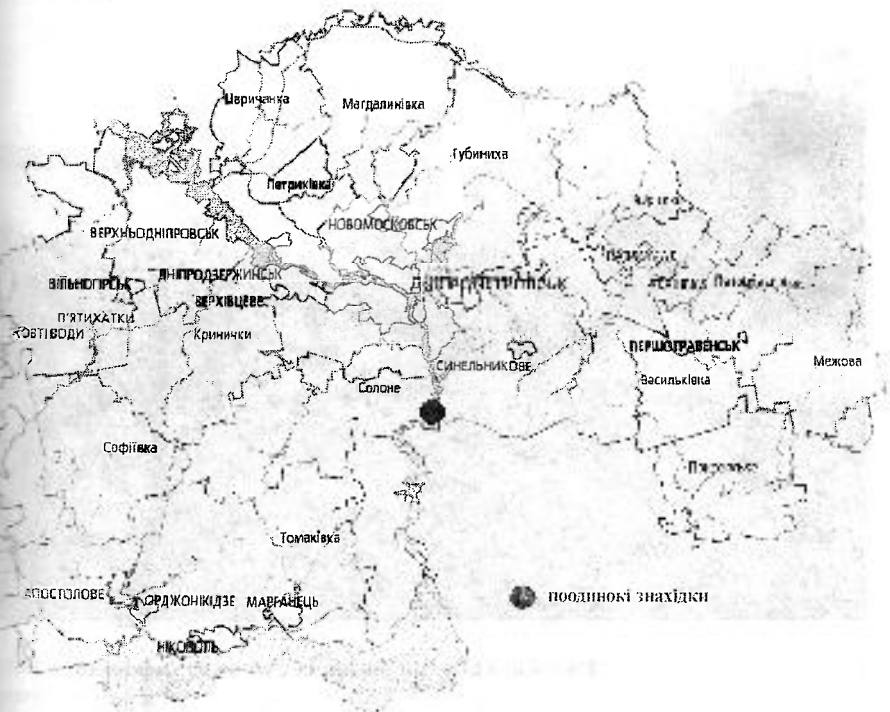
Сиркумфлекска

Сиркумфлекска

Екологія. Єдиний вид роду у фауні України та у Дніпропетровській області.

Розповсюдження. Палеотропічний (від Південної Європи до Алтаю, Непал, Індостан, Південний п-в, Південно-Східний Китай, Японія, Африка), в Україні локально та зрідка зустрічається в лісостеповій зоні.

Умови перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 75) зустрічається зокрема знахідки в колишній порожистій частині р. Дніпро (рис. 4.8).

Карта 75. Поширення совки сиркумфлекска

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–50 мм. Передні крила жовтувато-сірі, смуги починаються на костальному краї коричневою плямою, далі розмиті, задні крила до внутрішнього краю коричневі, з обох боків облямовані білими смугами лусочками. Кругла й ниркоподібна пляма всередині світло-сірі, темно-коричневими, далі блискучими білими лусочками. Додаткова пляма, V-подібна, всередині біла, облямована світло-коричневими, зовні білими лусочками. Задні крила сірувато-коричневі. Торочка на обох парах крил з коричневими плямами.

Імагональні стадії. Яйце діаметром 0,5 мм, червонувато-жовте. Поздовжніх ліній 42, з них 16 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 9–11-лопатева. Личинка довжки 30–37 мм, сірувато-зелена, спинна та спинно-бічні лінії з білою смужкою. Тіло вкрите дрібними шипиками, щитки чорні. Голова світло-коричнева з темними крапками. Лялечка жовто-бура з коричнюватими тергітами, хоботок досягає

середини чи заднього краю 5-го стерніта, кремастер конусоподібний, з двома зігнутими відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), метелики активні цілодобово. Поліфаг, кормові рослини гусені: лутиги (*Atriplex*), щиринці (*Amaranthus*), дурмани (*Datura*), подорожники (*Plantago*), шпинати (*Spinacia*), глуха кровава (*Lamium*) тощо. Гусінь живиться відкрито, об'їдаючи листки, бутони, квітки, плоди. Зимують лялечки й гусінь.

Рис. 4.8. Типовий біотоп совки циркумфлекса

Економічне значення. В Україні трапляється зрідка біля північної межі ареалу. Масові розмноження відмічено в Казахстані, Узбекистані, де відома як першорядний шкідник капусти, конюшини, люцерни, буряка, салату, шпинату, томатів, картоплі, квасолі, малини, льону тощо.

Література: Spuler, 1908; Döring, 1955; Ключко, 1978, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Ochsenheimer, 1816

***Festuca festucae* (Linnaeus, 1758)**

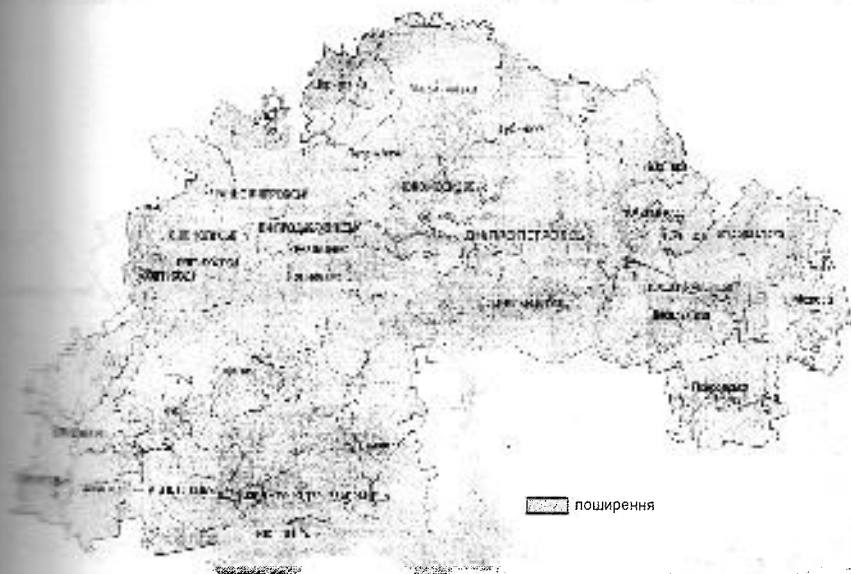
Злакова

Злаковая

Поповсюдження. Один із двох видів роду у фауні України, єдиний вид у дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, Північна Африка). Широко поширений скрізь.

Удосконалення. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 76) переважно зустрічається на річках.

Карта 76. Поширення металовідки злакової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–42 мм. Передні крила від коричневого до бурого забарвлення, жилки темно-коричневі. У вершинному куті блискуча пляма, перерізана коричневими жилками. Кругла та ниркоподібна пляма біла. Середня частина крила зайнята двома сріблясто-білими овальними плямами. Задні крила жовтуваті-сірі з темнішими жилками.

Поповсюдження. Яйце світло-жовте з 38–40 поздовжніми реберцями, з них 20–22 становлять мікропілярної розетки. Гусінь завдовжки до 37 мм, зелена. Голова жовта з коричневим рисунком. Спинна і спинно-бічні смуги темно-зелені, облямовані білою лінією. Лялечка каштанова з чорними тергітами. Кремастер трапецієподібний з двома білими гачкуватими відростками й шістьма гачкуватими щетинками.

Специфічні особливості. Дві генерації (V–VII, VII–IX), літ їх почасти збігається. Гусінь активні цілодобово, живляться на квітах будяків (*Carduus*), півників (*Iris*) та інших рослинах, зокрема на лепешняку (*Glyceria*), костриці (*Festuca*), осоках (*Typha*), частусі (*Alisma*), півниках (*Iris*) та ін. Зимують гусінь у шовковинному коконі між стеблами трав.

Література: Döring, 1955; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978; Ключко та ін., 2001; Beck, 1999, 2000; Goater, Ronkay, Fibiger, 2003.

Phyllocolpa ueda Ueda, 1984

Phyllocolpa pygarga (Hufnagel, 1766)

Phyllocolpa Linnaeus, 1761

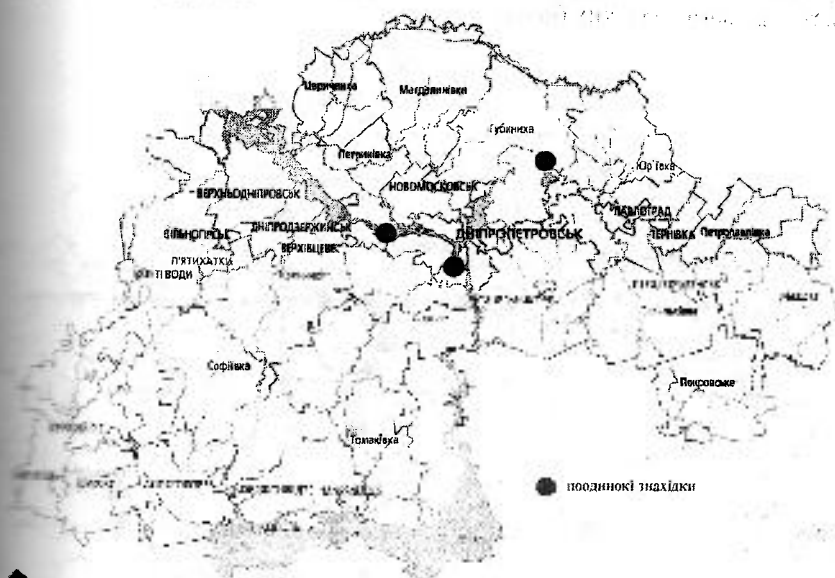
Листовійка темно-сіра

Листовітка темно-серая

Розповсюдження. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Зона розповсюдження. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні майже скрізь, крім Криму.

Місця перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 78) поодинокі знахідки в долині р. Дніпро та Оріль.

Карта 78. Поширення совки-листоївки темно-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–30 мм. Передні крила сіро-коричневі, з двома темними смугами подвійні, темно-коричневі, всередині заповнені білими й світло-коричневими лусочками. Кругла й щиркоподібна пляма всередині сірі, облямовані світло-коричневою подібною плямою сіро-коричневою, із зовнішнього боку облямована білими лусочками. Підкрайова смуга біла, хвиляста, торочка сіро-коричнева. Задні крила сіро-коричневі зі світлішою торочкою.

Детальні ознаки стадії. Яйце діаметром 0,5 мм, жовтувато-біле, має форму зрізаного циліндра з довгими реберець 40–44, з них 20 досягають мікропілярної зони, мікропілярна зона 8–10-лопатева. Гусінь завдовжки 25–30 мм, від коричневатого до червоно-коричневого забарвлення, спинна смуга червоно-коричнева з білою облямівкою, як і спинно-бокова. Голова коричнево-бежева з коричневими штрихами. Лялечка червоно-коричнева з кремастер із двома шипами та кількома гачкуватими щетинками.

Життєві особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ метеликів обох генерацій частини збігається. Гусінь живиться переважно злаками: куцоніжками (*Calamagrostis*), куничниками (*Calamagrostis*), молінією (*Molinia*), грястицею (*Plantago plerata*) тощо. Зимуює лялечка.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко, др., 2001; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000.

III. *Deltoide deceptoria* (Scopoli, 1763) [Листоївка-совка-риба]

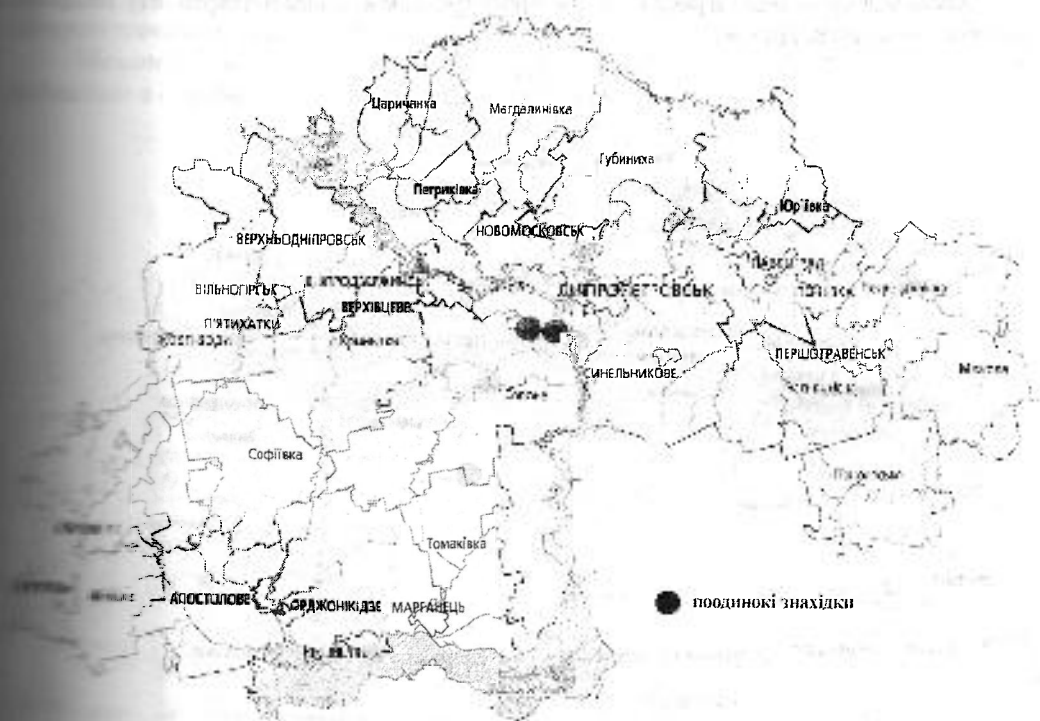
Совка-листовійка р'яба

Совка-листовертка пегая

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі). В Україні поширений скрізь, не знайдений у Криму та Карпатах.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 80) поодинокі знахідки в долині р. Дніпро.

Карта 80. Поширення совки-листовійки р'ябої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 18–30 мм. Передні крила білі, поперечні смуги коричнево-коричневі. Кругла пляма сіро-коричнева з білою облямівкою; середня жовта пляма всередині біла, коричнева облямівка неповна, відкрита до заднього краю. Задні крила сіро-коричневі.

Біологічні стадії. Гусінь завдовжки до 30 мм, трав'янисто-зелена. Голова біла з білою облямівкою, що має вигляд комірця. Спинна смуга сіра, спинно-бічні – жовтувато-білі. Лялечка коричнева, колбоподібна.

Екологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII), літ їх почасті збігається. Гусінь живиться на деяких злакових: тимофіївка (*Phleum pratense*), молінія (*Molinia*). Зимівля: зляльковується в нещільному коконі на ґрунті. Зимують лялечка.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Ключко, 1999, 2000.

81. *Deltote uncula* (Clerck, 1759)

Син.: *unca* [Denis & Schiffermüller], 1775

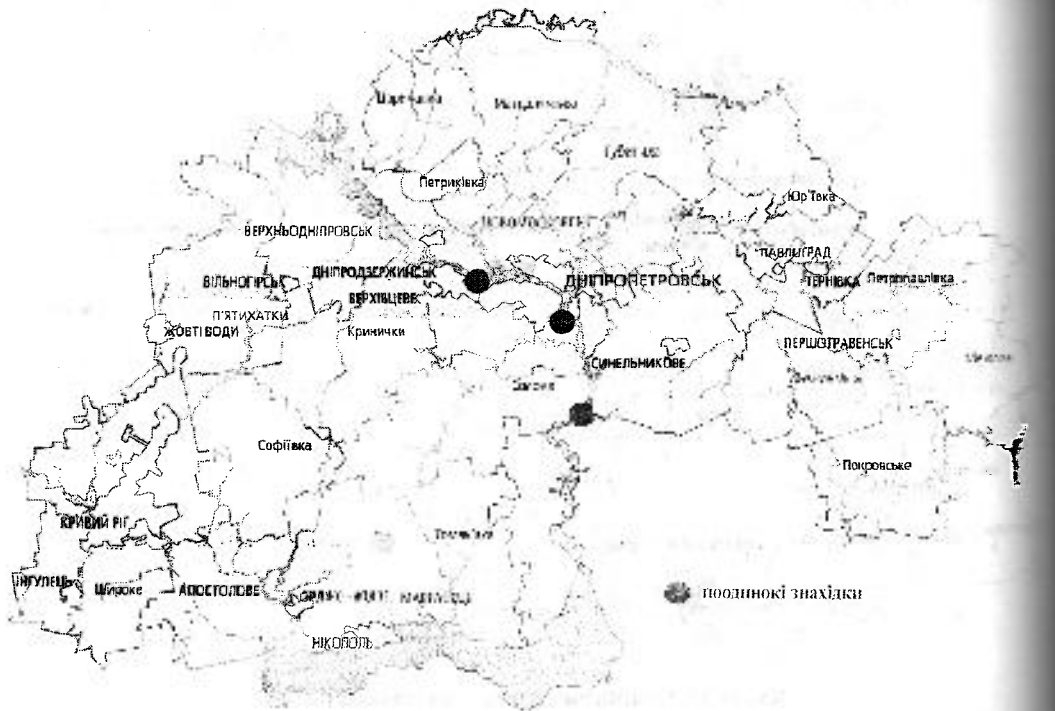
Совка-листовійка бура

Совка-листовертка буряя

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі). В Україні поширена повсюдно, крім Криму та високогір'їв Карпат.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 81) поодинокі знахідки з долини р. Дніпро.

Карта 81. Поширення совки-листовійки бурой

Морфологічні ознаки. Розмах крил 19–26 мм. Забарвлення передніх крил каштанове, вздовж костального краю широка світла вохриста смуга, поперечні смуги чорно-коричневі. Кругла й ниркоподібна плями вохристі з білою облямівкою. Задні крила сірувато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце темне, блискуче, з поздовжніми реберцями. Гусінь завдовжки до 30 мм, від сіро-зеленого до жовтувато-зеленого забарвлення. Голова зелена з жовтим відтінком. Спинна смуга темно-зелена з білою облямівкою, спинні бічні смуги білі, бічні – жовтуваті. Лялечка оливково-коричнева.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ їх почасті збігається. Гусінь живиться на осоках (*Carex*), смикавці (*Cyperus*), переважно на суцвітті. Залялюковується в нещільному коконі на ґрунті. Лялечка зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2000; Beck, 1999, 2000.

СІМРОДИНА ACONTIINAE Guenée, 1837

РІД TARACHIDIA Hampson, 1898

***Tarachidia candefacta* (Hübner, [1827])**

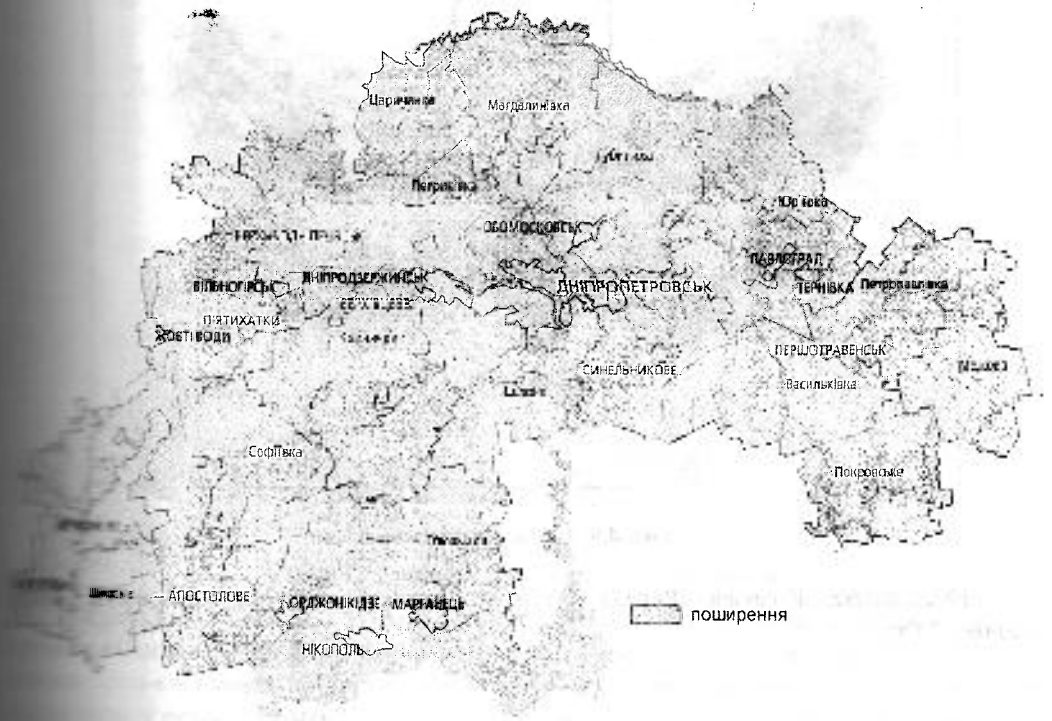
амброзієва

амброзиевая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Земл. Північноамериканський (Канада, США). Інтродукована до Краснодарського та Закарпатського країв Росії, звідти розселилася на прилеглі території Росії та України. В Україні поширена в Криму, Донецькій, Луганській, Херсонській, Одеській, Запорізькій, Дніпропетровській, Черкаській, Київській областях.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 82) зустрічається в степових ценозах, узбіччях та екотонах.

Карта 82. Поширення совки амброзієвої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 18–23,5 мм. Забарвлення передніх крил біле. Темна пляма має вигляд чорної крапки. Ниркоподібна пляма має форму еліпса, обмеженого сірими лусочками з білою облямівкою; від неї до костального краю широка темна смуга (рис. 4.9). Передвершинна пляма має вигляд чорної крапки. Крайова смуга складається з коротких чорних штрихів. Задні крила світло сірі, темніші до зовнішнього краю.

Продуктивні стадії. Яйце світло-зелене, заввишки до 0,5 мм, з 26–28 нерівними реберцями, з них шість сягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки до 10 мм, світло-зелена. Голова світліша з темним рисунком. Спинна смуга світло-зелена, бокова темна смуга широка, біла. Дві перші пари черевних ніг відсутні. Лялечка завдовжки до 8 мм, зелена з буруватими кільцями на 4–6-му сегментах. Хоботок досягає

вершини передніх крил. Кремастер відсутній, на останньому сегменті є два тонкі гачкоподібні відростки.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ їх почасті збігається. Самка відкладає до 500 яєць. Гусінь живиться листям амброзії полинолистої (*Ambrosia artemisiifolia*). Заляльковується у ґрунті на глибині 2–3 см, де попередньо готує так звану “колисочку”, там же зимує лялечка. Міграція виду по території України відбувається досить швидко: 1994–1995 рр. – Крим, 1999 р. – південь Донецької області, 2002 р. – Луганська обл., 2007 р. – Київська область.

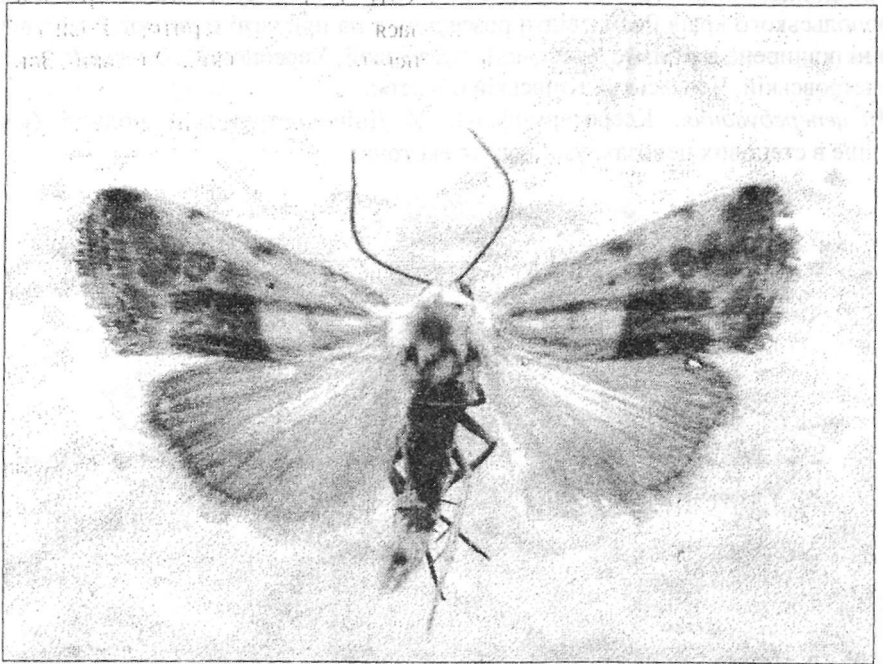

Рис. 4.9. Імаго совки амброзиевої

Література: Ковалев, Рунева, 1970; Ключко, Будашкин, Герасимов, 2006; Ключко, 2006.

ACONITIA Ochseneimer, 1816

***Acontia lucida* (Hufnagel, 1766)**

Світлоплямиста

Светлопятнистая

Екологія. Один із трьох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Розповсюдження. Західнопалеарктичний (Південна та Центральна Європа, Західний Сибір, Кавказ), від Малої до Центральної Азії). В Україні поширена скрізь, крім Карпат.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 83) зустрічається в різних екосистемах.

Карта 83. Поширення аконтії світлоплямистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–35 мм. Забарвлення передніх крил від сіро-білого до білого, поперечні смуги сірі. Кругла пляма блакитно-біла, у темних особинах сіро-коричнева. Ниркоподібна пляма сірувато-коричнева з блакитно-білою плямкою у формі “вісімки”. Задні крила білі, вздовж жилок сіро-коричневі штрихи.

Продуктивні стадії. Яйце світло-сіре, заввишки до 0,5 мм, з 42–44 поздовжніми ребрами, з них 10–12 сягають мікропілярної зони. Гусінь має мінливе забарвлення: від сіро-білого до сірувато- або червоно-коричневого. Голова червонувато-коричнева. Дві пари щупів черевних ніг відсутні. По боках 4–6-го сегментів невеликі підвищення, на 11-му сегменті гострий горбик. Лялечка червонувато-коричнева, завдовжки до 11 мм. Голова велика з двома гачкуватими тонкими відростками.

Екологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ їх почасти збігається. Гусінь активні цілодобово, живляться на квітах соняшника, будяків та ін. Гусінь зимує на листях калачиків (*Malva rotundifolia*), алтеї (*Althaea officinalis*), березки (*Sambucus*), лободи (*Atriplex*), кульбаби (*Taraxacum*) тощо. Заляльковується серед решток. Зимують лялечка в земляному коконі.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко, 2001; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000.

84. *Acontia melanura* (Tauscher, 1809)

Аконтія меланура

Аконтія меланура

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України Дніпропетровської області.

Ареал. Східносередземноморський (від Балканського півострова до Поволжя, Кавказу, Південного Уралу, Малої Азії). В Україні локально в степовій зоні.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 84) переважно в степових екосистемах.

Карта 84. Поширення аконтії меланура

Морфологічні ознаки. Розмах крил 25–32 мм. Основний фон передніх крил білий з жовтувато-зеленим відтінком. Кругла пляма має вигляд чорної чи сірої крапки або відсутня. Ниркоподібна пляма жовтувато-сіра. Крайова умбра темно-коричнева з червонуватим відтінком. Задні крила білі з темно-сірими медіальною смугою зовнішнім краєм. Самки загалом темніші за самців.

Преімагінальні стадії. Гусінь жовта, на середніх сегментах бічні рожеві плями з домішкою чорного, на 9-му сегменті горбик темний спереду і зверху.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Метелики активні в сутінках та вночі, летять на світло.

Література: Alberti, Soffner, 1962 (*titania* auctt. nec Esper, [1798]; Ключко, 1970, 1978 (= *titania* auctt. nec Esper, [1798], 2006 (= *titania* auctt. nec Esper, [1798]; Ключко и др., 2001 (*titania* auctt. nec Esper, [1798]; Beck, 1999, 2000 (?).

85. *Acontia trabealis* (Scopoli, 1763)

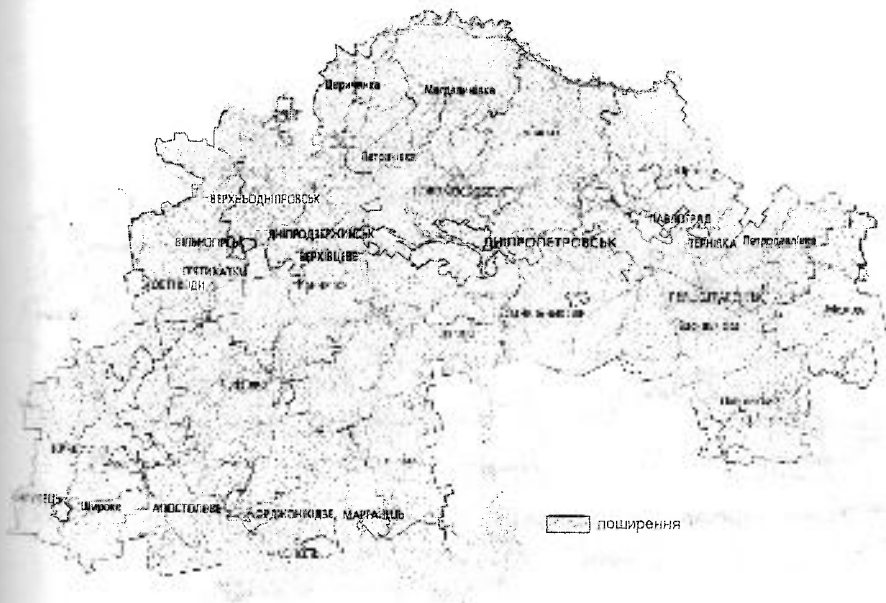
Совка березкова

Совка вьюнковая

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів; Північна Африка). В Україні поширений скрізь, зустрічається часто.

Місцезнаходження. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 85) зустрічається знахідок зі степових схилів балково-яружних систем, інколи в агрогенних екосистемах.

Карта 85. Поширення совки березкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 18–28 мм. Забарвлення передніх крил світло-жовте, рисунок чорний. Від кореня крила до зовнішньої медіальної смуги розвинуті дві широкі чорні смуги. Кругла і ниркоподібна плями чорні. Підкрайова і крайова смуги чорні. Задні крила сірувато-коричневі.

Преймагінальні стадії. Яйце зелене з червонуватою плямою на вершині, довжина до 0,45 мм, з 28–30 поздовжніми реберцями, з яких 10–12 сягають до периферійної зони. Гусінь завдовжки 25 мм, зелена чи бурувато-сіра. Голова чорна з червоно-коричневою з білою плямою. Спинна смуга біла з чорною облямівкою. Бічні смуги білі або білуваті. Лялечка завдовжки 8,3 мм, бурувато-зелена. Кремастер із двома зубцями на вершині відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ їх почасті збігається. Живить активні цілодобово, самки відкладають яйця на березку. Гусінь живиться листям березки (*Convolvulus arvensis*), рідше гірчака (*Polygonum convolvulus*). Влітку живиться між рослинними рештками, восени в щільному овалному коконі в ґрунті. Лялечка зимує.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1978; Хотько, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000.

РІД *AEDIA* Hübner, [1823]

86. *Aedia funesta* (Esper, 1786)

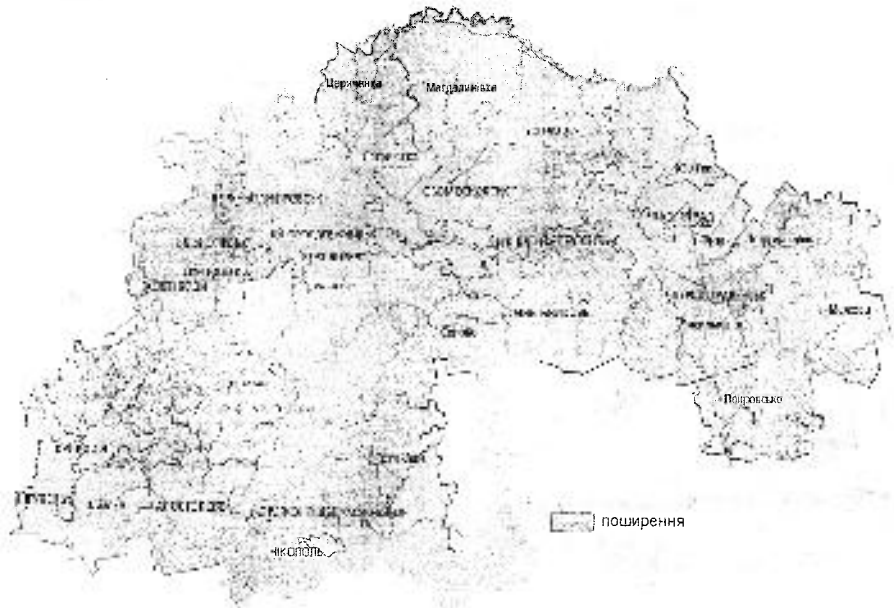
Аедія жалобна

Аэдия траурная

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України, один вид Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Південної та Центральної Європи Алтайського краю; Мала Азія, Іран, Ірак). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта в степових фітоценозах, рідше на галявинах штучних лісових насаджень).

Карта 86. Поширення аедії жалобної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–35 мм. Забарвлення передніх крил сірувато-коричневе, поперечні смуги чорні. Кругла і клиноподібна плями повністю чорні, ніркоподібна з внутрішнього боку облямовані чорним. Біля костального краю між ніркоподібною плямою і підкрайовою смугою розміщена жовто-рожева пляма. Задні крила білі при основі, далі коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, заввишки до 0,65 мм, з 32–34 поздовжніми реберцями, мікропілярна розетка 16-лопатева. Гусінь завдовжки до 40 мм, коричнево-сіра з чорними і жовто-оранжевими крапками. Поздовжні смуги жовті. Голова сіро-коричнева з чорними крапками. Лялечка червоно-жовта з чорними криловими кришками. Кремастер із двома гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ їх почасті збігається. Метелики активні цілодобово. Гусінь живе поодинокі або невеликими групами, вдень ховається в підстилці або в поверхневому шарі ґрунту, живиться плетухами звичайною (*Calystegia sepium*), березкою (*Convolvulus arvensis*). Зимує у ґрунті в земляному коконі, де й заляльковується наступної весни.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко та др., 2001; Beck, 1999, 2000.

PANTHEINAE Smith, 1898

SCHENHEIMERI Schsenheimer, 1816

Wassia coryli (Linnaeus, 1758)

Ліщинової

Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Тропико-палеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів; Балкани). В Україні поширений скрізь.

Розповсюдження. Мезофіл-І. У Дніпропетровській області (карта 87) повсюдно, за винятком долини з долини р. Дніпро.

Карта 87. Поширення ліщинової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–37 мм. Забарвлення передніх крил світло-коричневе з темною смугою коричневої, іноді чорної. Кругла пляма коричнева з чорною крапкою. Ниркоподібна пляма має вигляд двох коричневих штрихів зі світлим краєм. Підрайова смуга білувата, крайова бура. Задні крила рудувато-сірі.

Циклічні стадії. Яйце білувате з перламутровим чи жовтим відтінком та темною смугою, заввишки до 0,9 мм, з 18–19 поздовжніми реберцями. Гусінь завдовжки до 28 мм, тіло вкрите коричневими або сірими волосками. Особливо довгі волоски на середньогрудях; на тергітах 1-го й 2-го сегментів – рудуваті або червонуваті пучки, на 8-му тергіті, чорний пучок волосків. Задні крила коричнево-чорні, завдовжки 14 мм. Кремастер із чотирма гачкоподібними щетинками з трьома щетинками з кожного боку.

Життєві особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–IX), літ їх може збігатися. Зимує до 300–500 яєць. Поліфаг, може живитися листям берези (*Betula*), ліщини (*Corylus*), клена (*Acer*), вільхи (*Alnus*), дуба (*Quercus*), верби (*Salix*) тощо. Заляльковується в шовковинкою листками. Зимуює лялечка в щільному сірому коконі.

Література: Кожанчиков, 1950; Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Кожанчиков, 1971; Ключко, 1978, 2006; Апостолов, 1981; Сухарева, 1999; Beck, 2001; Ключко и др., 2001.

Біологічні особливості. Одна генерація (VIII–XI), самки відкладають яйця на гілках і стовбурів купками по 5–8 шт., зимують яйця. Гусінь відроджується в травні, живиться спершу бруньками, пізніше листям і зав'язями глоду (*Crataegus*), шипшини (*Corylus*), тополі (*Populus*), дубів (*Quercus*), верб (*Salix*), терну (*Prunus spinosa*), сливи (*P. domestica*), яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*) та інших плодових. Понасиджує в червні в білих щільних коконах у щілинах кори, лялечка вилітає до вкорочення світлового дня.

Рис. 4.10. Типовий біотоп подвійки синьоголової

Економічне значення. Відомий як другорядний шкідник дуба, ліщини, глоду в лісах та в садах, де шкодить плодовим культурам (яблуня, груша, слива).

Література: Кожанчиков, 1950; Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Wölfel, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Апостолов, 1981; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

ПІДРОДИНА *ACRONICTINAE* Heinemann, 1859

РІД *МОМА* Hübner, [1820]

89. *Moma alpium* (Osbeck, 1778)

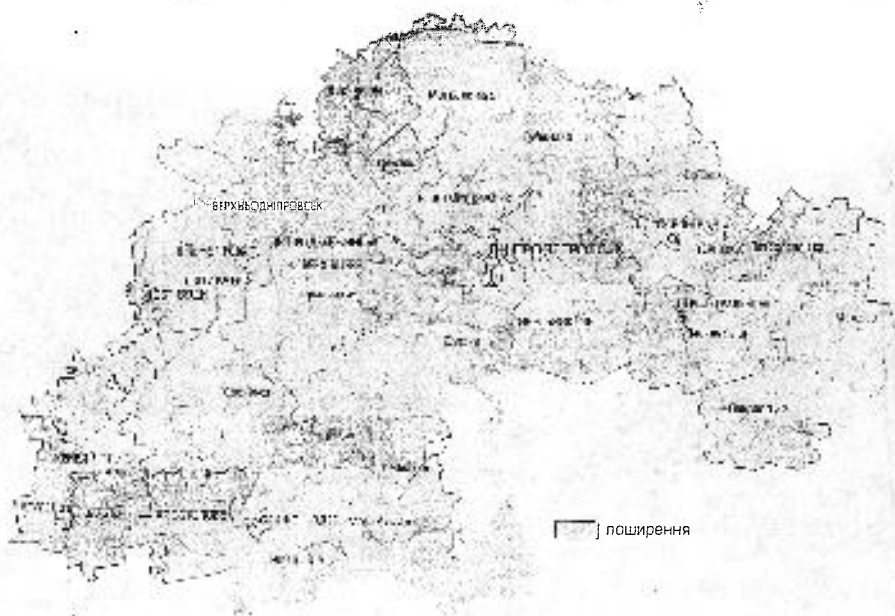
Совка-лишайниця

Совка-лишайниця

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 89) найчастіше в штучних насадженнях дуба, байрачних лісах.

Карта 89. Поширення совки-лишайниці

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–40 мм. Передні крила зелені з чорним рисунком та білими штрихами. Ниркоподібна пляма має вигляд зігнутого чорного штриха з білою облямівкою. Кругла пляма відсутня. Торочка зелена з чорними та білими смужками. Задні крила сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце білувато-жовте, діаметром 0,75 мм, поздовжньо-реберець 42–44, мікропілярна розетка 6–9-лопатева. Гусінь завдовжки до 37 мм, коричнево-сіра з жовтими поздовжніми смугами, вкрита довгими коричневими волосками. На 1, 3 і 6-му тергітах черевця розвинені жовто-білі плями. Голова чорна. Лялечка червоно-коричнева завдовжки до 13 мм, кремастер відсутній. На останньому сегменті є шість гострих шипів.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VII), самки відкладають яйця на нижній бік листа дуба купками по 20–25 штук. Гусінь спочатку живе разом, починаючи з 4-го віку – поодиночки. Молода гусінь скелетує листя, старші залишають лише центральну жилку, живляться переважно на дубах (*Quercus*), рідше на березі (*Betula*) та ін. Заляльковується в коконі у підстилці поблизу стовбура. Лялечка зимує.

Література: Кожанчиков, 1950; Döring, 1955; Хотько, 1968; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000.

PLACRONICTA Ochsenheimer, 1816

***Acronicta aceris* (Linnaeus, 1758)**

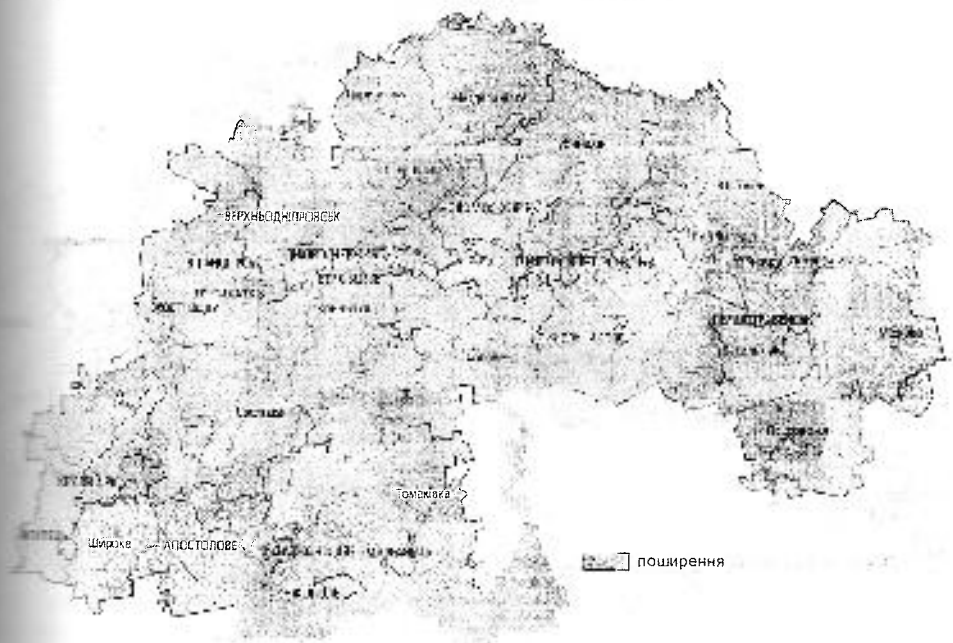
Стрільниця кленова

Стрельчатка кленовая

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України та один із 10 видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Центральної Європи до Алтаю; Мала, Передня та Центральна Азія). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 90) переважно в долинах з долин рік, інколи байрачних лісів, міських зелених зон.

Карта 90. Поширення стрільниці кленової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 40–46 мм. Передні крила світло-сірі з темним від основи крила відходить чорний штрих із трьома гілочками. Кругла пляма форми, сіра з чорною облямівкою. Ниркоподібна пляма всередині темно-бура з чорною облямівкою. Задні крила тьмяно-сірі з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце жовто-біле з червоно-коричневою плямою, діаметром 1,3 мм, поздовжніх реберець 70–74, з них 20–26 досягають мікропілярної лінії. Гусінь завдовжки до 45 мм, світло-жовта, її тіло вкрите рудими волосками, на 3, 4 та 5-му тергітах є пучки червоно-жовтих волосків. Голова коричнева з темними плямами, грудні ноги чорні. Лялечка завдовжки 18,5 мм, каштанова. Тер округлий з 12 гачкоподібними відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII), друга генерація нечисленна. Самець відкладає яйця на нижній бік листя клена (*Acer*), каштана (*Aesculus*), дуба (*Quercus*), тополі (*Populus*), верби (*Salix*), якими живиться гусінь. Заляльковується в щільному вкритому волосками коконі між листям. Зимує лялечка.

Література: Кожанчиков, 1950; Döring, 1955; Хотько, 1968; Апостолов, 1981; Кожанчиков, 1988, 2006; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

91. *Acronicta cuspis* (Hübner, [1813])

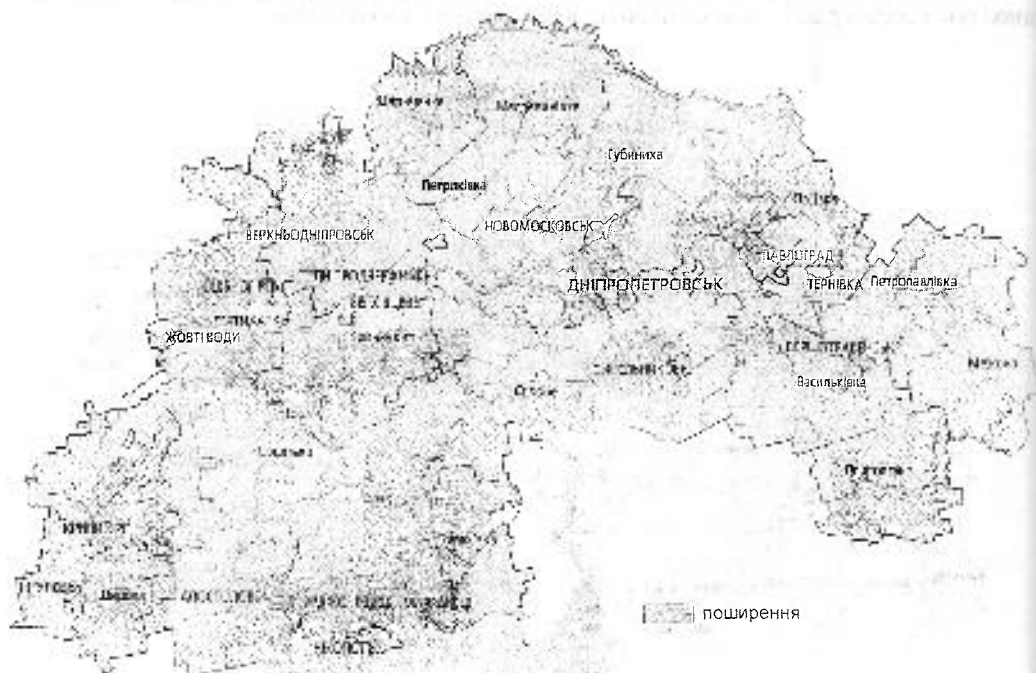
Стрільниця вилоносець

Стрельчатка вилоносец

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України та один із 10 у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів Північна Африка). В Україні поширена скрізь.

Місцезребування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 91) переважно в заплавах р. Дніпро та Оріль.

Карта 91. Поширення стрільниці вилоносеця

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–46 мм. Передні крила світло-сірі з чорним рисунком, від основи відходить широкий чорний штрих. Кругла та ниркоподібна пляма світло-сірі з чорною облямівкою, з'єднані чорним штрихом. Задні крила темно-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце біло-жовте, діаметром 1,0 мм з поздовжніми реберцями. Гусінь завдовжки до 42 мм, забарвлення тіла від сірого до коричневого, голова чорна. На 1-му тергіті дві бородавки зрослись у виріст із чорними щетинками, на 8-му – пучок чорних щетинок. Спинна смуга широка, білувато-жовта. Лялечка темно-каштанова завдовжки до 18 мм, кремастер округлий із вісьмома короткими зігнутими відростками.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VII), самки відкладають яйця на листі по одному. Гусінь живиться на вільхах (*Alnus*) та березах (*Betula*). Заляльковується в нещільному коконі між листям чи під корою, лялечка зимує.

Література: Кожанчиков, 1950; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Ключко, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Веєк, 1999, 2000.

93. *Acronicta tridens* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Стрільниця тризуба

Стрельчатка яблонная, стрельчатка трезубец

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України та один із 10 видів у фауні Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних районів). В Україні поширена скрізь.

Місцєперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта) переважно в екотонних ценозах штучних лісосмуг, садах, рідше в байрачних лісах.

Карта 93. Поширення стрільниці тризуб

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–40 мм. Передні крила сірі, темні у переднього виду. Від основи крила відходить чорний штрих. Кругла та ниркоподібна пляма всередині сірі з чорною облямівкою, почасти злиті між собою. Задні крила білі або ледве сіруваті. Торочка на обох парах крил біла. Точне визначення виду можливе за особливостями будови генітальних структур.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,8–1,0 мм, з 42–47 поздовжніми реберцями, з яких 15 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки до 28–44 мм, жовто-сіра. Голова чорна зі світлим рисунком. На 1-му тергіті чорний виріст, вкритий щетинками. Спинна смуга оранжева, на 8-му тергіті біла, має вигляд хрестоподібної фігури. Лялечка каштанова, завдовжки до 16–17 мм, кремастер із вісьмома загостреними відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), самки відкладають яйця на листя по одному. Поліфаг. Гусінь живиться на березі (*Betula*), дубі (*Quercus*), липі (*Tilia*), яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*), вишні (*Cerasus*) тощо. Заляльковується в щільному коконі між листям, у тріщинах кори та поверхневому шарі ґрунту. Лялечка зимує.

Економічне значення. Відомий як другорядний шкідник плодових культур та шипшини.

Література: Апостолов, 1981; Кожанчиков, 1950; Döbner, 1955; Мержеєвська, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1977; Ключко, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Сухарев, 1999; Beck, 1999, 2000.

194. *Acronicta leporina* (Linnaeus, 1758)

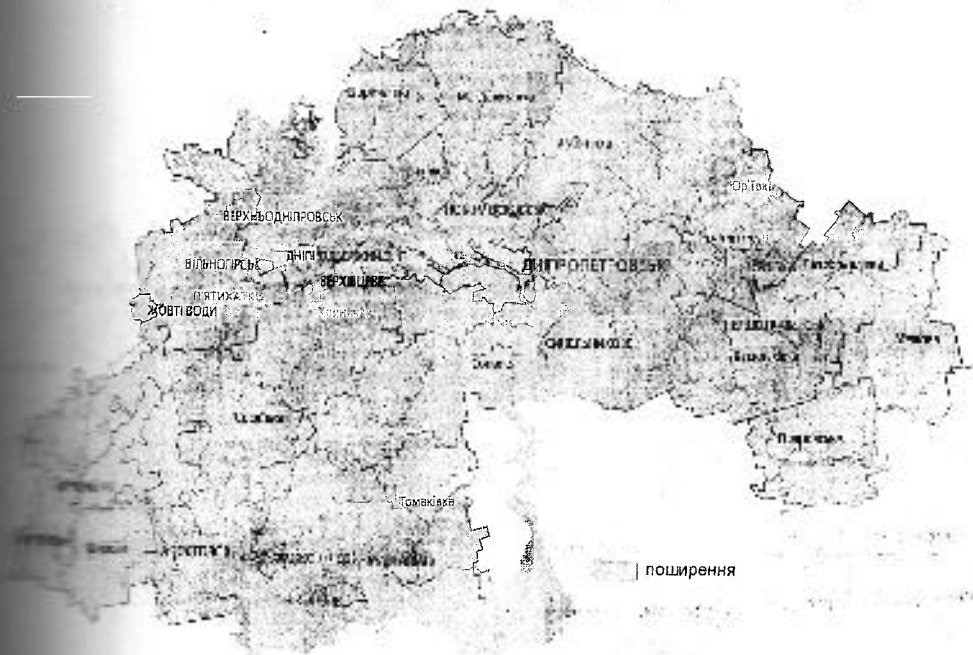
Лепетювачка зайчик

Серебристка зайчик

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України та один із 10 у Дніпропетровській області.

Ареал. Європейський (Європа до Уралу). В Україні поширений локально, частіше зустрічається в Карпатах і на Поліссі.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 94) зустрічається в межах стрізь.

Карта 94. Поширення стрільниці зайчик

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–45 мм. Передні крила сірі або білі, поперечних смуг мають вигляд чорних штрихів. Кругла пляма редукована, біла пляма має вигляд чорного півмісяця. Задні крила білі з ледь помітними жилками.

Біологічні ознаки. **Біологічні стадії.** Яйце жовте, діаметром 1,0 мм, з 56–60 поздовжніми смугами, з яких 14–18 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки до 43 мм, жовта, в довгих світло-жовтих волосоподібних щетинках. Голова зелена, в розвитку чорна. Лялечка каштанова, завдовжки до 17 мм. Кремастер білий з 12–14 товстими гачкоподібними відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII), самки відкладають яйця на одну особину. Гусінь живиться на березі (*Betula*), грабі (*Carpinus*), вільсі (*Alnus*), ясені (*Fraxinus*), вербах (*Salix*), ліщині (*Corylus*). Заляльковується в межах стрізь, зимує лялечка.

Економічне значення. Іноді пошкоджує вишню, шипшину.

Література: Кожанчиков, 1950; Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Хотько, 1977; Ключко, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Сухарева, 1999; Хотько, 2000.

96. *Acronicta strigosa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

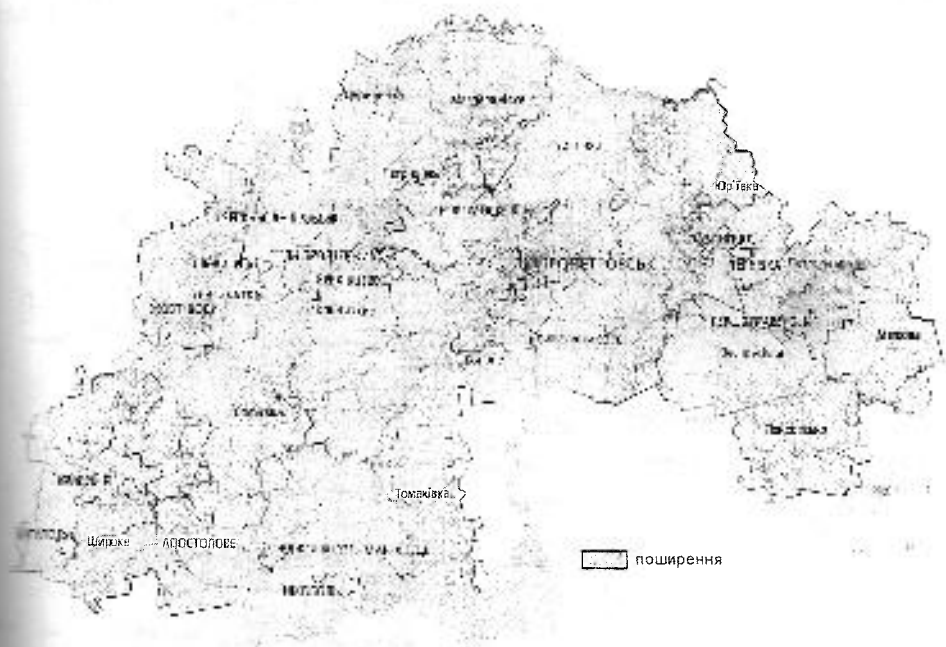
Стрільниця мала

Стрельчатка малая

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України та один із 10 у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі), в Україні локально скрізь, крім Криму.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 96) переважно в заплавах лісах, інколи в міських зелених зонах.

Карта 96. Поширення стрільниці малої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–32 мм. Передні крила сірі з фіолетовим відтінком, поперечні смуги подвійні, чорні зі світло-сірими проміжками. Від основи крила до кубітальною та анальною жилками проходить поздовжній чорний штрих. Кругла та овальна плями світло-сірі, облямовані чорною лінією. Задні крила жовтувато-сірі.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 15–22 мм, мінливого забарвлення: від жовто-зеленого до фіолетово-коричневого. Спинна та спинно-бічні смуги чорні, піддихальцева смуга жовто-зелена. Вторинні щетинки на тілі розміщені тільки на бородавках. Останні дрібні, тільки на 1 та 8-му сегментах значно більші, на 8-му сегменті є підвищення у вигляді гребеня. Голова коричнева, прилобні склерити світло-жовті. Лялечка коричнево-бура, завдовжки 14 мм, кремастерки майже ледь загнутими на кінці відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (VI–VII, VIII–IX). Кормові рослини гусені: *Prunella vulgaris* (L.), терен (*Prunus spinosa*), горобина (*Sorbus*), жостір (*Rhamnus*). Зимують в нещільному шовковинному коконі на поверхні ґрунту між листям.

Екологічне значення. Іноді шкодить яблуні, сливі, груші, вишні, глоду.

Література: Кожанчиков, 1950; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1977; Хотько, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000.

99. *Acronicta rumicis* (Linnaeus, 1758) *Stralictis rumicis* (Linn.)

Стрільниця щавлева *Stralictis rumicis* (Linn.) *Stralictis rumicis* (Linn.)

Стрельчатка щавелевая *Stralictis rumicis* (Linn.) *Stralictis rumicis* (Linn.)

Таксономія. Один із 12 видів роду у фауні України та один із 11 видів роду в Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних райів Північна Африка). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 99) скрізь.

Карта 99. Поширення стрільниці щавлевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–45 мм. Передні крила чорно-сірі з чорними поперечними смугами. Кругла і ниркоподібна пляма всередині світло-чорною облямівкою. Поблизу внутрішнього краю між кубітальною та анальною жилками є біла пляма у формі півмісяця. Задні крила тьмяно-сірі з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце жовте, діаметром 1,0 мм, з 54–58 поздовжніх реберцями, з них 16–18 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки до 27 мм, сірувато-бура з білими, чорними та оранжевими плямами, вкрита рудими і чорними волосками. Голова чорна з білим чи рожевим малюнком. Лялечка коричнево-чорна завдовжки 16,5 мм, кремастер із 32–38 загостреними щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–X). Поліфаг. Самки відкладають яйця купками по 30–50 штук на листя. Живляться листям щавлю (*Rumex*), кропиви (*Urtica*), берези (*Betula*), верби (*Salix*) тощо. Заляльковує в коконі серед листя, лялечка зимує.

Економічне значення. Відома як другорядний шкідник плодових, ягідних, городніх, баштанних, декоративних та інших культур.

Література: Кожанчиков, 1950; Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Rakosy, 1997; Ключко, 1988, 2006; Ключко и др., 2001; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000.

Ochsenheimer, 1816

***Simyra albovenosa* (Goeze, 1781)**

біложилкова

беложилковая

Екологія. Один із трьох видів роду у фауні України та один із двох у Дніпропетровській області.

Розповсюдження. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі; Північна Африка). В Україні поширена скрізь.

Місця перебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 100) зустрічається в байрачних біогеоценозах, трапляється в штучних лісосмугах.

Карта 100. Поширення стрільниці біложилкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–43 мм. Передні крила від білого до жовто-коричневого забарвлення з майже чорними поздовжніми штрихами та білими жилками.

Фенологія. Фітотрофна плями відсутні. Задні крила білі з білою торочкою.

Життєвий цикл. **Еквілібральні стадії.** Яйце сіре з поздовжніми реберцями. Гусінь жовто-коричнева, голова коричнева з жовтим малюнком. На тілі жовті бородавки з короткими волосками, спинна смуга чорна, піддихальцева смуга жовта. Лялечка чорно-коричнева, кремастер із пучком тонких щетинок.

Екологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–IX). Поліфаг. Живляться рогозом, осокою (*Carex*), лепешняком (*Glyceria*), шавлем (*Rumex*), гірчаком, очеретом (*Phragmites*), вербою (*Salix*) тощо. Заляльковується в щільному листі серед листя, лялечка зимує.

Економічне значення. Шкодить сінокошим травам, ячменю у Фінляндії.

Література: Кожанчиков, 1950; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Ключко, 2006; Ключко в др., 2001; Beck, 2000.

101. *Simyra nervosa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

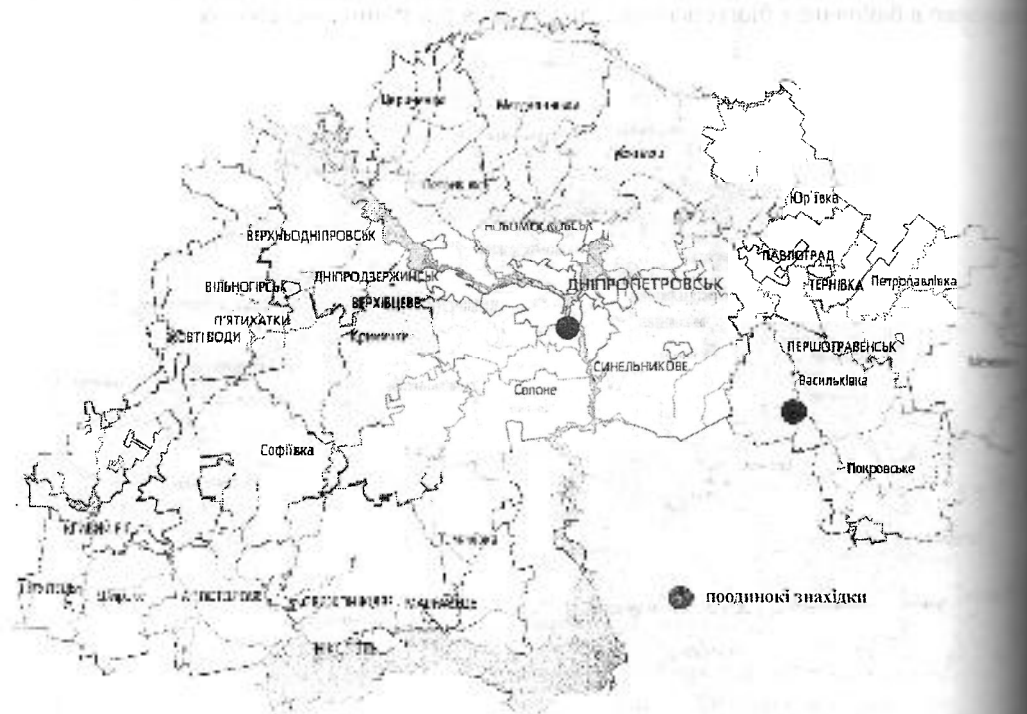
Совка гострокрила сіра

Совка острокрылая серая

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України та один із двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Європейсько-центральноазійський (від Центральної та Південної Європи до Алтаю, Забайкалля, Центральної Азії). В Україні поширений локально.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта) переважно в цілинних степових екосистемах у чагарникових формаціях.

Карта 101. Поширення совки гострокрилої сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–35 мм. Передні крила ланцетоподібної форми, сірувато-білі, рисунок відсутній. Від основи до зовнішнього краю відходять три вузькі білі смуги. Задні крила світло-сірі з білою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-червоне з жовто-білими плямками позовдовжніх реберець 46–50, з них 15–22 сягають мікропілярної зони. Личинка жовтувато-біла, з червоними дихальцями, тьмяно-червоні і жовті боки з білуватими волосками; голова червоно-жовта. Вздовж спинної смуги ряд трьох темно-коричневих плям. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із пучком щетинок.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–IX). Поліфаг. Живляться молочаї (*Euphorbia*), нечуйвітри (*Hieracium*), хондрилі (*Chondrilla*), шавлі (*Rumex*). Заляляковується в щільному коконі серед листя, лялечка зимує.

Економічне значення. Іноді шкодить соняшнику, льону.

Література: Кожанчиков, 1950; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Сівак, 1999; Beck, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

WILKINGCESTA Hübner, [1819]

III. *Oxicesta graphica* (Fabricius, 1787)

Совка молочайна

Совка молочайная

Територія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Центральної та Південної Європи до Приуралля та Сибіру). В Україні поширений локально.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 102) зустрічається у степових екосистемах (на піщаних ґрунтах) лівобережжя р. Дніпро.

Карта 102. Поширення совки молочайної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20–28 мм. Передні крила жовто-коричневі з темним і сріблясто-білим рисунком. Кругла і ниркоподібна пляма ледь помітна. Задні крила жовто-сірі.

Діагностичні стадії. Яйце діаметром до 0,7 мм, іржаво-червоне, зверху глянцеве з поздовжніми реберцями. Гусінь чорно-коричнева, міжсегментні смуги жовті чи оранжеві, спинна смуга чорна, бородавки чорні з чорно-білими краями. Голова чорна з жовтим рисунком. Лялечка коричнева з короткими волосками на кремастері.

Життєві особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–X). Метелики відкладають яйця на листя молочаїв (*Euphorbia sequieriana*, *E. cyparissias*). Молода гусінь живе по 30–70 особин на рослині. Зимуює лялечка.

Література: Кожанчиков, 1950; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Ключко, 2001; Ключко и др., 2001; Beck, 2000.

РІД *CRANIOPHORA* Snellen, 1867

103. *Craniophora ligustri* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка бирючинова

Совка бирючинная

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської об.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім північних р. та Сибіру). В Україні поширена скрізь.

Місцезабутання. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 103) переважно в заплавах лісах, трапляється у штучних лісових фітоценозах.

Карта 103. Поширення совки бирючинової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–38 мм. Передні крила чорно-бурі. Крило пляма всередині чорна, з білою та чорною облямівками. Ниркоподібна пляма всередині темно-бура з чорною та білою облямівками, зовні від них біла пляма. Задні крила сірі, темніші до зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 1,1 мм, світло-жовте з коричневими плямами; поздовжніх реберць 60–65, з них 30 досягають мікропілярної зони. Гусінь жовтувато-зелена, трохи звужена до переднього і заднього кінців. Спинна смуга жовта, бічні – жовті. Голова жовто-зелена. Лялечка коричнева, на спинній поверхні кремастера два, на вершині шість коротких шипиків.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII). Гусінь живиться листям бирючини (*Ligustrum*), бузку (*Syringa*), ясеня (*Fraxinus*), калини (*Viburnum*). Заляльковується в сіро-чорному коконі, лялечка зимує.

Література: Кожанчиков, 1950; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakitskiy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

CRANIOPHORA Snellen, 1867

***Craniophora pontica* (Staudinger, 1879)**

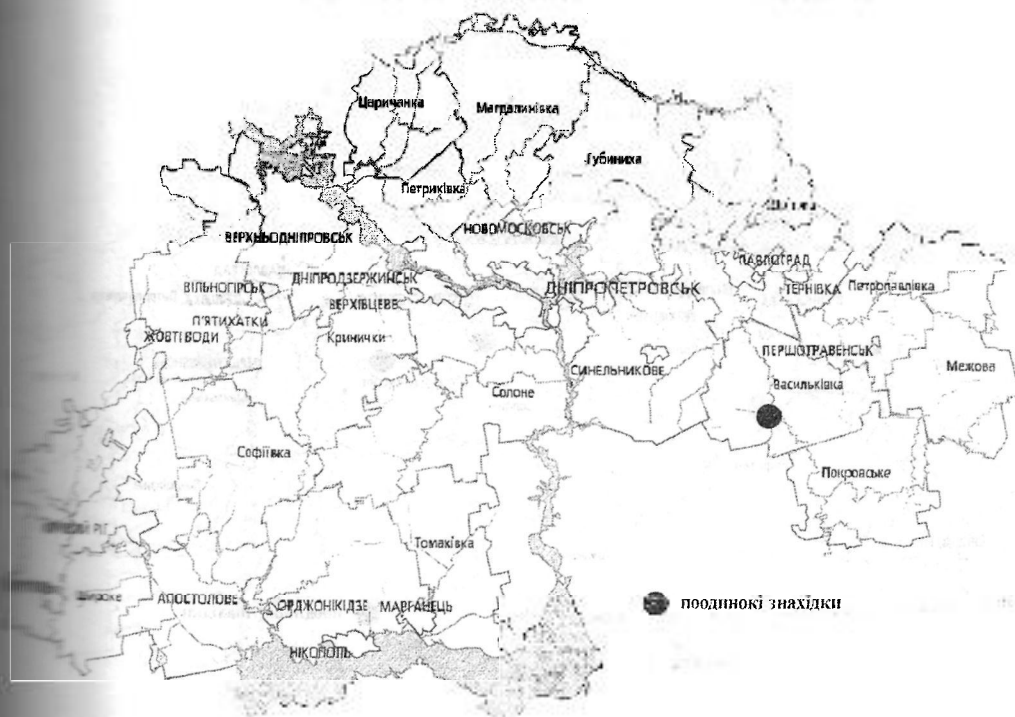
Совка понтійська

Совка понтийская

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Кавказя, Малої та Центральної Азії, Північна Африка), в Україні локально в степовій зоні та Криму.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 104) зустрічається на півдні, в степових екосистемах.

Карта 104. Поширення совки понтійської

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–32 мм. Передні крила світло-сірі з білими та темними штрихами, від основи крила відходить темний тонкий штрих. Кругла пляма на передній крилі жовто-сіра з чорною та білою облямівками, ниркоподібна пляма сіро-жовта, задня крилі з темною облямівкою. Підкрайова смуга біла, розірвана, торочка сіра. Задні крилі темняно-білі з темними жилками та затемненим зовнішнім краєм. Торочка біла.

Премагінальні стадії. Гусінь синювато-зелена, спинна та спинно-бічні смуги білі, голова забарвлена темніше, ніж тіло.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VIII), кормові рослини гусені: ясени (*Juglans*), після зимівлі також кропива (*Urtica*), шавлія (*Salvia*). Зимує гусінь.

Література: Кожанчиков, 1950; Rakosy, 1997; Ключко, 2003, 2006; Ключко и др., 2007; Ключко, Матов, Халаим, 2009; Beck, 1999, 2000.

ПІДРОДИНА *METOPONIINAE* Herrich-Schäffer, [1851]

РІД *APAUSTIS* Hübner, [1823]

105. *Apaustis rupicola* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

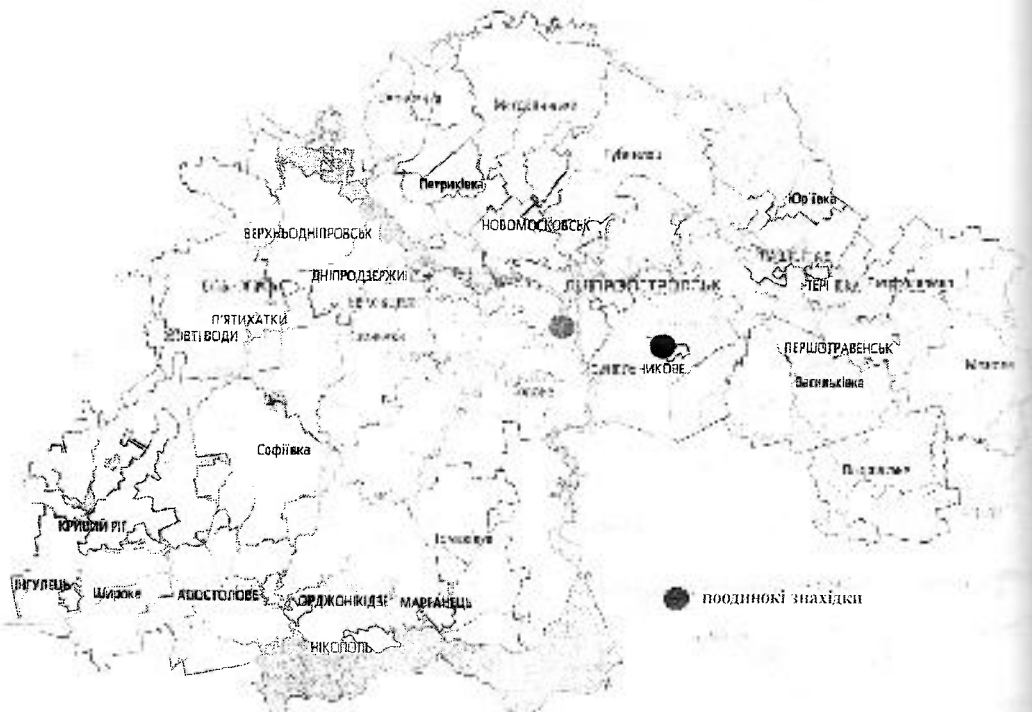
Апаустіс рупікола

Apaustis rupicola

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Східносередземноморський (від Центральної та Південної Європи до Приуралля, Малої та Середньої Азії). В Україні поширений локально в Степу та Криму.

Місцезеребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 105) переважно в степових балкових екосистемах долини р. Дніпро.

Карта 105. Поширення апаустіс рупікола

Морфологічні ознаки. Розмах крил 18–22 мм. Передні крила коричнево-сірі з чорними поперечними смугами. Ниркоподібна пляма всередині чорна, малопомітна. Торочка на обох парах крил біла. Задні крила димчато-темно-коричневі.

Преімагінальні стадії. Гусінь білувато-сіра, спинна, спинно-бічні та білі поздовжні смуги сірі з білою облямівкою, дихальцева смуга біла. Голова сіра.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VII). Геліофіл, метелики літають віднад квітками чабрецю (*Thymus*), споживають його нектар. Максимальний літ метеликів 9–11 і 15–17-й годинах. Зрідка летять на світло. Гусінь живиться на суцвіттях чабрецю.

Література: Seitz, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Ключко, 2000; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000.

1823, E. Hübner, [1823]

136. *Aegle kaekeritziana* (Hübner, [1799])

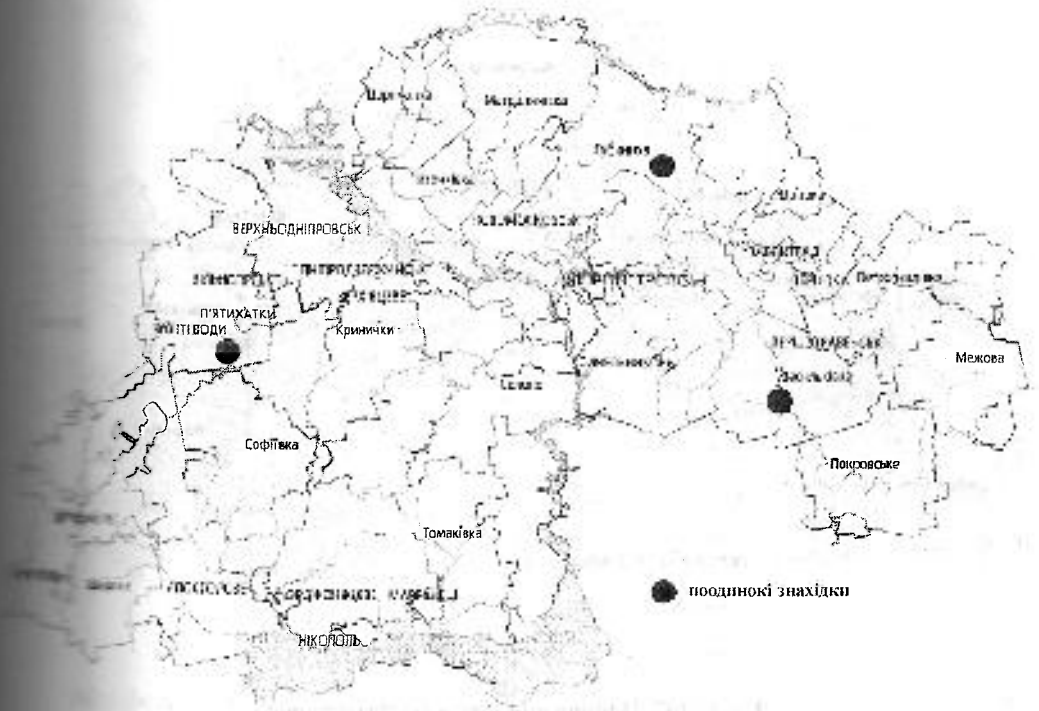
Aegle kaekeritziana

Aegle kaekeritziana

Голотипомія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Східносередземноморський (від Центральної та Південної Європи до Пиреней, Закавказзя, Малої та Передньої Азії). В Україні поширений локально в Сходу та Криму.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 106) зустрічається в байрачних екосистемах, на степових схилах.

Карта 106. Поширення аегле кекерітзіана

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–25 мм. Передні крила блискучо-жовті або жовтувато-жовті, кругла пляма має вигляд чорної крапки. Задні крила сіро-коричневі.

Презимігальні стадії. Гусінь від зеленувато-жовтого до жовтувато-сірого кольору. Спинна та спинно-бічні смуги сірі, нечіткі; піддихальцева – оранжево-жовто-коричнева. Голова світло-коричнева. Лялечка червоно-коричнева.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VIII). Гусінь живиться на сокирках (*Urtica*). Зимують лялечка. Степовий вид.

Література: Seitz, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Ключко, 2006; Ключко та др., 2001; Beck, 1999, 2000.

РІД *MYCTEROPLUS* Herrich-Schäffer, 1850

107. *Mycteroplus puniceago* (Boisduval, 1840)

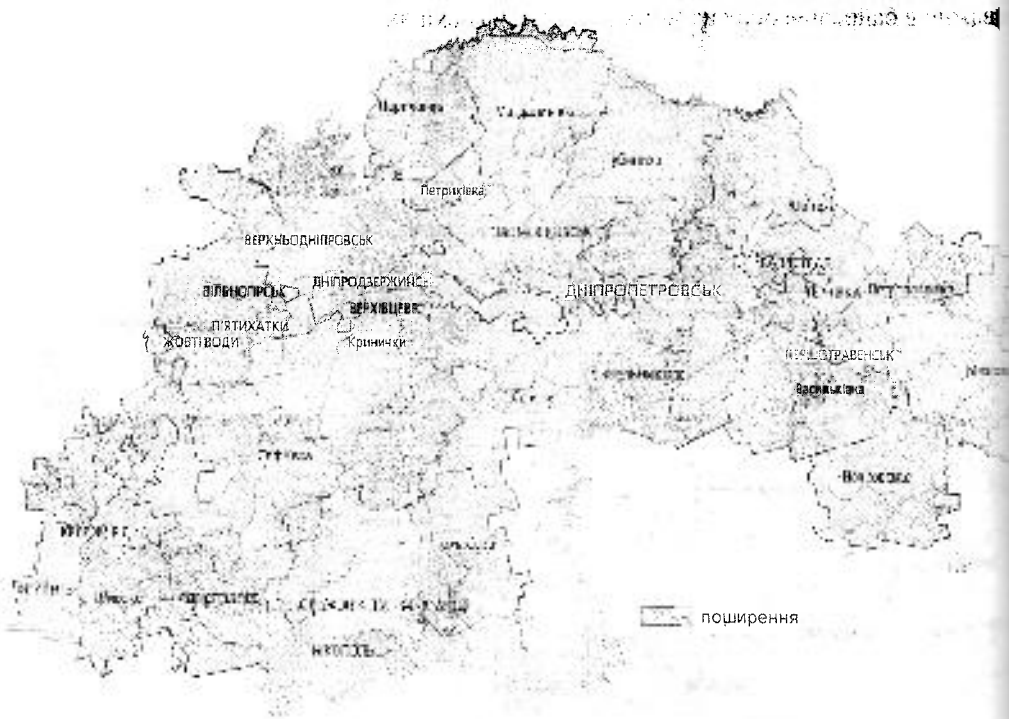
Совка гранатникова

Совка гранатниковая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Східносередземноморський (від Південної Європи до Алтаю, Мінусинська котловина та Центральної Азії). В Україні поширена всюди, крім Західного Полісся та Карпат.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно в степових екосистемах.

Карта 107. Поширення совки гранатникової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–36 мм. Передні крила вохристо-жовті з поперечніми смугами та ниркоподібною плямою помітні завдяки червоно-коричневим лусочкам.

Преімагінальні стадії. Гусінь червонувато-жовта. Спинна лінія нечітка, білі лінії червоні, облямовані знизу світло-жовтим забарвленням. Голова жовта.

Біологічні особливості. Одна генерація (VII–IX). Гусінь живиться зав'язями і незрілим насінням лутуги (*Atriplex*), лободи (*Chenopodium*). Зимують яйця. Степовий вид.

Література: Seitz, 1913; Rakosy, 1997; Ключко, 2006; Ключко и др., 2006; Beck, 1999, 2000.

Billberg, 1820

Совка темноплямиста (*[Denis & Schiffermüller], 1775*)

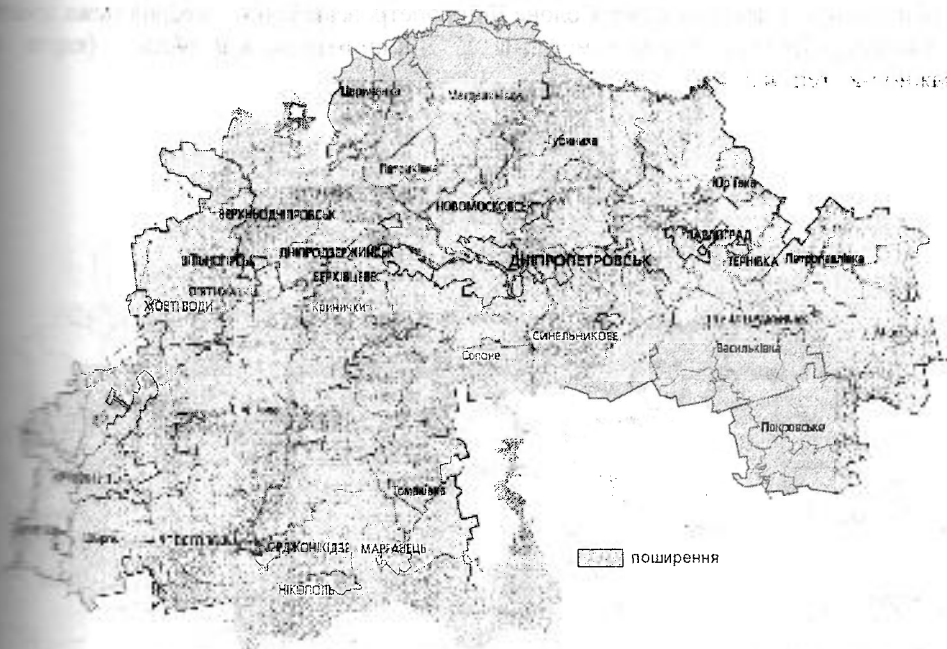
Совка темноплямиста

Совка темнопятнистая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Алтаю і Центральної Азії, окремі місцеві регіони; Північна Африка). В Україні поширений скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 108) переважно в степових екосистемах, інколи на узліссях.

Карта 108. Поширення совки темноплямистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20–28 мм. Передні крила сіро-коричневі з темним відтінком, поперечні смуги чорно-коричневі або чорні. Кругла пляма на передній крилі коричнево-сіра з чорною облямівкою. За коміркою від костального краю велика біла пляма. Задні крила сірувато-коричневі з білою плямою посередині і маленькою білою плямою біля внутрішнього краю.

Феімагінальні стадії. Яйце білувато-коричневе з червоно-коричневими смугами та поздовжніми реберцями. Гусінь жовтувато-сіра, іноді з червоним відтінком. Гусінь жовтувата з коричневими смугами. Спинна смуга світла, нечітка, спинно-бічні смуги білі, бічні білуваті, зверху з коричневою облямівкою. Дві перші пари черевних сегментів вкриті щетинками. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки 10–11 мм.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–IX). Метелики майже цілодобово активні, живляться на квітках конюшини, соняшника, бузку тощо. Поліфаг. Гусінь живиться листям подорожника (*Plantago*), березки (*Convolvulus*), плетуки (*Malva*), калачиків (*Malva*), лободи (*Chenopodium*) тощо. Заляльковується в ґрунті в земляному коконі. Лялечка зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Ключко и др., 2001; Ключко, 1997; Beck, 1999, 2000.

ПІДРОДИНА *CUCULLINAE* Herrich-Schäffer, 1845

РІД *CUCULLIA* Schrank, 1802

109. *Cucullia magnifica* Freyer, 1839

Каптурниця пишна

Капюшонница великолепная

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (степи Східної Європи, Північного Кавказу, Південного Уралу, Копет-Дагу, Тянь-Шаню, Західного та Східного Сибіру до Туви). В Україні поширена локально, смт. Солоне Дніпропетровської обл. – західна межа ареалу.

Місцезнаходження. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно на степових схилах.

Карта 109. Поширення каптурниці пишної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–44 мм. Передні крила з великими блискучими сріблясто-білими плямами, проміжки між ними та вузька смуга вздовж переднього краю крила сірувато-коричнева. Задні крила білі.

Преімагінальні стадії. Гусінь червонувато-коричнева, голова світло-коричнева з білими смугами, спинна смуга білувата, спинно-бічні білувато-вохристі.

Біологічні особливості. Одна генерація (VII–IX). Метелики живляться на квітках скабіози (*Scabiosa*), соняшника. Гусінь живиться квітками, зав'язями та насінням деяких видів полину (*Artemisia*).

Охорона. Занесений до Червоної книги України (III категорія). Чисельність низька, біотопи охороняються в ландшафтних та ботанічних заказниках.

Література: Alberti, Soffner, 1962; Ronkay, Ronkay, 1994; Червона книга України 1994, 2009; Beck, 1999, 2000; Ключко, 1973, 2006; Ключко и др., 2001.

111. *Cucullia argentina* (Fabricius, 1787)

Каптурниця срібляста

Капюшонница серебристая

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Словаччини по степах Східної Європи, Північного Кавказу, Південного Уралу, Алтаю до Туви; Мала і Центральна Азія). В Україні локально в Степу.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) спорадично в цілинних степових екосистемах.

Карта 111. Поширення каптурниці сріблястої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–36 мм. Передні крила жовтуваті-сірувато-коричневі з довгою вузькою сріблястою смужкою від основи крила і майже до кінця комірки. Задні крила білі з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Гусінь сірувато-зелена, голова сіро-зелена з темним малюнком. Спинна смуга біла, спинно-бічні мають вигляд ряду білуватих видовжених плям.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VIII). Гусінь активна цілодобово живиться квітками полину (*Artemisia campestris*, *A. scoparius*).

Охорона. Занесений до Червоної книги України, природоохоронний статус виду рідкісний. Чисельність низька, біотопи охороняються в ландшафтних та ботанічних заказниках.

Література: Ronkay, Ronkay, 1994; Червона книга ..., 1994, 2009; Векс, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

112. *Cucullia scorariae* Dorfmeister, 1853

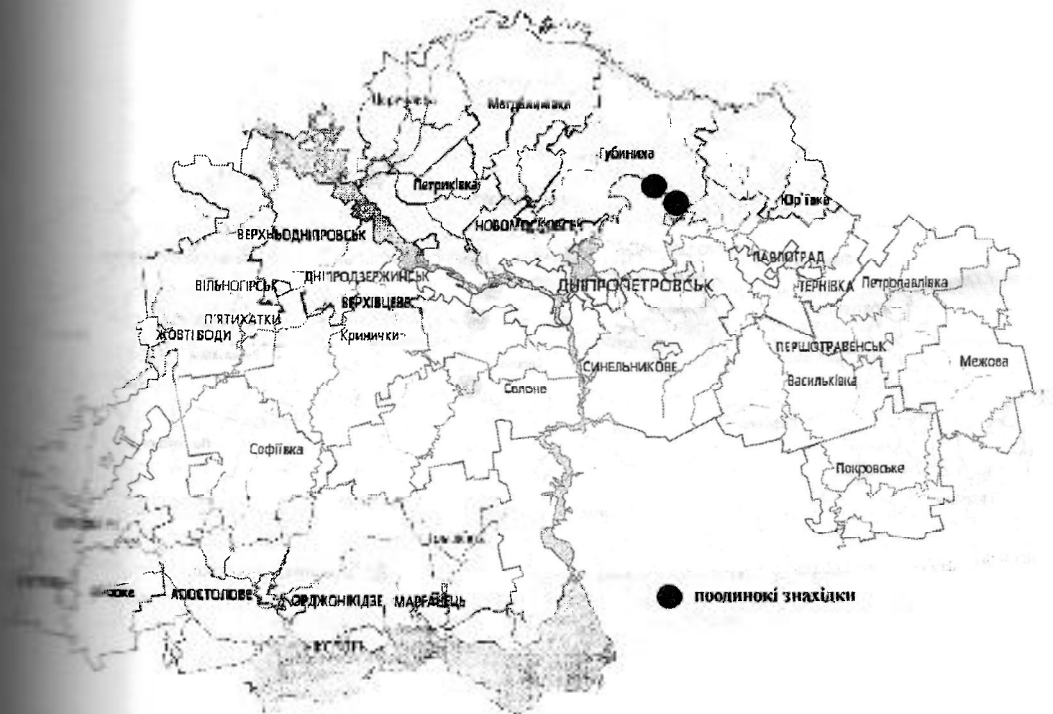
Каптурниця віникова

Каптурниця вінична

Економія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Центральної Європи і Балкан по степах Східної Європи, Північного Кавказу, Сибіру до Монголії, Китаю, Японії; Центральна Азія). В Україні локально.

Місце перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 112) знайдено в цілих степових екосистем долини р. Самара.

Карта 112. Поширення каптурниці віникової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–38 мм. Передні крила порівняно короткі, сірі з домішкою коричневого. Середнє поле з більш-менш квадратною плямою. Кругла пляма маленька, облямована білим. Ниркоподібна пляма червоно-коричнева. Задні крила світло-вохристі, темніші до зовнішнього краю.

Прегімагніальні стадії. Гусінь має мінливе забарвлення від червоно-коричневого до оливково-зеленого, голова коричнева з білим малюнком. Спинна смуга червона з темною облямівкою. Лялечка жовто-коричнева, кремастер короткий.

Екологічні особливості. Одна генерація (VII–VIII). Гусінь живиться на поліні ірисовому (*Artemisia scoraria*). Лялечка зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ronkay & Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Hübner, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 1993, 2006.

113. *Cucullia fraudatrix* Eversmann, 1837

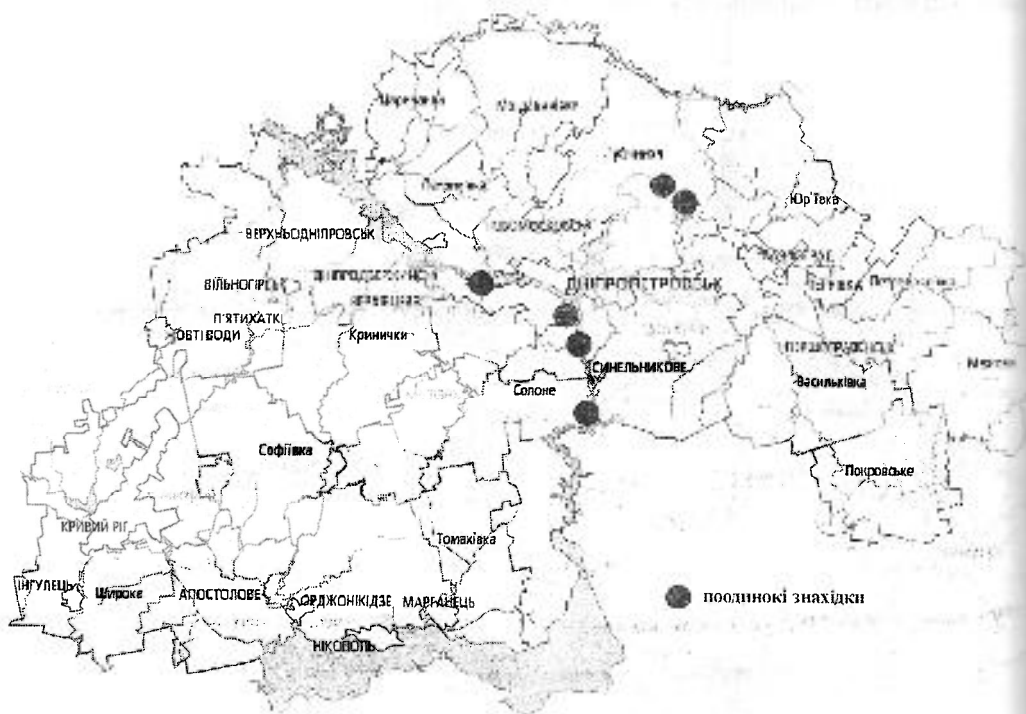
Каптурниця східна

Капюшонница восточная

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні скрізь, крім Криму.

Місцезнаходження. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 113) переважно в цілинних степових екосистемах.

Карта 113. Поширення каптурниці східної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–40 мм. Передні крила попелясто-сірі з коричневим відтінком. Темно-коричневий штрих відходить від основи крила, дві подібні штрихи в зовнішньому полі. Кругла і ниркоподібна пляма великі світло-сірі, ледь світліші за основний фон, із темною облямівкою. Задні крила вохристо-сірі, темніші до зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,8 мм, поздовжніх ребер 30–32. Гусінь завдовжки 26 мм, сірувато-зелена чи зеленувато-біла, спинна смуга світла з темною облямівкою; вздовж боків ряд бурих, направлених навкіс рисок. Голова білувата із зеленими крапками. Лялечка восково-жовта, кремастер овальної форми.

Біологічні особливості. Одна генерація (кінець V–VIII). Гусінь живиться на полині звичайному (*Artemisia vulgaris*). Лялечка зимує.

Література: Мержеєвская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Ключко и др., 2001; Ключко, 2005; Beck, 1999, 2000.

Cucullia absinthii (Linnaeus, 1761)

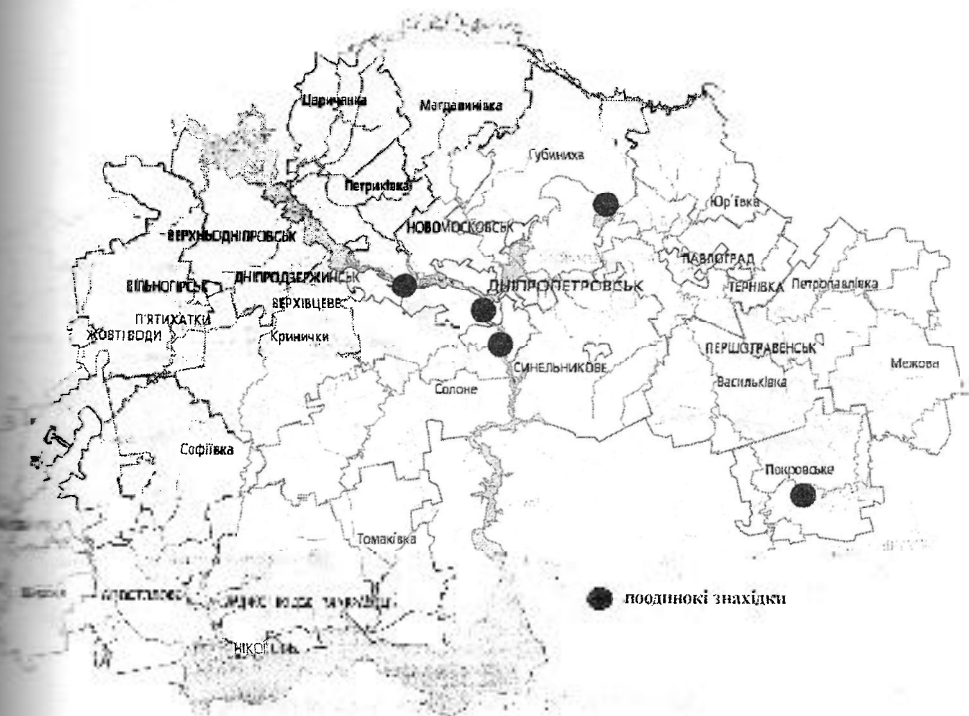
Каптурниця коричнева

Каптурница коричневая

Екологія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський степовий вид (від Європи до оз. Байкал; Мала та Велика Азія). В Україні поширена скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 114) зустрічається в степових екосистемах.

Карта 114. Поширення каптурниці коричневої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–44 мм. Передні крила мають мінливе забарвлення, частіше сірі з вохристим відтінком, темно-сірі або чорнуваті. Кругла та овальна пляма світло-сірі з чорними крапками всередині. Задні крила світлі з темними жилками.

Імагогінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,64 мм, поздовжніх ребер 25–27. Гусінь зелена, завдовжки 38 мм, сегменти потовщені у вигляді конусо-бурих горбочків. Спинна та спинно-бічні смуги білі. Голова жовтувата з темними плямами. Лялечка завдовжки 16 мм, жовта із зеленими плямами кришечками, кремастер ложкоподібний.

Екологічні особливості. Одна генерація (кінець V–IX). Гусінь живиться на різних видах Artemisia (*Artemisia vulgaris*, *A. absinthium*, *A. campestris*). Зимують лялечка.

Література: Мержеєвська, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

115. *Cucullia argentea* (Hufnagel, 1766)

Каптурниця срібна

Капюшонница серебряная

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 19 у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі). В Україні локально та зрідка, майже скрізь, крім Карпат і Криму.

Місцезребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 115) знахідка в степовій балці колишньої порожистої частини долини р. Дніпро.

Карта 115. Поширення каптурниці срібної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 31–41 мм. Передні крила зелені з переважно сріблястим кольором біля основи та зовнішнього краю, з великою сріблястою плямою у серединному полі. Кругла та ниркоподібна пляма також срібляста з чорно-зеленим мазком. Задні крила білі, коло зовнішнього краю оливково-бурі.

Преімагінальні стадії. Гусінь жовтувато-зелена з червонувато-коричневими підвищеннями на тергітах кожного сегмента, спинна смуга жовтувато-біла. На грудях жовтувато-білі плями, дихальця жовті з чорною облямівкою. Голова з коричневими плямами, лобний трикутник з білуватою облямівкою. Лялечка жовтувато-коричнева. Крилові кришки зеленуваті, кремастер короткий.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VIII), кормові рослини гусені – *Artemisia vulgaris*, *A. campestris*, *A. maritima*). Лялечка зимує.

Охорона. Занесений до Червоної книги України, природоохоронний вид рідкісний. Чисельність низька, біотопи охороняються в ландшафтних та ботанічних заказниках.

Література: Ламперт, 1913; Мержеевская, 1971; Forster, Wohlfahrt, Giehsler, 1977; Червона книга України, 1994, 2009; Ronkay, Ronkay, 1994; Рогов, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

119. *Cucullia lactucae* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

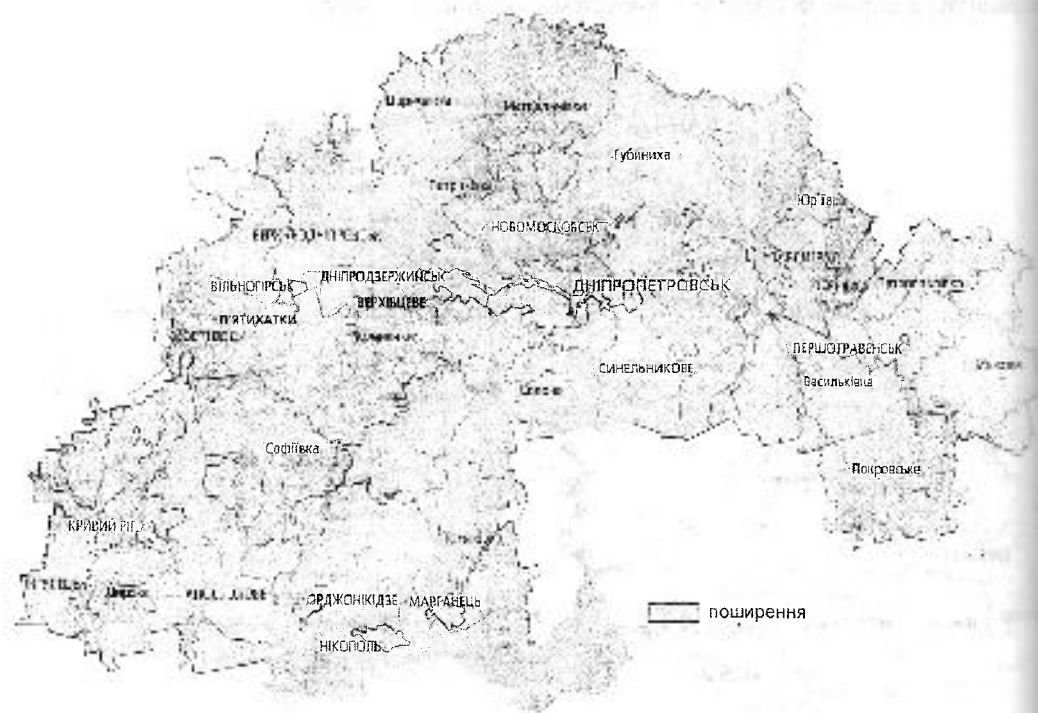
Каптурниця салатна

Капюшонница салатная

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Забайкалля, крім північних районів). В Україні локально скрізь.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 119) переважно в цілинних степових екосистемах.

Карта 119. Поширення каптурниці салатної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 44–53 мм. Передні крила широкі і великі з більш-менш заокругленою вершиною, темно-сірі. Від основи крила відходить чорний штрих. Плями редуковані. Задні крила вохристі, біля зовнішнього краю буро-сірі.

Преімагінальні стадії. Гусінь товста, циліндрична, біла з жовтою спинною смугою на кожному сегменті оранжева пляма. З боків великі чорно-сині плями, бічна смуга жовта з чорними крапками. Лялечка видовжена з довгим лопатоподібним кремастером.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Гусінь живиться на салаті (*Lactuca*), нечуйвітрі (*Hieracium*), жовтому осоті (*Sonchus*). Зимує лялечка.

Економічне значення. Відомий як третьорядний шкідник салату.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

120. *Cucullia umbratica* (Linnaeus, 1758)

Каптурниця сіра

Каптурниця серая

Економія. Один із 36 видів роду у фауні України; один із 18 видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі).

Місце перебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 120) скрізь.

Карта 120. Поширення каптурниці сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 45–57 мм. Передні крила світло-сірі з темною темно-сірих і коричневих лусочок. Кругла та ниркоподібна плями почасті з темнішими лініями і плямами. Задні крила самців білуваті з темними плямами, у самок темно-коричневі.

Прегімагнальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,8 мм, з 32–34 невисокими реберцями, з яких 15–16 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки до 50 мм, коричнева з чорними гранулами. Голова темно-бура або майже чорна з червоно-жовтими плямами. Спинна смуга червоно-жовта, такого ж кольору спинно-бічна та бічна смуги. Лялечка коричнева, завдовжки 23 мм, широка, з лопатоподібним із двома гачкоподібними і двома прямими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Гусінь живиться на жовтих квітах (*Sonchus*), нечуйвітрі (*Hieracium*), цикорії (*Cichorium*), кульбабі (*Taraxacum*) тощо. Зимуює лялечка в міцному земляному коконі, іноді двічі.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1970; Giehsler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Ключко, 2006; Ключко и др., 2008; Beck, 1999, 2000.

121. *Cucullia biornata* Fischer von Waldheim, 1840

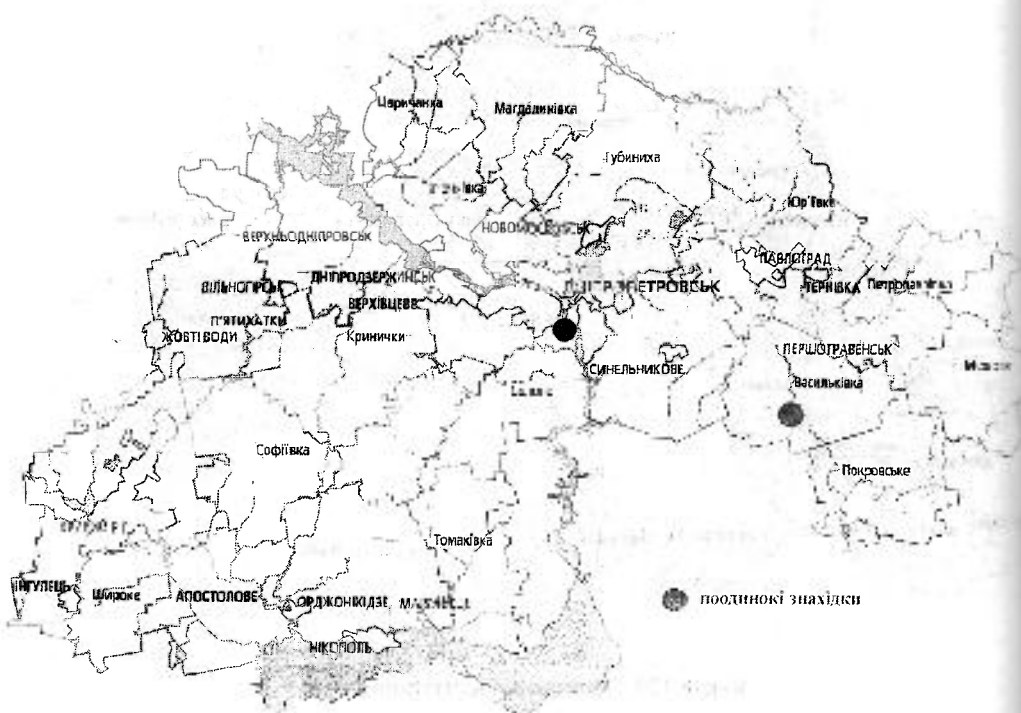
Каптурниця біорната

Капюшонница биорната

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Чорноморського узбережжя Болгарії та Румунії, степів України, Поволжя, Кавказу до Далекого Сходу Росії та Монголії). В Україні скрізь у степах.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 121) переважно в цілинних степових екосистемах.

Карта 121. Поширення каптурниці біорната

Морфологічні ознаки. Розмах крил 45–55 мм. Передні крила дуже довгі та вузькі, білувато-сірі з блакитно-сірим відтінком. Кругла та ниркоподібна пляма відсутня або ледве намічені, добре помітні дві довгі жовтувато-вохристі плями. Задні крила самців білуваті з темними жилками, у самок темніші.

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Біологія вивчена не достатньо. Відомо, що в межах України дві генерації (V–VI, VII–VIII).

Література: Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

122. *Cisullia campanulae* Freyer, [1831]

Каптурниця дзвоникова

Каптурниця колокольчикова

Економія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів дніпропетровській області.

Екогеографія. Західнопалеарктичний диз'юнктивний (у Європі в гірських системах Альп, Апенін, Балкан, Карпат, Південного Уралу, в Азії на Алтай). В Україні зустрічається зрідка в Карпатах, Лісостепу і Степу.

Екологія. У Дніпропетровській області (карта 122) зустрічається тільки в цілинних степових екосистемах.

Карта 122. Поширення каптурниці дзвоникової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 47–52 мм. Передні крила видовжені, з темним сіро-коричневим відтінком у середній частині. Кругла голова з темними плями синювато-сірі з чорною облямівкою. Жилки чорні. Задні крила сіро-сірі, у самок темніші.

Проміжні стадії. У гусені молодшого (1–3) віку тулуб чорнуватий, пізніше сірий з чорними плямами і крапками. Голова біла з чорним рисунком. Спинна екада з окремих видовжених плям. Лялечка червоно-коричнева з дуже темним рисунком, кремастер ложкаподібний.

Особливості. Одна генерація (V–VIII). Гусень живиться на дзвониках (*Campanula rotundifolia*), вересі (*Calluna*), кульбабі (*Taraxacum*). Лялечка зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко. 2006.

123. *Cucullia chamomillae* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

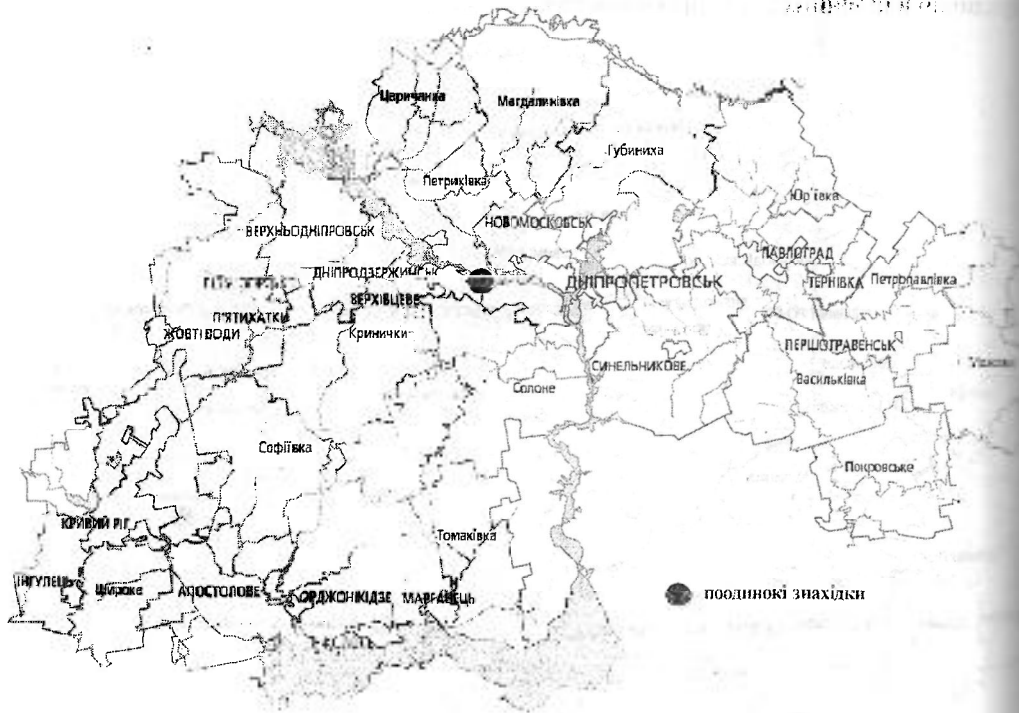
Каптурниця ромашкова

Капюшонниця ромашкова

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа, крім півночі, Закавказзя, Мала Азія, Північна Африка). В Україні локально і зрідка.

Місцезнаходження. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) єдина знахідка на території Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Карта 123. Поширення каптурниці ромашкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 41–50 мм. Передні крила видовжені, вільно із загостреною вершиною, забарвлення мінливе: від сірого до коричнювато-сірого. Кругла пляма відсутня, ниркоподібна пляма ледве намічена. Задні крила світліші з домішкою коричневого, у самок часто темно-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8 мм, біле з червоно-коричневими плямами; поздовжніх реберець 27–28, з них 10–12 досягають мікропілярної лінії. Гусінь товста, циліндрична, зеленувато-сіра або червонувата з червоними чи бурими плямами на спині. Голова жовто-коричнева з темними плямами. Лялечка з коротким лопатоподібним кремастером, на його вершині чотири щетинки.

Біологічні особливості. Одна генерація (IV–V). Гусінь живиться на ромашці (*Matricaria*), романі (*Anthemis*), деревії (*Achillea*), хризантемах (*Chrysanthemum*), нагідках (*Calendula*). Зимують лялечка.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2001; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

Cucullia santonici (Hübner, [1813])

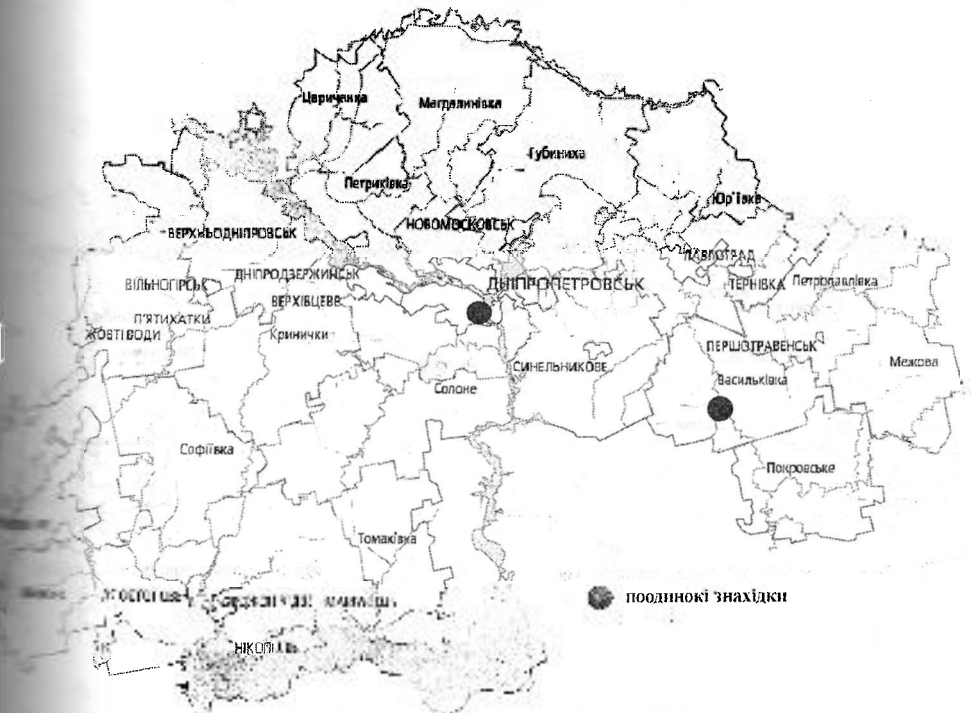
каптурниця полинова південна

чаша полынная южная

Зоологія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів дніпропетровській області.

Розповсюдження. Середземноморський (Європа: Альпи, Балкани, від Чорноморського узбережжя до Болгарії, Румунії, України, Південно-Східної Росії до Південного Уралу, Центральної Азії). В Україні локально в Лісостепу, Степу, Криму.

Умови перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 124) зустрічається в цілих степових екосистемах лівобережжя р. Дніпро.

Карта 124. Поширення каптурниці полинової південної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–49 мм. Передні крила відносно широкі, заокругленою вершиною, забарвлення синювато-сіре з фіолетовим відблиском. Кругла темна пляма всередині сірі, обведені чорним. Задні крила білуваті, біля краю коричнюваті.

Зовнішній вигляд. Гусінь сірувато-зелена, спинна смуга білувата, спинно-бокові смуги складаються з косих білих плям та зелених чи сіро-зелених проміжків. Голова біла з білим малюнком.

Особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII). Гусінь живиться на полині (*Absinthium*, *A. santonica*), можливо, також на ромашках (*Matricaria*, *Achillea*). Зимують лялечка.

Література: Seitz, 1914; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Ключко, 2006; Ключко, 2001; Beck, 1999, 2000.

127. *Cucullia asteris* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

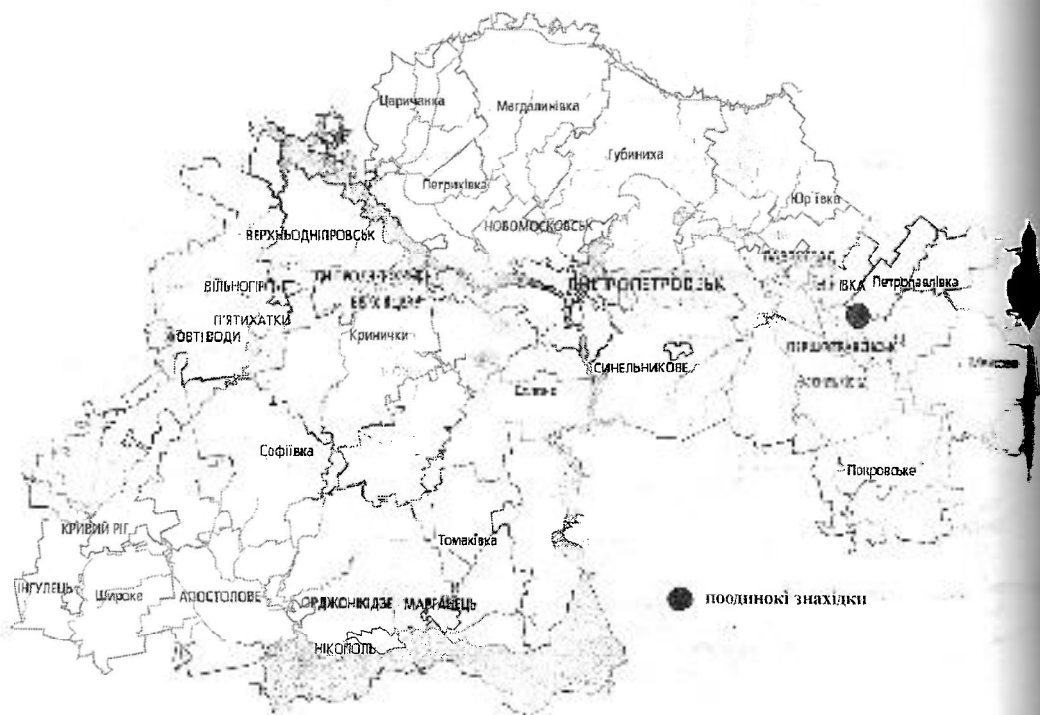
Каптурниця айстрова

Катюшонница астровая

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Алтаю і Туви; в Україні скрізь, крім Карпат).

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 127) переважно в цілиних степових екосистемах лівобережжя р. Дніпро.

Карта 127. Поширення каптурниці айстрової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–50 мм. Передні крила довгі, вузькі, сірі з синювато-фіолетовим відтінком. Забарвлення костального краю червонувато-коричневе. Кругла і ниркоподібна пляма всередині сірі з коричневою облямівкою. Задні крила сірувато-бурі, коричневі біля зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки до 45 мм, зелена, спинна і спинно-брюшна смуги жовті, облямовані зеленим. Дихальця білі з чорною облямівкою. Голова зелена з світло-коричневою з чорними крапками. Лялечка завдовжки до 20 мм, червоно-жовта з бураю з коротким хоботком, кремастер ложкаподібний з чотирма прямими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–IX). Метелики живляться на квітках *Silene*, *Dianthus*, *Carduus*, *Cirsium*, *Nicotiana*. Гусінь живиться переважно на квітках айстр (*Aster amellus*, *A. linosyris*), золотушника звичайного (*Solidago virgaurea*). Заллялюється в дуже щільному яйцеподібному коконі в ґрунті. Лялечка зимує.

Література: Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giesler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Ключко, 2006; Ключко и др., 2001; Beck, 1999, 2000.

128. *Cucullia scrophulariae* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Каптурниця звичайна

Каптурница обыкновенная

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа, крім півночі, захід Малої Азії), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 128) зустрічається в ектонних ценозах між лісосмугами, байрачними лісами, парковими насадженнями й степовими фітоценозами.

Карта 128. Поширення каптурниці звичайної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–47 мм. Передні крила світло-вохристі чи жовто-сірі, костальний край широко затемнений темно-бурим (димчасто-сірим чи жовто-коричнево-сірим) пігментом, задній край має вузьке чорно-буре затемнення. Кругла та ниркоподібна плями здебільшого відсутні. Задні крила самця жовті з коричнево-сірим затемненням біля зовнішнього краю, у самки задні крила жовті, при основі світліші.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 32–55 мм, зеленувата з синюватим відтінком. Голова зеленувато-жовта з чорними плямами. Спинна, спинно-бічні та підхвіщеві смуги жовті, щетинки коричневі, розміщені на великих видовжених чорних плямах, на всіх сегментах, на спинному та спинно-бічному полях є чорні смужки, які перериваються в області відповідних смуг. Лялечка завдовжки 22–22,8 мм, жовто-бура, кремастер лопатоподібний із чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII), кормові рослини гусені: ранник жовтий (*Scrophularia nodosa*), дивина чорна (*Verbascum nigrum*). Зимують лялечка.

Література: Мержеєвська, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

129. *Cucullia lychnitis* (Rambur, 1833)

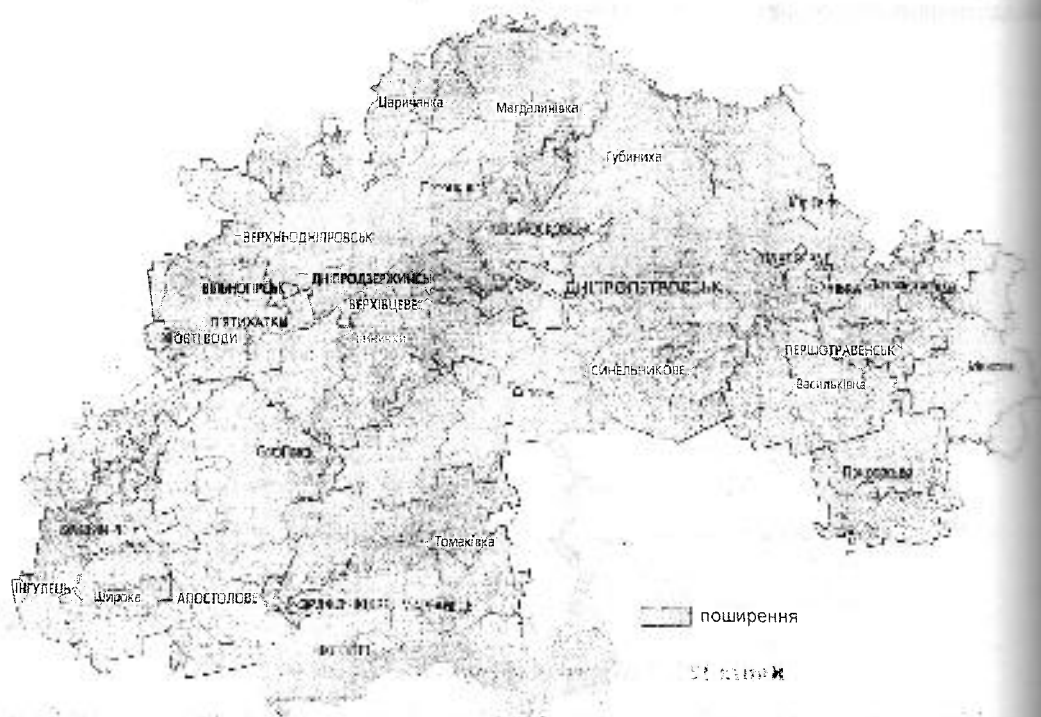
Каптурниця буро-сіра

Капюшонница буро-серая

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа, крім півночі, Північна Африка, Передня Азія до Ірану). В Україні скрізь.

Місцєперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно в цілинних степових екосистемах.

Карта 129. Поширення каптурниці буро-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–44 мм. Передні крила довгі, вузькохристо-жовті чи вохристо-сірі. Кругла та ниркоподібна плями облямовані чорними крапками. Торочка зубчата. Задні крила вохристо-білі з коричневими жилками сірувато-коричневі до зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки до 43 мм, світло-жовта чи білувата з чорними та жовтими плямами. Посередині кожного сегмента жовті плями зливаються, утворюючи суцільну смужку (перев'язь). Голова жовта з чорними плямами. Дихальця жовті з чорною облямівкою. Лялечка завдовжки 18,8 мм, жовтобура, кремастер лопатоподібний з двома гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VII). Гусінь живиться квітками та зав'язями дивини (*Verbascum lychnitis*, *V. nigrum*), ранника (*Scrophularia*). Заляльковується в міцному яйцеподібному коконі в ґрунті, лялечка зимує (іноді двічі).

Література: Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehs, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2006.

130. *Cucullia verbasci* (Linnaeus, 1758)

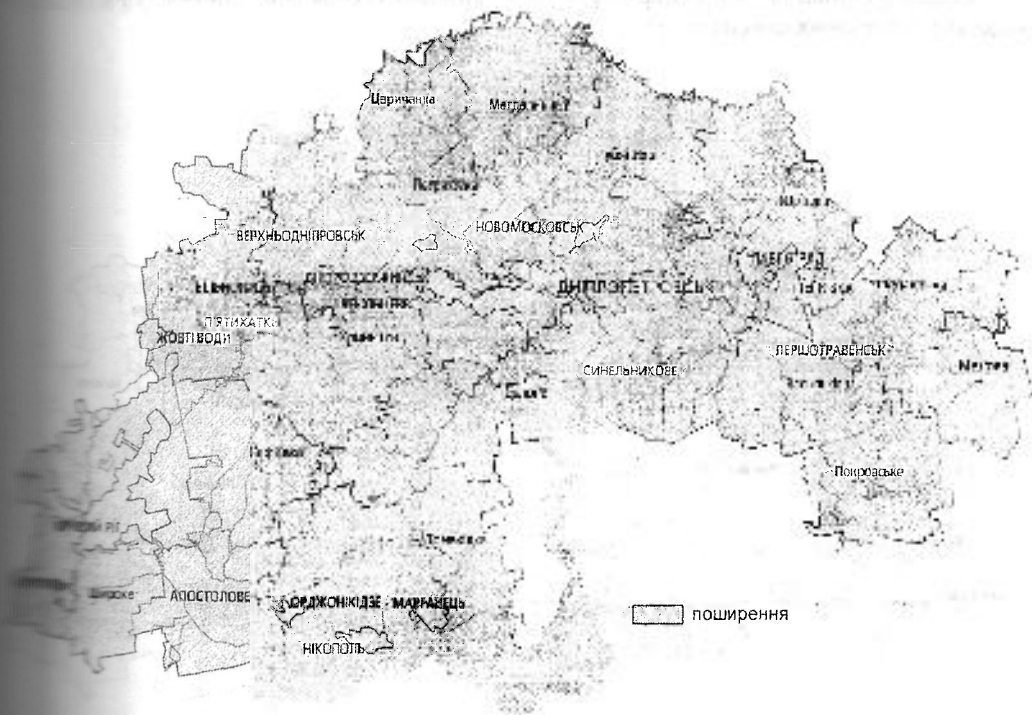
Копурниця дивинова

Копурница коровяковая

Таксономія. Один із 36 видів роду у фауні України, один із 18 видів Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа, крім півночі, до Південного Уралу південної Азії; Мала Азія, Північна Африка). В Україні скрізь.

Місцезабутання. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 130) зустрічається в екотонах степової й штучної лісової рослинності.

Карта 130. Поширення копурниці дивинової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 48–56 мм. Передні крила довгі, широкі, коричневі (задні короткі). Кругла і ниркоподібна пляма редуковані. Торочка зубчаста.

Трематогонні стадії. Яйце діаметром 0,78 мм, біле, з 32–34 поздовжніми смугами, з яких 13–14 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки до 44 мм, біла чи з домішкою зеленого, з чорними та жовтими плямами. Голова жовта з темними плямами. Лялечка коричнево-жовта з довгим хоботком, форма кремастера подібна до овальної.

Біологічні особливості. Одна генерація (IV–IX). Гусінь живиться квітками та листям дивини (*Verbascum*), цельзії (*Celsia*), ранника (*Scrophularia*). Лялечка зимує.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, Gensler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1994; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2006.

ПІДРОДИНА *ONCOCNEMIDINAE* Forbes & Franclemont, 1954

РІД *CALOPHASIA* Stephens, 1829

131. *Calophasia lunula* (Hufnagel, 1766)

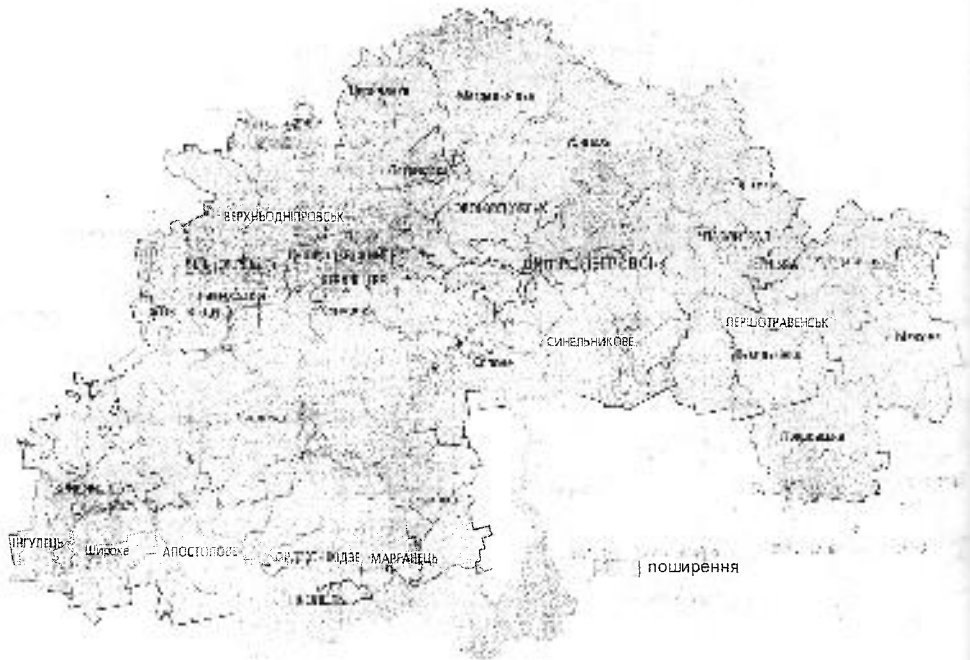
Совка короткокрыла бура

Совка короткокрылая бурая

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Голарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Північна Америка). В Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-І. У Дніпропетровській області (карта 131) переважно в степових екосистемах.

Карта 131. Поширення совки короткокрылої бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–32 мм. Передні крила досить широкі, коричневі з сірим відтінком; медіальні смуги подвійні, всередині білі. Додатково і ниркоподібна плями білуваті з чорною облямівкою. Задні крила бурувато-білі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,76 мм, світло-жовте, з 20–24 поздовжніми реберцями, з яких 11–13 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки до 35 мм, тіло і голова попелясто-блакитні з чорними плямами. Спинна і піддихальні смуги жовті. Лялечка завдовжки до 15 мм, коричнево-бура; хоботок утворює відросток над сегментами; кремастер прямокутний з чотирма притупленими шипами.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–IX). Метелики відкладають яйця по одному. Гусінь живиться на льонках (*Linaria vulgaris*, *L. genistifolia*), ротику (*Antirrhinum*). Зимуює лялечка у щільному коконі.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giesler, 1977; Ronkay, Ronkay, 1995; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

1172. *Calophasia opalina* (Esper, 1793)

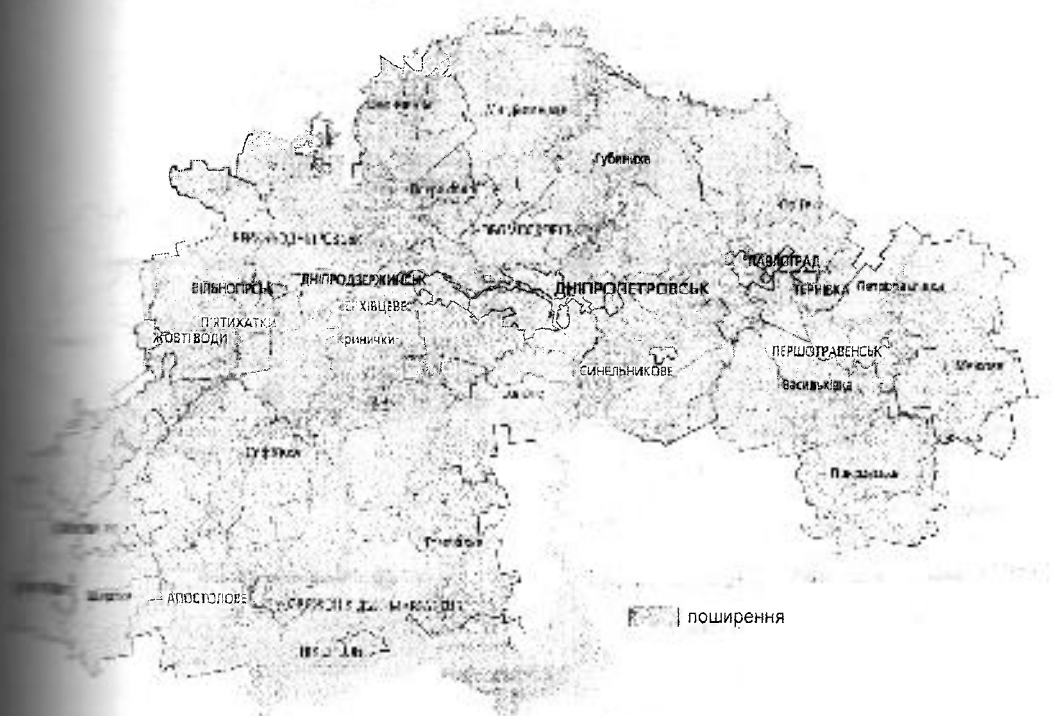
Calophasia opalina Borkhausen, 1792

совка короткокрила біла

совка короткокрылая белая

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.
Ареал. Середземноморсько-центральноазійський (від Південної та Центральної Європи до Центральної Азії; Аравійський півострів, Північна Африка). В Україні поширена в Лісостепу, Степу та Криму.

Міцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 132) поширено в степових ценозах долини р. Дніпро.

Карта 132. Поширення совки короткокрилої білої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–31 мм. Передні крила білі з домішкою сірого, зовнішня медіальна смуга подвійна. Кругла пляма відсутня. Додаткова медіальна пляма маленькі, білі. Задні крила білі, біля зовнішнього краю бурі.

Премагінальні стадії. Гусінь жовтувато-біла, спинна смуга жовта, вздовж тіла розсіяні чорних плям та крапок. Голова від жовтого до синьо-сірого забарвлення з чорним малюнком. Лялечка жовто-коричнева з видовженим хоботком.

Сезонні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–VIII). Гусінь живиться на люцерні (*Linaria vulgaris*), ротиках (*Antirrhinum*), сокирках (*Delphinium*), скабіозі (*Scabiosa*). Зимуює лялечка в коконі.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ronkay, Ronkay, 1995; Rakosy, 1997; Beck, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *OMPHALOPHANA* Hampson, 1906

133. *Omphalophana antirrhinii* (Hübner, [1803])

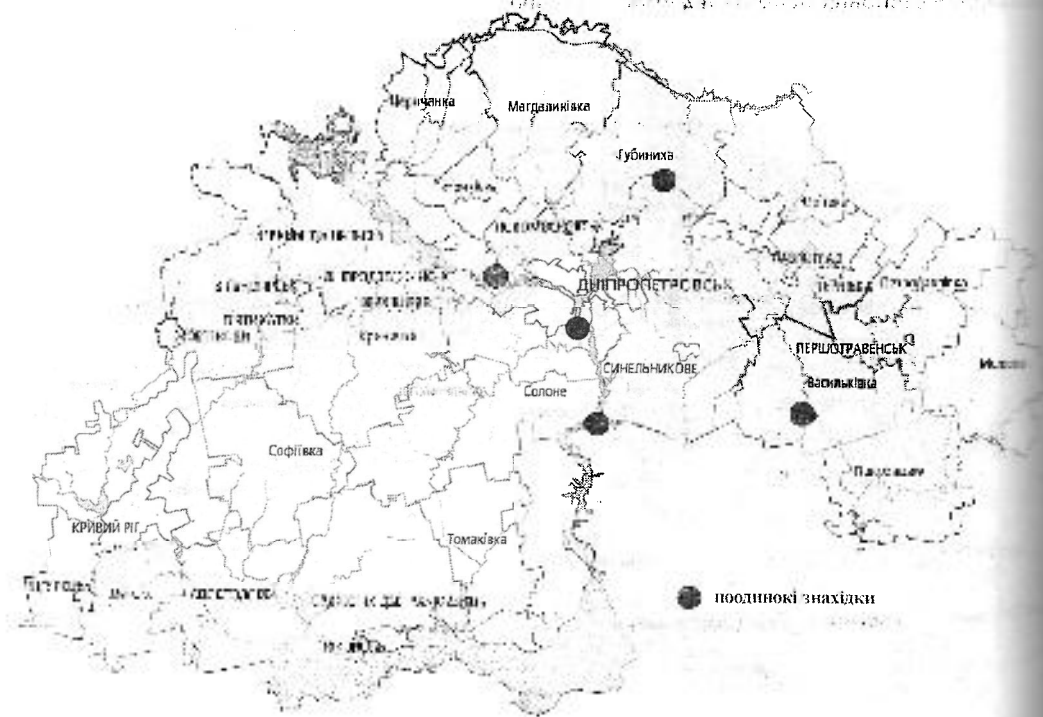
Совка коротка

Совка короткая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Малої та Центральної Азії). В Україні поширена в Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно в степових екосистемах.

Карта 133. Поширення совки короткої

Морфологічні ознаки. Вусики самців зубчасті. Розмах крил 26–32 мм. Передні крила сірувато-коричневі, медіальні смуги подвійні, темні, сіро-коричневі з білуватим вохристим. Кругла і ниркоподібна плями добре розвинені, темно-коричневі з білою облямівкою. Задні крила білуваті, біля зовнішнього краю бурі.

Преймагінальні стадії. Гусінь зелена, спинна смуга широка білувато-жовта, спинно-бічні та бічні смуги вузькі жовто-білі. Голова зелена з білим малюнком. Дихальця білі з чорною облямівкою. Лялечка червоно-бура, з двома короткими шипиками на лопатоподібному кремастері.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–VIII). Гусінь живиться квітками та недозрілим насінням льонків (*Linaria*), ротиків (*Antirrhinum*), скабіози (*Scabiosa*) та головачки (*Cephalaria*). Зимують лялечка в білому коконі на ґрунті або між стеблами.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ronkay, Ronkay, 1995; Rakosy, 1997; Велічко, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

ONCOCNEMIS Lederer, 1853

134. *Oncocnemis confusa* (Freyer, 1842)

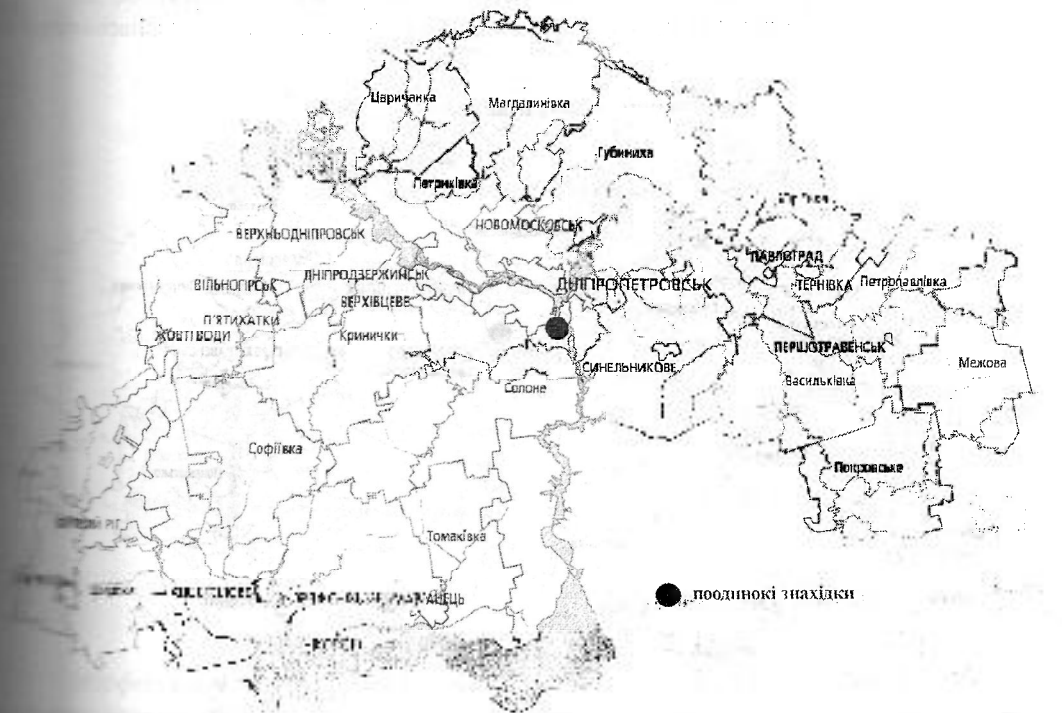
Oncocnemis confusa

Oncocnemis confusa

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Східносередземноморський (від степів України та Росії до Південного Північчя, Кавказу, Малої Азії та Ірану). В Україні локально і дуже рідко.

Умови перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 134) зустрічається в степових екосистемах колишньої порожистої частини долини р. Дніпро.

Карта 134. Поширення онкокнеміс конфуза

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–32 мм. Забарвлення передніх крил мінливе: від червонувато- чи вохристо-коричневого до сірувато-коричневого, медіальні смуги червоно-коричневі, подвійні. Кругла та ниркоподібна плями маленькі, округлі, часто ледь помітні. Задні крила червонувато-вохристі, біля зовнішнього краю коричневі.

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. На території України біологія вивчена недостатньо. Відомо, що розвиток відбувається протягом однієї генерації (VII–IX).

Література: Будашкин, Ключко, 1990; Ronkay, Ronkay, 1995; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *EPIMECIA* Guenée, 1839

135. *Epimecia ustula* (Freyer, 1835)

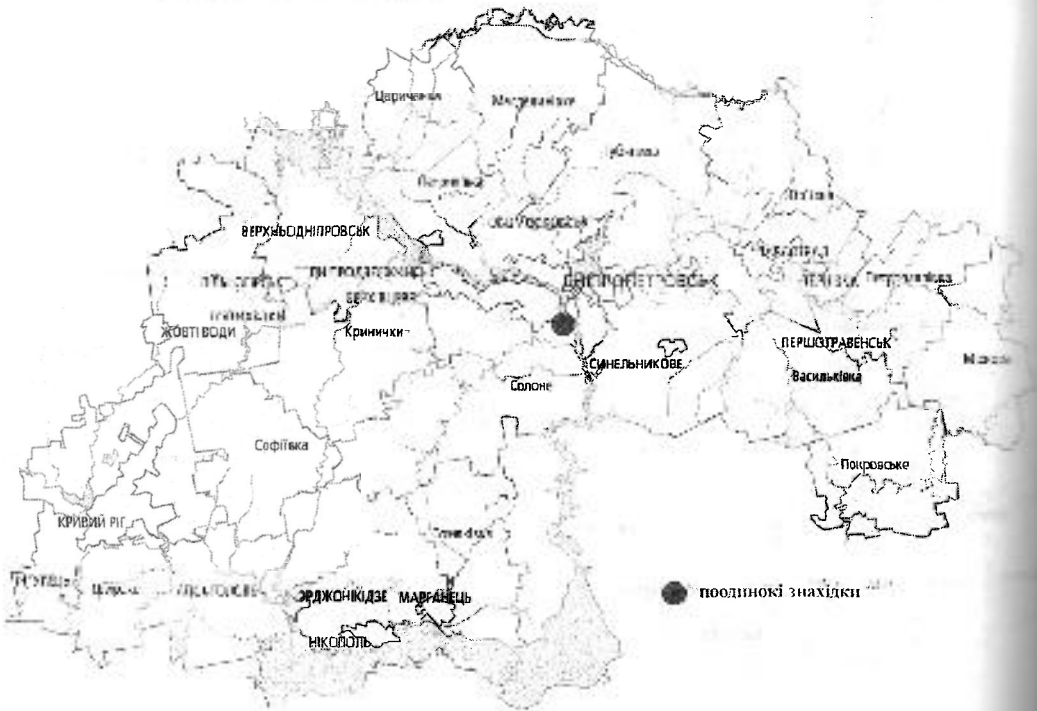
Епімеція скабіозова

Эпимеция скабиозовая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Південної Європи до Малої Азії та Тува). В Україні локально в Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 135) поодинокі знахідки в степових екосистемах.

Карта 135. Поширення епімеції скабіозової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–34 мм. Особини весняної та літньої генерацій часто відрізняються за розміром. Передні крила темно-сірі з коричневим відтінком, рисунок редукований. Кругла і ниркоподібна плями маленькі, білуваті, оточені темно-сірим. Задні крила білуваті з коричневими жилками. Зовнішнього краю сіро-коричневі.

Преімагінальні стадії. Гусінь тонка, зелена. Спинна та спинно-бічна смуги жовто-білі, бічні смуги чевонуваті. Голова зелена, маленька. Дві перші пари черевних ніжок укорочені. Лялечка червоно-коричнева з видовженим хоботком.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VI–IX). Метелики живуть на квітках гвоздикових та айстрових. Гусінь живиться на скабіозі (*Scabiosa*) та хризантемах (*Chrysanthemum*). Заляльковується в щільному білому коконі. Зимують лялечка, іноді гусінь.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ronkay, Ronkay, 1995; Rakosy, 1997; Висоцький, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

НА *AMPHIPYRINAE* Guenée, 1838

AMPHIPYRA Ochsenheimer, 1816

***Amphipyra pyramidea* (Linnaeus, 1758)**

пірамідальна

пирамидальная

номія. Один із шести видів роду у фауні України, один із п'яти видів дніпропетровській області.

Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія), в Україні скрізь.

Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 136) переважно в садових насадах, в головних лісах р. Самара та Оріль, інколи в парках і садах.

Карта 136. Поширення совки пірамідальної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 48–54 мм. Передні крила сірувато-бурі з темним відтінком, внутрішня і зовнішня медіальні смуги зубчасті, паралельні. Кругла пляма маленька, білувата, всередині темне ядро. Задні крила з коричневим відтінком, костальний край темно-сірий.

Примігальні стадії. Яйце фіолетове, діаметром 0,55–0,7 мм, поздовжніх ліній 32, з них 16 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 38–50 мм, зелена з білим рисунком. Спинна смуга біла. Піддихальцева смуга вузька, жовта. На 7-му сегменті горбик із червоною вершиною. Лялечка завдовжки 12 мм, коричнево-бура з кремастером конічної форми, із двома зігнутими відростками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VII–X). Поліфаг, гусінь живиться листям яблуні (*Malus pumila*), граба (*Carpinus*), тополі (*Populus*), терну (*Prunus spinosa*). Зимують яйця.

Економічне значення. Відомий як третьорядний шкідник плодових (яблуні, сливи, груші). В байрачних лісах пошкоджує згадані дерева і кущі. Іноді шкодить садівній трояндам.

Література: Döring, 1955; Ключко, Пучкова, 1965; Мержеевская, 1967; Хотько, 1971; Giesler, Wohlfahrt, 1971; Giesler, 1978; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Сухарева, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Harker, 2007.

138. *Amphipyra perflua* (Fabricius, 1787)

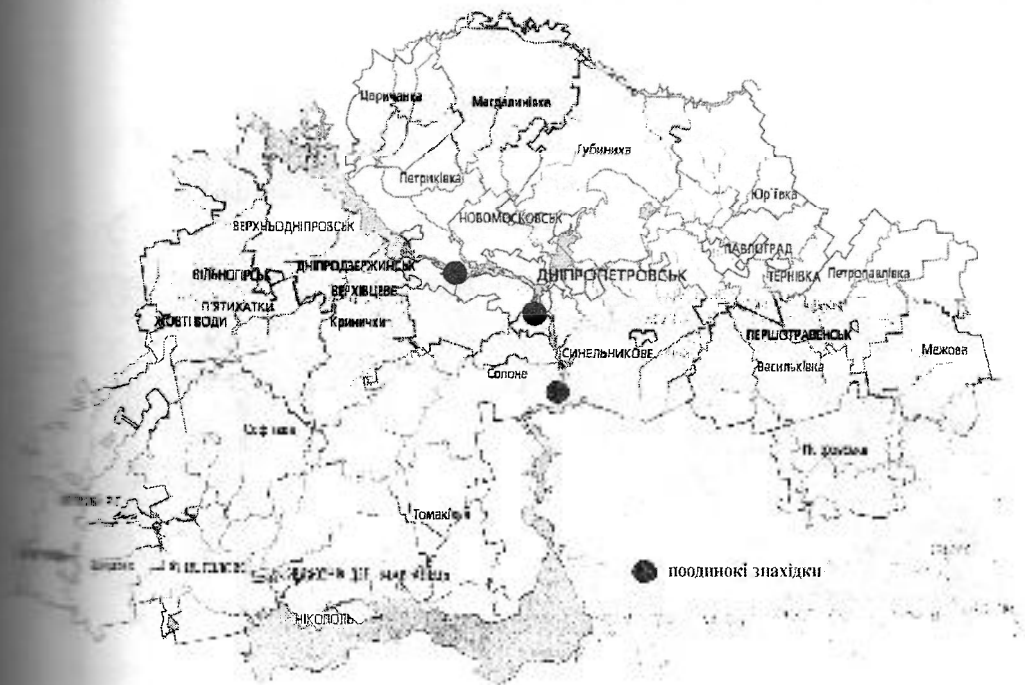
Гладенька буро-сіра

Гладенькая буро-серая

Екологія. Один із шести видів роду у фауні України, один із п'яти видів Дніпропетровській області.

Фіол. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні зрідка.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 138) спорадично зустрічається в Дніпро.

Карта 138. Поширення совки гладенької буро-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 47–53 мм. Передні крила сіро-коричневі в молодому та середньому полях, контрастно білуваті чи кремові у зовнішньому полі. Задні крила білувата чи кремова, інші плями відсутні. Задні крила темно-сірі.

Імагинальні стадії. Яйце жовте, діаметром 1,1–1,2 мм, поздовжніх реберець 15–17 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 35–48 мм, зелена з темними та жовтими крапками. Спинна смуга біла, спинно-бічні жовтуваті. Задній горбок на 11-му сегменті зелений. Лялечка завдовжки 19–20 мм, жовта з темними плямами; кремастер округлий з двома зігнутими відростками та шістьма щетинками.

Екологічні особливості. Одна генерація (VII–IX). Поліфаг, гусінь живиться листям вишні, тополі (*Populus*), в'яза (*Ulmus*) тощо. Зимують яйця.

Економічне значення. Відомий як третьорядний шкідник плодових (переважно сливи, груші).

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1978; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Хотько и др., 2001; Fibiger, Hacker, 2007.

139. *Amphipyra livida* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

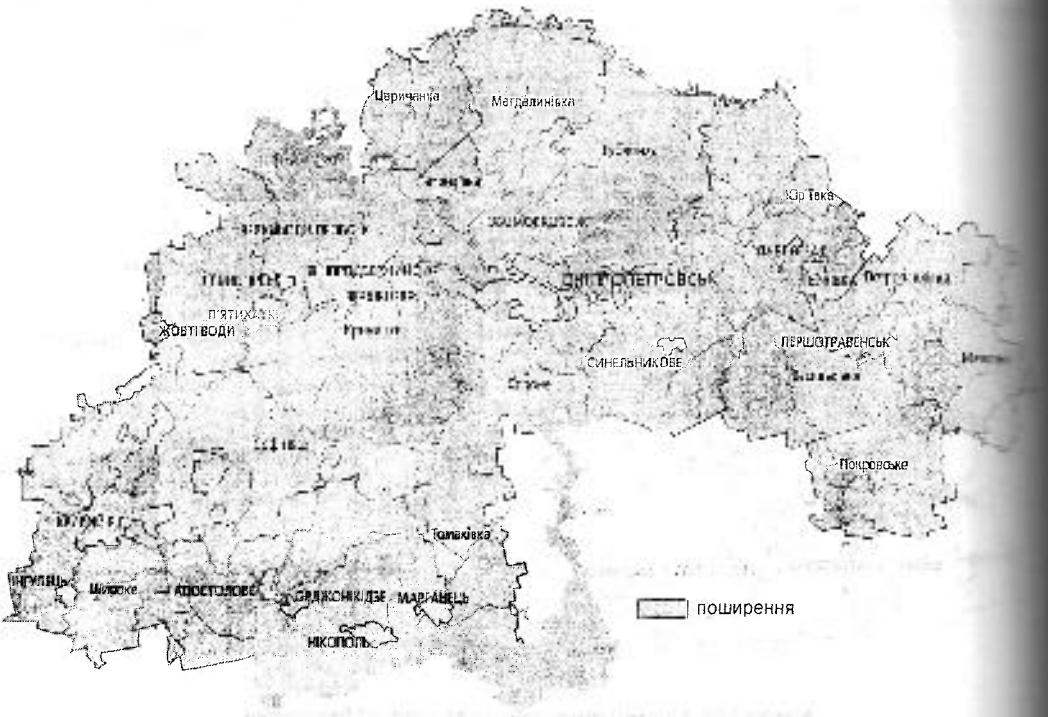
Совка гладенька чорна

Совка гладкая черная

Таксономія. Один із шести видів роду у фауні України, один із п'яти у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі в Україні скрізь).

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 139) скрізь, звичайна в лучних екосистемах.

Карта 139. Поширення совки гладенької чорної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 37–45 мм. Передні крила фіолетово-чорні з рисунком. Задні крила бурувато-червоні, біля зовнішнього краю чорно-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-сіне, діаметром 0,6–0,75 мм, поздовжній реберець 28–33, з них 11–12 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 28–45 мм, зелена чи блакитно-сіра. Голова зелена. Спинна смуга біла, спинно-бічні та бічні жовтуваті, піддихальцеві смуги білі. Лялечка завдовжки до 20 мм, темно-каштанова з кремаштер із двома гачкуватими відростками та шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–X). Поліфаг, гусінь живиться на кульбабі (*Taraxacum*), нечуйвітрі (*Hieracium*), щавлі (*Rumex*), полинах (*Artemisia*), *Delphinium* тощо. Заляльковується між листям у нещільному коконі. Зимують яйця.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2007; Fibiger, Hacker, 2007.

141. *Amphipyra tragopoginis* (Clerck, 1759)

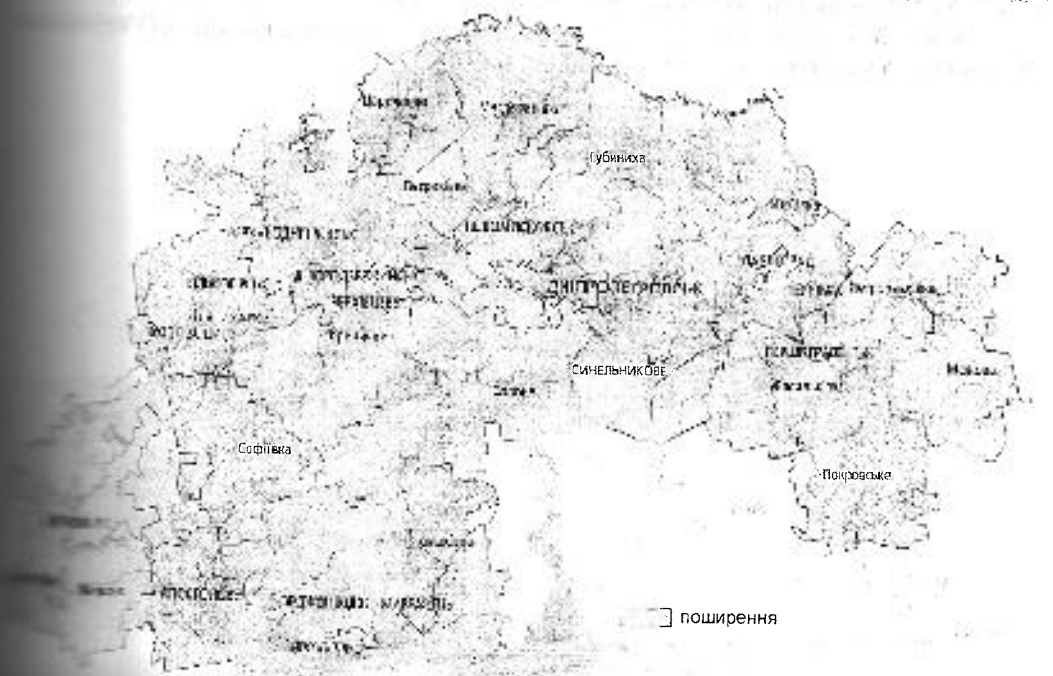
Совка козельцева

Совка козобородникова

Топономія. Один із шести видів роду у фауні України, один із п'яти видів Дніпропетровській області.

Ареал. Голарктичний (від Західної Європи до Туви; Північна Африка, Північна Америка), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 140) скрізь.

Карта 140. Поширення совки козельцевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–43 мм. Передні крила чорно-бурі з трьома чорними крапками на місці круглої і ниркоподібної плям, без рисунка. Задні крила сірі, темніші біля зовнішнього краю.

Життєві стадії. Яйце синювато-сіре, діаметром 0,5–0,6 мм, 22–25 реберць досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 24–38 мм, голова зелена. Спинна та спинно-бічні смуги жовтуваті чи білі. Лялечка темно-коричнева, завдовжки 18 мм, кремастер із двома гачкоподібними гострими відростками і куватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Поліфаг, гусінь живиться травами (*Tragopogon*), підмаренниках (*Galium*), щавлі (*Rumex*), полинах (*Artemisia*), Зимують яйця.

Економічне значення. Відомий як третьорядний шкідник капусти, шпинату, редиску, плодівих (яблуні) тощо.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1978; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Fibiger, Hacker, 2007.

ПІДРОДИНА *PSAPHIDINAE* Grote, 1896

РІД *ASTEROSCOPIUS* Boisduval, 1828

141. *Asteroscopus sphinx* (Hufnagel, 1766)

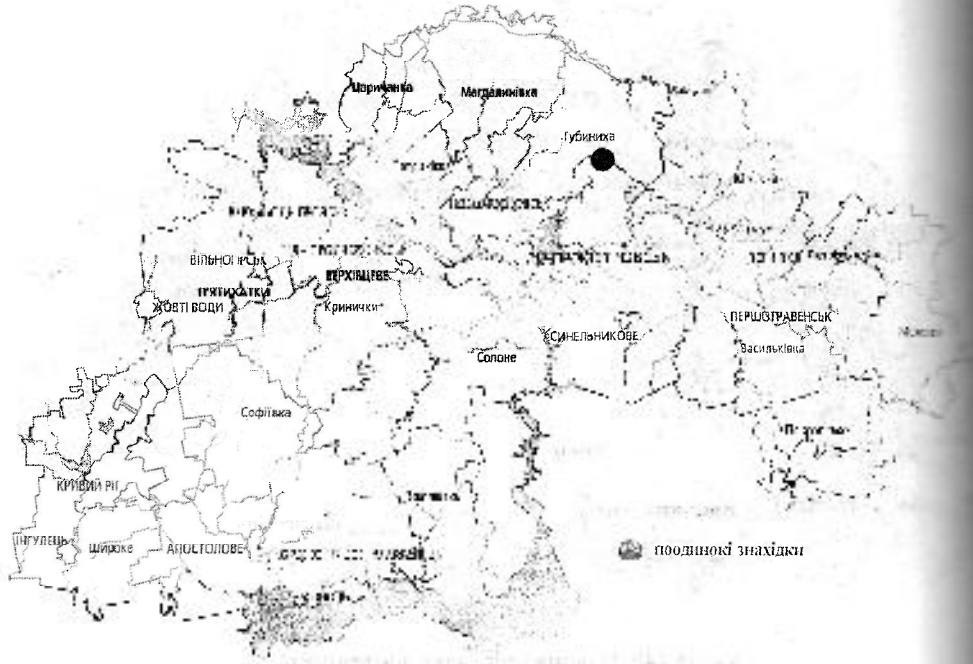
Совка сфінкс

Совка сфинкс

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Поволжя, Кавказу та Азії). В Україні локально на Поліссі, в Лісостепу і Степу.

Місцезеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 141) переважає в заплавах екосистемах р. Самара та її притоках.

Карта 141. Поширення совки сфінкса

Морфологічні ознаки. Вусики самців двогребінчасті. Розмах крил 42–50 мм. Передні крила світло-сірі чи коричнево-сірі, поперечні смуги та лінії відсутні. Крила мають нерівномірні темні плями ледве помітні, вузькі. Задні крила світло-сірі, посередній поперечний смуги відсутні, задні крила мають маленькою плямою у формі півмісяця.

Преімагінальні стадії. Яйце сіре, діаметром 1,5 мм, з 32 поздовжніх ребер. Личинки 20–25 досягають мікропілярної зони. Гусінь від білувато- до жовтувато-зеленого кольору. Голова зелена з двома жовтими штрихами. Спинна і спинно-бічна смуги відсутні, бічна смуга жовтувато-біла. Дихальця білі з чорною облямівкою. Лялечка темно-коричнева, кремастер видовжений з двома прямими відростками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VIII–XI). Поліфаг, гусінь живить бруньками тополі (*Populus*), дуба (*Quercus*), липи (*Tilia*), береста (*Ulmus*), плодами інших дерев. Заляляковується в ґрунті. Зимують яйця.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1971; Ronkay & Ronkay, 1995; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2006.

BRACHIONYCHA Hübner, [1819]

Brachionycha nubeculosa (Esper, 1785)

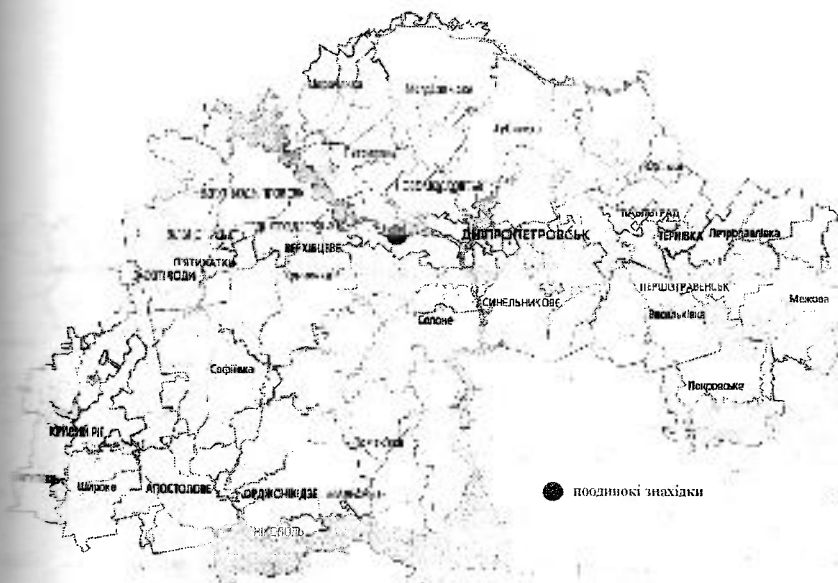
Совка деревна

Листоїд весня

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Розповсюдження. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні поширений в Лісостепу та в північних степових районах.

Місця перебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 142) переважно в лісових масивах р. Дніпро.

Карта 142. Поширення совки деревної

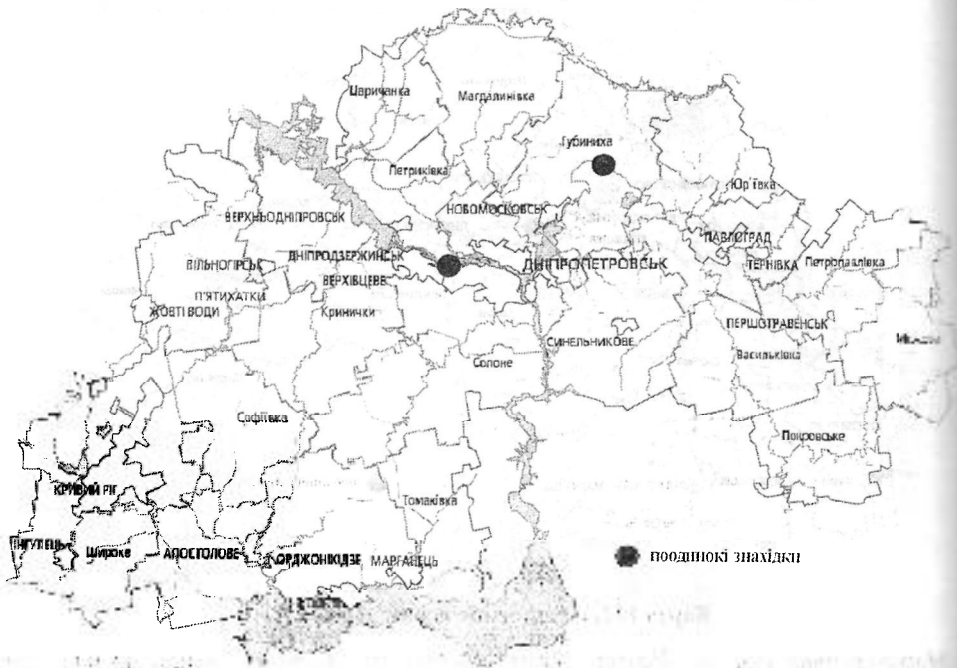
Морфологічні ознаки. Розмах крил 45–60 мм. Передні крила вузькі, довгі з вузькою вершиною, темно-сірі з чорнуватими жилками. Кругла пляма маленька, майже невидима. Ниркоподібна пляма велика, облямована чорними і білуватими жилками, додаткова пляма має вигляд смужки чи арки. Задні крила малі, сірі з чорними жилками, дискальна пляма велика.

Імагінальні стадії. Яйце червоно-коричневе з синьо-сірими плямами, довжина 1,0 мм, з 44 поздовжніх реберць майже всі досягають мікропілярної зони. Личинка білувато- до жовтувато-зеленого кольору, голова велика, світло-зелена. Головна смуга жовта, на боках кожного сегмента по шість жовтих щитків, на боках 3-го сегмента жовтий косий штрих. Лялечка бура, кремастер видовжений з двома довгими відростками.

Екологічні особливості. Одна генерація (III–V). Поліфаг, гусінь живиться на березі, дубі (*Quercus*), грабі (*Carpinus*), осиці (*Populus tremula*), бересті (*Ulmus*), тощо. Заляльковується глибоко в ґрунті, де кілька тижнів триває стадія лялечки. Діапауза лялечки може тривати понад два роки.

Економічне значення. Відома як третьюрядний шкідник плодкових розовіттих.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Giehsler, 1988, 2006; Ronkay, Ronkay, 1995; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999; Кучеренко і др., 2001.

РІД *MEGANEPHRIA* Hübner, [1821][1821] Hübner, *Verzeichn. Fliegen***143. *Meganephria bimaculosa* (Linnaeus, 1767)***Совка китичновуса двоплямиста*[1821] Hübner, *Verzeichn. Fliegen**Совка кистеусая двупятнистая*[1821] Hübner, *Verzeichn. Fliegen**Таксономія.* Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.*Ареал.* Середземноморський (Європа, крім півночі, Мала Азія, Іран), в Україні локально та зрідка в Лісостепу, Степу та Криму.*Місцеперебування.* Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта) переважно в штучних лісових насадженнях, старих садах, інколи в байрачних лісах.

Карта 143. Поширення совки китичновусої двоплямистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 46–53 мм. Передні крила широкі, домінують білувато-сірі з домішкою бурого відтінку, поперечні лінії світлі з темною облямівкою. Кругла та ниркоподібна плями великі, світлі з темною облямівкою, між ними бурі плями. Від основи крила відходить чорний штрих, в напрямі внутрішнього краю проходить широке буре затемнення і через нього кілька чорних ліній. Задні крила світло-сірі з темними жилками та двома темними плямами.

Преімагінальні стадії. Яйце червоно-жовте, діаметром 0,8–0,85 мм, поздовжній реберець 14, з них 7–8 досягають мікропілярної зони. Мікропілярна розетка 5–8-лопатева. Гусінь коричнювато-бежева, на 8-му тергіті підвищення з парами загострених виростів, голова білувато-бежева з коричневими плямами. Спинна смуга сірувато-бежева з темною облямівкою, бічні смуги світлі. Лялечка бура.

Біологічні особливості. Одна генерація (VIII–IX). Поліфаг, гусінь живить на бересті (*Ulmus*), сливі, терні (*Prunus domestica*, *P. spinosa*), персику (*P. persica*). Залялюковується в щільному земляному коконі. Зимують яйця.

Література: Ламперт, 1913; Seitz, 1914; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1967; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко і др., 2001; Ключко, 2006.

Allophyes Tams, 1942

144. *Allophyes oxyacanthae* (Linnaeus, 1758)

Совка китичновуса глодова

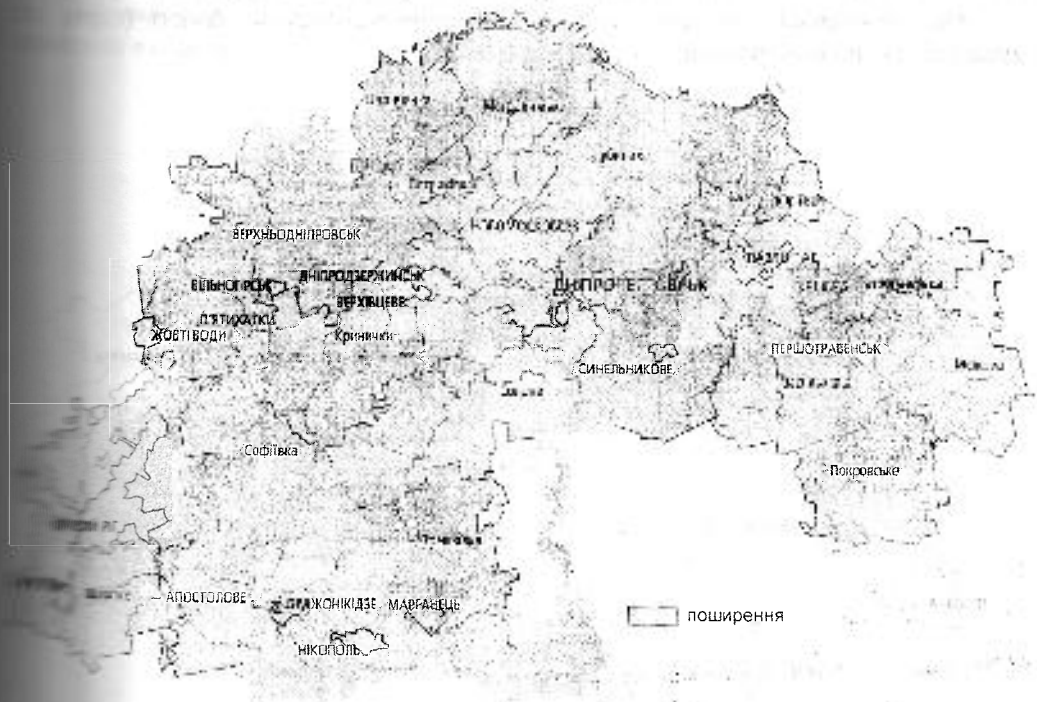
Совка кистеусая боярышниковая

Класифікація. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (Європа, крім півночі, Мала Азія), в Україні скрізь.

Умови перебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 144)

перебуває в байрачних лісах правобережжя р. Самара.

Карта 144. Поширення совки китичновусої глодової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–45 мм. Передні крила широкі, довгі, буро-жовті, при основі чорний поздовжній штрих. Підкрайова смуга біля внутрішнього краю облямована білим. Кругла і ниркоподібна плями великі, овальні, всередині білі з чорною облямівкою. Задні крила сірі.

Преймагінальні стадії. Яйце сірувато-червоне, діаметром 0,7 мм, з 18–20 радіальними реберцями, з них 10–12 досягають мікропілярної зони. Гусінь від жовто-зеленого до сірувато-бурого забарвлення з численними темними гачкуватими плямками. Спинна смуга жовтувата. На 11-му сегменті дві пари коротких шипів, на 4-му сегменті світлий косий штрих. Голова світло-коричнева. Лялечка жовта (світло-жовта, світло-коричнева), кремастер короткий з двома зігнутими відростками і численними гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (IX–XI). Поліфаг, гусінь живиться на сливі, сливі (*Prunus domestica*, *P. spinosa*), вишні (*Cerasus*), глоді (*Crataegus*), горобині (*Rubus*). Залялюковується в щільному земляному коконі. Зимують яйця.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Ключко, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

PHANES Hübner, [1821]

Роду, до якого належить цей вид.

Periphanes delphinii (Linnaeus, 1758)

Совка сокиркова

Совка сокиркова

Совка сокиркова

Совка сокиркова

Синонім. Один із двох видів роду у фауні України, єдиний вид у дніпропетровській області.

Діапа. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Центральної та Північної Африка), в Україні скрізь.

Місце перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 146) зустрічається в цілих степових екосистемах.

Карта 146. Поширення совки сокиркової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–36 мм. Передні крила з пригостреною поперечні смуги від світлого до темно-фіалково-червоного забарвлення, темні кракоподібна плями відсутні. Задні крила білуваті, біля зовнішнього краю посередині з маленькою сірою плямою у вигляді півмісяця.

Характерні стадії. Гусінь фіолетово-сіра, з чорними крапками по всій спині. Спинна смуга чорна, не суцільна, бічні смуги жовті. Голова жовта з чорними плямами. Лялечка червоно-коричнева, крилові кришки зелені. Характерні із двома прямими шипами.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–IX). Гусінь живиться на листках і плодах сокирок (*Delphinium*), рідше на аконітах (*Aconitum*). Лялечка зимує у ґрунті.

Охорона. Занесений до Червоної книги України (природоохоронний статус виду «небезпечно»). Чисельність стабільна, біотопи охороняються в ландшафтних та заказниках.

Література: Ламперт, 1913; Kostrowicki, 1959; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Червона книга України, 1994, 2009; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *PYROCLEPTRIA* Hampson, 1903

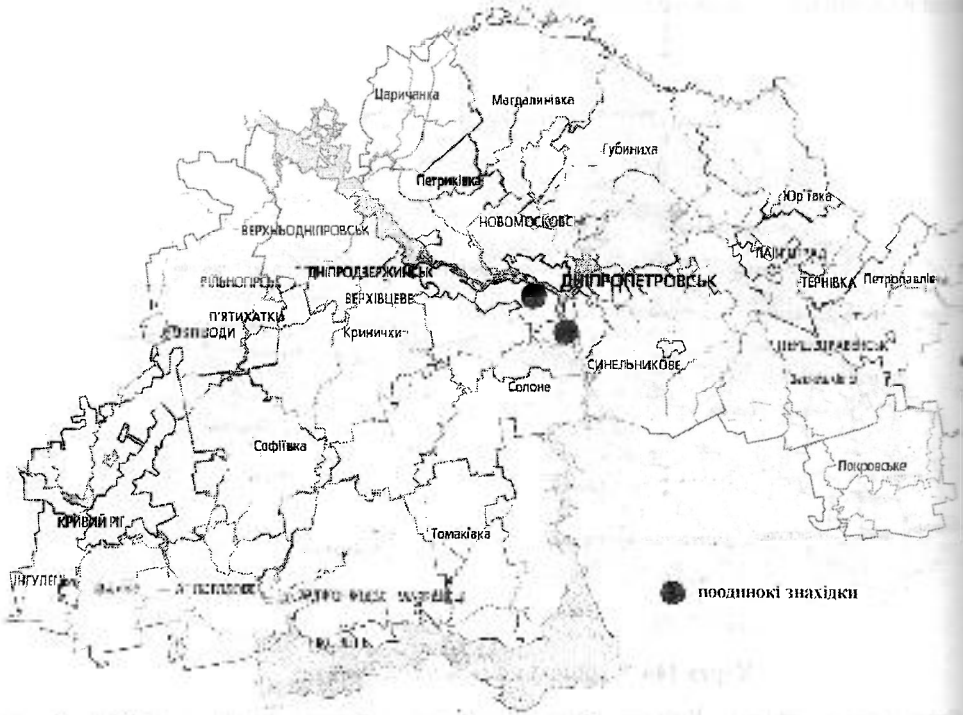
147. *Pyrocleptria cora* (Eversmann, 1837)

Піроклептрія кора

Піроклептрія кора

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.
Ареал. Транспалеарктичний (від Угорщини та Румунії до Приамур'я, Казахстану та Центральної Азії). В Україні локально-в Лівобережному степу та Лісостепу.

Місцезеребунання. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) спорадично в цілинних степових екосистемах.

Карта 147. Поширення піроклептрії кора

Морфологічні ознаки. Розмах крил 21–22 мм. Передні крила оливково-коричневі, поперечні смуги темно-коричневі, зовнішнє поле світло-коричневе, торочка коричнева. Задні крила жовті з чорними основним полем та зовнішнім краєм, торочка жовта.

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Дві генерації (V, VIII). Метелики живляться влітку на квітках волошок (*Centaurea*), будяків (*Carduus*) тощо. Кормові рослини гусені невідомі.

Література: Seitz, 1914; Rakosy, 1997; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

Schinia cognata (Freyer, 1833)

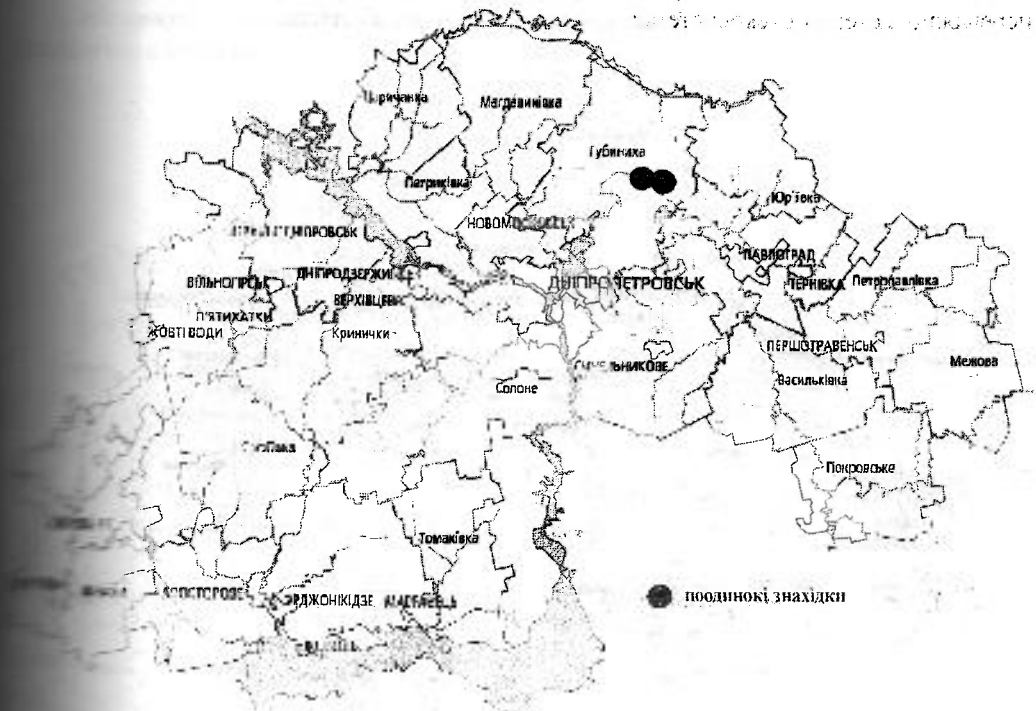
Schinia cognata

Schinia cognata

Екологія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Розповсюдження. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Південного Сходу Малої Азії), в Україні локально в Лісостепу, Степу і Криму.

Умови перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 150) зустрічається в степових екосистемах.

Карта 150. Поширення совки когната

Морфологічні ознаки. Розмах крил 16–19 мм. Передні крила оливково-бурі, задні білими поздовжніми плямами в середньому полі; біла поперечна смуга на задніх крилах ширша, ніж у попереднього виду.

Біологічні стадії. Гусінь коричнево-сіра, спинна смуга жовта, черевці – білі. Голова маленька, коричнево-жовта з темними крапками. Лялечка з довгими шипами на кремастері.

Екологічні особливості. Одна генерація (VI–VII). Метелики літають вдень. Гусінь зустрічається на пренанті (*Prenanthes*), хондрилі (*Chondrilla*). Зимує лялечка.

Література: Seitz, 1914; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Шендіва та др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *PROTOSCHINIA* Hardwick, 1970

151. *Protoschinia scutosa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка соняшникова

Совка подсолнечниковая, совка полынная

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.
Ареал. Голарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Північна північ Індостану, Пакистан, Північна Америка). В Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно в степових екосистемах та в антропогенних біотопах.

Карта 151. Поширення совки соняшникової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–38 мм. Передні крила буруваті з білуватими жилками. Кругла, ниркоподібна і клиноподібна плями великі, з чорною облямівкою. Підкрайова смуга буро-сіра, продовжується на задні крила. На остії велика серединна пляма.

Преїмагінальні стадії. Яйце жовте, діаметром 0,5 мм, поздовжніх ребер 38–40 мм. Гусінь жовто-зелена, завдовжки 19–34 мм. Голова жовта з чорним рисунком. Спинна смуга жовта, розвинена на грудних сегментах, на черевних сегментах її закриває чорна облямівка. Спинно-бічна смуга зеленувато-жовта. Лялечка червоно-бурі, завдовжки 16–17 мм, кремастер із чотирма довгими відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–X). Метелики літають цілодобово. Самка відкладає до 1 000 яєць. Поліфаг. Гусінь живиться на квітках та насінні рослин (Artemisia), лободи (Chenopodium), бобових тощо. Зимуює лялечка в ґрунті.

Економічне значення. Відома як третьюрядний шкідник конюшини, люцерни, соняшнику, овочевих та баштанних культур.

Література: Döring, 1955; Kostrowicki, 1959; Мержеевская, 1967; Хотько, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1979; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

153. *Heliothis maritima* Graslin, 1855

Совка буркунова

Совка донникова

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України, один із чотирьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі). В Україні скрізь.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно у степових екосистемах.

Карта 153. Поширення совки буркунової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–36 мм. Передні крила жовтуваті з поперечніми смугами бурувато-сірі, медіальна умбра підходить під гострим кінцем до внутрішнього краю крила. Кругла пляма маленька з темною облямівкою, ниркоподібна пляма велика, бура. Задні крила жовтувато-білі з чорнуватою середньою плямою та зовнішнім полем; зісподу крила жовті. За зовнішніми морфологічними ознаками та біологічними особливостями близька до люцернової совки.

Преімагінальні стадії. Гусінь мінливого забарвлення, від зеленого до коричневого; голова жовто-зелена, з чорними плямами. Спинна смуга з білуватими штрихами, спинно-бічні смуги жовті, бічні – світло-зелені. Лялечка жовто-бура, кремастер із двома довгими загостреними відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Метелики літають цілодобово. Поліфаг. Гусінь живиться квітками, насінням і листям вересу (*Calluna*), *Erica*, стелюшки (*Spergularia*), подорожника (*Plantago*) та багатьох трав'янистих рослин. Зимує лялечка в ґрунті.

Економічне значення. Відома як другорядний шкідник конюшини, люцерни, соняшнику, сої тощо.

Література: Kostrowicki, 1959; Alberti, Soffner, 1962; Forster, Wohlfahrt, 1962; Giehsler, 1979; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

154. *Heliiothis viriplaca* (Hufnagel, 1766)

Class. Lyræacea Linnaeus, 1767

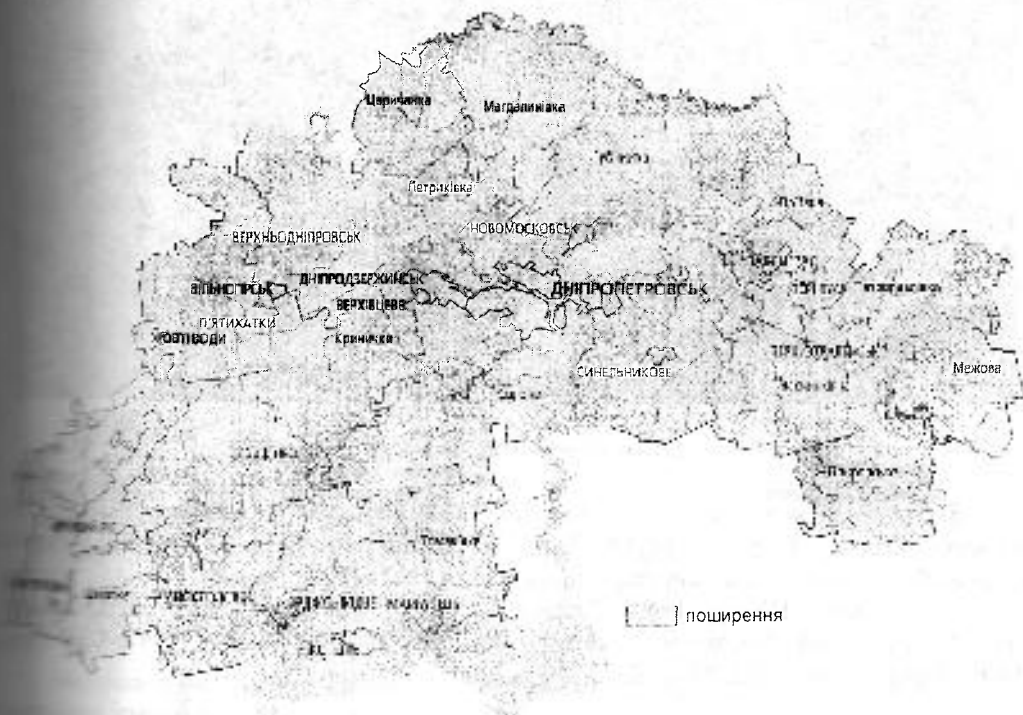
Совка люцернова

Совка люцерновая

Екологія. Один із семи видів роду у фауні України, один із чотирьох видів Дніпропетровської області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Забайкалля, від Малої до Центральної Азії, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. На території Дніпропетровської області (карта 154) найбільша чисельність у буферних зонах агроценозів (рис. 4.11).

Карта 154. Поширення совки люцернової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–36 мм. Передні крила жовтувато-сірі, задні – такі у попереднього виду. Кругла пляма маленька, ниркоподібна велика, буровато-сіра медіальна умбра підходить до внутрішнього краю під кутом, до прямого. Зісподу крила сірувато-жовті (пісочного відтінку). Обидва види відрізняються структурами геніталій.

Прімагінальні стадії. Яйце жовте, діаметром 0,5 мм, поздовжніх реберець 36–38, довжина 15–16 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 21–37 мм, мінливого забарвлення, від сіро-зеленого до коричневого з численними хвилястими білими поперечними лініями. Голова жовто-зелена або коричнева з чорними крапками. Лялечка завдовжки 18 мм, коричнево-бура із зеленуватим відтінком; кремастер великий, розташований з двома загостреними відростками та двома горбочками по боках.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Метелики активні вночі. Самка відкладає до 700 яєць, максимально 1 500. Поліфаг. Гусінь живиться

квітками, насінням і листям волошок (*Centaurea*), смілки (*Silene*), вовчуга (*Oxalis*), жовтого осоту (*Sonchus*), цикорію (*Cichorium*), полинів (*Artemisia*), конюшини (*Trifolium*) тощо, всього понад 100 видів із 20 ботанічних родин. Зимує люцерна в земляній колосочці на глибині 6–9 см.

Рис. 4.11. Типовий біотоп совки люцернової

Економічне значення. Може пошкоджувати люцерну, конюшину, вику, картоплю, овочеві, лікарські та інші культури. На території Катеринославської губернії у першій половині XIX – початку XX ст. спостерігались масові спалахи чисельності.

Література: Döring, 1955; Kostrowicki, 1959; Поспелов, 1962; Мержеєв, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1979; Rakosy, 1997; Сухар, 1999; Ключко, 1980, 1988, 2006; Beck, 1999, 2000; Ключко н др., 2001.

Видано 1999 р.
 Катеринославська
 обл. МП «Сільгосптехніка»
 Катеринославська обл.
 Катеринославська обл.

155. *Heliothis peltigera* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

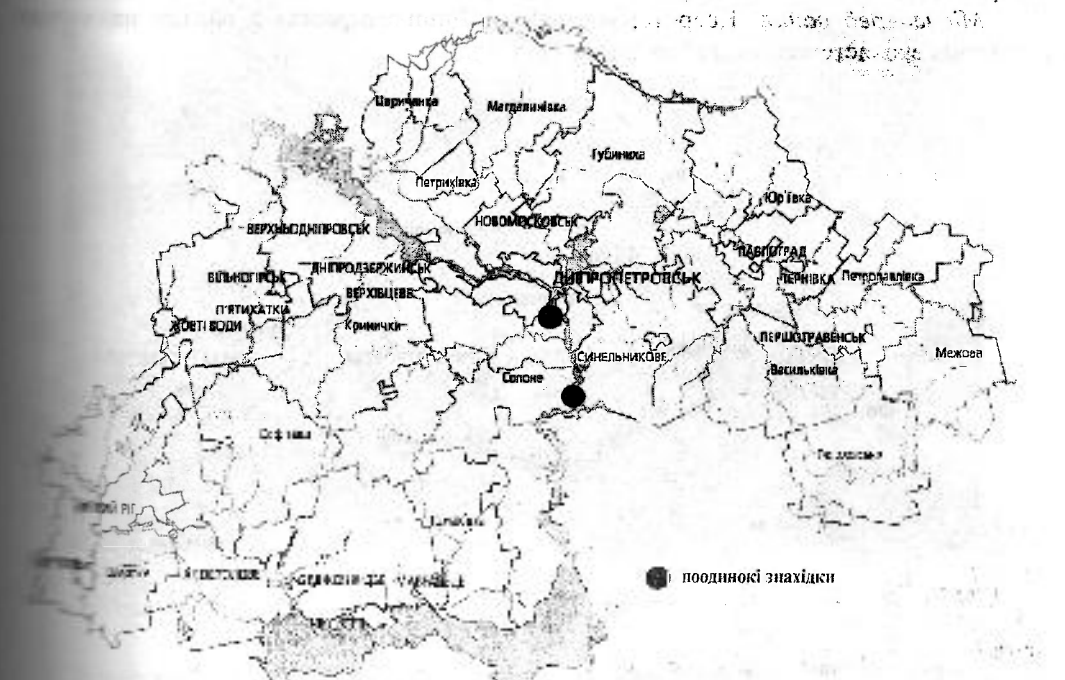
Совка шавлієва

Совка шалфейная, совка беленная

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України, один із чотирьох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Субтропічний (від Південної та Центральної Європи до Південного Уралу, Центральної Азії; Індостан, Африка). В Україні скрізь, але локально.

Екоценоз. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області переважно в екосистемах долини р. Дніпро (карта 155).

Карта 155. Поширення совки шавлієвої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–41 мм. Передні крила вохристо-жовті, з темною смугою жовто-бура. Кругла пляма має вигляд крапки. Ниркоподібна пляма на задній крилі коричнева. Задні крила білуваті з темними жилками, сірою середньою плямою, темною смугою зовнішнього краю бурувато-сірі.

Біологія. Гусінь завдовжки до 50 мм, жовтувато- чи білувато-зелена, з темними поперечними смугами на червоно-коричневій основі. Спинна лінія біла, бічні – білі. Голова маленька, коричнева. Лялечка бура, з двома довгими шипами.

Екологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–X). Метелики активні вночі. Поліфаг. Гусінь живиться на блекоті (*Hyoscyamus*), шавлії (*Salvia*), полині (*Senecio*), полинах (*Artemisia*). Заляльковується в ґрунті на глибині до 10 см. Зимує лялечка в ґрунті на глибині 6–10 см.

Економічне значення. Відома як другорядний шкідник соняшнику, гороху, перцю, овочевих та лікарських культур тощо.

Література: Kostrowicki, 1959; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1979; Ключко, 1986; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

Ці види рослин: пасльонів (*Solanum*), дурману (*Datura*), щириці (*Amaranthus*) тощо. Залишається в ґрунті на глибині до 10 см, лялечка зимує.

Економічне значення. Першорядний шкідник кукурудзи, бавовнику, шкодить також перцю, соняшнику, баштанним культурам тощо. Масове розмноження відбувалося влітку 1951 р. в Одеській області.

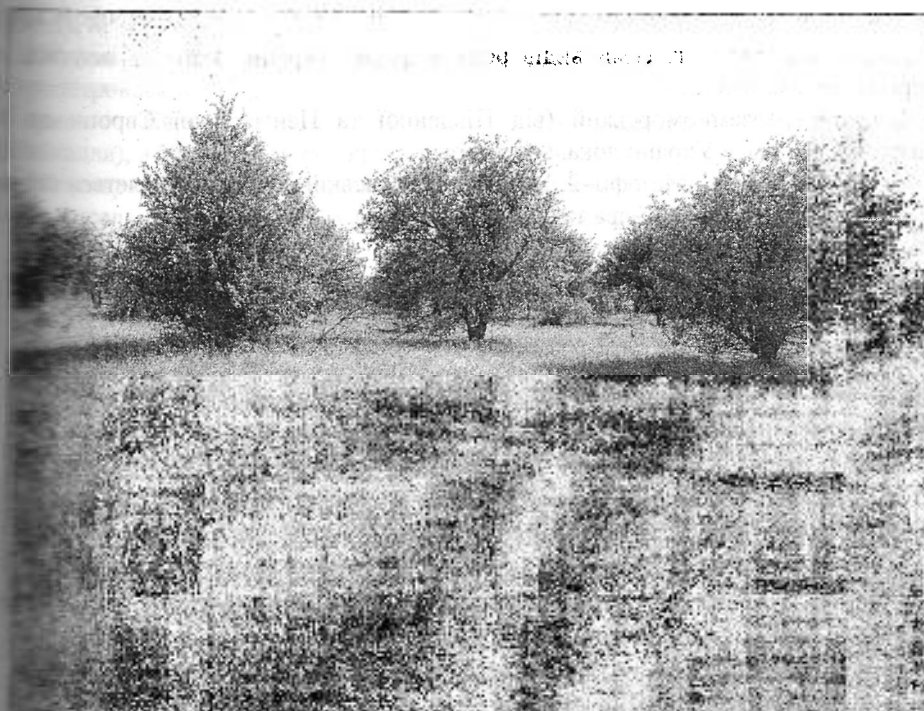

Рис. 4.12. Типовий біотоп совки бавовникової

Література: Подкопай, 1955; Kostrowicki, 1959; Поспелов, 1962; Ключко, 1964, 2006; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Шинкаренко др., 2001.

ПІДРОДИНА *BRYOPHILINAE* Guenée, 1852

РІД *CRYPHIA* Hübner, 1818

157. *Cryphia algae* (Fabricius, 1775)

Крифія жовтувата

Совка лишайникова жёлтоватая

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України, один із чотирьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до та Центральної Азії), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області трапляється переважно в дубових лісах долини р. Самара та Оріль (карта 157).

Карта 157. Поширення крифії жовтуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–25 мм, передні крила зеленуваті чи світло-жовті з буруватим відтінком, забарвлення медіальної умбри варіює. Нирковий пляма світло-сіра. Задні крила бурувато-сірі з темними жилками.

Преімгагінальні стадії. Яйце біле, діаметром 0,5 мм, мікропілярна розетка 10-пелюсткова. Гусінь жовтувато-сіра, спинна смуга чорнувата, перервана; на боках тіла чорні трикутні плями. Голова чорно-коричнева, дихальця чорні.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Метелики трапляються переважно в мішаних лісах, парках, лісосмугах із великою кількістю лишайників, що ростуть на дубах і тополях; цими лишайниками живиться гусінь. Зимують гусінь. Залаяльковується в нещільному коконі в ґрунті або гнилій деревині.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

158. *Cryphia fraudatricula* (Hübner, [1803])

Calliola Borkhausen, 1792

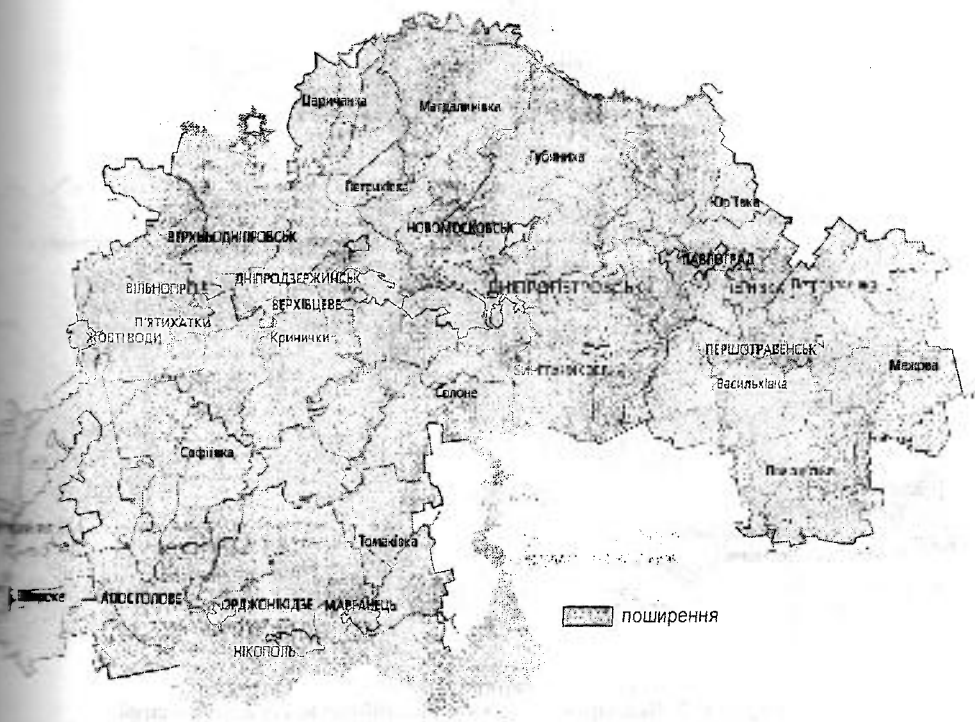
франдатрикула

франдатрикула

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України, один із чотирьох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (Південна та Центральна Європа, Сибір та Байкалля), в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області майже скрізь, чисельність у байрачних лісах, штучних лісових насадженнях (карта 158).

Карта 158. Поширення крифії франдатрикула

Морфологічні ознаки. Розмах крил 23–28 мм, передні крила темні, бурувато-сірі з поперечними смугами, внутрішня і зовнішня медіальні смуги з білою каймою. Задні крила бурувато-сірі.

Гімагінальні фази. Яйце рожеве, діаметром 0,6 мм, мікропілярна розетка глянцювата. Гусінь зеленувато-коричнево-сіра; спинна смуга біла, перервана чорними смугами, спинно-бічні утворені чорнуватими плямами. Голова жовто-коричнева з чорно-коричневими штрихами. Лялечка червоно-коричнева з кількома темними плямами на кремастері.

Біологічні особливості. Одна генерація (V–VIII). Гусінь живиться лишайниками та мохами, зимує.

Температура: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Rakosy, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

159. *Cryphia raptricula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Крифія лишайникова фіалково-сіра

Совка лишайникова фиолетово-серая

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України, один із чотирьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (Європа та Західна Палеарктика на схід до Алтаю і Туви, крім півночі; Центральна Азія, Північна Африка). В Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. На території Дніпропетровщини (карта найчастіше в долині р. Дніпро, інколи трапляється в штучних деревних насадженнях).

Карта 159. Поширення крифії лишайникової фіалково-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 23–30 мм, передні крила фіолетові з редукованими поперечними смугами, частина підкрайової смуги з білою облямівкою у деяких особин біля заднього кута. Задні крила світло-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, заввишки 0,35 мм, 12 поздовжніх реберець досягають мікропілярної зони. Гусінь блакитно-сіра, голубо-жовтувата з чорними плямами. Спинно-бічні смуги білуваті з оранжевими плямками і чорними крапками. Лялечка темно-коричнева, кремастер із двома ледь зігнутими відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Гусінь живиться лишайниками (*Peltigera*), водоростями, зимує.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

4. *Cryphia receptricula* (Hübner, [1803])

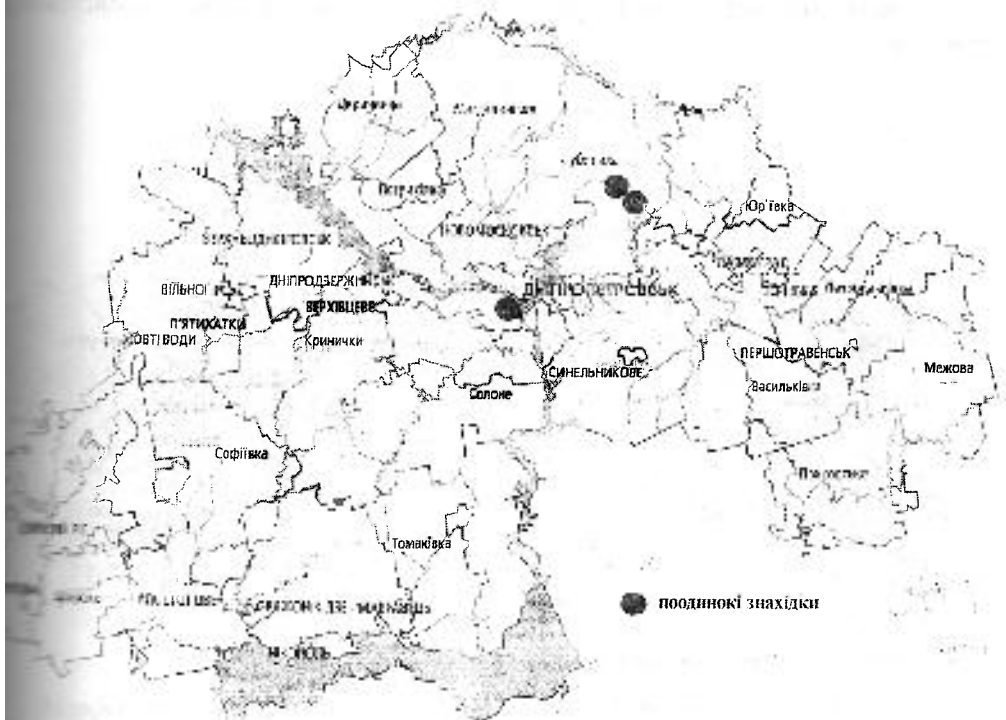
крифії рецептрикула

крифії рецептрикула

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України, один із чотирьох видів дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Кавказу, Центральної Азії). В Україні локально.

Місце перебування. Мезофіл-2. На Дніпропетровщині знайдений в заплавах річок, парках, садах (карта 160).

Карта 160. Поширення крифії рецептрикула

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–25 мм, передні крила темно-сірі з двома поперечними смугами. Задні крила світлі бурувато-сірі.

Преімагінальні фази. Гусінь від жовто-сірого до брудно-білого забарвлення, невчистими жовтими і сірими плямами. Голова коричнево-сіра з темним вічком. Лялечка жовто-бура, кремастер посередині з двома довгими гачками, із двома короткими гачечками.

Екологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Гусінь живиться лишайниками (Lecanora). Зимують гусінь, яка заляльковується навесні в коконі під лишайниками.

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

ПІДРОДИНА *XYLENINAE* Guenée, 1837

РІД *PSEUDEUSTROTIA* Warren, 1913

161. *Pseudeustrotia candidula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

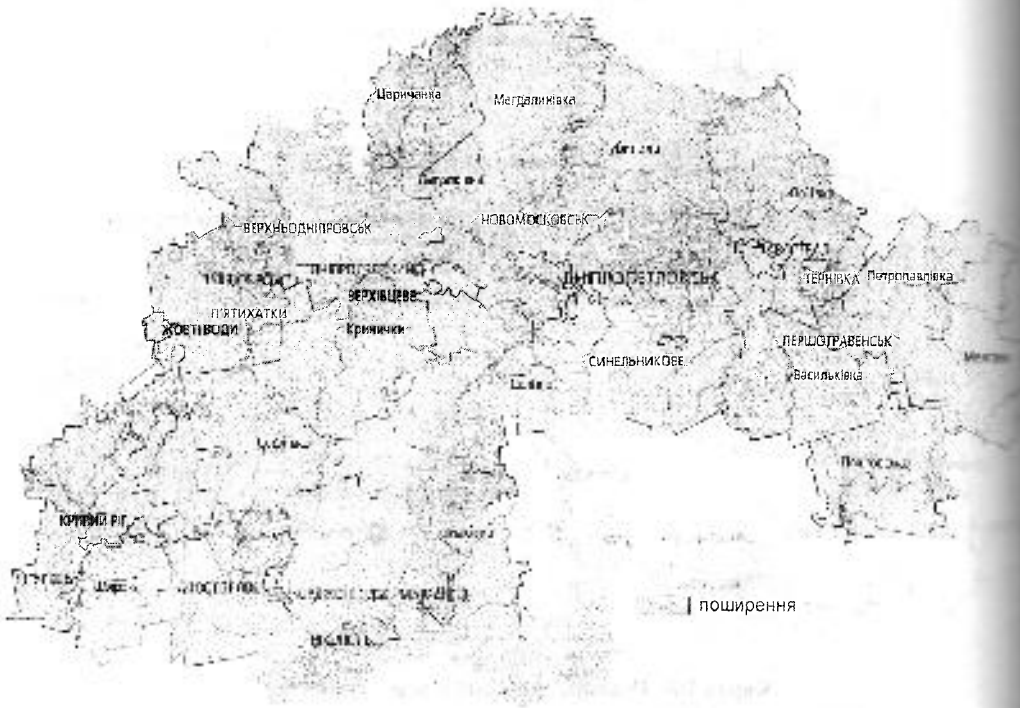
Совка-листовійка біло-сіра

Совка-листовертка бело-серая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі). В Україні скрізь.

Місцєперебування. Мезофіл-2. В області зареєстрований у лісових екосистемах усіх типів (карта 161).

Карта 161. Поширення совки-листовійки біло-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 18–28 мм, передні крила білі. Прикорення крил має вигляд двох темно-сірих плям. Кругла пляма має вигляд двох чорних крапок. Ниркоподібна пляма всередині сіро-блакитна з біло-чорною облямівкою. Задні крила сіро-білі.

Преімагінальні стадії. Яйце брудно-оранжеве, діаметром 0,5 мм, поздовжні реберець 30–32, з них 8–9 досягають мікропілярної зони. Гусінь зелена, завдовжки 30 мм, голова зелена. Спина і спинно-бічні смуги темно-зелені; бічні – зелені з білуватими або світло-жовтою облямівкою. Лялечка коричнювато-жовта, кремастер із тонким шипом.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX). Поліфаг. Гусінь живить на злакових, також на їжачій голівці (*Sparganium*), щавлі (*Rumex*), гірчаку (*Polygonum*). Зимують лялечка. Метелики активні цілодобово.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1978, 2006; Rakovskiy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

LEPIDOPTERA Guenée, 1852

1162. *Spodoptera exigua* (Hübner, [1808])

Кардринна совка помідорна

Кардринна совка помідорная, малая наземная совка

Типовою. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Розповсюдження. Космополіт (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Індостан, Індонезія, Америка, Австралія). В Україні скрізь звичайний.

Місцезнаходження. Убківіст. У Дніпропетровській області скрізь (карта 162).

Карта 162. Поширення кардрини

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20–34 мм, передні крила сірувато-бурі, задні білі з рожевим відтінком. Передні крила мають подвійні, розпливчасті лінії. Кругла пляма іржаво-оранжева, ниркоподібна.

Життєвий цикл. Жовто-зелене, діаметром до 0,5 мм. Гусінь завдовжки 10–15 мм, забарвлення мінливе: від зеленого до коричнево-сірого. Голова зеленувато-жовта. На спині чорна смуга, спинно-бічні смуги жовтуваті. Біля дихалець є білі плями. Задні крила білі з рожевим відтінком, завдовжки 13–14 мм, на кремастері два невеликі шипи.

Екологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–X), літ різних генерацій почасти збігаються. Поліфаг, молода гусінь живиться на лободі (*Chenopodium*), лутизі (*Atriplex*), щирині (*Fibrosyamus*), щириці (*Amaranthus*) та інших бур'янах. У списку кормових рослин налічують 185 видів із 50 ботанічних родин. Самки відкладають яйця купками по 250 штук на нижній бік листя цукрових буряків, овочеві та інші культури.

Економічне значення. Відома як першорядний шкідник буряків, томатів, люцерни, картоплі та інших сільськогосподарських культур. У 1952 р. масове розмноження відбулося у Воронежській та суміжних областях (Росія).

Література: Палий, 1956; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Ключко, 1988, 1997; Kosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

SARADRINA Ochseneimer, 1816

164. *Saradrina morpheus* (Hufnagel, 1766)

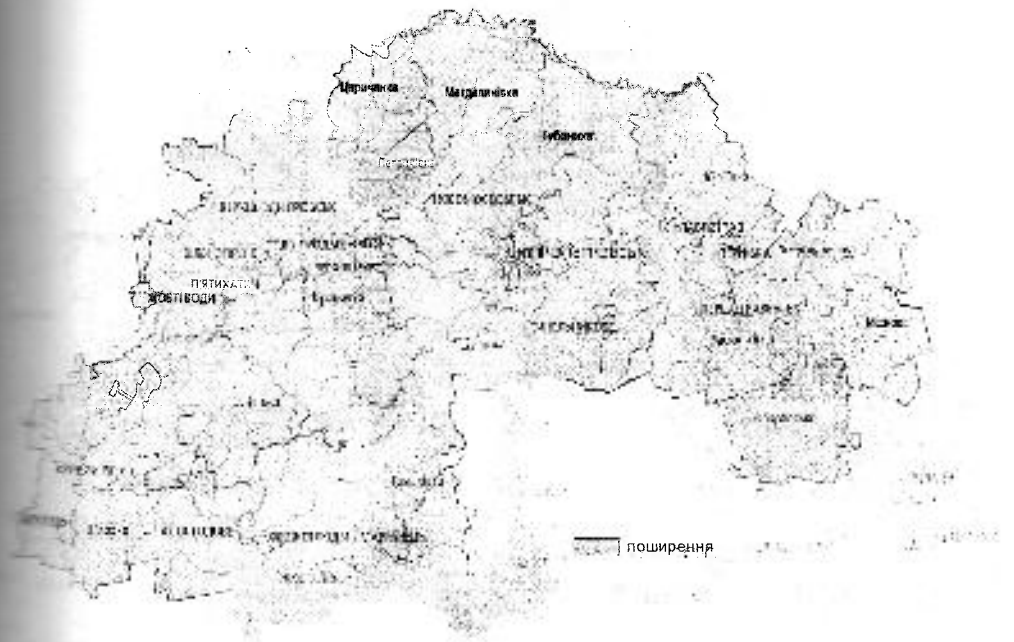
Совка наземна салатна

Совка наземная салатная

Економія. Один із восьми видів роду у фауні України, один із семи видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), поширений скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. Більшість знахідок зроблено в тальвегах балок (особливо в літній період), рідше на луках і в заплавах.

Карта 164. Поширення совки наземної салатної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–34 мм, передні крила жовтувато-бурі, задні – темні смуги темні, сірувато-бурі. Кругла та ниркоподібна плями великі, сірі з темно-жовтою облямівкою. Задні – світлі, бурувато-білі з темними жилками і серединною плямою.

Преймагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром до 0,6 мм, поздовжніх ребрих 32–33, з них 11–12 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 22–30 мм, забарвлення тіла жовтувато-буре; голова тьмяно-жовта з коричневим рисунком. Спинна та спинно-бічні смуги білуваті, на бічних сторонах 4–11-го сегментів чорні косі смуги. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки 14 мм, кремастер маленький з двома довгими відростками і двома гачкуватими щегинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–IX), літ різних генерацій почастіє. Поліфаг. Гусінь живиться березкою (*Convulvulus*), глухою кропивою (*Urtica*), кропивою (*Urtica*), шавлем (*Rumex*) тощо. Зимуює гусінь. Заляльковується в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1978; Gensler, 1978; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Hacker, 2007.

165. *Caradrina terreя* Freyer, 1840

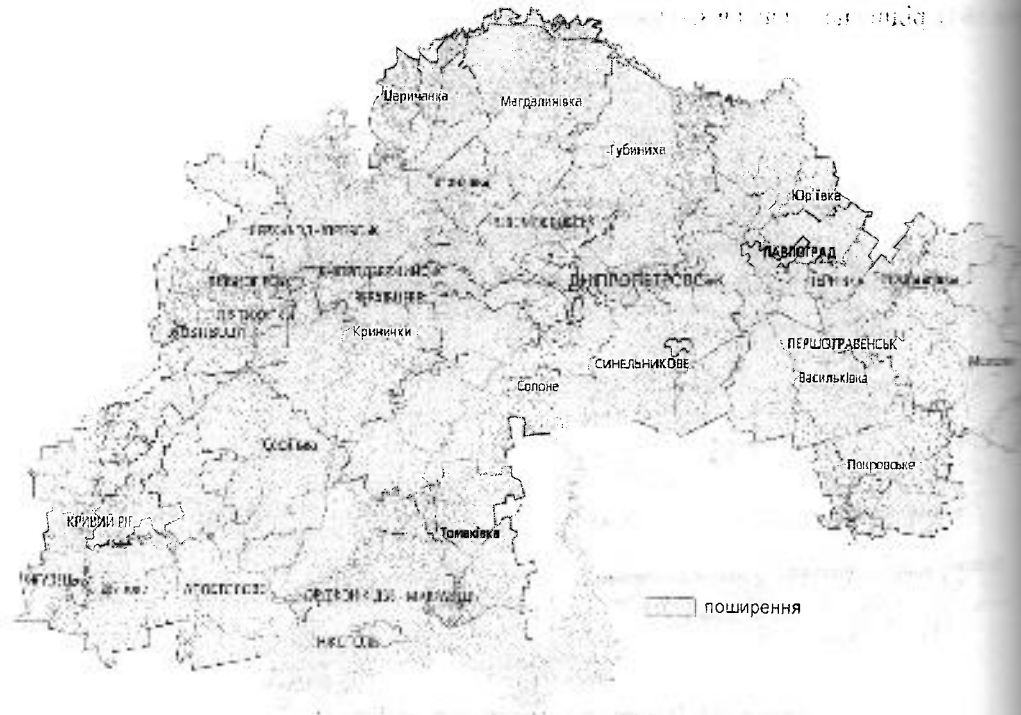
Совка земляна

Совка земляная

Таксономія. Один із восьми видів роду у фауні України, один із семи у Дніпропетровській області.

Ареал. Європейсько-центральноазійський (від Південної та Центральної Європи до Малої та Центральної Азії, Алтаю), в Україні локально в Лісостепу і Степу.

Місцезнаходження. Ксеротермофіл-1. На Дніпропетровщині на степових ділянках та пагорбах, сухих луках (карта 165).

Карта 165. Поширення совки земляної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–32 мм, передні крила сірувато-коричневі, задні кругла та ниркоподібна плями темніші. Підкрайова смуга з кількома коричневими клиноподібними плямами. Задні крила білуваті з темно-сірим зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Гусінь від світло-сірого до коричнево-сірого кольору, голова коричнева, дихальця чорні. Спинна смуга світла, нечітка.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VIII–IX), друга генерація більш численна. Гусінь живиться різними трав'янистими рослинами. Зимують гусінь.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

Caradrina kadenii Freyer, 1836

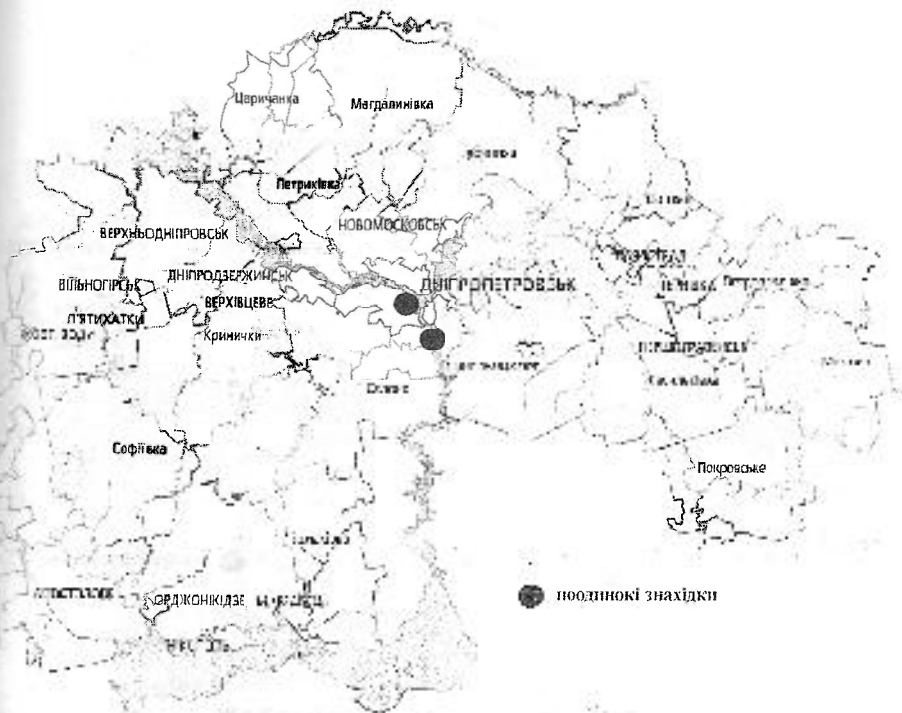
Синоніми:

Caradrina

Екологія. Один із восьми видів роду у фауні України, один із семи видів дніпропетровської області.

Розповсюдження. Понто-середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Малої та Передньої Азії), в Україні локально, інколи в Лісостепу, в окремих районах.

Умови перебування. Ксеротермофіл-1. Реєструється переважно на цілиних степових ділянках (табл. 166).

Карта 166. Поширення совки каденії

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–32 мм, передні крила коричнювато- або сіро-жовтато-сірі. Кругла пляма має вигляд крапки, ниркоподібна пляма велика, бура. Задні крила білі. Визначення метеликів слід перевірити за особливостями будови статевих апаратів.

Біологічні особливості. Яйце світло-жовте, з 30 поздовжніх реберців тільки в центральній частині досягає мікропілярної зони. Гусінь світла, червонувато-сіра. Голова коричнева з двома темними півкулями. Спинна лінія нечітка, спинно-бічні облямовані чорними плямами. Крила жовто-коричнева, кремастер із чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–X). Поліфаг, гусінь живиться на трав'янистих рослинах. Зимують гусінь.

Література: Ламперт, 1913; Seitz, 1914; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Klyuchko, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

170. *Caradrina clavipalpis* (Scopoli, 1763)

Совка чотирикрапкова

Совка четырехточечная

Екологія. Один із восьми видів роду у фауні України, один із семи видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі, на схід до Приамур'я; Близька, Середня та Центральна Азія, Північна Америка), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. Трапляється у заплавах і байрачних лісах, парках (карта 170), інколи у парках і садах.

Карта 170. Поширення совки чотирикрапкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 21–32 мм, передні крила від попелясто-сірого до коричнево-коричневого забарвлення, поперечні смуги темніші, слабо помітні. Кругла переднодібна пляма маленькі. Біля костального краю крила кілька темних крапок. Задні крила білуваті, біля зовнішнього краю буро-жовті.

Преймагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,6 мм, поздовжніх реберць 12–14, з них 12–14 досягають мікропілярної зони. Гусінь бурувато-сіра, завдовжки 21–29 мм. Спинна смуга зеленувато-біла, не суцільна, як і спинно-бічні смуги. Голова коричнева, чорно-коричнева. Лялечка коричнева, завдовжки 14 мм; кремастер відсутній, на 7-му сегменті два паралельні відростки та дві гачкуваті щетинки.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–X). Гусінь – поліфаг на різних трав'янистих рослинах: зірочки (*Stellaria*), глуха кропива (*Lamium*), спориш (*Sparganium*). Зимують гусінь в нещільному коконі, заляльковується навесні.

Економічне значення. Іноді шкодить бобовим (квасоля, горох), злакам (жито, вівсяниця, жито), валеріані.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1978; Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

РІД *HOPLODRINA* Boursin, 1937

171. *Hoplodrina octogenaria* (Goeze, 1781)

Син.: *alsines* Brahm, 1791

Совка наземна кропивна

Совка наземная кропивная

Таксономія. Один із п'яти видів роду у фауні України і Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі); в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. Реєструється переважно в лучних фітоценозах і інколи в заплавах (карта 171).

Карта 171. Поширення совки наземної кропивної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–34 мм, передні крила від сіро-коричневого до жовто-бурого забарвлення, поперечні смуги темніші. Крила і ніркоподібна плями великі, темні з білою облямівкою. Задні крила бурувато-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле з червоною плямою, діаметром 0,61 мм з 28–30 поздовжніми реберцями, з яких 12–13 досягають мікропілярної зони. Гусинок жовто-землисто-сіра, спинна та спинно-бічні смуги світлі з темною облямівкою. Бічні смуги зубчасті, світлі з чорною облямівкою. Голова світло-коричнева. Лялечка бура, крила з двома ліроподібно зігнутими відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–X). Гусинок – поліфаг на трав'янистих рослинах: кропиві (*Urtica*), подорожнику (*Plantago*), кукурузі (*Taraxacum*), шавлі (*Rumex*), жовтих осотах (*Sonchus*). Зимують гусинок.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

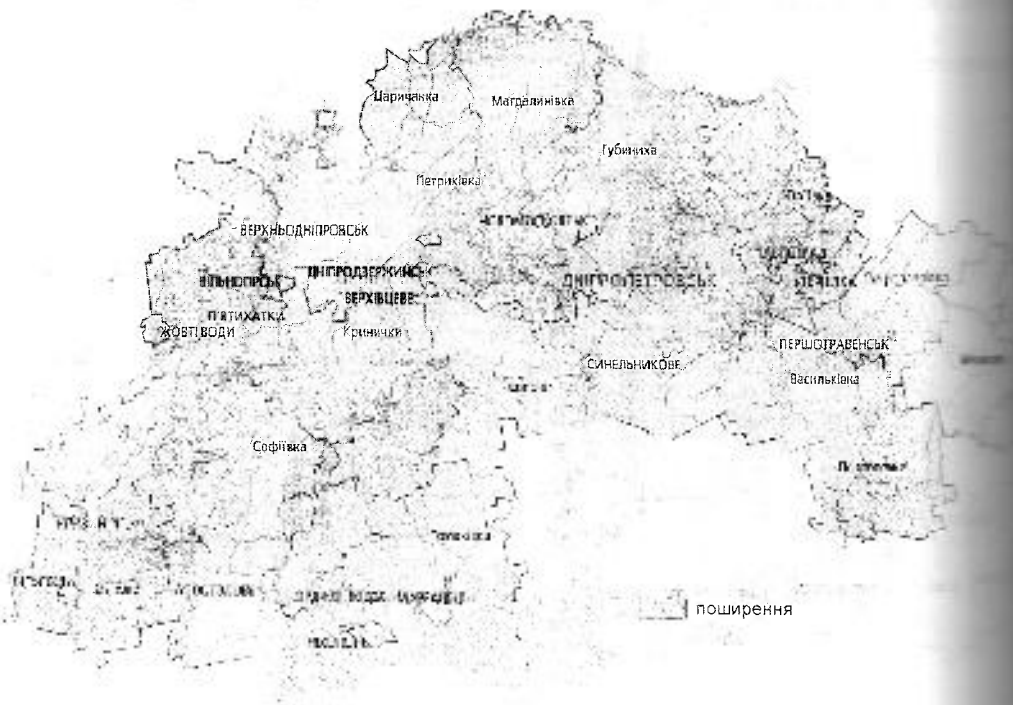
173. *Hoplodrina superstes* (Ochsenheimer, 1816)

Совка наземна жовто-сіра

Совка наземная желто-серая

Таксономія. Один із п'яти видів роду у фауні України і Дніпропетровської області.
Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Північного Уралу, Кавказу; Мала Азія, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У межах області трапляється в різних екосистемах (карта 173), рідше приурочена до штучних лісосмуг.

Карта 173. Поширення совки наземної жовто-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–34 мм, передні крила світло-коричневі, поперечні смуги темніші, складаються з темних крапок і ниркоподібної плями з білуватою облямівкою. Задні крила білі, коло зовнішнього краю буруваті, дискальна пляма відсутня.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,5 мм, поздовжніх ребер 30, з них 16 досягають мікропілярної зони. Гусінь бурувато-сіра, спинна та спинно-бокова смуги світлі з темною облямівкою. Голова коричнева з темними плямами. Личинка червоно-коричнева, кремастер із чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Гусінь живиться на трав'янистих рослинах: подорожнику (*Plantago*), щавлі (*Rumex*). Зимують гусінь.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1998; Ключко и др., 2001; Fibiger, Ключко, 2006; Hacker, 2007.

175. *Hoplodrina ambigua* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка наземна бурувато-сіра

Совка наземная бурувато-серая

Таксономія. Один із п'яти видів роду у фауні України і Дніпропетровської області.
Ареал. Середземноморський (від Європи до Алтаю; Мала і Центральна Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцезабутання. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 175) звичайний.

Карта 175. Поширення совки наземної бурувато-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 25–32 мм, передні крила світлі, сіро-коричневі, з нечіткими поперечними смугами, медіальні смуги складаються з крапок. Кругла і ниркоподібна плями мають білу облямівку. Задні крила білі.

Преімагінальні стадії. Яйце біле з червоною плямою, діаметром 0,6 мм, поздовжніх реберець 14–15 досягають мікропілярної зони. Гусінь коричнево-сіра, смуга світла з темною облямівкою; спинно-бічні смуги світлі з чорними шпирочками. Голова маленька, коричнева. Лялечка світло-коричнева; кремастер із двома відростками і двома тонкими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VII, VIII–X). Гусінь – на трав'янистих рослинах: подорожнику (*Plantago*), кульбабах (*Taraxacum*), руті (*Rutex*), латуках (*Lactuca*). Зимують гусінь.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakos, Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

РІД *RUSINA* Stephens, 1829

177. *Rusina ferruginea* (Esper, [1787])

Син.: *umbratica* Goeze, 1781; *tenebrosa* Hübner, [1803]

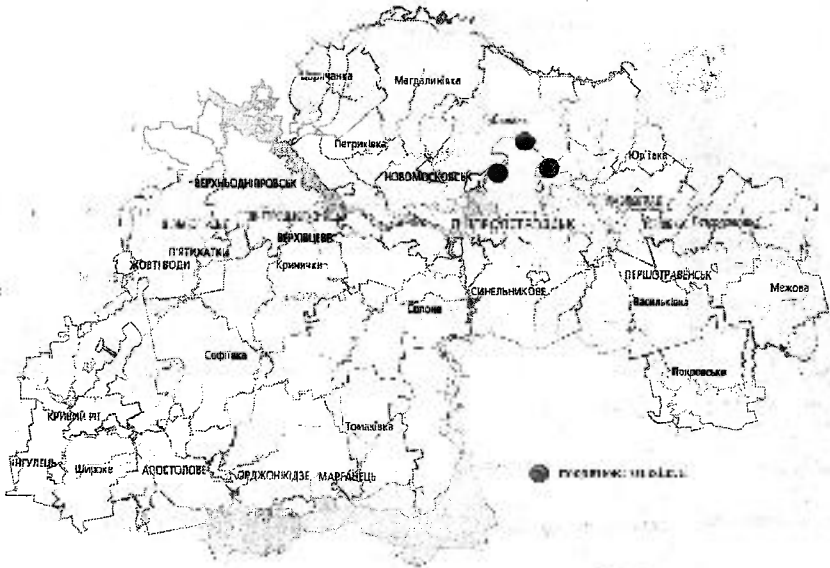
Совка гравілатова

Совка будрова

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Західної Європи до Амурської області; Мала Азія), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 177) заплавних екосистемах долини р. Самара.

Карта 177. Поширення совки гравілатової

Морфологічні ознаки. Статевий диморфізм: самець більший, його крила ширші, самка менша, темніша, крила вужчі. Розмах крил 32–39 мм, передні крила червоно-коричневі, кругла і ниркоподібна плями нечіткі, іноді облямовані темним, часто всередині. Задні крила темно-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-зелене, діаметром 0,75 мм, поздовжній реберець 31–32, з них 14–16 досягають мікропілярної зони. Гусінь товста, червоно-коричнева, спинна і спинно-бічні смуги жовтувато-білі, бічні смуги зелені. Голова маленька, темно-коричнева. Лялечка коротка, товста, червоно-коричнева, кремасна із двома тонкими шипами.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–IX), гусінь живиться на суницях (*Fragaria*), в'язелі (*Coronilla*), гравілаті (*Geum*), ожині (*Rubus caesius*), розхідній (*Glechoma*), кульбабах (*Taraxacum*), фіалках (*Viola*), горошках (*Vicia*). Зимують гусінь заляльковується в земляному коконі.

Економічне значення. Іноді в садах шкодить суницям, малині, ожині.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2001; Fibiger, Hacker, 2007.

Billberg, 1820

trigrammica (Hufnagel, 1766)

Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Середземноморський (Європа на схід до Кавказу і Закавказзя; Мала Азія),

розповсюдження. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 178) майже влучних екосистемах.

Карта 178. Поширення совки тупокрилої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–38 мм, передні крила мають мінливе від сірого або червонувато-вохристого до кольору беж, добре виражені медіальні лінії – дві медіальні та підкрайова. Задні крила мають таке ж забарвлення, як передні, або темніше.

Життєві стадії. Яйце жовтувато-біле з коричневою плямою, діаметром 25–26 поздовжніх реберць лише 12 досягають мікропілярної зони. Гусінь довжина 20–29 мм, мінливого забарвлення: від сірого до червоно-коричневого, з темними поперечно-бічними смугами жовто-червоні, перервані темною облямівкою. Бічні смуги темні. Голова маленька, жовто-коричнева. Лялечка червоно-коричнева, з двома короткими шипами.

Екологічні особливості. Одне покоління (V–VII). Гусінь живиться в сутінках на листках (Plantago), кульбабах (Taraxacum), шавлі (Rumex), жовтих осотах (Helianthus), малині (Rubus idaeus) тощо, вдень ховається в ґрунті. Поліфаг. Зимують гусінь, вивчається в нещільному кокони.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1971; Katosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Haecker, 2007.

РІД *ATHETIS* Hübner, [1821]

179. *Athetis furvula* (Hübner, [1808])

Син.: *lenta* Treitschke, 1825; *tristis* Bremer, 1864

Совка наземна щавлева

Совка наземная щавелевая

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України, один із двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Південна та Центральна Європа і палеарктика крім півночі), в Україні локально.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області скрізь (каліфорнія зрідка в заплавах лісах і луках долини р. Самара).

Карта 179. Поширення совки наземної щавлевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 25–30 мм. Передні крила сірувато-коричні з поперечних смуг розвинута підкрайова; ниркоподібна пляма велика, темна. Задні ледь світліші. Самки трохи менші (25–27 мм) і темніші за самців (27–30 мм).

Преімагінальні стадії. Яйце червонувато-сіре, діаметром 0,6 мм. Поздовжніх реберець 13 досягають мікропілярної зони. Гусінь землистона грудних сегментах спинна і бічні смуги світлі. Починаючи від 4-го сегмента розвинуті жовті косі смужки, облямовані зверху темним, на 11-му сегменті є чорно-коричневий поперечний штрих. Голова чорно-коричнева. Лялечка жовто-коричнева, кремастер на кінці із загнутою щетинкою.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Гусінь живиться щавлем (*Rumex*) та іншими трав'янистими рослинами. Зимують гусінь, заляльковується в коконі на ґрунті.

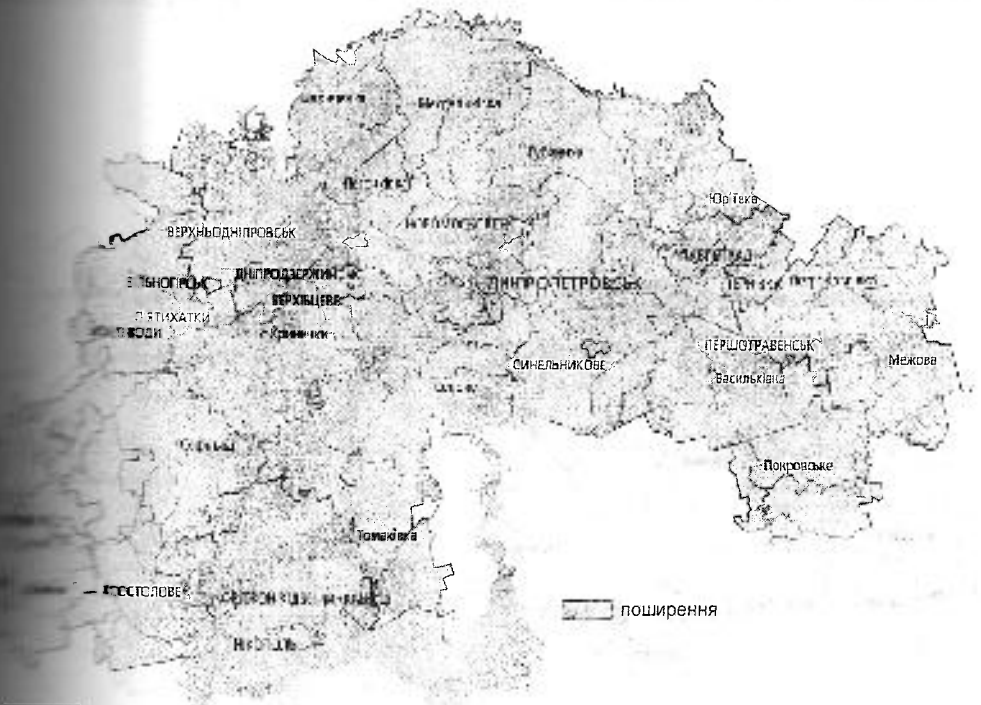
Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999; 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

lepigone (Möschler, 1860)

Один із чотирьох видів у фауні України, один із двох видів Дніпропетровській області.

Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі),

Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 180) зустрічається в степових екосистемах.

Карта 180. Поширення совки чайної

логічні ознаки. Розмах крил самця 29–31 мм, самки 27–30 мм. Передні крила коричневі, розвинена лише підкрайова поперечна смуга. Ниркоподібна пляма, білувата, кругла пляма ще менша, чорна. Задні крила білуваті.

Гінальні стадії. Яйце біле, з 35 поздовжніх реберець лише половина опілярної зони. Гусінь коричнева, спинна смуга світліша, не суцільна, сегменті є чорна пляма. Спинно-бічні смуги світлі. Голова світло-коричнева. Далечка світло-коричнева.

особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII). Гусінь живиться зів'ялим листям янистих рослин, зимує.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

РІД *ENARGIA* Hübner, [1821]

181. *Enargia paleacea* (Esper, 1788)

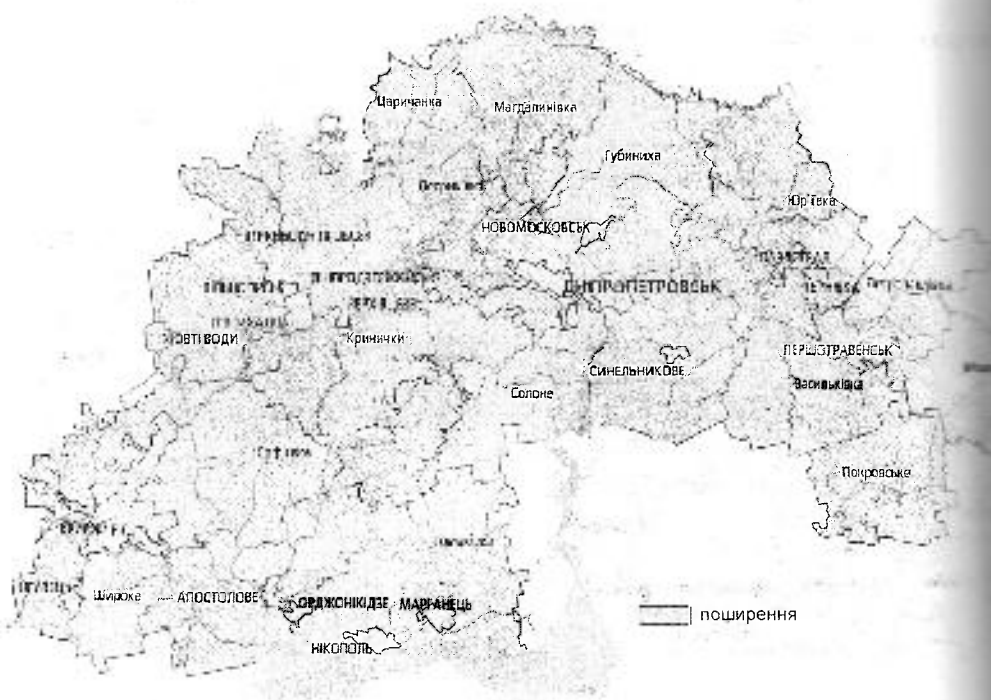
Совка листяна бліда

Совка листовенная бледная

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім України скрізь).

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 181) в заплавних лісових екосистемах.

Карта 181. Поширення совки листяної блідої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–48 мм. Передні крила від вохристого до червонувато- і оранжево-коричневого забарвлення, поперечні смуги коричневі. К і ниркоподібна плями великі, світлі, остання з темним ядром у нижній частині. Облямовані бурим. Задні крила світло-жовті з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце біле, із зеленим відблиском, діаметром 0,65 мікропіярна розетка 10–14-пелюсткова. Гусінь жовтувато-зелена, спинна та бічні смуги білі, не суцільні. Голова світло-бура. Лялечка світло-коричнева.

Біологічні особливості. Одна генерація (VII–VIII). Зимують яйця. Гусінь живить на листям берези (*Betula*), тополі (*Populus*), вільхи (*Alnus*).

Економічне значення. В східній частині ареалу може шкодити грушам, винограду, цитрусовим тощо.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

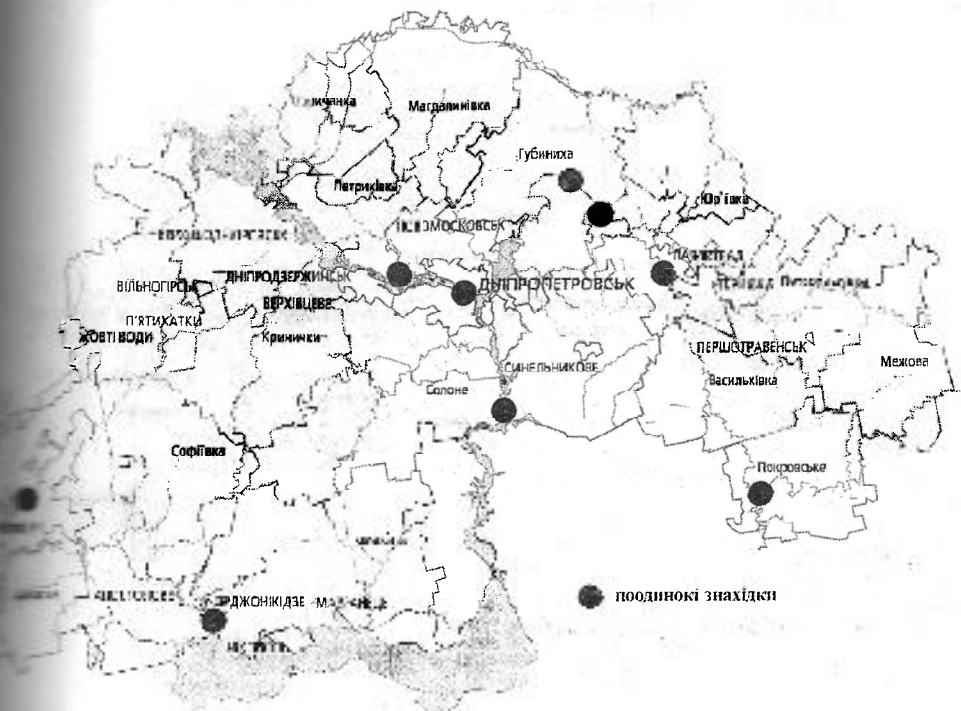
Murgia abluta (Hübner, [1808])

Boisduval, 1840

Розповсюдження. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Екологія. Східносередземноморський (Південна та Східна Європа до Південного Кавказу та Алтаю), в Україні локально в Лісостепу, Степу та Криму.

Умови перебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 182) переважно мешкає в парках, трапляється у міських зелених зонах.

Карта 182. Поширення совки-аблуги

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–42 мм. Передні крила від світло-жовтого до коричнево-жовтого забарвлення з домішкою сірого. Поперечні смуги коричневі з білою облямівкою. Кругла і ниркоподібна плями великі, світлі, остання з темним ядром. Задні крила жовті чи сірувато-коричневі.

Екологічні стадії. Гусінь зелена, спинна та спинно-бічні смуги темні, боки чорні. Голова жовто-зелена з темним рисунком. Лялечка світло-коричнева з темним відтінком.

Екологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Зимують яйця. Гусінь живить на листях тополі (*Populus*), верби (*Salix*). Заляльковується в нещільному ґрунті.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко і Фібігер, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

РІД *IPIMORPHA* Hübner, [1821]

183. *Irimorpha retusa* (Linnaeus, 1761)

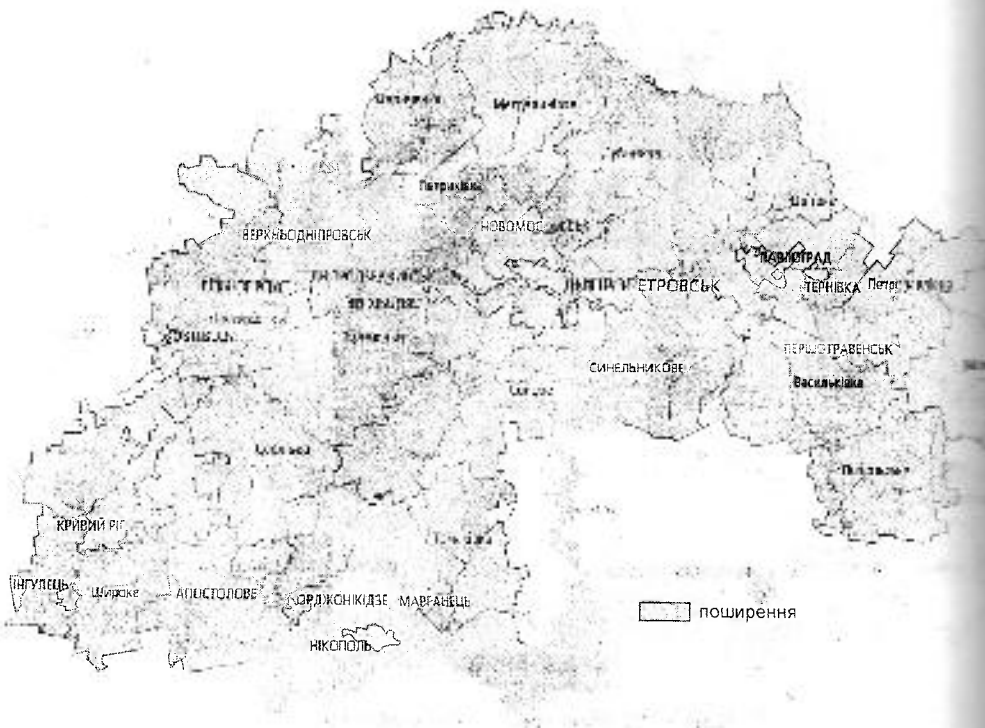
Совка гострокрила вербова

Совка острокрылая ивовая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та один із двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Північної України майже скрізь).

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 183) майже переважно у заплавах фітоценозах.

Карта 183. Поширення совки гострокрилої вербової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–32 мм. Передні крила із витягнутим верхнім кутом, коричнево-сірі. Поперечні смуги паралельні між собою. Темно-коричневі ниркоподібні плями добре виражені. Задні крила сірі.

Преімагінальні стадії. Гусінь зелена, спинна та спинно-бічні смуги білі, як і хвиляста бічна смуга. Голова зелена або світло-коричнева. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки 15 мм, кремастер із двома зігнутими відростками та гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Зимують яйця. Гусінь живить на листях верб (*Salix*), тополь (*Populus*). Заляльковується в шовковинному коконі між

Література: Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

***Irimorpha subtusa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

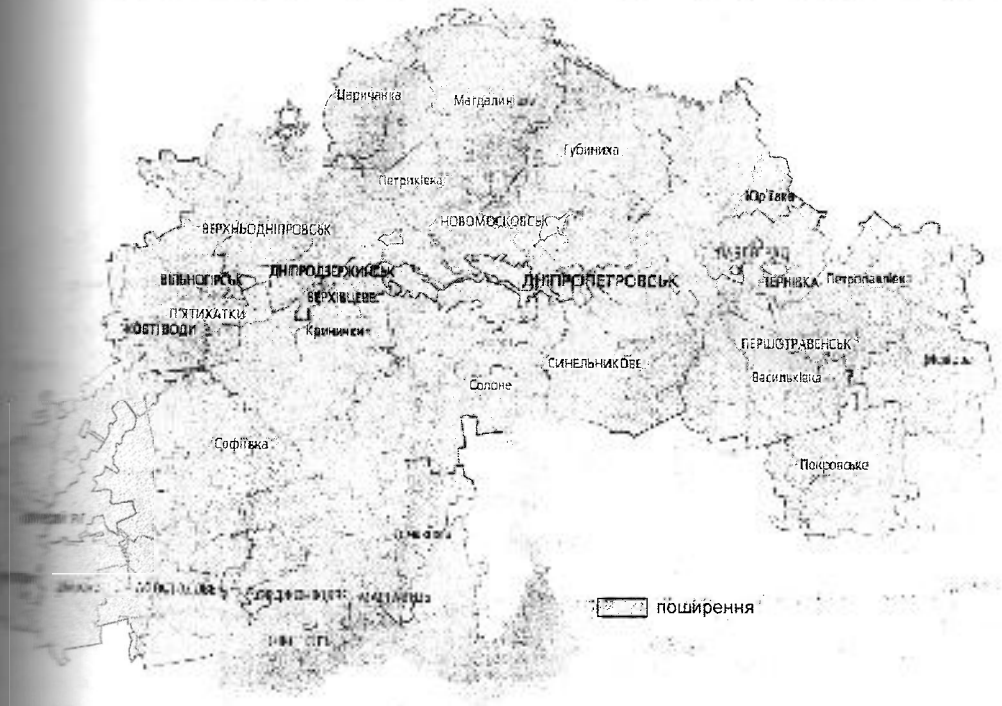
Совка гострокрила тополева

Совка гострокрылая тополевая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та, один із двох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний. (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі), поширений скрізь.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 184) переважно в лісах.

Карта 184. Поширення совки гострокрилої тополевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–34 мм. Передні крила зі слабо витягнутим внутрішнім кутом, коричнево-сірі, поперечні лінії, кольору беж. Кругла, ниркоподібна пляма обведена світлою лінією. Задні крила сірі.

Премагінальні стадії. Яйце жовте, поздовжніх реберець 19–20, з них сім досягають магінальної зони. Гусинь – жовто-зелена, спинна смуга білувата, спинно-бічні смуги жовті. Голова чорна з білим рисунком. Лялечка червонувано-коричнева, закінчується із двома прямими і двома зігнутими шипами та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Зимують яйця. Гусинь живиться на тополі (*Populus ssp.*), осики (*P. tremula*), яблуні, груші. Заляльковуються в земляному коконі на ґрунті.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Rakosy, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

РІД *COSMIA* Ochseneheimer, 1816

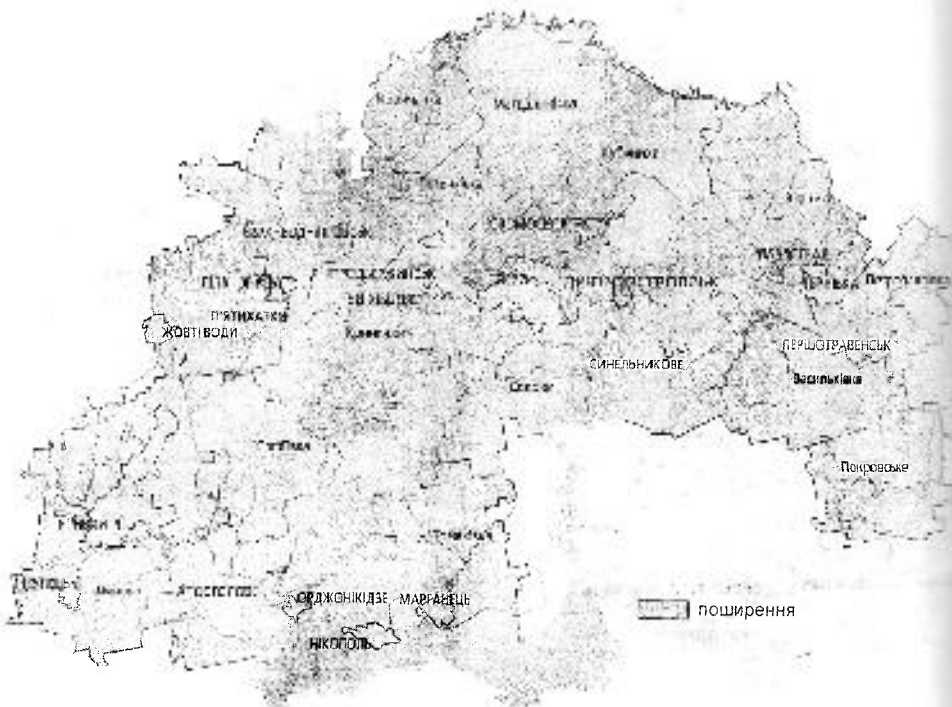
185. *Cosmia affinis* (Linnaeus, 1767)

Совка в'язова темна

Совка вязовая темная

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.
Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі); поширений в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 185) поширена в долині р. Дніпро та Самара, інколи в байрачних лісах і лісосмугах, зелених зонах парків.

Карта 185. Поширення совки в'язової темної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–35 мм. Передні крила світло-коричневі з поперечніми смугами темніші, закінчуються біля переднього краю білуватими плямами; у верхньому куті дві чорні крапки. Ниркоподібна і кругла плями всередині з темними ядрами, малопомітні. Задні крила чорнуваті з жовтою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце зеленувато-жовте, діаметром 0,6 мм, поперечний реберець 28–36, з них 26–28 досягають мікропілярної зони. Гусінь жовтуватобіла, спинна, спинно-бічна та бічна смуги білувато-жовті. Голова жовто-зелена. Лялечка коричнева з блакитним відтінком, кремастер із двома відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Зимують яйця. Гусінь живить на листях в'язів (*Ulmus*), зрідка дубів (*Quercus*), кленів (*Acer*), липи (*Tilia*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Аполон, 1981; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, Франц, Fibiger, Hacker, 2007.

186. *Cosmia diffinis* (Linnaeus, 1767)

Совка в'язова червоно-бура

Cosmia diffinis (Linn.)

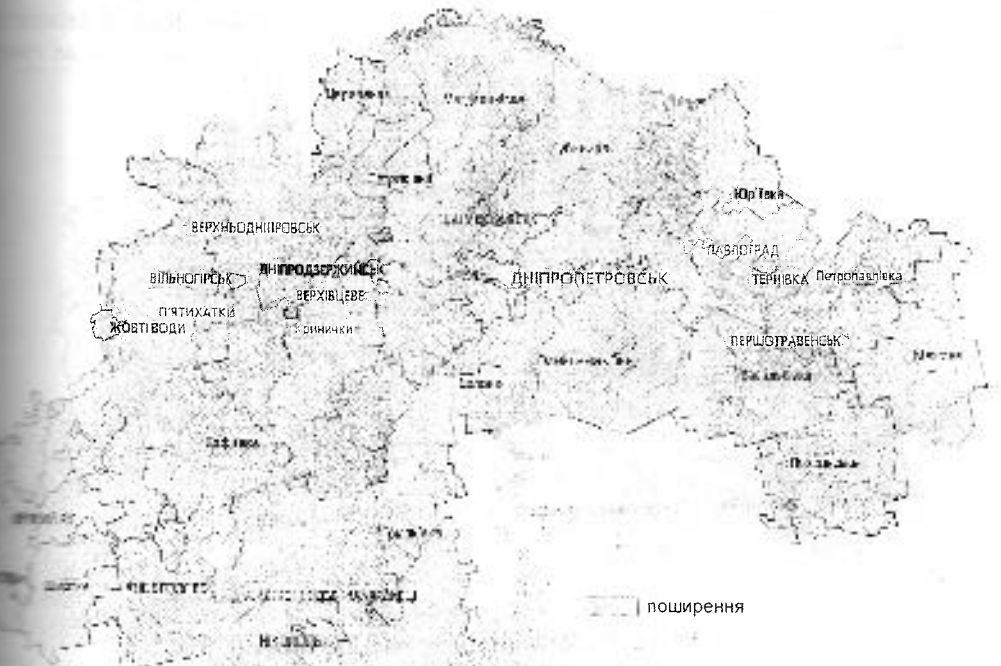
Совка в'язовая красно-бурая

Cosmia diffinis (Linn.)

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Європейський (від Європи до Закавказзя і Малої Азії), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 186) переважно в зеленних лісах, лісосмугах, міських зелених зонах.

Карта 186. Поширення совки в'язової червоно-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–35 мм. Передні крила червонувато-коричневі, поперечні смуги біля переднього краю закінчуються білими плямами; біля заднього кута дві чорні крапки. Кругла і ниркоподібна плями малопомітні. Задні крила коричневі з жовтою торочкою.

Прегімагнальні стадії. Яйце зеленувато-жовте, діаметром 0,6 мм, поздовжніх ребер 42–45, з них 40 досягають мікропілярної зони. Гусінь білувато-сіра, спинно-бічні та бічні смуги білі. Голова чорна. Лялечка червоно-коричнева з темним відтінком.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Зимують яйця. Гусінь живиться листям в'язів (*Ulmus*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

187. *Cosmia trapezina* (Linnaeus, 1758)

Совка грушова

Совка грушевая, многоядная ночница

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та Дніпропетровської об.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія), в Україні скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 187) переважно в заплавах і байрачних лісах, інколи у штучних деревних насадженнях.

Карта 187. Поширення совки грушової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–36 мм. Забарвлення передніх крил варіює від жовтувато-сірого до різних відтінків коричневого, між поперечними медіальними смугами з темним полем у формі трапедції. Кругла та ниркоподібна плями добре помітні, в нижній частині останньої темна крапка. Задні крила сірі з жовтою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце біле з вузькою червоною смужкою, діаметр 0,6–0,7 мм, поздовжніх реберць 40–45, з них 20–25 досягають мікропілярної зони. Гусоні білувато-зелена, завдовжки 20–32 мм. Спинна смуга жовтувата, спинно-бічні жовтуваті білі. Голова зелена, без рисунка. Дихальця білі з чорною облямівкою. Лялечка каштанова з блакитним відтінком, завдовжки 13–15 мм. Кремастер великий конусоподібний з двома зігнутими відростками та шістьма щетинками (дві прями і чотири гачкуваті).

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Зимують яйця. Гусоні живить на листях, квітках і молодими плодами яблунь (*Malus*), груш (*Pyrus*), листям грабу (*Carpinus*), в'язу (*Ulmus*), дуба (*Quercus*), липи (*Tilia*) тощо. Гусоні хижа, поїдає також гусоні свого виду та інших метеликів. Заляльковується в ґрунті, дуплах чи під корою. Метелики відкладають до 300–600 яєць групами по 3–6 штук.

Економічне значення. Відома як другорядний шкідник груші, яблуні, сливи, смородини, малини, різних лісних порід.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Апостолов, 1981; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

***Cosmia pyralina* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

в'язова буро

вязовая бура

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.
Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), північні скрізь.

Місцєперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 188) часто в чагарникових ценозах і розріджених байрачних лісах на півдні, інколи в парках і лісосмугах.

Карта 188. Поширення совки в'язової бруї

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–35 мм. Забарвлення передніх крил булато-коричневе, поперечні смуги темніші. На передньому краї біля зовнішнього кута білуватого-сіра пляма та дві маленькі чорні плями. Кругла і подібна плями маленькі, коричневі, ледве помітні. Задні крила сірі з темними смугами та середньою плямою.

Преімагінальні стадії. Гусінь світло-зелена, спинна та спинно-бічні смуги білі, червонувато-жовті. Голова зелена з коричневим рисунком, дихальця червонуваті. Голова світло-коричнева, кремастер із двома зігнутими шипами.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–IX). Зимують яйця. Гусінь живиться на плодах глоду (*Crataegus*), терну (*Prunus spinosa*), яблуні (*Malus*), в'язів (*Ulmus*) тощо. Зимувує в нещільному коконі на ґрунті.

Економічне значення. Іноді шкодить яблуні, груші, сливі.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Сухарева, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

РІД *ATETHMIA* Hübner, [1821]

189. *Atethmia ambusta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Син.: *xerampelina* Esper, [1794]

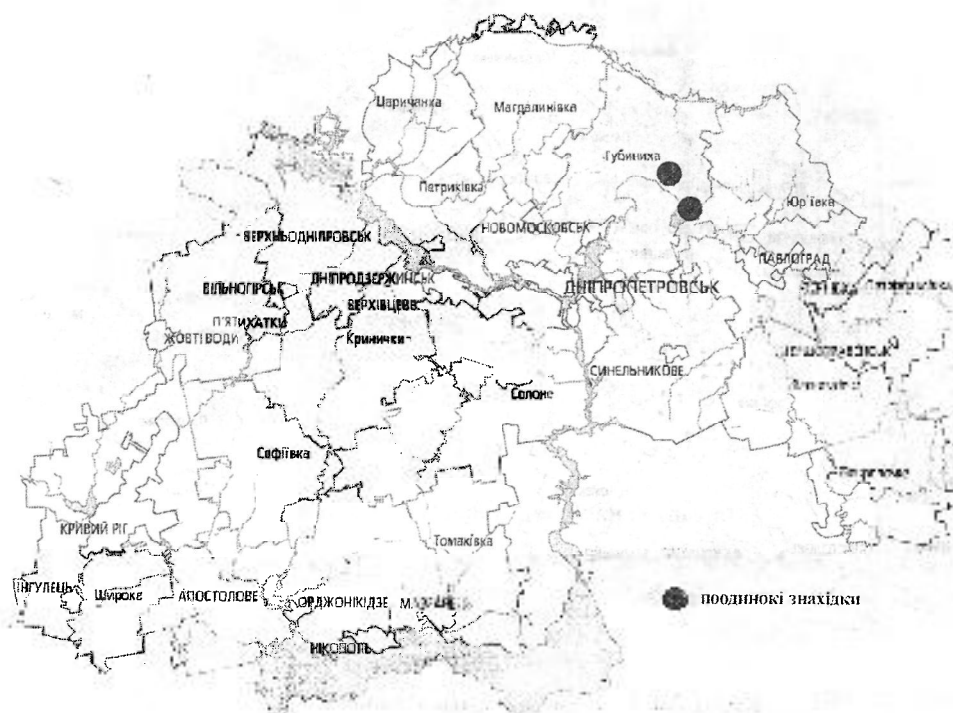
Совка яблунева зубцекрила

Совка яблонная зубцекрылая

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Центральної та Південної Європи до Закавказзя та Малої Азії), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта найчастіше у чагарникових ценозах, інколи в байрачних лісах та садах.

Карта 189. Поширення совки яблуневої зубцекрилої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–30 мм. Передні крила вузькі, їх верхній кут пригострений, забарвлення від вохристо- до червонувато-коричневого; поперечні лінії та облямівка ниркоподібної плями білуваті. Задні крила білуваті.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,7 мм, майже 23 реберця досягають мікропілярної зони. Гусінь м'ясного кольору, спинно-бічні смуги білі, між ними чорні косі штрихи. Бічні смуги жовті чи білі, іноді непомітні. Голова коричнева.

Біологічні особливості. Одна генерація (VIII–X). Зимують яйця. Гусінь живить на листях груш (*Pyrus sp.*), іноді тополь (*Populus*), терну (*Prunus spinosa*) тощо.

Економічне значення. Іноді пошкоджує листя плодкових (яблуня, груша).

Література: Döring, 1955; Forster. Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Ключко, 1988; Rakósy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Y. Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

РІД *DICYCLA* Guenée, 1852

191. *Dicycla oo* (Linnaeus, 1758)

Совка подвійне о

Совка двойное о

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Закавказзя, Ма та Передньої Азії), в Україні локально скрізь, крім Карпат.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 191) переважно у лісових екосистемах долини р. Дніпро.

Карта 191. Поширення совки подвійне о

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–39 мм. Передні крила білувато-жовті з поперечніми смугами бурі. Ниркоподібна, кругла і додаткова плями облямовані бурою лінією добре помітні. Задні крила білі чи ледь жовтуваті.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте із зеленуватим відблиском, злегка сплюснене, структура хоріона комірчаста. Гусінь від червоно-коричневого до фіолетово-чорного кольору, спинна смуга складається з ряду білих плям. Спинно-бічні лінії вузькі, бічні – жовто-білі. Голова чорна. Лялечка червоно-коричнева, на закругленому черевці два прями шипи.

Біологічні особливості. Одна генерація (VI–VIII). Зимують яйця. Гусінь живить на листям дубів (*Quercus pubescens*, *Q. robur*). Заляльковується в коконі між листям.

Економічне значення. Відома як шкідник дуба, шкодила в дібровах Дніпропетровщини.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Апостолов, 1981; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fischer, Hacker, 2007.

Dipterygia Stephens, 1829

***Dipterygia scabriuscula* (Linnaeus, 1758)**

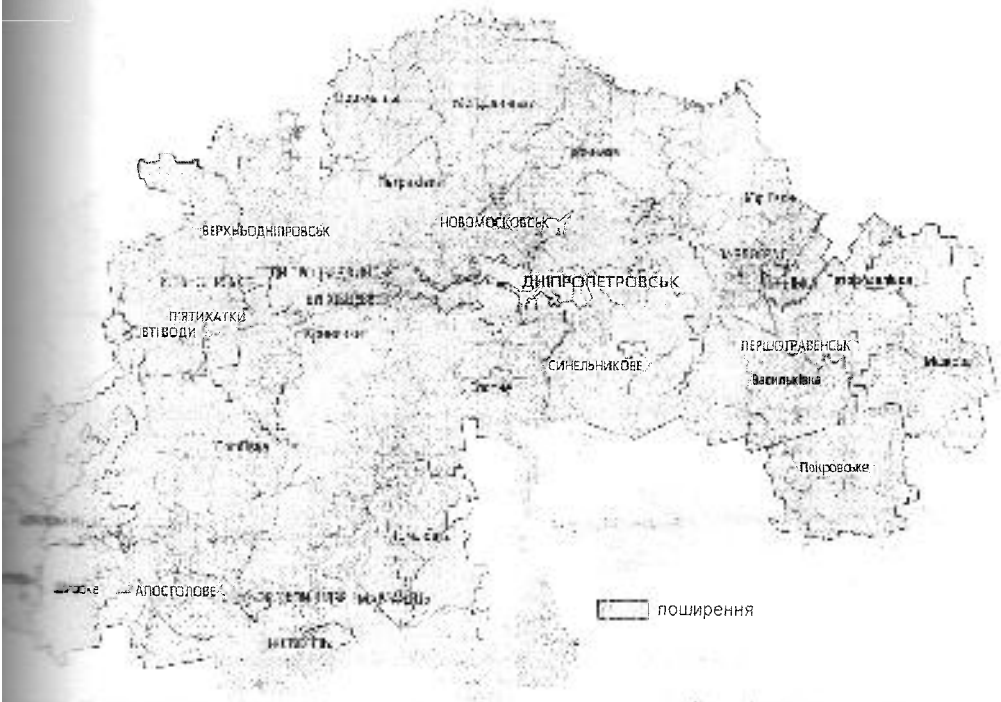
трав'яна бура

трав'яная бурая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (Європа, на північ до Литви та Латвії, на схід до Уральського Уралу; Північна Африка). В Україні поширена скрізь.

Умови перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 194) переважно в екосистемах, інколи у тальвегах балок.

Карта 194. Поширення совки трав'яної буруї

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–44 мм. Передні крила темно-коричневі, білі лінії, кругла та ниркоподібна плями чорні. Задні крила сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце жовте з червоною мікропілярною плямою, діаметром 0,7 мм, з 21–27 реберець 14 досягають мікропілярної зони. Гусінь жовто-жовта, завдовжки 30–45 мм, спинна та спинно-бічні лінії білуваті з коричневою плямкою. Голова сірувато-жовта. Лялечка завдовжки 16 мм, каштанова, великий шпатель із двома зігнутими відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–VIII), гусінь живиться на лугах (злаки), кульбабах (*Taraxacum*), щавлі (*Rumex*), спориші (*Polygonum*); зимують лялечки в грунті.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, Giehsler, 1978; Ключко, 1988; Fibiger, 1993; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 2001; Ключко, 2006.

РІД *TRACHEA* Ochsenheimer, 1816

195. *Trachea atriplicis* (Linnaeus, 1758)

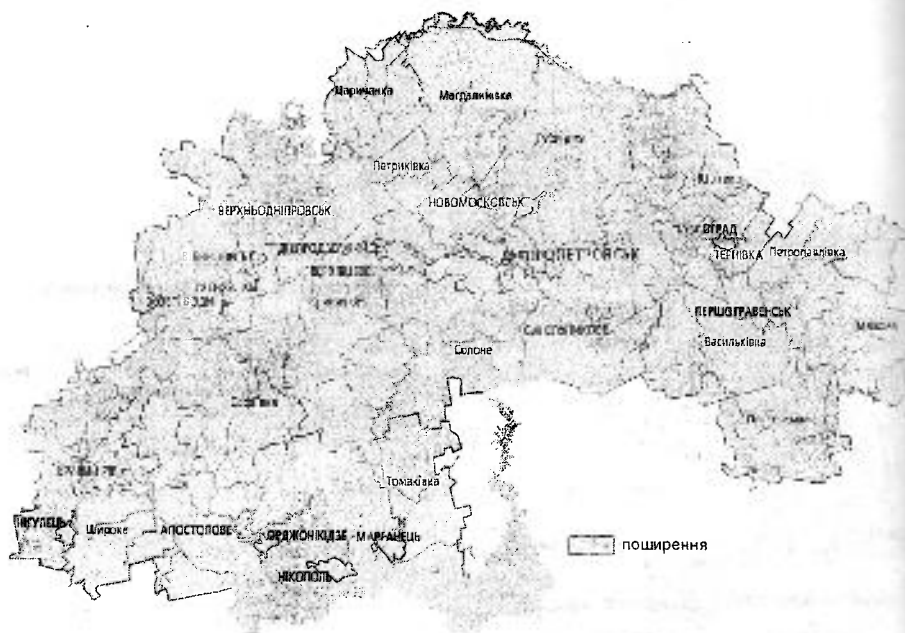
Совка лутигова велика

Совка лебедовая большая, совка гречисная

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Західної Європи до Кореї та Японії) в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 195) першочергово у лучних фітоценозах та агроценозах.

Карта 195. Поширення совки лутигової великої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–50 мм. Передні крила темно-сірі із зеленими плямами, поперечні смуги сірувато-чорні. Кругла, ниркоподібна та додаткова пляма добре виражені, із зеленою облямівкою, нижче від круглої та ниркоподібної плям зубоподібна білувата пляма. Задні крила сірі, з чорнуватим зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, пізніше рожеве, діаметром 0,6 мм з 28–29 реберць 12–13 досягають мікропілярної зони. Гусінь зелена, завдовжки 19–28 мм, спинна смуга чорна зі світлими плямами, на 8-му сегменті є дві жовті плями, піддихальцева смуга жовтувата. Голова жовта з коричневим рисунком. Лялечка каштанова, завдовжки 18 мм, кремастер із двома товстими відростками, двома гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–IX). Полифag, гусінь живиться у лутигах (*Atriplex*), лободі (*Chenopodium*), шавлі (*Rumex*), глухій кропиві (*Lamium*), кропивах (*Urtica*) тощо. Зимує лялечка у ґрунті.

Економічне значення. Другорядний шкідник гречки, буряку, шавлію.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Ключко, 1988; Fibiger, 1993; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Вайс, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *ACTINOTIA* Hübner, [1821]

197. *Actinotia polyodon* (Clerck, 1759)

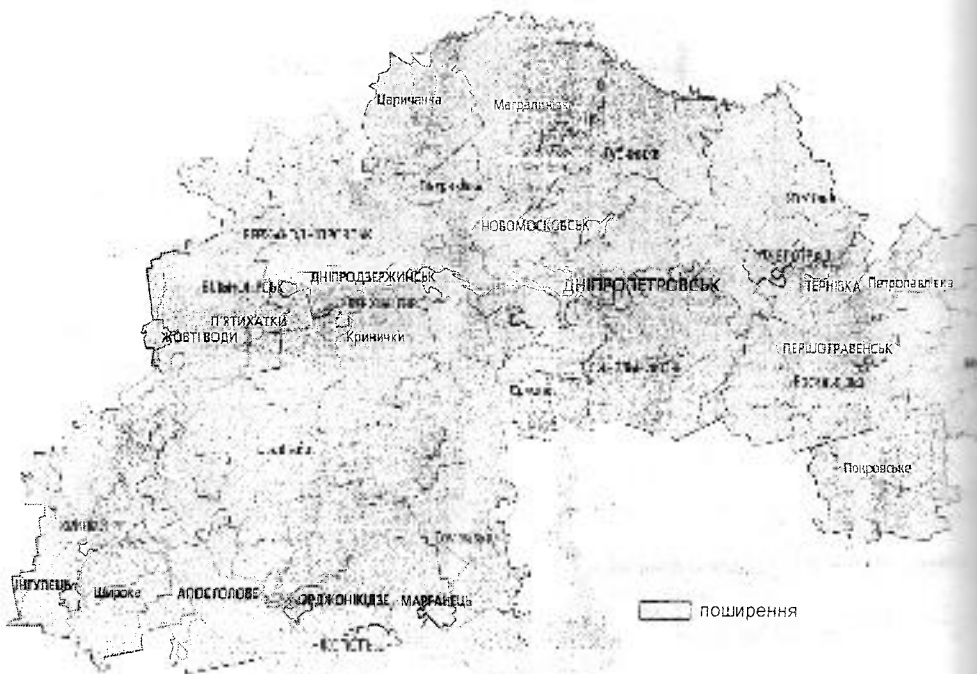
Совка звіробійна бура

Совка зверобойная бурая

Таксономія. Один із двох видів у фауні України, один у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі); в Україні скрізь, крім Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно у степових фітоценозах.

Карта 197. Поширення совки звіробійної буруї

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–36 мм. Передні крила жовті з домішкою червонуватого, злегка зубчасті. Ниркоподібна пляма всередині біла з бурюю облямівкою підкрайова смуга зубчаста, утворює літеру W біля зовнішнього краю. Задні крила білі з темною лінією при основі, із сірими жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовто-біле, діаметром 0,6 мм, з 36 поздовжніх ребрами. Личинки 11–12 досягають мікропілярної зони. Гусінь червоно-коричнева, спинна та спинно-бокова лінії нечіткі, жовті, між ними чорні косі штрихи. Бічні смуги широкі жовті. Голова жовта з темними очима, коричнева, блискуча. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома ліроподібними виступами та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–IX), метелики активні цілодобово. Гусінь живиться на звіробії (*Hypericum*), астрагалі (*Astragalus*). Зимує лялечка.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1971; Fibiger, 1990; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

Chloantha Boisduval, Rambur & Graslin, 1836

Chloantha hyperici ([Denis & Schiffermüller], 1775)

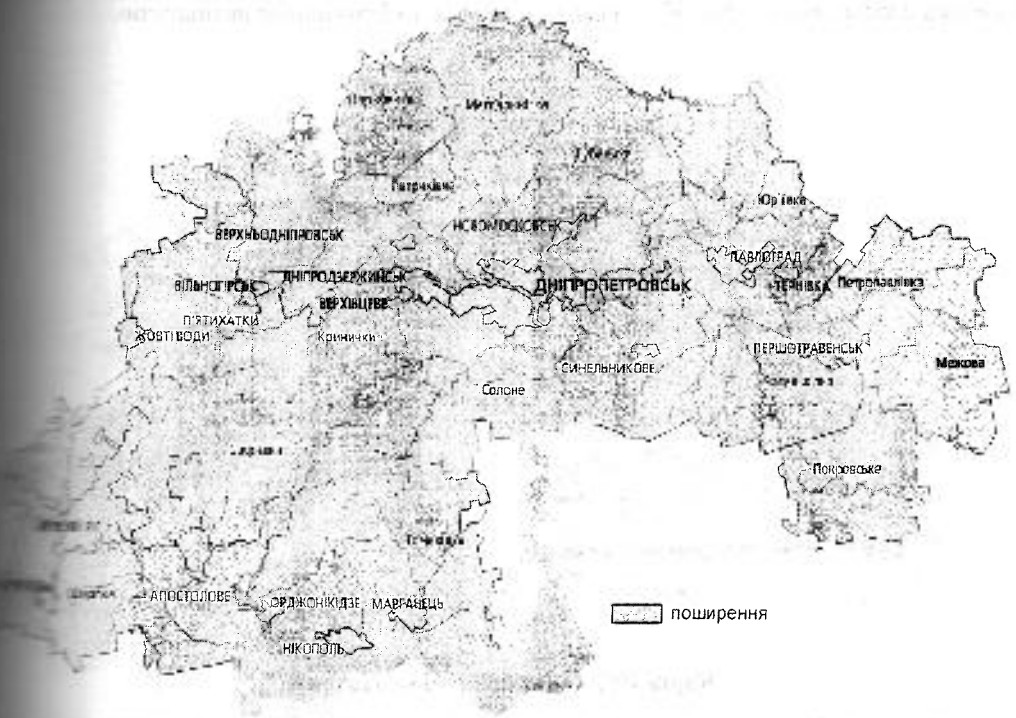
звіробійна сіра

звербойная серая

Екологія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Розмах. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Північного Кавказу, Малої Азії), в Україні поширена в Лісостепу, Степу, Криму.

Умови перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 198) зустрічається у байрачних фітоценозах.

Карта 198. Поширення совки звіробійної сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–34 мм. Передні крила темно-сірі з вузькою коричневою, від основи відходить чорний штрих, перед ним широка світла пляма. Кругла та ниркоподібна плями маленькі, всередині білі, з чорною крапкою. Задні крила сірі.

Імагогенетичні стадії. Яйце біле, діаметром 0,6 мм, з 28–30 поздовжніх реберець. Личинки складають мікропілярної зони. Гусінь фіолетово-коричнева з темними смугами. Спинна та спинно-бічні лінії білувато-жовті, з темною облямівкою, бічна лінія білувата. Голова світло-коричнева. Лялечка червоно-коричнева, кремастер з довгими шипами та кількома короткими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (IV–VI, VII–VIII), метелики активні майже цілодобово, вдень на квітках. Гусінь живе на звіробії (*Hypericum*). Зимуює лялечка.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Fibiger, 1990; Fibiger, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *PHLOGOPHORA* Treitschke, 1825
199. *Phlogophora meticulosa* (Linnaeus, 1758)

Совка агатова

Совка агатовая

Таксономія. Єдиний із двох видів у фауні України; один вид у фауні Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Кавказу, Ірану, Туркменістану, Північної Африки); в Україні скрізь.

Місцєперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 199) переважає в лучних екосистемах. Імаго відзначаються значною мігративною активністю.

Карта 199. Поширення совки агатової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 43–53 мм. Передні крила зелено-коричневі з домішкою оливкового забарвлення, зубчасті. Крутіла та ниркоподібна плями світло-жовті, зливаються в задній частині. Задні крила білуваті із сірими жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле з червоною плямою, діаметром 0,8 мм, з 17–19 поздовжніх реберць. Л1–Л4 досягають мікропілярної зони. Гусінь зелена або жовтувато-коричнева, завдовжки до 55 мм. Спинна лінія біла, переривчаста, бічна смуга біла. Голова світло-коричнева. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома довгими відростками та чотирма короткими щетинками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–XI), метелики мігрують. Гусінь поліфаг, живиться майже на 50 видах рослин, в тому числі на кропиві (*Urtica*), глухій кропиві (*Lamium*), герані (*Geranium*) тощо.

Економічне значення. Відомі як другорядний шкідник соняшнику, буряку, салату, капусти, ожини, квіткових. Зимою шкодить в оранжереях азалії, хризантемам, примулам, герані, цикламенам, трояндам тощо. Зимують гусінь, лялечки, метелики.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

EUPLEXIA Stephens, 1829

***Euplexia lucipara* (Linnaeus, 1758)**

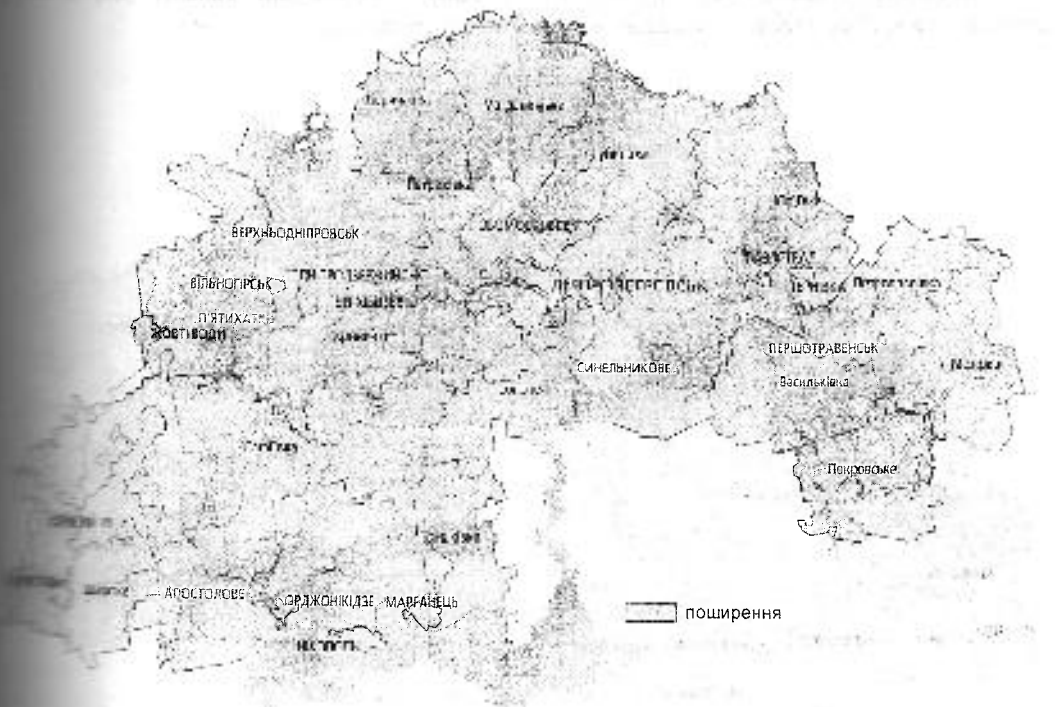
Совка малинова

Совка малинная

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), поширення скрізь.

Місце перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 200) переважно в заплавах екосистемах.

Карта 200. Поширення совки малинової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–35 мм. Передні крила коричневі, поперечні смуги та медіальна умбра темно-коричневі. Кругла пляма малопомітна, ниркоподібна білувата. Задні крила при основі білуваті, далі сірі.

Прегімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0.7 мм, з 24–26 реберець 16–20 мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 18–26 мм, зелена з трохи розширеним 8-м сегментом. Спинна та спинно-бічні смуги мають вигляд жовтих крапок. Голова зелена з темним рисунком. Лялечка каштанова, завдовжки 15 мм, кремастер із двома відростками.

Біологічні особливості. Дві генерації (V–VI, VII–VIII), гусінь живе на малині (*Rubus idaeus*), шкідливі на (R. caesius), кропиві (*Urtica*), глухий кропиві (*Lamium*), зніті (*Epilodium*), кропиві (*Lactuca*), папороті орляку (*Pteridium*). Поліфаг. Зимує лялечка в ґрунті.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2000; Ключко, 2006; Fibiger, Hacker, 2007.

Staurophora Reichenbach (Leipzig), 1817

***Staurophora celsia* (Linnaeus, 1758)**

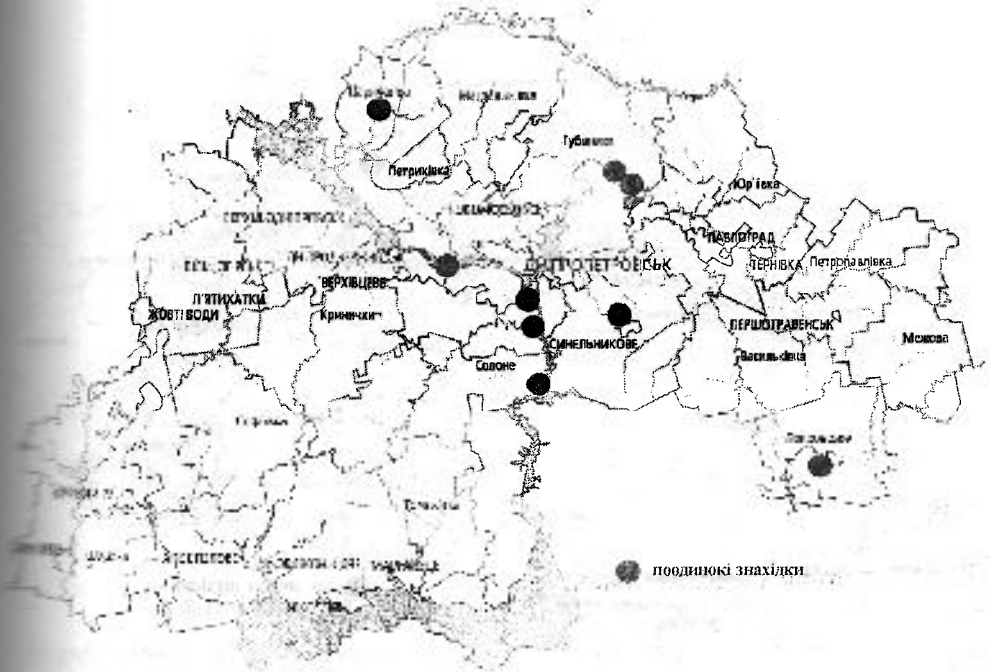
розкішна

роскошная

Геономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні ліси, в Лісостепу, Степу, Криму.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 202) переважно екосистемах, інколи у вологих тальвегах балок.

Карта 202. Поширення совки розкішної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–49 мм. Передні крила зубчасті, жовто-бурі, з великими малахітово-зеленими плямами. Задні крила сірувато-бурі.

Преімагінальні стадії. Яйце вохристо-жовте, діаметром 0,7 мм, з 60–65 ребрами. Гусінь жовтувато-сіра, дихальця чорні. На щитках короткі світлі волоски. Голова червоно-коричнева з оранжевим лобом. Передньогрудний щит жовто-коричневий, грудні ніжки оранжево-червоні. Лялечка червоно-коричнева, кремастер подібний із чотирма відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–X), гусінь живе на щучниках (*Nasturtium*), пахучій траві (*Anthoxanthum*), біловусах (*Nardus*), куничниках (*Helianthus*), мітлиці (*Agrostis*). Зимують яйця.

Охорона. Занесена до Червоної книги України (природоохоронний статус виду «небезпечно»). Чисельність відомих популяцій незначна, проте стабільна. Біотопи охороняються як елемент численних пам'яток природи та в ботанічних заказниках.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Bock, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006; Червона книга України, 2009.

РІД *HELOTROPHA* Lederer, 1857

203. *Helotropha leucostigma* (Hübner, [1808])

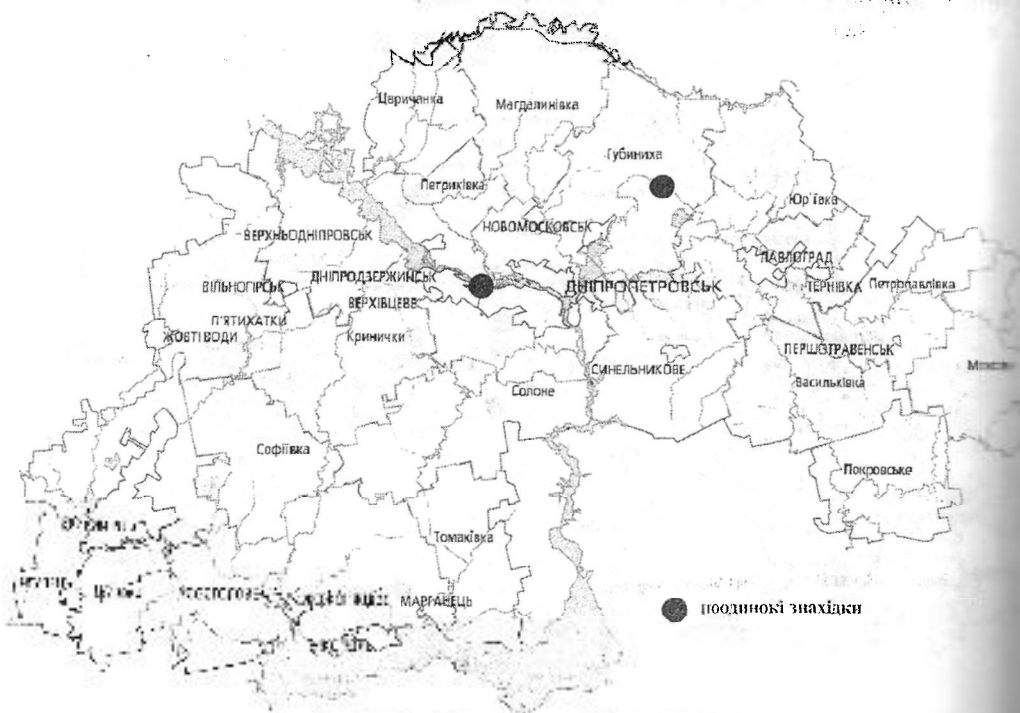
Совка ірисова

Совка ирисовая, совка касатиковая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 203) тіль в заплавних екосистемах, найвища чисельність у долині р. Дніпро.

Карта 203. Поширення совки ірисової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 31–42 мм. Передні крила червонуваті з ниркоподібною плямою жовтувато-білою. Задні крила сірувато-бурі.

Преімагінальні стадії. Гусінь брудно-біла, верхня частина коричнева або чорнувато-сіра. Голова коричнева, передньогрудний щит чорний. Щитки на спині з короткими коричневими волосками. Лялечка темна оливово-зелена, кінець червоно-коричневий, на кремастері два довгі відростки та чотири короткі гачкуваті щетинки.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX), гусінь живе в стеблах іриса (*Iris*), зніту (*Epilobium*), лепешняків (*Glyceria*), айру (*Acorus*), меч-трави (*Scirpus*) і жачої голівки (*Spartanium*). Зимуює гусінь.

Економічне значення. Іноді шкодить кукурудзі, соняшнику.

Література: Лампєрт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2001; Ключко, 2006.

GORTYNA Ochsenheimer, 1816

204. *Gortyna flavago* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Родина *Chracea* Hübner, 1786

Українська назва: *серцевинна звичайна*

Російська назва: *сердцевинная обыкновенная*

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Західного Сибіру), в Україні скрізь.

Ареал перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 204) переважно в парках і садах, трапляється інколи в фітоценозах, трапляється інколи в парках і садах.

Карта 204. Поширення совки серцевинної звичайної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–45 мм, передні крила від червоно-жовтого до сірувато-коричневого в прикореневій та маргінальній частинах, медіальна частина від золотисто-жовтого до оранжевого забарвлення, як і великі кругла та овальна плями. Задні крила білувато-вохристі.

Премагіральні стадії. Яйце жовте, діаметром 0,75 мм, реберець майже 90. Гусінь довжиною 40–45 мм, брудно-біла чи жовтувата, щитки на тілі великі, чорні, як і дихальця. Голова жовто-коричнева з темним трикутником на лобі. Передньогрудний щит темно-коричневий зі світлою лінією посередині. Лялечка темно-каштанова, завдовжки 24 мм, з двома загостреними на кінці відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–X), зимують яйця. Гусінь живить в стеблах лопухів (*Arctium*), будяків (*Carduus*), ранників (*Scrophularia*), пирію (*Cirsium*), кремени (*Petasites*), валеріани (*Valeriana*) тощо. Заляльковуються в стеблах кормових рослин.

Економічне значення. Відома як другорядний шкідник картоплі, томатів, баклажанів, артишоків, валеріани, ревеню тощо.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Хотько, 1968; Giehsler, 1978; Козубко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Runkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

205. *Gortyna borellii* Pierret, 1837

Совка смовдева

Совка горичникова

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (локально в Європі на схід до Нижнього Півдня та Північного Кавказу), в Україні локально в Лісостепу, Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) знахідки із степових екосистем.

Карта 205. Поширення совки смовдевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 40–68 мм, передні крила від червоно-коричневого до сірувато-коричневого забарвлення. Кругла, ниркоподібна та додаткова плями блискучо-білі з коричневою облямівкою. Задні крила білуваті-сірі з сірими жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, з численними реберцями. Гусонь першого – другого віків темно-фіалкова з білими перев'язями на черевних сегментах; доросла – брудно-біла з коричнево-фіалковими перев'язями. Щитки на тілі та дихальні чорні, голова та передньогрудний щит червоно-коричневі. Лялечка чорно-коричнева, кремастер із двома довгими відростками та шістьма короткими шипиками.

Біологічні особливості. Одне покоління (IX–X), зимують яйця. Гусонь живить в кореневищах смовди (*Peucedanum*), ферули (*Ferula*).

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2001; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

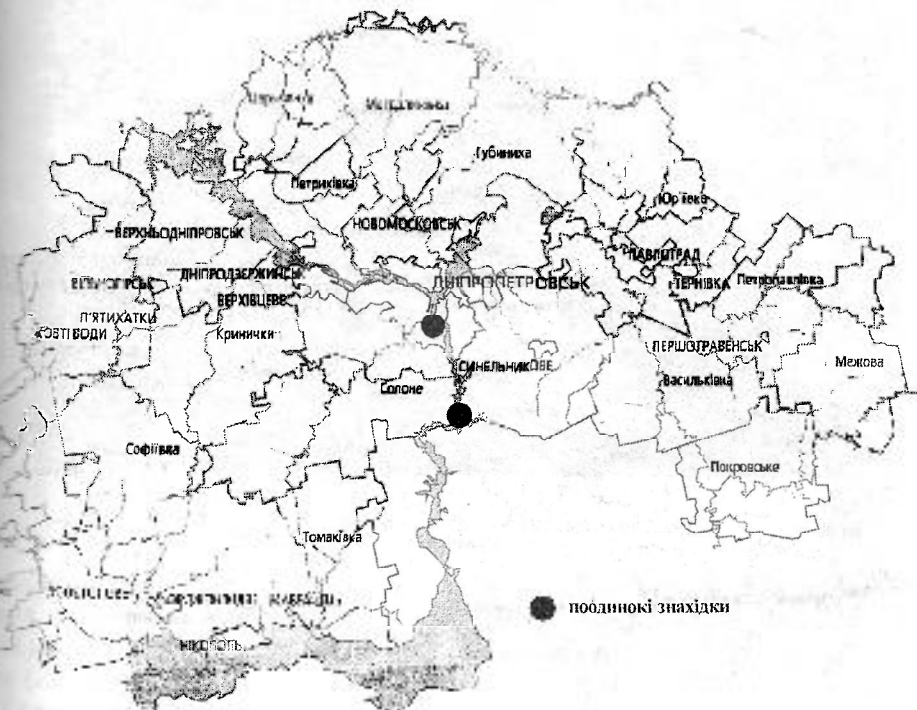
ROMANOVICH Ronkay, Zilli & Fibiger, 2005

Ceryna cervago (Eversmann, 1844)

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Розповсюдження. Східносередземноморський (від Румунії та України до Південного Уралу, Центральної та Малої Азії), в Україні в Степу та Криму.

Місця перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 206) в степових фітоценозах долини р. Дніпро, трапляється в парках і лісосумах.

Карта 206. Поширення совки церваго

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–54 мм. Передні крила світло-коричневі, задні – темніші та медіальна умбра темно-коричневі. Кругла та ниркоподібна плями жовті.

Сезонні стадії. Не відомі.

Сезонні особливості. Біологія досліджена недостатньо. Одне покоління (VIII–X), літає в липні.

Література: Rakosy, 1997; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Романович, 2006.

бурюку, плоди тощо. Заляльковується в липні у ґрунті поблизу пошкоджених гусінь може пошкодити кілька стебел.

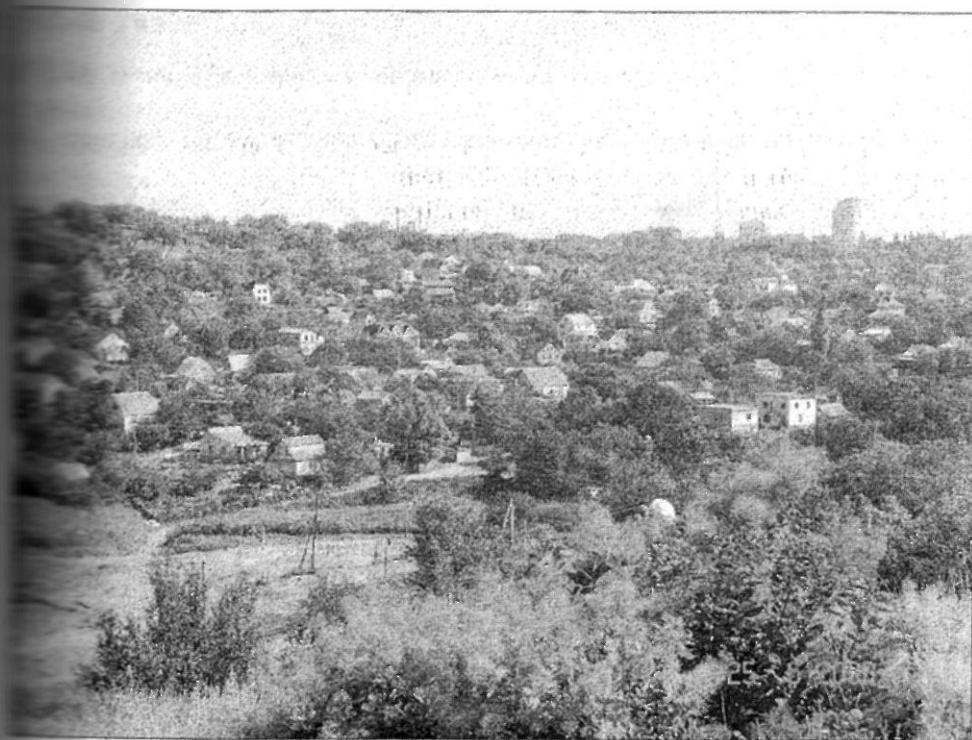

Рис. 4.13. Типовий біотоп совки картопляної

Економічне значення. Шкодить частіше в лісовій зоні, в місцях надмірного заростання, другорядний шкідник таких культур як картопля (*Solanum tuberosum*), баклажан (*Mycopersicum esculentum*), хміль (*Humulus lupulus*), ревінь (*Rheum*), кукурудза (*Zea mays*), тимофіївка (*Phleum*), живиться також на дикорослих злаках: агropyрон (*Agropyron*), бромуси (*Bromus*), грястиці (*Dactylis*) та ін.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1972; Ключко, 1968; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко, 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

208. *Hydraecia osseola* (Staudinger, 1882)

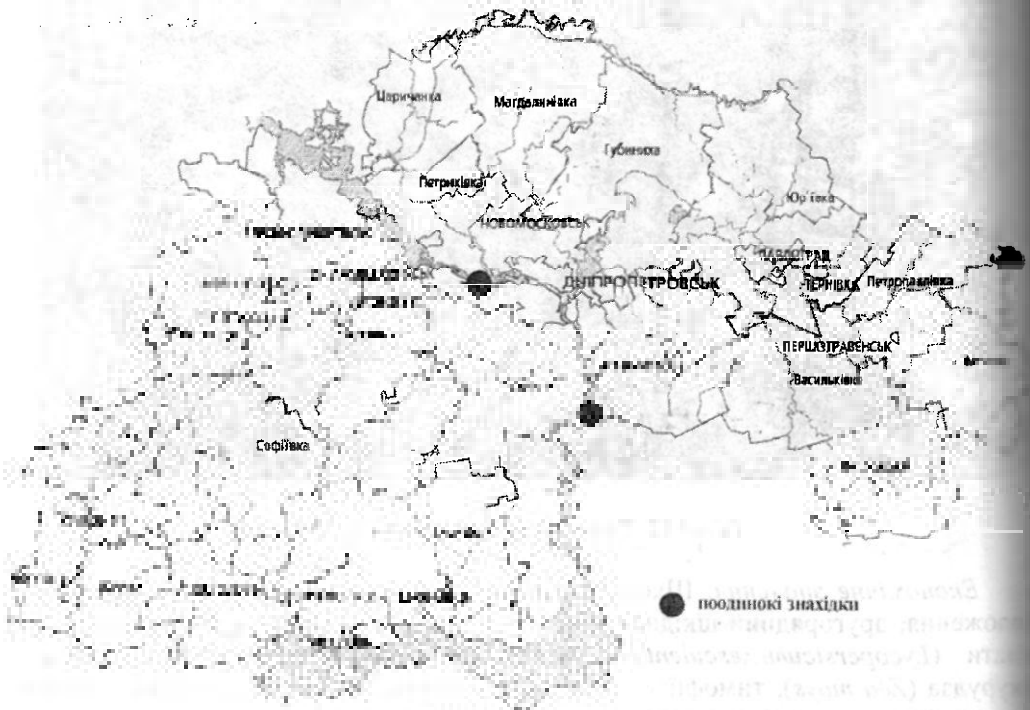
Совка осеола

Совка оссеола

Таксономія. Єдиний із трьох видів у фауні України та один із двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Східносередземноморський (від Південної Європи до Західного Сходу та Центральної Азії), в Україні локально в Лісостепу та Степу.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 208) переважно поблизу водойм, інколи в тальвегах із постійним водотоком, на вологих луках.

Карта 208. Поширення совки осеоли

Морфологічні ознаки. Розмах крил 40–46 мм. Передні крила вохристо-коричнево-ніркоподібна пляма темна сіро-коричнева, поблизу вершинного кута невелика передвершинна темна пляма. Задні крила білуваті з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Номінативного підвиду – не відомі, їх описано лише для західноєвропейського підвиду *Hydraecia osseola hucherardi* (Mabille, 1907) за матеріалами з Англії (Goater, 1983).

Біологічні особливості. Досліджена недостатньо. Одне покоління (кінець VII–початок VIII), зимують яйця. Гусінь живиться в стеблах алтеї лікарської (*Althaea officinalis*).

Література: Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

HIPOEA Billberg, 1820

***Amphipoea fucosa* (Freyer, 1830)**

rebellis Tutt, 1888

Класифікація. *Amphipoea fucosa* (Freyer, 1830) *rebellis* Tutt, 1888. **Систематика.** *Amphipoea fucosa* (Freyer, 1830) *rebellis* Tutt, 1888. **Екологія.** Єдиний із чотирьох видів у фауні України та один вид Дніпропетровській області.

Розповсюдження. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), Середній і південний сирізь.

Умови перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 209) переважно в агроценозах, вологих ділянках степу.

Карта 209. Поширення совки ярової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 27–37 мм. Передні крила від іржаво-жовтого до коричнево-бурого забарвлення з червонуватим відтінком, поперечні лінії білі. Кругла та ниркоподібна плями оранжеві чи білі. Задні крила сірувато-бурі.

Біологічні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,75 мм, з 56–62 реберць. Личинки досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 22–30 мм, сірувато-жовта, спинна і бічні смуги сірувато-білі. Голова червоно-коричнева, щитки коричнево-бурі з темними рудими щетинками. Лялечка завдовжки 18 мм, коричнева, кремастер із довгими відростками і двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX), зимують яйця. Гусінь пошкоджує культурних та дикоростучих злакових. Заляльковується в ґрунті.

Економічне значення. Відома як другорядний шкідник пшениці (*Triticum*), ячменю (*Hordeum*), вівса (*Avena*), кукурудзи (*Zea mays*), лучних трав.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1978; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Зильбер, 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

РІД *LUPERINA* Boisduval, 1829

210. *Luperina testacea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка лучна жовто-бура

Совка луговая желто-бурая

Таксономія. Єдиний із трьох видів у фауні України, один з двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (Західна та Центральна Європа, включаючи Прибалтику, Беларусь), в Україні локально.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) знайдений у степових фітоценозах.

Карта 210. Поширення совки лучної жовто-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–43 мм, передні крила від сірого до сірувато-коричневого і коричневого забарвлення. Кругла, ниркоподібна і додаткова плями всередині білуваті з темною облямівкою. Задні крила білі з буруватим зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,7 мм, мікропілярна розетка 12-пелюсткова. Гусінь завдовжки 24–35 мм, рожево-жовта, з білуватим спинною смугою та білувато-сірими спинно-бічними смугами. Голова тьмяно-жовта, передньогрудний та анальний щитки жовтувато-бурі. Лялечка світло-коричнева, кремастер із двома відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–X), зимує гусінь, у вересні та весною вона пошкоджує стебла і коріння культурних та дикоростучих злакових. Заляльковується в коконі у ґрунті.

Економічне значення. Відома як третьорядний шкідник вівса (*Avena sativa*), ячменю (*Hordeum*), кукурудзи (*Zea mays*), кормових злакових трав, малини (*Rubus idaeus*), полуниці (*Fragaria*) тощо.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

DRA Warren, 1911

***Rhizodra lutosa* (Hübner, [1803])**

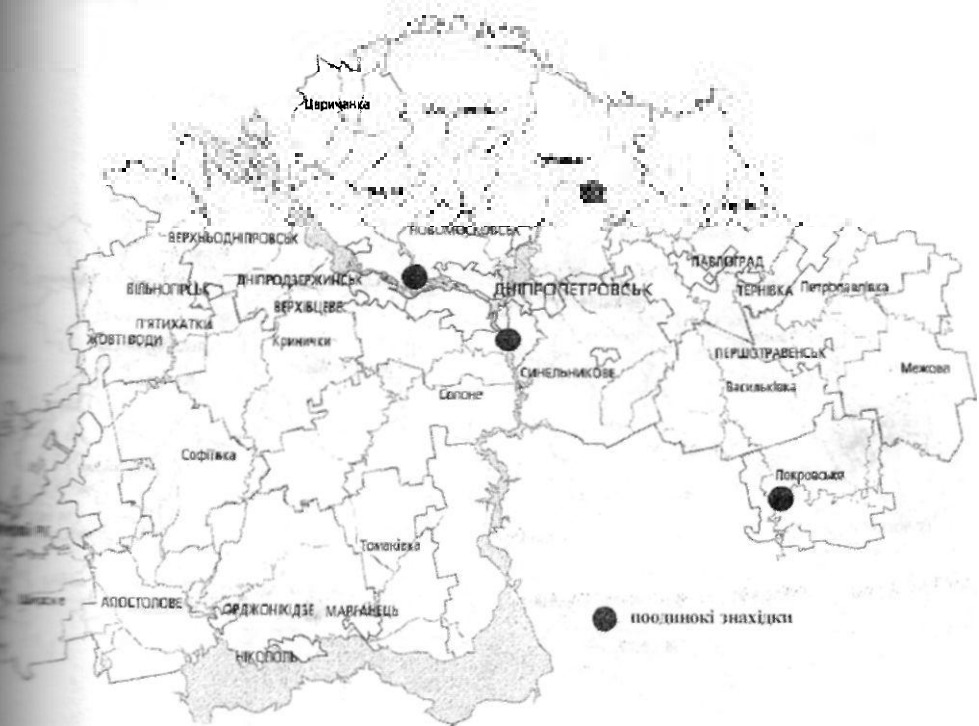
Коренева очеретяна

Корневая тростниковая

Екологія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Розмах. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), поширена скрізь.

Місця перебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 211) переважно зустрічається в фітоценозах.

Карта 211. Поширення совки кореневої очеретняної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–60 мм. Передні крила сірвато-жовті. Рисунок крил: зовнішня медіальна муга має вигляд ряду чорних крапок, ниркоподібна пляма нечітка, знизу темна. Задні крила білувато-сірі.

Личинка. Яйце білувато-жовте, діаметром 1–1,1 мм, поздовжніх ліній 70, мікропілярна розетка 12–14-пелюсткова. Гусінь білувато-сіра, іноді з темним відтінком. Голова та передньогрудний щит коричневі. Лялечка жовто-бура, з двома відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (IX–X), зимують яйця. Гусінь живиться стебел очерету звичайного (*Phragmites communis*). Заляльковуються в верхньому шарі ґрунту.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Warren, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

NONAGRIA Ochseneimer, 1816

***Nonagria typhae* (Thunberg, 1784)**

Рогозова велика

простниковая большая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Якутії, Передньої та Центральної Азії, Південної Африки), в Україні локально.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 213) – у заплаві Дніпро та Самара.

Карта 213. Поширення совки рогозової великої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–52 мм. Передні крила вохристо-коричневі, задні – коричневі. У світлих особин є зовнішня медіальна смуга у вигляді ряду темних крапок та світла крапка на місці ниркоподібної плями. Задні крила жовтувато-білуваті з темними жилками та зовнішнім краєм.

Біологічні стадії. Яйце діаметром 1,1–1,2 мм, зеленувато-біле, з темною розеткою 10–12-пелюсткова. Гусінь брудно-м'ясоного кольору, спинна та бічні лінії світлі, нечіткі. Бічні смуги темніші, дихальця чорні. Голова, грудний та анальний щити коричневі. Лялечка завдовжки 29–30 мм, жовтувато-бура, кремастер із двома короткими гачкуватими відростками та шістьма зубцями, що приросли до 10-го сегмента.

Екологічні особливості. Одне покоління (VII–X), зимує гусінь у стеблах рослин. Живиться переважно в стеблах рогозу (*Typha latifolia*, *T. angustifolia*), а також у меноплектусі (*Schoenoplectus lacustris*). Заляльковується у личинковому ході.

Література: Döring, 1955; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Хотько, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Хотько, 2006.

РІД *PHRAGMATIPHILA* Hampson, 1908

214. *Phragmatiphila nexa* (Hübner, [1808])

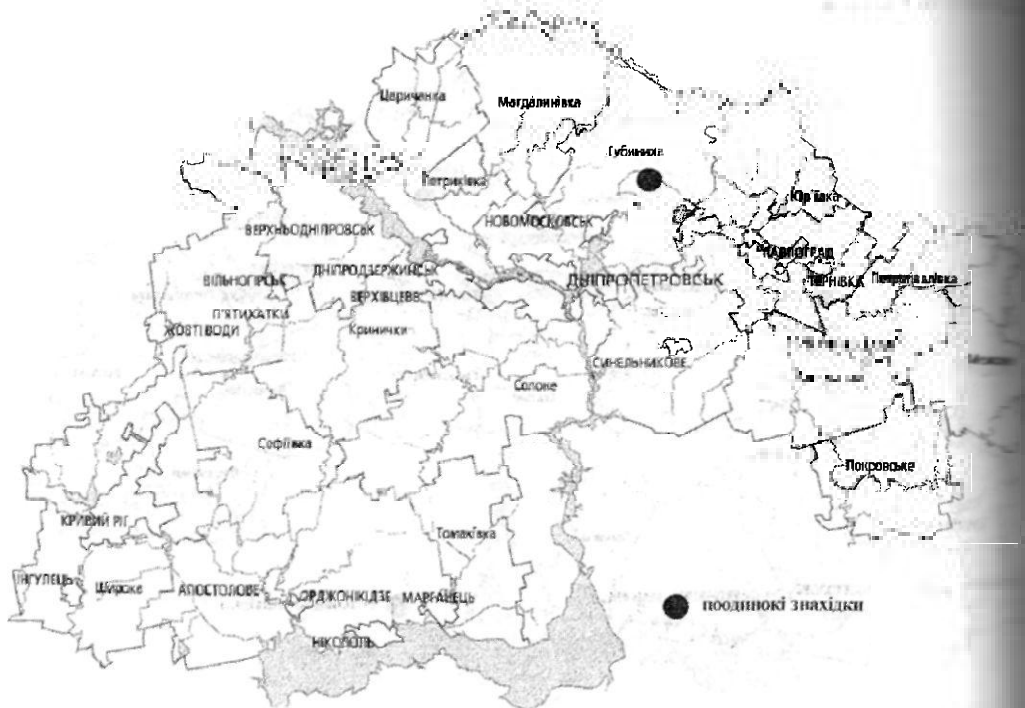
Совка лепешнякова

Совка манникова

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Європейський. В Україні локально скрізь, рідкісний.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 214) по знахідки в долині р. Самара.

Карта 214. Поширення совки лепешнякової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 18–30 мм. Передні крила червонувато-коричневі. Ниркоподібна пляма білувата і формою нагадує літеру S, L або бумеранг, кругла пляма маленька, у вигляді чорної крапки. Задні крила коричневі, біля основи світліші.

Преімагінальні стадії. Гусінь брудно-біла, спинно-бічні лінії червонуваті, бічні смуги чорнуваті. Голова маленька, коричнева зі світлим рисунком. Передньогрудний та анальний щити жовті з темним рисунком. Лялечка жовто-коричнева, на кінці черевця дві гачкуваті щетинки.

Біологічні особливості. Одне покоління (IX–X), зимує гусінь у стеблах переважно лепешняку (*Glyceria maxima*), також очерету (*Phragmites australis*), рогозу (*Typha latifolia*) та осоки (*Carex*). Заляляковується в стеблах на висоті приблизно 20 см над поверхнею ґрунту.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2004; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

ARENOSTOLA Hampson, 1908

***Arenosola phragmitidis* (Hübner, [1803])**

Очеретяна коренева

Сметаниковая корневая

Екологія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровській області.

Розповсюдження. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Західного Сибіру, Малої Азії). В Україні локально скрізь.

Місцезнаходження. Тігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 215) відома з Самаря та її приток.

Карта 215. Поширення совки очеретяної кореневої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–35 мм. Передні крила світло-вохристі, жовто- до червонувато-жовтих, рисунок редукований. Задні крила від сірувато-білуватого-вохристих, жилки світліші.

Стадіальні стадії. Гусінь жовтуватого-біла, на спинному боці замість спинно-червоної подвійний ряд червоно-коричневих плям, такого ж кольору бічні смуги. Голова чорна, передньогрудний щит коричневий. Лялечка бура, з шипами на спинному кремастері.

Життєві особливості. Одне покоління (кінець VI–IX), зимують яйця. Гусінь живе на очерету (*Phragmites australis*), заляльковується в ґрунті.

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

РІД *LENISA* Fibiger, Zilli & Ronkay, 2005

216. *Lenisa geminipuncta* (Haworth, 1809)

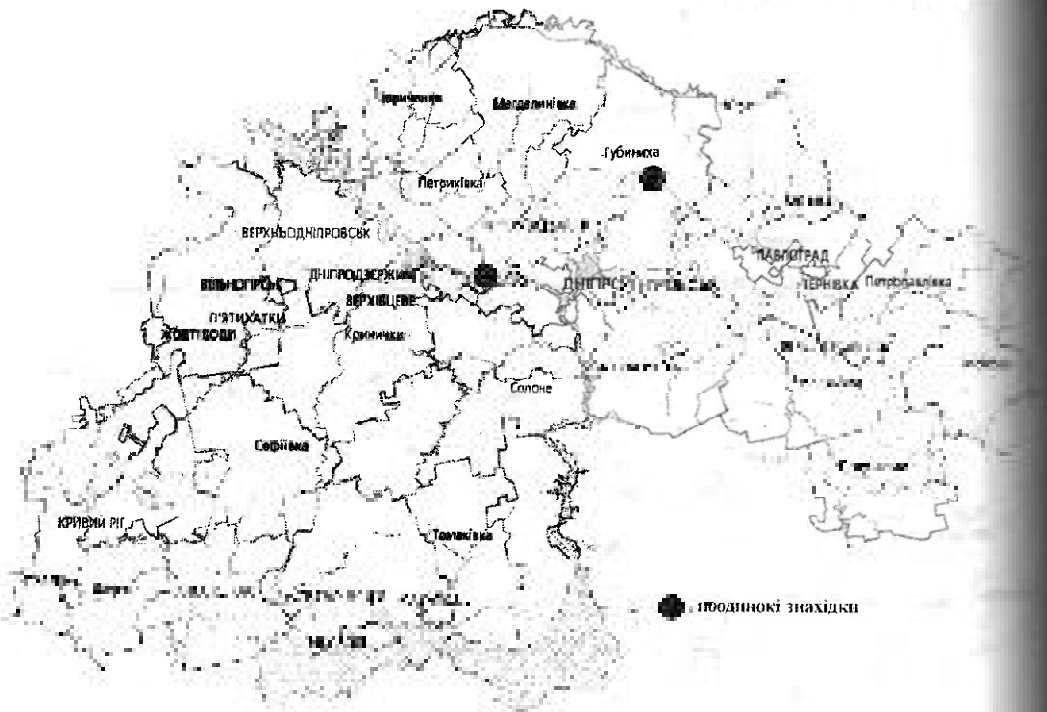
Совка очеретяна двоплямиста

Совка тростникова двупятнистая

Таксономія. Єдиний вид у фауни України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (Європа, крім півночі, Мала та Передня Азія), в Україні скрізь локально.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 216) переважає в заплавах рік, інколи в навколводних біотопах ставів.

Карта 216. Поширення совки очеретяної двоплямистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–40 мм. Передні крила шоколадно-коричневі, із заокругленим вершинним кутом, поперечні лінії темніші, кругла пляма темна, ниркоподібна має вигляд двох білуватих чи вохристо-білих плям. Задні крила сірвато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце сплюснене з обох полюсів, жовто-біле, поздовжні реберця нечіткі. Гусінь брудно-жовто-біла, поздовжні смуги ледь світліші, голова чорно-коричнева, передньогрудний та анальний щити жовтувато-коричневі. Лялечка світло-бура, кремастер із двома відростками та шістьма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX), зимує гусінь у стеблах кормових рослин – очерету (*Phragmites australis*, *Ph. communis*), де й заляльковується.

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Beck, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

HANARA Walker, 1866.

Archanara neurica (Hübner, [1808])

очеретяна жилкова

жостникова жилковая.

Економія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Європейський (Європа, крім півночі, Марокко), в Україні локально Степу, Степу та Криму.

Місце перебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 217) переважно в різних фітоценозах.

Карта 217. Поширення совки очеретяної жилкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–34 мм. Передні крила червоно-бурі, біла пляма широка з частки редукованою білою частиною, між круглою подібною плямами є затемнення, таке ж, як між останньою і дискальною жилками. Крила вохристо-білуваті.

Тримагінальні стадії. Яйце сплюснене з обох полюсів, жовто-біле. Гусінь синюватобіла та спинно-бічні смуги сірі, нечіткі. Голова чорно-коричнева, передньогрудний щиток коричневатий зі світлою лінією посередині. Лялечка світло-коричнева, кремастер з довгими гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII), зимує гусінь у стеблах кормової очерету (*Phragmites australis*, *Ph. communis*), де й заляльковується.

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2000; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

218. *Archanara dissoluta* (Treitschke, 1825)

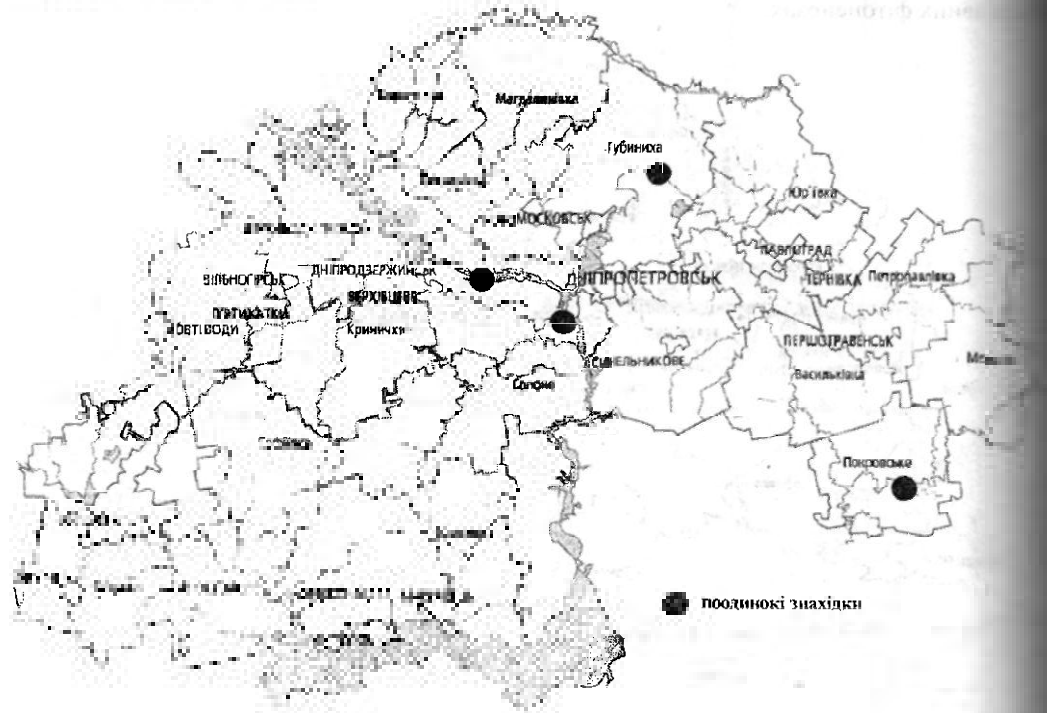
Совка очеретяна жовто-сіра

Совка тростникова жовто-сіра

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Європейський (Європа, крім півночі, на схід до Західного Сибіру). В Україні локально.

Місцезабутання. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 218) забувається навколо різних водойм.

Карта 218. Поширення совки очеретяної жовто-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–36 мм, схожий на попередній. Забарвлення передніх крил досить мінливе – від світлого вохристого чи сіруватого до червоно-бурого та чорнуватого. Ниркоподібна пляма має форму півмісяця чи цифри 8, заповнена білуватими чи вохристими лусочками. Задні крила вохристо-білуваті.

Преімагінальні стадії. Яйце сплюснене з обох полюсів, білувате, з коричневими реберцями. Гусінь бруднувато-біла, спина жовтувата чи рожева. Голова чорно-коричнева, передньогрудний та анальний щити коричнево-сірі. Лялечка бурувато-жовта, кінець черевця з кількома гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII), зимує гусінь у стеблах кормових рослин – очерету (*Phragmites australis*, *Ph. communis*). Заляльковується в ґрунті.

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Beck, 1999, 2000; Ключко та др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

Hübner, [1821]

VI

***Oria musculosa* (Hübner, [1808])**

стеблова південна

стеблевая южная

Екологія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.**Ареал.** Середземноморський (локально в Європі, Передня та Центральна Азія, Північна Африка), в Україні в Криму, Степу та Лісостепу, на Поліссі локально.**Екологічне поширення.** Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 219)

поширено в степових екосистемах, інколи у рідколіссях.

Карта 219. Поширення совки стеблової південної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–35 мм, передні крила білувато-жовті з двома темними плямами від основи. Ниркоподібна пляма біла. Задні крила білі чи сіруваті.**Трибологічні стадії.** Яйце діаметром 0,5–0,6 мм, білувато-жовте. Гусінь до 30 мм завдовжки, жовтувато-зелена, спинна та спинно-бічні смуги темніші. Голова світло-жовта, передньогрудний щит жовтий зі світлою поздовжньою смугою посередині та темними плямами. Дихальця бурі з чорною облямівкою. Лялечка завдовжки 15 мм, жовтувато-оранжева, кремастер без шипів.**Екологічні особливості.** Одне покоління (VI–VIII), метелики відкладають яйця на стебла цукрової пшениці та на нижню частину стебел зернових злаків, стерню та на дикоростучі злаки (сарай, мишій, вівсюг тощо (*Agropyron*, *Avena fatua*, *Calamagrostis*). Зимуюча личинка гусінь всередині яйця. Плодючість самиці може становити 100–350 яєць. Дорослі гусінь живиться всередині стебла, пошкоджує колос, що формується. Зимуюча гусінь живиться в поверхневому шарі ґрунту.**Економічне значення.** Часом шкодить пшениці (*Triticum*), житу (*Secale cereale*), ячменю (*Hordeum*), вівсу (*Avena sativa*), кукурудзі (*Zea mays*), просу (*Panicum miliaceum*), гречці (*Sorghum*) та ін. В Україні сильно шкодила у 1894–1914 та у 1931–1932 роках.**Література:** Ламперт, 1913; Миллер, 1914; Загорова, 1935; Forster, Wohlfahrt, 1954; Ключко, 1966, 1988; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, 2002; Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

РІД *DENTICUCULLUS* Rakosy, 1996

220. *Denticucullus pygmina* (Haworth, 1809)

Син.: *fulva* Hübner, [1813]

Совка стеблова осокова

Совка стеблевая осоковая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Західного Сибіру та Іркутської обл., Мала Азія, Іран), в Україні локально на Поліссі, у Лісостепу та Степу.

Місцезабутання. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 220) переважає у заплавах лісах і луках долин р. Дніпро та Самара.

Карта 220. Поширення совки стеблової осокової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 15–27 мм, передні крила від жовтуватих до червонувато- або сірувато-коричневих, навіть чорнувато-коричневих. Жилки вкриті чорними лусочками. Задні крила сірі з білою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6 мм, біле, з 50–52 реберць 25–30 досягають мікропілярної зони. Гусінь брудно-біла, спинна смуга з двох червонувато-коричневих ліній з темними крапками чи штрихами. Голова мала, коричнева. Лялечка жовто-коричнева, кремастер із коротким шипом.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX). Зимують молода гусінь. Живиться в стеблах осоки (*Carex*), також на злакових, ситникових (*Juncaceae*).

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

PHOTEDES Lederer, 1857

***Photedes fluxa* (Hübner, 1809)**

bellmanni Eversmann, 1843

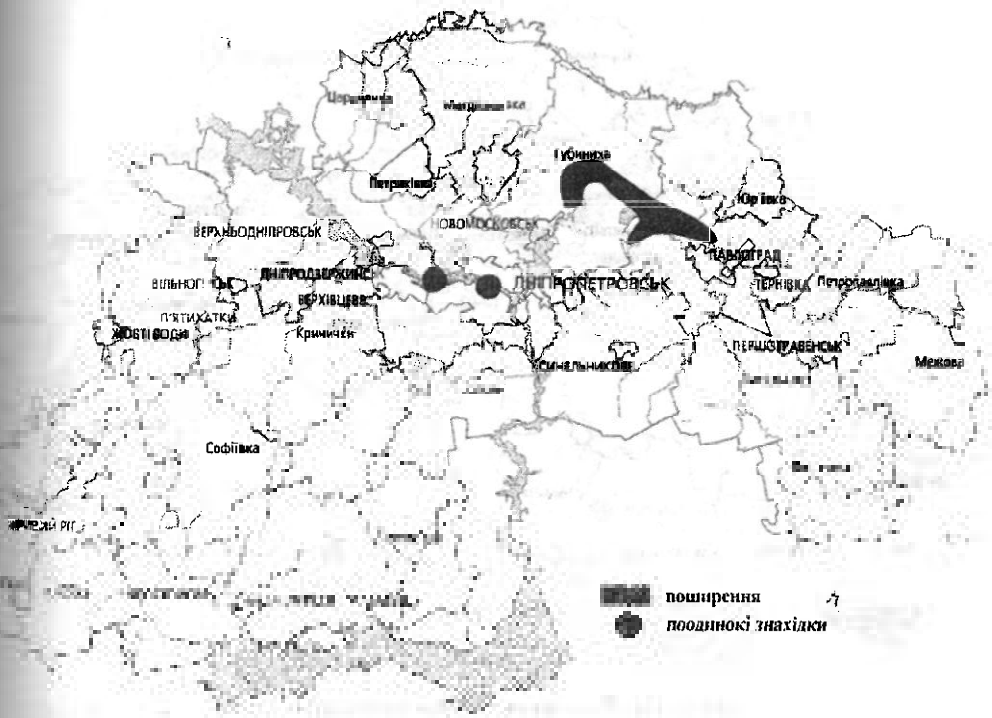
стеблова бурувато-сіра

стеблевая буровато-серая

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Реал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні локально скрізь.

Місце перебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 221) зустрічається переважно в заплавних екосистемах.

Карта 221. Поширення совки стеблової бурувато-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20–31 мм, передні крила від жовтувато-білого до жовтувато-коричневого та червоно-сірого забарвлення. Ниркоподібна пляма маленька, нева, кругла – непомітна. Задні крила сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце округле, блискучо-біле. Гусінь кольору слонової (біла), з червонуватою спиною, дихальця чорні. Голова жовто-коричнева, льогрудний та анальний щити світліші. Лялечка жовта.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Зимують молода гусінь. Кормові рослини: куничник наземний (*Calamagrostis epigeios*), *Stipa*, *Dactylis*, рідше осоки і колосняки (*Elymus*). Гусінь живе всередині стебел, переходить з одного стебла на інше. Заляльковується в нещільному коконі в ґрунті.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

РІД *ARAMEA* Ochsenheimer, 1816

224. *Aramea remissa* (Hübner, [1808-1809])

Син.: *obscura* Haworth, 1809

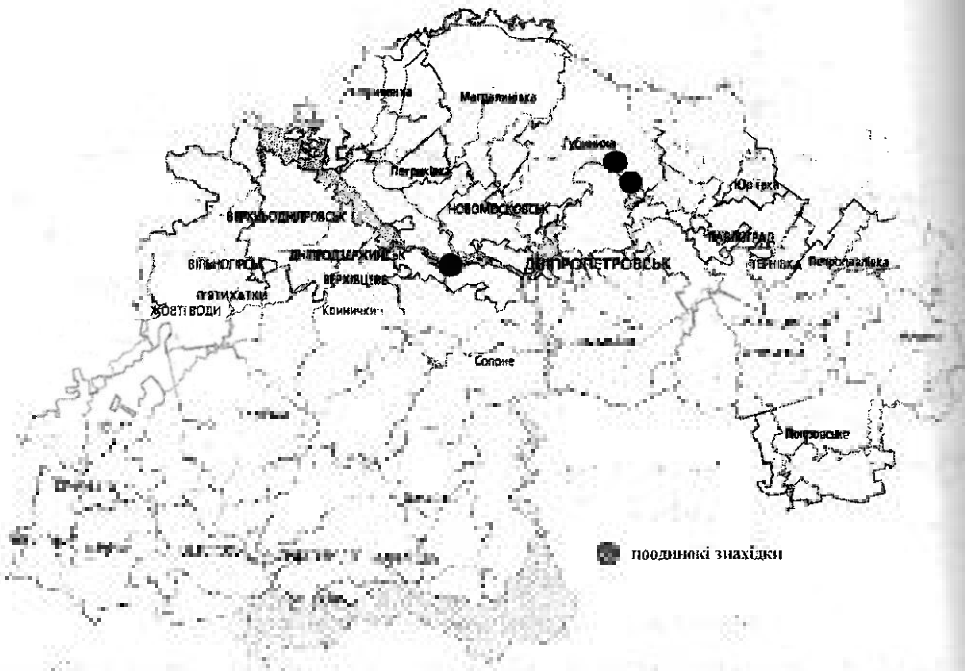
Мармурівка польова сіро-бура

Совка полевая серо-бурая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із чотирьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Голарктичний (від Європи до Аляски, Мала та Центральна Азія), в Україні локально, за винятком Криму.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 224) з долини р. Дніпро, Самара.

Карта 224. Поширення мармурівки польової сіро-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–42 мм, передні крила коричнево забарвлення дуже мінливе, поперечні смуги світлі, підкрайова смуга утворює фігуру схожу на літеру М. Кругла та ниркоподібна плями світло-коричневі. Задні крила темні, світліші при основі, з темно-сірими жилками біля зовнішнього краю.

Преймагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6 мм, зеленувате, реберець 39–43, досягають мікропілярної зони. Гусінь коричнево-сіра, спинна та спинно-бічні смуги світло-жовтувато-сірі. Голова червоно-коричнева з темним рисунком, передньогрудишні щити чорно-коричневі з трьома світлими поздовжніми лініями. Лялечка червоно-коричнева, кремастер короткий із двома відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Зимують гусінь. Кормові рослини гусені: куничники (*Calamagrostis*), молінія (*Molinia*), грястиці (*Dactylis*), щучина (*Deschampsia*), жито (*Secale*), канаркова трава (*Phalaris*) та інші злакові.

Література: Dörfing, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

Aranea anceps ([Denis & Schiffermüller], 1775)

sordida Borkhausen, 1792

ривка зернова сіра

зерновая серая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із чотирьох дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Туви, Монголії, Малої, Передньої Східної Азії), в Україні скрізь.

Місцезабутання. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 225) переважно на злакових фітоценозах.

Карта 225. Поширення мармурівки зернової сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–46 мм, передні крила іржасто-сірі, жилкування та рисунок мінливі, плямисті. Ниркоподібна пляма зі світлою облямівкою. Крила білуваті при основі, сірі біля зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,4–0,5 мм, біле. Гусінь завдовжки 15–20 мм, сірувато-коричнева. Передньогрудний та анальний щити чорно-бурі з трьома темними поздовжніми смугами. Щитки на тілі чорні. Молода гусінь жовтувато-рожева. Гусінь завдовжки 15–20 мм, коричнево-бура, кремастер із двома довгими загостреними шипами та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII). Зимують гусінь останнього віку в ґрунті на глибині 5–10 см або під рослинними рештками. Навесні гусінь живиться на злаках, часом до 80 % гусениць заляльковуються без додаткового живлення в верхньому шарі ґрунту в шовковинних коконах. Метелики відкладають купку по 1–2 яйця, максимально до 1 000–2 500 шт. на колоски злаків. Гусінь живиться на злаках та зернохвощах.

Економічне значення. Відома як першорядний шкідник пшениці (особливо ярих сортів), жита, ячменю, кукурудзи, рідше вівса. Масові розмноження відмічено в Україні, Західному Сибіру та на Алтаї.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999, 2000; Ключко і др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

226. *Aramea sordens* (Hufnagel, 1766)Син.: *basilinea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Мармурівка зернова звичайна

Совка зерновая обыкновенная

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі); в Україні майже скрізь.

Місцезребування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 226) майже

Карта 226. Поширення мармурівки зернової звичайної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–43 мм, передні крила від коричнюват-сірувато-бурого забарвлення, від основи крила відходить чорний поздовжній штрих. Ниркоподібна пляма в нижній частині сіра, решта світла з темною облямівкою. Задні крила сіро-коричневі, темніші до зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,48–0,52 мм, світло-жовте. 34–36 реберець досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 24–36 мм, попелясто-сіра з бурим рисунком. Голова жовта з темно-бурим рисунком. Спинна смуга світло-жовта, спинно-бічні смуги білуваті. Схожа на гусінь попереднього виду, але щитки на черевці майже не відрізняються забарвленням від основного фону. Лялечка червоно-коричнева, з двома зігнутими назовні шипами та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII). Зимує гусінь останнього віку заляльковується навесні. Імаго відкладають яйця на колоски злаків: жито (*Secale*), пшеницю (*Triticum*), овес (*Avena*), ячмінь (*Hordeum*), грястицю (*Dactylis*), тимофееву (*Festuca*), канаркову траву (*Phalaris*), очерети (*Phragmites*), інколи вербняк (*Cytisus*).

Економічне значення. Відома як першорядний шкідник пшениці (особливо ясеневих сортів), жита, ячменю, кукурудзи, вівса. Крім зерен у стадіях молочної та молочно-воскової стиглості, може пошкоджувати також стигле зерно на полі та зерносховищах.

Література: Мержеевская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

227. *Aratea unanimitis* (Hübner, [1809-1813])

мармурівка польова брудно-бура

мармуровая грязно-бурая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із чотирьох Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Західного Сибіру та Алтаю, Малої, Центральної та Центральної Азії), в Україні локально в Степу.

Місцезнаходження. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 227), переважно в долині р. Дніпро.

Карта 227. Поширення мармурівки польової брудно-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–38 мм, передні крила від червонувато-жовтого до темно-коричневого забарвлення. Кругла пляма малопомітна, нечітко відібна пляма всередині жовтувато-біла. Задні крила сірувато-бурі з темною плямою у формі півмісяця.

Діагностичні стадії. Гусінь від жовто-коричневого до червонувато-жовтого забарвлення. Спина, спинно-бічні та бічні смуги жовтувато-білі. Голова коричнева, передногрудний щит жовто-коричневий. Лялечка червоно-коричнева, кремастер з двома довгими та чотирма короткими гачкуватими щетинками.

Екологічні особливості. Одне покоління (V–VIII). Зимує гусінь, що живиться в степах рослинах, таких як канаркова трава (*Phalaris arundinacea*), очерети (*Phragmites australis*), лепешняки (*Glyceria spp.*), прибережні осоки (*Carex spp.*). Зимувується в сірому коконі.

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Rakosy, 1997; Зубова, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

РІД *ABROMIAS* Billberg, 1820

228. *Abromias oblonga* (Haworth, 1809)

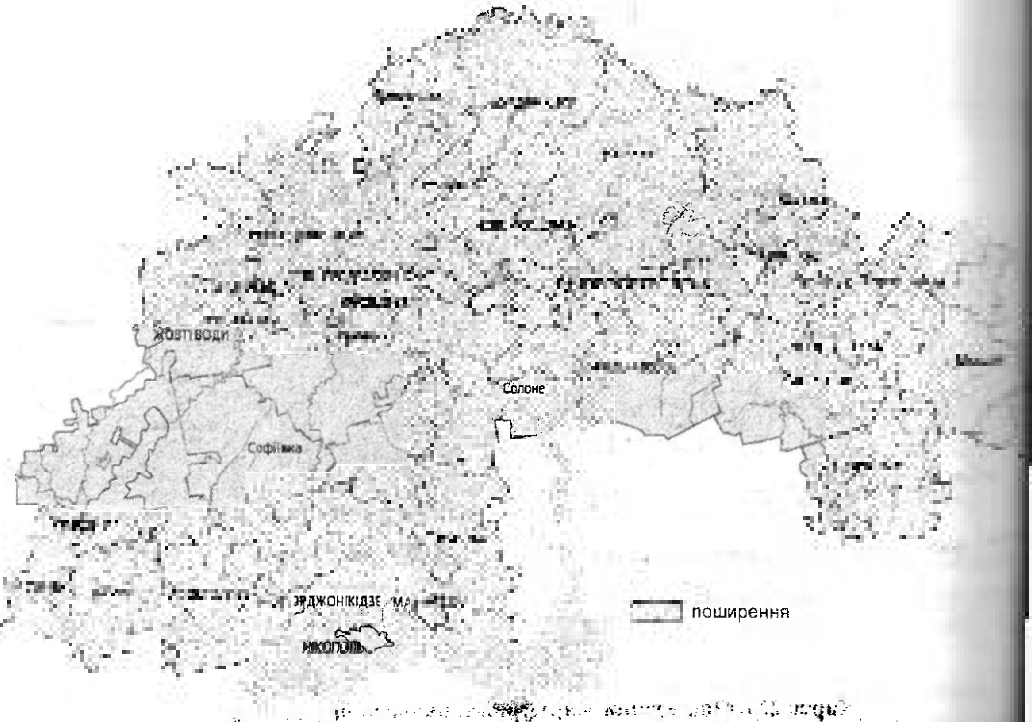
Мармурівка польова бура

Совка полевая бурая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із чотирьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі в Україні скрізь).

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 228) переважає у вологих, навколводних і лучних фітоценозах.

Карта 228. Поширення мармурівки польової бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 42–51 мм, передні крила від світло-сірого до темно-сірого забарвлення. Кругла та ниркоподібна плями світлі. Підкрайова зубчаста, утворює вигин, подібний до літери W. Задні крила при основі білуваті, зовнішнього краю темні.

Преімагінальні стадії. Гусінь від світло-сірого до рожево-жовтого забарвлення. Спина сіро-зелена. Дихальця чорні. Голова, передньогрудний та анальний щити коричневі. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома прямими гострими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Зимують гусінь, що живить на тонконогах (*Poa*), покісниці (*Puccinellia*) та інших злакових. У квітні 1979–1981 року відмічено незначні пошкодження озимої пшениці в Донецькій обл. (Волноваха).

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988; Rakosy, Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

229. *Abromias monoglypha* (Hufnagel, 1766)

Мармурівка польова велика

Лявка полевая большая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України, та один із чотирьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 229) скрізь.

Карта 229. Поширення мармурівки польової великої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 39–57 мм, передні крила від червоно-бурого до відтінків коричневого забарвлення, від основи відходить чорна риска. Поперечні жовтуваті, підкрайова утворює вигин, подібний до літери W. Кругла аркоподібна пляма жовтуваті всередині, облямовані чорним. Задні крила сіро-коричневі з темним зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,58–0,65 мм, світло-жовте, з 36–39 ребер. Личинки 18–20 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 22–33 мм, жовтуватого забарвлення, голова червоно-бура. Світла спинна смуга помітна лише на передньогрудному сегменті, решта поверхні спини червонувата. Лялечка червоно-бура, завдовжки 22–26 мм. Зимає з двома великими трикутними виростами та двома відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Зимують гусінь V–VI віків. Живиться на злаках і в стеблах злакових: куничники (*Calamagrostis*), грятіци (*Dactylis*), бромуси (*Bromus*), колосняки (*Elymus*), типчаки (*Festuca*), щучники (*Deschampsia*), пажитниці (*Medicago*), булавоносці (*Corynephorus*), куцоніжки (*Brachypodium*) та ін.

Економічне значення. Іноді шкодить пшениці, кукурудзі.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1978; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Ключко, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

230. *Abromias furva* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Мармурівка польова чорнувата

Совка полевая черноватая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із чотирьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі); в Україні локально.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 230) переважно у тальвегах балок, заплавних екосистемах.

Карта 230. Поширення мармурівки польової чорнуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–45 мм, передні крила забарвлені в різні відтінки коричневого та чорного кольору. Кругла та ниркоподібна плями всередині білуваті чи кольору беж. Підкрайова лінія білувата, утворює коротку фігуру, подібну до літери W. Задні крила світлі, темні біля зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6–0,65 мм, жовтувато-біле, з 38–39 реберцями, з яких 14–16 досягають мікропілярної зони. Гусінь коричнево-жовта або світла фіалково-коричнева. Голова, передньогрудний та анальний щити темні, червоно-коричневі. Дихальця чорні. Лялечка червоно-коричнева, з двома відростками на кінці черевця та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець V–VIII). Зимують гусінь. Кормові рослини: типчаки (*Festuca*), тонконоги (*Poa*), булавоносці (*Corynephorus*), щучники (*Deschampsia*), куничники (*Calamagrostis*), пухівки (*Trichophorum*).

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

HEINICKE, 1959

Mesapamea secalis (Linnaeus, 1758)

Esper, 1788

Стеблова північна

Стебловая северная, пашенная совка

Економія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Розповсюдження. Західнопалеарктичний (від Європи до Східного Сибіру, Мала Азія, Західна Африка), в Україні локально скрізь.

Місце перебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 233) у вологих біотопах, переважно в заплавах малих степових річок.

Карта 233. Поширення совки стеблової північної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–35 мм, передні крила від світло-бурого до-коричневого та чорного, поперечні смуги білуваті. Ниркоподібна пляма біла чи білувата. Забарвлення та малюнок передніх крил дуже мінливі. Задні крила темно-бурі.

Преймагінальні стадії. Яйце діаметром 0,54–0,6 мм, світло-жовте, сплюснене, всі реберця досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 18–30 мм, сіро-біла, спинна смуга білувата, облямована з обох боків червонуватими смугами, пальцеві смуги жовті. Голова коричнево-жовта з чорним рисунком. Лялечка завдовжки 16,5 мм, жовто-коричнева, кремастер маленький з двома піроподібними відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Самки відкладають яйця в стеблі озимини. Зимують гусінь першого віку, іноді – яйця. Живиться спочатку в стеблах озимих злаків, пізніше також на корінні злакових. Поліфаг злакових, зокрема живиться на лучних травах: канаркова трава (*Phalaris*), щучники (*Ampisia*), молінія (*Molinia*), грястиця (*Dactylis*), лисохвости (*Alopecurus*), фітійки (*Phleum*), тонконоги (*Poa*), мітлици (*Agrostis*) та ін. Заляльковується в ґрунті.

Економічне значення. Відома як шкідник жита (*Secale*), пшениці (*Triticum*), ячменю (*Hordeum*), лучних трав.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, Giehsler, 1978; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Хотько и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

234. *Mesapamea secalella* Remm, 1983

Син.: *didyma* auct., nec Esper, 1788

Совка стеблова Ремма

Совка стеблевая Ремма

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Європейський (від Західної Європи до Уралу та Кавказу, Мала Україна локально).

Місцезнаходження. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 234) із заплавної екосистем р. Самара.

Карта 234. Поширення совки стеблової Ремма

Морфологічні ознаки. Розмах крил 25–32 мм, забарвлення та рисунок передніх крил дуже подібні до попереднього виду. Добре відрізняються за структурою геніталій обох статей (Ремм, 1983).

Преімагінальні стадії. Яйце та лялечка не описані. Гусінь дуже схожа на попереднього виду. Голова червоно-коричнева.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Зимуює гусінь. Поширена на злакових.

Література: Ремм, 1983; Будашкин, Ключко, 1990; Rakosy, 1997; Beck, 1999; 2000; Ключко и др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

РІД *MESOLIGIA* Boursin, 1965Родина: *Phytomyza* Latr.**236. *Mesoligia furuncula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**Син.: *bicoloria* de Villers, 1789

Совка злакова двоколірна

Совка злаковая двуцветная

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та у Дніпропетровській області.*Ареал.* Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія), в Україні скрізь.*Місцеперебування.* Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта знайдений тільки в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику).

Карта 236. Поширення совки злакової двоколірної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20–29 мм, основне та середнє поля передніх крил забарвлені темніше, від сірувато-бурого до коричневого, зовнішнє поле біле чи світло-сіре. Кругла пляма еліпсоподібна, білувата. Ниркоподібна пляма звичайної форми, світло-сіра. Задні крила темні, бурувато-сірі.

Преімагінальні стадії. Гусінь жовтувата, спина червонувата. Спинно-поздовжні лінії жовті, бічна смуга червонувата. Голова червоно-коричнева, передньогрудишник коричневий.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Зимують гусінь. Живить на стеблах і всередині стебел різних злаків: щучників (*Deschampsia*), колосняків (*Elymus*), типчаків (*Festuca arundinacea*), райграсу (*Arrhenatherum*), кучерявця (*Calamagrostis*), також на *Luzula* (*Juncaceae*). Заллялюється в світлому коконі на ґрунті.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

OLIGIA Hübner, [1821].

237. *Oligia strigilis* (Linnaeus, 1758)

Совка злакова світло-бура

Совка злаковая светло-бурая

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та один із трьох Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Алтаю, Малої та Центральної Азії, інтродуковано до Канади в Північній Америці), в Україні скрізь локально.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 237) переважно степових екосистемах.

Карта 237. Поширення совки злакової світло-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–29 мм, передні крила від коричневого до чорного забарвлення, зовнішнє поле біле чи сірувато-біле, поперечні лінії чорні з темною облямівкою. Кругла та ниркоподібна плями великі білуваті чи світліші на світлому фоні. Задні крила темні, бурувато-сірі.

Дреїмагінальні стадії. Гусінь веретеноподібна, білувато-жовта, спина конусовата. Спинна лінія біла, бічні смуги червонуваті зі світлою середньою лінією. Лялечка блискуча червоно-коричнева, на кремастері два зігнуті шипи.

Екологічні особливості. Одне покоління (кінець V–VIII). Зимують гусінь. Живиться на злакових: грятисці (*Dactylis*), житняків (*Agropyron*), лепешняків (*Glyceria*), ковилах (*Poa*), колосняків (*Elymus*). Поліфаг на злакових. Заляльковується серед шовковинкою стебел на поверхні ґрунту.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999; Ключко та др., 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

238. *Oligia latruncula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

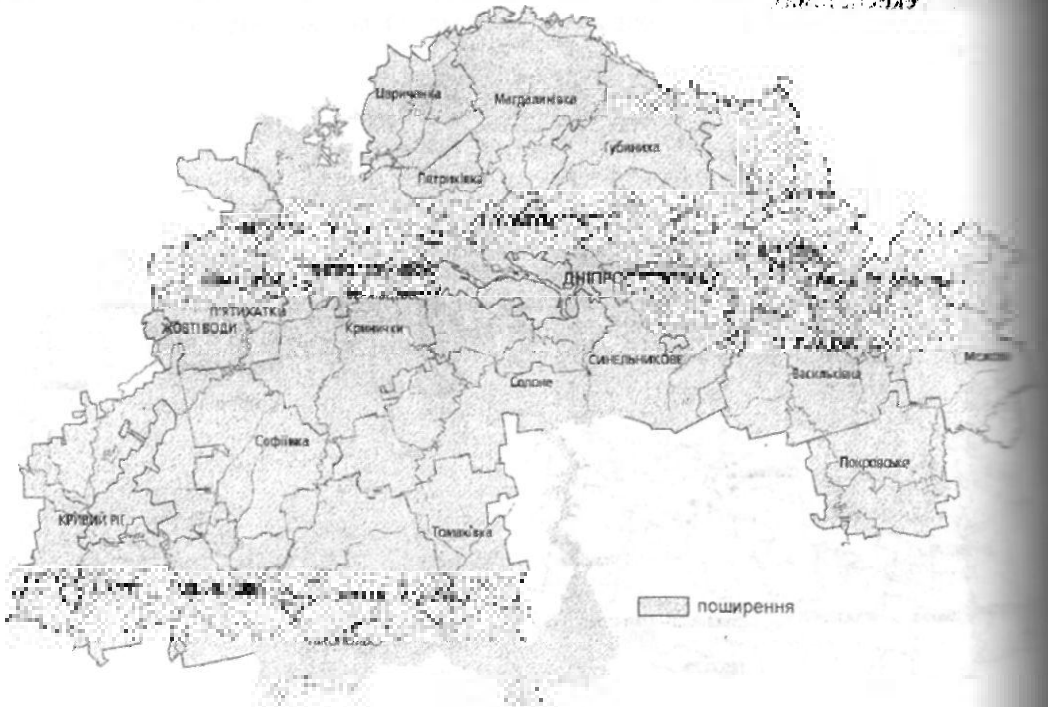
Совка злакова шашкова

Совка злаковая шашечная

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та один із двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Забайкалля, Малої та Передньої Марокко), в Україні скрізь.

Місцезребування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 238) переважає в заплавах екосистемах, агроценозах.

Карта 238. Поширення совки злакової шашкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 20–28 мм, передні крила від коричневого до чорного забарвлення, зовнішнє поле сіре, поперечні лінії чорні, лише зовнішня медіальна лінія біля внутрішнього краю крила з білою облямівкою. Кругла ніркоподібна пляма сірі чи кольору беж. Задні крила буруваго-сірі.

Преімагінальні стадії. Гусінь рівномірно широка, від сірого до червоно-фіолетового чи коричнево-фіолетового забарвлення. Спинна та спинно-бічні смуги білуваті. Голова жовто-коричнева.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець V–VIII). Зимують гусінь. Корисні рослини: грядяці (*Dactylis*), куничники (*Calamagrostis*).

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, Голобородько, 2001; Zilli, Ronkay, Fibiger, 2005; Ключко, 2006.

РІД *EPISEMA* Ochsenheimer, 1816

240. *Episema glaucina* (Esper, [1789])

Син.: *melanogona* Tauscher, 1809

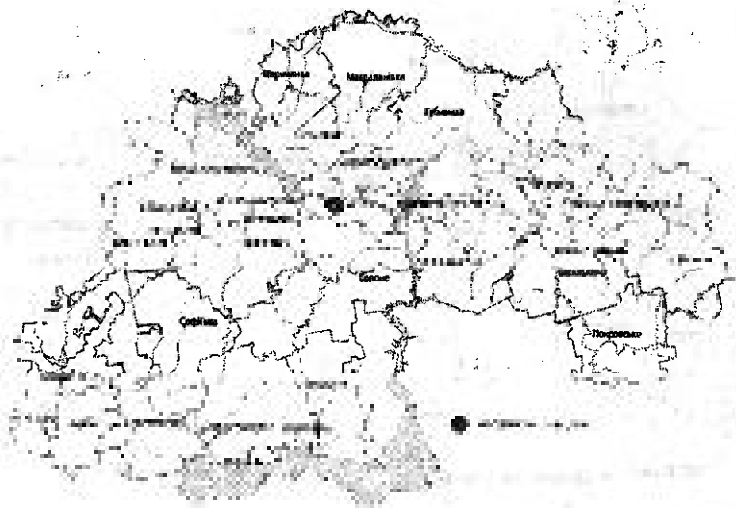
Совка лілійна

Совка лилейная

Таксономія. Один із п'яти видів у фауні України та один із двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморсько-центральноазійський (від Піренейв, Альп та Карпат до Південного Уралу, Кавказу, Малої Азії, Північна Африка), в локально в Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області знайдені в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику (карта 240).

Карта 240. Поширення совки лілійної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–36 мм, забарвлення основного передніх крил варіює від білого, сірого, вохристого до різних відтінків коричневого та чорнувато-сірого. Жилки часто світліші за основний фон. Кругла та ниркоподібні плями великі з темною (часто чорною) облямівкою, яка між плямами має форму чотирикутника. Задні крила білувато- або вохристо-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувате, кругле, хоріон із реберцями. Гусинок товста, валькувата, коричнева з фіалковим відблиском. Спинна лінія світла, помітна також на темно-коричневому передньогрудному щиті. Голова маленька, світло-коричнева з темними плямами на півкулях. Лялечка червоно-коричнева, коротка і масивна, кремастер короткий, киркоподібно зігнутий.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–X). Зимують яйця чи гусинок. Кормові рослини різні види лілійних: віхалки (*Anthericum*), гадючі цибулини (*Muscari*), рясткі (*Ornithogalum*). Гусинок спочатку живиться на цибулинах, старшого віку – також на листі. Гусинок останнього віку можна знайти у травні-червні. Залляляковується в ґрунті.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

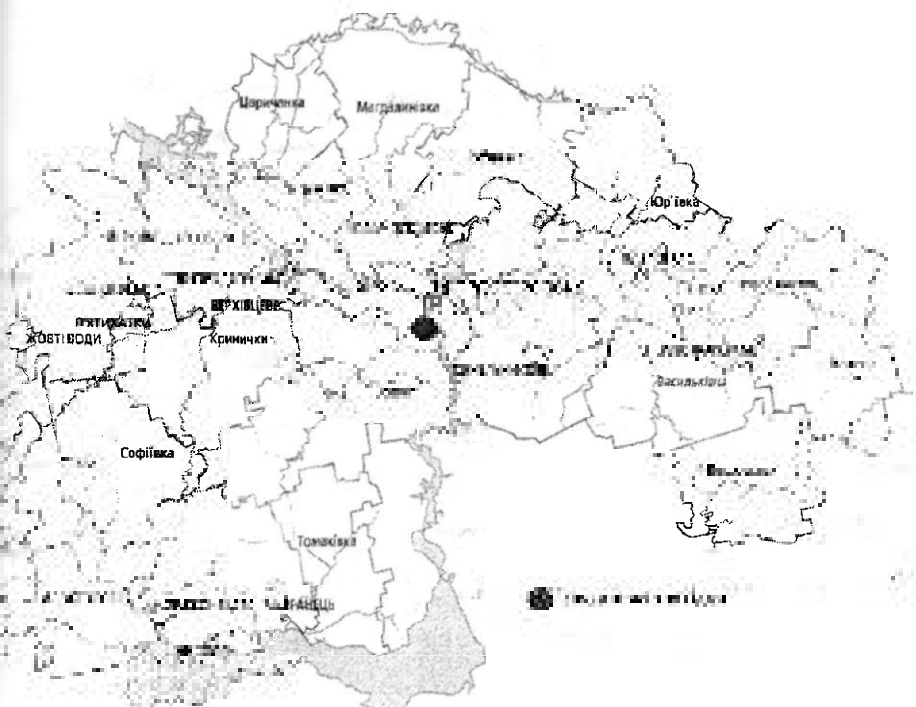
***Episema tersa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

***var. tersa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)**

Економія. Один із п'яти видів у фауні України та один із двох видів Дніпропетровській області.

Розповсюдження. Східносередземноморський (від Балкан та Карпат до Південного Уралу, Малої та Центральної Азії), в Україні локально в Лісостепу, Степу та Криму.

Місця перебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 241) – у порожистій частині долини р. Дніпро.

Карта 241. Поширення совки терзи

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–38 мм, забарвлення основного фону варіює від сиво-сірого до різних відтінків коричневого. Кругла та ниркоподібна пляма в середині сірі чи сіро-коричневі, проміжок між плямами від темно-коричневого до чорного, має форму трикутника чи крапки. Задні крила часто коричневаті-сірі.

Преімагінальні стадії. Мало вивчені. Гусінь сірувато-коричнева, спинна і бічно-бічні лінії білуваті. Передньогрудний щит світло-коричневий з білуватою середньою лінією. Голова світло-коричнева.

Екологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–X). Зимують яйця чи молода личинка. Кормові рослини – різні види лілійних: лілії (*Lilium*), віхалки (*Anthericum*), гадючі цибули (*Muscari*), ряски (*Ornithogalum*). Гусінь спочатку живиться цибулиною, потім також листям. Зимують яйця або молода гусінь.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Runkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

РІД *ULOCHLAENA* Lederer, 1857

242. *Ulochlaena hirta* (Hübner, [1813])

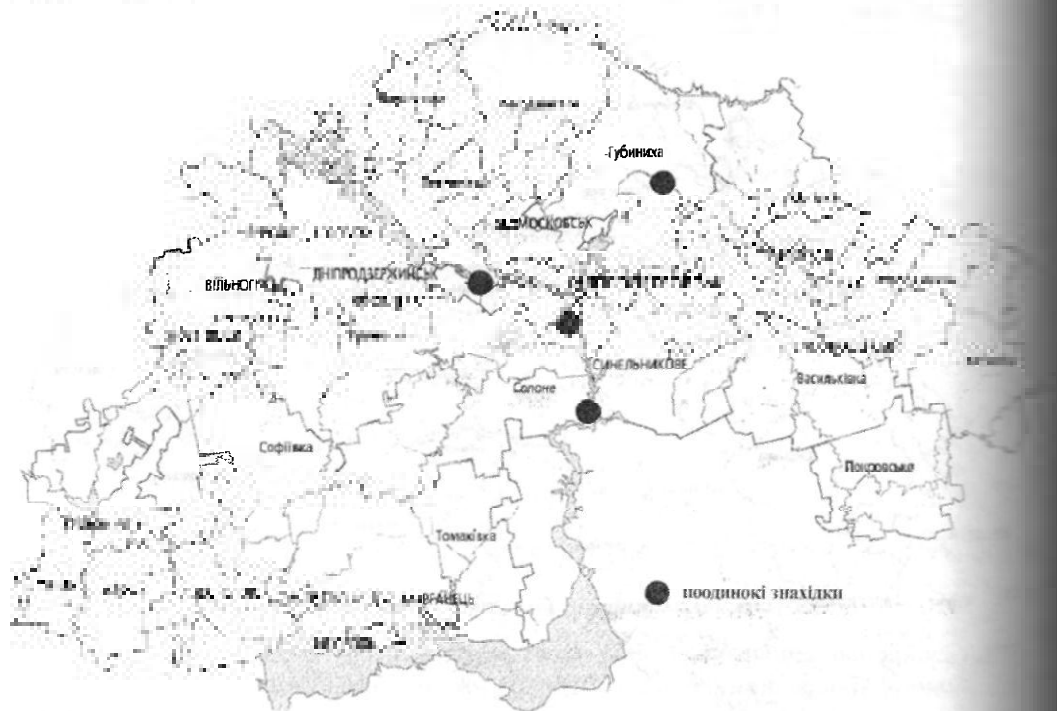
Совка мохната

Совка мохнатая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Південної Європи до Південного Уралу та Кавказу, Мала та Центральна Азія, Північна Африка), в Україні на півдні Лісостепу та Степу та Криму.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно в степових екосистемах.

Карта 242. Поширення совки мохнатої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 21–35 мм, крила самиць редуц. У самців основний фон передніх крил сірувато-коричневий. Жилки та внутрішній край крила білуваті. Смуги медіальної системи подвійні, коричневі, всередині білі, вохристі. Кругла та ниркоподібна плями великі, всередині з сірим ядром та білою облямовкою. Додаткова пляма ланцетоподібна, білувата. Задні крила коричневі.

Преімагінальні стадії. Гусінь кольору білуватий беж з жовтими смугами та спинно-бічними лініями. Голова жовта.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XII). Зимують яйця. Живиться на ковилах (*Stipa*) та інших злаках. Заляльковується в ґрунті.

Література: Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ronkay, Yela, Hreblyay, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *APTEROGENUM* Berio, 2002

244. *Apterogenum ypsilon* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Син.: *fissipuncta* Haworth, 1809

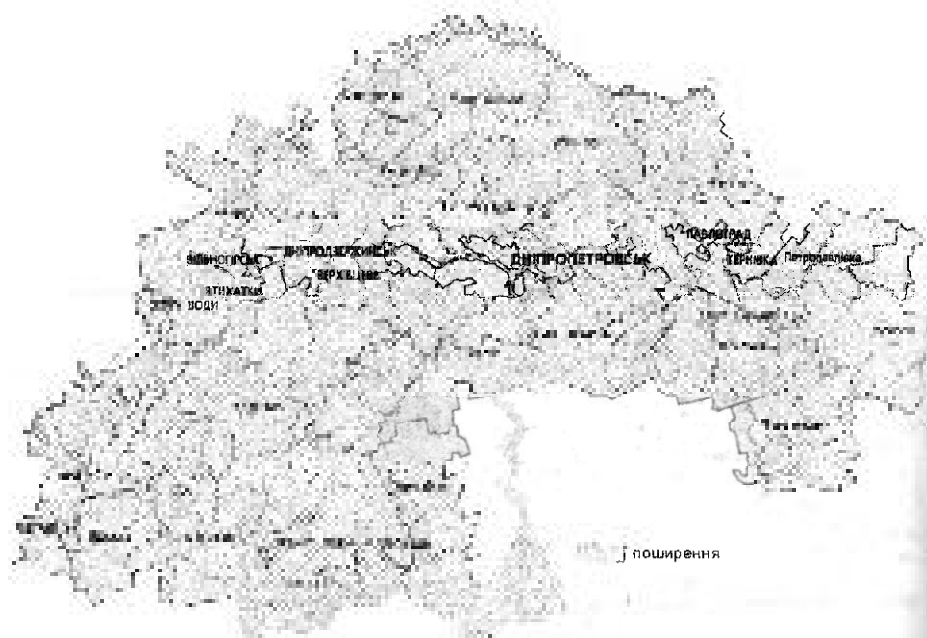
Совка короткоголова вербова

Совка короткоголовая ивовая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Північна Африка), в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 244) майже скрізь переважно в заплавах лісах.

Карта 244. Поширення совки короткоголової вербової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–42 мм, передні крила від сірого до коричневого забарвлення, від основи відходить чорна риска та ниркоподібна пляма всередині білувато-сірі з чорною облямівкою. Задні крила бурувато-сірі зі світлою торочкою.

Преімагінальні стадії. Гусінь від сірувато-коричневого до червоного забарвлення, спинна та спинно-бічні лінії жовтуваті з чорною облямівкою, смуги червонувато-сірі. Дихальця білі, обведені чорним. Голова та передньощит коричневі, на щиті три світлі поздовжні лінії. Лялечка червонувата завдовжки від 17,5–17,8 мм (самець) до 18,2 мм (самка), кремастер із двома зірчастими відростками та шістьма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VII). Зимують яйця. Личинки живиться листям тополь (*Populus*), берез (*Betula*), верб (*Salix*), кленів (*Acer*) молодшого віку живе між листям, оплетеним шовковинкою. Заляльковує в корою гнилих дерев та у підстилці.

Література: Ламперт, 1913; Forster. Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1979; Rakovskiy, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

Охсенгеймер, 1816

***Xanthia togata* (Esper, 1788)**

Esper, 1788

золотиста подорожникова

золотистая подорожниковая

Етимологія. Один із трьох видів у фауні України та у Дніпропетровській області.
Розповсюдження. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), південно-східноєвропейський.
Місцеве розповсюдження. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 247) скрізь, особливо в заплавах лісах.

Карта 247. Поширення совки золотистої подорожникової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–37 мм, передні крила від лимонно-оранжево-жовтого забарвлення з фіалково-коричневими або червонувато-коричневими плямами, особливо на середньому полі. Кругла та ниркоподібна пляма відсутня, у деяких кругла пляма відсутня. Задні крила вохристо-білуваті.

Біологічні особливості. Яйце світло-жовте, діаметром до 1,0 мм, з 13–16 ребрами. Гусінь завдовжки 20–30 мм, коричнево-сіра з темним рисунком на спині, лінії нечіткі. Голова коричнева з темним рисунком. Передньогрудний щиток з трьома білуватими поздовжніми лініями. Лялечка коричнева, короткий метаморфоз має два довгі відростки та чотири прямі щетинки.

Характерні особливості. Одне покоління (VIII–IX). Зимують яйця. Гусінь живить на сережках верб (*Salix*), тополь (*Populus*), берез (*Betula*), пізніше на малину (*Rubus*), ясени (*Fraxinus*), терен (*Prunus spinosa*), берести (*Ulmus*) та трав'янисті рослини: шавлі (*Rumex*), кульбаби (*Taraxacum*), кропиви (*Plantago*).

Література: Мержеєвская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakosy, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

248. *Xanthia icteritia* (Hufnagel, 1766)

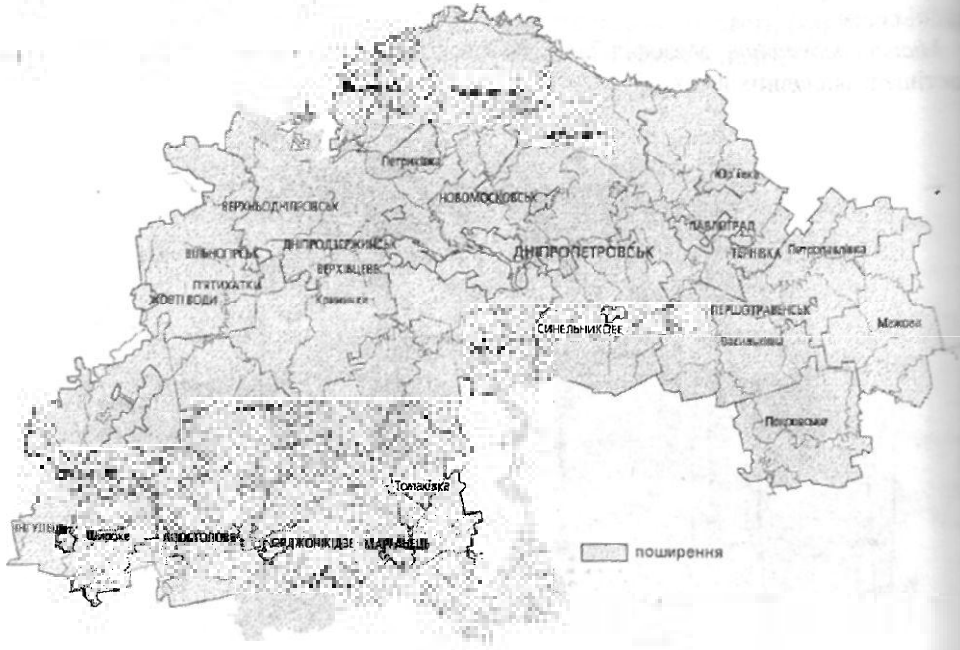
Совка золотиста малинова

Совка золотистая малинная

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 248) переважно в заплавах екосистемах.

Карта 248. Поширення совки золотистої малинової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–40 мм, передні крила від лимонно-жовтого до темно-жовтого кольору з домішкою червоно-коричневих лусочок, що часто утворюють плями в серединному полі. Кругла та ниркоподібна пляма всередині жовті з коричневою облямівкою, в ниркоподібній – біла крапка, обведена чорним. Задні крила білі з домішкою вохристих лусочок.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,65–0,7 мм. 32 реберцями, з яких 23 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 18–33 сіривато-коричнева, спинна смуга світла, обмежена коричневими штрихами. Голова жовто-сіра з коричневим рисунком. Передньогрудний та анальний щити коричневі з світло-жовтою вузькою спинною та ширшими спинно-бічними смугами. Дихальні трубки чорні. Лялечка коричнево-бура, завдовжки 13,7–14,3 мм, кремастер із двома ліроподібними відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь живить на сережках та плодах тополь (*Populus*), листям верб (*Salix*), в'язів (*Ulmus*), берез (*Betula*), також *Hieracium*, подорожником (*Plantago*), перстачем (*Potentilla*), щавлем (*Rumex*), кульбабами (*Taraxacum*), *Vaccinium*. Заляльковується в щільному коконі в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Y. Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

***Xanthia ocellaris* (Borkhausen, 1792)**

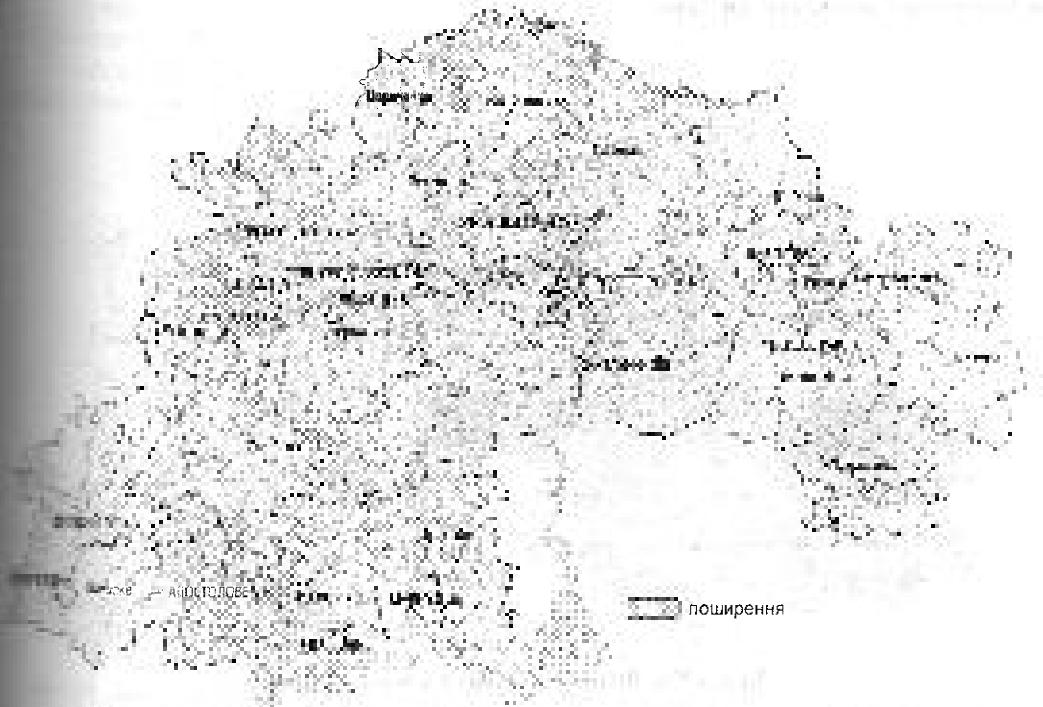
Золотиста сіра

Золотисто-серая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та Дніпропетровської області.

Географ. Євросибірський (від Європи до Забайкалля, Малої та Центральної Азії, Африки), в Україні скрізь.

Екологічне перебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 249) переважно в лісових екосистемах, поодинокі особини трапляються скрізь.

Карта 249. Поширення совки золотистої сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 31–40 мм, вершина передніх крил пригострена, забарвлення вохристо-коричневе з домішкою рудувато-сірих або червоних лусочок. Плямка та ниркоподібна плями відносно вузькі, обведені коричневим, ниркоподібна пляма з білуватою крапкою. Задні крила вохристо-білі.

Преімагінальні стадії. Яйце червонувато-сіре, діаметром 0,45–0,6 мм, з 30–32 ребрицями, з них 14–17 досягають мікропілярної зони. Гусінь від коричнево-червоного до жовто-сірого забарвлення. Спинна лінія жовтувато-біла, спинно-бічні лінії ледь помітні, бічна смуга широка, білувата. Голова та передньогрудний щит коричневі. Ноги коричневі, кремастер із двома відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь живиться на толях (*Populus*), вербах (*Salix*), також можна вигодувати на бирючині (*Ligustrum*), руті (*Rutex*), кульбабі (*Taraxacum*).

Температура: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakosy, 1997; Klyuchko, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

РІД *CIRRHIA* Hübner, [1821]

250. *Cirrhia gilvago* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

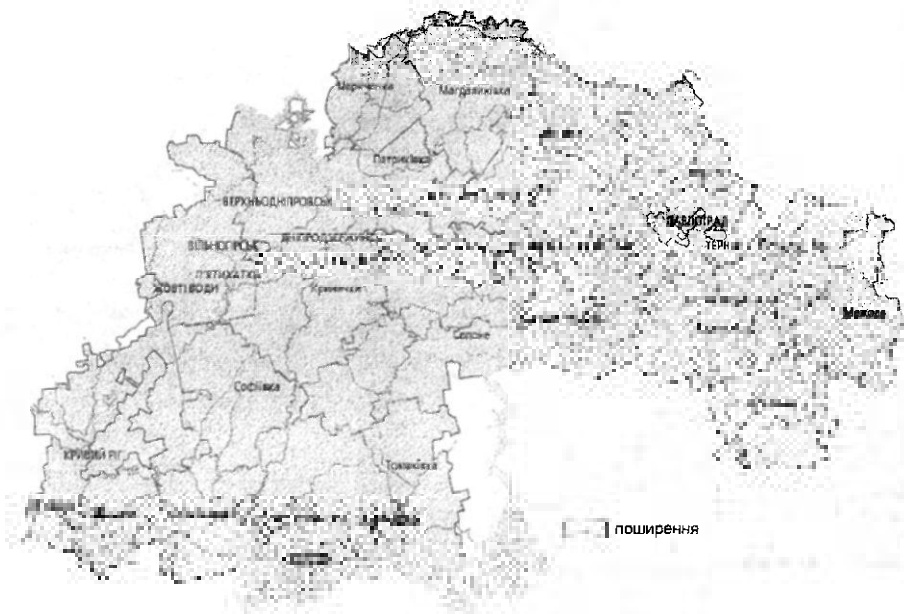
Совка брудно-жовта

Совка мутно-жельтая

Таксономія. Один із трьох видів у фауни України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Забайкалля, Малої, Перської та Центральної Азії), в Україні скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 250) переважно в заплавах і лісових екосистемах.

Карта 250. Поширення совки брудно-жовтої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–42 мм, передні крила від вохристо-червоного до вохристо-коричневого забарвлення, плями в середньому полі сірі або коричнево-сірі. Ниркоподібна пляма досить широка, всередині білувата чи сіра. Кругла пляма всередині коричнева. Задні крила білувато-вохристі.

Преімагінальні стадії. Яйце червонувато-жовте, діаметром 0,5–0,65 мм з 28 реберць 10–12 досягають мікропілярної зони. Гусінь від світло-коричневого до червонувато-коричневого забарвлення. Спинна та спинно-бічні лінії білуваті, між ними ряд темних косих штрихів. Бічна лінія світла. Голова коричнево-жовта. Передньогрудний щит чорний з трьома жовтими поздовжніми лініями. Лялечка коричнева, на кремастері два короткі зігнуті шипи.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь живиться сережками та плодами тополь (*Populus*), квітками та плодами в'язу (*Ulmus*), листям клена (*Acer*), вільхи (*Alnus*), тополь (*Populus*), бутня (*Chaerophyllum*), дуба (*Quercus*), липи (*Tilia*).

Економічне значення. В степовій зоні України іноді шкодить тополям.

Література: Döring, 1955; Тимченко, Тремль, 1963; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

(*Quercus*), глоді (*Crataegus*), ліщині (*Corylus*), яблуні (*Malus*), шипшині (*Rosa*), черемсі (*Padus*), деревії (*Achillea*), жовтці (*Ranunculus*), вівсі (*Avena*), осоках (*Carex*), волошках (*Centaurea*), осотах (*Cirsium*), латуках (*Lactuca*), глухій кропиві (*Urtica*), люцерні (*Medicago*), буркуні (*Melilotus*), щавлі (*Rumex*), жовтозіллі (*Senecio*), зірочнику (*Stellaria*), горобині (*Sorbus*), кульбабі (*Taraxacum*), дивині (*Verbena*), горошках (*Vicia*). Гусінь хижа (канібалізм).

Рис. 4.14. Типовий біотоп совки пухоногої багатотідної

Економічне значення. Іноді шкодить плодовим деревам, ожині, суніці, сім'яним коробочкам гвоздики тощо.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hřebíček, 2001; Ключко, 2006.

253. *Agrochola helvola* (Linnaeus, 1758)

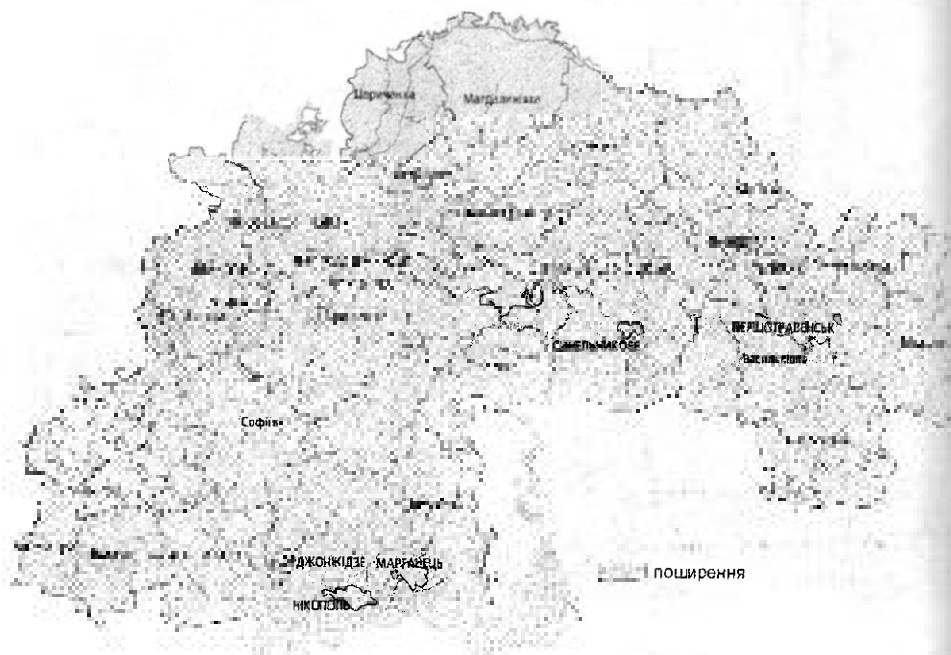
Совка пухонога жовто-червона

Совка пухоногая желто-красная

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Європи до Іркутської обл., Мала та Передня на півночі досягає полярного кола), в Україні скрізь.

Міоценоперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 253) переважно в заплавах і байрачних лісах.

Карта 253. Поширення совки пухонової жовто-червоної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–45 мм, вершина передніх крил пригострена, забарвлення варіює від червоно-коричневого до іржаво- чи рожево-коричневого, іноді основне поле сіре. Поперечні лінії червоно-коричневі. Крила та ніркоподібна плями великі, облямовані вохристо-білим, нижня частина ніркоподібної темна сіро-коричнева. Задні крила бурувато-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце червонувато-жовте, діаметром 0,8–0,9 мм, з двома реберцями, 12–16 досягають мікропілярної зони. Гусінь світла червоно-коричнева. Спинна та спинно-бічні лінії світлі, слабо помітні, бічна – широка, біла. Голова та передньогрудний щит червоно-коричневі. Лялечка червоно-бура, кремастер із двома тонкими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь поліфаг, живиться на дубах (*Quercus*), терні (*Prunus spinosa*), ліщині (*Corylus*), барбарисі (*Berberis*), вербах (*Salix*), липі (*Tilia*), березах (*Betula*), горобині (*Syrphidaria*), тополях (*Populus*), гліді (*Crataegus*), вересі (*Calluna*), *Erica*, герані (*Geranium*), фіалці (*Phillyrea*), ожині (*Rubus*), в'язях (*Ulmus*), *Vaccinium*. Гусінь хижа (канібалізм).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1977; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

84. *Agrochola lota* (Clerck, 1759)

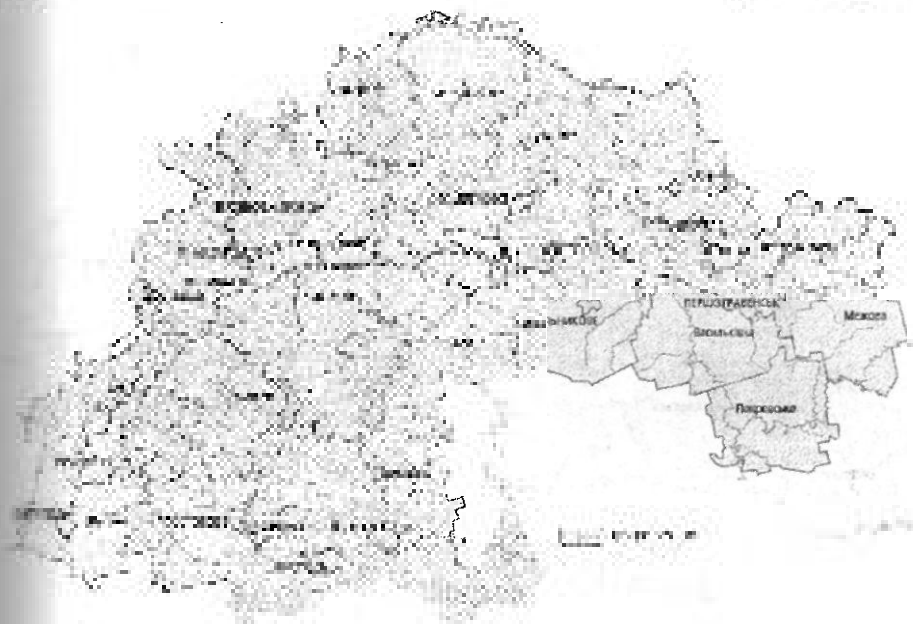
пухонога вербова

пухоногая ивовая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи видів дніпропетровській області.

Зона розповсюдження. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Західного Сибіру, Мала Азія, Північна Африка). В Україні скрізь звичайний, крім Карпат.

Місцезабуття. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 254) переважно в лісових і байрачних лісах, інколи в лісостугах і зелених зонах міст.

Карта 254. Поширення совки пухонової вербової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 31–40 мм, забарвлення передніх крил сіро-сіре з червоним відтінком, поперечні лінії темніші. Кругла та ниркоподібна задня крила обведені світлішою і темнішою, ніж фон крила, лініями, основа ниркоподібної задньої крила має чорне ядро. Задні крила сірі.

Триім'ягальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,6–0,65 мм, з 24–26 ребрами. 10–11 досягають мікропілярної зони. Гусінь бежево-коричнева, спинна має вигляд ряду видовжених білуватих плям з чорною облямівкою, спинно-бокові смуги нечіткі, дихальцеві смуги жовтувато-білі. Голова червоно-коричнева, передньогрудний щит коричневий із трьома білими поздовжніми лініями. Лялечка жовто-бура завдовжки до 13,8 мм, кремаштер прямокутний із двома гачкуватими виступами та чотирма гачкуватими щетинками.

Екологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь живиться в травні–червні на буках (*Fagus*), вільсі (*Alnus*), вербах (*Salix*), грабі (*Corylus*), тополях (*Populus*), кленах (*Acer*), березі (*Betula*), берізці (*Convolvulus*) та ін. Живить на квітах (канібалізм). Заляльковується між листям у шовковинному коконі.

Література: Döring, 1955; Хотько, 1968; Мержеевская, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Bakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Шендіна, 2006.

255. *Agrochola macilenta* (Hübner, [1809])

Совка пухонога жовто-бура

Совка пухоногая желто-бурая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Кавказу, Малої Азії, о. Кіпр) в Україні скрізь, крім Полісся.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 255) поширена в лісових екосистемах.

Карта 255. Поширення совки пухонової жовто-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–40 мм, забарвлення передніх крил вохристо-жовтого до оранжево-коричневого, поперечні лінії темніші. Підкраніальна смуга підкреслена червоною лінією. Кругла та ниркоподібна плями виражені. Ниркоподібна в нижній частині містить чорну пляму. Задні крила сіро-бурі з жовтуватим зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовте, діаметром 0,65–0,75 мм, з 30–34 реберцями. 10–14 досягають мікропілярної зони. Гусінь світла червонувата, спинна та спинно-бічна лінії білі. Спинна лінія на кожному сегменті розширена у пляму. Голова червоно-коричнева з чорно-коричневим рисунком. Передньогрудний щит чорно-коричневий з білою спинною та жовтими спинно-бічними лініями.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь поліфаг, живиться на дубах (*Quercus*), буках (*Fagus*), терні (*Prunus*), вербах (*Salix*), глоді (*Crataegus*), в'язях (*Ulmus*), грабі (*Carpinus*), тополях (*Populus*), подорожнику (*Plantago*), вересі (*Calluna*), нечуйвітрі (*Hieracium*). Гусінь молодшого віку живиться листям дерев та кущів, старших віків – на травах, хижак (канібалізм).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblyay, 2001; Ключко, 2006.

***Agrochola circellaris* (Hufnagel, 1766)**

пухонога руда

пухоногая рыжеватая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи видів Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Іркутської обл., Закавказзя, Ірану, Казахстан, Мала Азія), в Україні скрізь.

Місцєперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 256) переважно в лісових екосистемах, найчастіше в долині р. Дніпро.

Карта 256. Поширення совки пухонової рудої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–44 мм, забарвлення передніх крил від білого до червоно-коричневого, поперечні лінії та облямівка плям від червоно-коричневого. Задні крила білувато-вохристі з коричнево-сірими лусочками, середні вохристо-оранжева.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,45–0,55 мм, з 30–32 сегментами. 12–14 досягають мікропілярної зони. Гусінь світла червоно-коричнева з темним відтінком, завдовжки 22–34 мм. Спинна смуга біла, облямована темними штрихами, які утворюють посередині сегмента стрілоподібну або лопатоподібну пляму. Спинно-бічні смуги жовтуваті. Голова тьмяно-жовта з червоно-жовтим відтінком. Грудні ноги жовті, черевні – жовто-зелені. Лялечка жовто-бура, завдовжки 12,5 мм, кремастер із двома прямими відростками та двома прямими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь живиться на дубах (*Quercus*), буках (*Fagus*), терні (*Prunus spinosa*), березах (*Betula*), ясенях (*Fraxinus*), тополях (*Populus*), вербах (*Salix*), в'язях (*Ulmus*), глодах (*Ligustrum*), глухій кропиві (*Lamium*), кульбабах (*Taraxacum*), вероніках (*Veronica*). Шкодить яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*).

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, Giesler, 1977; Апостолов, 1981; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

257. *Agrochola laevis* (Hübner, [1803])

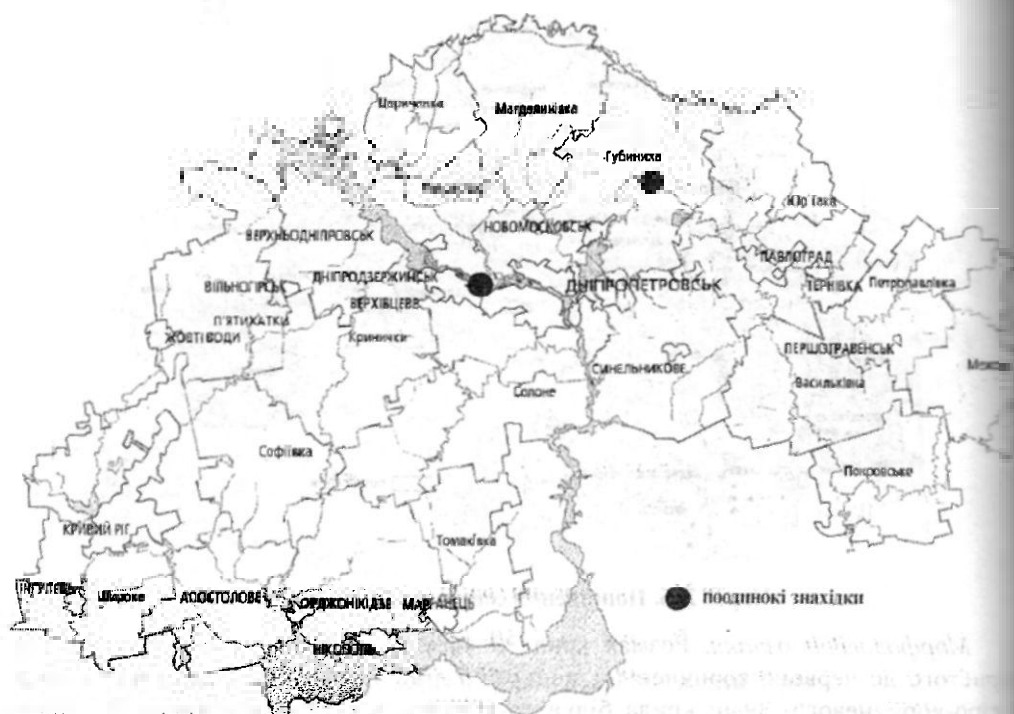
Совка пухонога сіра

Совка пухоногая серая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Кавказу, Малої Азії), в Україні локально та зрідка.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. У Дніпропетровській області (карта) переважно в байрачних екосистемах, на степових схилах із чагарниковими ценоза-

Карта 257. Поширення совки пухонової сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–35 мм, забарвлення передніх крил вохристо-коричневого до вохристо-сірого чи попелясто-сірого, поперечні смуги темні нечіткі. Кругла та ниркоподібна плями зі світлою облямівкою, ниркоподібна – з темною плямою в нижній частині. Задні крила сірувато-коричневі з темними жилами та дискальною плямою.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-червонувате, діаметром 0,45–0,55 мм, з 18 реберцями, 8–10 досягають мікропілярної зони. Тіло та голова гусені червоно-коричневі. Передньогрудний щит чорно-коричневий із білою спинною та двома жовтими спинними бічними лініями. Піддихальцева смуга білувата, дихальця чорні. Лялечка бурувата.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VII–X). Зимують яйця. Імаго поліфаг, живиться спочатку на дубах (*Quercus*), вербах (*Salix*), берестах (*Ulmus*), пізніше частіше на шавлі (*Rumex*), глухій кропиві (*Lamium*), любочках (*Leontodon*), зірчанці (*Stellarria*), кульбабах (*Taraxacum*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2001; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

259. *Conistra ligula* (Esper, [1791])

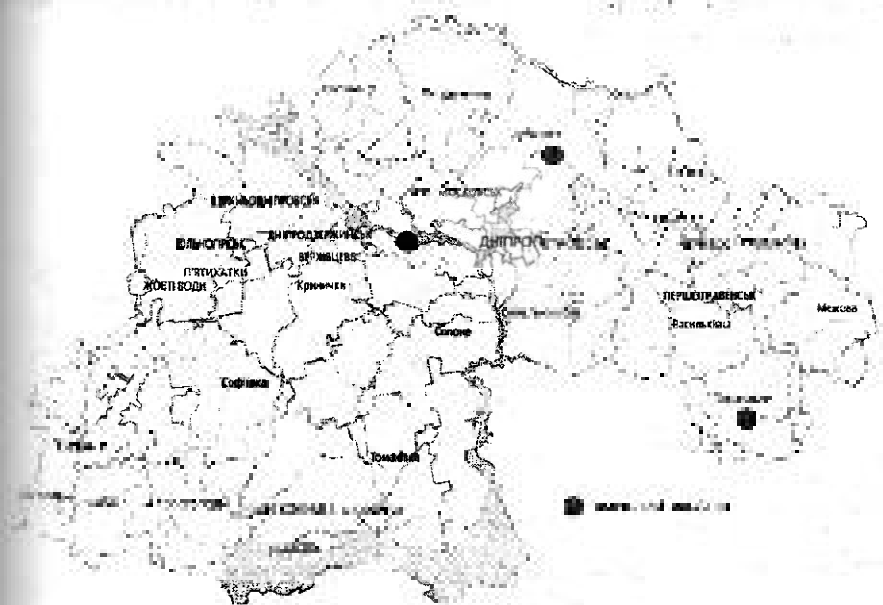
Conistra ligula Esper

Conistra ligula Esper

Таксономія. Один із семи видів у фауні України та один із п'яти видів дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Кавказу, Малої Азії, Північної Африки), в Україні скрізь локально, на півдні дуже рідко.

Місцезаребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 259) переважно в лісових екосистемах.

Карта 259. Поширення совки плоскотілої темної

Морфологічні ознаки. За зовнішніми ознаками подібний до попереднього виду, добре відрізняється за генітальними структурами. Розмах крил 28–38 мм, верхинний кут крил тупий, забарвлення передніх крил від темно-сірого до темного червоно-сірого. Підкрайова смуга без ряду темних крапок. Задні крила сірі чи коричнево-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце світле червонувато-жовте з червонуватим паском, діаметром 0,75–0,8 мм, з 40–45 тоншими, ніж у попереднього виду, реберцями. Гусінь червонувато-коричнева, завдовжки 19–26 мм, спинна та спинно-бічні лінії білуваті, бічні смуги рожево-жовті. Дихальця чорні. Голова світло-коричнева. Лялечка коричнева, голова з двома відростками та двома гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (IX–XII–II–V). Зимують метелики. Гусінь зимуюча живе на грабі (*Carpinus*), дубах (*Quercus*), кленах (*Acer*), липі (*Tilia*), березі (*Betula*), ясені (*Crataegus*), глоді (*Crataegus*), терні (*Prunus spinosa*), сливі (*P. spinosa*), смородині (*Ribes*), груші (*Pyrus*), вербах (*Salix*), в'язях (*Ulmus*), шипшині (*Rosa*), жовтухві (*Lonicera*), шавлі (*Rumex*), кульбабі (*Taraxacum*), дзвониках (*Campanula*), жовтухві (*Clematis*), мушмулі (*Mespilus*). Гусінь хижа (канібалізм).

Економічне значення. Пошкоджувала дуби навесні 1987 року у Львівській області.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Ключко, 1988; Ключко, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

260. *Conistra rubiginosa* (Scopoli, 1763)

Син.: *vaipunctatum* Esper, 1786

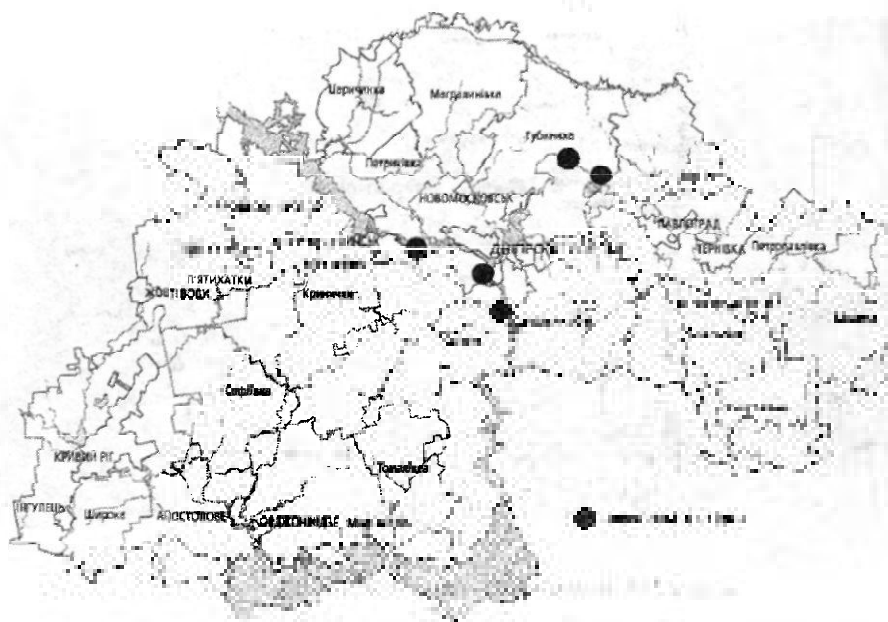
Совка плоскотіла жовтувата

Совка плоскотеляя буро-серая

Таксономія. Один із семи видів у фауні України та один із п'яти у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Кавказу, Малої Азії) в Україні скрізь локально.

Місцезабутання. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 260) переважно в лісових екосистемах, інколи в штучних лісових насадженнях.

Карта 260. Поширення совки плоскотілої жовтуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 31–38 мм, забарвлення передніх крил фіалково-сіре. Кругла та ниркоподібна пляма облямовані жовтим, всередині почасті червоні та схожі на літеру V. Задні крила сірувато-коричневі з темнішою дискальною плямою.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте з брудно-білим плямистим пасивом діаметром 0,55–0,7 мм, з 42 реберцями, що досягають мікропілярної зони. Гусінь жовто-бурого до сіро-коричневого забарвлення, спинна та спинно-бічні лінії нечіткі світло-жовті. Голова коричнева, передньогрудний щит чорний з білими спинною лінією та спинно-бічними смугами. Лялечка бура, кремастер із двома зігнутими відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI–III–V). Зимують метелики. Гусінь поліфаг, живе на грабі (*Carpinus*), дубах (*Quercus*), кленах (*Acer*), терні (*Prunus spinosa*) гліді (*Crataegus*), шипшині (*Rosa*), яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*), вербах (*Salix*) в'язях (*Ulmus*), жостері (*Rhamnus*), смородині (*Ribes*), кульбабі (*Taraxacum*), вероні (*Veronica*), фіалках (*Viola*), подорожнику (*Plantago*), деревії (*Achillea*), вересі (*Calluna*), саротамнусі (*Sarothamnus*), бузку (*Syringa*).

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

311. *Conistra rubiginea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка плоскотіла жовта

Совка плоскотелая желтоватая

Економія. Один із семи видів у фауні України та один із п'яти видів Дніпропетровській області.

Легал. Середземноморський (Європа до Уралу, Закавказзя, Мала Азія), локалітально.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 261) знайдена в лісах р. Самара.

Карта 261. Поширення совки плоскотілої жовтої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм, забарвлення передніх крил бурого- чи вохристо-коричневе, іноді іржаво-коричневе з багатьма чорними плямами та різними плямами всередині жовті, задні крила жовтувато-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце рожево-жовте з широким червоним пасмом з чорною плямою на вершині, діаметром 0,8 мм, з 32–34 реберцями, з них 14 досягають верхньої зони. Гусінь завдовжки 25–37 мм, тіло звужене до переднього кінця, з темними ворсинними волосками. Голова та передньогрудний щит чорні. Тіло зеленувато-жовте з темною смугою світла з бурувато-чорною облямівкою, яка на кожному сегменті має майже квадратні розширені плями. Лялечка каштанова, кремастер із двома парами гачкуватими відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI–III–V). Зимують метелики. Самець поліфаг, живе на глоді (*Crataegus*), дубах (*Quercus*), яблуні (*Malus*), шипшині (*Rosa*), терні (*Prunus spinosa*), вербах (*Salix*), суницях (*Fragaria*), малині (*Rubus*), щавлі (*Rumex*), гірчаку (*Polygonum*), кульбабі (*Taraxacum*). Гусінь – факультативний паразит. Залялькується в коконі між листям на ґрунті або в мурашниках.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1977; Giehsler, 1977; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, 2001; Ключко, 2006.

262. *Conistra erythrocephala* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

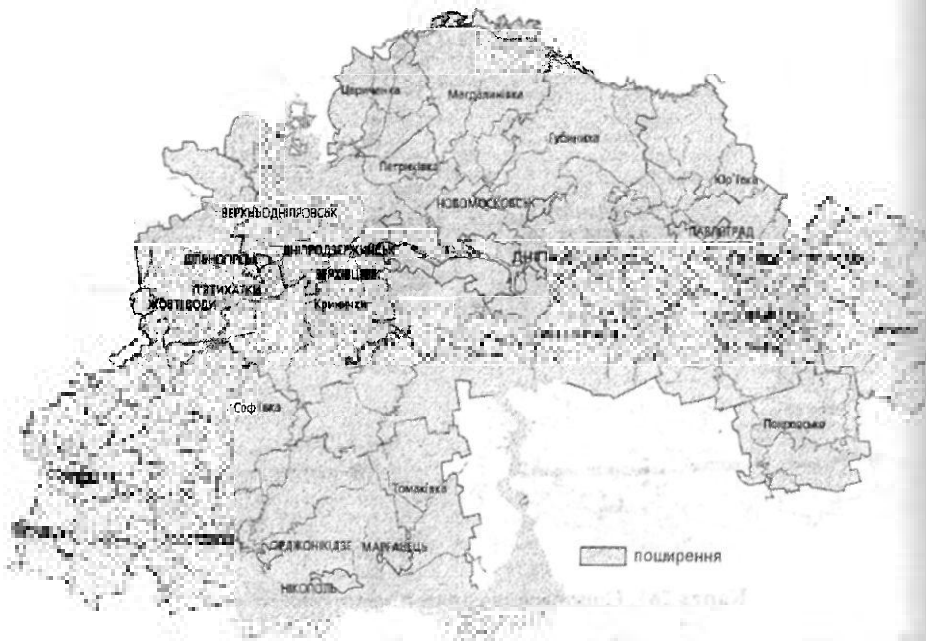
Совка плоскотіла сіра

Совка плоскотелая серая

Таксономія. Один із семи видів у фауні України та один із п'яти видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Уралу та Закавказзя, Мала Азія, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 262) переважає в лісових екосистемах, інколи в зелених зонах міст, штучних лісосмугах.

Карта 262. Поширення совки плоскотілої сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–42 мм, забарвлення передніх крил попелясто-сірого до червоно-коричневого. Кругла пляма мала, ниркоподібна велика, часто з чорними крапками всередині. Задні крила темні сірувато-коричневі. Близьких видів добре відрізняється генітальними структурами.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, пізніше рожеве, діаметром 0,6–0,65 мм з 40 реберцями, з них 17–20 досягають мікропілярної зони. Гусінь червоно-коричнева, спинна та спинно-бічні лінії світлі. Голова чорно-коричнева. Личинка червоно-бура, кремастер малий з двома відростками та двома короткими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (IX–XI–II–V). Зимують метелики. У навесні живляться на квітках. Гусінь поліфаг, живе на гліді (*Crataegus*), дубах (*Quercus*), березі (*Betula*), грабі (*Carpinus*), буках (*Fagus*), ясені (*Fraxinus*), терні (*Prunus*), вільзі (*Salix*), бересті (*Ulmus*), суниццях (*Fragaria*), підмаренниках (*Galium*), подорожнику (*Plantago*), раннику (*Scrophularia*), кульбабах (*Taraxacum*), фіалках (*Viola*).

Література: Döring, 1955; Апостолов, 1981; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1981; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreha, 2001; Ключко, 2006.

LITHOPHANE Hübner, [1821]

***Lithophane socia* (Hufnagel, 1766)**

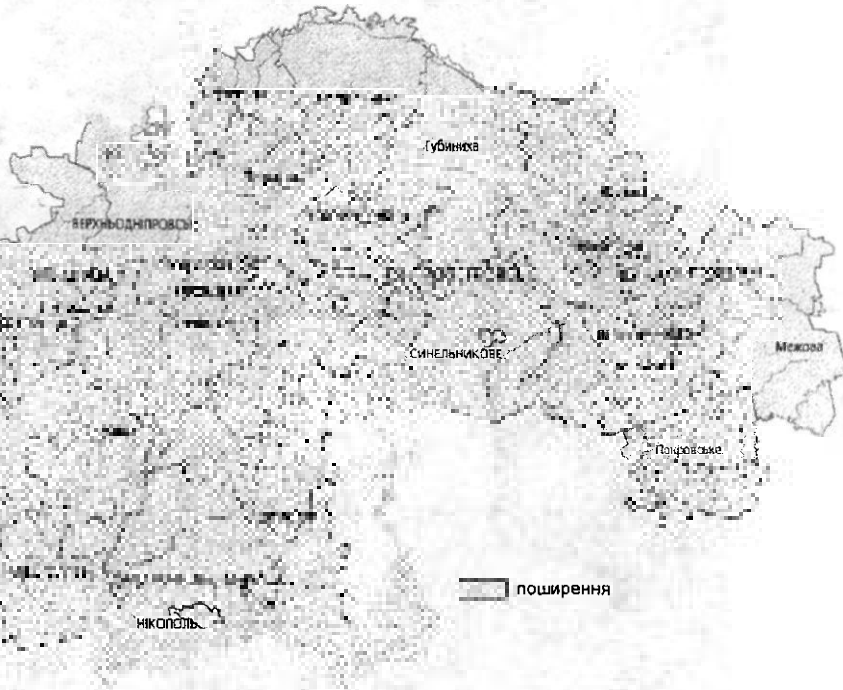
корова жовто-бура

коровая желто-бурая

Таксономія. Один із шести видів у фауні України та один із трьох видів дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 263) скрізь, у заплавних дібровах (рис. 4.16), садах.

Карта 263. Поширення совки корової жовто-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–46 мм, забарвлення передніх крил світло-жовте у самців та темно-коричнєве у самиць. Від основи крила відходить чорний смуга.

Кругла та ниркоподібна плями жовтуваті всередині, нечітко окреслені. Задні крила темно-коричнєві з темнішими жилками.

Імагінальні стадії. Яйце водянисто-біле з червоною плямою, діаметром 0,4–0,5 мм, з 32–36 реберцями, з них 8–10 досягають мікроплярної зони. Гусінь довжина 23–40 мм, зелена, спинна смуга та спинно-бічні лінії білі. Голова зелена з темною рисунком, передньогрудний щит жовтувато-зелений з білими поздовжніми смугами. Личинка червоно-коричнєва, завдовжки 16,7 мм, кремастер із двома зігнутими нагору щипцями та чотирма гачкуватими щетинками.

Життєві особливості. Одне покоління (VIII–X–III–V). Зимують метелики, гусінь зимують на дубах (*Quercus*), березах (*Betula*), ясенях (*Fraxinus*), липах (*Tilia*), вишнях (*Prunus*), берестах (*Ulmus*), вербах (*Salix*), яблуні (*Malus*), шипшині (*Rosa*), терні (*Spiraea*), сливі (*P. domestica*), горобині (*Sorbus*), малині (*Rubus*), вільсі (*Alnus*),

подорожнику (*Plantago*), щавлі (*Rumex*), полинах (*Artemisia*), камфоросмі (*Camphorosma*), крушині (*Frangula*), сарсазані (*Halocnemum*), бирючині (*Ligustrum*), жимолості (*Lonicera*), груші (*Pyrus*), кураї (*Salsola*), зірочнику (*Stellaria*), бузку (*Syringa*), калині (*Lonicera*). Гусінь хижа (канібалізм). Заляльковується в неправильній формі коконі серед листя або в поверхневому шарі ґрунту. Лялечка розвивається близько місяця.

Рис. 4.16. Типовий біотоп совки корової жовто-бурої

В. О. Пахомов, 2006

Економічне значення: Відома як третьорядний шкідник яблуні, груші, смородини.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, W., 1971; Giehsler, 1977; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

Graphane ornitopus (Hufnagel, 1766)

світло-сіра

светло-серая

Один із шести видів у фауні України та один із трьох видів Дніпропетровській області.

Євросибірський (від Європи до півдня лісостепу в Західному Сибіру, Мала Україні скрізь).

Мезофіл-2, У Дніпропетровській області (карта 264) переважно в лісових екосистемах.

Карта 264. Поширення совки корової світло-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–42 мм, забарвлення передніх крил сіро- або синювато-сіре, від основи відходить тризубчастий штрих. Кругла подібна плями всередині сірі з білою облямівкою. Задні крила темно-сірі.

Дегімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,75 мм, з 36 реберцями. Личинки 8–10 досягають мікропілярної зони. Гусінь білувато-зелена, завдовжки 20–25 мм, тіло рівномірно покрите білими крапками. Спинна та спинно-бічні лінії білі. Голова світло-зелена з білим рисунком. Щетинки довгі рудувато-коричневі. Ноги червоно-коричнева, на короткому кремастері дві зігнуті на кінці щетинки.

Екологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XII–II–V). Зимують личинки, гусінь поліфаг, живиться на дубах (*Quercus*), вербах (*Salix*), тополях (*Populus*), терні (*Prunus spinosa*), берестах (*Ulmus*). Гусінь хижа (канібалізм), має зимову паузу перед заляльковуванням.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1997; Nakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

265. *Lithophane furcifera* (Hufnagel, 1766)

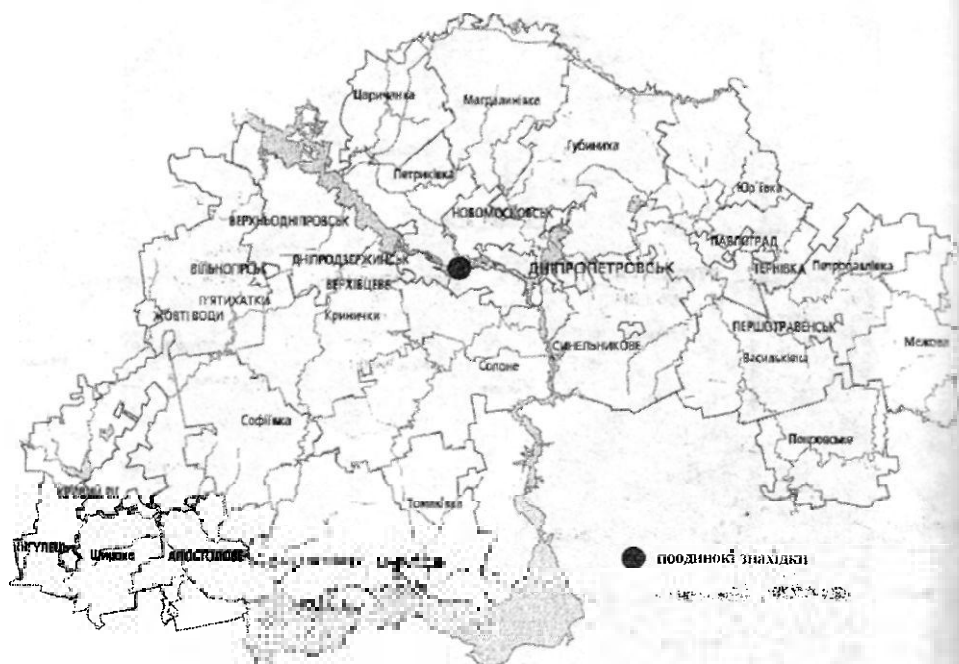
Совка корова темна

Совка коровая темная

Таксономія. Один з шести видів у фауні України та один із трьох видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до півдня Уралу та Західного Сибіру та Мала Азія), в Україні локально, крім півдня Степу та Криму.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 265) знайдено в заплавних екосистемах, найчастіше в долині р. Дніпро.

Карта 265. Поширення совки корової темної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 39–48 мм, забарвлення передніх крил фіалково- чи свинцево-сіре з рожевим відтінком, поперечні смуги темні. Від основи крил відходить чорний штрих. Кругла, клиноподібна та ниркоподібна плями обведені чорним, ниркоподібна всередині з червоним відтінком. Задні крила сірувато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле з двома червоними плямами на вершині, діаметром 0,65–0,7 мм, з 38–40 реберцями, з них 24 досягають периферії мікропілярної зони. Гусінь сіра чи сірувато-коричнева, завдовжки 26–40 мм, на спині видовжені темні плями, спинна лінія білувата. Голова світло-зелена. Лялечка каштанова, завдовжки до 19 мм, кремастер великий з двома майже прямими відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–X–III–V). Зимують метелики. Гусінь поліфаг, живиться на вільхах (*Alnus glutinosa*, *A. incana*), березах (*Betula*), тополях (*Populus*), дубі (*Quercus*), вербах (*Salix*). Гусінь хижа (канібіл), заляльковується в шовковинному коконі серед моху або підстилки.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohl, 1971; Giehler, 1977; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ronkay, Hreblay, 2001; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

Lithomoia Hübner, [1821]

***Lithomoia solidaginis* (Hübner, [1803])**

Довгокрила мала

Линнокрылая малая

Желтокрылая малая

Екологія. Єдиний вид у фауні України та у Дніпропетровській області.

Зона. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайнього Півдня, до якої сягає Полярного кола), в Україні локально в Карпатах, Поліссі, Лісостепу та на півночі Степу.

Місце перебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 266) знайдена в Дніпропетровсько-Орільському природному заповіднику.

Карта 266. Поширення совки довгокрилої малої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 39–54 мм, забарвлення передніх крил варіює від жовтато- до попелясто-сірого з домішкою коричневих, білих та чорно-сірих плям. Поперечні смуги темні, зубчасті, підрайова з W-подібною фігурою. Кругла голова мала, всередині сіра, іноді подвійна. Ниркоподібна пляма велика, еліпсоподібна, середні жовтувато-сіра з білою облямівкою. Задні крила світлі коричнювато-сірі, темнішими жилками, дискальною плямою та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце червонувато-сіре, діаметром 0,7–0,75 мм, з 40–42 ребрами, з них 30 досягають мікронілярної зони. Гусінь червоно-коричнева з темним відтінком, спинна лінія білувата, спинно-бічні лінії жовтуваті. На спинній частині сегментів серія клиноподібних чорних плям. Голова чорна. Лялечка червоно-коричнева з кремастер із тонкими виростами.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX). Зимують яйця. Гусінь поліфаг, харчується на брусниці (*Vaccinium*), чорниці (*V. myrtyllus*), багні (*Ledum*), вербах (*Salix*), вересі (*Calluna*), терні (*Prunus*), жостері (*Rhamnus*), смородині (*Ribes*), малині (*Rubus*), шипшині (*Sorbus*), таволзі (*Spiraea*), ірзі (*Amelanchier*), андромеді (*Andromeda*), мучниці (*Staphylos*), глоді (*Crataegus*), жимолості (*Lonicera*), шолудивнику (*Pedicularis*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *XYLENA* Ochsenheimer, 1816

267. *Xylena exsoleta* (Linnaeus, 1758)

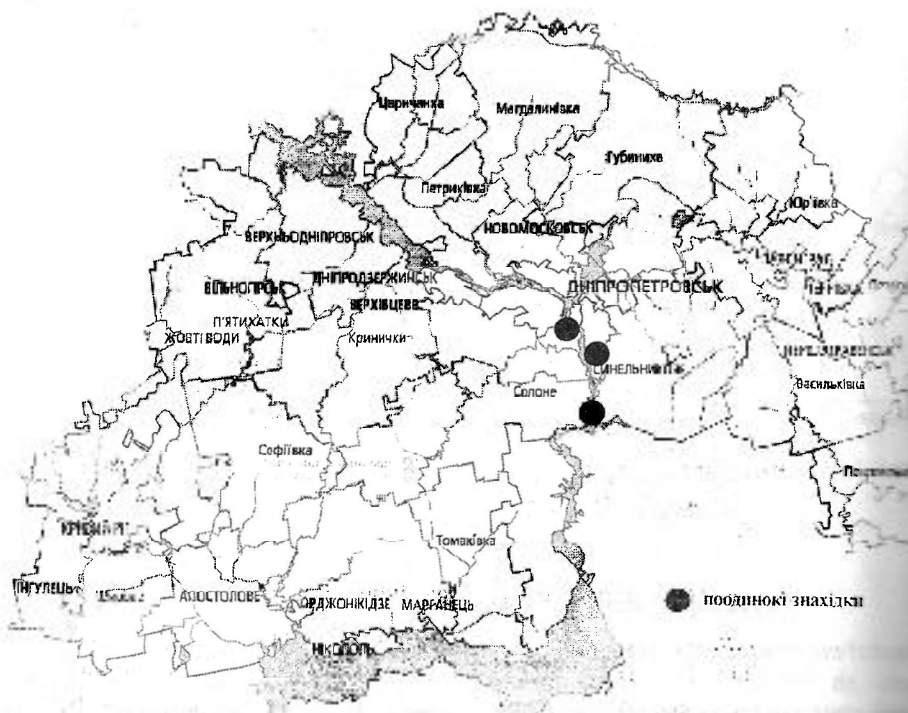
Совка довгокрила середня

Совка длиннокрылая средняя

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та один у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі в Україні локально).

Місцеперебування. Мезофіл-2: У Дніпропетровській області (карта 267) — в долинах рік (рис. 4.17), вологих тальвегах давніх балок.

Карта 267. Поширення совки довгокрилої середньої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 54–70 мм, передні крила від димчasto-сірого забарвлення, біля костального та внутрішнього коричнюваті. Підкрайова смуга з двома короткими чорними штрихами та ниркоподібна плями з подвійною коричневою облямівкою коричнювато-сірі з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце сірувато-червоне, діаметром 0,6–1,0 мм, реберцями, з них 20–25 досягають мікропілярної зони. Гусінь зеленого до 75 мм. Голова жовтувато-зелена. Спинна лінія відсутня, стигмально-дихальцева смуга двокольорова, облямована оранжевим. На боці кожного сегмента по дві білі крапки та одному жовтому дихальцю. Лялечка коричнева, завдовжки 12–15 мм, кремастер із двома довгими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI–II–V). Гусінь поліфаг, живиться на підмареннику (*Galium*), щавлі (*Rumex*), салаті (*Lactuca*), хаменерії (*Chamaenerion*), астрагалі (*Astragalus*).

(*Iris*), конюшині (*Trifolium*), хмелі (*Humulus*), чорниці (*Vaccinium myrtillus*), цибулі (*Allium*), холодку (*Asparagus*), осоті (*Cirsium*), молочаї (*Euphorbia*), лутизі (*Senecio*), смілці (*Silene*), кульбабі (*Taraxacum*), дивині (*Scilla maritima*) тощо. Гусінь хижа, заляльковується у ґрунті.

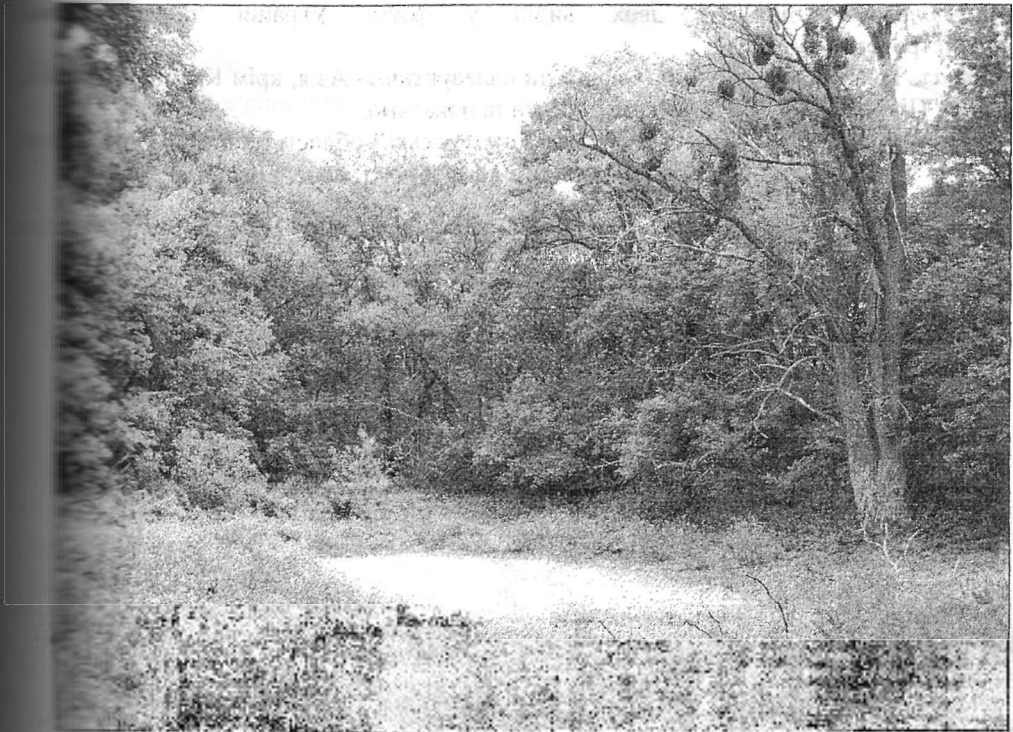

Рис. 4.17. Типовий біотоп совки довгокрилої середньої

Економічне значення. Відома як третьорядний шкідник цукрового буряку, картоплі, льону, хмелю, яблуні, бобових та квіткових культур тощо.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Апостолов, 1990; Барсов и др., 1984; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999; Raskay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006

268. *Xylena vetusta* (Hübner, [1813])

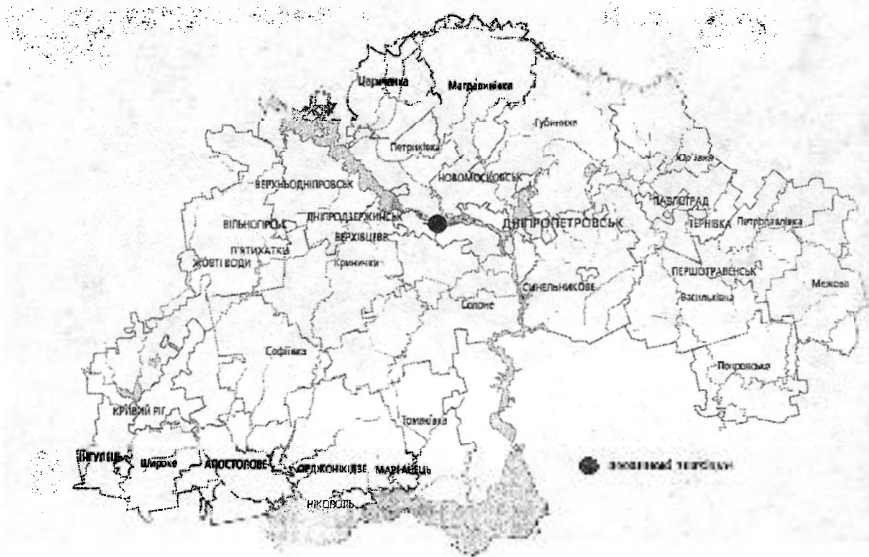
Совка довгокрила велика

Совка длиннокрылая большая

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та один з двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі та Мала Азія, Північна Африка), в Україні зрідка та локально.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 268) знахідки на території Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Карта 268. Поширення совки довгокрилої великої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 47–68 мм, передні крила від червоно- до коричневого забарвлення з вохристо-коричневим костальним краєм. Ниркоподібна всередині білувата з чорною облямівкою, від неї до підкрайової смуги відходить чорний штрих. Задні крила від вохристо-жовтуватого до сірувато-коричневого кольору.

Преімагінальні стадії. Яйце молочно-біле (пізніше червонувато-жовте) діаметром 0,74–0,77 мм, з 40–46 реберцями, з них 28–30 досягають мікропілля зони. Гусінь зелена, зеленувато-сіра чи коричнева, завдовжки 47–65 мм, голова коричнево-червона. Дихальця жовто-червоні з чорною облямівкою. Спинна смуга жовта, спинно-бічні білі чи жовтуваті, дихальцеві темно-зелені або чорні. Доросла гусінь темно-каштанова, завдовжки близько 19,2 мм, з великим кремастером, що має два злегка зігнуті на кінці відростки та чотири щетинки.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–XI–III–VI). Зимують метелики. Навесні самка відкладає яйця правильними рядками. Гусінь поліфаг, живиться на гірчачах (*Polygonum*), сокирках (*Delphinium*), підмареннику (*Galium*), північній ірисі (*Iris*), вовчугах (*Ononis*), конюшині (*Trifolium*), вербах (*Salix*), клені (*Acer*), тилі (*Tilia*), березах (*Betula*), шавлі (*Rumex*), кульбабах (*Taraxacum*), холодку (*Asparagus*), звіті (*Epilobium*) та ін. Заляльковується у нещільному коконі в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wehrhahn, 1971; Giehsler, 1977; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ronkay, Yela, Hrebenyuk, 2001; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

(*Ulmus*), березах (*Betula*), ліщині (*Corylus*), глоді (*Crataegus*), яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*), липі (*Tilia*), бузку (*Syringa*), клені (*Acer*), грабі (*Carpinus*), тополі (*Populus*), вільхах (*Alnus*), *Medicago*, смородині (*Ribes*), малині (*Rubus*), горобці (*Cornus*), жимолості (*Lonicera*), кульбабі (*Taraxacum*), калині (*Viburnum*). Гусінь живить листя (канібалізм). Після закінчення живлення гусінь діапаузує до двох місяців і заляльковується у нещільному коконі в підстилці чи ґрунті.

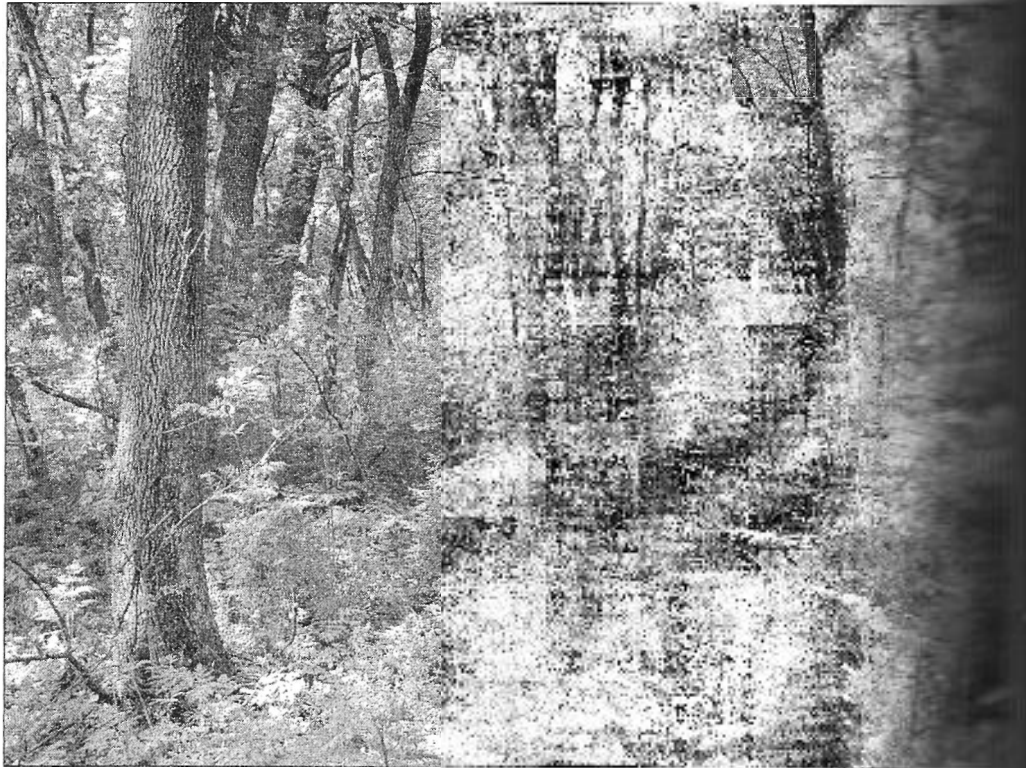

Рис. 4.18. Типовий біотоп совки хижої

Економічне значення. Відома як третьорядний шкідник груші, яблуні, смородини, малини, ожини, смородини, жоржин та дерев і кущів.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, *Waldschaden*, 1971; Giehsler, 1977; Апостолов, 1981; Барсов и др., 1984; Ключко, 1988; Раков, 1990; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ronkau, Yela, Hreblay, 2001; Ключко и др., 2006.

erobotodes Warren, 1910

Dryobotodes eremita (Fabricius, 1775)

erotea ([Denis & Schiffermüller], 1775)

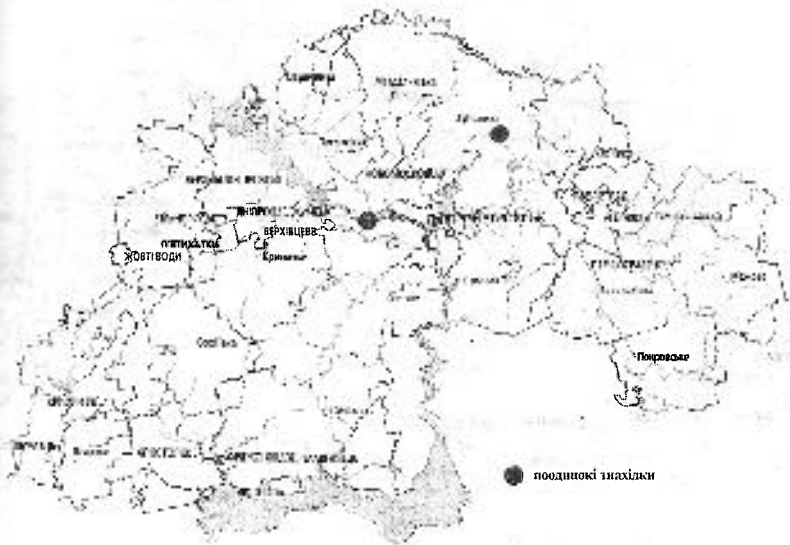
Дубова сіра

Дубовая серая

Тисономія. Один із трьох видів у фауні України, один вид у дніпропетровській області.

Географія. Середземноморський (Європа, крім півночі, Мала та Передня Азія, Північна Африка) в Україні повсюдно, але локально.

Місцезаребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 270) переважно в лісових дубових фітоценозах.

Карта 270. Поширення совки дубової сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–40 мм. Передні крила бурувато-сірі з темною червонуватою та зеленкуватою відтінків. Поперечні лінії нечіткі, часті, крайова утворює вигин, подібний до літери М. Кругла пляма ледь помітна, як і ниркоподібна, має чорну облямівку. Задні крила сірі з темними смугами, до основи світліші.

Преімагінальні стадії. Яйце червонувато-коричневе з 20 білими широкими поперечними реберцями і білуватою нижньою частиною, діаметром 0,6 мм. Мікропілярна поверхня з 12-лопатева, міститься на невеликому підвищенні. Гусінь зелена, спинна середня бічна лінія жовтувато-білі. Дихальця чорні. Голова синювато-зелена з темним кільцем у вигляді сіруватої сітки. Лялечка коричнево-жовта, кремастероїдний, трапецієподібний з двома прямими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VII–XII). Зимують яйця. Гусінь з'являється в квітні до червня, живиться листям переважно різних видів дубів (*Quercus spp.*). Зимкує у коконі.

Література: Ламперт, 1913; Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, 2001; Полтавский и др., 2010.

РІД *GRIPOSIA* Tams, 1939

271. *Gripesia aprilina* (Linnaeus, 1758)

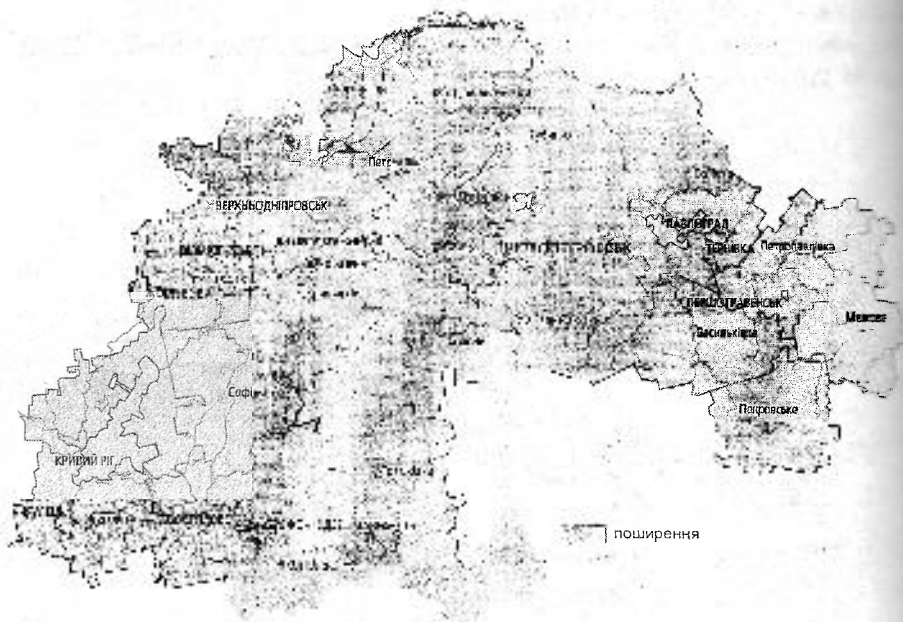
Совка осіння зелена

Совка осенняя зеленая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Кавказу та Малої Азії); в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 271) перш за все в заплавах лісових екосистемах.

Карта 271. Поширення совки осінньої зеленої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 42–52 мм, передні крила смарагдового (світло-зеленого) забарвлення, поперечні смуги не суцільні, чорні з білим. Від основи відходять два чорні штрихи (базальний та анальний). Кругла та ниркоподібна пляма в середині білувато-сірі з чорною облямівкою. Торочка плямиста з білих та лусочок. Задні крила чорнувато-сірі зі світло-сірими дугоподібними лініями.

Преімагінальні стадії. Яйце червоно-коричневе з великими білими та зеленими і малими чорними плямами, діаметром 0,8–0,9 мм, з 15 ребрами. Гусінь від коричнево-сірого до чорнувато-сірого забарвлення, спинна лінія світло-сіра, вздовж спини ряд темно-бурих плям, які зливаються; бічні смуги білувато-сірі. Голова коричнева з двома чорними штрихами. Лялечка коричнева, кремаста із двома сильними шипами та двома тонкими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь переважно живиться на дубах (*Quercus*), часом на буках (*Fagus*), липах (*Tilia*), ясенях (*Fraxinus*), тополях (*Populus*).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Аношкін, 1981; Барсов и др., 1984; Ключко, 1988; Rakośy, 1997; Beck, 1999, 2000; Rakośy, Yela, Hreblay, 2001; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

ANTIPTYPE Hübner, [1821]

2. Antiptype chi (Linnaeus, 1758) *Antiptype chi* Linnaeus, 1758

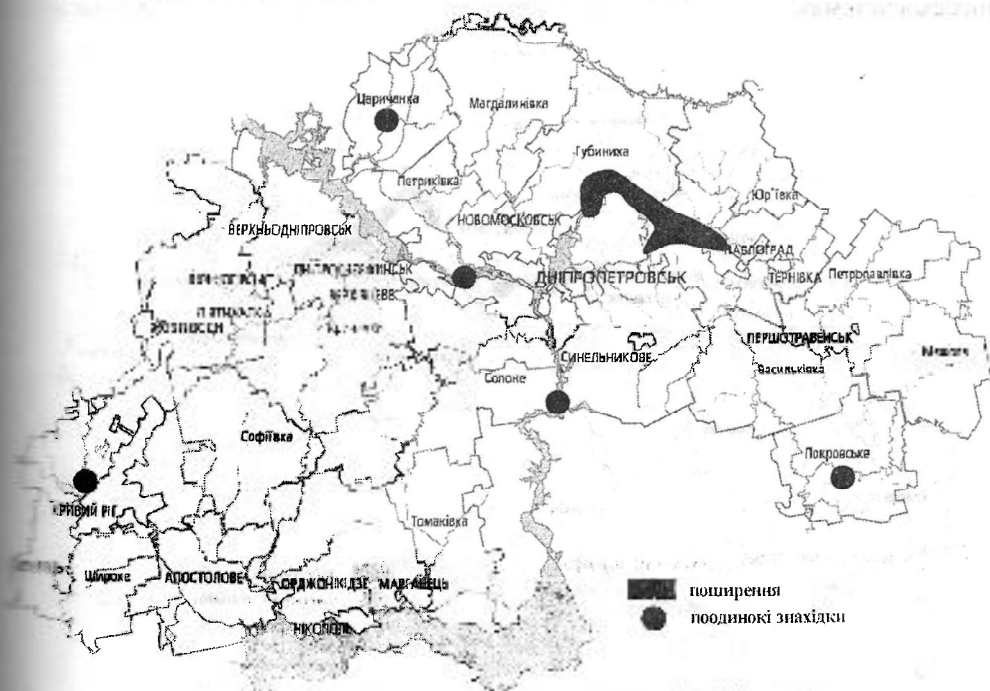
Совка кам'яна

Совка каменная обыкновенная

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі, Азія), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 272) на луках.

Карта 272. Поширення совки кам'яної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–40 мм, передні крила від білувато-сірого до сріблясто-, оливково- чи зеленувато-сірого забарвлення. Поперечні медіальні смуги білі або сірі, підкрайова смуга білувата з чорними клиноподібними плямами. Кругла та клиноподібна плями великі, всередині білуваті з чорною облямівкою. Клиноподібна пляма велика, від її вершини до зовнішньої медіальної смуги відходить чорна дуга. Задні крила білі з темними жилками та дискальною плямою, у самок сірувато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце темно-жовте з червоними плямами, діаметром 0,4–0,75 мм, з 27–28 реберцями, з них 11–14 досягають мікропілярної зони. Гусінь сіро-коричнева, спинна смуга темна, спинно-бічні та бічні смуги білі. Голова жовто-зелена. Голова червоно-коричнева, кремастер із двома ліроподібними довгими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–X). Зимують яйця. Гусінь поліфаг, живиться на трав'янистих рослинах: щавлі (*Rumex*), підмареннику (*Galium*), латуках (*Lactuca*), перестрічі (*Melampyrum*), жимолості (*Lonicera*) та інших чагарниках. Зимовується в коконі серед опалого листя. Лялечка довго діпаузує.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakosy, 1997; Rakosy, 1999, 2000; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *AMMOCONIA* Lederer, 1857

273. *Ammosonia caesimacula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

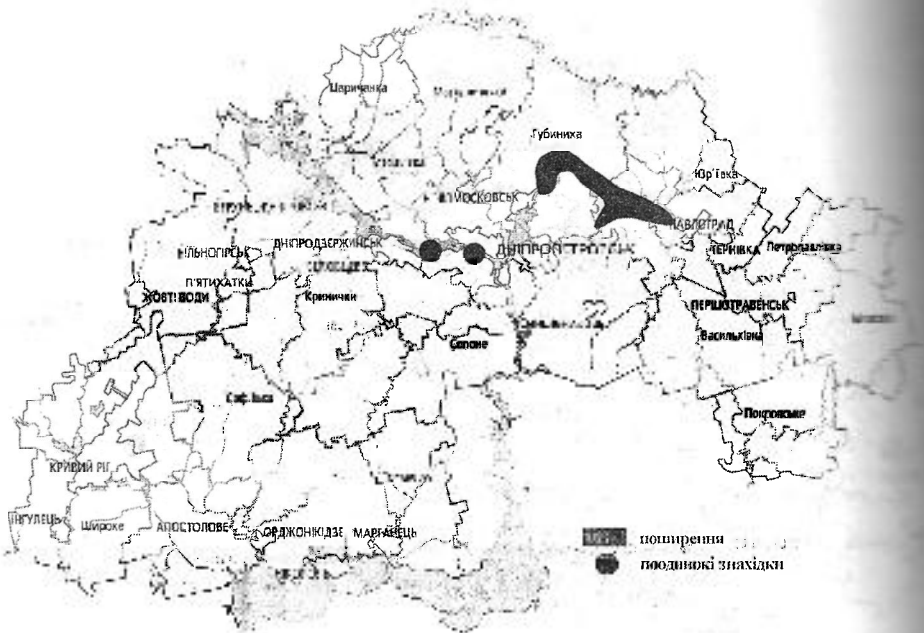
Совка гладкоспинна світло-сіра

Совка гладкоспинная светло-серая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Західного та Центрального Сибіру, Центральної Азії), в Україні скрізь локально.

Місцезребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 273) скрізь у лучних екосистемах.

Карта 273. Поширення совки гладкоспинної світло-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–48 мм, передні крила від світлих вохристо-коричневих до темних сіро-коричневих. Поперечні смуги темніші. Кругла та ниркоподібна плями великі світлі з коричневою облямівкою, клиноподібна пляма мала, чорно-коричнева. Задні крила самців вохристо-білі, у самок темні, коричневі чи сіро-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце сірувато-червоне з темними червоними плямками діаметром 0,7–0,8 мм, з 30–32 реберцями, з них 15–16 досягають мікропілярної поверхні. Молода гусінь зелена, пізніше зеленувато-коричнева. Спинна та спинно-бічна смуги світлі з темною облямівкою, бічні смуги широкі, білувато-сірі. Дихальні щілини з чорною облямівкою. Голова та передньогрудний щит жовто-коричневі, останньому три світлі поздовжні штрихи та білуваті крапки. Лялечка каштанова з двома сильними ліроподібними відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–XI). Зимують яйця. Гусінь повільно живиться на трав'янистих рослинах: щавлі (*Rumex*), підмареннику (*Galium*), сирці (*Silene*), кульбабі (*Taraxacum*), резеди (*Reseda*), наперстянці (*Digitalis*), еспартаку (*Onobrychis*), віскарії (*Viscaria*). Заляльковується в коконі в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakosy, 1984; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

DASYPOLIA Guenée, 1852

274. *Dasypolia templi* (Thunberg, 1792)

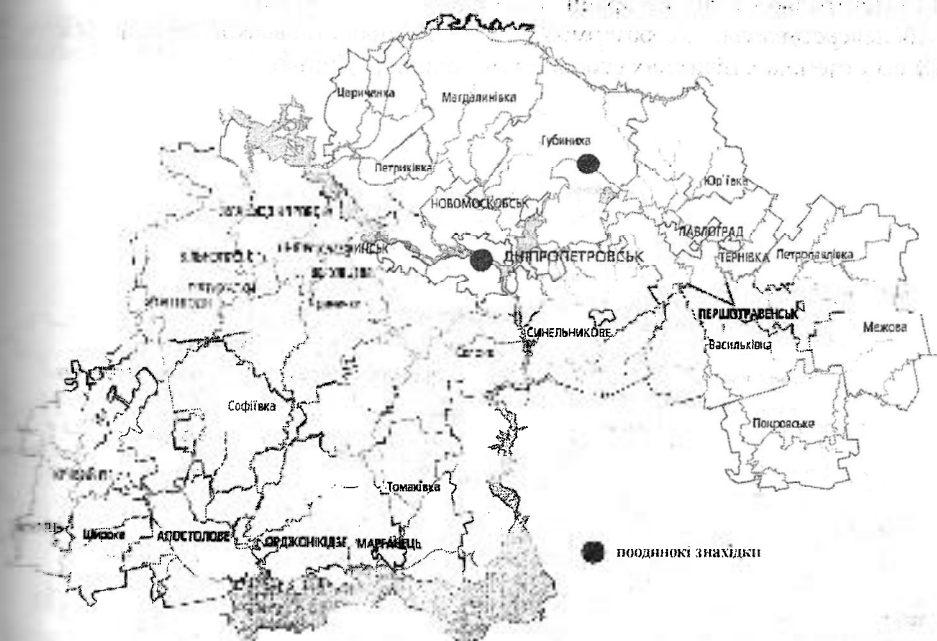
Кам'яна шерстиста

Кам'яная шерстистая

Таксономія. Єдиний вид у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Забайкалля, Малої та Центральної Азії, Північної Африки), в Україні локально в Лісостепу, Степу та Криму.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 274) переважно в долинах річок, інколи по вологих тальвегах у байраках і балках.

Карта 274. Поширення совки кам'яної шерстистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–56 мм, передні крила від світлого вохристого до темного оливково- чи сіро-коричневого, поперечні лінії вохристі, широкі. Темна пляма маленька, вохриста, часто редукована, ниркоподібна пляма велика, має форму півмісяця. Задні крила вохристо-сірі з коричнево-сірими дискальною плямою та кількома поперечними смугами, паралельними до зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувате, пізніше червоне з темною плямою зверху і темним же паском, із сильними реберцями, дуже сплюснене. Гусінь жовтувата чи біла, з темною плямою із рожевим відтінком, з великими чорними бородавками. Голова та передньогрудний і анальний щити темно-коричневі, передньогрудний щит зі світлим відтінком посередині. Лялечка червоно-коричнева з двома шипами на кремастері.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VIII–XI–III–V). Зимують як гусінь. Навесні відкладають яйця на квітки зонтичних. Гусінь живиться переважно на бодяку (Heracleum spondylium), ферулі (Ferula), дуднику (Angelica), яглиці (Sedum album), видають квітки, потім свіжі стебла і заляльковуються в прикореневій частині стебла та корені.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1994, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ronkay, Yela, Hreblyay, 2001; Ключко и др., 2001.

РИД *MNIOTYPE* Franklemont, 1941

276. *Mniotype adusta* (Esper, [1790])

Син.: *sommeri* (Levebvre, 1836)

Совка обпалена

Совка опаленная полевая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та один із двох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи на північ до Полярного кола, на схід до Камчатки та півдня Гімалаїв), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 276) переважно в степових екосистемах.

Карта 276. Поширення совки обпаленої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–48 мм, передні крила від темно-червоного до фіалково-коричневого з домішкою коричневого, чорного та вохристого. Поперечні серединні лінії темно-коричневі чи сірі, з'єднані чорним штрихом, що відходить від клиноподібної плями. Підкрайова смуга з W-подібною фігурою та стрілоподібними плямами. Кругла, клиноподібна та ниркоподібна плями з чорною облямівкою, ниркоподібна всередині з білою крапкою. Задні крила самців білуваті, з темнішими плямками, дискальною плямою та зовнішнім краєм, у самок задні крила коричнюваті, за винятком основної третини.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,75–0,8 мм, біле, серединна пляма та пасок червоні, з 32–35 реберцями, 10–12 з них досягають мікропілярної зони. Гусінь сіро-зелена чи коричнево-червонувата, завдовжки 31–46 мм, спинна та спинно-бічні лінії білуваті, піддихальцева смуга біла. Голова коричнювата із сіро-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки 15–18 мм, кремастер із двома широко розставленими короткими прямими відростками та чотирма прямими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець V–VII). Гусінь поліфаг, живиться на дереві (*Achillea*), підмаренниках (*Galium*), щавлі (*Rumex*), полинах (*Artemisia*), глухій кропиви (*Lamium*), вересі (*Calluna*), глодах (*Crataegus*), малині (*Rubus idaeus*) та ін. Зимуюча доросла гусінь, навесні закінчує живлення і у травні заляльковується у ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1977; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко та др., 2001; Ключко, 2006.

СІМ'ЯТИНА *HADENINAE* Guenée, 1837

РОД *PANOLIS* Hübner, [1821]

278. *Panolis flammea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Син.: *piniperda* Panzer, 1786

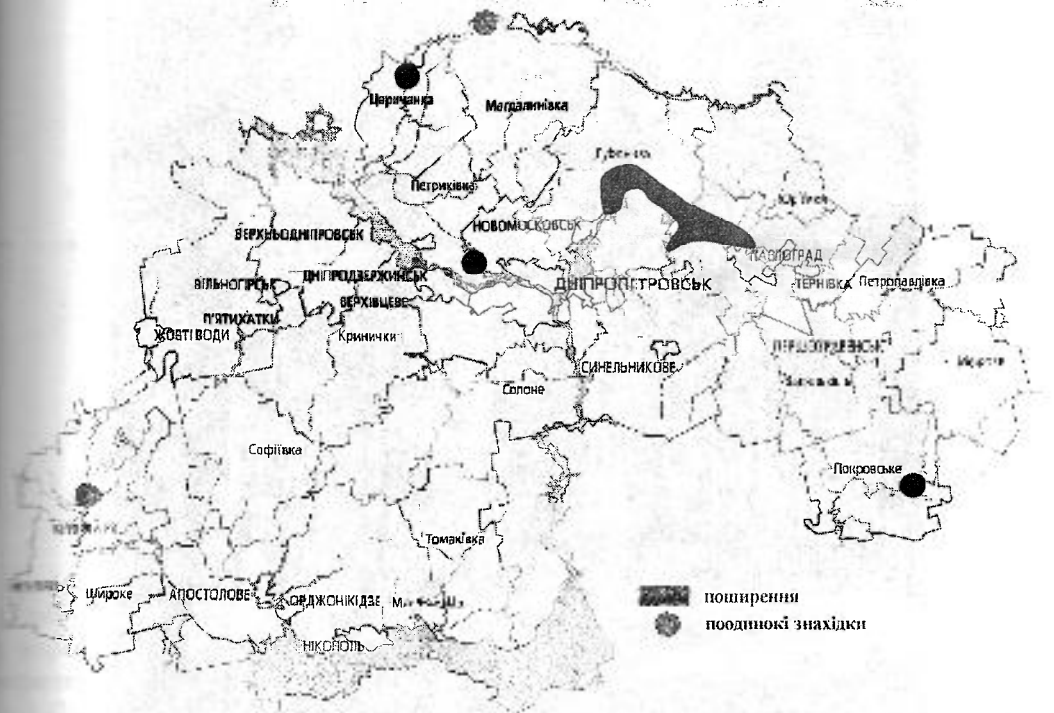
Совка соснова

Совка сосновая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Амурської області, Монголії, Малої Азії), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 278) на аренах, в борках (рис. 4.19).

Карта 278. Поширення совки соснової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм, передні крила від сірувато-бурого до цеглисто-червоного забарвлення. Поперечні лінії темно-бурі або коричневі. Кругла перкоподібна пляма всередині оливково-білі з білою облямівкою, іноді з'єднані між собою білою смужкою. Задні крила коричневі, часто з домішкою сірих лусочок.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8–0,9 мм, біле чи зеленувато-жовте, з 4–46 реберцями, 18–21 з них досягають мікропілярної зони. Гусінь зелена, завдовжки 28–38 мм, трохи звужена до заднього кінця. Спинна та спинно-бічні смуги білі, широкі; підхальцева смуга біла, знизу облямована оранжєвим. Голова світло-жовта з буро-червоним рисунком. Лялечка завдовжки 17–18 мм, темно-каштанова, на кремастері два широко розставлені відростки та чотири щетинки.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Зимують лялечки в шовкових коконах у лісовій підстилці. Самки відкладають яйця на глицію по 4–8, максимум до 25 яєць у кладці. Плодючість самки до 300 яєць. Гусінь живиться на сосні звичайній (*Pinus silvestris*), рідше на інших хвойних.

Рис. 4.19. Типовий біотоп совки соснової

Економічне значення. Шкодить сосні звичайній (*Pinus silvestris*), кедровій (сибірському та корейському *Cedrus*), сосні веймутовій, рідше яліні (*Picea*), смереці (*Pinus abies*), ялівцю (*Juniperus*), модрині (*Larix*), іноді березі (*Betula*) та дубу (*Quercus*). Часом розмножується в масовій кількості.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001.

ORTHOZIA Ochseneheimer, 1816

279. *Orthosia incerta* (Hufnagel, 1766)

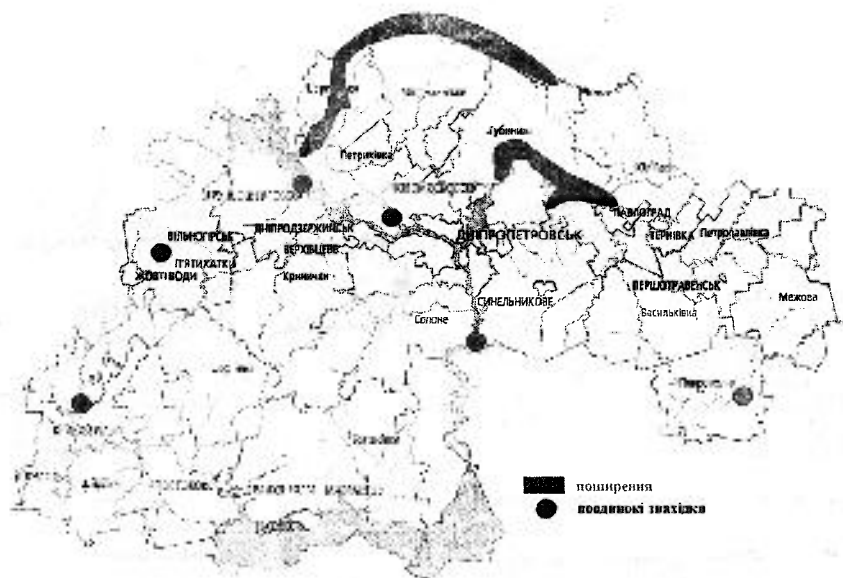
Видиця рання *непевна*

Самка рання *фіолетово-серая*

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із восьми видів Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Мала Азія, Кавказький Схід), в Україні локально скрізь.

Місцезнаходження. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 279) переважно в лісових ценозах, садах.

Карта 279. Поширення нічниці ранньої *непевної*

Морфологічні ознаки. Розмах крил 37–41 мм, передні крила від вохристо-сірого димчасто-чорного та різних відтінків коричневого і сірого кольору. Кругла ширкоподібна плями зі світлою облямівкою. Задні крила білуваті чи вохристі з коричневатими жилками та дискальною плямою.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,73–0,74 мм, світло-жовте, пізніше сіре, з 42–43 реберцями, 18–24 з них досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 20–24 мм, зелена, спинна та спинно-бічні смуги білі. Голова зелена чи жовтувата. Доросла білі з тонкою чорною облямівкою. Лялечка коричнева завдовжки 17–18 мм, метастер великий, трапецієподібний, з двома загостреними на кінці відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Зимують лялечки в ґрунті на глибині до 15 см. Метелики відкладають яйця невеликими купками до 50 штук на листя, гусінь живиться листям дерев: на дубах (*Quercus*), липі (*Tilia*), тополі (*Populus*), березі (*Betula*), та трав'янистих рослин: кульбабі (*Taraxacum*) тощо.

Економічне значення. Іноді шкодить плодовим культурам: яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*), сливі та вишні (*Prunus*), абрикосу (*Armeniaca*), малині (*Rubus*) та ін.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblyay, 2001.

280. *Orthosia miniosa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Нічниця рання руда

Совка ранняя рыжевато-оранжевая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із восьми видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (Європа до Уралу, Закавказзя, Мала Азія, Закавказ'я, Іран), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 280) перше згадування в лісових екосистемах долини р. Дніпро.

Карта 280. Поширення нічниці ранньої рудої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–39 мм, передні крила вохристо-оранжеві чи світлі оранжево-коричневі. Кругла та ниркоподібна плями темніші. Задні крила жовті. Вусики в обох статей двогребінчасті, у самців вирости довші.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,75–0,8 мм, сіро-жовте, серединна пляма та пасок червонувато-сірі, реберець 51–53, з них 34–35 досягають мікропілярної лінії. Гусінь сірувато-синя, спинна, спинно-бічні та звивиста дихальцева смуги жовті чи оранжеві. Голова сірувато-біла з чорно-коричневими плямами. Лялечка коричнева, на короткому кремастері два відростки, далеко відставлені один від одного.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Зимують лялечки в групах Поліфаг, гусінь живиться переважно на дубах (*Quercus*), рідше на вербах (*Salix*), тополях (*Populus*), березах (*Betula*), буках (*Fagus*), ліщині (*Corylus*), шипшині (*Rosa*) тощо. Гусінь хижа (канібалізм).

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1997; 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко и др., 2001.

281. *Orthosia cerasi* (Fabricius, 1775).

Син.: *stabilis* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Вичиця рання садова

Самка рання жовто-бура

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із восьми видів Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Європи до Алтаю, Кавказу, Мала та Передня Азія), в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 281) скрізь.

Карта 281. Поширення нічниці ранньої садової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм, передні крила бурувато-жовті червонуватим відтінком. Кругла та ниркоподібна плями великі зі світлою облямівкою. Підкрайова смуга зовні зі світлою облямівкою. Задні крила сірі чи чорнобуваті, жилки та дискальна пляма темніші.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6–0,75 мм, світло-жовте, серединна пляма та пасок червоні, реберець 44–47, з них 20 досягають мікропілярної зони. Гусінь довжина завдовжки 28–40 мм, спинна та спинно-бічні лінії білі, помітні на передньогрудному щиті, який спереду має білий поперечний штрих. На 8-му сегменті широка біла поперечна пляма. Лялечка темно-каштанова, завдовжки 15 мм, на черевному кремастері два широко розставлені загострені на кінці відростки.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Зимують лялечки в ґрунті. Самки відкладають яйця купками по 40–95 штук на молоді пагони та штамби. Поліфаг, гусінь живиться на дубах (*Quercus*), грабі (*Carpinus*), вербах (*Salix*), тополях (*Populus*), кленах (*Acer*), липах (*Tilia*), буках (*Fagus*), ліщині (*Corylus*), терні (*Prunus spinosa*).

Економічне значення. Шкодить плодовим культурам: яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*), сливі (*Prunus domestica*) вишні, черешні та ін.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001.

282. *Orthosia cruda* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Син.: *pulverulenta* Esper, [1786]

Нічниця рання опорошка

Совка ранняя желто-серая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із восьми видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Уралу та Кавказу, та Передня Азія), в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 282) переважно в заплавах лісах, інколи в старих лісосмугах, садах.

Карта 282. Поширення нічниці ранньої опорошки

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–34 мм, передні крила від жовтувато-сірого до темно-сірого забарвлення, поперечні лінії не суцільні, часто мають вигляд рядів темних крапок. Ниркоподібна пляма всередині сіра зі світлішою облямівкою; крилоподібна пляма дуже маленька. Задні крила сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,7–0,75 мм, біле, серединна пляма та пасок світло-коричневі, реберець 42–48, з них 22–25 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 22–32 мм, жовтувато-, коричнево- або чорнувато-зелена. Голова темно-коричнева з жовтими плямами на півкулях. Спинна лінія світло-жовта, на 8-му сегменті закінчується жовтим поперечним штрихом. Лялечка темно-каштанова завдовжки 12–12,5 мм, кремастер маленький з двома гострими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Гусінь живиться листям дуба та кущів, зокрема дубів (*Quercus*), граба (*Carpinus*), липи (*Tilia*), берези (*Betula*), клена (*Acer*), терну (*Prunus spinosa*), тополі (*Populus*), верб (*Salix*), глоду (*Crataegus*), яблуні (*Malus*), ліщини (*Corylus*). Поліфаг. Зимують лялечки.

Економічне значення. Шкодить плодовим культурам: яблуні (*Malus*), груші (*Pyrus*), сливі (*Prunus domestica*) та ін.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарев, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001.

284. *Orthosia gracilis* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Нічниця рання ставна

Совка ранняя темно-серая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із восьми видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Іркутської області та Закавказзя та Центральної Азії), в Україні скрізь локально.

Місцезребування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 284) переважно в заплавах екосистем Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Карта 284. Поширення нічниці ранньої ставної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–41 мм, передні крила від світло-сірого до червонувато-сірого забарвлення, поперечні лінії мають вигляд рядів темних крапок, підкрайова смуга зовні з білою облямівкою. Кругла та ниркоподібна плями великі, зі світлою облямівкою. Задні крила білуваті. Вусики самців двозубчасті, з довгими пучками війок, у самок – ниткоподібні.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,58–0,6 мм, вохристо-жовте, реберка 45–48, з них 18–20 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 28–45 мм, сіро-зелена або червоно-коричнева. Спинна та спинно-бічні лінії жовтувато-білі, піддихальцева смуга жовта. Голова тьмяно-біла чи коричнювата з червоно-коричневим рисунком. Лялечка темно-каштанова, завдовжки до 16–16,4 мм, кремастер прямокутний з двома загостреними відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець III–V). Самки відкладають до 300 яєць. Поліфаг, гусінь живиться на вербах (*Salix*), шипшині (*Rosa*), терні (*Prunus spinosa*), малині (*Rubus*), *Myrica*, гадючнику (*Filipendula*), герані (*Geranium*), деревійі (*Achillea*). Заляльковується в ґрунті. Лялечка зимує.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко і др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001.

286. *Orthosia gothica* (Linnaeus, 1758)

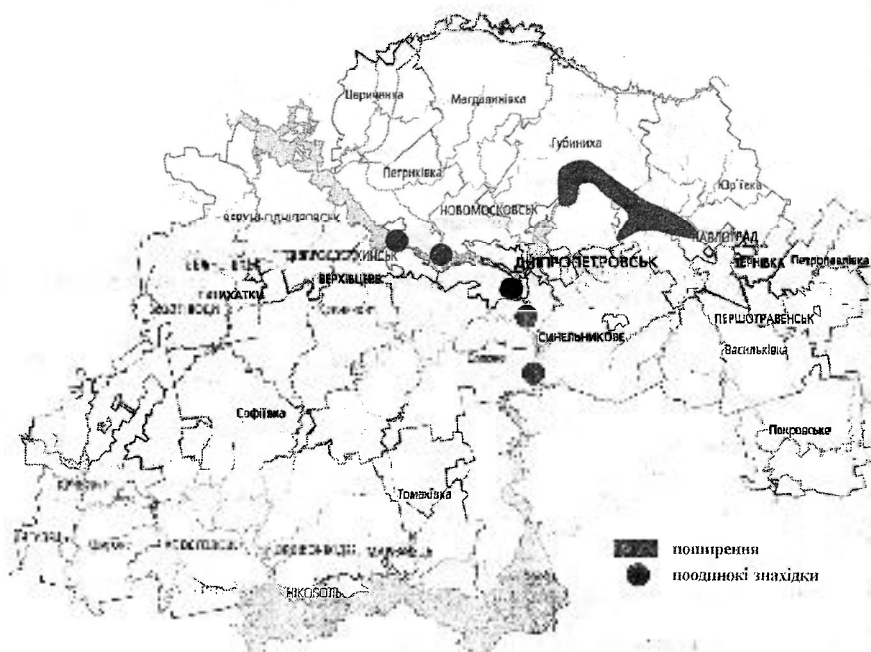
Нічниця рання переметка

Совка рання буро-серая

Таксономія. Один із восьми видів у фауні України та один із восьми видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Західної Європи до Сахаліну та Японії). В Україні Схід, Мала Азія), в Україні скрізь локально.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 286) в заплавах лісах долини р. Дніпро.

Карта 286. Поширення нічниці ранньої переметки

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–39 мм, передні крила бурі з чорними плямами. Кругла, ниркоподібна та додаткова плями з білуватою облямівкою. Проміжок між ними почасти заповнений чорним. Задні крила сірі.

Преім'ягальні стадії. Яйце діаметром 0,75 мм, жовто-зелене, реберецьких 24–26 досягають мікропілярної зони. Гусінь жовтувато-зелена, завдовжки 30 мм, спинна та спинно-бічні лінії жовті, піддихальцева смуга яскраво-жовта, широка, чорною облямівкою. Голова зелена. Лялечка темно-каштанова, завдовжки до 12 мм, крем'ястер трапецієподібний з двома загостреними відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Самка відкладає до 250 яєць в одній купці. Поліфаг, гусінь живиться листям верб (*Salix*), берез (*Betula*), дуба (*Quercus*), буків (*Fagus*), лип (*Tilia*), жимолості (*Lonicera*), терну (*Prunus spinosa*), шипшини (*Rubus idaeus*), черемхи (*Padus*), щавлю (*Rumex*), кропиви (*Urtica*) тощо. Зимуює в стадії лялечки.

Економічне значення. Іноді шкодить плодовим культурам: яблуни (*Malus domestica*), смородині (*Ribes*).

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, 1971; Giehsler, 1976; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Ключко, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001.

MELICORTHOA Berio, 1980

1775 (Denis & Schiffermüller), 1877 (Dufour)

M. orthoa munda ([Denis & Schiffermüller], 1775) *Orthoa munda* Berio, 1980

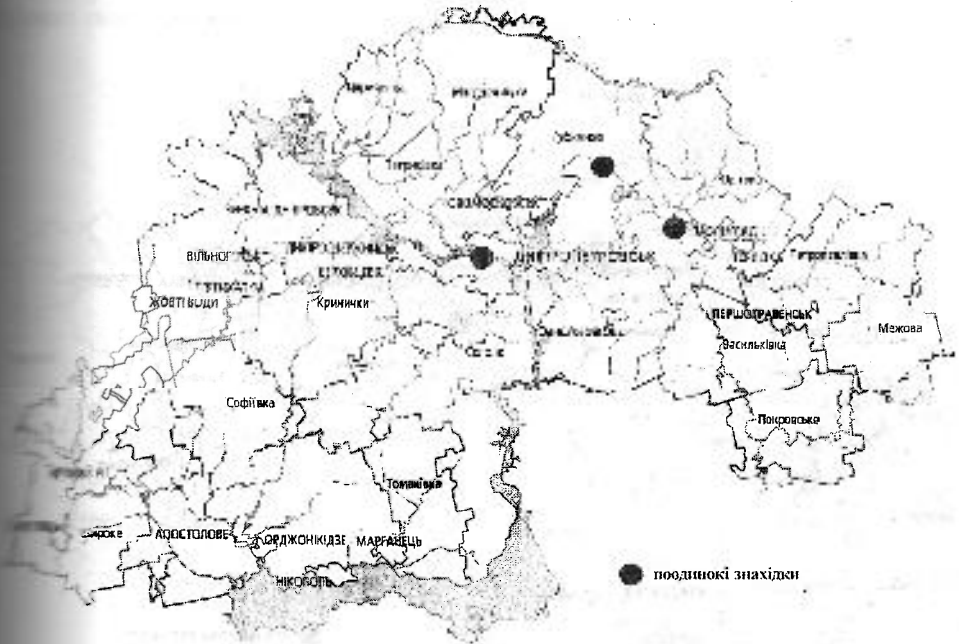
Розповсюдження весняна

Розповсюдження рыжеватая

Економія. Єдиний вид у фауні України та у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Західної Європи до Японії та Тайваню, Мала Азія), в Україні скрізь локально.

Місце перебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 287) переважно в агроландшафтах різних типів.

Карта 287. Поширення совки ранньої весняної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–45 мм, передні крила від сірувато-жовтого до рожево-жовтого забарвлення. Кругла та ниркоподібна плями темні зі світлою облямівкою. Підкрайовою смугою 2–6 чорних плям. Задні крила сірувато-коричневі.

Імагомагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8–0,9 мм, світло-жовте, реберецьких ліній 26–28 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 28–47 мм, голова сіра чи сіро-коричнева, спинна та спинно-бічні лінії білі, піддихальцева – біла. Спинна та черевна частини жовто-білі, центральна частина сіра. Голова жовта, лоб чорний. Лялечка темно-каштанова, завдовжки до 16 мм, кремастер з двома товстими загостреними відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Поліфаг, гусінь живиться на тополі (*Populus*), вербі (*Salix*), березі (*Betula*), дубі (*Quercus*), буку (*Fagus*), липі (*Liriodendron*), жимолості (*Lonicera*), терну (*Prunus spinosa*), малині (*Rubus idaeus*), яблуні (*Malus*), хмелю (*Humulus*), бузку (*Syringa*), шипшини (*Rosa*), гірчаку (*Armoracia*). Лялечка зимує в коконі у ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giesler, 1976; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Хотько, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001.

Egira Duponchel, 1845

289. *Egira conspicillaris* (Linnaeus, 1758)

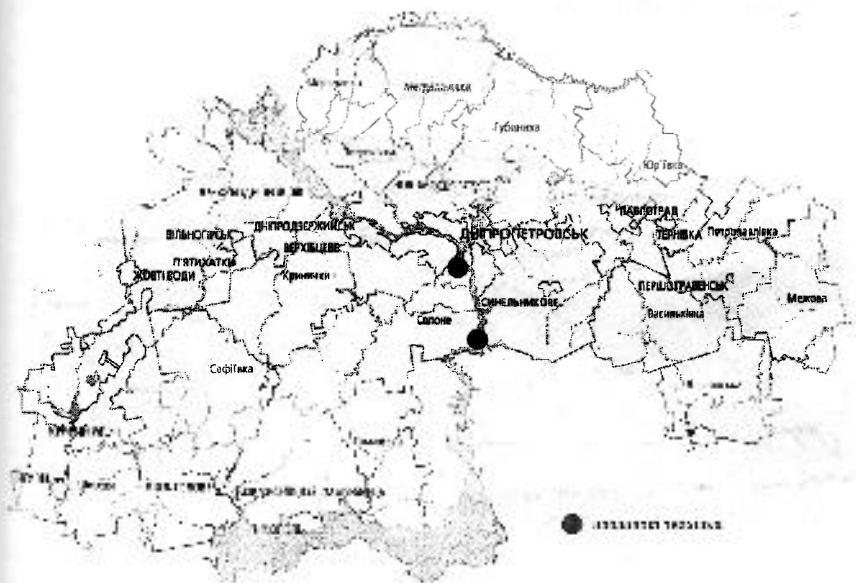
Совка широкоплеча

Совка широкоплечая

Таксономія. Один із двох видів у фауні України та один вид Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморсько-центральноазійський (від Західної Європи до півдня Сибіру, Центральної та Малої Азії, Північної Африки), в Україні скрізь локально.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області (карта 289) переважно в паркових екосистемах, інколи на луках і у вологих тальвегах.

Карта 289. Поширення совки широкоплечої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–44 мм, передні крила від бурувато-сірого до чорнувато-сірого (самки) забарвлення, рисунок редукований. Ниркоподібна пляма з чорнуватою неповною облямівкою, кругла та додаткова плями здебільшого незаметні. Задні крила білуваті з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6–0,7 мм, крейдяно-біле, всі яйця перебувають у зоні мікропілярної зони. Гусінь червонувато- чи сірувато-коричнева, спинно-бічні лінії помітні на грудях, дихальцеві смуги червонувато-сірі. Лялечка світло-коричнева. Лялечка червоно-коричнева, на кремастері є два зігнуті вирости та чотири короткі гострі вирости.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець III–VI). Поліфаг, гусінь живиться на вишнях (*Genista*), ломиносах (*Clematis*), терні (*Prunus spinosa*), березі (*Betula*), ясені (*Fraxinus*), липі (*Tilia*), дубах (*Quercus*), вербах (*Salix*), глухій кропиви (*Lamium*), конюшині (*Plantago*), щавлі (*Rumex*), кульбабах (*Taraxacum*), конюшині (*Trifolium*), бруслині (*Arbutus*), бруслині (*Evonymus*), лядвенці (*Lotus*), філіреї (*Phyllirea*), гірчаку (*Thlaspi*), малині (*Rubus*), саротамнусі (*Sarothamnus*), в'язах (*Ulmus*). Зимують лялечка.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Бу, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ronkay, Yela, Hreblay, 2001; Ключко, 2006.

РІД *THOLERA* Hübner [1821]

290. *Tholera cespitis* (Denis & Schiffermüller), 1775)

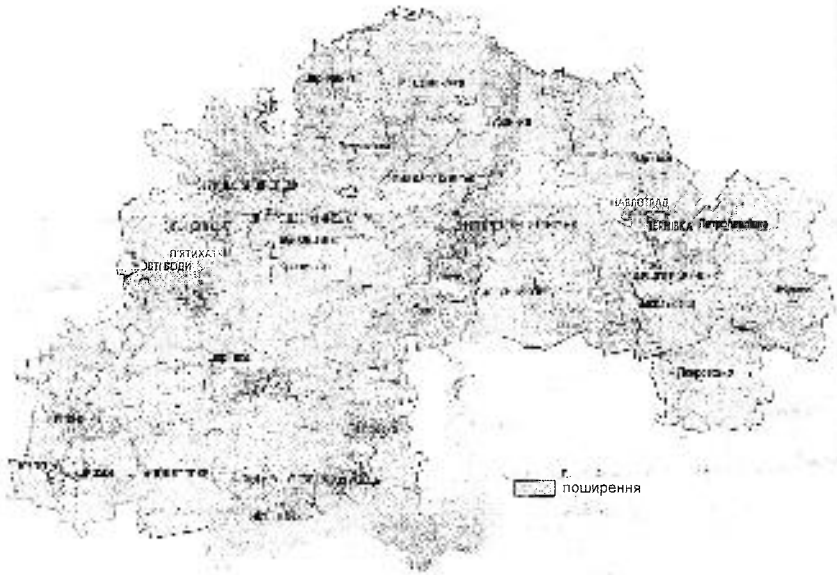
Совка пажитницева темно-бура

Совка плевельная темно-бурая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та один із двох у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Прибайкалля, Китаю та Передня Азія), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно в степових екосистемах.

Карта 290: Поширення совки пажитницевої темно-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–42 мм, самки зазвичай більші за самців. Передні крила темно-сірі з коричневим відтінком, підкрайова смуга світла. Поперечних ліній чорні. Ниркоподібна та кругла плями всередині чорні зі світлою облямівкою. У самців задні крила білі з темним зовнішнім краєм та вершинним кутом. У самок – світліші при основі з темними жилками та зовнішнім полем.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6–0,65 мм, вохристо-жовте, майже сферичне. 42–45 реберець досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 26–45 мм, темно-бура з фіалковим відтінком. Спинна та спинно-бічні лінії світлі, помітні на шийці і тулубі, піддихальцеві смуги тьмяно-білі. Голова червоно-коричнево-сіра. Лялечка темно-каштанова, завдовжки 21,2 мм, кремастер великий, видовжений, з двома загостреними відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–IX). Самки відкладають яйця по одному на нижній, рідше на верхній бік листя. Зимують яйця чи гусінь всередині рослин. Гусінь живиться на корінні злаків: пшениці (*Triticum spp.*), куцоніжки (*Brachypodium pinnatifidum*), щучників (*Deschampsia*). Заляльковується в коконі в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster; Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker-Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

291. *Tholera decimalis* (Poda, 1761)

Син.: *popularis* Fabricius, 1775

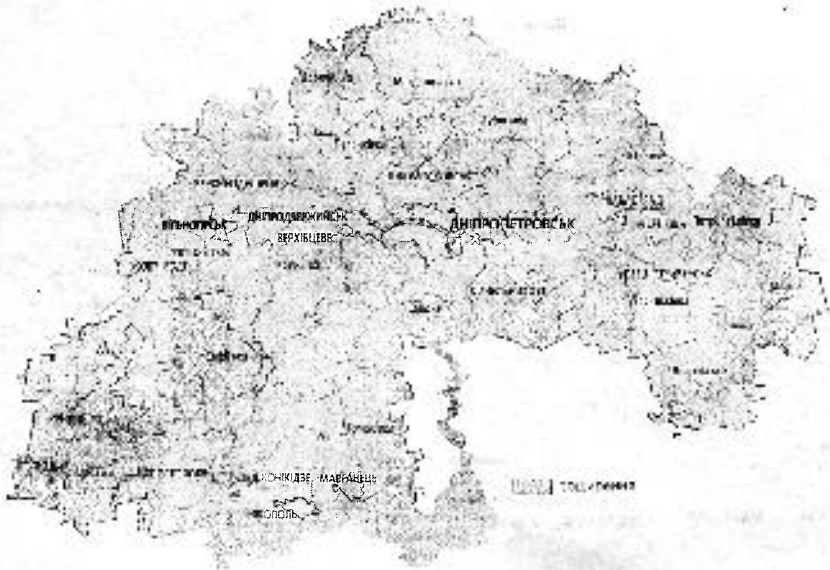
Совка пажитнищева білосмугаста

Совка плевельная белополая

Таксономія. Один із трьох видів у фауні України та один із двох видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Амурської області, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 291) переважно у відкритих, посушливих екосистемах.

Карта 291. Поширення совки пажитнищевої білосмугастої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–46 мм, вусики самців двогребінчасті, у самок – короткі нитчасті (щетинкоподібні). Передні крила коричневі з домішкою жовтувато-білих лусочок, жилки світлі. Кругла та ниркоподібна плями з білувато-жовтою домішкою, клиноподібна пляма велика. У самців задні крила при основі мають слонячу кістку, темні вздовж зовнішнього краю, у самок зазвичай темні з темними жилками і ледь світліші при основі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8–0,85 мм, світло-жовте, майже кругле, 17–23 гострі реберця досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 27–47 мм, темно-коричнева, спинна, спинно-бічні та піддихальцеві смуги тьмяно-жовті, широкі. Голова коричнево-сіра. Лялечка темно-каштанова, завдовжки 20–24,0 мм, кремастер великий з вигнутою вершиною, на якій є два злегка зігнуті і притуплені відростки.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–XI). Самки відкладають яйця поодинокими, не прикріплюючи до листя. Зимують яйця чи гусінь всередині яйця. Гусінь живиться на корінні, стеблах та листі злакових: житняки (*Agropyron*), пажитниці (*Lolium*), конюшини (*Poa*), бромуси (*Bromus*) тощо. В липні заляльковується в колосочці у ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

РІД *CERAPTERYX* Curtis, 1833

292. *Cerapteryx graminis* (Linnaeus, 1758)

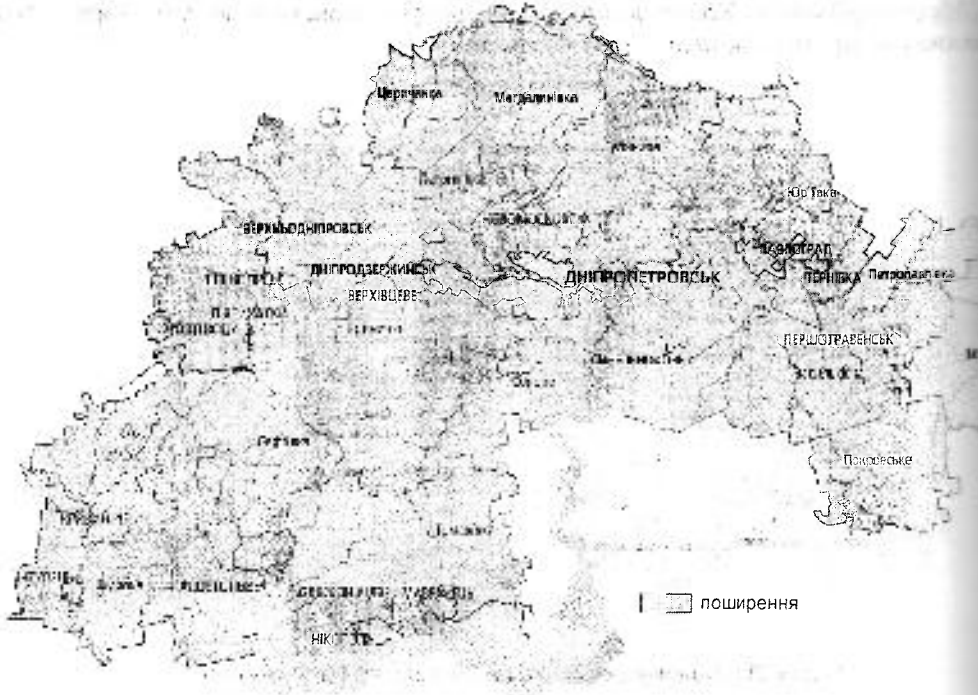
Нічниця лучна

Совка травяная

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (від Західної Європи до Сахаліну та Монголії на півночі досягає узбережжя Льодовитого океану), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 292) скрізь.

Карта 292. Поширення нічниці лучної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–38 мм, самки більші за самців. У самки вусики двогребінчасті, у самок короткі щетинкоподібні. Забарвлення передніх крил варіює від червонувато-коричневого до оливково-сірого чи коричнево-сірого. Ниркоподібна, кругла та клиноподібна плями світліші, ніж фон крила. Від нижньої частини ниркоподібної плями відходить білуватий штрих до основи задніх крил. Задні крила при основі вохристо-білуваті, далі до зовнішнього краю сіро-коричневі з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8 мм, жовтувато-біле чи зеленувате, реберця відсутні, мікропілярна розетка 12–14-лопатева. Гусінь завдовжки 28–35 мм, голова бура, спинна, спинно-бічні та наддихальцеві смуги тьмяно-жовті. Передньогрудний щиток бурі, склеротизовані, блискучі з трьома жовтуватими чи білуватими поздовжніми смугами. Голова світло-жовта з бурим рисунком. Лялечка завдовжки 13,2 мм, темно-каштанова, кремастер великий видовжений з двома прямими паралельними притупленими на кінцях відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Самки відкладають яйця по одному чи купками поблизу кореневої шийки рослин. Зимують яйця чи гусінь. Гусінь...

спочатку підгризає рослини, пізніше живиться стеблами та листям. Поліфаг, живиться вдень рослинами з родин злакових (рис. 4.20), осокових та ситникових, зокрема на щучниках (*Deschampsia*), куничниках (*Calamagrostis*), мітлиці (*Agrostis*), тонконогах (*Poa*), тимофіївках (*Phleum*), бромусах (*Bromus*), лисохвостах (*Alopecurus*), айрі (*Aira caespitosa*).

Рис. 4.20. Типовий біотоп нічниць лучної

Економічне значення. Шкодить лучним та зерновим злакам, зокрема житу, вівсу, пшениці, тимофіївці та іншим лучним злакам.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

РІД *ANARTA* Ochseneimer, 1816

293. *Anarta dianthi* (Tauscher, 1809)

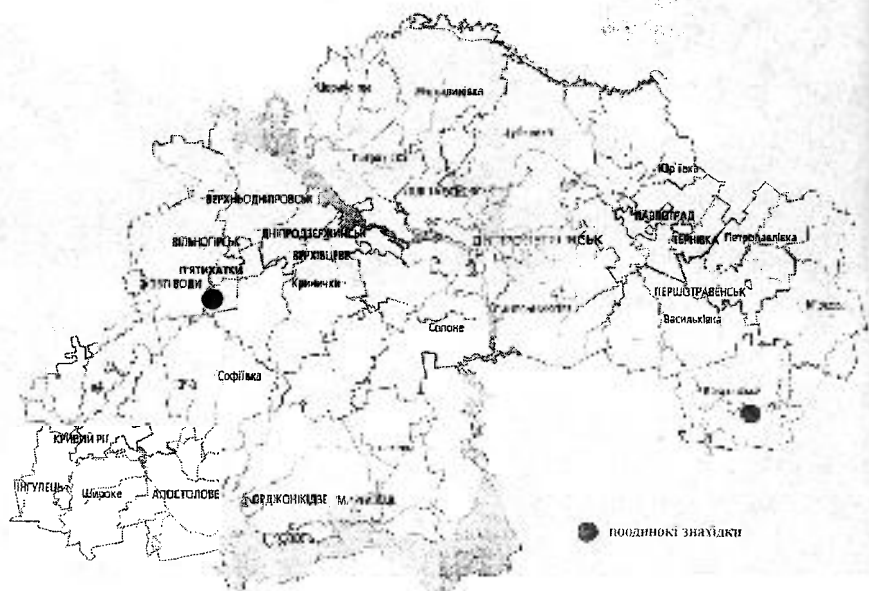
Анарта гвоздикова

Совка гвоздичная

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та один із трьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Іспанії, Італії, Балкан, Карпат, та напівпустель Південно-Східної Європи до Алтаю і Туви, Центральної Азії, Монголії та Західного Китаю, Північна Африка), в Україні локально в Лісостепу, Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) поодинокі в степових галофільних екосистемах.

Карта 293. Поширення анарти гвоздикової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–32 мм, передні крила коричнюваті з поперечніми смугами прямими чи трохи хвилястими. Підкрайова смуга з двома гострими W-подібними білуватими зубцями, всередину від смуги відходять темно-коричні штрихи. Кругла і ниркоподібна пляма білувато-вохристі з білою облямівкою, додаткова пляма (під круглою) N-подібна чи утворює дві білувато-вохристі смужки. Задні крила білувато-вохристі, жилки, дискальна пляма та підкрайова частина коричнюваті.

Преімагінальні стадії. Яйце півкулясте зі сплющеною основою та поздовжніми поперечними реберцями. Гусінь темно-зелена, спинна лінія складена з ряду темних плям, бічні лінії жовтуваті. Черевце оливково-зелене. Голова зелена з темними плямами. Лялечка блискуча жовто-коричнева, кремастер із шістьма загостреними відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Метелики живляться на квітках айстри (*Aster tripolium*), кермеку (*Limonium gmelinii*). Кормові рослини гусей айстри (*Aster tripolium*), кермек (*L. gmelinii*), також може вигодуватися на лутині (*Atriplex*), кульбабах (*Taraxacum*), латуках (*Lactuca*). Зимують лялечка.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1998; 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

294. *Anarta trifolii* (Hufnagel, 1766)

Совка конюшинова

Совка клеверная

Таксономія Один із чотирьох видів у фауні України та один із трьох видів Дніпропетровській області.

Ареал. Голарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Неарктика від Антики до Тихого океану, штати Вірджинія, Кентуккі, Міссурі, Техас), в Україні локально скрізь.

Місцезабутання. Убківіст У Дніпропетровській області (карта 294) скрізь, часто в зеленних зонах міст (рис. 4.21), агроценозах.

Карта 294. Поширення совки конюшинової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 25–38 мм, передні крила від попелясто-коричнювато-сірого забарвлення. Ниркоподібна та клиноподібна плями темно-сірі, гла пляма світла. З поперечних смуг найчіткіша підкрайова з білим М-подібним гупом до зовнішнього краю. Задні крила при основі білуваті з темними жилками з затемненням уздовж зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,62 мм, світло-жовте, з 47–50 реберець 17 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 20–34 мм, забарвлення мінливе, від жовтого до світло-коричневого, спинна смуга світла, облямована з боків темно-зеленими смугами. Спинно-бічні та піддихальцеві смуги тьмяно-жовті. Передьогрудний та грудний щити бурувато-зелені з трьома поздовжніми смугами. Голова тьмяно-жовта з світло-бурим рисунком. Лялечка завдовжки до 14,6 мм, червоно-жовта із зеленкуватим рисунком, кремастер із двома загостреними відростками та шістьма шипиками.

Біологічні особливості. Два покоління (IV–VI, VII–IX). Зимують лялечки в коконі в ґрунті, іноді гусінь останнього віку. Метелики відкладають яйця на листя по одному

чи купками по 2–25 шт. неправильними рядками. Одна самка відкладає 166–170 яєць. Ембріональний розвиток триває 4–7 діб. Гусінь живиться спочатку на рослинах (Chenopodium), лутизі (Atriplex), щавлі (Rumex), пізніше переходить на цукрові буряки, овочеві та інші культури. Поліфаг. Залежно від умов температури та вологості може дати два–три покоління за вегетаційний період, третє покоління зазвичай неспівбачує.

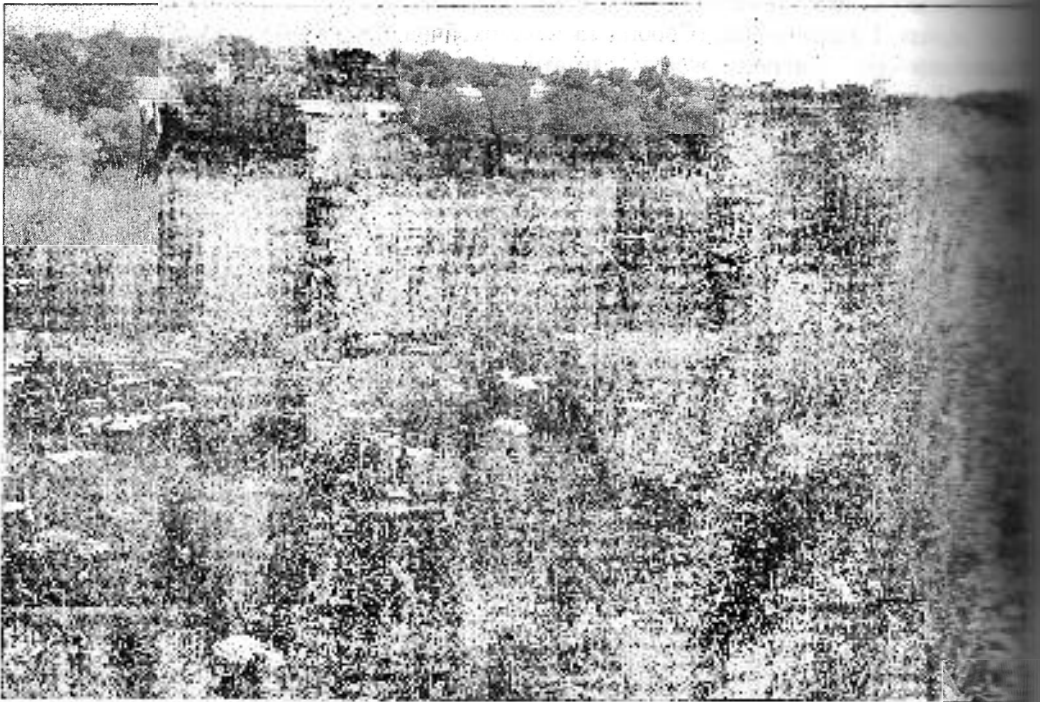

Рис. 4.21. Типовий біотоп совки конюшинової

Економічне значення. Шкодить буряку, капусті, томатам, цибулі, картоплі, льону, соняшнику, кукурудзі, сої, гороху, люцерні, конюшині, у питомниках – сіянцям яблук, вишні, абрикоса, шовковиці тощо.

Література: Пузирний, 1930; Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарев, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronçay, Hreblay, 2002.

РІД *POLIA* Ochseneimer, 1816

296. *Polia bombycina* (Hufnagel, 1766)

Син.: *advena* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

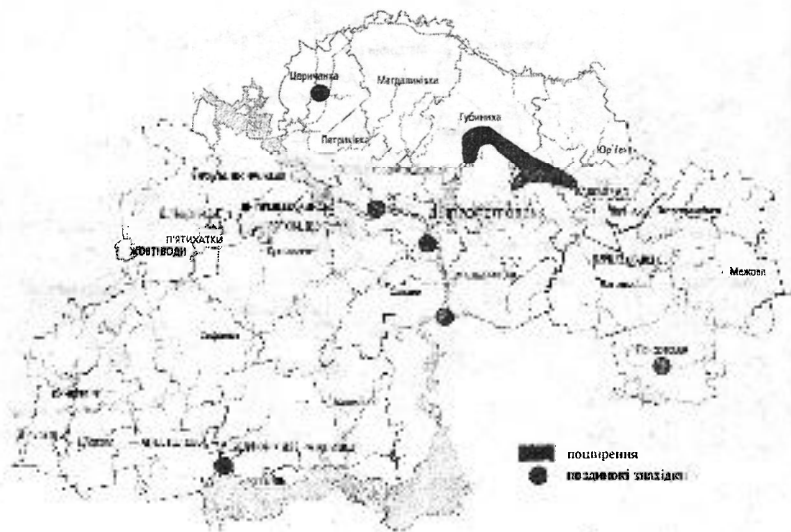
Совка садова вовчугова

Совка стальникова садова

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та один із трьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європи та палеарктична Азія, крім півночі, до 64° пн. широти у Скандинавії), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області переважно в екосистемах (карта 296), агроценозах.

Карта 296. Поширення совки садової вовчугової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 37–52 мм, зовнішній край передніх крил зубчастий, передні крила рожево-коричневі з сірим відтінком, підкрайова червонувата. Ниркоподібна, кругла та клиноподібна плями з білуватою та коричневою облямівкою. Задні крила сірувато-коричневі з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,8–0,9 мм, світло-жовте, з 32–36 ребрами. Личинка 17–18 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 38–52 мм, червонувата-бурі, спинна лінія світла, облямована бурими штрихами, які на черевних сегментах утворюють ромбоподібну фігуру. Голова жовта з червоно-бурим рисунком. Дихальця жовто-коричневі з чорною облямівкою. Лялечка темно-бура, завдовжки 22–26 мм, кремастер шаруватий з двома прямими відростками та шістьма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Самки відкладають яйця по 10–15 штук у купки. Гусінь поліфаг. Зимуює гусінь, продовжує розвиток до середини травня. Коричневі рослини гусені: вереси (*Calluna*), вовчуги (*Ononis*), берези (*Betula*), черемхи (*Potentilla*), чорниці (*Vaccinium*), малина (*Rubus idaeus*), хміль (*Humulus*), клени (*Acer*), верби (*Salix*) тощо. Заляльковується в нещільному коконі у ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

297. *Polia hepatica* (Clerck, 1759)

Син.: *tincta* Brahm, 1791

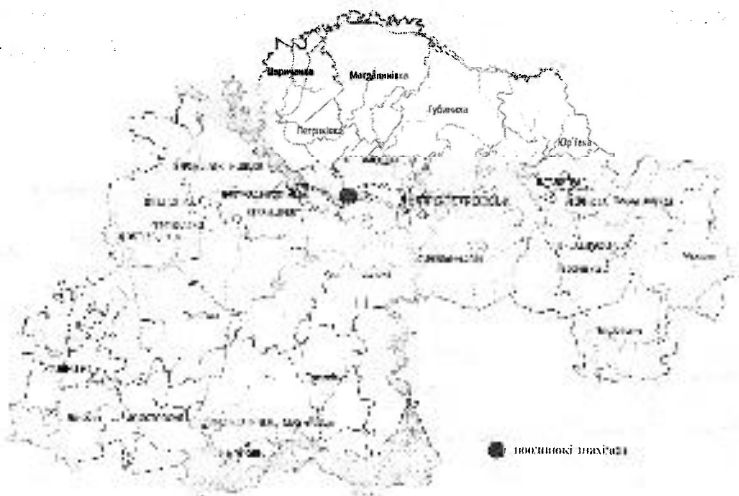
Совка чорнична

Совка черничная

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та один із трьох видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Мала Азія), в Україні локально скрізь.

Місцезаребування. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області відома тільки в Дніпровсько-Орільського природного заповідника (карта 297).

Карта 297. Поширення совки чорничної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 39–50 мм, передні крила сріблясто-сірі з темним відтінком, підкрайова смуга чорно-коричнева. Ниркоподібна, кругла та ромбоподібна плями з темно-коричневою облямівкою, кругла пляма білувато-сіра всередині, ниркоподібна часто червонувато-коричнева всередині. Задні крила при основі білуваті, далі коричнювато-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,92–0,94 мм, світло-жовте, з 34–35 реберць 12–14 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 38–51 мм, сірувато-жовта, спинна смуга складається з тьмяно-білих видовжених плям, з обох боків облямована чорним. Голова червоно-жовта з бурим рисунком. Дихальця жовто-червоні з чорною облямівкою. Лялечка червоно-бура, завдовжки 21–23,0 мм, кремастер витягнутий вправо довгими ледь зігнутими на кінці відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Самки відкладають яйця згортами по 45–300 штук. Поліфаг. Зимує гусінь, продовжує розвиток до середини травня. Кормові рослини: чорниця (*Vaccinium*), малина (*Rubus*), береза (*Betula*), верби (*Salix*), кульбаби (*Taraxacum*), щавель (*Rumex*) тощо. Зимує гусінь. Заляльковується в травні в нещільному коконі.

Економічне значення. Шкодить ожині, малині.

Література: Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Sleser, 1976; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

298. *Polia nebulosa* (Hufnagel, 1766)

Совка мутно-сіра

Совка мутно-серая

Таксономія. Один із чотирьох видів у фауні України та один із трьох у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, та Центральна Азія), в Україні локально скрізь.

Місцезабутання. Мезофіл-2. У Дніпропетровській області трапляється переважно в заплавах лісах долини р. Самара та Оріль (карта 298).

Карта 298. Поширення совки мутно-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 40–54 мм, передні крила від темно-сірої із коричневим відтінком до оливково-сірих із коричневим відтінком. Крила та ніркоподібна плями великі, всередині світлі з коричневою облямівкою. Додаткова пляма всередині темна. Задні крила сірі, світліші в основній частині.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,75–0,81 мм, зелене, з 32–34 ребрами. 15–18 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 37–50 мм, коричнево-сіра, спинна смуга світла, у темно-коричневій або майже чорній обвідці. На субдорсальному полі є темно-коричневі діагональні штрихи. Голова сіра або жовто-сіро-коричневим рисунком. Лялечка червоно- або жовто-бура, завдовжки 20–24,0 мм, кремастер великий, конічної форми з двома розширеними та сплюсненими на кінці відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VII). Самки відкладають яйця купками по 7–300 штук. Поліфаг. Зимуює гусінь, продовжує розвиток до другої декади травня, заляльковується в ґрунті у червні–липні. Кормові рослини: малина (*Rubus idaeus*), ожина (*R. caesius*), суниця (*Fragaria*), терен (*Prunus spinosa*), берези (*Betula*), вільхи (*Alnus*), верби (*Salix*), клени (*Acer*), дуби (*Quercus*).

Економічне значення. Шкодить суницям, малині, ожині.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

Рід *PACHETRA* Guenée, 1841

299. *Pachetra sagittigera* (Hufnagel, 1766)

Син.: *leucophaea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

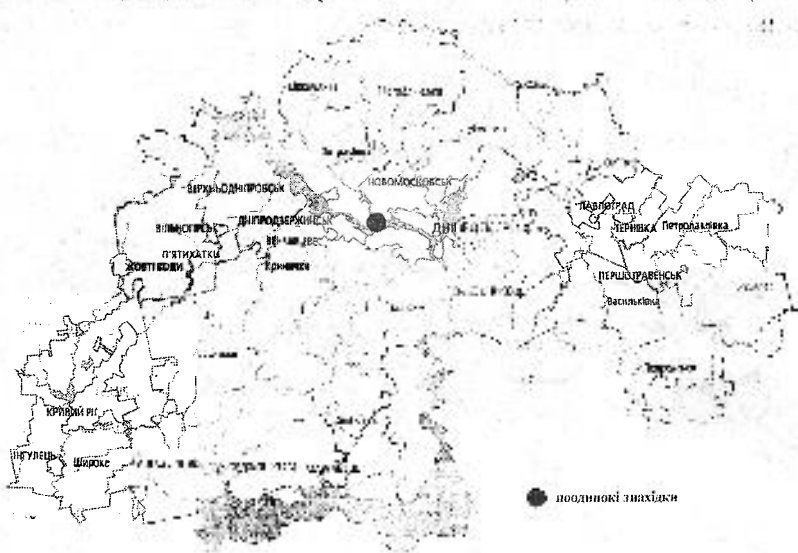
Совка садова світло-сіра

Совка садовая светло-серая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до півдня Якутії та Монголії, північна Африка, Центральна Азія), в Україні локально.

Місцєперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області трапляється в плавних луках долини р. Дніпро, знайдена в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику (карта 299).

Карта 299. Поширення совки садової світло-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–45 мм, передні крила коричневі з сірим жетінком та білими жилками. Підрайова смуга білувата з чорними клиноподібними плямами до середини крила. Кругла та ниркоподібна плями всередині сіро-коричневі, міжмівка біла. Додаткова пляма чорна. Задні крила самців білуваті в основній частині з темними жилками та зовнішнім краєм, у самок – темніші, коричнево-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,75 мм, червоне з широким білим паском, з 24–38 реберць 25–27 досягають мікропілярної зони. Гусінь коричнева, спинна лінія сіро-коричнева чи жовтувата, спинно-бічні світло-коричневі, широкі, бічні – сіро-коричневі. Голова жовто-коричнева з сіро-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець IV–VII). Поліфаг, гусінь живиться на злакових та інших трав'янистих рослинах, як от деревій (*Achillea*), жосту вітри (*Hieracium*), повії (*Lucium*) тощо. Зимує гусінь. Заляцьковується в щільному коконі в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1988, 1996; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hasker, Bekay, Hreblay, 2002.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII). Самка відкладає яйця купками по 20–60 штук в 1–3 шари на листя кормових рослин. Поліфаг, гусінь живиться на дроках (*Genista*), саротамнусах (*Sarothamnus*), чорницях (*Vaccinium myrtillus*), терні (*Prunus spinosa*), березі (*Betula*) тощо. Зимує лялечка в нещільному коконі у ґрунті.

Рис. 4.22. Типовий біотоп совки дрокової

Економічне значення. Шкодить плодовим, зокрема сливі (*Prunus domestica*), яблуні, груші тощо.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Schablay, 2002.

301. *Lacanobia thalassina* (Hufnagel, 1766)

Совка садова сірувато-бура

Совка садовая серо-бурая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до півдня Якутії, на півночі Сибіру досягає Полярного кола), в Україні повсюдно, крім Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-2. На Дніпропетровщині в умовах сільськогосподарської лісової і степової рослинності (карта 301), в агроценозах.

Карта 301. Поширення совки садової сірувато-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–42 мм, передні крила червоно-коричневі з пурпурним відтінком, медіальне поле дещо темніше. Підкрайова смуга коротший М-подібний виступ, ніж *L. w-latimum* Hufn. Клиноподібна пляма коричнева. Кругла і ниркоподібна плями ледь світліші від фону крил із коричневою облямівкою. Задні крила сірувато-коричневі, трохи світліші при основі.

Преімагінальні фази. Яйце діаметром 0,72–0,76 мм, світло-жовте, з 34–36 реберець 9–10 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 17–27 мм, сіро-жовта або червонувато-коричнево-сіра. З обох боків світлої спинної смуги коричневі штрихи. Голова жовта чи коричнево-сіра з коричневим рисунком. Лялечка темна каштанова, завдовжки 17–18 мм, кремастер із глибокою ямкою спереду, дві короткими трикутними виростами з боків та двома товстими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Самка відкладає яйця купками у два шари. Поліфаг, кормові рослини гусені: чорниця (*Vaccinium myrtillus*), малина (*Rubus idaeus*), ожина (*R. caesius*), терен (*Prunus spinosa*), барбарис (*Berberis vulgaris*), берези (*Betula*), дуби (*Quercus*). Зимують лялечка в нещільному коконі у ґрунті.

Економічне значення. Іноді шкодить капусті, томатам, дельфініуму.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1970; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

2. *Lacanobia suasa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

dissimilis Knoch, 1781

відмінна

отличная, совка садовая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, в Європі досягає межі Полярного кола), в Україні скрізь.

Місцезеребування. Убіквіст. В Дніпропетровській області скрізь (карта 302).

Карта 302. Поширення совки відмінної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–40 мм, передні крила сіро-коричневі з темним відтінком, підкрайова лінія біла з М-подібним виступом. Кругла пляма трохи світліша, ніж фон крила, клиноподібна пляма коричнева. Задні крила білуваті з темними жилками та зовнішнім краєм.

Претмагінальні стадії. Яйце діаметром 0,60–0,62 мм, світло-жовте, з 54–57 реберць 26–28 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 20–28 мм, зелена чи світло-зелена, спинна та спинно-бічні смуги білуваті, облямовані темно-зеленими або коричнево-жовтими штрихами. Бічні (дихальцеві) смуги чорні, черевний бік зелений із жовтими смугами. Голова зеленувато- чи сіро-жовта з бурим рисунком. Лялечка темно-коричнева, завдовжки 18,4–19,0 мм, на черевному боці кремастера глибока виїмка, на місці того по одному гострому горбочку, на кінці два довгі сплюснені відростки.

Біологічні особливості. Два покоління (IV–VI, VII–X). Самка відкладає яйця купками по 4–5 шарів по 40–60 штук на нижній бік листків. Поліфаг, кормові рослини: лутиги (*Lactuca*), шавель (*Rumex*), латуки (*Lactuca*), березки (*Convolvulus*), коноюшина (*Trifolium*), тощо. Заллялюється в поверхневому шарі ґрунту на глибині 2–5 см, лялечка зимує.

Економічне значення. Шкодить цукровому буряку, капусті, цибулі, моркві, хмелю, плодівим, зокрема яблуні, вишні, абрикосу, сливі, черешні та ін.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Ключко, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

303. *Lacanobia oleracea* (Linnaeus, 1758)

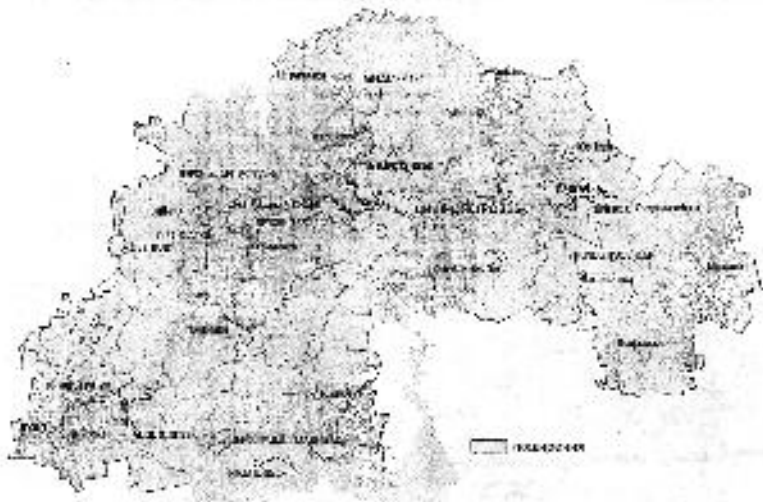
Совка городня

Совка огородная, совка латуковая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, в Європі до півночі Полярного кола, Китай, Індія, Мала та Центральна Азія, Північна Америка) в Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У межах області скрізь (карта 303).

Карта 303. Поширення совки городньої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм, забарвлення передніх крил варіює від сіро-коричневого до червонувато-коричневого, підкрайова лінія біла з коромислоподібним виступом. Кругла та ниркоподібна плями світло-жовті. Задні крила білі з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,65–0,74 мм, зелене; з 43–47 ребрами. Личинки 19–21 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 28–41 мм, світло-зелена з жовто-коричневою, спинна та спинно-бічні смуги світлі, піддихальцева смуга темна. Голова жовта чи бурувата з бурим рисунком. Лялечка темно-каштанова, завдовжки 18 мм, кремастер конічної форми з червоного боку з неглибокою виїмкою та на кінці з двома сплюсненими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–X). Самка відкладає яйця купками в один–чотири шари до 100 штук на нижній бік листків, плодючість до 1 000–1 500 яєць. Поліфаг, віддає перевагу рослинам з родин айстрових та лободових: лутиги (*Atriplex*), лободи (*Chenopodium*), полини (*Artemisia*), хризантеми (*Chrysanthemum*) тощо. Зимують лялечка в ґрунті.

Економічне значення. Шкодить томатам та іншим овочевим, цукровому буряку, соняшнику, бобовим, лікарським, малині, декоративним культурам.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1970; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Rakosy, Hreblay, 2002.

303. *Lacanobia oleracea* (Linnaeus, 1758)

Совка городня

Совка огородная, совка латуковая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи в Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, в Європі до півночі Полярного кола, Китай, Індія, Мала та Центральна Азія, Північна Африка в Україні скрізь).

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У межах області скрізь (карта 303).

Карта 303. Поширення совки городньої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм, забарвлення передніх крил варіює від сіро-коричневого до червувато-коричневого, підкрайова лінія біла з коротким М-подібним виступом. Кругла та ниркоподібна пляма світло-жовті. Задні крила білі з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,65–0,74 мм, зелене; з 43–47 ребер. Личинка 19–21 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 28–41 мм, світло-зелена з жовто-коричневою спинною та спинно-бічними смугами, піддихальцева смуга жовта. Голова жовта чи бурувата з бурим рисунком. Лялечка темно-каштанова, завдовжки 18 мм, кремастер конічної форми з червоного боку з неглибокою виїмкою та на кінці з двома сплюсненими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–X). Самка відкладає яйця купками в один–чотири шари до 100 штук на нижній бік листків, плодючість до 1 000–1 500 яєць. Поліфаг, віддає перевагу рослинам з родин айстрових та лободових: лутига (*Atriplex*), лободи (*Chenopodium*), полини (*Artemisia*), хризантеми (*Chrysanthemum*) тощо. Зимуює лялечка в ґрунті.

Економічне значення. Шкодить томатам та іншим овочевим, цукровому буряку, соняшнику, бобовим, лікарським, малині, декоративним культурам.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1970; Nowacki, 1996; Förster, Wohlfahrt, 1971; Апостолов, 1981; Ключко, 1988; Rakosy, 1997; Сухарєва, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Rehn, 2002.

304. *Lacania splendens* (Hübner, [1803–1808])

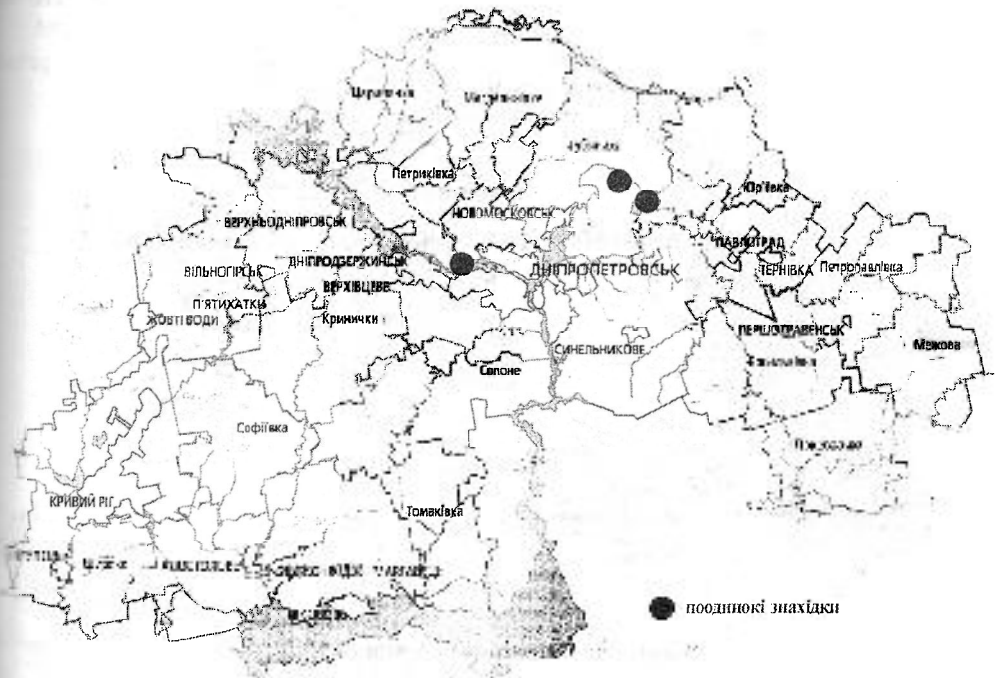
Совка рожево-бура

Совка розово-бурая

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Мала Азія), в Україні локально.

Місцеперебування. Мезофіл-1. В Дніпропетровській області переважно в лучних екосистемах (рис. 304).

Карта 304. Поширення совки рожево-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–39 мм, забарвлення передніх крил червонувато-коричневе з жовтуватим відтінком. Підкрайова лінія, кругла та широкоподібна плями коричневі, додаткова пляма темніша. Задні крила білуваті з жовтим відтінком, темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,65–0,75 мм, солон'яно-жовте, з 38–42 реберець 18–19 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 25–40 мм, зелена чи червонувато-коричнева. Спинна та спинно-бічні лінії складаються з рядів білих плям, кожна з яких оточена коричневим пігментом. Дихальцева смуга біла. Голова жовто-коричнева з темним рисунком. Лялечка коричнева.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Поліфарг: пасльони (*Solanum*), березки (*Convolvulus*), латуки (*Lactuca*), подорожники (*Plantago*), лопухи (*Arctium*), кульбаби (*Taraxacum*). Зимує лялечка в земляному коконі.

Економічне значення. Другорядний шкідник цукрового буряку, капусти.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Forster, Wöhlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

305. *Lacanobia aliena* (Hübner, [1808-1809])

Совка східна

Совка восточная

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Мідія, Азія), в Україні майже скрізь, за винятком Криму.

Місцеперебування. Мезофіл-1. Майже вся територія області, більшість знаходиться зрештою в тальвегах балок (карта 305), рідше на луках і в заплавах.

Карта 305. Поширення совки східної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–41 мм, забарвлення передніх крил темнісіро-коричневе з червоним відтінком. Підкрайова лінія білувато-вохриста з коротким М-подібним виступом. Додаткова пляма темно-сіра, кругла та ниркоподібна плями ледь світліші від фону крила з чорною облямівкою. Задні крила сіро-коричневі, майже одноколірні.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,7–0,74 мм, світло-зелене, з 30–32 реберець 13–15 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 31–45 мм, зеленувато-сіра з домішкою коричневого. Голова червоно-жовта з червоно-бурим рисунком. Спинна та спинно-бічні смуги нечіткі. Піддихальцева смуга вузька, світло-жовта. Лялечка завдовжки до 20,5 мм, червонувато-коричнева, кремастер сплющений з двома широкими лопатями з боків, закінчується двома тупими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII). Поліфаг, кормові рослини гусениці люцерна (*Medicago*), рокитники (*Cytisus*), буркуни (*Melilotus*), вовчуги (*Ononis*), конюшина (*Ononis*), гіпокрепіси (*Hippocrepis*). Зимують лялечка в нещільному коконі серед моху та рослинних решток.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

306. *Lacanobia blenna* (Hübner, [1823-1824])

Синоніми: *peregrina* Treitschke, 1825

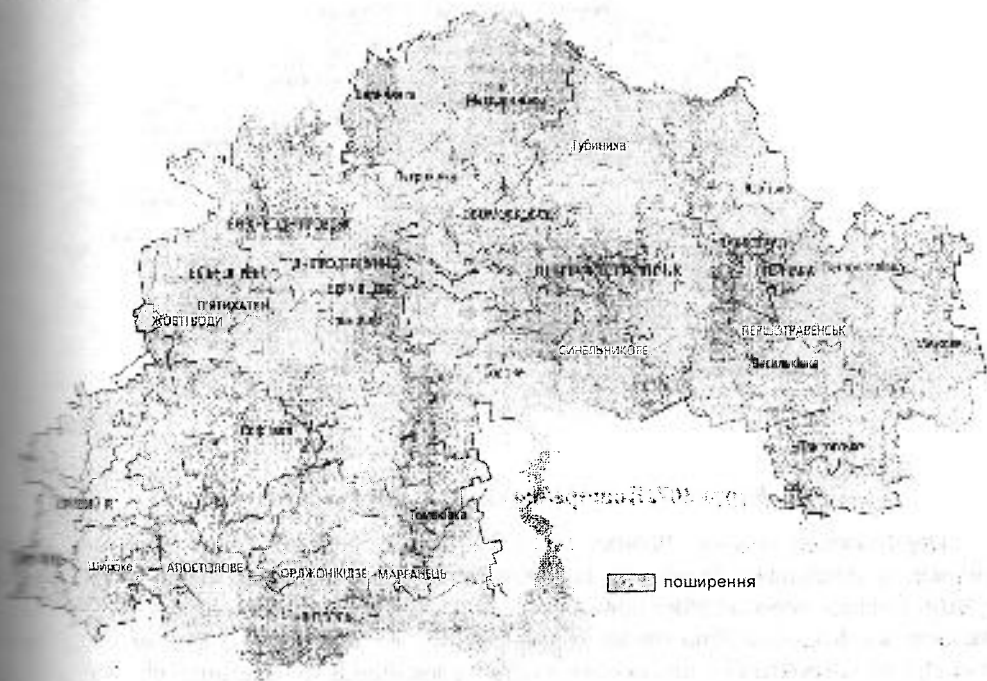
Совка бленна

Совка бленна

Таксономія. Один із дев'яти видів у фауні України та один із семи видів дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Нижньої Європи, Кавказу, Закавказзя, Уралу, півдня Західного Сибіру, Алтаю, Центральної Азії, Північної Африка), в Україні в Лісостепу, Степу і Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. На Дніпропетровщині на степових ділянках, луках, борбах, сухих луках (карта 306).

Карта 306. Поширення совки бленни

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–34 мм, забарвлення передніх крил вохристо-білого з домішкою коричневого. Кругла та ниркоподібна плями всередині білуваті з домішкою сірого, світлий штрих від круглої плями досягає зовнішньої медіальної смуги.

Ниркоподібна пляма темна з чорною облямівкою. Підкрайова лінія біла з М-подібним рисунком. Задні крила білувато-жовті з коричнюватими жилками та зовнішнім краєм.

Преймагінальні стадії. Гусінь сірувато-зелена, спинна та спинно-бічні смуги складаються з рядів білуватих крапок, дихальцева смуга широка, жовтувато-біла, іноді забарвлена оранжево-червоною, широка. Голова зелена з темним рисунком.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Кормові рослини гусені: *Salsola kali*, буряк багаторічний (*Beta vulgaris maritima*), лутиги (*Atriplex*)

Зимує лялечка. Масове розмноження відмічене 1962 р. (липень) у Савуцькому р-ні Херсонської обл.

Література: Ключко, 1964, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко, 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

РІД *MELANCHRA* Hübner, [1820]

307. *Melanchra persicariae* (Linnaeus, 1761)

Совка садова чорнувата

Совка садовая черноватая, совка горчаковая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі та Центральної Азії), в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. Майже скрізь, переважно реєструється в заплачних екосистемах (карта 307).

Карта 307. Поширення совки садової чорнуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–44 мм, передні крила чорні чи темні-коричневі з домішкою сірого та вохристого забарвлення, підкрайова лінія нечітко білувата. Велика ниркоподібна пляма всередині сіра з білою облямівкою. Кругла пляма мала, нечітка. Клиноподібна пляма коричнева, майже зливається з фоном. Задні крила світло-сірі чи вохристо-білі при основі, жилки та зовнішній край темніші сіро-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6–0,65 мм, світло-жовте, з 3–4 реберець 12–13 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 29–43 мм, зелена-сірувато-коричнева, до переднього кінця дещо звужена, на 8-му сегменті черевця високий зелений горбок. Спинна смуга світло-жовта з темно-зеленою облямівкою. На передньогрудному щиті три білі поздовжні смуги. Дихальцева — біла. Голова зелена або жовта з бурим рисунком. Лялечка завдовжки 17–20 мм, темно-каштанова, кремастер короткий з двома прямими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Самка відкладає яйця на нижній бік листя купками по 20–30 штук. Поліфаг, кормові рослини гусені: гірчиця (*Polygonum*), кропива (*Urtica*), лутига (*Atriplex*), чистець (*Stachys*), малина (*Rubus*), саротамнус (*Sarothamnus*), дроки (*Genista*), рокитники (*Cytisus*), верби (*Salix*).

Економічне значення. Часом шкодить цукровому буряку, капусті та іншим овочевим, бобовим, технічним, плодовим, декоративним культурам.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1970; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblyay, 2002.

CERAMICA Guenée, 1852

Семейство: *Ceramichidae*

18. *Ceramica pisi* (Linnaeus, 1758) (*Ceramichidae*) *орядок членик 188*

Совка горохова (*орядок членик 188*) *Семейство: 188*

Совка гороховая (*орядок членик 188*) *Семейство: 188*

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, на півночі досягає Тихоокеанського океану; Близький Схід), в Україні на Поліссі, в Карпатах та Лісостепу, локально та зрідка в Степу.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області знайдено в Дніпровсько-Донецькому природному заповіднику (карта 308).

Карта 308. Поширення совки горохової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–39 мм, передні крила коричневі з домішкою червоного забарвлення, підкрайова лінія жовтувато-біла, поблизу заднього кінця утворює світлу пляму. Кругла та ниркоподібна плями сірувато-бурі, між ними розташована трикутна пляма. Додаткова пляма ледь помітна. Задні крила світлі з темними плямами, дискальною плямою та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 0,75 мм, світло-жовте, з 27–28 реберць 14–15 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 29–43 мм, зелена чи сірувато-жовта, спинна смуга світла, спинно-бічні широкі жовтувато-білі, піддихальцеві – жовті. Голова жовтувата чи зелена з червоно-коричневим рисунком. Лялечка завдовжки 14–19 мм, майже чорна, кремастер великий, конічної форми, з двома відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Самка відкладає яйця на нижній бік листа купками від 50 до 400 штук. Поліфаг, гусінь віддає перевагу бобовим, також живиться на овочевих, плодovих, малині (*Rubus*), шипшині (*Rosa*), цитніках (*Cytisus*), вербах (*Salix*), березах (*Betula*), може живитися хвоею модрина (*Larix*) тощо. Зимує лялечка у ґрунті.

Економічне значення. Часом шкодить бобовим: гороху, люцерні, люпину, вишні та іншим кормовим травам, цукровому буряку, капусті, картоплі, плодovим культурам (яблуна, груша).

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

РІД *HADA* Billberg, 1820

309. *Hada plebeja* (Linnaeus, 1761)

Син.: *nana* Hufnagel, 1766; *dentina* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

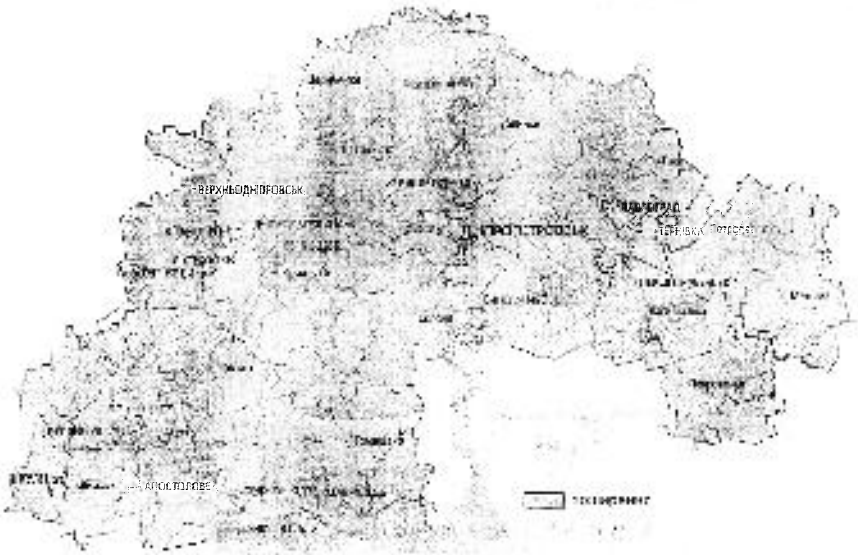
Совка зубчаста

Совка зубчатая, зубчатая садовая совка

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, на півночі до Арктики, на півдні до Льодовитого океану; Мала і Центральна Азія, Близький Схід), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. На території області (карта 309) скрізь.

Карта 309. Поширення совки зубчастої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–35 мм, передні крила сірі з домішкою вохристого, білуватого чи оливкового забарвлення. Кругла та ниркоподібна пляма білувато-сіра, клиноподібна пляма темно-сіра та сполучена з темною центральною частиною серединного поля. Задні крила сіро-коричневі з більш темними жилками та дискальною плямою.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 0,71 мм, світло-жовте, з 44–46 реберець 10–12 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 22–37 мм, червоно-сіро-коричнева, спинна смуга світла, помітна на перших сегментах, спинно-бічна широка, світлі, помітні на всьому тулубі. Піддихальцева смуга жовто-бура. Голова брудно-жовта з чорним рисунком. Лялечка завдовжки до 17,4–17,6 мм, темно-каштанова, на плейритах 5–8-го сегментів по одному гострому зубцю (шиї) кремастер на вершині з двома короткими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VIII). Поліфаг, гусінь живитьс корінням та нижніми листками кульбаби (*Taraxacum*), нечуйвітра (*Hieracium*), подорожника (*Plantago*) та інших трав'янистих рослин. Лялечка зимує.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1970; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1998, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

РІД *MAMESTRA* Ochsenheimer, 1816

311. *Mamestra brassicae* (Linnaeus, 1758)

Совка капустяна

Совка капустная

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та в у Дніпропетровській області.
Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, на півночі до Північного Льодовитого океану; Мала Азія), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Убівіст. У Дніпропетровській області (карта 311) скрізь.

Карта 311. Поширення совки капустяної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–45 мм, передні крила сіро-коричні з темною підкрайовою смугою білувата з малопомітною М-подібною фігурою. Клиноподібна пляма велика з чорною облямівкою, кругла пляма світла, ниркоподібна велика з білою облямівкою. Задні крила білуваті при основі з темними жилками, дискальноподібною плямою та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6–0,7 мм, світло-жовте, з 32–38 ребер. Личинки 12–14 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 40–45 мм, від сіро-зеленої до темно-бурої і майже чорного забарвлення. Спинна лінія жовтувата, спинно-бічні лінії білі, між ними облямівка з косих чорних штрихів, що зливаються у темні клиноподібні плями, так звану “ялинку” на 7–8-му сегментах черевця. Голова жовта чи зеленувата, грудки коричнева з сітчастим рисунком. Лялечка завдовжки 19–24 мм, червоно-бура, кремасто-коричнева з сітчастим рисунком. Лялечка конічної форми з двома паралельними відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Самка відкладає яйця на нижній бік листя купками в один шар від 20 до 150 штук. Плодючість самки від 600 до 2700 яєць. Поліфаг. Гусінь живиться на капусті, цукровому буряку, соняшнику, помідорах, цибулі, моркві, плодівих тощо. Зимують лялечка в ґрунті на глибині 5–10 см.

Економічне значення. Часто шкодить овочевим, бобовим, технічним, плодовим, декоративним, лісовим культурам, особливо в періоди масових розмножень.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1970; Nowacki, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Сухарев, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

СІДЕРІДИС *SIDERIDIS* Hübner, [1821] (1831) *Sideris* (Hübner) Zett.

312. *Sideridis turbida* (Esper, 1790)

Син.: *albicolon* Hübner, [1809-1813]

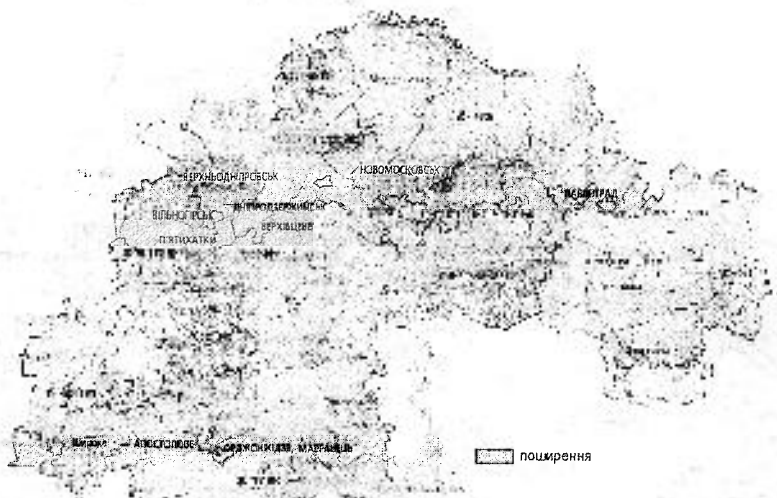
Совка лутигова

Совка лебедовая, лебедовая садовая ночница

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України та один із п'яти видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. Реєструється переважно в степових екоценозах, інколи в лучних (карта 312).

Карта 312. Поширення совки лутигової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–42 мм, передні крила світло-сірі з домішкою жовтого та вохристо-білого забарвлення, поперечні смуги добре виражені у світлих частині, підкрайова лінія білувата, складається з ряду плям, від яких відходять короткі темні штрихи. Кругла і ниркоподібна пляма всередині почасти світлі з темною внутрішньою. Клиноподібна пляма всередині має колір фону крила, обведена темною лінією. Задні крила сірі з темними жилками, дискальною плямою та зовнішнім краєм. Така визначення цього виду та наступного *S. egena* Led. можливе лише за морфологічними особливостями генітальних структур.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,75–0,8 мм, жовте з червоними мікропілярною плямою і паском, з 35 реберць 20 досягають мікропілярної зони. Гусінь довжини 22–42 мм, сірувато-зелена, спинна та спинно-бічні лінії темні, малопомітні. Голова з смуги білувато-жовті. Голова жовто-коричнева. Лялечка червоно-коричнева, довжиною з двома прямими тупими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Гусінь живиться на лутигах (хвощі), подорожнику (*Plantago*), полинах (*Artemisia*), щириці (*Amaranthus*), пастушачих (Taraxacum), молочаї (*Euphorbia*) тощо. Поліфар. Зимує лялечка.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, 1999; Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

314. *Sideridis rivularis* (Fabricius, 1775)

Совка: *cucubali* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

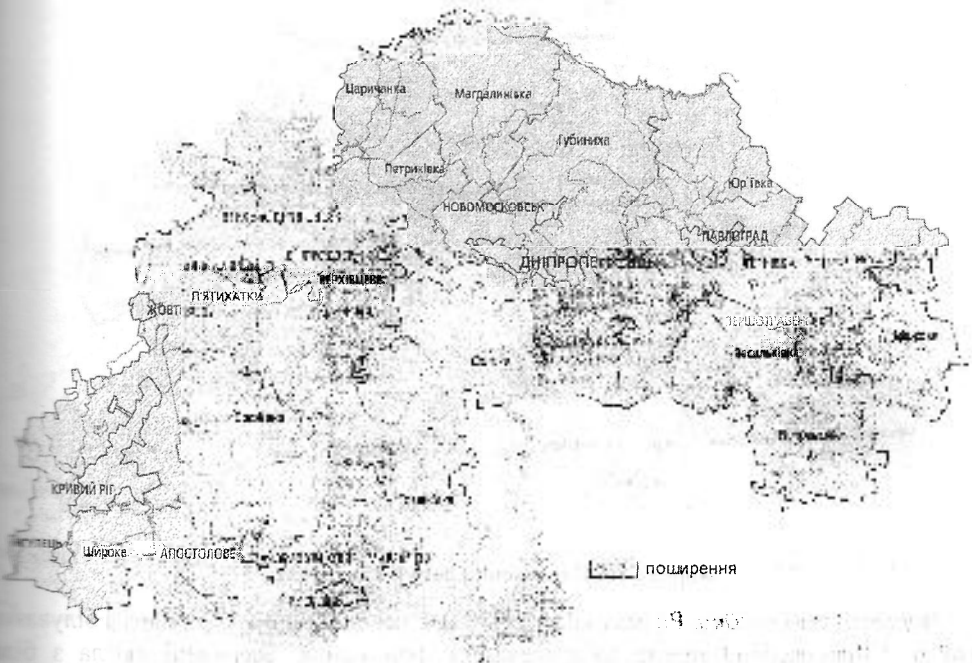
Совка насіннева фіолетово-бура

Совка семенная фиолетово-бурая

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України та один із п'яти видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні локально скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-1. У межах області постійно трапляється в заплавних екосистемах (карта 314) долини р. Самара.

Карта 314. Поширення совки насінневої фіолетово-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–34 мм, передні крила коричневі з домішкою жовтого забарвлення. Клиноподібна пляма овальної форми, коричнева. Кругла задньокрилоподібна пляма еліптична з вохристою облямівкою. Підкрайова лінія вохриста. Задні крила сірувато-коричневі з темнішими жилками та дискальною плямою.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,65 мм, світло-жовте, структура хоріона густа, реберця відсутні. Гусінь завдовжки 22–32 мм, жовто-зелена, спинна та спинно-бокова смуги у вигляді рядів білих крапок з облямівкою у вигляді косих червоно-бурих крапок. Піддихальцева смуга жовта. Голова жовта з бурим рисунком. Лялечка каштанова, довжина до 17 мм, кремастер конічної форми з двома відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Гусінь живиться на сілках (*Silene*), зірках (*Lychnis*), мильнянці (*Saponaria*). Зимує лялечка в зимньому коконі в ґрунті.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Ключко, 1996; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

315. *Sideridis reticulata* (Goeze, 1781)

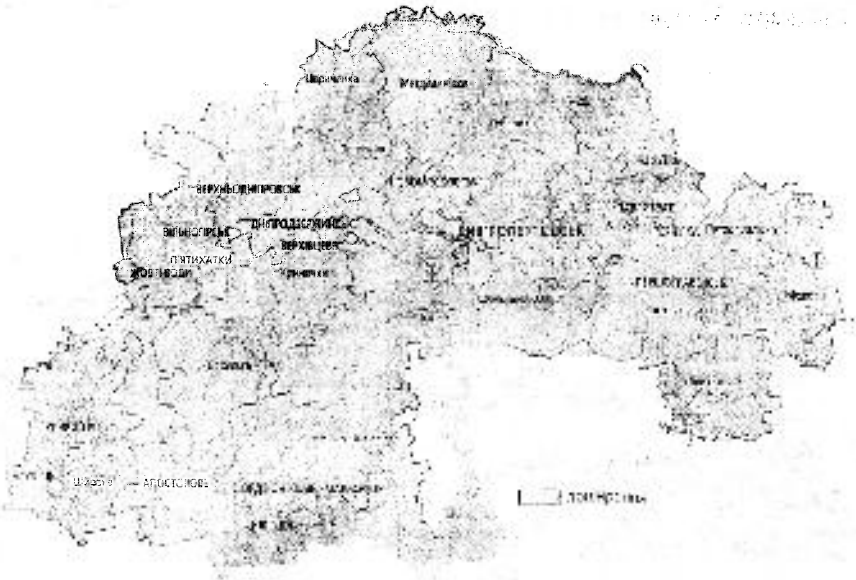
Совка гратчаста

Совка сетчатая садовая

Таксономія. Один із семи видів роду у фауні України та один із п'яти у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Читинської обл., Мала Азія) в Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У межах області трапляється переважно в степових екосистемах (карта 315).

Карта 315. Поширення совки гратчастої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–40 мм, передні крила коричневі з білуватими жилками. Ниркоподібна пляма забарвлена, як фон крила, всередині світла з білою та чорною облямівками. Кругла пляма має такі ж облямівки та забарвлення. Клиноподібна пляма темно-коричнева з чорною облямівкою. Поперечні лінії кремні білі, медіальні лінії подвійні. Задні крила білуваті при основі з сіро-коричневою дискальною плямою, жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 0,73 мм, зеленувато-жовте, з 34–36 реберцями, з них 15–16 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 33–45 мм, з чорним з фіалковим відтінком, спинна смуга малопомітна, жовтувата. Облямівка спинної та спинно-бічної смуг має вигляд фіалково-червоних чи коричневих штрихів, піддихальна смуга жовтувата. Голова жовта з коричневим рисунком. Лялечка коричнево-бурого забарвлення завдовжки 18–19 мм, кремастер невеликий з двома сплюсненими на кінцях відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–початок IX), літ дуже розтягнутий. Самка відкладає яйця рядком по 5–20 штук. Кормові рослини гусені: плазмильнянки (*Saponaria*), гвоздики (*Dianthus*), смілки (*Silene*), дутні (*Cucubita*). Заляльковується в ґрунті, лялечка зимує.

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblyay, 2002; Ключко, 2006.

ПІД *SARAGOSSA* Staudinger, 1900

317. *Saragossa siccanorum* (Staudinger, 1870)

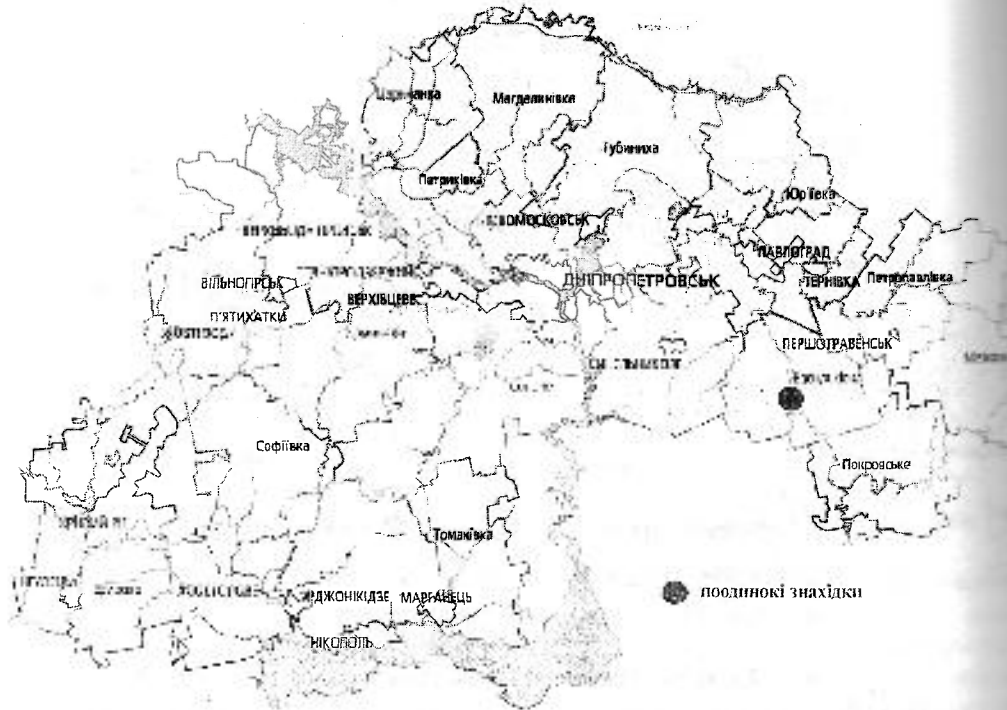
Совка сіканорум

Совка сиканорум

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та єдиний у Дніпропетровській області.

Ареал. Східносередземноморський, турано-еремічний (від Румунії до Донського регіону, Кавказу, півдня Уралу, Західного Сибіру, Монголії та Китаю та Центральної Азії), в Україні локально та зрідка в Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) відомий лише з лівобережжя р. Дніпро, де трапляється в цілинних степових екосистемах.

Карта 317. Поширення совки сіканорум

Морфологічні ознаки. Розмах крил 22–32 мм, передні крила світлі, основний колір є комбінацією сірих, коричневих та жовтих відтінків. Підкрайова смуга біла, від середини відходять темні штрихи. Клиноподібна пляма біла з темною облямівкою. Ниркоподібна та кругла плями світло-жовті з коричневими центром та облямівкою. Задні крила білі з жовтим відтінком, жилки та крайова лінія темні.

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Не досліджені. Одне покоління (VIII–IX), кормові рослини гусені невідомі.

Література: Obratsov, 1935; Kljutschko, 1970; Kljutschko, Hacker, 1996; Rakitskiy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006

РІД *HECATERA* Guenée, 1852

319. *Hecatera bicolorata* (Hufnagel, 1766)

Син.: *serena* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

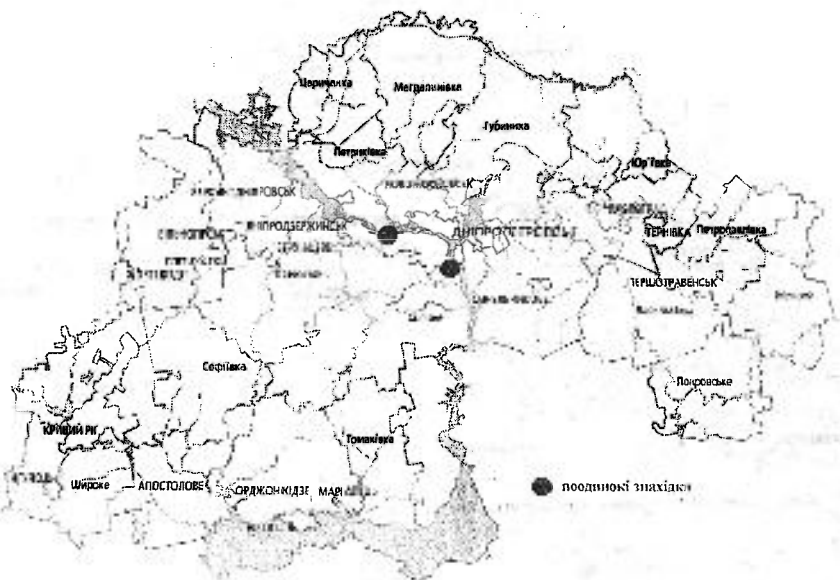
Совка садова ясна

Совка садовая ясная

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі в Україні локально скрізь).

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 319) відомі із лучних екосистем Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Карта 319. Поширення совки садової ясної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 23–32 мм. Передні крила від білувато-свинцево-сірого до сірувато-оливкового забарвлення, серединне поле темніше. Підкрайова смуга з кількома спрямованими всередину темними штрихами. Клиноподібна пляма майже темна. Кругла та ниркоподібна плями всередині білувато-сірі з білою облямівкою. Задні крила сіро-коричневі, дискальна пляма, жилки та зовнішній край темніші.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 0,75 мм, світло-кармінно-червоне з 30 реберцями, з них 12–13 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 25–33 мм, жовто-зелена, спинна смуга має вигляд ряду ромбоподібних черно-зелених плям, такого ж кольору бічні смуги. Голова зеленувато-жовта чи світло-коричнева з коричневими плямами. Лялечка світло-коричнева, кремастер на кінці з двома зубцями.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Поліфаг. Гусінь переважно живиться на квітках айстрових (*Compositae*), зокрема на нечуйвітрах (*Hieracium*), пренанті (*Prenathis*), сідачі (*Eupatorium*), жовтих осотах (*Sonchus*), латуках (*Lactuca*) тощо. Заляльковується в ґрунті, зимує лялечка.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

320. *Hecatera dysodea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Син.: *spinaciae* Vieweg, 1790; *chrysozona* Borkhausen, 1792

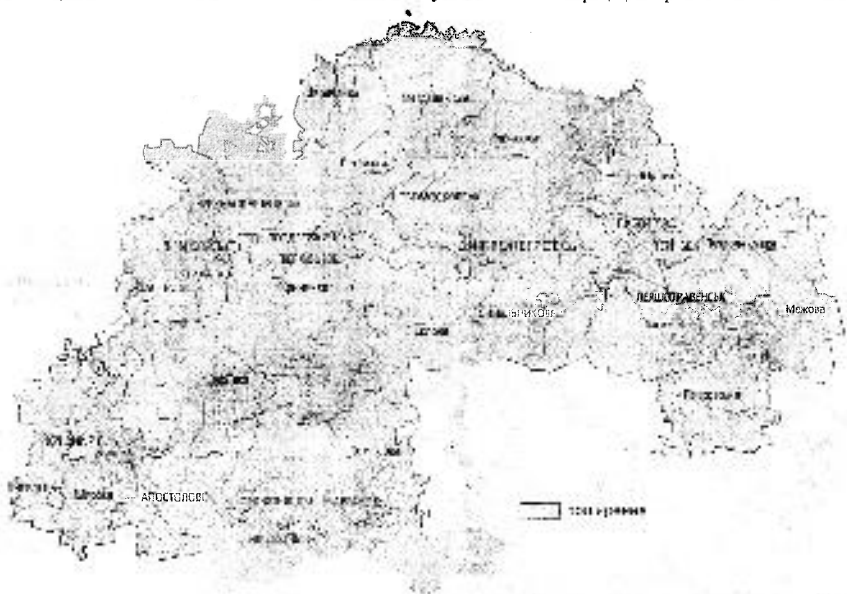
Совка салатна

Совка салатная

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Алтаю, Передня Центральна Азія, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 320) скрізь, частіше трапляється в заплавах лісах і луках долини р. Дніпро.

Карта 320. Поширення совки салатної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 25–32 мм. Передні крила від білувато- або сиво-сірого до сірувато-оливкового з домішкою оранжево-вохристого забарвлення, серединне поле темніше. Кругла та ниркоподібна плями всередині світлі з темною облямівкою та оранжевими лусочками. Задні крила білуваті при основі, темна пляма та жилки темні, сіро-коричневі до зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 0,75 мм, біле, з 24–28 реберцями, довжина 9–10 досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 28–35 мм, зеленувато-коричнева, спинна лінія світла, бічні смуги жовтуваті. Голова жовто-зелена з темним рисунком. Лялечка завдовжки 17,8 мм, червоно-бура, кремастер довгий з двома ліроподібними відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Поліфаг. Гусінь переважно живиться на айстрових (*Compositae*), зокрема на нечуйвітрах (*Hieracium*), анті (*Prenathis*), полинах (*Artemisia*), жовтих осотах (*Sonchus*), латуках (*Lactuca*), а також на орликах (*Aquilegia vulgaris*). Заляльковується в ґрунті, зимує лялечка.

Економічне значення. Пошкоджує квітки та плоди салату (*Lactuca*).

Література: Döring, 1955; Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

321. *Hecatera cappa* (Hübner, [1809])

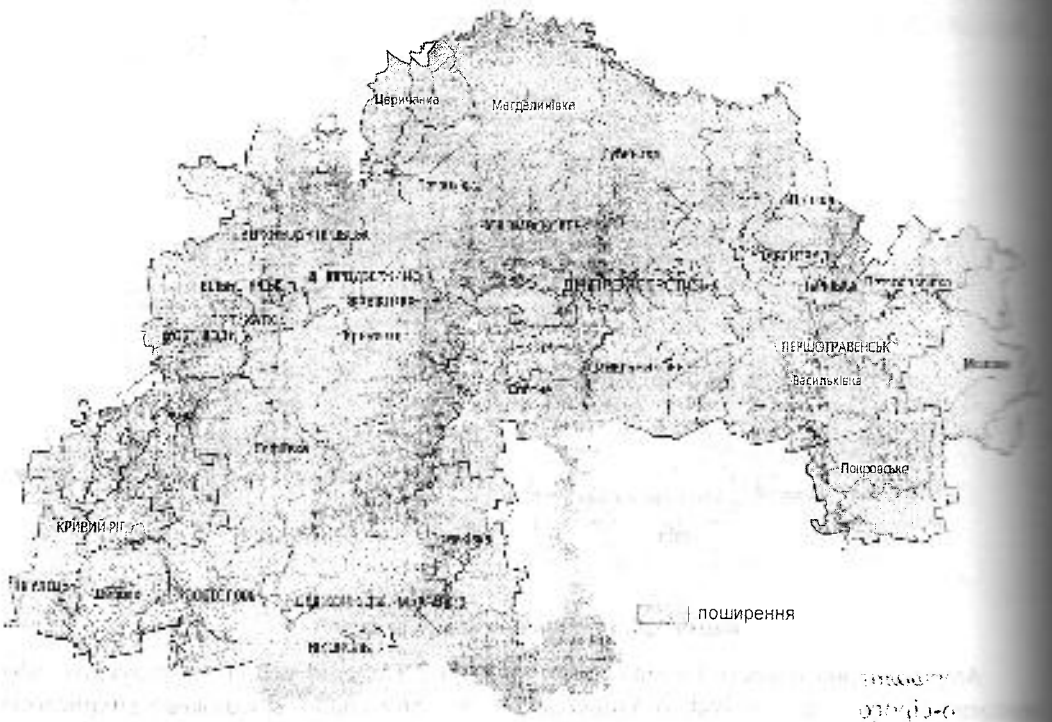
Совка капта *Hecatera cappa* (Hübner, [1809])

Совка капта

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України Дніпропетровської області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Західного Сибіру, Алтаю, Мала, Передня та Центральна Азія, Північна Африка) в Україні локально в південному Лісостепу, Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно в степових екосистемах.

Карта 321. Поширення совки капті

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–33 мм. Передні крила білі зі світло-сірим відтінком, підкрайова лінія з чорними стрілоподібними виступами. Крила ниркоподібна та клиноподібна плями облямовані чорними лініями. Задні крила білі з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Гусінь світла коричнювато-сіра, спинна смуга темна, бічні смуги невиразні, жовтувато-білі, дихальця чорні. Голова коричнева. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із довгим зігнутих шипом.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Гусінь живить на сокирках (*Delphinium*), ранниках (*Scrophularia spp.*). Зимує гусінь чи лялечка.

Література: Ключко, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1998; 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

РІД *HADENA* Schrank, 1802

322. *Hadena capsincola* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

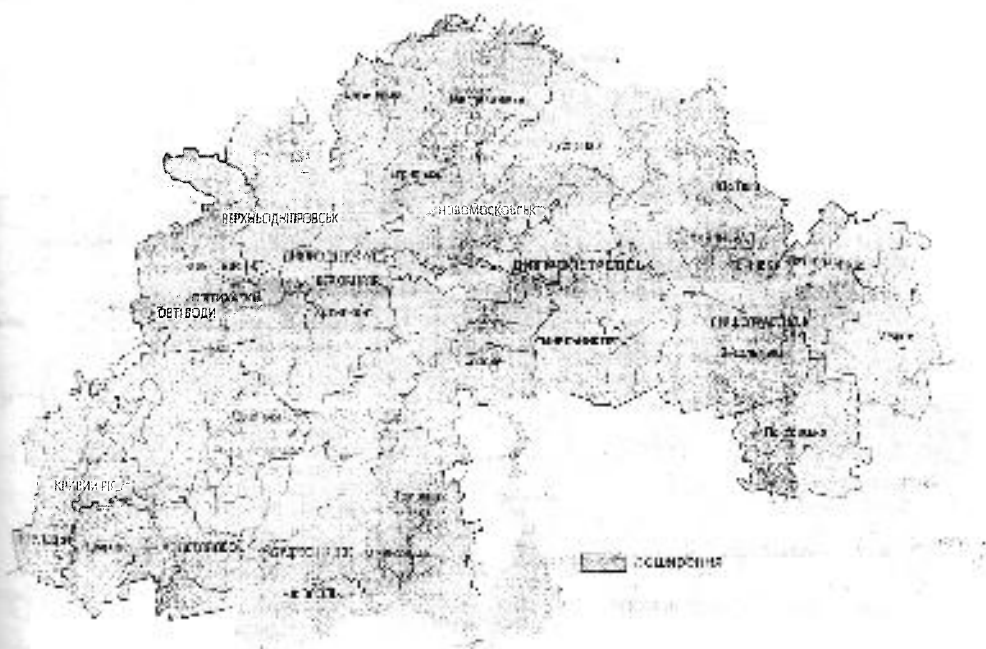
Совка насіннева звичайна

Совка семенная обыкновенная

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Іркутської обл., Мала та Центральна Азія), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 322) в степових та лучних екосистемах.

Карта 322. Поширення совки насінневої звичайної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–37 мм. Передні крила коричнево-сірі, крайова смуга з білим М-подібним виступом до зовнішнього краю. Клиноподібна пляма коричнева, кругла та ниркоподібна плями з жовтувато-білою облямівкою. Задні крила білуваті при основі, дискальна пляма, жилки та зовнішній край сірувато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 0,55 мм, світло-жовте, структура хоріона густа. Гусінь завдовжки 22–32 мм, жовтувато-сіра з домішкою червоного, спинна пляма сірувато-жовта, піддихальцеві смуги жовтуваті. Голова жовта або червоно-жовта з червоно-бурим рисунком. Лялечка каштанова, завдовжки 18–19 мм, кремастер великий з двома горбочками (по одному з кожного боку) та двома відростками на кінці.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–VIII). Яйця відкладають по одному. Гусінь живиться на гвоздикових (*Caryophyllaceae*), зокрема на смілках (*Silene*), гвоздиках (*Dianthus*), куколиці (*Melandrium*), мильнянках (*Campanaria*), зірках (*Lychnis*) тощо. Зимуює лялечка.

Література: Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Forster, Wohlfahrt, 1981; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, 2002; Ключко, 2006.

323. *Hadena compta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка насіннева гвоздична

Совка семенная гвоздичная

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі); в Україні локально скрізь.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 323) переважно у степових екосистемах.

Карта 323. Поширення совки насінневої гвоздичної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–37 мм. Передні крила вузькі, їх верхинний кут пригострений, попелясто-сірі, серединне поле білувате, кругла пляма біла. Ниркоподібна пляма всередині темно-сіра, облямована білим та чорним. Підкрайова лінія біла, від неї відходять чорні штрихи. Задні крила білуваті на основі, до зовнішнього краю темно-коричневі.

Преімагінальні стадії. Гусінь червонувано-коричнева, спинна лінія світла, з обох боків облямована червоно-коричневим. Бічні смуги жовто-сірі. Голова та передньогрудний щит світло-коричневі. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки 16–17 мм, кремастер на кінці з двома ледь зігнутими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–VIII). Гусінь живить на гвоздикових (*Caryophyllaceae*), зокрема на смілках (*Silene*), гвоздиках (*Dianthus carthusianorum*), зірках (*Lychnis*) тощо. Зимуює лялечка.

Література: Хотько, 1968; Giehsler, 1976; Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakos, 1997; Nowacki, 1996; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hrebica, 2002; Ключко, 2006.

324. *Hadena confusa* (Hufnagel, 1766)

Син.: *nana* Rottenburg, 1776

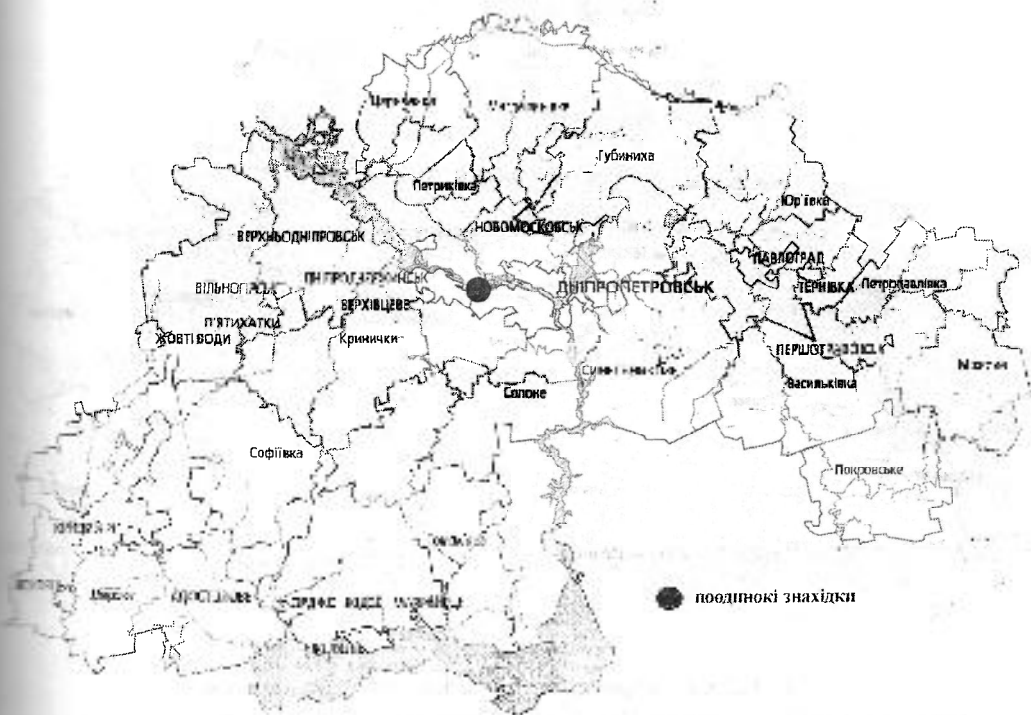
Совка насіннева зозулина

Совка семенная кукушкина

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Іркутської обл., Мала Центральна Азія, Північна Африка), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 324) переважно у степових фітоценозах, трапляється на луках.

Карта 324. Поширення совки насіннєвої зозулиної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–37 мм. Передні крила від темно-сірого до чорнуватого. Під білою круглою плямою є ще велика зубчаста біла пляма. Аркоподібна пляма всередині сіра з білою облямівкою. Підкрайова лінія біла. Задні крила коричневі, при основі світліші.

Преімагінальні стадії. Гусінь від жовто-сірого до коричнево-жовтого, спинна темна, з обох боків облямована темними косими штрихами. Бічні смуги темні. Голова коричнево-сіра з двома темними штрихами. Лялечка червоно-коричнева, чаша з двома відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–початок VIII), літ дуже розтягнутий. Гусінь живиться на смілках (*Silene*), зірках (*Lychnis*) тощо. Зимує лялечка.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко і др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

325. *Hadena albimacula* (Borkhausen, 1792)

Совка насіннева білоплямиста

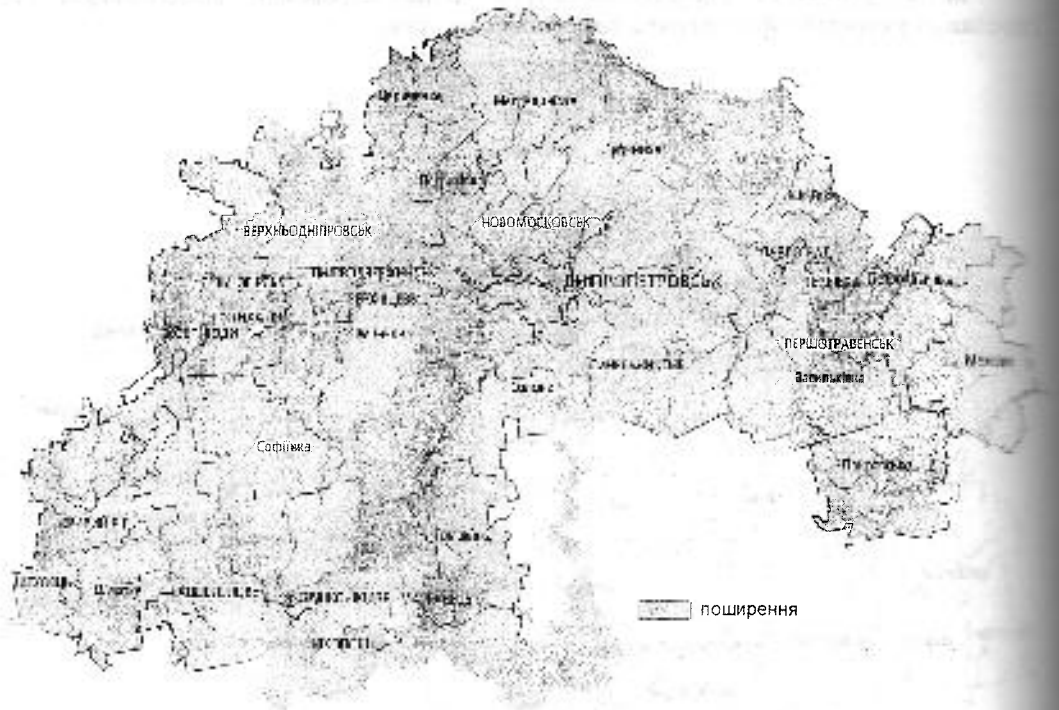
Hadena albimacula Borkh.

Совка острокрылая тополевая

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із семи видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до півдня Східного Сибіру) та Центральна Азія, Північна Африка, в Україні локально скрізь.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта) переважно у степових екосистемах долини р. Дніпро.

Карта 325. Поширення совки насінневої білоплямистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–37 мм. Передні крила від оливково-коричневого до червоно- та шоколадно-коричневого забарвлення. Кругла та ниркоподібна пляма великі з білою облямівкою і темним центром. Під круглою є майже квадратна біла пляма, додаткова пляма нечітка, темна. Задні крила білувато-вохристі при основі, жовто-дискальна пляма та зовнішнє поле коричневі.

Преімагінальні стадії. Гусінь червонувато-сіра чи коричнювато-жовта, спинна малопомітна, облямована з боків темними косими штрихами. Бічні смуги світло-сірі. Голова жовто-коричнева з темними крапками. Лялечка червоно-коричнева, кремаста із двома горбочками з боків та двома гострими відростками на кінці.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Гусінь живить на гвоздикових (*Caryophyllaceae*): смілках (*Silene*), дутні (*Cucubalus*) тощо. Зимують лялечки.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

327. *Hadena perplexa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Син.: *lepada* Esper, [1790]

Совка куколицева

Совка куколицева

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Іркутської обл. та Бурятії, Мала та Центральна Азія, Північна Африка), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 327) переважно у степових екосистемах.

Карта 327. Поширення совки куколицевої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 24–34 мм. Передні крила з пригостреним вершинним кутом, забарвлення їх дуже мінливе тьмяно-коричневе з виразними плямами. Клиноподібна пляма темна з чорною облямівкою. Кругла та ниркоподібні плями з білою та чорною облямівками. Задні крила вохристо-білі при основі, жилки та зовнішнє поле сіро-коричневі.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 19–30 мм, коричнево-сіра, спинна лінія білувата, спинно-бічні лінії жовтуваті. Піддихальцева смуга широка, біла. Голова світло-коричнева з темно-коричневим рисунком, передньогрудний щит темніший, коричневий з вузькою білою спинною смугою та ширшими спинно-бічними. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки до 16,3 мм, кремастер із двома короткими загостреними відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–VIII). Гусінь живить на гвоздикових (*Caryophyllaceae*): смілках (*Silene*), куколиці (*Melandrium*), дудку (*Cicubalus*) тощо. Зимує лялечка в нещільному коконі у ґрунті.

Література: Мержеєвская, 1967; Хотько, 1968; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

330. *Mythimna pudorina* ([Denis & Schiffermüller], 1775) **Дж. 175**

Син.: *impudens* Hübner, [1808]

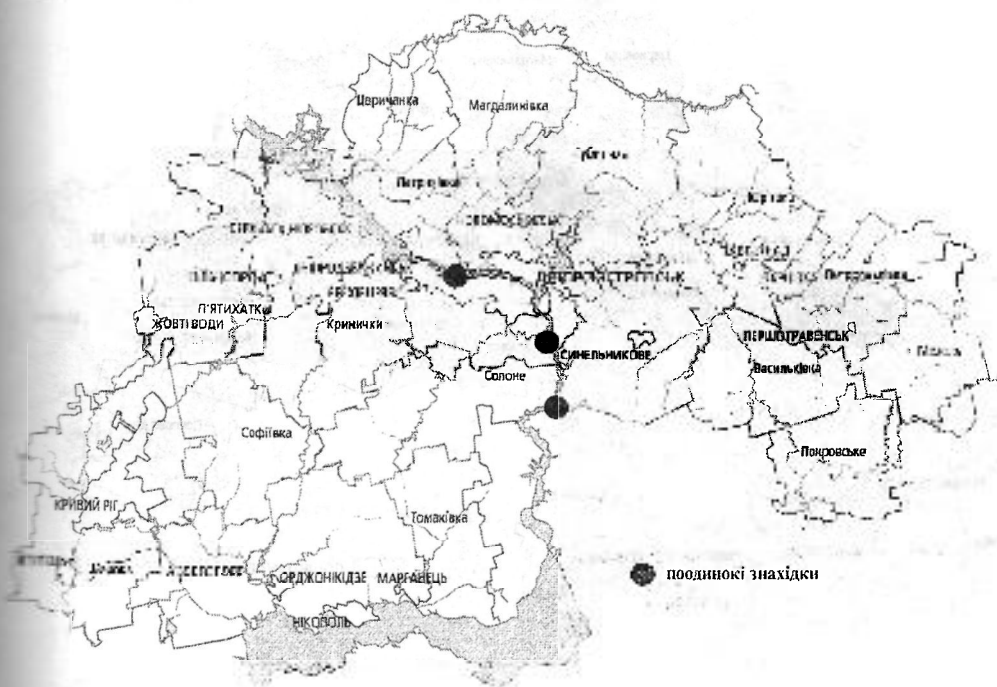
Совка смугаста бурувата

Совка полосатая буроватая

Таксономія. Один із 14 видів роду у фауні України та один із 13 видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 330) знайдено в заплаві р. Дніпро.

Карта 330. Поширення совки смугастої буруватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–43 мм. Передні крила із заокругленим внутрішнім кутом, від шиферно-сірого до вохристого, рожево-бурого чи оливково-бурого забарвлення. Жилки світлі, часто білуваті, між ними є поздовжні чорнуваті жилки. Поперечні лінії та плями редуковані. Задні крила самців сірі, дещо темніші за самки, у самок часто темніші, але зі світлішим зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром до 0,6 мм, світло-жовте, структура поверхні сітчаста, ледь помітна. Гусінь завдовжки 32–44 мм, тьмяно-жовтувато-біла, на лінії подвійна, білувата, спинно-бічні смуги коричневі з білуватою крапкою. Голова вохристого кольору з коричневим рисунком, дихальця чорні. Ротова щелепка червоно-коричнева, кремаштер із двома ліроподібно зігнутими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Кормові рослини гусені: осоки (*Phragmites*), очерети (*Phragmites*), молінії (*Molinia*), грястиці (*Dactylis*), ожики (*Luzula*) тощо. Зимує молода гусінь.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Rakosy, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

333. *Mythimna impura* (Hübner, 1808)

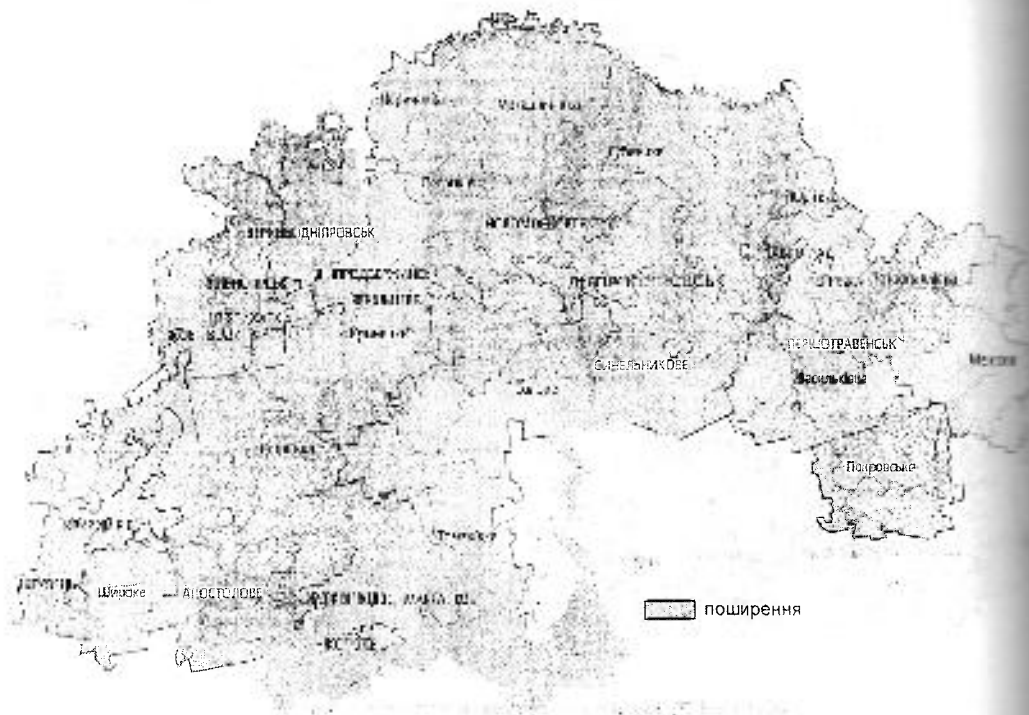
Совка смугаста бурувато-сіра

Совка полосатая буровато-серая

Таксономія. Один із 14 видів роду у фауні України та один із 13 у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі в Україні локально скрізь).

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 333) переважно у навколводних екосистемах.

Карта 333. Поширення совки смугастої бурувато-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–36 мм. Передні крила світлі, сірувато-коричневі з рудим відтінком, жилки білуваті, в проміжках між ними чорні та білі лінії. Зовнішня медіальна лінія представлена 1–3 темними крапками на жилці. Ниркоподібна пляма редукована до темної крапки в задньому куті комірки. Задні крила сірі з білим костальним краєм та білувато-сірою торочкою.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 40–44 мм, голова вохриста з коричневими плямами. Тулуб жовтувато-сірий, спинна та спинно-бічні лінії білі, останні з оранжево-коричневою облямівкою. Лялечка світла, червоно-коричнева, крем'ястер із двома зубцями.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VII, VIII–X). Поліфаг. Гусінь живить на очереті (*Phragmites communis*), осоках (*Carex*), молинії (*Molinia*), мітлиці (*Agrostis*), грястиці (*Dactylis*), тонконогах (*Poa*). Зимуює гусінь в нещільному коконі.

Література: Ламперт, 1913; Forster, Wohlfahrt, 1971; Nowacki, 1994; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

334. *Mythimna straminea* (Treitschke, 1825)

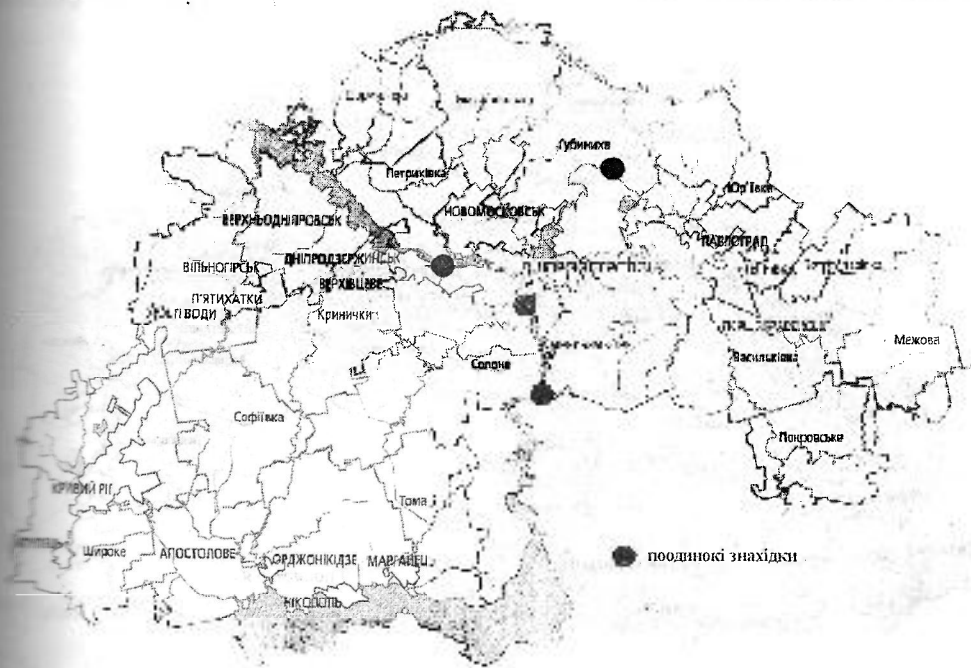
Совка смугаста жовтувата

Совка полосатая желтоватая

Таксономія. Один із 14 видів роду у фауні України та один із 13 видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Алтаю та Монголії, Мала Азія, Північна Африка), в Україні локально скрізь.

Місцезабутання. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 334) переважно в лісах.

Карта 334. Поширення совки смугастої жовтуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм. Передні крила солom'яно-жовті або жовтувато-жовті, від основи крила відходить темно-коричнева або чорнувата смуга. Зовнішня смуга позначена кількома чорними крапками. Задні крила білуваті з ледь помітними темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,75–0,8 мм, червонувато-жовте, розетка 10–13-пелюсткова. Гусінь солom'яно-жовта з численними темними поперечними та темними поздовжніми хвилястими лініями. Спинна лінія біла, бічні смуги жовті. Голова коричнево-жовта. Лялечка коричнева, кремастер із чотирма шипами, що переважають у самців, ніж у самок.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Кормові рослини гусені: злаки (*Phragmites communis*), канаркова трава (*Phalaris*), осоки (*Carex*), роги (Cyperaceae). Зимують гусінь.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Ключко, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, 2002.

335. *Mythimna vitellina* (Hübner, 1808)

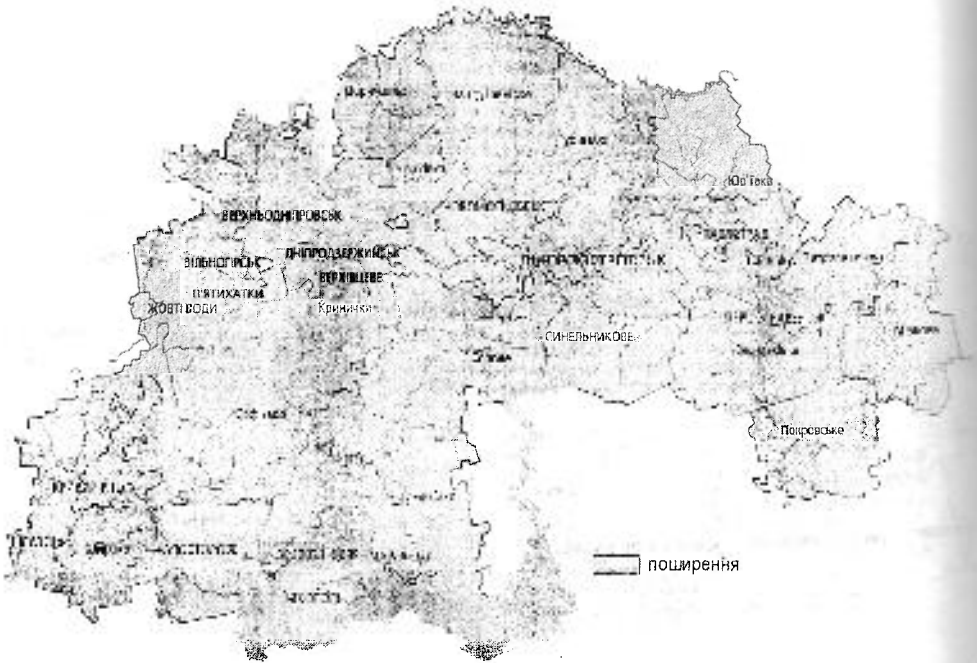
Совка смугаста жовта

Совка полосатая желтая

Таксономія. Один із 14 видів роду у фауні України та один із 13 у Дніпропетровській області.

Ареал: Середземноморський (Європа, на північ до Литви та Латвії, на до Південного Уралу; Північна Африка). В Україні поширена скрізь.

Місцезребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта переважно у степових екосистемах.

Карта 335. Поширення совки смугастої жовтої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–43 мм. Забарвлення передніх крил варіює від світло-вохристого до оранжевого, поперечні лінії темніші, ніж основний фон. Підкрайова смуга більш-менш паралельна до зовнішнього краю. Жилки темніші, ніж основний фон. Ниркоподібна пляма ледь темніша, ніж фон крила, має групу чорних лусочок в основній частині. Задні крила світліші у самців, коричнювато-жовті у самок.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,6–0,65 мм, жовтувато-біле, пізніше червонувато-жовте, мікропілярна розетка 12-ти пелюсткова. Гусінь завдовжки 38–42 мм, зеленувато-вохриста, спинна та спинно-бічні лінії білуваті, дихальця чорні. Голова темно-вохриста з коричневим рисунком. Лялечка коричнева з двома зігнутими шипами та двома прямими щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–X). Поліфаг. Гусінь живе на різних злакових: тонконогах (*Poa*), пажитницях (*Lolium*), куцоніжках (*Brachypodium*), грястиці (*Dactylis*) тощо. Зимуює гусінь.

Економічне значення. Пошкоджує кукурудзу, капусту, цукровий буряк.

Література: Döring, 1955; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Ключко, 1994, 2006; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2002; Nacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

339. *Mythimna albipuncta* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка смугаста білоплямиста

Совка полосатая белопятнистая

Таксономія. Один із 14 видів роду у фауні України та один із 13 у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Західного Кавказу та Копетдагу, Мала та Центральна Азія, Північна Африка), в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 339) скрізь.

Карта 339. Поширення совки смугастої білоплямистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–38 мм. Забарвлення передніх крил червонувато-коричневе з темно-коричневим чи сіруватим відтінком, поперечні медіальні лінії подвійні, темніші, ніж основний фон. На місці ниркоподібної плями є маленька біла пляма в задньому куті. Задні крила білуваті з сіро-коричневими жилками, торочка біла.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,55–0,6 мм, жовтувате, майже на 40 реберець досягають мікропілярної зони. Гусінь завдовжки 38–43 мм, світло-коричнювато-вохриста, спинна та спинно-бічні смуги світло-жовті, майже білі з коричневою облямівкою. Піддихальцева смуга жовта з домішкою червоного. Голова жовта з коричневим рисунком. Дихальця білі з чорною облямівкою. Лялечка завдовжки до 15,5 мм, коричнево-бура, кремаштер широкий, на кінці з двома майже прямими відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Гусінь живить на злакових: овес (*Avena*), тонконоги (*Poa*), житняки (*Agropyron*), грястиці (*Dactylis*), також шавлі (*Rumex*), подорожники (*Plantago*) тощо. Зимує гусінь.

Економічне значення. Пошкоджує кукурудзу, овес.

Література: Döring, 1955; Мержеевская, 1967; Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehs, 1976; Ключко, 1979, 1988, 2006; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Полтавский и др., 2010.

341. *Mythimna l-album* (Linnaeus, 1767)

Совка L-біле

Совка L-белое

Таксономія. Один із 14 видів роду у фауні України та один із 13 видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Алтаю, Мала та Центральної Азії, Північна Африка), в Україні майже скрізь.

Місцезребування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 341) скрізь.

Карта 341. Поширення совки L-біле

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–37 мм. Забарвлення передніх крил поблизу коштального краю солом'яно-жовте, серединна частина та вздовж внутрішнього краю від оливково-жовтого до оливково-коричневого. Від вершини крила навкіс до внутрішнього краю розвинена солом'яно-жовта смуга. Вздовж кубітальної жилки є біла лінія, подібна до літери L. Задні крила сірі, жилки коричневі, торочка білувата.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,75–0,8 мм, жовтувато-біле, мікропілярна розетка 12–14-пелюсткова. Гусінь зеленувато-вохриста, спинна лінія біла з темно-сірою облямівкою з обох боків, спинно-бічні лінії білуваті, бічні смуги сірі. Голова коричнювата з темно-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома зігнутими відростками та кількома щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–X). Гусінь живиться переважно на злакових: тонконогах (*Poa*), типчаках (*Festuca*), грястиці (*Dactylis*), також на щавлі (*Rumex*). Зимуює гусінь.

Економічне значення. Часом пошкоджує кукурудзу, цукровий буряк.

Література: Döring, 1955; Förster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002.

РІД *LEUCANIA* Ochsenheimer, 1816

342. *Leucania obsoleta* (Hübner, [1803])

Совка смугаста звичайна

Совка полосатая обыкновенная

Таксономія. Один із п'яти видів роду у фауні України та єдиний вид у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні локально скрізь.

Місцезребування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 342) трапляється переважно в навколоводних і заплавних екосистемах.

Карта 342. Поширення совки смугастої звичайної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–38 мм. Забарвлення передніх крил світло-сіре, пісочно-коричневе чи кольору беж, з більш-менш вираженим сірим риском. Поперечні смуги редуковані, лише від зовнішньої медіальної залишається ряд чорнуватих крапок. Жилки ледь світліші, ніж фон крила. В кінці серединної жилки є маленька біла пляма. Задні крила білуваті у самців, темніші у самок, з темними жилками та зовнішнім полем.

Преімагінальні стадії. Гусінь світла коричнево-жовта, спинна та спинно-бічні частини білуваті. Голова коричнювата з темними смугами, передньогрудний щит коричневий з трьома світлими поздовжніми лініями. Лялечка червоно-коричнева, з шістьма стерніми із двома загостреними прямими відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VII, VIII– початок X). Друге покоління численніше. Гусінь живиться очеретом (*Phragmites communis*), тонконогом (*Poa*), чиряківником (*Calamagrostis*). Зимують дорослі гусінь в порожніх стеблах очерету.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2003; Полтавский и др., 2010.

РІД *SENTA* Stephens, 1854

343. *Senta flammea* (Curtis, 1828)

Совка вузькокрила

Совка узкокрылая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі в Україні локально).

Місцеперебування. Гігрофіл. У Дніпропетровській області (карта 343) переважно в навколотоводних екосистемах.

Карта 343. Поширення совки вузькокрилої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–40 мм. Передні крила довгі, вузькі, ланцетоподібні. Забарвлення передніх крил від піщано-жовтого до білувато-вохристого, костальний край та сусідня широка смуга білі, вздовж кубітальної жилки розвинена коричнева смуга. Ниркоподібна пляма редукована, в зовнішньому полі жилках є ряд чорних крапок (залишки зовнішньої медіальної лінії). Задні крила білуваті з домішкою коричневих лусочок.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 32–36 мм, світла коричнево-жовта, спинна та спинно-бічні лінії подвійні, світло-вохристі. Бічні смуги широкі, темніші. Дихальця білі з чорною облямівкою. Голова світло-коричнева з темними плямами. Лялечка чорно-коричнева, кремастер із двома зігнутими відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII). Гусінь живиться очеретом (*Phragmites communis*). Зимують лялечка.

Література: Forster, Wohlfahrt, 1971; Giehsler, 1976; Nowacki, 1996; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002; Ключко, 2006.

СІМЕЛІА ПЕРИДРОМА

СІМЕЛІА ПЕРИДРОМА

344. *Peridroma saucia* (Hübner, [1808])

Син.: *margaritosa* Haworth, 1809

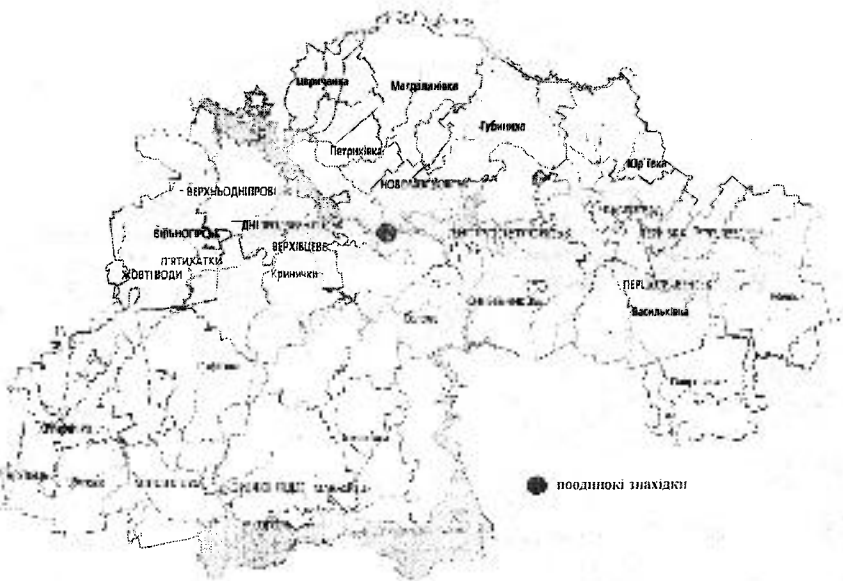
Совка земляна брудно-бура

Совка земляная грязно-бурая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Космополіт, мігрант з Неотропічної області, в Україні скрізь локально.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 344) спорадично в долині р. Дніпро.

Карта 344. Поширення совки земляної брудно-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 45–56 мм. Забарвлення передніх крил темне, від червоно- до жовтувато-, сіро- та темно-коричневого кольору. Поперечні смуги темно-бурі або чорні. Кругла та ниркоподібна плями всередині світліші (іноді темніші) за основний фон, облямовані світлими і чорними лусочками. Задні крила біло-жовто-білі з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце діаметром 0,55–0,65 мм, жовтувате, з 26–27 реберцями 12–13 досягають мікропілярної зони. Гусінь коричнево-сіра, спинна лінія світло-жовта, вздовж неї ряд сірих плям, на 11-му сегменті темний штрих, позаду якого є світліша зона. Бічні смуги світло-сірі, дихальця чорні. Голова коричнева з темною облямівкою та світлою плямою посередині. Лялечка червоно-коричнева, в основі кремастера два майже прямі відростки.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VIII– початок X). Поліфаг, гусінь живиться на багатьох культурних та дикоростучих рослинах.

Економічне значення. В Європі пошкоджує герань, капусту, евкالیпт переважно в умовах закритого ґрунту.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1971; Forster, 1971; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Ключко, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

РІД *ACTEBIA* Stephens, 1829

345. *Actebia praecox* (Linnaeus, 1758)

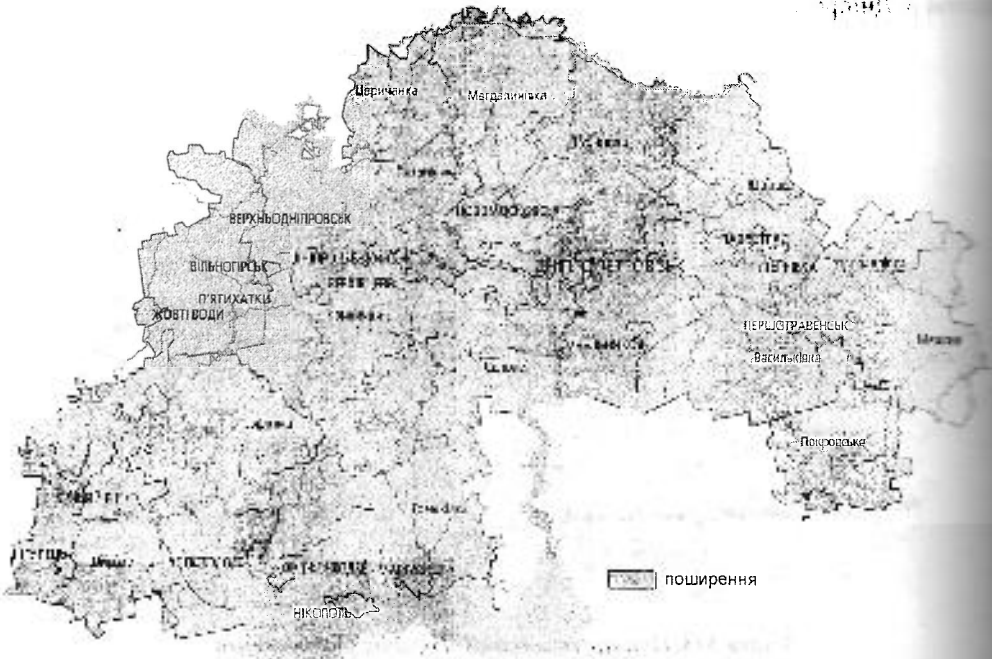
Совка земляна зелена

Совка земляная зеленая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі України скрізь, крім Криму).

Місцезаребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 345) переважає у лучних фітоценозах, трапляється інколи у псаммофітних степових ценозах.

Карта 345. Поширення совки земляної зеленої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–48 мм. Забарвлення передніх крил світло-зелене, поперечні смуги чорні. Вершинний кут з білою плямою біля костального краю. Кругла пляма всередині сіра з білою та чорною облямівками. Ниркоподібна пляма велика, всередині зеленувато-бура з білою облямівкою. Клиноподібна пляма всередині темна з білою та чорною облямівками. Задні крила коричнювато-сірі з темними жилками, дискальною плямою та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Гусінь сірувато-зелена або світло-коричнева, спинні смуги білувата, спинно-бічні білувато-сірі чи жовтуваті, бічні смуги білі. Голова коричнева. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із довгим шипом.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Гусінь живиться на вербасі (Verbena), полинах (*Artemisia*), подорожниках (*Plantago*), лядвенці (*Lotus*), зірочнику (*Stellaria*), догольнику (*Ceratium*) тощо. Повзає зимає гусінь.

Економічне значення. Пошкоджує спаржу, сою, огірки, капусту, томати.

Література: Кожанчиков, 1937; Мержеевская, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко, 2001; Ключко, 2006.

РІД *EUXOA* Hübner, [1821]

350. *Euxoa conspicua* (Hübner, 1827)

Син.: *agricola* Boisduval, 1829

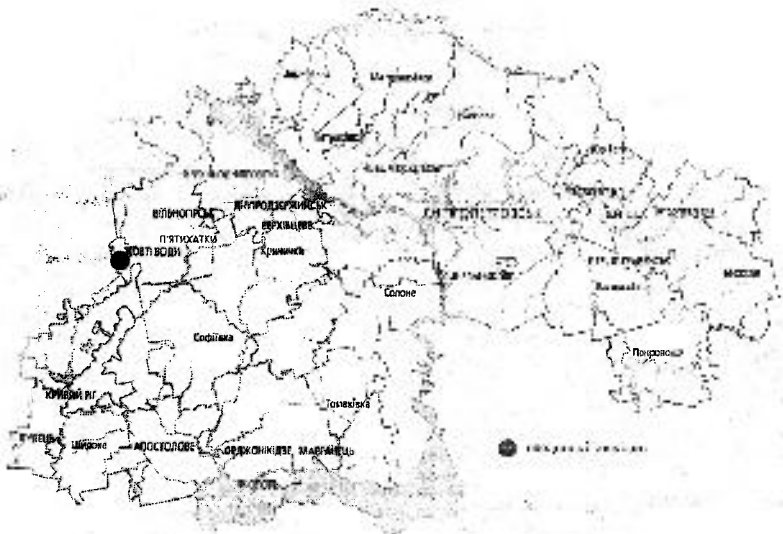
Совка дика

Совка дикая, южная подгрызающая совка

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів у Дніпропетровській області.

Ареал: Західнопалеарктичний (від Південної Європи до Алтаю і Туви, Монголія та захід Індії), в Україні локально в Степу та Криму.

Місцезаребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 350) одна знахідка – поблизу м. Жовті Води.

Карта 350. Поширення совки дикої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 42–47 мм. Передні крила довгі, їх забарвлення відрізняється від різних відтінків сірого до коричневого, поперечні лінії темні. Кругла пляма велика, світла з чорною облямівкою, ниркоподібна пляма світла, всередині сіра з чорною облямівкою, клиноподібна пляма того ж кольору, що й фон крила, з чорною облямівкою. На верхньому куті від костального краю відходить нечітко окреслена темна пляма. Задні крила сірі з темними жилками та дискальною плямою.

Преімагінальні стадії. Яйце біле, діаметром 0,5–0,6 мм. Гусінь завдовжки 45–48 мм, землисто-сіра із зеленуватим відтінком, спинна та спинно-бічні смуги нечіткі, білі. Дихальця чорні. Голова з рисунком із зірчастих чорних плям. Лялечка завдовжки 22–26 мм, каштанова, кремастер із двома гострими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI, VIII–IX), метелики літають у червні після літньої діапаузи у серпні–вересні. Зимуює сформована гусінь у яйці. Кормові рослини гусені: лутига (*Atriplex*), березки (*Convolvulus*), подорожник (*Plantago*), ріпиця (*Barbarea*), жовті осоти (*Sonchus*), спориш (*Polygonum*) тощо.

Економічне значення. Пошкоджує зернові, технічні, овочеві, баштанні культури, кормові трави. В Україні зустрічається зрідка, масові розмноження відмічені в Казахстані, Середній Азії, на Кавказі.

Література: Кожанчиков, 1937; Золотаренко, 1970; Ключко, 1988; Fibiger, 1990, 1997; Сухарева, 1999; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

351. *Euxoa obelisca* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

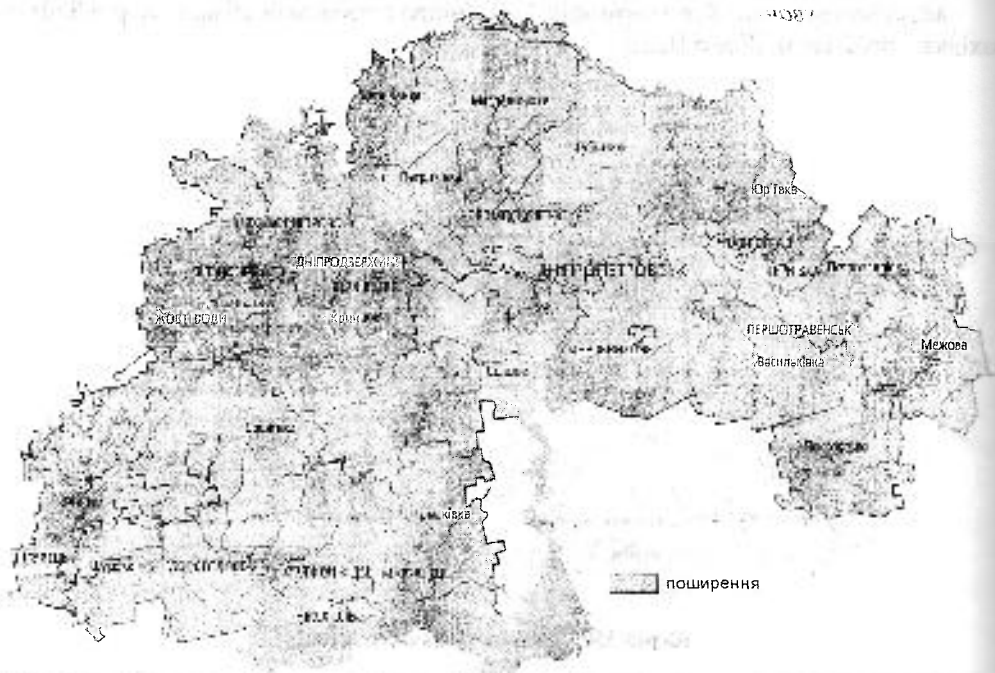
Совка строга

Совка строгая

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Туви та Іркутської області), в Україні локально скрізь.

Місцезабутання. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 351) переважно у заплавах екосистемах.

Карта 351. Поширення совки строкої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–38 мм. Передні крила червонувато-сірувато-коричневі, костальний край світліший, жовтувато-сірий в базальній частині. Кругла та ниркоподібна плями всередині світлі, рудувато-сірі з чорною облямівкою, між ними коричневе затемнення. Клиноподібна пляма коричнева з чорною облямівкою. Задні крила сірувато-білі з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце червоно-жовте, діаметром 0,7–0,75 мм, мікропілярна розетка 12-пелюсткова. Гусінь бурувато-сіра, спинна та спинно-бічна лінії світлі, бічні смуги сірі. Голова сірувато-коричнева. Лялечка коричнева, кремаштер заокруглений з двома короткими шипами.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Поліфаг, кормові рослини гусінь: сонццевіти (*Helianthemum*), підмаренники (*Galium*) тощо. Зимують гусінь.

Економічне значення. Пошкоджує зернові, овочеві, декоративні культури: виноград, мак та ін.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Золотаренко, 1970; Forstner, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

352. *Euxoa eruta* (Hübner, [1827])

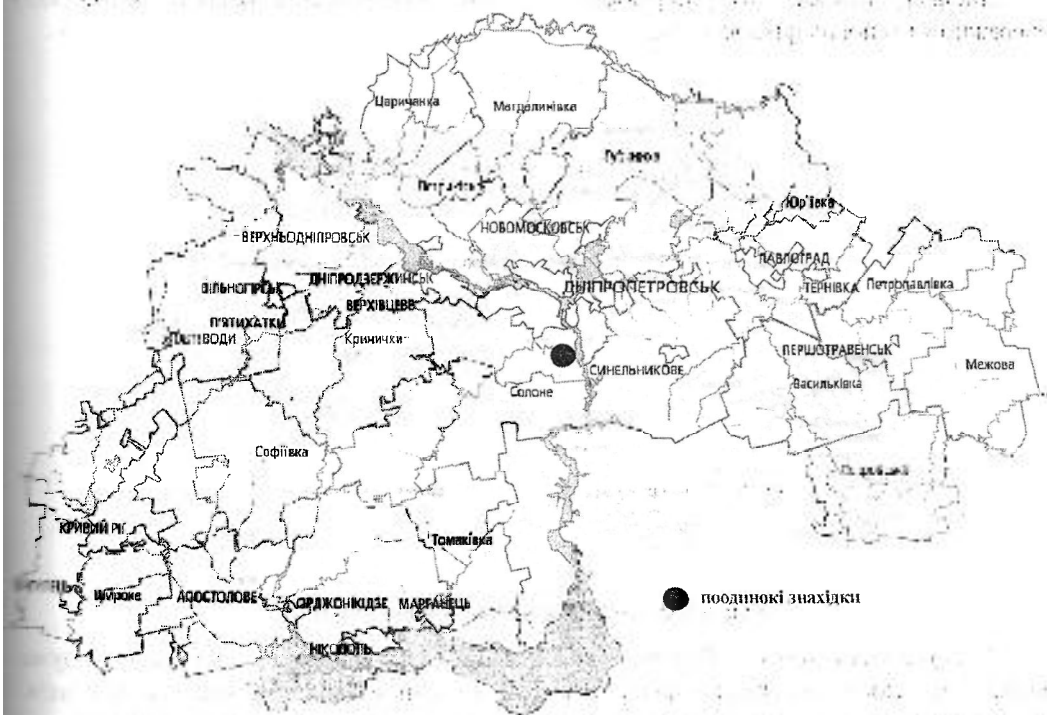
Совка-визволителька

Совка-освободительница

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Уралу, Західного Сибіру, Алтаю, Читинської обл., Мала Азія), в Україні локально в Лісостепу, Степу і Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 352) переважно у степових екосистемах.

Карта 352. Поширення совки-визволительки

Морфологічні ознаки. Розмах крил 31–32 мм. Забарвлення та рисунок передніх задніх крил подібні до таких у *E. nigrofusca* Esp. Обидва види добре відрізняються гальними структурами (Fibiger, 1990, 1997).

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII), метелики летять на світло. Зимові рослини гусениць не відомі.

Література: Obratsov, 1936; Fibiger, 1990, 1997; Ключко и др., 2001; Павловский и др., 2010.

353. *Euxoa nigrofusca* (Esper, [1788])

Син.: [= *tritici* sensu auct., nec Linnaeus, 1761]

Совка пшенична

Совка пшеничная

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Західного Сибіру), в Україні локально в Лісостепу та Степу (ареал виду потребує уточнення).

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 353) переважно у степових фітоценозах.

Карта 353. Поширення совки пшеничної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 26–42 мм. Забарвлення та рисунок крил дуже мінливі, від сірого до темно-сірого з домішкою коричневого та чорного відтінків. Костальний край часто світліший, ніж фон крила, поперечні смуги почасти редуовані. Кругла та ниркоподібна плями всередині сірі з білою та чорною облямівками, проміжок між плямами чорний. Клиноподібна пляма того ж кольору, що й фон крила, з чорною облямівкою. Задні крила при основі білуваті, з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце біле, діаметром 0,65–0,7 мм, реберця відсутні. мікропілярна розетка 16-лопатева. Гусінь завдовжки 22–35 мм, бурувато-сіра, спинна лінія світла, спинно-бічні лінії темніші, бічні – зеленувато-коричневі, Голова коричнева з чорним рисунком. Передньогрудний щит чорно-коричневий з трьома світлими смугами. Лялечка завдовжки 16–17 мм, червоно-бура, кремастер із двома загостреними відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VI–IX). Зимуює гусінь у яйцевій оболонці. Поліфаг, кормові рослини: роговики (*Cerastium*), зірочки (*Stellaria*), шпергелі (*Spergula*), підмаренники (*Galium*), капуста (*Brassica*).

Економічне значення. Пошкоджує пшеницю, кукурудзу, капусту та інші овочеві, зернові, баштанні та технічні культури, кормові трави, сіянці деревних порід тощо.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Пospelов, 1962; Мержеєвская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

54. *Euxoa nigricans* (Linnaeus, 1761) (рис. 103)

Совка земляна чорнувата

Совка земляная черноватая

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 354) знайдено в Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

Карта 354. Поширення совки земляної чорнуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм. Забарвлення передніх крил від темно-коричневого до коричнево-чорного, поперечні лінії чорні. Кругла ніркоподібна пляма забарвлені, як фон крила, ніркоподібна трохи світліша зовнішнього боку, облямовані чорним. Клиноподібна пляма ледь помітна завдяки чорній облямівці. Задні крила темно-сірі, темніші до зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце біле, діаметром 0,7–0,75 мм, мікропілярна розетка попатева. Гусінь завдовжки 22–28 мм, коричнево-сіра, спинна та спинно-бічні смуги чорно-беж, піддихальцева смуга жовтувато-сіра. Голова коричнево-сіра з чорним сунком, передньогрудний щит сірий з трьома світлими смугами, дихальця чорні. Лялечка темно-коричнева, кремастер із двома прямими шипами та двома тонкими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX). Зимуює гусінь у ґрунті. Поліфаг, рослини: конюшина (*Trifolium*), подорожники (*Plantago*), зонтичні (*Umbelliferae*). Зустрічається зрідка, другорядний шкідник.

Економічне значення. Пошкоджує пшеницю, кукурудзу, капусту та інші овочеві, бобові (буряк, льон), саджанці плодових та лісних культур.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Старенко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Сухарева, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

355. *Euxoa distinguenda* (Lederer, 1857)

Совка земляна гребінчастовуса

Совка земляная гребенчатоусая

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів роду у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Кавказу, півдня Уралу та Західного Сибіру, Мала та Передня Азія), в Україні локально в Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 355) переважно в степових екосистемах.

Карта 355. Поширення совки земляної гребінчастовусої в області

Морфологічні ознаки. Вусики самців двогребінчасті. Розмах крил 27–37 мм. Забарвлення передніх крил світло- або жовтувато-сіре до темно-коричневого відтінку, костальний край освітлений. Кругла пляма відкрита до костального краю, всередині світло-сіра, облямована чорним. Ниркоподібна пляма жовтувато-сіра з чорною облямівкою, проміжок між цими плямами затемнений. Клиноподібна пляма ледь світліша за фон крила, має чорну облямівку. Задні крила білі, ледь затемнені на зовнішньому краї.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувате, діаметром 0,7–0,75 мм, мікропілярна розетка 12–13-лопатева. Гусінь коричнювато-сіра, спинна та спинно-бічні смуги сірувато-білі. Голова коричнева з чорним рисунком, передньогрудний щит коричневий з трьома білуватими поздовжніми смугами. Лялечка жовто-коричнева, кремастер із двома шипами.

Біологічні особливості. Одне покоління (VIII–IX). Зимуює гусінь у ґрунті.

Економічне значення. Пошкоджує кукурудзу, пшеницю, цукровий буряк, овочеві та баштанні культури, кормові трави.

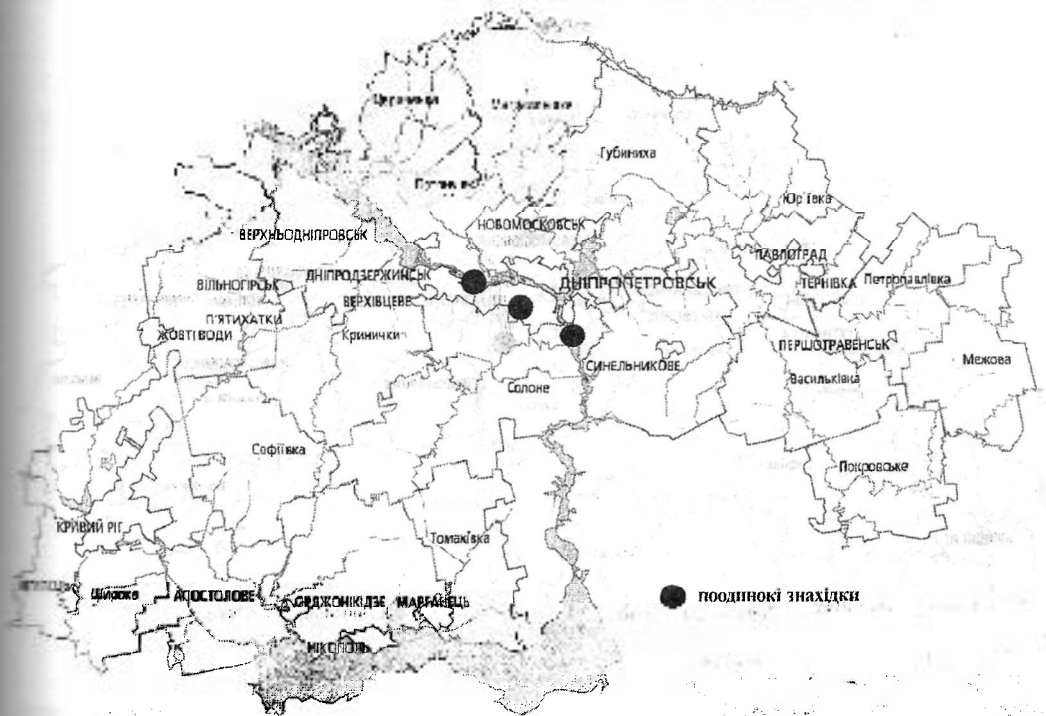
Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Alberti, Soffner, 1962; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Ключко, 1988; 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

356. *Euxoa christophi* (Staudinger, 1870)*Совка земляна Христофа**Совка земляная Христофа*

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Східносередземноморський (від півдня України, Криму та Поволжя до півдня Уралу та Центральної Азії), в Україні локально в Степу та Криму.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 356) знайдена тільки з долини р. Дніпро.

Карта 356. Поширення совки земляної Христофа

Морфологічні ознаки. Вусики самців двогребінчасті. Розмах крил 30–38 мм. Передні крила від світлого коричнювато-жовтого до сірувато-коричневого кольору. Кругла та ниркоподібна плями світло-коричневі, проміжок між ними затемнений. Горішка темна. Задні крила білуваті з ледь затемненими жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Маловивчені. Одне покоління (VI–IX). Кормові рослини росені та зимуюча стадія не відомі.

Література: Кожанчиков, 1937; Fibiger, 1990, 1997; Ключко, 2002; 2006; Балтавский и др., 2010.

357. *Euxoa vitta* (Esper, 1789)

Совка земляна схожа

Совка земляная похожая

Таксономія. Один із 21 виду роду у фауні України та один із дев'яти видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Атлантичесько-середземноморський (від Західної Європи до України, Кавказу півдня Уралу), в Україні дуже зрідка та локально.

Місцезнаходження. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 357) переважно в степових екосистемах долини р. Дніпро.

Карта 357. Поширення совки земляної схожої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–40 мм. Забарвлення передніх крил темне фіолетово-сіро-коричневе, костальний край освітлений широкою білувато-сірою смужкою, світлішою, ніж фон крила. Кругла та ниркоподібна пляма білувато-сірі. Задні крила білуваті з темними жилками та затемненням уздовж зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Гусінь білувато-сіра, спинна смуга біла, спинно-бічна смуги білуваті. Передньогрудний щит сірий з трьома світлими поздовжніми смугами. Голова коричнево-сіра з чорним або коричневим рисунком.

Біологічні особливості. Маловивчені. Одне покоління (VII–IX), кормові рослини гусені та зимуюча фаза не відомі.

Література: Ключко, 1988; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

РІД *AGROTIS* Ochsenheimer, 1816

359. *Agrotis cinerea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

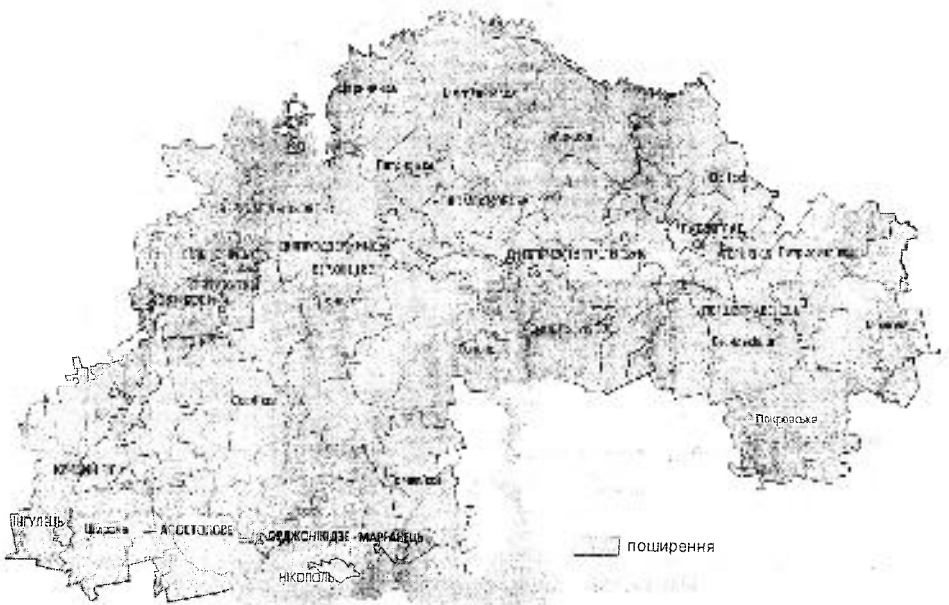
Совка шавлева попеляста

Совка шавелевая пепельная

Таксономія. Один із 13 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Західного Сибіру, Мала та Центральна Азія), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 359) скрізь, найчастіше в долині р. Дніпро.

Карта 359. Поширення совки шавлевої попелястої

Морфологічні ознаки. Вусики самців двогребінчасті, у самок ниткоподібні. Розмах крил 33–40 мм. Забарвлення передніх крил від світло-сірого до чорно-коричневого відтінку, поперечні смуги темно-бурі або чорні. Кругла та клиноподібна плями часто відсутні. Ниркоподібна пляма темна, нечітко облямована чорним. Задні крила самців білуваті, у самок темно-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувате, діаметром 0,7–0,75 мм, з 39–40 реберць лише 14–15 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 14–17-лопатева. Гусінь землісто-сіра або коричнево-сіра, спинна лінія білувата, спинно-бічні лінії тьмяно-білі, нечіткі, наддихальцева смуга білувата. Голова сіра з чорно-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома короткими шипами.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII). Гусінь живиться на чебреці (*Thymus*), кульбабах (*Taraxacum*), шавлі (*Rumex*), люцерні (*Medicago*) тощо. Поліфаг. Зимує гусінь.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1971; Forster. Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

360. *Agrotis vestigialis* (Hufnagel, 1766)

Совка коренева сіра

Совка корневая серая

Таксономія. Один із 13 видів роду у фауні України та один із семи видів Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Читинської обл. та Забайкалстану), в Україні скрізь.

Місцезабутання. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 360) переважно у степових екосистемах, інколи у рідколіссях, агроценозах.

Карта 360. Поширення совки кореневої сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–44 мм, передні крила сірі з фіолетовим відтінком, на зовнішньому полі жилки злегка затемнені, поперечні смуги коричневі. Кругла голова мала, видовжена, всередині темна з білою та темною облямівками. Ниркоподібна пляма велика, всередині жовто-коричнева з білою та темною облямівками. Простір між плямами затемнений. Клиноподібна пляма коричнева з чорною облямівкою. Задні крила білувато-сірі з темнішими жилками, дискальною плямою та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Гусінь завдовжки 28–40 мм, коричневатого-сірого, спинна та спинно-бічні лінії білувато-сірі, наддихальцева смуга білувата. Голова світло-коричнева з чорними плямами. Передньогрудний щит чорно-коричневий з трьома поперечними лініями. Лялечка завдовжки 15–17 мм, червоно-коричнева, кремастер у формі ледь зігнутих відростків.

Біологічні особливості. Однє покоління (VII–IX). Зимують гусінь різного віку, зимівні продовжує живлення. Поліфаг, гусінь живиться на підмаренниках (*Galium*), корінцях (*Stellaria*), корінцях злаків тощо. Гусінь останнього віку заривається у ґрунт на протязі 3–8 тижнів діпаузує у земляних печерках.

Економічне значення. Пошкоджує молоді сосонки (*Pinus silvestris*), овочеві, салатні та бобові культури.

Література: Кожанчиков, 1937; Золотаренко, 1970; Мержеевская, 1971; Forster, 1971; Koch, 1972; Ключко, 1979, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сидорова, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

361. *Agrotis segetum* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

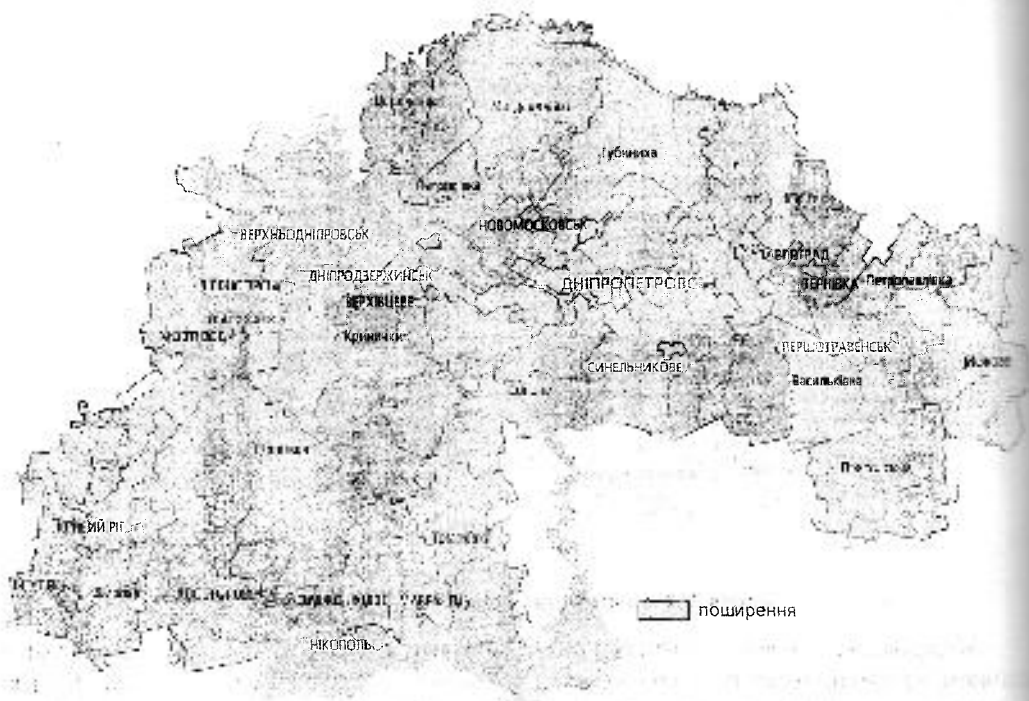
Совка озима

Совка озимая

Таксономія. Один із 13 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Космополіт (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Афротропічної та Орієнтальний регіони). В Україні поширена повсюдно.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 361) скрізь.

Карта 361. Поширення совки озимої в Україні

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–46 мм, передні крила від сірого до сіро-коричневого і майже чорного забарвлення, поперечні смуги темно-коричневі. Крута та ниркоподібна плями всередині темно-сірі з чорною облямівкою, клиноподібна пляма коричнева або чорна. Задні крила білувато-сірі з темнішими жилками та зовнішнім краєм, у самок звичайно темніші.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,55–0,6 мм, з 42–44 реберець лише 14–15 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 14-лопатева. Гусінь завдовжки 40–50 мм, землісто-сіра з жирним вилиском, шкірка рівномірно та дрібнозернисто гранульована. Спинна та спинно-бічні смуги світло-сірі, виражені лише на щитах. Піддихальцева смуга темно-сіра, дихальця чорні. Голова темно-жовта з чорним рисунком. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки 16–20 мм, кремастер має з боків по одному тупому горбочку, на кінці два загострені відростки.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Друге покоління більш численне. Поліфаг. Самки відкладають яйця на нижній бік листків та черешки і сухі рештки різних рослин, частіше на бур'яни: берізки (*Convolvulus*), спориші (*Sporium*), калачики (*Malva*), лутиги (*Atriplex*), подорожники (*Plantago*) тощо. Гусінь зимує спочатку бур'янами, потім переходить на різні культури, в тому числі озимі злаки (звідси назва виду). Зимує доросла гусінь у ґрунті.

Економічне значення. Першорядний шкідник озимих, пошкоджує молоді сосни (*Pinus silvestris*), баштанні та бобові культури. Неодноразово відмічено масове розмноження у лісостепових та степових районах України, зокрема на Дніпропетровщині у 1982–1983 роках. Останнім часом шкодить у порівняно великій кількості за площею вогнищам. В Україні частіше пошкоджує озимі злаки, жито, пшеницу, просо, картоплю, цукровий буряк, соняшник, овочеві, баштанні та бобові культури. – всього близько 150 видів із 36 родин.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Хотько, 1970; Залотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Ключко, 1988, 2006; Ключко, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

Бібліотека
№ 12345
1999

362. *Agrotis exclamationis* (Linnaeus, 1758)

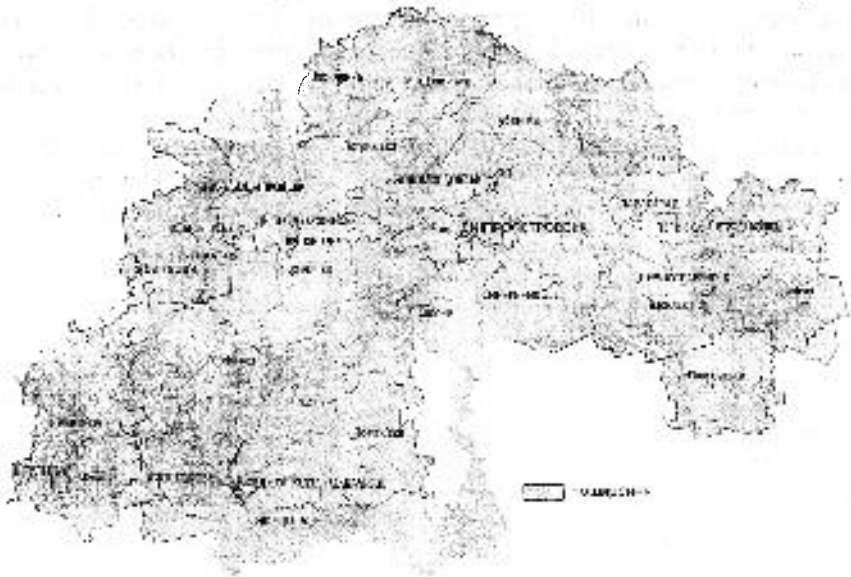
Совка оклична

Совка восклицательная

Таксономія. Один із 13 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Голаркт, в Україні скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 362) скрізь.

Карта 362. Поширення совки окличної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–46 мм, передні крила від жовто-сірого до коричневого забарвлення. Ниркоподібна пляма коричнево-чорна, темніша за круглу обидві облямовані чорною лінією. Клиноподібна пляма має вигляд чорної риски. Задні крила білуваті у самців, темні сірувато-коричневі у самок.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,75–0,8 мм, з 39–40 ребер. Лише 20 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 16-лопатева. Гусінь завдовжки 33–40 мм, забарвлення від жовтувато- до сіро-коричневого, шкіра нерівномірно гранульована (складається із дрібних та крупніших гранул). Спинна смуга тьмяно-жовта з темно-коричневою облямівкою, спинно-бічні смуги ледве помітні, наддихальцеві – тьмяно-жовті. Голова тьмяно-жовта з темно-бурим або чорним рисунком. Лялечка жовто-бура, завдовжки 16–17 мм, кремастер із двома прямими відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Друге покоління нечисленне. Поліфаг. Самки відкладають яйця на нижній бік листків, сухі рослинні рештки, грудочки ґрунту. Поліфаг, гусінь живиться на тих же рослинах, що й озима совка. Зимує доросла гусінь у ґрунті.

Економічне значення. В Україні зазвичай зустрічається рідше, ніж озима совка, тому менше пошкоджує озимі злаки, овочеві, технічні та інші культури.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Поспелов, 1962; Мержеєвская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

363. *Agrotis ipsilon* (Hufnagel, 1766)*Совка іпсилон**Совка ипсилон*

Таксономія. Один із 13 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Космополіт, поширений майже на всіх материках, в Україні повсюдно, зрідка.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 363) скрізь.

Карта 363. Поширення совки іпсилон

Морфологічні ознаки. Розмах крил 40–56 мм, передні крила темно-коричневі з жовтими і червоними лусочками, поперечні смуги ледь темніші фону крила. Клиноподібна округла пляма всередині світліша з чорною облямівкою. Ниркоподібна пляма всередині світліша з чорною облямівкою, що майже зливається із затемненням костального краю, з плями до підкрайової смуги відходить чорний штрих. Від підкрайової смуги спрямовані чорні штрихи. Задні крила білі з темними жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,52–0,55 мм, з 38–40 зародків лише 14–15 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–14-лопатева. Личинка завдовжки 37–50 мм, зеленувато-сіра, шкіра нерівномірно гранульована. Спинна смуга жовтувато-зелена, спинно-бічні смуги малопомітні, дихальцеві – сірі, щитки на тілі білі. Голова чорна, поблизу очей світліша. Лялечка завдовжки 19–25 мм, темно-коричнева, кремастер із двома ледь зігнутими відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (IV–VI, VII–X), метелики іноді літають в листопад чи взимку під час відлиги. Зимують також гусінь та лялечки. Поліфаг. Самки відкладають яйця по одному або купками по 2–15 штук на ґрунт або прилегле до землі листя різних із родин айстрових, лободових тощо. Метелики можуть мігрувати на значні відстані.

Економічне значення. В Україні зазвичай зустрічається рідше, ніж озима та оклична совки. Шкодить овочевим та іншим культурам переважно на зрошуваних землях.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Поспелов, 1962; Мержеевская, 1967; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Хотько, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Хотько и др., 2001.

365. *Agrotis bigramma* (Esper, [1790])

Син.: *crassa* Hübner, [1803]

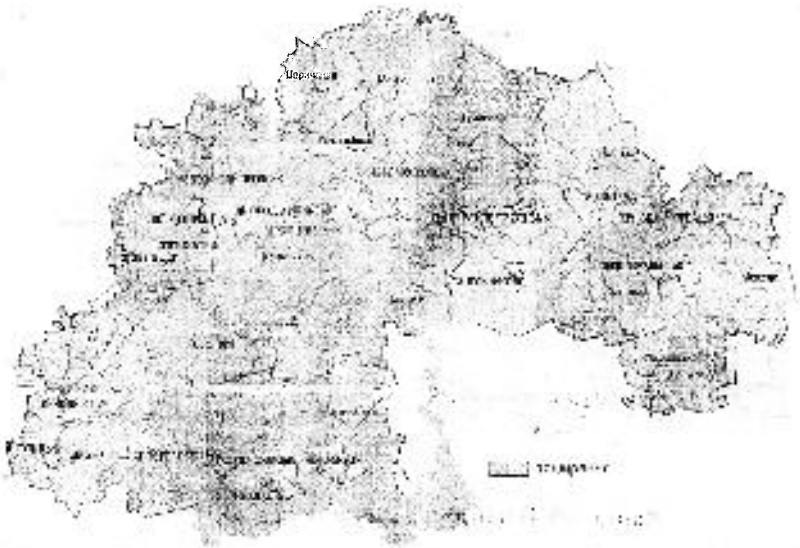
Совка білосмугаста

Совка белополосая

Таксономія. Один із 13 видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Західного Сибіру та Центральної Азії, Північна Африка), в Україні скрізь, крім Карпат.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 365) переважно в степових екосистемах.

Карта 365. Поширення совки білосмугастої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–50 мм, передні крила коричнювато-сірі з домішкою жовтих лусочок. Клиноподібна пляма сіра з чорною облямівкою. Кругла пляма ледь темніша, ніж фон крила, з чорною облямівкою. Ниркоподібна пляма всередині сіра з білою та чорною облямівками. Задні крила білі, жилки та зовнішній край затемнені. Забарвлення самки більш темне.

Преімагінальні стадії. Яйце брудне жовтувато-біле, діаметром 0,75–0,85 мм, мікропілярна розетка 18–19-лопатева. Гусінь сірувато-коричнева, спинна та спинно-бічні лінії жовтувато-білі. Голова бежева з чорно-коричневим рисунком. Передньогрудний щит коричневий з білуватою лінією посередині. Лялечка червоно-коричнева, трапецієподібний кремастер із двома прямими відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX), поодинокі метелики іноді літають у червні. Зимуює гусінь. Поліфаг, кормові рослини гусені: молочаї (*Euphorbia*), дивина (*Verbascum*), поїдає коріння та листя.

Економічне значення. Може шкодити люцерні (*Medicago*), еспарцету (*Oxytrichis*), цукровому буряку, винограду тощо.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Alberti, Soffner, 1962; Мержеевская, 1971; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

РІД *AXYLIA* Hübner, [1821]

366. *Axylia putris* (Linnaeus, 1761)

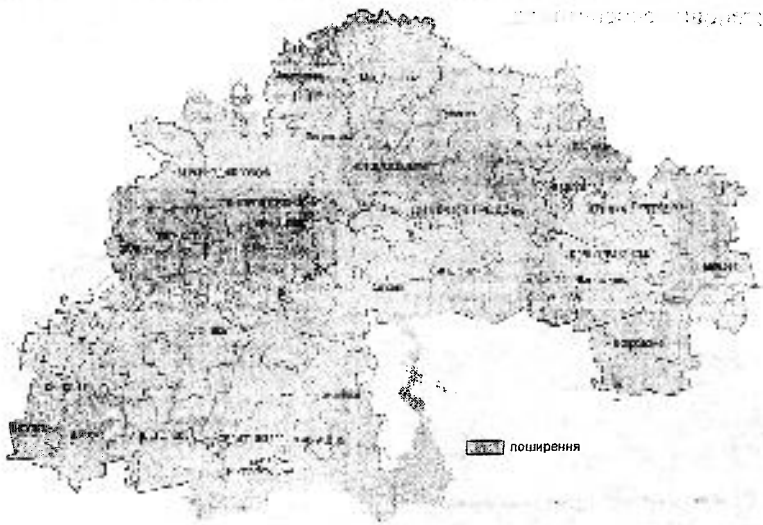
Совка темнокрайня

Совка темнокрайня, совка темнокрайня земляная

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі; Південно-Східна Азія, Індонезія, Пакистан, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 366) переважно у заплавних і лучних фітоценозах.

Карта 366. Поширення совки темнокрайньої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–40 мм, передні крила вохристо-жовті з темно-коричневим костальним краєм, поперечні смуги коричневі, малопомітні. Кругла пляма коричнева, ниркоподібна – видовжена, від неї до зовнішнього краю відходить темний штрих. Задні крила вохристо-сірі з трохи затемненими жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувате, діаметром 0,6–0,65 мм, з 38 реберць лише 15 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–15-лопатева. Гусінь завдовжки 23–32 мм, сірувато-зеленувата з фіалковим відтінком, 8-й сегмент розширений. Спинна смуга на грудних сегментах вузька, жовта, на черевці має вигляд жовтих крапок, спинно-бічні смуги утворені рядом білих крапок. Дихальцеві смуги вузькі, чорні, піддихальцеві – на 8-му сегменті жовті, на решті сегментів із дрібних бурих штрихів утворені видовжені плями. Голова коричнева. Лялечка завдовжки до 14,3 мм, світло-коричнева, кремастер із двома загостреними відростками.

Біологічні особливості. Два покоління (IV–VI, VII–VIII). Гусінь живиться на подорожниках (*Plantago*), шавлі (*Rumex*), зірочниках (*Stellaria*), лутигах (*Atriplex*), деяких злакових. Зимує гусінь у ґрунті.

Економічне значення. Може шкодити цукровому буряку, тютюну.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеєвская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1979; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

РІД *OCHROPLEURA* Hübner, [1821]

367. *Ochropleura plecta* (Linnaeus, 1761)

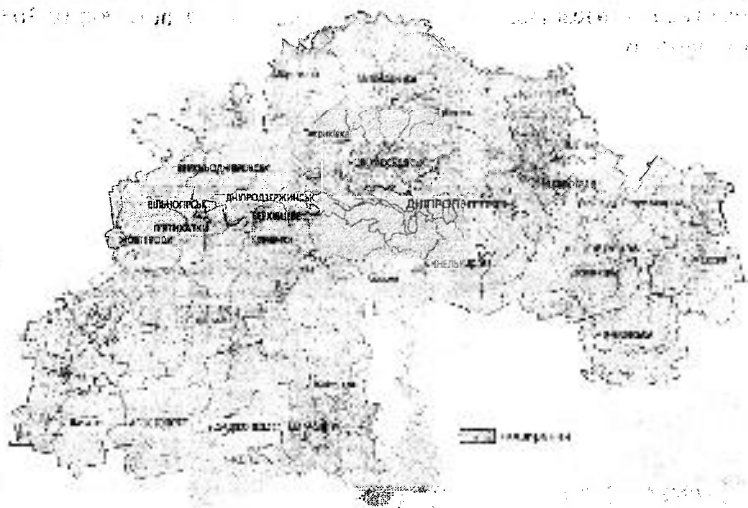
Совка білокрайня

Совка белокрайняя

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Голарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі; Північна Африка, Північна Америка), в Україні скрізь.

Місцезаребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 367) переважно в лучних і заплавних фітоценозах.

Карта 367. Поширення совки білокрайньої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 28–34 мм, передні – червонувато-коричневі, остальний край, кругла та ниркоподібна плями світлі кремово-білі. Кругла пляма всередині світла з темною крапкою, ниркоподібна пляма всередині з темною рисою, обидві мають темно-коричневу облямівку. Від основи крила вздовж серединної жилки проходить чорний штрих. Задні крила жовтувато-білі з темнішим зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,56–0,58 мм, з 23–25 реберець лише 13–14 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–13-гопатева. Гусінь завдовжки 23–35 мм, червоно-коричнювато-сіра з розширеним 8-м сегментом. Спинна та спинно-бічні смуги мають вигляд рядів білуватих крапок, бічні смуги жовтуваті з червоним відтінком. Голова коричнево-сіра з коричневим рисунком. Лялечка темно-каштанова, завдовжки до 13,8 мм, кремастер із двома ліроподібними відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VI, VII–IX). Поліфаг, гусінь живиться у подорожниках (*Plantago*), шавлі (*Rumex*), підмаренниках (*Galium*), лопухах (*Arctium*), лутигах (*Atriplex*) тощо. Зимують гусінь та лялечки у ґрунті.

Економічне значення. Може шкодити хмелю (*Humulus lupulus*), селері (*Apium*), лату (*Lactuca*), цикорію (*Cichorium*), цукровому буряку (*Beta*), шавлю (*Rumex*) тощо.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко і др., 2001; Полтавский и др., 2010.

РІД *DIARZIA* Hübner, [1821]**368. *Diarsia rubi* (Vieweg, 1790)**

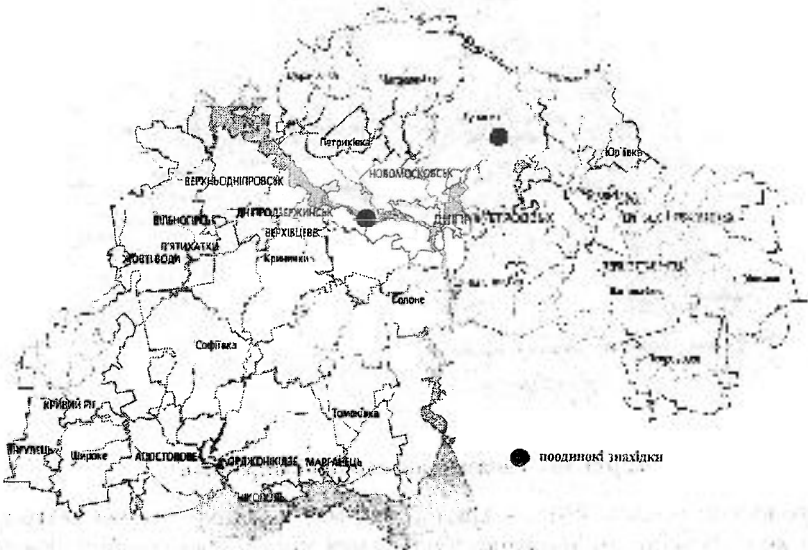
Совка земляна подорожникова

Совка земляная подорожниковая

Таксономія. Один із п'яти видів роду у фауні України та один вид у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Алтаю та Бурятії, крім Крайніх Півдня та Півночі), в Україні локально в Карпатах, Поліссі, Лісостепу та Степу, відсутній в Криму.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 368) переважно в заплавах фітоценозах.

Карта 368. Поширення совки земляної подорожникової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 30–34 мм, передні крила червонувато-коричневі з сірим відтінком, поперечні смуги коричневі. Кругла та ниркоподібна плями всередині сірі зі світлою та темною облямівками, комірка між плямами темно-коричнева. Клиноподібна пляма має вигляд чорної крапки чи короткої риски. Задні крила світло-сірі з темнішими жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром до 0,7 мм, з 27–28 реберць лише 14–16 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 14-лопатева. Гусінь завдовжки 25–34 мм, коричнево-сіра, спинна та спинно-бічні лінії світлі з темною облямівкою, бічна смуга широка жовто-бура. Голова з чорно-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки до 13,5 мм, кремастер із двома зігнутими відростками та шістьма щетинками.

Біологічні особливості. Два покоління (VI–VII, VIII–X). Поліфаг, гусінь живиться на подорожниках (*Plantago*), щавлі (*Rumex*), кульбабах (*Taraxacum*), вербах (*Salix*), малині (*Rubus idaeus*) тощо. Зимує гусінь у ґрунті.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеєвская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

РІД *CERASTIS* Ochsenheimer, 1816

369. *Cerastis rubricosa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

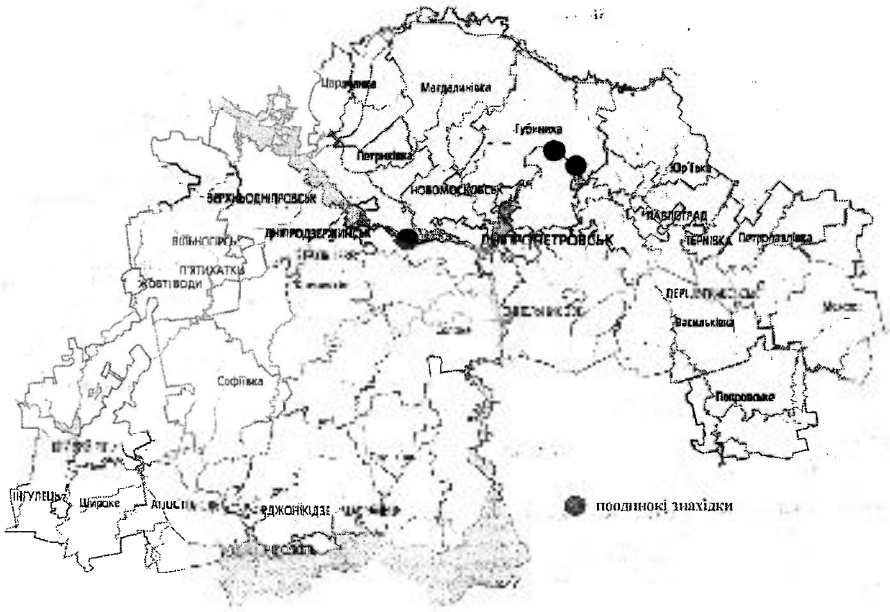
Совка весняна червонувата

Ночница весенняя красноватая

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі); в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 369) переважно вологих, навколководних і лучних фітоценозах.

Карта 369. Поширення совки весняної червонуватої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 32–38 мм, передні крила сірі чи червоно-оричнєві, костальний край з темними крапками. Поперечні смуги та плями нечіткі. задні крила коричнювато-сірі з білою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце біле, діаметром 0,72–0,75 мм, з 29–30 реберець, більше 15 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 18-лопатева. Гусінь авдовжки 35–40 мм, червонувато-бура з фіалковим відтінком, спинна та спинно-бічні лінії жовтуваті, в проміжках між ними розвинуті чорні трикутні плями. Бічні смуги білуваті. Голова коричнева з чорними смугами. Лялечка червоно-коричнева, ремастер має півкругле заглиблення на черевному боці, закінчується двома гнучими відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Зимуює лялечка. Поліфаг, кормові рослини гусені: суниці (*Fragaria*), підмаренники (*Galium*), латуки (*Lactuca*), одорожники (*Plantago*), шавлі (*Rumex*), верби (*Salix*), жовтозілля (*Senecio*), кульбаби (*Taraxacum*), чорниці (*Vaccinium myrtillus*).

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Золотаренко, 1970; Мержеевская, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

370. *Cerastis leucographa* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

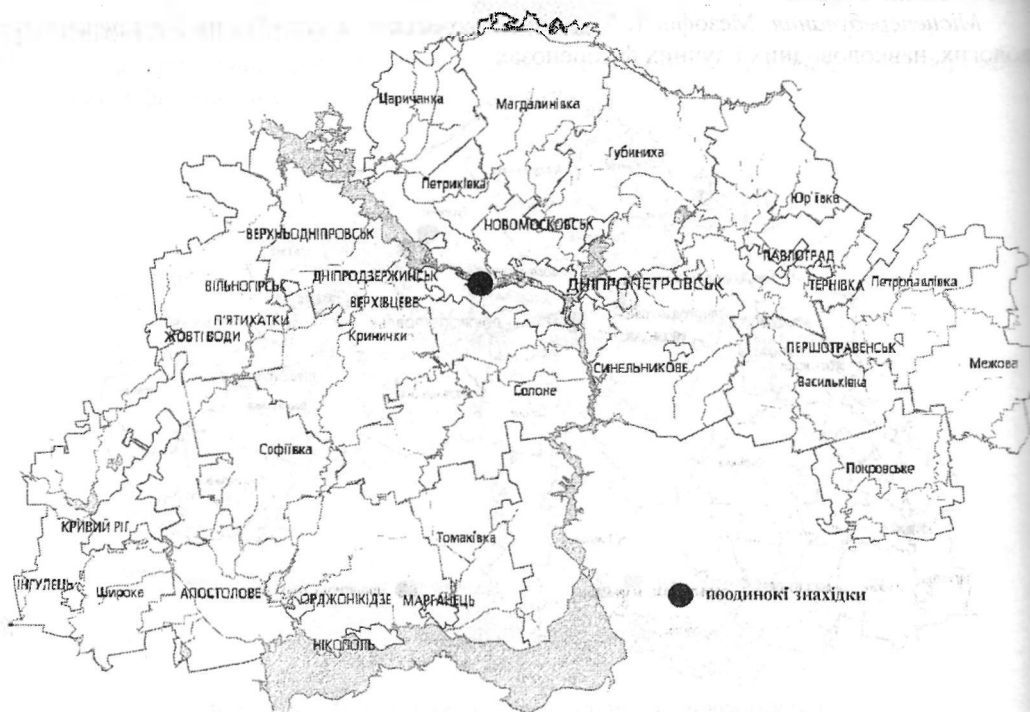
Совка весняна сіро-бура

Совка весення серо-бурая

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі); в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 370) знайдено в лучних фітоценозах у Дніпровсько-Орільському природному заповіднику.

Карта 370. Поширення совки весняної сіро-бурої

Морфологічні ознаки. Вусики самця двогребінчасті. Розмах крил 34–39 мм, передні крила червоно-коричневі, поперечні лінії сірі, нечіткі. Кругла та ниркоподібна плями всередині темно-сірі з жовтуватою та коричневою облямівками, проміжок між плямами затемнений. Клиноподібна пляма помітна лише в дистальній частині. Задні крила коричнювато-сірі, торочка червонувата.

Преімагінальні стадії. Яйце солом'яно-жовте, з коричневими паском і серединною крапкою. Гусінь завдовжки до 40 мм, жовтувато-зелена, голова від зеленого до сіро-коричневого забарвлення. Спинна та спинно-бічні лінії білувато-жовті, нечіткі. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома майже прямими відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (III–V). Зимує лялечка. Поліфаг, кормові рослини гусені: подорожники (*Plantago*), верби (*Salix*), чорниці (*Vaccinium myrtillus*).

Література: Кожанчиков, 1937; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *RHYACIA* Hufnagel, [1821]

371. *Rhyacia simulans* (Hufnagel, 1766)

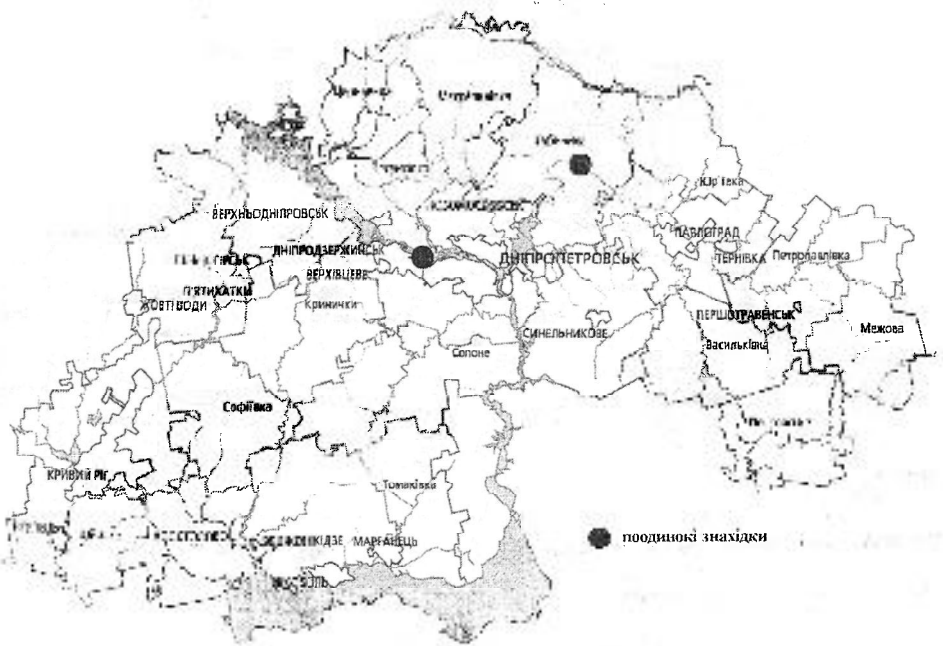
Совка симулянт, совка облудниця

Совка притворищица

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України та один із двох видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Євросибірський (від Західної Європи до Східного Сибіру та Якутії, Мала Азія, Північна Африка), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 371) переважно у степових екосистемах.

Карта 371. Поширення совки симулянта

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–45 мм, передні крила світлі, від червоно-коричневого до чорнувато-коричневого забарвлення, поперечні лінії подвійні, зубчасті, зливаються в дорсальному напрямку. Кругла та ниркоподібна плями всередині сірі з білуватою та коричневою облямівками. Задні крила жовтувато-сірі з темнішими жилками. Відрізняється від наступного виду будовою генітального апарату самки.

Преімагінальні стадії. Гусінь від сірувато-коричневого до темно-коричневого кольору, спинна лінія світла з темною облямівкою. Вздовж спини ряд темних плям, їх форма нагадує літеру V. Бічні смуги білуваті. Голова коричнева з чорним рисунком.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–X), можливо, має літню діапаузу. Зимує гусінь. Живиться різними злаковими: тонконогами (*Poa*), пажитницями (*Lolium*), також щавлем (*Rumex*), кульбабою (*Taraxacum*) та іншими трав'янистими рослинами. Другорядний шкідник.

Економічне значення. Може шкодити цукровому буряку (*Beta*), злакам тощо.

Література: Кожанчиков, 1937; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

372. *Rhyacia arenacea* (Hampson, 1907)

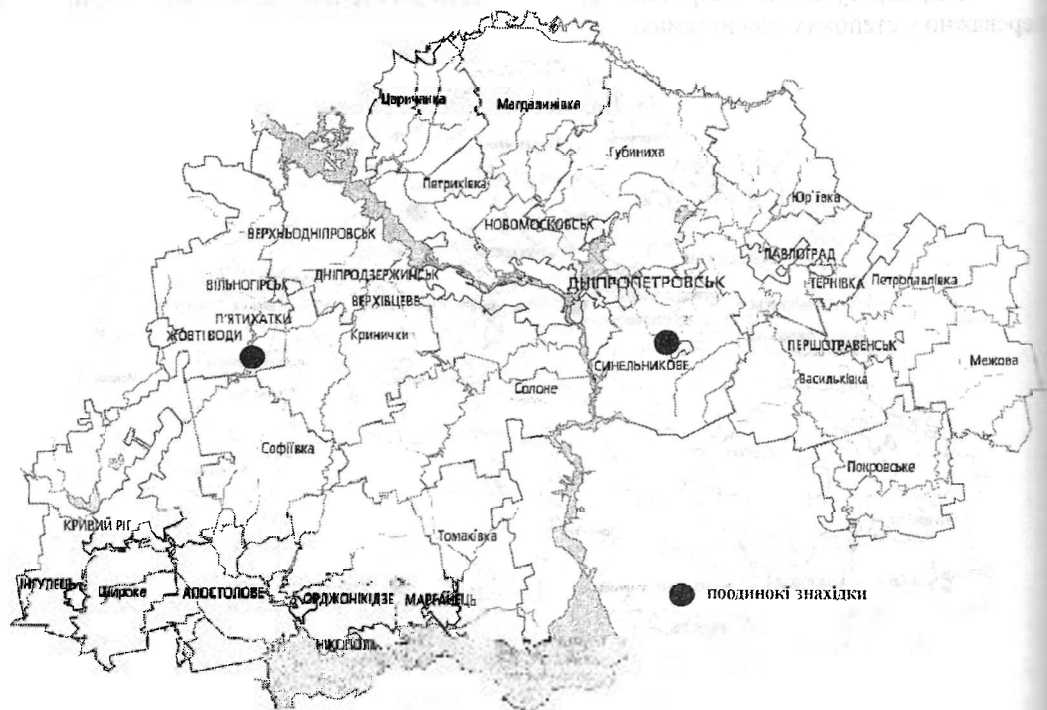
Совка піщана

Совка песочная

Таксономія. Один із трьох видів роду у фауні України та один із двох видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Ірано-туранський (від Балкан та України до Алтаю та Центральної Азії, Індія, Пакистан), в Україні локально скрізь, крім Карпат і Полісся.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 372) переважно у степових екосистемах.

Карта 372. Поширення совки піщаної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 39–49 мм, передні крила від сірувато-пісочного до чорнувато-сірого забарвлення, поперечні лінії подвійні, зубчасті, паралельні. Кругла та ниркоподібна плями всередині світло-сірі з білуватою та коричневою облямівками. Задні крила жовтувато-сірі з темнішими жилками.

Преімагінальні стадії. Не відомі.

Біологічні особливості. Маловивчена. Одне покоління (V–X), вірогідно, має літню діапаузу. Кормові рослини не відомі.

Література: Obraztsov, 1936; Ключко, 19886, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

ПІД *CHERSOTIS* Boisduval, 1840

373. *Chersotis rectangula* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

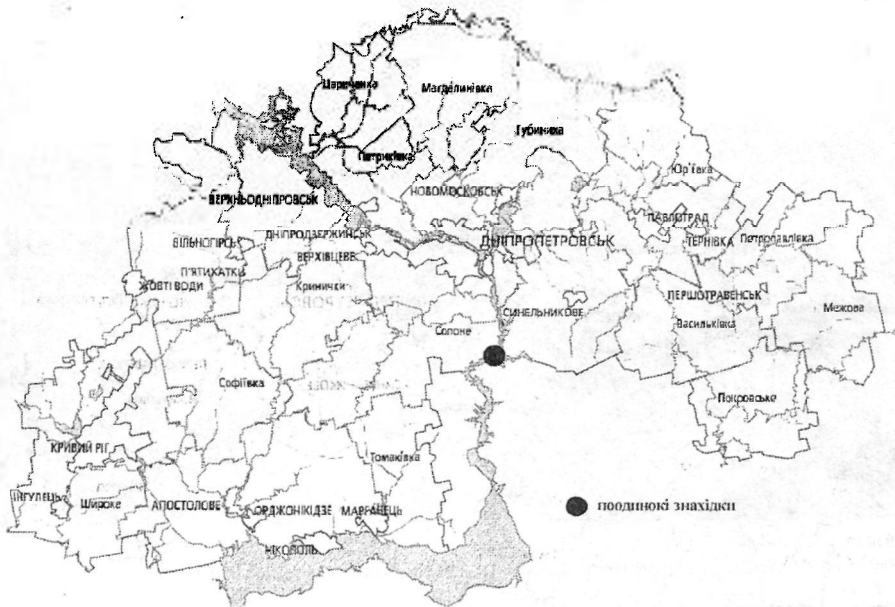
Совка прямокутна

Совка прямоугольная пятнистая

Таксономія. Один із восьми видів роду у фауні України та один вид у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Південної та Центральної Європи до Кавказу, Закавказзя, Мала та Центральна Азія), в Україні локально та зрідка.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 373) переважно в лучних фітоценозах, інколи у вологих тальвегах старих балок.

Карта 373. Поширення совки прямокутної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–37 мм, передні крила сірувато-коричневі, поперечні лінії чорні. Кругла та ниркоподібна плями всередині того ж кольору, що й фон крила, облямівка темна, не суцільна, комірка між обома плямами чорна. Клиноподібна пляма чорна. Задні крила коричнювато-сірі, світліші до основи.

Преімагінальні стадії. Яйце вохристо-жовте, діаметром 0,5–0,55 мм, з 47–50 реберець лише 22 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12-лопатева. Гусінь жовтувато-сіра, спинна лінія білувата, спинно-бічні лінії жовтуваті, бічні лінії коричневі. Голова жовто-коричнева з чорним рисунком. Передньогрудний щит темно-коричневий з трьома світлими поздовжніми штрихами. Лялечка червоно-коричнева, темастер із двома зігнутими короткими шипами.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX), зимує гусінь. Кормові рослини гусені: буркуни (*Melilotus*), конюшини (*Trifolium*), горошки (*Vicia*), люцерна (*Medicago*), зірки (*Lychnis*).

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

РІД *NOCTUA* (Linnaeus, 1758)

374. *Noctua pronuba* (Linnaeus, 1758)

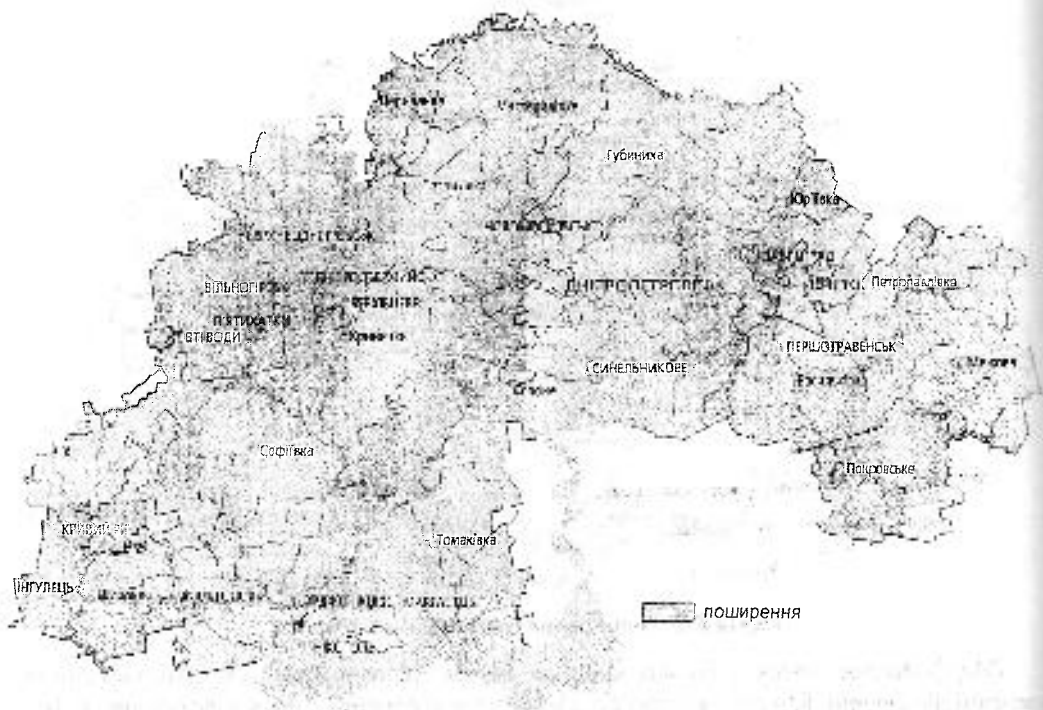
Совка стрічкова велика

Совка ленточная большая

Таксономія. Один із восьми видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Уралу та Центральної Азії, Північно-Західна Індія, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 374) у вологих відкритих біотопах (рис. 4.23), переважно в заплавах малих степових річок, зелених зонах міст, на галявинах штучних лісових насаджень.

Карта 374. Поширення совки стрічкової великої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 29–37 мм, передні крила від сірувато-коричневого до цеглисто- або жовто-коричневого забарвлення. Підкрайова смуга починається чорною плямою на костальному краї поблизу вершинного кута. Кругла пляма світла всередині, облямівка коричнева, не суцільна. Ниркоподібна пляма всередині темна, облямована світлою та темною лініями. Задні крила жовті, крайова смуга чорна, широка. Торочка жовта.

Преімагінальні стадії. Яйце в нижній частині світло-жовте, у верхній – світло-коричневе, діаметром 0,53–0,54 мм, з 32–34 реберець лише 14–18 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–14-лопатева. Гусінь завдовжки 34–55 мм, сіро-коричнева чи зеленувато-бура, спинна лінія жовтувата, спинно-бічні лінії облямовані зверху чорними косими штрихами. Голова коричнева з чорним рисунком. Лялечка червоно-коричнева, завдовжки 17–23 мм, кремастер великий з двома відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VII–IX–X), метелики паруються та відкладають яйця після літньої діапаузи. Зимуює гусінь середнього та старшого віків. **Поліфаг.** Кормові рослини гусені: лутиги (*Atriplex*), кульбаби (*Taraxacum*), шавлі (*Rumex*), тонконоги (*Poa*) тощо.

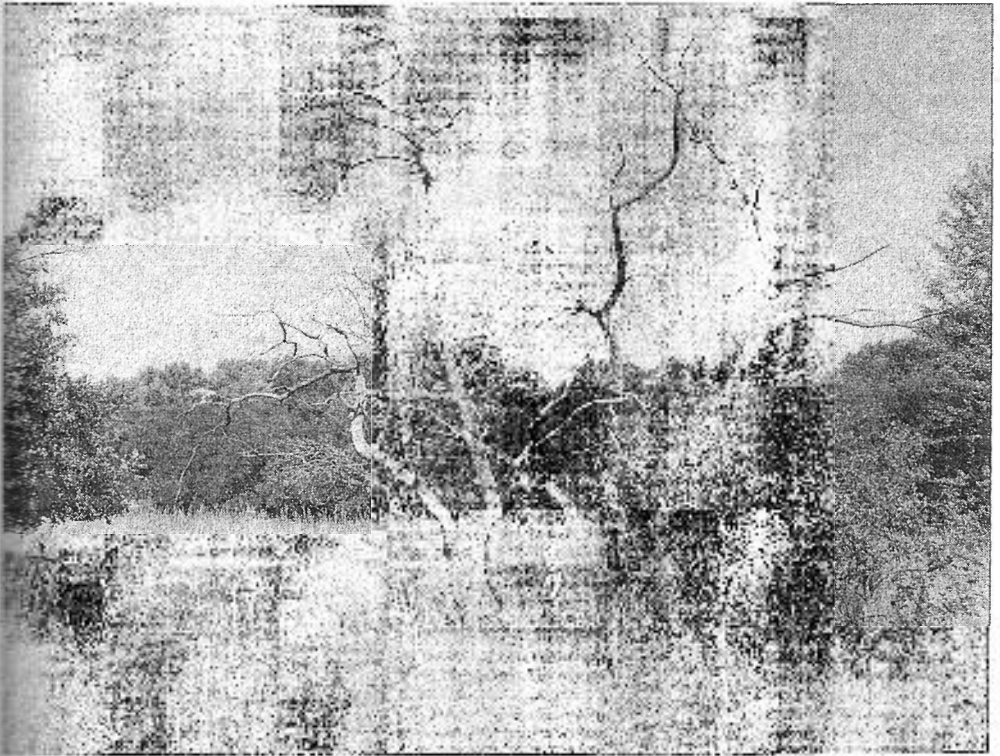

Рис. 4.23. Типовий біотоп совки стрічкової великої

Економічне значення. Може шкодити цукровому буряку (*Beta*), овочевим, зерновим, квітковим культурам, бавовнику, хмелю, кормовим травам тощо.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Рябов, 1956; Мержеевская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

376. *Noctua orbona* (Hufnagel, 1766)

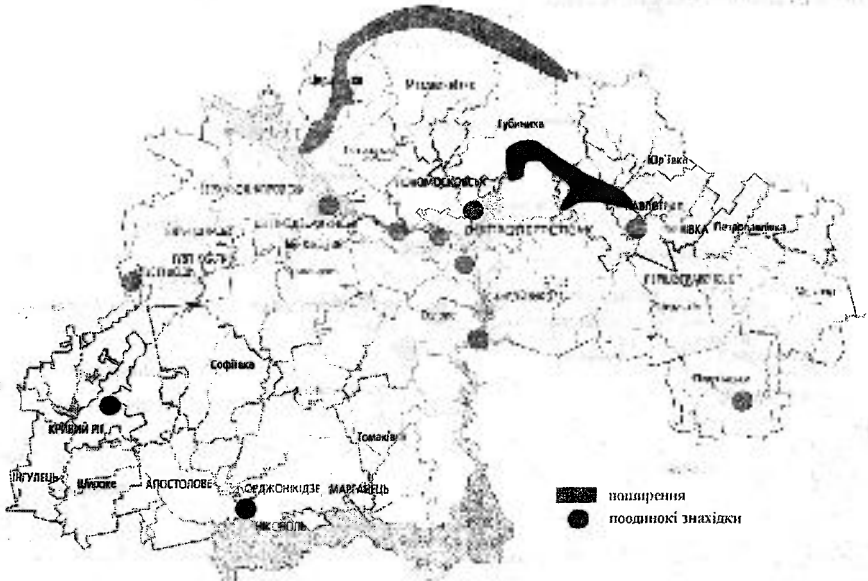
Совка стрічкова мала

Совка ленточная малая

Таксономія. Один із восьми видів роду у фауні України та один із семи видів у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Уралу та Центральної Азії, Мала Азія, Північна Африка), в Україні скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 376) переважно в заплавах екосистемах, інколи у вологих тальвегах балок.

Карта 376. Поширення совки стрічкової малої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–45 мм, передні крила коричнево-сірі, поперечні смуги коричневі, підкрайова смуга починається на костальному краї чітко окресленою чорною плямою. Кругла та ниркоподібна плями темніші за основний фон, облямовані світлою лінією. Задні крила жовті, при основі сірі, з чорною смугою вздовж зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,5–0,53 мм, з 27–28 реберць лише 9–10 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 11–12-лопатева. Гусінь від коричнево-сірого до вохристо-жовтого кольору, завдовжки 28–40 мм, спинна та спинно-бічні лінії білуваті, між ними на кожному сегменті видовжені чорнуваті плями. Піддихальцеві смуги жовтуваті. Голова тьмяно-жовта з темно-коричневим рисунком. Лялечка коричнева, кремастер із двома ліроподібними відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII–X), метелики мають літню діпаузу. Зимуює гусінь. Поліфаг, кормові рослини гусені: підмаренники (*Galium*), кропиви (*Urtica*), глухі кропиви (*Lamium*), щавлі (*Rumex*), конюшини (*Trifolium*) тощо.

Економічне значення. Може пошкоджувати салат, декоративні рослини.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

378. *Noctua comes* Hübner, [1813] *розширеної, білої, середньої**совка стрічкова середня*

совка стрічкова

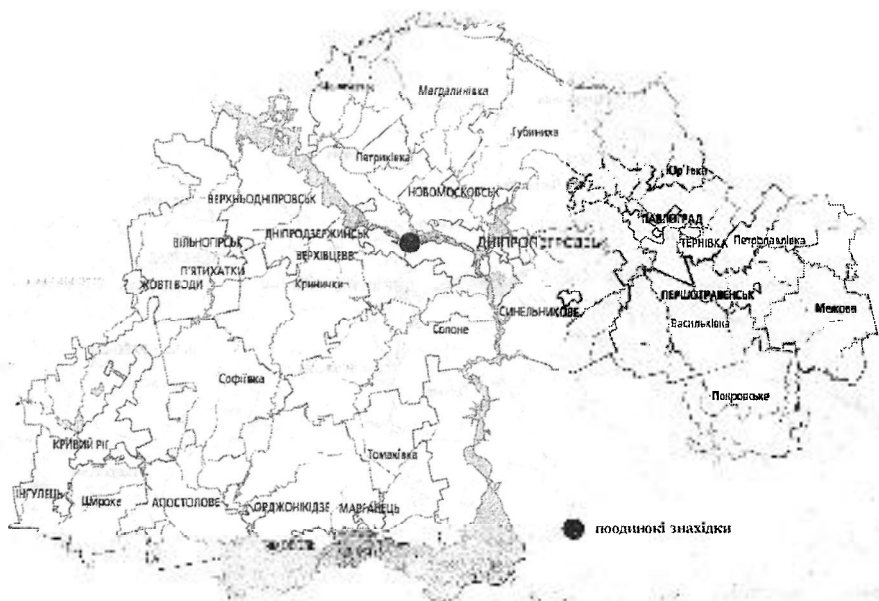
совка ленточная средняя

совка ленточная

Таксономія. Один із восьми видів роду у фауні України та один із семи видів дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Кавказу та Закавказзя, Мала та Середня Азія, Північна Африка), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 378) знайдено її в межах із Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Карта 378. Поширення совки стрічкової середньої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 35–50 мм, передні крила мінливого забарвлення від жовто-сірого до темно-коричневого, на костальному краї біля підкрайової смуги відсутня чорна пляма. Кругла та ниркоподібна плями всередині коричневі чи коричнево-сірі зі світлою облямівкою. Від близьких видів добре відрізняються генітальними структурами.

Преімагінальні стадії. Яйце білувате, діаметром 0,7–0,75 мм, з 30–33 реберць лише 8–11 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 10–12-лопатева. Гусінь коричнево-сіра, спинна лінія білувата, вздовж спинно-бічної – ряд клиноподібних чорно-коричневих плям, бічні смуги широкі, світлі з чорною облямівкою. Голова коричнева з чорним рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома короткими відростками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX), метелики мають літню діапаузу. Зимують гусінь. Поліфаг, кормові рослини гусені: типчаки (*Festuca*), мітлиці (*Agrostis*), щавлі (*Rumex*), первоцвіти (*Primula*), латуки (*Lactuca*), фіалки (*Viola*) тощо.

Економічне значення. Може пошкоджувати листя виноградної лози, молоді дерева та чагарники.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

380. *Noctua janthina* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

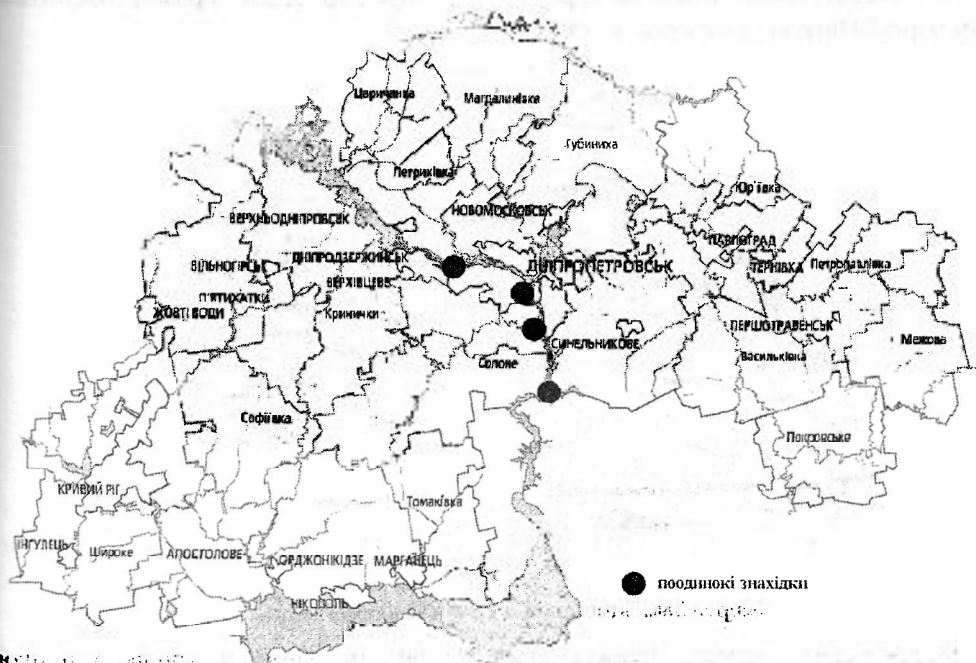
Совка земляна темно-бура

Совка земляная темно-бурая

Таксономія. Один із восьми видів роду у фауні України та один із семи видів Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Кавказу та Закавказзя, Мала Індія, Іран, Ірак), в Україні локально скрізь, ареал потребує уточнення.

Місцезалежність. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 380) переважно в степових екосистемах.

Карта 380. Поширення совки земляної темно-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил самців 36–39 мм, самиць 38–44 мм. Передні крила коричневі з фіолетовим відтінком, кругла та ниркоподібна плями з білою облямівкою. Зісподу термінальна область передніх крил не має оранжевого забарвлення. Задні крила жовті з широкою чорною облямівкою вздовж зовнішнього краю. Схожий на близький вид *N. janthe* Vkh., відрізняється зовнішнім виглядом та генітальними структурами (Fibiger, 1993).

Преімагінальні стадії. Гусінь сірувато-коричнева, спинна лінія світла, облямована рядом спинних та бічних клиноподібних плям, на останньому теріті чорна шиноподібна пляма з білою облямівкою. Голова коричнева з чорною плямою. Лялечка коричнева, кремастер із двома відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VII–IX), метелики мають літню паузу. Поліфаг. Гусінь живиться на первоцвітах (*Primula*), арумі (*Arum*), шипшині (*Rosa*) та інших травах і чагарниках. Зимуює гусінь.

Література: Кожанчиков, 1937; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

ПІД *SPAELOTIS* Boisduval, 1840

381. *Spaelotis ravid* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка земляна темна

Совка земляная темная

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та один в Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, північної Індії); в Україні майже скрізь.

Місцезеребування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 381) скрізь, переважно в степових екосистемах.

Карта 381. Поширення совки земляної темної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 41–50 мм, передні крила мінливого забарвлення від сірого до сіро-коричневого з червонуватим відтінком, поперечні лінії чорнуваті зі світлими проміжками. Від основи до внутрішньої медіальної смуги відходить чорний штрих. Кругла та ниркоподібна пляма сірі всередині, з білуватими та чорною облямівками, комірка між плямами чорна чи коричнева. Задні крила білувато-сірі, жилки та зовнішній край затемнені.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром до 0,7 мм. Гусінь завдовжки 40–45 мм, коричнювато-сіра, спинна лінія світла, спинно-бічні утворюють ряд стрілоподібних плям, чорних із жовтуватою облямівкою. Голова коричнево-сіра з білим рисунком. Передньогрудний щит із трьома світлими поздовжніми лініями. Лялечка темно-коричнева.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI, VIII–IX), метелики мають літню діапauзу. Зимують гусінь в яйцевій оболонці. Поліфаг, гусінь живиться спочатку на гірчачах (*Polygonum*), жовтих осотах (*Sonchus*), суріпиці (*Barbarea*) та інших бур'янах, потім переходить на культурні рослини.

Економічне значення. Шкодить овочевим, баштанним та зерновим культурам соняшнику, кормовим травам.

Література: Кожанчиков, 1937; Золотаренко, 1970; Мержеєвская, 1971; Fomina, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Vesk, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

РІД *EUROIS* Hübner, [1821]

382. *Eurois occulta* (Linnaeus, 1758)

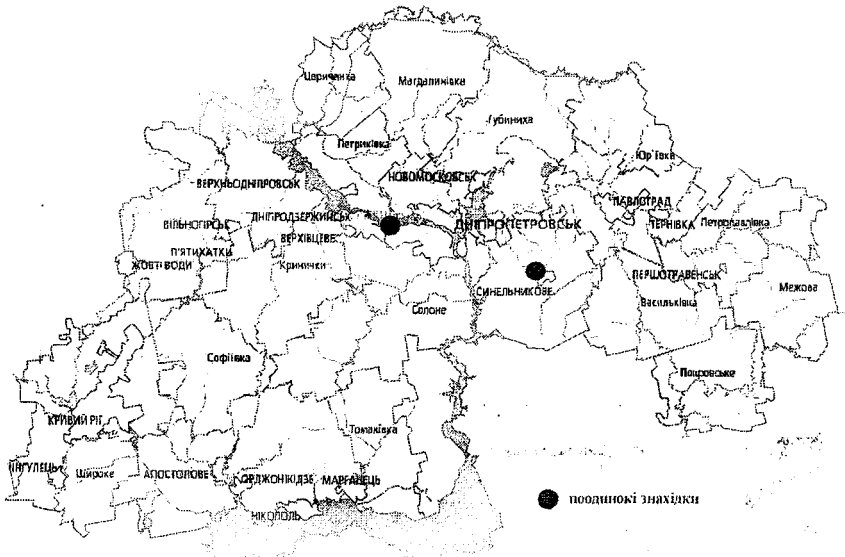
Совка земляна сіра

Совка земляная серая, большая серая совка

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Голарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Північна Америка); в Україні майже скрізь.

Місцєперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 382) знайдена у заплаві р. Самара.

Карта 382. Поширення совки земляної сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 52–64 мм, передні крила від темно-сірого до коричнево-сірого чи навіть чорного забарвлення, поперечні смуги бурі або чорні з сірими проміжками. Кругла пляма біла чи світло-сіра з чорною облямівкою. Ниркоподібна пляма світло-сіра з білуватою та чорною облямівкою. Задні крила темно-коричневі з білуватою торочкою.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-зелене, пізніше коричневе, діаметром 0,66 мм, трохи сплюснене, мікропілярна розетка 14–15 лопатева. Гусінь завдовжки 45–50 мм, від коричнево-сірого до коричневого кольору, спинна та спинно-бічні лінії білуваті, між ними поздовжній ряд чорних клиноподібних плям. Бічні смуги білуваті чи жовті. Голова коричнювато-сіра з темним рисунком. Лялечка завдовжки 23–25 мм, темно-коричнева, кремастер великий, з двома сплюсненими на кінці відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Поліфаг, кормові рослини гусені: чорниця (*Vaccinium myrtillus*), вереси (*Calluna*), зніти (*Epilobium*), малина (*Rubus idaeus*). Зимує гусінь, заляльковується в ґрунті в червні.

Економічне значення. Шкодить овочевим та плодово-ягідним культурам.

Література: Кожанчиков, 1937; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Мержеевская, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Полтавский и др., 2010.

РІД *GRAPHIPHORA* Ochsenheimer, 1816

383. *Graphiphora augur* (Fabricius, 1775)

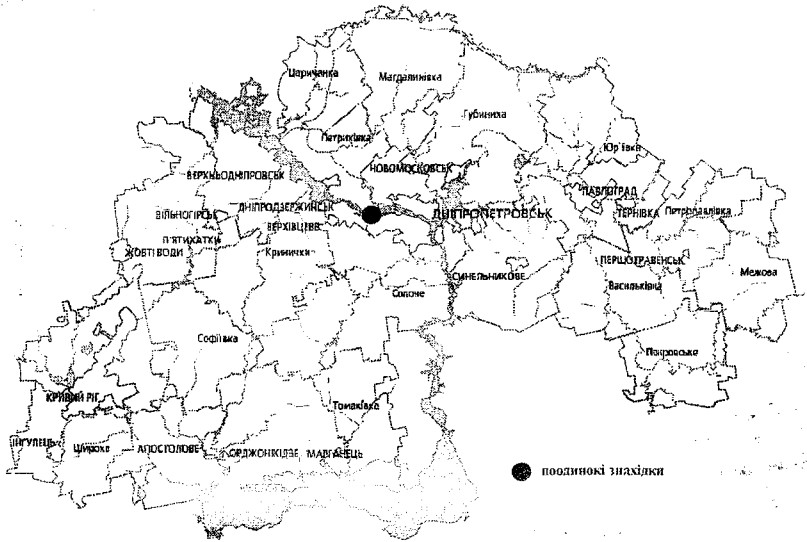
Совка авгур

Совка авгур, земляная совка авгур

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі). В Україні локально.

Місцеперебування. Гідрофіл. У Дніпропетровській області (карта 383) знайдені в заплавах лісах Дніпровсько-Орільського природного заповідника.

Карта 383. Поширення совки авгур

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–48 мм, передні крила від жовто-сірого до червоно-коричневого забарвлення, зовнішнє поле темніше, поперечні смуги бурі або чорні. Кругла та ниркоподібна плями всередині з чорною крапкою, облямовані чорною лінією. Клиноподібна пляма чорна, іноді відсутня. Задні крила сірувато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-зелене, діаметром 0,75–0,78 мм, ребера 32–34, з них 12–15 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–14-лопатева. Гусінь завдовжки 28–42 мм, сірувато-коричнева чи зеленувато-бура, спинна та спинно-бічні лінії мають вигляд рядів світло-жовтих крапок. Дихальцева смуга чорна, нерівно розширена біля дихалець. Останні жовті з чорною облямівкою. Голова сіро-коричнева з бурим рисунком. Лялечка каштанова, завдовжки 18–19,6 мм, кремастер конусоподібний з двома відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Поліфаг, кормові рослини гусені: берези (*Betula*), терен (*Prunus spinosa*), подорожники (*Plantago*), щавлі (*Rumex*), верби (*Salix*) тощо. Зимує гусінь та лялечки.

Економічне значення. Шкодить овочевим та плодово-ягідним культурам (смородина, малина, ожина), кукурудзі тощо.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

РІД *XESTIA* Hübner, [1818]

384. *Xestia c-nigrum* (Linnaeus, 1758)

Совка с-чорне

Совка с-черное

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із восьми у Дніпропетровській області.

Ареал. Голарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім півночі, Непал, Індостан, Південно-Східна Азія, Північна Африка, Північна Америка); в Україні звичайна скрізь.

Місцеперебування. Убіквіст. У Дніпропетровській області (карта 384) скрізь.

Карта 384. Поширення совки с-чорної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–48 мм, передні крила від синювато-сталевого до чорно-коричневого забарвлення, на передньому краї кремово-біла смуга, що посередині розширена у вигляді трикутника з чорною облямівкою знизу і нагадує літеру С, кругла пляма розташована в цьому місці. Ниркоподібна пляма облямована чорною лінією, як і клиноподібна. Задні крила жовтувато-сірі з темними жилками.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,6–0,62 мм, реберці 28–30, з них 13–15 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 15–18-лопатева. Гусінь завдовжки 28–45 мм, зеленувато- чи коричнювато-сіра, спинна лінія нечітка з облямівкою у вигляді чорних стрілоподібних плям, спинно-бічні лінії жовтувато-білі, піддихальцеві смуги брудно-жовті. Голова коричнювато-жовта з чорно-коричневим рисунком. Лялечка завдовжки 15–17 мм, коричнева, кремастер із двома горбочками по боках, на кінці два зігнуті відростки та чотири гачкуваті щетинки.

Біологічні особливості. Два покоління (V–VII, VIII–IX). Зимуює гусінь. Поліфаг. Кормові рослини гусені: зніти (*Epilobium*), дивина (*Verbascum*), зірочки (*Stellaria*), подорожники (*Plantago*), шавлі (*Rumex*) тощо. Заляльковується у поверхневому шарі ґрунту. Самка відкладає яйця на нижню поверхню листя, рідше на ґрунт.

Економічне значення. Шкодить овочевим, кормовим травам, зерновим, лікарським та плодово-ягідним культурам тощо. В Україні масові розмноження зареєстровано в 1929, 1970, 1978 роках.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Хотько, 1968; Золотаренко, 1970; Ключко, Нарзаева, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, Коваль, 1981; Ключко, 1988; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Веck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

385. *Xestia ditrapezium* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Совка двотрапецієва

Совка двухтрапецевая

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із восьми у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі в Україні локально скрізь).

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 385) переважно в заплавах лісах, у лучних фітоценозах.

Карта 385. Поширення совки двотрапецієвої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–47 мм, передні крила червонувато-коричневі, самки темніші, поперечні лінії чорні чи бурі. Кругла пляма світла всередині, відкрита до костального краю; ниркоподібна пляма всередині темна, обидві плями обведені чорною лінією. Клиноподібна пляма чорна. Підкрайова смуга починається на костальному краї вузькою чорною плямою. Задні крила жовтуваті сірі, затемнені вздовж зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром до 0,86 мм, реберця 42–44, з них 17–18 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 17–19-лопатева. Гусінь завдовжки 27–45 мм, коричнювато-сіра, спинна лінія жовтувато-біла, спинно-бічні лінії жовтувато-сірі, вздовж них стрілоподібні сіро-коричневі плями. Піддихальцева смуга широка, жовтувата з коричневими штрихами біля дихалець. Голова червоно-жовта з коричневим рисунком. Лялечка коричневувата, кремастер із двома ліроподібними відростками та чотирма гачкуватими щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VIII). Поліфаг, кормові рослини гусені: первоцвіти (*Primula*), глухі кропиви (*Lamium*), кульбаби (*Taraxacum*), шавлія (*Rumex*), зірочки (*Stellaria*), берези (*Betula*) тощо. Зимують гусінь.

Література: Кожанчиков, 1937; Мержеєвская, 1967, 1971; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1990; 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

386. *Xestia triangulum* (Hufnagel, 1766)

Син.: *rhomboidea* Esper, 1790

Совка трикутна

Совка треугольная, совка треугольник, совка чернопятнистая земляная

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із восьми у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Туви та Іркутської обл., Північної Азії); в Україні локально скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 386) переважно в заплавах і лісових екосистемах.

Карта 386. Поширення совки трикутної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–48 мм, передні крила сірувато-коричневі з рожевим чи вохристим відтінком. Поперечні лінії та плями такі ж, як у *X. ditrapezium*. Задні крила сірувато-коричневі, темніші, ніж у названого виду.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле з червонуватими плямою та паском, діаметром до 0,85 мм, реберець 28–30, з них 10–12 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 14–17-лопатева. Гусінь завдовжки 22–35 мм, сірувато-коричнева, спинна та спинно-бічні лінії тьмяно-жовті, вздовж них ряд темних плям, які на 7–8-му тергітах чорні та мають клиноподібну форму. Піддихальцева смуга жовтувата з рожевим відтінком. Голова кольору беж з чорно-коричневими плямами. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома гачкуватими відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (V–VIII). Поліфарг, кормові рослини гусені: первоцвіти (*Primula*), глухі кропиви (*Lamium*), зірочки (*Stellaria*), кропиви (*Urtica*), малина (*Rubus idaeus*) тощо.

Економічне значення. Шкодить овочевим культурам, первоцвітам.

Література: Кожанчиков, 1937; Мержеевская, 1967, 1971; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

387. *Xestia ashworthii candellarum* Staudinger, 1871

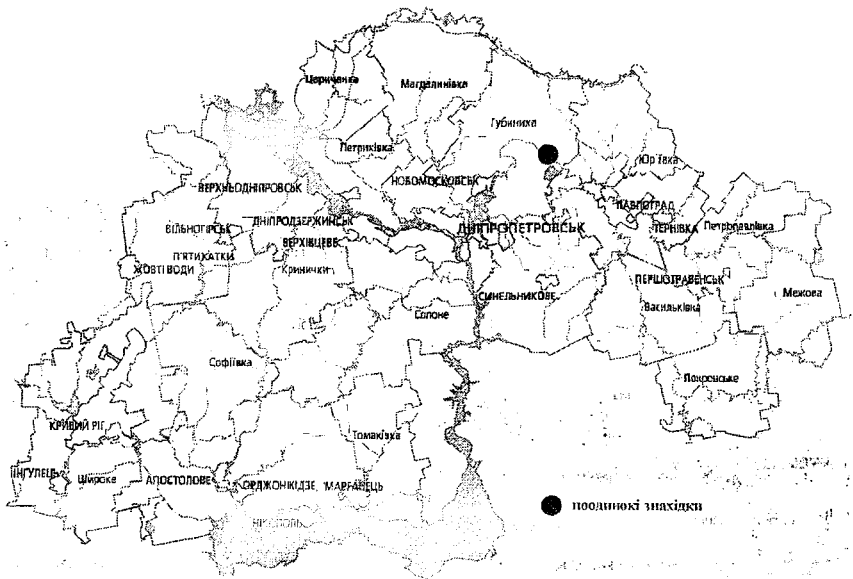
Совка земляна попелясто-сіра

Совка земляная пепельно-серая

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із восьми у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Іркутської та Читинської обл., Центральної та Малої Азії, Тибет), в Україні майже скрізь, локально підвид *ssp. candellarum* Stgr.

Місцезнаходження. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 387) знайдений у заплавах луках р. Самара.

Карта 387. Поширення совки земляної попелясто-сірої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–49 мм, передні крила синювато-сірі, поперечні лінії ледь намічені чорними штрихами на костальному краї та крапками на жилках. Кругла та ниркоподібна плями ледве помітні. Задні крила світло-сірі з темнішими жилками та зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром до 0,75–0,8 мм, реберних 28–30, з них 12–13 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–13-лопатева. Гусінь завдовжки 30–44 мм, коричнево-сіра, спинна смуга має вигляд ряду сірих крапок, облямівка спинно-бічних смуг утворює ряд оксамитово-чорних плям, найбільших на 7–8-му сегментах. Голова буро-жовта з червоним рисунком. Лялечка темно-каштанова, кремастер великий конусоподібний із двома гачкуватими відростками та шістьма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–VII). Поліфаг, кормові рослини гусені: подорожники (*Plantago*), щавлі (*Rumex*), жовтозілля (*Senecio*), кульбаба (*Taraxacum*), малина (*Rubus idaeus*) тощо. Зимуює гусінь. Залляковується в шовковинному коконі між листям.

Література: Кожанчиков, 1937; Döbner, 1955; Мержеевская, 1967, 1970; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Fibiger, 1995, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

388. *Xestia baja* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

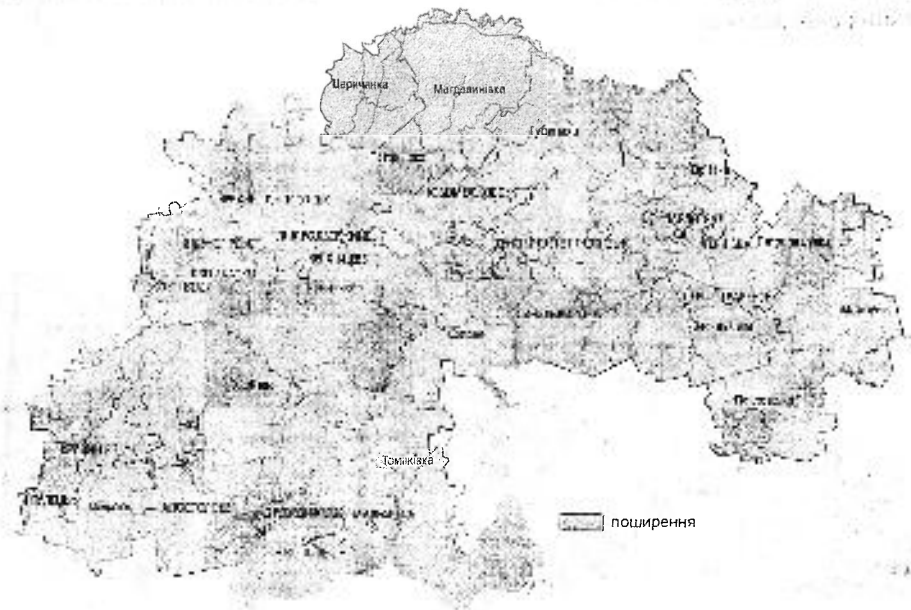
Совка двокрапкова

Совка земляная двуточечная, совка двухточечная

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із восьми у Дніпропетровській області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі; Північна Африка), в Україні майже скрізь.

Місцезребування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 388) переважно в заплавних екосистемах.

Карта 388. Поширення совки двокрапкової

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–44 мм, передні крила червонувато- чи сіро-коричневі з темнішим серединним полем, поперечні смуги коричневі. Підкрайова смуга починається вузькою чорною плямою на костальному краї. Кругла та ниркоподібна плями облямовані коричневою лінією. Клиноподібна пляма нечітка, чорна. Задні крила вохристо-сірі з темнішим зовнішнім краєм.

Преімагінальні стадії. Яйце біле чи світло-зелене, діаметром до 0,68 мм, реберець 30–34, з них 12–14 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–14-лопатева. Гусінь завдовжки 27–38 мм, коричнево-сіра, спинна та спинно-бічні смуги нечіткі, мають коричневу облямівку у вигляді клиноподібних плям на 7–8-му сегментах. Піддихальцева смуга світло-жовта. Голова темно-жовта із сіро-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремаштер на кінці з двома відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX). Поліфаг, кормові рослини гусені: терен (*Prunus spinosa*), щавлі (*Rumex*), малина (*Rubus idaeus*), берези (*Betula*), горобини (*Sorbus*), чорниці (*Vaccinium myrtillus*). Зимує гусінь.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Золотаренко, 1970; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

389. *Xestia stigmatica* (Hübner, [1813])

Син.: *rhomboidea* sensu auct., nec Esper, [1790]

Совка земляна темно-плямиста

Совка земляная черно-пятнистая

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із восьми у Дніпропетровській області.

Ареал. Середземноморський (від Західної Європи до Уралу та Казахстану, північ Ірану, Мала Азія); в Україні майже скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 389) переважно у заплавних екосистемах.

Карта 389. Поширення совки земляної темно-плямистої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 38–41 мм, передні крила червонувато- або оливково-коричневі, звичайно світліші в середньому полі зовні від ниркоподібної плями та вздовж зовнішньої медіальної лінії.

Преімагінальні стадії. Гусінь коричневатого-сіра, спинна та спинно-бічні смуги тьмяно-жовті з чорно-коричневими клиноподібними плямами на 7–8-му сегментах. Піддихальцева смуга білувата. Голова від світло-коричневого до сірого забарвлення з чорно-коричневим рисунком.

Біологічні особливості. Одне покоління (VII–IX). Поліфаг, кормові рослини гусені: глухі кропиви (*Lamium*), первоцвіти (*Primula*), подорожники (*Plantago*), зірчаники (*Stellaria*), кульбаби (*Taraxacum*). Зимують гусінь.

Література: Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

391. *Xestia cohaesa* (Herrich-Schäffer, [1849]) *Gilvix lineata* (Herrich-Schäffer, [1849])

Син.: *pulverea* (Hampson, 1903)

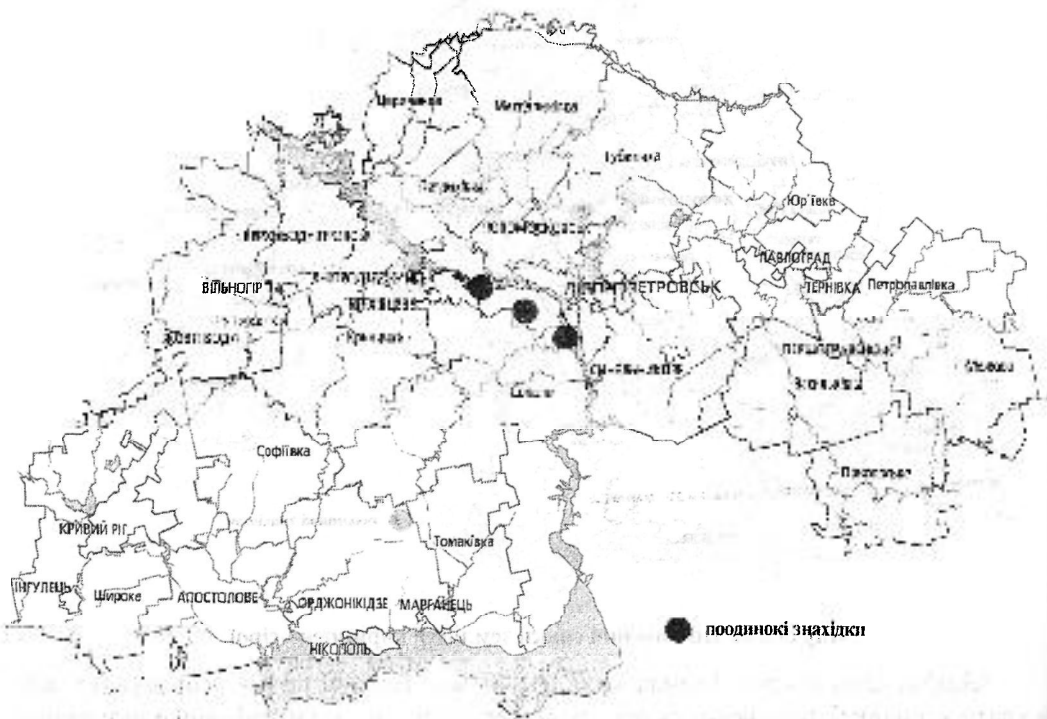
Совка кохеза, совка зв'язана

Совка кохеза, совка связанная

Таксономія. Один із 17 видів роду у фауні України та один із восьми у Дніпропетровській області. *X. cohaesa lineata* описаний з Керчі (Крим).

Ареал. Східносередземноморський (від Західної Європи до Кавказу та Закавказзя, Передня та Центральна Азія), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 391) переважно у степових екосистемах.

Карта 391. Поширення совки кохези

Морфологічні ознаки. Розмах крил 33–38 мм, передні крила у самця сірі, у самки червонувато-коричневі. Ниркоподібна та кругла плями збігаються кольором із основним фоном, обмежені зовні білуватою лінією. Підкрайова лінія більш помітна у самок. Задні крила самця білуваті з вузькою темною облямівкою біля зовнішнього краю, у самок сіруваті з темнішою та ширшою облямівкою. Від попереднього виду відрізняється також генітальними структурами.

Преімагінальні стадії. Гусінь рожево-бежево-коричнювата, спинна та спинно-бічні смуги тьмяно-жовті з чотирма парами чорно-коричневих клиновидних плям на 5–8-му сегментах тулуба. Голова темно-коричнева з рисунком кольору беж.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець VII–X). Поліфаг, кормові рослини гусені злаки (*Poaceae*).

Література: Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

РІД *EUGRAPHE* Hübner, [1821]

392. *Eugraphe sigma* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

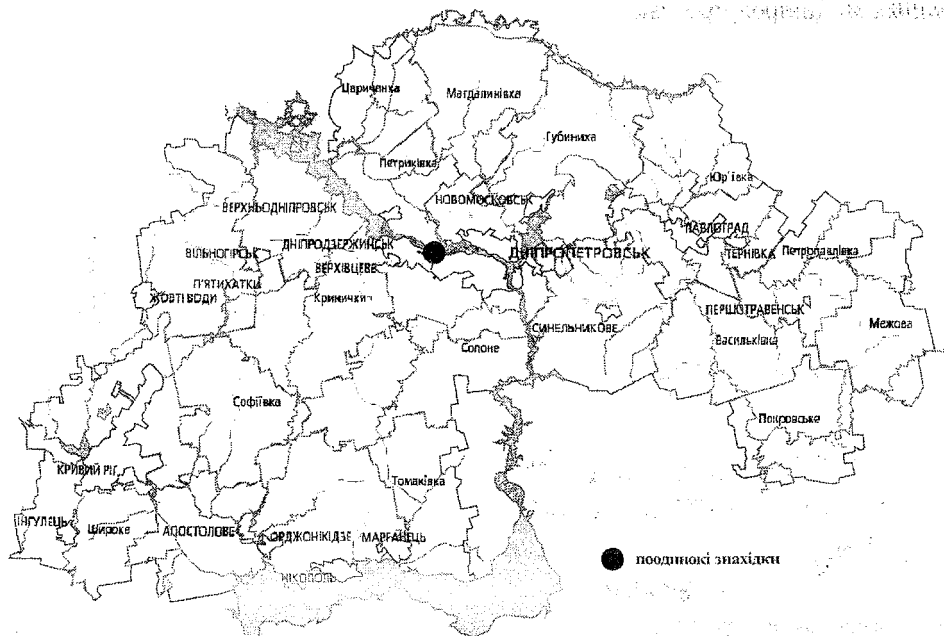
Совка земляна червоно-бура

Совка земляная красно-бурая

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Транспалеарктичний (Європа та палеарктична Азія, крім Крайньої Півночі), в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Ксеротермофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 392) переважно у степових екосистемах.

Карта 392. Поширення совки земляної червоно-бурої

Морфологічні ознаки. Розмах крил 37–43 мм, передні крила темні червоно-коричневі, передній край жовтий, поперечні смуги чорні з жовтими проміжками. Кругла пляма всередині червонувато-жовта, часто відкрита до переднього краю, облямована чорною лінією. Ниркоподібна пляма всередині темна, облямована світлою і чорною лініями. Комірка між плямами затемнена. Задні крила сірувато-коричневі.

Преімагінальні стадії. Яйце світло-жовте, діаметром 0,6–0,62 мм, реберець 31–33, з них 11–12 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–13-лопатева. Гусінь завдовжки 29–44 мм, забарвлення від оранжево-коричневого до коричнево-сірого, спинна, спинно-бічні та піддихальцеві смуги жовті. Дихальця жовті з чорною облямовкою. Голова жовта з червонувато-коричневим рисунком. Лялечка темно-коричнева, кремастер із двома ліроподібними відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Поліфаг, кормові рослини гусені: лутиги (*Atriplex*), ломиноси (*Clematis*), кизили (*Cornus*), верби (*Salix*), чорниця (*Vaccinium myrtillus*). Зимує гусінь.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1967, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006; Полтавский и др., 2010.

РІД *EUGNORISMA* Boursin, 1946

393. *Eugnorisma depuncta* (Linnaeus, 1761)

Совка земляна весняна

Совка земляная весенняя

Таксономія. Один із двох видів роду у фауні України та єдиний вид у Дніпропетровській області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Іркутської обл., Мала та Центральна Азія, Північна Африка); в Україні локально скрізь.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 393) знайдена в околицях м. Дніпропетровськ.

Карта 393. Поширення совки земляної весняної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 34–44 мм, передні крила різних відтінків коричневого кольору, поперечні смуги темно-коричневі, починаються на передньому краї плямами того ж кольору. Кругла та ниркоподібна плями великі, сірі, облямовані світлою лінією. Клиноподібна пляма коротка і широка, облямована темною лінією. Задні крила коричнювато-сірі, темніші вздовж зовнішнього краю.

Преімагінальні стадії. Яйце жовтувато-біле, діаметром 0,8 мм, реберець 30–33, з них 11–14 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 10–12-лопатева. Гусінь від жовто-сірого до сіро-коричневого забарвлення, спинна лінія білувато-сіра, спинно-бічні жовтувато-білі, піддихальцеві смуги широкі, жовтуваті, облямовані зверху рядом темних видовжених плям. Голова світло-коричнева з сіро-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома ледь зігнутими відростками та чотирма щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (VI–IX). Поліфаг, кормові рослини гусені: підмаренники (*Galium*), глухі кропиви (*Lamium*), кропиви (*Urtica*), первоцвіти (*Primula*), шавлі (*Rumex*), чорниця (*Vaccinium myrtillus*) та інші. Зимує гусінь.

Література: Кожанчиков, 1937; Döring, 1955; Мержеевская, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Fibiger, 1990, 1997; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006.

РІД *NAENIA* Stephens, 1827

394. *Naenia typica* (Linnaeus, 1758)

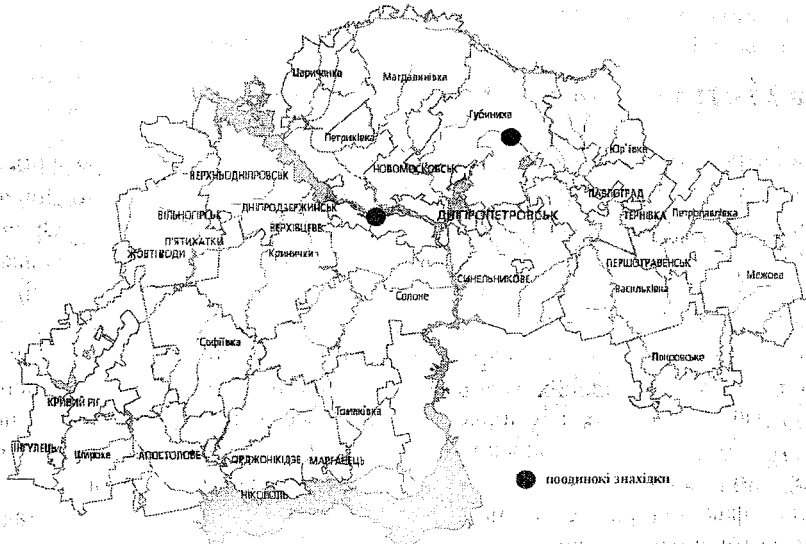
Совка темна

Совка темная

Таксономія. Єдиний вид роду у фауні України та Дніпропетровської області.

Ареал. Західнопалеарктичний (від Західної Європи до Алтаю та Туви, Мала та Центральна Азія), в Україні локально.

Місцеперебування. Мезофіл-1. У Дніпропетровській області (карта 394) переважно в заплавах фітоценозах.

Карта 394. Поширення совки темної

Морфологічні ознаки. Розмах крил 36–46 мм, передні крила темно-коричневі, жилки освітлені, поперечні смуги бурі або чорні з жовтувато-сірими проміжками. Кругла та ниркоподібна плями великі зі світлою облямівкою, комірка між ними чорна або темно-коричнева. Задні крила темно-сірі.

Преімагінальні стадії. Яйце жовте, діаметром 0,57–0,59 мм, реберець 30–32, з них 12–13 досягають мікропілярної зони, мікропілярна розетка 12–14-лопатева. Гусінь завдовжки 25–38 мм, забарвлення коричнювато-сіре з домішкою червоно-жовтого, спинна лінія сіра, спинно-бічні лінії намічені біло-сірими крапками, дихальцеві смуги чорні, вузькі. Дихальця червоно-жовті з чорною облямівкою. Голова жовто-сіра з сіро-коричневим рисунком. Лялечка червоно-коричнева, кремастер із двома зігнутими на кінці відростками та двома щетинками.

Біологічні особливості. Одне покоління (кінець V–VIII). Поліфаг, кормові рослини гусені малина (*Rubus idaeus*), черемха (*Padus racemosa*), яблуня (*Malus domestica*), груша (*Pyrus communis*), слива (*Prunus domestica*), черешня (*Cerasus avium*), дуб (*Quercus*), береза (*Betula*), щавлі (*Rumex*), кульбаби (*Taraxacum*). Зимує гусінь.

Економічне значення. Пошкоджує листя та плодові бруньки плодово-ягідних та овочевих культур.

Література: Мержеевская, 1967, 1971; Forster, Wohlfahrt, 1971; Koch, 1972; Giehsler, 1975; Апостолов, 1981; Ключко, 1988, 2006; Fibiger, 1993, 1997; Rakosy, 1997; Сухарева, 1999; Веck, 1999, 2000; Ключко и др., 2001.

5

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЇ СОВОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

5.1. Склад і структура топічних угруповань

Дніпропетровська область завдяки різноманітним фізико-географічним умовам (розташована у межах Придніпровської височини, Дніпровсько-Донецької та Причорноморської низовин, долини р. Дніпро з великими притоками – Оріль, Самара, Інгулець) має багатий набір біотопів, що пропорційно відбивається на кількості видів совок. Формування топічних угруповань лускокрилих відбувається під впливом різноманітних факторів географічного та локального рівнів (Татаринів, Долгин, 2001). До першої групи автори віднесли макрокліматичні й історичні (ценогенетичні) фактори. Відмінності в структурі видових комплексів лускокрилих різних типів місцезнаходжень в одному географічному пункті зумовлені перш за все дією факторів локального рівня, котрі можуть бути як загальноекологічними, так і специфічними для певних лускокрилих, або навіть просто випадковими. До загальноекологічних прийнято відносити такі фактори як мезоклімат, характер зволоження біотопу, а також склад і структуру фітоценозу. Ступінь їх дії на біотопічний розподіл окремих видів, а в кінцевому результаті й на вигляд топічних угруповань совок, різний.

Виділення груп біотопів побудоване на основі типології степових лісів (Бельгард, 1950) та з урахуванням поділу фауни лускокрилих степових лісів, запропонованого В. О. Барсовим (1968а). На основі цих розробок уже було проведено детальний аналіз булавовусих лускокрилих (Голобородько, Пахомов, 2007) й комплексу вищих різновусих лускокрилих (Голобородько та ін., 2010) фауни області. Але біотопічному розподілу совок досі увага не приділялась. Отже, якщо види совок є головним об'єктом при районуванні території Дніпропетровської області на окремі групи біотопів, то доречним є виділення:

- 1) зональні степові ділянки правобережжя р. Дніпро;
- 2) зональні степові ділянки лівобережжя р. Дніпро;
- 3) байрачні ліси правобережжя р. Самара;
- 4) байрачні ліси колишньої порожистої частини р. Дніпро;
- 5) аренні ліси;
- 6) короткозаплавні ліси;
- 7) тривалозаплавні ліси;
- 8) біотопи інтенсивного антропогенного тиску.

Останніми придатними для існування степових видів совок біотопами є так звані незручні для ведення сільського господарства ділянки. Отже, мова йде про залишки степу в одному з найбільш розораних регіонів України (за даними Л. І. Зеленської та Н. М. Дук, наприкінці ХХ ст. близько 90 % природних

ландшафтів значно порушено або змінено) (Екологічний атлас..., 1995). Запропонована класифікація груп біотопів поділяє всі залишки степу у межах області на дві групи. У степових фітоценозах існує близько 42 % фауни совок області (винятково степовими видами представлені підродини *Metoponiinae*, *Acontiinae*, *Oncocnemidinae*; переважно – *Cuculliinae* та *Heliothinae*).

Попри те, що більшість видів зустрічається рівномірно по всіх степових біотопах області, у межах групи зональних степових ділянок правобережжя р. Дніпро формується вельми специфічний комплекс, ряд видів якого трапляється тільки на правобережжі: *Cucullia lactea*, *Euxoa eruta*, *Pyrocleptria cora*. Особливої уваги заслуговує *Cucullia argentea*, занесена до Червоної книги України (статус – рідкісний), єдина знахідка в області відома з правого берега р. Дніпро.

Друга степова група – біотопи зональних степових ділянок лівобережжя р. Дніпро та зональних степових ділянок правобережжя р. Самара. Тут можна виділити достатню кількість видів, що зустрічаються лише на цій території, серед них *Caradrina albina*, *Eublemma panonica*, *Euxoa christophi*. Також цікаві одиничні знахідки *Lygephila ludicra* (одинична знахідка з правобережжя р. Самара), *Cucullia chamomillae*, *Catocala neonympa*.

Так чи інакше до лісових біотопів приурочені 52 % фауни совок області. Тільки лісовими видами представлені підродини: *Nolinae*, *Chloephorinae*, *Eriadinae*, *Rivulinae*, *Boletobiinae*, *Herminiinae*, *Hypeninae*, *Psaphidinae*, *Bryophilinae*.

Відомо, що біотопи байрачних лісів вигідно відрізняються широким спектром екологічних умов (Бельгард, 1950). Саме ця обставина і є вирішальною при формуванні фауни совок цих екосистем. Комплекс видів, що заселяють байрачні ліси правобережжя р. Самара, дуже схожий на комплекс видів заплавлених лісів р. Самара та Оріль, вочевидь його можна розглядати як специфічне продовження, або екотон, між комплексами видів степових груп і груп біотопів короткозаплавлених лісів. Фонові види утвореного в цій екосистемі комплексу совок: *Agrochola litura*, *A. lychnidis*, *Allophyes oxyacanthae*, *Chloantha hyperici*, *Simyra albovenosa*, *S. nervosa*, *Catephia alchymista*.

Для групи біотопів байрачних лісів колишньої порожистої частини р. Дніпро характерний дещо збіднілий склад лепідоптерофауни (Барсов, 1968). Якщо порівняти видовий склад цієї екосистеми із таксономічним складом інших лісових насаджень Дніпропетровської області, спостерігається присутність більшого числа південних видів та меншої кількості мезофілів та гігрофілів. При цьому ряд представників дає додаткові генерації, як це відмічено для *Pseudoips prasinana*. Така особливість байрачних лісів колишньої порожистої частини р. Дніпро пояснюється специфікою освітлення та високими літніми температурами. Типовими видами для цієї групи біотопів є: *Cosmia pyralina*, *Noctua fimbriata*, *Xanthia togata*, *Catocala sponsa*, *Eupsilia transversa*.

Аренні ліси у Дніпропетровській області займають піщані тераси рік Самара, Оріль, Вовча та Дніпро (Бельгард, 1950). Головною ознакою виділення такої групи біотопів є те, що тут сформувався специфічний комплекс совок *Eublemma minutata*, *Laspeyria flexula*, *Hadena irregularis*. Також в аренних біотопах мешкає і єдиний вид фауни області *Panolis flammea*, трофічно пов'язаний із хвойною рослинністю.

До групи короткозаплавлених лісів увійшли заплавні лісові біотопи рік Самара, Оріль, Вовча, Інгулець. Тут домінують лісові види *Hoplodrina blanda*, *Rusina ferruginea*, *Athetis furvula*, *Phragmatiphila nexa*, *Arenosola phragmitidis*, *Lateroligia ophiogramma*, *Mesapamea secalella*, *Amphipyra pyramidea*, степові – *Zanclognatha lunalis*, *Euclidia glyphica*, приурочені до галявин у дібровах, окремий комплекс утворюють лучні елементи (*Deltote bankiana*, *Charanyca trigrammica*, *Lacanobia splendens*).

Група біотопів тривалозаплавлених лісів на Дніпропетровщині розташована винятково в межах долини р. Дніпро. Найбільша за площею така екосистема міститься на

території Дніпровсько-Орільського природного заповідника. На цей час уже опубліковано декілька праць, присвячених вивченню лускокрилих територій заповідника. Так, проведено аналіз дендрофільної ентомофауни (Антонец, Барсов, 1998), серед якої згадується 26 видів совок, що можуть шкодити лісовим насадженням. Надана порівняльна характеристика різних родин різновусих лускокрилих, у тому числі родини *Noctuidae* (Ткаченко, 2007). Тільки у групі тривалозаплавних лісів трапляються такі елементи як *Cryphia raptricula*, *Helotropha leucostigma*, *Nonagria typhae*, *Aramea unanimitis*, *Litoligia literosa*, *Oligia strigilis*. Щодо питань вивчення біорізноманіття совок, долина р. Дніпро у межах степової зони (порівняно з поліською та лісостеповою) потребує подальшого дослідження (Ключко, 2009).

До групи біотопів інтенсивного антропогенного тиску увійшли всі перетворені людиною ландшафти Дніпропетровської області (лісосмуги, парки, сади тощо). Ці території потребують особливої уваги, як показано на прикладі булавовусих і різновусих лускокрилих (Аникин, 1990; Плющ, 1990; Полтавський, 2001; Костерин, Пономарев, 2002; Голобородько, Пахомов, 2007; Голобородько та ін., 2009, Голобородько та ін., 2010). Антропогенні ландшафти заселені представниками лускокрилих не рівномірно, це пов'язано, в першу чергу, зі значною гетерогенністю урболандшафтів, а також із ступенем антропогенного тиску, який відчуває певний біотоп, розміщений у межах міської агломерації.

Але геоморфологічні та особливості розміщення групи урбобіотопів іноді дозволяють існувати у межах таких територій навіть рідкісним видам. У межах міської зони Дніпропетровська знайдено такі цікаві види як: *Catocala fraxini* (занесений до Червоної книги України – статус вразливий), *Autographa pulchrina* (одиночна знахідка на території області). У штучних лісосмугах та паркових зонах міст сформувався специфічний комплекс видів, для розвитку яких вистачає ресурсів цих культурбіогеоценозів (*Euclidia glyphica*, *Diachrysia chrysitis*, *Panchrysia deaurata*, *Acrionicta tridens*, *Heliothis viroplaca*).

5.2. Фенологічна структура

Дослідження закономірностей сезонного розвитку – важливий аспект розуміння багатьох елементів життєдіяльності комах. Адаптації до змін умов існування впродовж року та мінливості кліматичних показників у різні роки виявляються у вигляді різноманітних фенологічних пристосувань.

Сезонні схеми життя комах прийнято поділяти на два типи – гомо- й гетеродинамний (Саулич, Соколова, 2002). Гомодинамний характеризується постійною активністю особин даного виду: генерації лускокрилих безперервно чергуються, а кількість поколінь лімітують температурні умови конкретної зони існування. Види з гомодинамним сезонним циклом трапляються майже у всіх підродинах *Noctuidae*. В умовах Дніпропетровської області гомодинамний тип відомий для видів-мігрантів (переважно *Autographa gamma*, *Trichoplusia ni* та *Spodoptera exigua*).

Гетеродинамний тип, найбільш поширений серед представників родини *Noctuidae*, формується на основі чергування періодів активності й спокою. У цій схемі життєвого циклу виділяють полівольтинізм (вид протягом сприятливого сезону дає декілька поколінь) та моновольтинізм (розвиток лише однієї генерації комах упродовж року). Для моноциклічних видів, як зауважив А. С. Данилевський (1961), діапауза є обов'язковим етапом онтогенезу та виникає на певній стадії розвитку кожного покоління. Діапауза поліциклічних видів має факультативний характер, виявляючись лише в деяких поколіннях під впливом певних зовнішніх умов.

У межах степової зони України (Барсов, 1977; Голобородько, 2004; Голобородько, Пахомов, 2007; Голобородько та ін., 2010) та сусідніх держав (Добровольский, 1969; Несина, 1994; Большаков, 2000; Кулак, 2003 та ін.) вже проведено роботи з дослідження особливостей певних фенологічних аспектів окремих груп лускокрилих. Але спеціалізованих досліджень комплексу совок не проводилось. Так, у єдиній роботі, присвяченій дослідженню фенології регіональної фауни лускокрилих (Барсов, 1977), наведено відомості тільки про 16 видів комплексу вищих різновусих, літ імаго яких спостерігається навесні.

Загальновиразним є той факт, що досить непросто виділити певні узагальнення фенологічних спостережень, пов'язаних із великою варіабельністю кліматичних факторів різних років (Nesina, 1994; Кулак, 2003). Але ще В. О. Барсов (1977) та М. І. Фалькович (1979) вважали, що динаміка сезонних угруповань лускокрилих відповідає зміні фенологічних періодів, установлених на основі дослідження рослин.

У своїх дослідженнях ми дотримувалися концепції М. І. Фальковича (1979), за якою кожний фенологічний період характеризується певною кількістю моновольтинних видів, більш або менш чітко приурочених до нього на імагінальній стадії розвитку. Така позиція аргументується тим, що термін основного часу льоту більшості видів досить наближений до окремого фенологічного періоду (який у степовій зоні, як і у більшості територій аридної зони, триває приблизно один місяць).

В умовах Дніпропетровської області у 62 % видів родини *Noctuidae* розвивається тільки одна генерація, іншу частку складають полівольтинні види (як правило, дають дві генерації на рік). Моновольтинізм характерний переважно для споживачів листків дерев та чагарників, особливо у весняний період вегетації. Полівольтинізм поширений серед хортобіонтів.

Всього на території Дніпропетровської області зареєстровано 394 види совок, літ імаго звичайно спостерігається з початку березня до кінця листопада. Особливості розвитку лускокрилих зумовили виділення певних постійних фенологічних груп на основі чисельності імагінальних стадій, що у конкретний момент присутні в одній екосистемі (Фалькович, 1979; Несина, 1994, 1997). Згідно з такою концепцією совок регіону можна поділити на такі фенологічні угруповання:

- весняне (види, імагінальні стадії яких розвиваються у межах весняного сезону – з березня по кінець травня);
- весняно-літнє (види, імаго яких трапляються навесні та в червні);
- літнє (види, літ імаго яких відбувається, як правило, тільки з червня по серпень);
- літньо-осіннє (види, імаго яких з'являються в середині або наприкінці липня, а закінчується літ восени);
- осіннє (імаго спостерігаються тільки восени);
- транссезонне (види, що розвиваються у трьох або чотирьох генераціях, тому імаго можна спостерігати з березня по листопад).

Виявилось, що більшість видів совок Дніпропетровської області належить до транссезонного угруповання (рис. 5.1) – *Lacanobia thalassina*, *L. suasa*, *Sideridis turbida*, *Conisania luteago*, *Hecatera bicolorata*, *Hadena albimacula*, *Mythimna pallens*, *Leucania obsoleta*, *Peridroma saucia*, *Agrotis segetum*. Це переважно полівольтинні види, генерації яких нерідко накладаються одна на іншу (*Acontia trabealis*, *Anarta trifolii*, *Autographa gamma*), що дає змогу спостерігати безперервний літ імаго, під час якого одночасно трапляються представники різних поколінь.

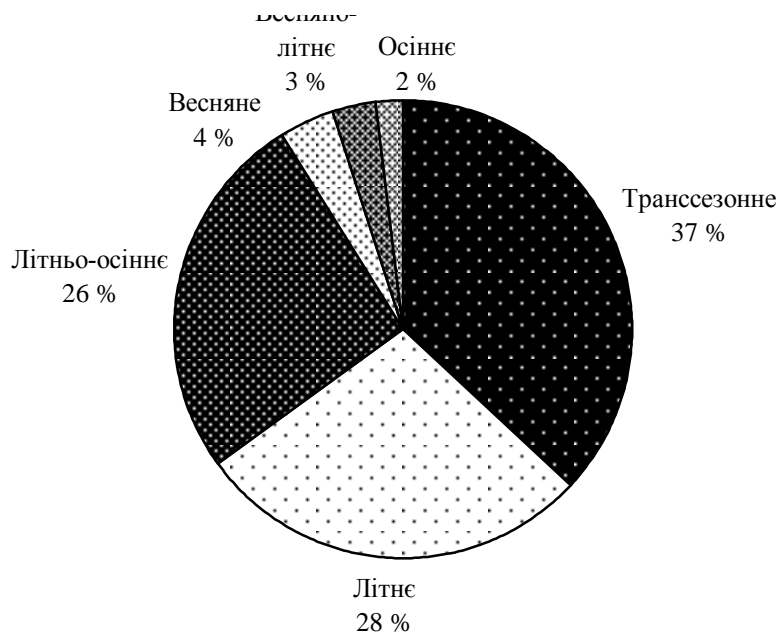

Рис. 5.1. Фенологічна структура угруповань совок Дніпропетровської області

Друге за кількістю видів літнє угруповання (рис. 5.1). До нього належать більшість видів підродин *Cuculliinae*, *Heliothinae*, деякі роди *Hadeninae*, представники інших підродин (*Nola cucullatella*, *Calyptra thalictri*, *Lygephila lusoria*, *Lamprotes c-aureum*, *Acontia melanura*, *Cryphia receptricula*, *Hoplodrina superstes*, *Oria muscosa*, *Abromias lateritia*, *Euxoa eruta*, *Graphiphora augur*). Більшості з них властива зимова діапауза на стадії гусені або лялечки.

До третього за кількістю видів у регіональній фауні треба віднести літньо-осіннє угруповання, це *Amphipyrinae*, багато видів *Xyleninae*, майже усі представники роду *Catocala*. Більшість видів літньо-осіннього угруповання зимують на стадії яйця. На стадії гусені діапазують види роду *Xestia*, *Euxoa*, *Mythimna sicula*, *Denticucullus pygmina*, *Photedes fluxa*, *Helotropha leucostigma*. Лялечки – *Arytrura musculus*.

Лише 4 % складають совки, що трапляються навесні, серед них одними з перших з'являються зимуючі на стадії імаго *Eupsilia transversa*, *Conistra vaccinii*, що можна спостерігати при температурі близько до 0 °C. Пізніше починається літ інших совок ранньовесняного комплексу (*Orthosia incerta*, *O. gothica*, *O. cruda*, *O. miniosa*, *O. cerasi*, *O. gracilis*, *Anorthoa munda*, *Cerastis leucographa*, *Conistra. ligula*, *C. erythrocephala*, *Colocasia coryli*, *Xylena vetusta*, *Lithophane ornitopus*). У весняному комплексі видів переважають совки підродини *Xyleninae* та *Hadeninae*.

До п'ятого за кількістю видів, весняно-літнього угруповання, увійшли зимуючі на стадії гусені чи лялечки нечисленні види з різних підродин: *Eublemma panonica*, *Minucia lunaris*, *Perigrapha i-cinctum*, *Egira conspicillaris*, *Pachetra sagittigera*, *Lacanobia w-latinum*, *Mniotype adusta*. Різко зменшується кількість совок у вересні-жовтні, найменша частка видів припадає на осіннє угруповання. В зимовій діапаузі перебувають на стадії яйця (*Allophyes oxyacanthae*, *Gortyna borellii*, *Rhizedra lutosa*, *Sedina buettneri*) чи гусені (*Phragmatiphila nexa*).

5.3. Трофічні зв'язки

Міжвидові зв'язки, як зазначив Л. І. Номоконов (1989), різноманітні і за своєю сутністю, і наслідками. Існує багато підходів до класифікації міжвидових зв'язків. Для тваринного світу загальноновизнаною є запропонована В. М. Беклемішевим (1951) типологія взаємозв'язків:

- 1) топічний зв'язок, виникає на основі сумісного існування та характеризується зміною твариною місця існування;
- 2) трофічний зв'язок, виникає за умов наявності процесів живлення у тварин;
- 3) форичний зв'язок, виникає, наприклад, у процесі перенесення пилку рослин комахами-запилювачами, насіння – ссавцями та птахами тощо;
- 4) фабричний зв'язок, виражається у використанні різними тваринами різноманітних решток, як правило, рослин для виготовлення схованок.

За такою ж концепцією, використовуючи введену В. М. Беклемішевим термінологію, Б. Г. Іоганзен (Номоконов, 1989) виділяє тільки два типи взаємозв'язків тварин – топічний і трофічний. Вчений розглядає форичний і фабричний тип зв'язків як похідні від перших двох типів.

Трофічні зв'язки комах, як і будь-яких тварин, вважаються провідними, а вже на їх основі відбувається формування всіх інших типів взаємозв'язків (Гринфельд, 1962). Із біогеоценологічної точки зору (Рафес, 1968) живлення фітофагів розглядається з позиції двох основних тез:

- 1) корм – єдине джерело речовини та енергії для утворення фітофагами власної біомаси й для підтримання репродуктивної функції;
- 2) живлення – один із основних процесів, що визначає якісні й кількісні особливості популяції.

Життєвий цикл усіх комах більш або менш чітко поділяється на дві фази: личинкову, протягом якої комаха накопичує біомасу, та імагональну, під час якої не спостерігається процесів росту, але відбувається розмноження (Шванвич, 1949). На кожній стадії вимоги до їжі досить різні. Личинці необхідна збалансована дієта для розвитку та росту. Імаго потрібна їжа переважно для підтримання життєвої активності.

5.3.1. Особливості живлення імаго

Вважається (Гринфельд, 1962, 1978), що протягом еволюційного розвитку метелики поступово перейшли від живлення пилком до живлення рідиною (переважно нектаром). У результаті такого переходу їхні ротові органи еволюціонували від первинних щелеп до ротового апарату сисного типу (відбулась редукція верхніх щелеп і розвиток хоботка). Імаго совок живляться переважно в процесі споживання нектару квіток. Переважна більшість совок має ротовий апарат сисного типу, із довгим тонким хоботком, який використовується для живлення нектаром. Редукція або недорозвиненість хоботка у представників родів *Diloba*, *Panthea*, *Colocasia*, *Calymma*, *Eublemma* і деяких видів *Porphyria* та *Cladocerotis* – явище вторинне, що виникло у зв'язку з афагією.

Імаго лускокрилих посідають провідне місце у процесі запилювання покритонасінних рослин. Запропонована К. Фегрі та Л. ван дер Пейлом (1982) класифікація комах-запилювачів на сьогодні загальноновизнана. Цими авторами виділено такі типи:

- кантарофілія (запилювання *Coleoptera*);
- психофілія (запилювання *Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea*);
- фаленофілія (запилювання *Lepidoptera: Heterocera*);

- мелітофілія (запилювання *Hymenoptera: Apoidea*);
- міофілія (запилювання *Diptera*).

З цієї класифікації видно, що автори приділяють лускокрилим як запилювачам особливу увагу, видокремивши їх у дві самостійні групи. Автори обґрунтовують виділення двох груп для *Lepidoptera* через значну різницю в пристосуваннях до запилювання квітів. Однак основна різниця між цими двома групами не таксономічна, а етологічна. Види психофільної групи зазвичай активні вдень, перед запиленням сідають на квітку, натомість види фаленофільної групи активні в сутінки або вночі, не сідають, а ширяють перед квіткою. Але, як відзначають самі автори класифікації, наведені фактори відмінності інколи можуть комбінуватись інакше.

Більшість совок систематично живляться нектаром, відвідуючи рослини з родин складноцвітих (*Compositae*), хрестоцвітих (*Cruciferae*), губоцвітих (*Labiatae*), гвоздикових (*Caryophyllaceae*), бобових (*Leguminosae*), фіалкових (*Violaceae*), липових (*Tiliaceae*), розових (*Rosaceae*), жимолостевих (*Caprifoliaceae*) тощо.

Окрім споживання нектару деякі види факультативно здатні вживати й рідину іншого походження. Наприклад, *Nycteola asiatica* живиться солодкими виділеннями на бруньках, молодих листках та сережках тополь, зернові совки роду *Apamea* – рідиною з трубки злаків, що колосяться, *Mythimna unipuncta* – солодкими виділеннями попелиць, несправжньоцитківки акацієвої, гриба *Claviceps paspali*. Метелики *Calpe thalictri*, *Scoliopteryx libatrix* та *Dysgonia algira* живляться соком плодів і ягід.

5.3.2. Особливості живлення гусені

Трофічні зв'язки гусені совок досліджували як за власними спостереженнями, так і з використанням провідних літературних джерел (Forster, Wohlfahrt, 1971; Rakosy, 1997; Beck, 1999, 2000; Hacker, Ronkay, Hreblay, 2002), враховуючи їх регіональну специфіку (Апостолов, 1981; Ключко, 1988; Ключко и др., 2001; Ключко, 2006). Серед трофічних уподобань – 93 % фітофаги, решта живиться детритом, водоростями, лишайниками та грибами.

У спеціалізованій літературі (Рафес, 1968; Баранчиков, 1987) й досі по-різному трактується поняття трофічної спеціалізації фітофагів. Більшість авторів розрізняють серед комах-фітофагів моно-, оліго- й поліфагів, використовуючи таксономічний підхід, в основу якого покладено кількість таксонів того або іншого рангу, до яких належать кормові рослини фітофага. Критика такого підходу детально наведена в праці Ю. М. Баранчикова (1987), матеріали якої й використано при характеристиці трофічних зв'язків совок у нашій книзі (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Трофічні характеристики фітофагів (за Ю. М. Баранчиковим, 1987)

Трофічна характеристика фітофага	Таксономічна приналежність кормових рослин
Монофаг	Один вид
Олігофаг	Види з однієї родини
Вузкий олігофаг	Один рід
Широкий олігофаг	Роди з однієї родини
Поліфаг	Дві родини й більше
Обмежений поліфаг	Близькі родини з одного порядку
Широкий поліфаг	Різні порядки

Виявилось, що більшість видів совок фітофагів у Дніпропетровській області є поліфагами (рис. 5.2). Установлено трофічний зв'язок совок регіону переважно із представниками трав'янистих рослин. Серед трав'янистих рослин перевага віддається видам із родів *Rumex* (64), *Taraxacum* (47), *Plantago* (38), *Artemisia* (23) та *Atriplex* (23). Серед деревних рослин більшість видів пов'язано із *Salix* (74), *Quercus* (58), *Populus* (51), *Betula* (45) та *Prunus* (39). Всі дендрофаги живляться на листяних деревах, винятком є тільки *Panolis flammea* – монофаг сосни звичайної (*Pinus silvestris*).

Серед совок фауни області вісім видів – детритофаги. Більшість (*Trisateles emortualis*, *Simplicia rectalis*, *Zanclognatha lunalis*, *Z. tarsipennalis*, *Pechipogo strigilata*) живляться у лісовій підстилці, де віддають перевагу опалому листю дубів, інколи реєструються в опаді верб (*Salix*), вільх (*Alnus*), берез (*Betula*) та деяких інших дерев. *Herminia tarsicrinalis* та *Hypena proboscidalis* пристосувались до живлення опалим листям чагарників. Найчастіше їх можна знайти в опаді малини (*Rubus idaeus*), ожини (*R. caesius*) і ломиноса лозяного (*Clematis vitalba*). Тільки один вид – *Athetis lepigone* живиться зів'ялим листям трав'янистих рослин.

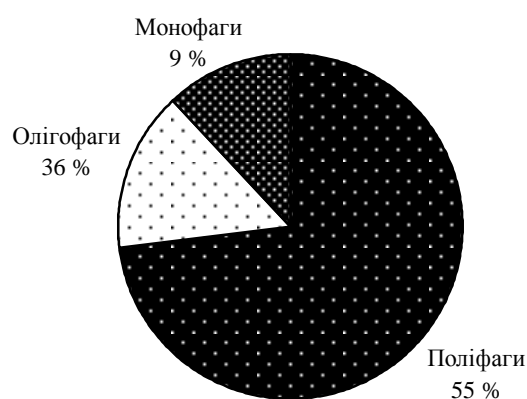

Рис. 5.2. Структура трофічних уподобань гусені совок Дніпропетровської області

Шість видів трофічно пов'язані із лишайниками, водоростями й грибами. Переважно стовбурними лишайниками живляться види роду *Cryphia* (*C. algae*, *C. recepticula*), їх гусінь віддає перевагу лишайникам роду *Parmelia*. Інші два види – *C. fraudatricula* та *C. raptricula* і *Laspeyria flexula* дотримуються змішаної дієти – із додаванням водоростей. Причому, якщо види *Cryphia* трофічно пов'язані переважно із стовбурними лишайниками листяних дерев, то *Laspeyria flexula* пристосувалась до живлення на стовбурних лишайниках хвойних. А до складу трофічних зв'язків *Parascotia fuliginaria*, окрім живлення на лишайниках і водоростях, додається ще й живлення на грибах-трутовиках родів *Polystyctus*, *Polyporus* та ін.

Окрему трофічну групу складають совки, гусінь яких здатна до зоофагії (*Cosmia trapezina*, *Agrochola litura*, *A. helvola*, *A. macilenta*, *Conistra ligula*, *C. rubiginea*, *Lithophane socia*, *L. ornitopus*, *L. furcifera*, *Xylena exsoleta*, *Eupsilia transversa*, *Calymma communimacula*). Власне зоофагом можна вважати тільки один вид – *C. communimacula*. Гусінь цієї совки живиться яйцями та личинками червців, знищує колонії несправжньощитівок сливової, акацієвої, персикової. У решти 11 видів зоофагія спостерігається факультативно й може мати вигляд канібалізму. Єдиним винятком тут можна вважати *C. rubiginea*. Гусінь цього виду – факультативний мірмекофіл, здатний до хижацтва в розпліді мурах.

5.3.3. Небезпечні для сільського господарства види

Біорізноманіття совок фауни України на поточний момент складає 683 види, з них 148 здатні завдавати збитків сільському й лісовому господарству (Ключко, 1988). В лісах найчастіше завдає шкоди соснова совка *Panolis flammea* (Мешкова, 2002; Мешкова, 2009), локально та зрідка гусінь 50 видів може шкодити в лісах та лісонасадженнях Дніпропетровської області (Апостолов, 1981). Майже вдвічі більше совок шкодять сільськогосподарським культурам, що вирощуються на цих теренах (понад 100 видів, у тому числі деякі шкідники лісу). Отже, за кількістю видів саме цей таксон лускокрилих має найбільше економічне значення як в області, так і в країні.

Аналіз трофічних зв'язків совок свідчить, що гусінь їх належить до переважно багатоклітинних фітофагів, які живляться на різних покритонасінних рослинах. Поліфаги поїдають листя, бруньки, квітки та незрілі насіння рослин, що належать до різних ботанічних родин. Гусінь олігофагів характеризується обмеженою кормовою спеціалізацією на злакових, гвоздикових, складноцвітих, бобових, букових, вербових, розових тощо. За біологічними особливостями, способом життя та шкодочинності серед совок розрізняють велику групу листогризучих (гусінь споживає листя та бруньки), стеблових (гусінь живиться всередині стебел), підгризаючих (поїдає коріння чи під'їдає рослину в області кореневої шийки), споживачів вегетативних та генеративних органів рослин.

Зазначимо, що нині (Ключко, 1964, 1988; Сухарева, 1999) близько 140 видів, тобто понад 20 % від загального видового списку, зареєстровано як шкідників сільськогосподарських культур та лісових насаджень. Група першорядних шкідників включає дев'ять, другорядних – понад 30, третьорядних – близько 100 видів. Чисельність першорядних шкідників постійно чи досить часто перевищує рівень економічно відчутної шкодочинності.

Спалахи чисельності комах-фітофагів на території Дніпропетровської області привертали увагу вчених уже починаючи з кінця XIX століття. Перші друковані відомості подані в працях К. Л. Брамсона (1881, 1883, 1894, 1896), який вказує на масові розмноження 30 видів совок у південних губерніях, у тому числі й у Катеринославській.

На початку XX століття у Катеринославській губернії було створено обласну сільськогосподарську дослідну станцію (Доклади и журналы..., 1916). Саме з цього моменту відбувається системний моніторинг стану популяцій особливо небезпечних фітофагів губернії, у тому числі й совок. У 1915 р. головний фахівець ентомологічного підвідділу Катеринославської губернської управи М. Вітковський друкує звіт про облік шкідників сільського та лісового господарств за 1914 р., в якому подає інформацію про спалахи чисельності *Trachea atriplicis* у Павлоградському повіті, по *Agrotis segetum* наведено дані про масові спалахи у Новомосковському та Павлоградському повітах. Південній стебловій совці (*Oria musculosa*) в цьому звіті приділено особливу увагу. З урахуванням даних, отриманих К. Міллером (1914) при анкетуванні господарств губернії, автор зробив висновок, що *O. musculosa* з 1911 по 1915 рік давала потужні спалахи чисельності на Лівобережжі губернії (переважно в Новомосковському й Павлоградському повітах), у той час як на Правобережжі майже не реєструвалась. Наступні спалахи чисельності стеблової совки реєструвались у 1931–1932 роки. Вона масово розмножилась у деяких районах Дніпропетровської та Донецької областей (Заговора, 1935). Зараз метелики та гусінь цього виду трапляються зрідка.

Вперше на території сучасної Дніпропетровської області спеціалізований ентомологічний відділ організовано на Східно-Степовій обласній сільськогосподарській дослідній станції ім. І. Е. Клименко (Стрельцов, 1928). За перший рік існування у відділі проведено облік небезпечних для сільського господарства видів.

Виявилось, що у межах області за цей час збитків завдавали п'ять видів совок. Автор виділив серед шкідників польових культур – *Agrotis segetum*, *Heliothis virescens* та *Apamea sordens*. Причому на той період (1926) найбільших збитків завдавала *C. dipsaceus*, цьому виду навіть присвячено окремий розділ із детальним описом біології. По одному виду наводиться в розділі “Шкідники саду” (*Acronycta tridens*) та “Городніх культур” (*Mamestra brassicae*).

У першій половині ХХ сторіччя зареєстровано також масові розмноження озимої совки *Agrotis segetum* та інших підгризаючих совок (окличної *A. exclamatoris*, совки-іпсилон *A. ipsilon*), листогризучих: конюшинової (*Anarta trifolii*), капустяної *Mamestra brassicae*, люцернової *Heliothis virescens*, совки-гамми *Autographa gamma*. Зернові злаки в першій половині минулого сторіччя сильно пошкоджували звичайна зернова совка *Apamea sordens* (масові розмноження в Україні спостерігали у 1923, 1924, 1933 та в 1951 рр.), сіра зернова совка *Apamea anceps* (у 1911, 1924, 1937–1939, 1955–1960 рр. остання масово розмножувалась у степах Казахстану та суміжних областях Росії).

Найбільше економічне значення в умовах степової зони України на сьогодні мають такі листогризучі совки як капустяна *Mamestra brassicae*, городня *Lacanobia oleracea*, садова, або відмінна *L. suasa*, совка с-чорне *Xestia c-nigrum*, совка-гамма *Autographa gamma* тощо. Серед підгризаючих совок гусінь озимої *Agrotis segetum* може житися на 150 видах рослин із 36 ботанічних родин. Гусінь окличної совки *A. exclamatoris* може житися рослинами 75 видів із 32 родин; метелики совки-іпсилон *A. ipsilon* вилітають навесні раніше, ніж інші підгризаючі совки, шкодять посівам на зрошуваних землях. Помітну чисельність підгризаючих совок, зокрема окличної та озимої, було виявлено у 1964 та 1978–1979 рр. у центральних придніпровських районах.

Масові розмноження капустяної совки *Mamestra brassicae* спостерігали на Київщині в 1904 р., на Харківщині у 1913, 1922, 1923, 1963, 1964 рр., в Дніпропетровській обл. – у 1964–1965 рр. (чисельність становила 1–9 гусениць на одну рослину капусти й цукрового буряку, восени 1965 р. щільність зимуючих лялечок становила до 0,4–1 особину на 1 кв. м у Нікопольському та Новомосковському р-нах). Гусінь може житися на 70 видах рослин із 22 ботанічних родин.

Масові розмноження совки с-чорне (*Xestia c-nigrum*) зареєстровано у Придніпров'ї у 1929, 1969, 1970 та 1978 роках. За даними спостережних пунктів, у вересні–жовтні 1970 року гусінь пошкоджувала капусту, буряки, багаторічні трави та сходи озимини, причому на невеликих за площею ділянках чисельність гусені становила 1–6, максимально 13 екз. на одну рослину, пошкоджено до 20 % рослин (Ключко, Нарзаєва, 1971). В кінці березня – на початку квітня 1978 року чисельність гусені була 1–5 екз. на 1 кв. м., шкодила багаторічним травам (еспарцету, менше люцерні), розсаді капусти, редису, гороху (Бабчук, Ключко, Коваль, 1978, Ключко, Коваль, 1981).

6

ОХОРОНА СОВОК НА ТЕРИТОРІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У середині ХХ століття в усій гостроті постає проблема збереження видів комах. Уперше на науковому рівні таке питання обговорювалось у 1955 р. на засіданні Міжнародного комітету з біологічної боротьби з комахами й рослинами, шкідливими для сільського господарства. Саме з цього часу починається розвиток нового напрямку в ентомології – розробки засобів охорони комах.

В Україні у 1960–1970 рр. фауністичні дослідження отримали певні результати, що сприяють укладанню першого реєстру видів, які потребують охорони. У спеціалізованих виданнях саме у цей період з'являються перші праці, присвячені теоретичним та практичним засобам охорони фауни (Федоренко, 1969, 1976; Воинственский, 1974; Апостолов, Барсов, 1976; Медведев и др., 1977; Медведев, Солодовникова, 1979). Вже 4 серпня 1976 року виходить постанова Ради Міністрів УРСР «Про заснування Книги рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин і рослин Української РСР – ”Червоної книги Української РСР”». До цієї постанови було включено 18 видів комах, серед яких 12 належали до ряду лускокрилих.

Початок 1980 року був позначений виходом першої однотомної Червоної книги Української РСР. Власне з цього часу починається й певна регіоналізація розвитку справи охорони комах. Підсумком майже 20-річної роботи, присвяченої дослідженню лускокрилих фауни Дніпропетровської області, стала праця В. О. Барсова (1983), в якій учений детально аналізує сучасний (на той час) стан 36 видів рідкісних лускокрилих, три з яких – совки. Наступного року колектив кафедри зоології ДДУ випускає першу й до цього часу єдину збірку, присвячену рідкісним і зникаючим комахам регіону (Методические указания..., 1984). У наведеному анотованому переліку з 97 видів подано матеріал про 19 видів совок. Це видання по суті є першим списком рідкісних і зникаючих видів комах регіону. Наступні публікації, присвячені проблемам охорони ентомофауни регіону (Барсов и др., 1984, 1992; Барсов, 1997), переважно мали уточнювальний і доповнювальний характер. Десятиріччя закінчується виходом двох знакових праць, присвячених аналізу критеріїв занесення комах до Червоних книг (Некрутенко та ін., 1987) та проблемам і перспективам їх охорони (Плющ, 1989).

В останньому десятиріччі ХХ ст. друкується друге видання Червоної книги України (Червона книга..., 1994). Вперше до списку занесених видів увійшли представники *Noctuidae*. У новітньому періоді опубліковано спеціальні роботи, присвячені проблемам охорони власне *Noctuidae* на території області (Голобородько та ін., 2009; Афанасьєва, Голобородько, 2010).

6.1. Сучасний статус та категорії охорони

Серед 683 видів совок фауни України 31 потребує охорони (Ключко, 2006). Безперечно, такі цифри перш за все походять від недостатнього ступеня вивченості. Адже понад 100 видів із території України відомі лише за декількома екземплярами, незважаючи на більше ніж 200-річну історію досліджень. Тобто про більшість із цих видів просто не вистачає інформації. Така тенденція відслідковується не тільки в національному вимірі. Адже серед 3 269 видів комах (станом на грудень 2010 р.), занесених до Червоної книги Міжнародного союзу охорони природи (МСОП), тільки 12 видів совок (винятково фауни Гавайських о-в, США).

Динаміка внесення видів совок до охоронних списків національних Червоних книг мало відображає дійсний стан популяцій, але, як видно з таблиці 6.1, все ж таки повільно, проте явно зростає число видів. Хоча слід наголосити, що це зростання не пропорційне збільшенню кількості видів тварин від першого до третього видання. Адже у першому виданні значилось 85 видів тварин, другому – 382, а вже у третьому – 541.

Таблиця 6.1

Совки у різних виданнях Червоної книги України

Червона книга УРСР (1980)	Червона книга СРСР (1984)	Червона книга України (1994)	Червона книга України (2009)
0/0*	3/8	8/14	8/14

* у чисельнику кількість видів фауни області, знаменнику – фауни України.

Серед усіх загально визнаних списків видів, що охороняються, як наприклад: Червона книга МСОП; Європейський Червоний список тварин і рослин, що перебувають під загрозою знищення у світовому масштабі; Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979); національна Червона книга, совок фауни України занесено тільки до останнього.

Залежно від стану та ступеня загрози для популяцій видів тварин, занесених до Червоної книги України, вони поділяються на такі категорії:

зниклі – види, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших відомих та можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про їх існування у дикій природі;

зникаючі – види, що перебувають під загрозою зникнення, збереження яких є мало ймовірним, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їх стан;

вразливі – види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії „зникаючих”, якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан;

рідкісні – види, популяції яких невеликі, які у даний час не належать до категорії „зникаючих” чи „вразливих”, хоча їм і загрожує небезпека;

невизначені – види, про які відомо, що вони належать до категорії „зникаючих”, „вразливих” чи „рідкісних”, однак достовірною інформацією, яка б дозволяла визначити, до якої із зазначених категорій вони належать, – відсутня;

недостатньо відомі – види, які можна було б віднести до однієї із зазначених категорій, однак у зв'язку з відсутністю повної достовірної інформації питання залишається не вирішеним;

відновлені – види, популяції яких завдяки вжитим заходам щодо їх охорони не викликають стурбованості, однак не підлягають використанню і вимагають постійного контролю.

У другому виданні Червоної книги України (1994) совкам, що підлягають охороні у фауні Дніпропетровської області, було надано три категорії – один вид вважався зникаючим; два – вразливими й п'ять видів – рідкісними (табл. 6.2). Вже у третьому виданні Червоної книги України, незважаючи на присутність тих самих видів, категорії загрози їх стану дещо змінилися, на сьогодні їх дві (рідкісні та вразливі).

В останнє десятиріччя на території області відбуваються постійні моніторингові дослідження видів совок, занесених до Червоної книги України (Афанасьєва, Голобородько, 2010), у результаті уже накопичено певну базу даних. Багаторічне детальне дослідження популяції совки сокиркової (*Periphanes delphinii*) дало змогу уточнити її статус, що зумовило зміну категорії. Адже вид на території всієї країни досить звичайний, а скорочення його чисельності не спостерігається. Приблизно така ж сама ситуація відома і для популяції стрічкарки орденської малинової (*Catocala sponsa*). Слід відзначити, що влітку 2002 року в Самарському борі навіть спостерігався спалах чисельності цього виду. Всі ці факти, в результаті детального аналізу, також дозволили змінити категорію на менш загрозливу.

Таблиця 6.2

Перелік видів совок Дніпропетровської області, занесених до Червоної книги України

№	Назва виду	Червона книга України (1994)	Червона книга України (2009)
1	<i>Catocala fraxini</i> (Linnaeus, 1758)	вразливий	вразливий
2	<i>C. sponsa</i> (Linnaeus, 1767)	вразливий	рідкісний
3	<i>Cucullia magnifica</i> (Freyer, 1840)	рідкісний	рідкісний
4	<i>C. splendida</i> (Stoll, 1782)	рідкісний	рідкісний
5	<i>C. argentina</i> (Fabricius, 1787)	рідкісний	рідкісний
6	<i>C. argentea</i> (Hufnagel, 1766)	рідкісний	рідкісний
7	<i>Staurophora celsia</i> (Linnaeus, 1758)	рідкісний	рідкісний
8	<i>Periphanes delphinii</i> (Linnaeus, 1758)	зникаючий	вразливий

Окремо слід розглянути сучасний стан стрічкарки блакитної (*Catocala fraxini*). У Дніпропетровській області, як і в степовій зоні України, цей вид трапляється спорадично, поодинокими особинами. Мабуть, це можна пояснити невідповідністю умов зони до екологічного преферендуму виду, адже ця стрічкарка – бореальний дендрофаг. Усі сучасні знахідки зроблено у річкових долинах великих рік – Дніпро та Дунай, в азональних екосистемах. Єдиним винятком, мабуть, можна вважати популяцію в лісових екосистемах долини р. Самара.

Більшість наведених у таблиці 6.2 видів совок – рідкісні степові ксеротермофіли, біотично пов'язані переважно із цілними залишками степу, а, отже, повною мірою відповідають наданій категорії – рідкісні. Слід відзначити, що майже всі зареєстровані види трапляються на території області щорічно, а кількість таких реєстрацій не викликає побоювань щодо зменшення популяцій у регіоні. Винятком є тільки каптурниця срібляста (*Cucullia argentina*), знахідки якої після 1970-х років у межах області не відомі.

6.2. Аналіз стану охорони совок в умовах Дніпропетровської області

Щороку антропогенне перетворення природного середовища, у будь-якому куточку планети пришвидшується. Нині ці процеси набули загрозливих масштабів. Така ситуація викликала необхідність збереження “еталонів”, по можливості ще не порушених. На основі теорії еталонів природи, висунутої В. В. Докучаєвим, сформувалася система створення заповідних територій різних рангів (Злобін, 1998). Це раціональний метод, оскільки у багатьох випадках види вимирають не у результаті прямого знищення людиною, а внаслідок порушення місць їх існування.

У сучасній літературі (Природоохоронні території ..., 1983; Заповідники ССРСР, 1987; Заповідна природа ..., 2000; Методичні рекомендації ..., 2000) найпоширенішим є таке визначення природно-заповідного фонду: «Природно-заповідний фонд (ПЗФ) – це ділянки суші та водного простору, природні комплекси та об’єкти, що характеризуються особливою природоохоронною, науковою, естетичною, рекреаційною та іншою цінністю, які зарезервовано з метою збереження природного різноманіття ландшафтів, генофонду тваринного та рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього середовища».

Структура ПЗФ Дніпропетровської області побудована згідно із класифікацією, прийнятою в Законі “Про природно-заповідний фонд України”. Згідно з цією класифікацією, об’єкти можуть мати загальнодержавне (підпорядковані державі через Кабінет Міністрів України) або місцеве значення (утворені органами місцевого самоврядування, наприклад обласними радами). Як загальнодержавні, так і місцеві об’єкти входять до спільного державного реєстру. На обидві категорії однаковою мірою поширюється дія чинного природоохоронного законодавства (Заповідна природа ..., 2000).

На жаль, динаміка створення об’єктів ПЗФ як в Україні, так і у Дніпропетровській області надто повільна. Станом на 2009 р. (Оксамитний та ін., 2009) у Дніпропетровській області організовано 128 заповідних об’єктів різного рівня, їх площа складає 46 255 га, серед них загальнодержавного значення – 30 об’єктів на площі 30 348 га, місцевого значення – 98 об’єктів на площі 15 908 га. Це лише близько 1,45 % загальної площі області (3 192 300 га).

Спеціальних заходів охорони совок у жодному з об’єктів ПЗФ області не проводиться. Як правило, *Noctuidae* охороняються у комплексі з іншими рідкісними та зникаючими комахами. Далі наведемо аналіз охорони совок у різних об’єктах ПЗФ. У першу чергу слід відзначити Дніпровсько-Орільський природний заповідник як територію з найвищим у Дніпропетровській області статусом заповідання. Створений Дніпровсько-Орільський заповідник постановою уряду України в 1990 р. на базі загальнозоологічного та орнітологічного заказників “Таромський уступ” та “Обухівські плавні” (Заповідники ..., 1999) з ініціативи великої групи дніпропетровських учених і працівників природоохоронних органів.

Заповідник презентує унікальний ландшафт і біорізноманіття долини Дніпра та заплави його притоки (р. Оріль), а також їх акваторій. Охоронна зона заповідника становить 3 125 га. Дніпровсько-Орільський природний заповідник – єдиний природоохоронний об’єкт, територія якого розташована безпосередньо у заплавної частині, у групі біотопів тривалозаплавних лісів р. Дніпро. Починаючи із 2008 р., на території заповідника здійснюється постійний моніторинг фауни лускокрилих. Тут встановлено чотири із восьми занесених до Червоної книги України видів: *Catocala fraxini*, *C. sponsa*, *Staurophora celsia* і *Periphanes delphinii*. До речі, совка розкішна (*Staurophora celsia*) на території заповідника утворює найчисленнішу популяцію. Охорона тут здійснюється за

рахунок збереження та повної ізоляції від антропогенного впливу стацій рідкісних видів, та підтримання екологічної рівноваги в усіх біотичних системах даного резервату.

Понад 80 % територій із різним охоронним статусом на Дніпропетровщині належить до заказників. У межах Дніпропетровської області представлено всі їх типи. Безперечно, що майже завжди при навіть частковому обмеженні господарської діяльності складаються поліпшені умови для природного існування популяцій будь-яких видів, тим більше рідкісних або зникаючих. Спеціального моніторингу стану популяцій совок у організованих раніше заказниках не проводилось. Однак численні експедиції у регіоні довели, що фауністичні комплекси територій з обмеженим режимом користування більш різноманітні, а у їх складі наявність рідкісних елементів вища, ніж у навколишніх екосистемах. Особливо така ситуація спостерігається зі степовими видами, стації яких збереглись тільки на нерозораних ділянках.

Зовсім інша ситуація із сільвантами. Більшість видів цього комплексу заселяють долини із заплавами (рідше байрачними) лісами. Особливо це стосується долини р. Самара. Із досліджень, проведених авторами, відомо, що саме у Самарському бору зареєстровано найбільшу кількість видів совок. Тому охорона біогеоценозів цієї екосистеми є досить важливою складовою організації охорони фауни Дніпропетровщини. Певним недоліком організації охорони цього об'єкта є те, що більшість природоохоронних територій тут є ботанічними пам'ятками природи. Як наслідок, охороняється багато невеликих за площею ділянок, що між собою ніяк не поєднані.

Особливістю охорони совок у ботанічних садах та парках-пам'ятках садово-паркового мистецтва є те, що такі об'єкти охорони розташовані у межах сучасних міст та за своїм змістом є повністю перетвореними людиною біотопами. Фауна таких територій, порівняно з навколишніми урбоекосистемами, більш різноманітна, але через специфічний видовий склад фітоценозу значно поступається природним екосистемам. Дослідження показали, що в таких умовах жоден із рідкісних видів не утворює постійних популяцій.

На виконання Закону України "Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр." одним із кроків було затвердження Переліку першочергових об'єктів, передбачених для реалізації даної програми, та Переліку цінних природних територій, що резервуються для подальшої організації об'єктів ПЗФ (рішення обласної ради 2002 р.) (Оксамитний та ін., 2009).

Як указує О. Ф. Оксамитний зі співавторами (2009), у подальшому з метою вдосконалення мережі природно-заповідного фонду області та збереження на її території цінних природних комплексів, Держуправління за консультативної підтримки провідних науковців регіону, з урахуванням багаторічного досвіду, накопиченого в регіоні у галузі охорони та збереження дикої природи, затвердило Програму формування національної екомережі Дніпропетровської області на 2006–2015 рр. (рішення обласної ради 2006 р.).

Основною метою програми є формування територіально-функціональної системи екологічної мережі в області, яка забезпечить збільшення відсотка заповідності щонайменше до 8–11 % від загальної площі області (при нинішньому 1,45 %) (рис. 6.1). Цією програмою передбачається (Оксамитний та ін., 2009) створення двох національних природних парків орієнтовною площею 95,0 тис. га, розширення території природного заповідника – 4,5 тис. га, створення дев'яти регіональних ландшафтних парків – 121,0 тис. га, 24 заказників загальнодержавного значення – 74,0 тис. га, об'єктів інших категорій – на площі 70,0 тис. га.

Як видно з рисунка 6.1, площі для подальшого заповідання зарезервовано за басейновим принципом. Такий підхід вважаємо найбільш раціональним, адже багаторічні дослідження показали, що окрім екосистем долин річок на території

області майже не залишилось неперетворених екосистем. Окрім цього, як відомо (Ключко, 2009), долини рік відіграють значну роль як коридори розселення видів, у тому числі й совки різного географічного походження. А отже, по суті їх можна вважати ядрами видового різноманіття, і не тільки через міграційні канали, а й через строкатість фітоценозів, розташованих у річкових долинах.

№	Назва об'єкта	Площа, га
1	Приорільський природний комплекс	22,0
2	Кочережківський байрачно-балковий комплекс	10,0
3	Самарський бір	18,0
4	Межиріччя	3,6
5	Мар'їн Гай	2,8
6	Петропавлівські лимани	4,5
7	Заплава р. Верхня Терса з прилеглими заплавами	1,25
8	Дебальцевські лимани	2,4
9	Вишневецький комплекс	2,0
10	Придніпровська байрачно-балкова система	1,8
11	Інгулецький степ	0,06
12	Карачунівський прибережно-річковий комплекс	0,35
13	Кам'янський прибережно-річковий комплекс	10,6
14	Базавлуцький прибережно-річковий комплекс	9,0

Рис. 6.1. Зарезервовані для наступного заповідання природні території Дніпропетровської області (за даними В. В. Манюка (Заповідна природа..., 2000))

У контексті наведених даних на особливу увагу заслуговує майбутній національний природний парк “Дніпровські пороги” (Придніпровська байрачно-балкова система). За всю багаторічну історію спостережень совки саме на цій території було зафіксовано такі рідкісні види як *Cucullia argentea* та *Cucullia lactea*.

ПІСЛЯМОВА

Шановні читачі! Ви ознайомилися з дев'ятим виданням із серії книжок, присвячених біорізноманіттю Дніпропетровської області. Це п'ята книга, присвячена світу безхребетних тварин області. У ній ідеться про природні умови та сучасний екологічний стан Дніпропетровщини, різноманіття одних із найбільш еволюційно розвинених лускокрилих – совок (*Lepidoptera, Noctuidae*). Уперше детально проаналізовано стан і поширення кожного виду в області. Розглянуто перспективи охорони та зроблено спробу висвітлити екологічні особливості видів на території області.

Як і кожна книга, ця має своє недоліки. Насамперед, можуть бути пропущені місця існування окремих видів, які тут не відображені, адже декільком фахівцям неможливо побувати в кожній конкретній точці регіону.

Ми звертаємося до любителів природи, до колекціонерів-аматорів, до вчителів і всіх, хто любить природу, з проханням: якщо ви маєте інформацію про той чи інший вид метеликів, який не описаний або недостатньо відображений на нашій карті-схемі чи в кадастровій характеристиці, сповістіть про це кафедру зоології та екології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара: (E-mail: goloborodko@ua.fm, або за телефоном 056-776-82-53).

Сподіваємося, що ця книга й наступні випуски серії про фауну та флору Дніпропетровщини стануть цінним надбанням у роботі фахівців сільського та лісового господарства, працівників природоохоронних установ, районних відділів Державного управління екології та природних ресурсів, учителів шкіл і викладачів ентомології та екології вищих навчальних закладів, юних натуралістів і екологів, любителів природи.

Автори

SUMMARY

Chapter 1. Physiographic environment. Characteristic of physiographic conditions of the Dnipropetrovsk province is described. Features of geological structure, the basic traits of relief, climatic factors, hydrology and soils are characterized. The basic regularities of plant associations' formation are considered. The vertebrate and invertebrate fauna of the region is outlined.

Chapter 2. List of taxa and brief description of moths' morphology (*Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* (partially)).

Modern list of taxa of superfamilies *Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* (partially) found in the Dnipropetrovsk province is presented. Superfamily *Noctuoidea* represented in the book by families *Notodontidae*, *Lymantriidae*, *Arctiidae* and *Syntomidae*.

Traits of morphology of all the developmental stages are considered in the monograph. General features of the imago morphology, details of the nervuration, and examples of the males' genitals structure are examined. Morphology of an egg, caterpillar and pupa are described.

Chapter 3. Background and biodiversity of moths (*Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* (partially)) in the Dnipropetrovsk province.

Subchapter 3.1. Background and general description of biodiversity of the complex *Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* (partially) in the Dnipropetrovsk province.

Study of lepidopterans in the territory of modern Ukraine began exactly in the territory of modern Dnipropetrovsk province. Russian zoologist I. De Böber conducted first research at the end of XVIII century (1793) He coursed from Ekaterinoslav (at present it is Dnipropetrovsk) to the Crimea. In XIX century entomologists A. Czernay (1854) and V. A. Jaroshevsky (1880) studied the butterfly fauna in the region. K. L. Bramson gathered permanent complex collections in the end of XIX century. He published the results of his research in a series of monographs (1881, 1883, 1894, and 1896) devoted to agricultural pest species.

In the beginning of XX century (1918) Dnipropetrovsk University was founded. Further relevant research of the region and adjacent areas were carried out by scientists of the Department of Invertebrate Zoology under scientific supervision of Prof. M. P. Akimov. In 1941 L. A. Shelyuzhko (Zoological Museum of Shevchenko Kyiv University) published the sole faunistic list of the complex *Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* of Ukraine. He specified 56 species for the Dnipropetrovsk province. During the Second World War (1941-1943) B. Alberty and J. Soffner collected the butterflies. They gave a list of seven species in the province territory (Alberty, Soffner, 1962).

Unfortunately, in post-war years special faunistic research of butterflies was not conducted. Collection was carried out by complex expeditions for studying natural and artificial steppe forests of Ukraine and Moldavia (1949–1954). Results of those expeditions were published (Akimov, 1950, 1953, 1955; Akimov, Topchiev, 1960; Topchiev, 1950, 1955, 1955a; Kharakoz 1950, 1955; Bochenko, 1952, 1954, 1955).

Noted Ukrainian lepidopterologist Viktor Barsov began his active work in the late 1960s. He is a founder of the Collection of *Lepidoptera* of Oles' Gonchar Dnipropetrovsk National University. Dr. V. Barsov studied butterflies in the steppe zone of Ukraine over 45 years. Results of his work are presented in more than 100 publications, and the collection gathered by him totals more than 100,000 specimens. In 1970s V. Barsov published the basic faunistic papers (Barsov, 1968, 1975, 1977). Last 20 years of XX century he studied problems of protection of endangered *Lepidoptera* species (Barsov, 1983, 1991, 1997). The next decade V. Barsov devoted to the research of lepidopterans fauna of newly founded Dnieprovsko-Orelysky nature reserve (Antonets, Barsov, 1998, 2000).

Last 10 years *Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* in the Dnipropetrovsk province were investigated within the framework of the project devoted to studying biodiversity. Monitoring research has embraced all basic natural and transformed ecosystems of the region. As a result, first specialized monograph devoted to the regional complex of *Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* has been published (Goloborod'ko et al, 2009).

Subchapter 3.2. Biodiversity.

Currently, 135 species of the moth complex (*Lasiocampoidea*, *Bombicoidea*, *Noctuoidea*: *Notodontidae*, *Lymantriidae*, *Arctiidae* and *Syntomiidae*) are found at the studied territory. Those are 80 % of 168 species found in Ukraine. The greatest number of species, as it was for whole Palaearctic region, belongs to the family *Arctiidae*. 39 species of *Arctiidae* are registered in the province. However, it is necessary to note, that among 135 species found: three species (*Furcula interrupta* (Christoph, 1867), *Drymonia velitaris* (Hufnagel, 1766) and *Phalera bucephaloides* (Ochsenheimer, 1810)) are considered as doubtful because we have no collected specimens and modern finds. The sole reason for their inclusions in the list of regional fauna was certain published data. In the future, detailed research could make possible a discovery of nine species known from the adjacent regions:

Lasiocampidae:

1. *Eriogaster rimicola* ([Denis et Schiffermüller], 1775)
2. *E. catax* (Linnaeus, 1758)
3. *Cosmotriche lobulina* ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Sphingidae:

4. *Sphingonaepiopsis gorgoniades* (Hübner, [1819])
5. *Hemaris croatica* (Esper, [1800])

Notodontidae:

6. *Drymonia obliterated* (Esper, 1785)

Lymantriidae:

7. *Gynaephora selenitica* (Esper, 1783)
8. *Calliteara abietis* ([Denis et Schiffermüller], 1775)
9. *Penthopthera morio* (Linnaeus, 1767)

Subchapter 3.3. Zoogeographical analysis

Zoogeographical analysis was carried out on the basis of classification of areas (geographic ranges) suggested by K. B. Gorodkov (1984). He interprets the area of *Lepidoptera* as a three-dimensional structure. The area is characterized by three

constituents: latitudinal – distribution from North to South, longitudinal – from West to East and altitudinal one – vertical distribution.

It was found that almost one third the complex species has transeurasian areas. And 42 % of those species are *Notodontidae*. Obviously that fact may be explained by physiographic factors of the province territory. Almost all species with that area are polyphages related to primary trees, which have transcontinental distribution.

According to its number the species of western Palaearctic areas make up the second group. The third group is formed by species of Euro-Siberian areas. Other groups have less than 10 % each. Particular type of distribution is a Holarctic one. Species delivered by man from Eurasia to North America (*O. antiqua*, *E. similis*, *E. chrysorrhoea*, *L. salicis*, *P. plantaginis*, and *A. caja*) and vice versa (*H. cunea*) belong to that type. Two species (*L. dispar* and *P. fuliginosa*) succeeded in distributing at the territory of all the middle latitudes, and nowadays their distribution is considered as Panholarctic. All noted species are broad polyphages. But *O. antiqua*, *E. chrysorrhoea*, *L. dispar* and *H. cunea* are able to generate catastrophic populations outbreaks. Owing to that fact those are considered as dangerous for agriculture and forestry. *H. cunea* should be especially noted. Its distribution in some areas of Eurasia is considered as a pandemia. For the last two decades this species has been distributed almost throughout Ukraine and has got the status of a quarantine pest.

Subchapter 3.4. Ecological complexes.

Ecological classification of biotopes for the rhopalocerous lepidopterans (*Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea*) are well developed. One of the first universally recognized one was the classification (Blab, Kudrna, 1982) made by colligation of typical ecologic factors, which are common for European rhopalocera. Determined factors were combined by authors into “ecological formations” according to the nature of living space use. Then, classification was supplemented and changed (Denis, 1992; Die Schmetterlinge..., 1993; Reinhardt, Thust, 1993; Die Tagfalter..., 1999; Motýli České..., 2002). Over the 20 years several approaches have been developed. Ecology–floristic (Die Schmetterlinge..., 1993) and ecology–morphological (Denis, 1992; Motýli České..., 2002) ones are best developed.

Special ecological classification of biotopes of higher nocturnal lepidopterans (*Heterocera*) was not developed. However, there is an experience of adaptation of such rhopalocera classification (Motýli ..., 2007), which arranges species of Dnipropetrovsk province into six ecological alignments.

Analysis of the ecological classification argues that 75 % of species of the higher nocturnal lepidopterans occupy azonal biotopes that undoubtedly influences on both the state of their populations and on the possibility for spreading throughout the province. All those species are trophically related to lignose and shrubs, therefore they are under conditions of environmental inadequacy in the steppe zone. That is why the populations of some species are potentially endangered. On the other hand, 25 % of species inhabited zonal biotopes are in danger of extinction greatly, because the virgin steppe ecosystems almost disappeared for the last two centuries of intensive exploitation. Thus, the complex of higher nocturnal lepidopterans is mostly endangered insects in the Dnipropetrovsk province.

Subchapter 3.5. Modern state.

Assessment of the modern state of higher nocturnal lepidopterans complex is a complicated but important task for the annual decrease of natural biotopes that may be lead to disappearing of many species.

135 species of the higher nocturnal lepidopterans complex were registered in the province as of 2009. This book is devoted to them. Three species (*D. velitaris*,

F. interrupta, *P. bucephaloides*) are known only from the literature data (Apostolov, 1981), but we have no the collected specimens. Taking into account their presence in some regions of Ukraine those species may inhabit the Dnipropetrovsk province.

Special research of the nocturnal lepidopterans was conducted in the province over 50 years. During these years permanent monitoring has been realised in the greatest natural forest of the province – Samarsky Bor. Oles Gonchar Dnipropetrovsk National University founded two research stations there: O. Belgard International Biosphere Prysamarsky Station and Biological Station of the University. Annual scientific expeditions cover almost all the territory of the Dnipropetrovsk province. Despite the great deal of conducted research the issues to be studied remain. Eight species (*M. franconicum*, *G. populifolia*, *E. versicolora*, *A. tau*, *L. taraxaci*, *T. processionea*, *F. aeruginosa*, *L. coenosa*) are known for the territory of the province only by one specimen. Certainly, their existence at the studied region doesn't give rise to doubt, but it is desirable to vindicate this fact by new findings, especially as because three species are included in the Red Data Book of Ukraine (1994).

We propose to consider features of the species distribution according to the chronological periods for the adequate representation of their allocation. Investigation of all collections of the University's Department of Zoology and Ecology allows marking out three periods: 1) up to 1970; 2) 1970–1975 and 3) present findings.

Chapter 4. Cadastre description of the moths (*Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* (partially)) of the Dnipropetrovsk province.

Cadastre description of each lepidopteran species describes following information:

- Name of the species (in Latin);
- Name of the species (in Ukrainian, if it exists);
- Name of the species (in Russian).

If the widely used synonyms exist, they are presented after the modern name.

Taxonomy description has the data on the number of species in the genus in Ukraine and in the province and on the subspecies as well.

Distribution. The type of the species geographic range is characterised briefly; allocation of the species in Ukraine and in the world is described.

Habitats. Main biotopes, ecosystems and landscapes inhabited by the species in the Dnipropetrovsk province are characterised. Peculiarities of spatial distribution of the species throughout the province are specified.

Morphological features. Short description of imago and preimaginal stages is presented. The imago is described by average dimensions of both sexes separately, and by main constituents of the superior and inferior colouration of the metalae and alae. Short description of the preimaginal stages is presented by caterpillar and pupa colouration and (but only for some species) by the features of chorion.

Biological peculiarities. Number of generations during the year, temporal limits of the imago existence, imago feeding, caterpillar feeding and trophic relations to certain plants taxa, oviposition place on the plant and the eggs number, features of the caterpillar life, wintering stage, pupation circumstances and place of pupa staying are described.

Protection measures. Measures for the certain species protection are pointed out. Species preservation at the protection territories and urgent necessity of new reservations with further conservation and expansion are especially emphasized.

Economic importance. Economic importance of potential pests of truck, field and orchard crops, and woods is described substantially.

Chapter 5. Ecological features of the moth complex (*Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* (partially)) in the Dnipropetrovsk province.

Subchapter 5.1. Composition and structure of topical groupings.

Groups of biotopes are marked out on the base of the steppe forest typology (Belgard, 1950) and according to the description of the lepidopteran distribution in steppe woods proposed by V. Barsov (1968a). On the basis of those developments the detailed analysis of rhopalocerous lepidopteran fauna in the province was carried out (Goloborod'ko, Pakhomov, 2007). However, biotopic distribution of the higher nocturnal lepidopteran was not studied before. So, if the higher lepidopteran are the main subject for the regionalization of the Dnipropetrovsk province territory the biotopes can be separated into following groups:

- 1) zonal steppe plots of the right bank of the Dnieper river;
- 2) zonal steppe plots of the left bank of the Dnieper river;
- 3) zonal steppe plots of the right bank of the Samara river;
- 4) ravine forests of the right bank of the Samara river;
- 5) ravine forests of the Dnieper river part full of rapids formerly;
- 6) sandy terrace forests;
- 7) short-flooded bottomland forests;
- 8) long-flooded bottomland forests;
- 9) biotopes under intensive anthropogenic pressure.

The last ones are all the landscapes of the Dnipropetrovsk province transformed by man: forest belts, parks, gardens, etc.

Due to its unique physiographic location the Dnipropetrovsk province has rich and interesting fauna of higher nocturnal lepidopteran. Altogether 135 species were found in the province. The most of them were detected in the biotopes of short-flooded bottomland forests. Literature and collection data analysis allowed revealing the features of landscape and biotopic distribution of the species.

Subchapter 5.2. Phenological structure.

In steppe zone of Ukraine (Barsov, 1977; Goloborod'ko, 2004) and neighbouring countries (Dobrovolsky, 1969; Falkovich, 1979; Nesina, 1994; Bolshakov, 2000; Kulak, 2003 and others) some research on phenology of definite groups of lepidopteran were conducted.

Creation of certain colligations of phenological observations made in different years with highly variable climatic factors is universally recognized to be nonsimple (Nesina, 1994; Kulak, 2003). But V. Barsov (1977) and M. Falkovich (1979) supposed that seasonal dynamics of lepidopteran communities corresponds to changes of phenological periods revealed by plant communities' studies.

We adhere to M. Falkovich's conception (1979): each phenological period is characterised by certain number of monovoltine species which imagoes are confined to the periods. Such attitude is argued by the fact that the basic period of most species' flight is closed to separate phenological period which lasts for about a month in the steppe zone. 66 % of species of the higher nocturnal lepidopteran have only one generation under conditions of Dnipropetrovsk province. For example, all species of *Lasiocampidae*, *Endromididae*, *Saturniidae*, *Lemoniidae*, *Thaumetopoeidae* and *Syntomiidae* are monovoltine. That, of course, influences on its number and vulnerability. According to its number, bivoltine species form the second group which makes up 31 % of the regional fauna. Mostly those are *Sphingidae* and *Notodontidae*. The third group is polyvoltine species (three and more generations) – only 3 %. *M. stellatarum* has the most number of generations in the region. It may have up to four generations per annum.

Flight of imagoes of all the moth species occurs from the beginning of March to the end of November. Certain permanent phenological groups were separated on the basis of the peculiarities of the moths' development, number of imagoes at a moment in a particular ecosystem (Falkovich, 1979; Nesina, 1994, 1997). According to this conception the moth species of the region may be divided into the following phenological groupings:

- vernal (species, which imagoes develop in spring – from March to May);
- vernal-aestival (species, which imagoes are observed in spring and in June);
- aestival (species, which flight of imagoes occurs, as a rule, only from June to August);
- aestival-autumnal (species, which imagoes are observed from the middle or the end of July to Autumn);
- autumnal (species, which imagoes are observed only in Autumn);
- transseasonal (species, which develop in three or more generations, and which imagoes are observed from March to November).

It was found that most species of the moth in the Dnipropetrovsk province are vernal-aestival. It being known that the imagoes' flight peak occurs in June, when maximum number of species is registered. The largest taxon is *Notodontidae*: 24 species from 36 of regional fauna are at the imago stage during this time. Almost all species winter as a pupa, and some species may sustain two and more winters.

Subchapter 5.3. Trophic relations.

5.3.1. Features of imago feeding.

Important role in the evolution of insects has played their relations with plants, initially as feeding on pollen, then on nectar. This process was very important also for the plants (angiosperms), because most insects executed cross-pollination (Grinfeld, 1962).

Obviously, evolution of mouthparts in lepidopterans passed from protomorphic, initially orthopteroid mouthparts with well developed maxillae (but without a proboscis), to the higher one with reduced maxillae and developed proboscis. Primary mouthparts of lepidopterans are believed to be jaws without proboscis. At that stage they fed flowers' pollen on. Subsequently moths began to feed on liquid with the following reduction of maxillae and development of proboscis. All species of the moths inhabited the Dnipropetrovsk province have the suctorial mouthparts with long thin proboscis used in feeding on nectar. Reduction or underdevelopment of proboscis in the families *Lasiocampidae*, *Saturniidae*, *Lymatriidae* and in some species of *Sphingidae* is a secondary phenomenon. It came into existence in connection with aphagia.

Active pollinators among moths are exclusively species of *Arctiidae*, *Syntomiidae* and *Sphingidae* partially. The rest of the species doesn't feed at the imago stage. That is why almost complete reduction of the mouthparts takes place. According to the time of feeding moth-pollinators may be divided into two groups: 1) diurnal and crepuscular feeding, and 2) nocturnal feeding. All species of *Syntomiidae* and some species of *Arctiidae* (*T. jacobaea*), and *Sphingidae* (*M. stellatarum* and *Hemaris* species) belong to the first group. Most of active anthophilous moths belong to the second one. However, it is necessary to mark that under certain circumstances the time limits of the beginning of imago feeding may be changed.

5.3.2. Features of the caterpillar feeding.

Almost taxa of lepidopterans are characterised by essential differentiation in dietary habits between imago and caterpillar. This fact is explained by existence of certain balance in the uptake of producers' resources (matter and energy) by consumers in an ecosystem. But several species of *Sphingidae* are able to pollinate as an imago stage and to feed as a caterpillar on the same plant species. Such double food relations were

determined for *A. atropos* and *A. convolvuli*. They have food relations with *Nicotiana* and *Convolvulus* species respectively.

We studied the moths' caterpillar trophic relations and worked through recognized literature sources (Die Schmetterlinge Baden-Württemberg, 1997; Leraut, 2006; Motýli a..., 2007), including the regional specific characters (Efetov, Budashkin, 1990; Red Data Book, 1994; Plyushch, Sheshurak, 1997). It was found that most moth species of the Dnipropetrovsk province are polyphages.

Trophic relations of moths with plant species of 41 arboreal and 60 herbaceous genera were determined. Then, there appear to be sufficient reasons for the evaluation of trophic relations of different moths' genera.

Among 16 species of *Lasiocampidae* of the Dnipropetrovsk province 10 species are dendrophages and dendrotamnophages, 3 – dendrothamnochortophages and thamnochortophages (L. Bolshakov (2000) supposed that the chortophagy, in this case, should be considered as facultative and intrinsic to younger ages), and 2 – chortophages. Traits of feeding of *E. neogena* are described by L. Apostolov (1981). He found this species on robinia *Robinia pseudoacacia* and Siberian pea shrub *Caragana arborescens*.

It is probable that 11 species are more or less broad polyphages, 3 – oligophages, and only *D. pini* is a monophage. List of forage plants includes 37 genera, 25 of which are shrubs and trees, and 12 genera are grasses. Moths show preference to the genus *Quercus*, 9 species feed on it. The genus *Populus* is the least attractive. Among herbaceous plants two genera – *Rumex* and *Plantago* – have relations to two moth species. The rest of the herbs are fed by only one species of *Lasiocampidae*.

Family *Saturniidae* has no many species, but has broad spectrum of trophic relations with 22 genera of plants. Four species are registered on the *Prunus*. *Quercus*, *Betula*, *Carpinus*, *Malus*, *Rosa*, *Frangula*, *Rhamnus* and *Salix* are visited by two species. 12 genera of plants have trophic relations only to one species of *Saturniidae*. Two species (*A. tau* and *E. pavonia*) are polyphages and two ones (*S. pyri* and *E. spini*) are oligophages. Dendrophagy of oligophages is most likely facultative in the steppe zone, especially for *S. pyri*.

Only for *L. dumi* of three registered species of *Lemoniidae* and *Endromididae* the features of feeding is known. Two other species are known only by single findings of imagoes. *Lemoniidae* species are oligochortophages, but *E. versicolora* is a polydendrophage. Though its feeding spectrum in the region is not known, its trophic relations to *Tilia*, *Carpinus*, *Salix*, *Alnus*, *Corylus* and *Betula* are reported for Ukrainian populations.

19 species of *Sphingidae* have trophic relations to 41 genera of plants, and among them 19 genera are arboreal and 22 genera are grassy. Among sphinx moths most species (11) are chortophages, and 7 of which are related to the plants of genus *Galium*. 6 species are dendrophages and dendrotamnophages, two species of *Sphingidae* have been trophic relations to genera *Lonicera*, *Malus*, *Salix*, *Populus* and *Quercus* each. One species (*H. fuciformis*) is a tamnophage. Most probably, 11 species are oligophages, 5 species – polyphages and 2 species – monophages.

The only taxon of higher nocturnal lepidopterans of the Dnipropetrovsk region related trophically to the trees is exclusively *Notodontidae*. The most number of species of this family are related to species of *Populus*. One less species was registered on plants *Betula*, but their low number in the province makes, probably, their trophic relations occasional. The majority, 17 species are oligophages, 8 species are polyphages (most related to the species of *Populus* and *Salix*). Among all the complex of moths the *Notodontidae* is characterised by the most number of monophages (6 species), and most of which feed on the species of *Quercus* exclusively.

Among species of the family *Lymantriidae* only three species (*L. coenosa*, *T. antiquiodes*, and *T. dubia*) are chortophages, the rest 10 – dendrophages and dendrothamnophages, but four of which are dendrochortophages (it is likely that their chortophagy may be considered as facultative). Most of dendrophages feed on *Salix*, and less on *Populus* and *Quercus*. 10 species of broad polyphages are found among 13 species of *Lymantriidae* in the region.

Family *Arctiidae* is characterised by specific trophic relations primarily due to dietary habits of subfamily *Lithosiinae*. It is deemed that most species are developed on lichen (Koch, 1984; Schmidt, 1991; Bolshakov, 2000, Motýli ..., 2007). 10 species of lichenophages were registered in the Dnipropetrovsk province. Two species are able to feed on dead and even decaying leaves (lichenodetritophages), but *L. quadra* can eat lichens, leaves and needles of a conifer (lichenodendrothamnophage). Three species (*T. senex*, *C. mesomella*, *P. obtusa*) are considered as bryolichenophages, their trophic relations to liverworts *Jungermannia*.

5.3.3. Agricultural pests.

Outbreak of phytophagous insects in the Dnipropetrovsk province attracted the attention of scientists from the end of XIX century (Bramson, 1883). But complex research on that problem began only in late 1940s with the organisation of expeditions on study of natural and artificial woods of steppe zone of Ukraine and Moldavia. In those times most regional reports on problems of forestry harmful species including moths were published (Akimov, Topchiev, 1960; Apostolov, 1961, 1962, 1968, 1970, 1976; Barsov, 1973; Apostolov, Barsov, 1977). Results of that research of thirty years (1947–1977) were presented in the monograph published by Apostolov in 1981. It was devoted to issues of interaction of phytophages and plants of forests in the central Dnieper region.

The Dnipropetrovsk province is situated in the steppe zone of Ukraine, for which 20 species of harmful moths were detected (Savkovsky, 1976, 1983, 1990). But permanent observations of forty years revealed the outbreak of only 9 species of the moths. However, it is known (Apostolov, Barsov, 1977; Belokon, 1988) that under certain circumstances small populations can damage plants and even species which was not registered as a dietary object before.

Only two species (*M. neustrium* and *E. lanestris*) of the family *Lasiocampidae* had dangerous outbreaks. It is known from classical publication of K. Bramson (1883). The second species was found only in the ravine forests and on plants *Pyrus*, *Malus*, *Crataegus*, *Prunus* and *Rosa*. But the Lackey moth (*M. neustrium*) does permanent harm to young and middle-aged artificial wood plantations throughout the province. Besides wood plantations high number of the Lackey moth was observed on *Fraxinus*, *Populus*, *Salix* and *Crataegus* in natural valley and ravine forests, which caused their defoliation.

Only one species of the family *Notodontidae* is able to cause damage in the province. That is *P. bucephala*. In the natural forest ecosystems the most frequent outbreaks were registered on *Quercus* and *Ulmus* in the ravine forests along the Dnieper River's valley, which was formerly a part full of rapids. But the analysis of data of several years' standing argues that this species has a propensity for the man-made wood plantations and forest belts. Considerable damage is registered on the south, where trees are suppressed, and on the north, where the man-made wood plantations are suffered from.

Almost a half of moth species, which are dangerous for forestry, landscape architecture and garden sector, belongs to the family *Lymantriidae*. First of all it is necessary to mark *L. dispar*, which outbreaks were observed in all types of natural and man-made forest ecosystems. Its populations contributed 14.9 % of the total leaf-eating insects' outbreaks in the region (Meshkova, 2000). Especial damage was found in bright

Quercus plantations of dry ecotopes. In the Dnieprovsko-Orelysky nature reserve the outbreaks of *L. dispar* are registered every two-three years from 1993 (Antonets, Barsov, 1998). As a result more than 400 ha of the flood-plain forest were damaged. *Quercus*, *Populus*, *Salix* and *Ulmus* are suffered by defoliation to a considerable degree.

E. chrysorrhoea is inferior to the preceding species by the caused detriment. The percentage of that species in the detriments caused by the leaf-eating insects averages 35 % (Meshkova, 2000). In 1973 V. Barsov defended a thesis devoted the features of bioecology and feeding of *E. chrysorrhoea* in south-east Ukraine. He vindicated the risk of *E. chrysorrhoea* outbreaks for woods ecosystems of all the province territory. Besides the wood ecosystems, when that species strikes mostly ravine forests, *E. chrysorrhoea* demonstrates the outbreaks in shrubby aggregations of *Prunus*, *Rosa* and *Frangula*.

Long-term monitoring (1976-1988) of the man-made wood and shrub plantations developed for the forest rehabilitation at the Western Donets Basin provided interesting results. It was found (Belokon, 1984; Belokon, Solodovnikova, 1986; Belokon, 1988) that under formation of phytophagous complex on afforested lands *L. salicis* produced outbreaks and did harm to *Populus bolleana* Louche, *P. nigra* Linnaeus and *Salix alba* Linnaeus. As this took place the damage in natural forests of the Dnipropetrovsk region was not registered, despite the available literature data asserted the contrary. So, K. Bramson (1883) wrote that in the Tavriiska province *L. salicis* affected fruit trees and, sometimes woods ecosystems.

According to the literature data (Apostolov, Barsov, 1977; Apostolov, 1981; Belokon, 1986) it is known that *O. antiqua* gave rise to outbreaks in oaks' communities of forest ecosystems and mostly in ravines along the Dnieper River's valley, which was formerly a part full of rapids. This species was also considered to be dangerous for man-made wood plantations on the rehabilitated plots at the Western Donets Basin. But for the last decade in no case was an outbreak of *O. antiqua*.

Only two species of the family may be considered as harmful for the economy of the Dnipropetrovsk region. First of all, that is *H. cunea* – new species for the regional fauna that is observed there from 1970-1975 approximately. First outbreaks were registered in the outskirts of the Dnipropetrovsk city in 1990s. So, in 1992 *H. cunea* feeding led to the almost total defoliation of the planted ash-leaved maples (*Acer negundo* Linnaeus) (Antonets, Barsov, 1998).

According to the data of the State Plant Quarantine Inspection of Ukraine (<http://golovderzhkarantyn.gov.ua>) in 2005 *H. cunea* populates more than 43950 ha in the Dnipropetrovsk region, when the expansion rate averages + 76.8 %. Data are as of 2008, *H. cunea*'s outbreaks of different intensity were registered in Dnipropetrovsk, Pavlograd, Novomoskovsk, Mezheva, Vasylkivka and Solone districts of the province.

Formerly scanty populations of certain species are able, in specific situations, do harm. Just that very case is the impairment of man-made plantations of the oaks and robinias by *A. caje* (Apostolov, 1960). Though, the trophic relation of *A. caje* to robinia was not known for the region before. It is agreed that transition to feeding on uncharacteristic plant species is not a rarity (Apostolov, Barsov, 1977; Apostolov, 1981). It is even possible in species of narrow alimentary specialization, but such observations are often short-term or casual.

Chapter 6. Protection of moth (*Lasiocampoidea*, *Bombicoidea* and *Noctuoidea* (partially)) in the Dnipropetrovsk province.

The guard of biological variety begins from saving of gene pool of living organisms of planet. Saving must touch all of living creatures of planet. There are approximately 45 thousand types of animals on territory of Ukraine. A key role is played

by saving of vegetable cover which conducts the primary synthesis of organic matters and is a meal for animals. Without saving of plants and vegetation it is impossible to save the types of animals.

Presently all more ideas are expressed concerning that organization of guard of separate types of insects can be carried out within the framework of guard of whole complexes within the limits of guard of separate ekosistem. Such direction is predefined that legal approach to the guard of separate kinds in many countries of the world sometimes does not give the desired results. Often at declared about the testament of some kind interest rises to him, a commercial price is increased, it is begun them all anymore to take interest collectors. The organs of guard of nature are often unable to control vilov of kinds which are guarded on all of territory of country. Even during organization of ideal guard the quantity of these kinds often diminishes due to other reasons. But taking separate kinds under an individual guard is necessary. One of reliable forms which provide the guard of separate kinds and groups of insects there is storage of them in separate coenosys – reserves and other nature protection territories.

Among 135 species of higher nocturnal lepidopterans known in the Dnipropetrovsk province, 16 species are included in the Red Lists of different levels: 13 – in the Red Data Book of Ukraine, 3 – in the IUCN Red List, 3 – in the European Red List of endangered animals and plants.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Акимов М. П. Основные закономерности распространения животного населения // Растительный и животный мир юго-востока УССР, Ч. 2. Животный мир. Вып. 4. – Днепропетровск : ДГУ, 1948. – С. 3–8.

Акимов М. П. Главнейшие насекомые – вредители лесонасаждений Старо-Бердянской и Алтагирской лесных дач // Научные записки Днепропетр. гос. ун-та. Т. 37. Сб. раб. биол. ф-та. Мат. исслед. искусств. лесов в р-не р. Молочной и Молочного лимана. – К. : Изд-во КГУ им. Т. Г. Шевченко, 1953. – С. 73–76.

Акимов М. П., Диомидова Т. А. К зооэкологической характеристике насаждений Велико-Анадольского массива // Велико-Анадольский лес. Мат. работ комплекс. экспед. ДГУ. – Харьков : Изд-во ХГУ им. А. М. Горького, 1955. – С. 141–150.

Акимов М. П., Топчиев А. Г. Некоторые данные о вредной энтомофауне кроны основных древесных пород искусственных лесов степной зоны Украины // Искусств. леса степ. зоны Укр. – Харьков : Изд-во ХГУ им. А. М. Горького, 1960. – С. 259–296.

Антонец Н. В., Барсов В. А. Лесопатологическое обследование насаждений Днепроовско-Орельского заповедника // Заповідна справа в Україні. – 1998. – Т. 4, вип. 2. – С. 56–64.

Антонец Н. В., Барсов В. А. Краснокнижные виды насекомых Днепроовско-Орельского заповедника // Вестн. зоол. – 2000. – Т. 34, №1–2. – С. 84.

Антонец Н. В., Смирнов М. Э. К фауне насекомых Днепроовско-Орельского заповедника // Пробл. сохр. разнообр. природы степ. и лесн. регионов. – М. : КМК Scientific press LTD, 1995. – С. 117.

Апостолов Л. Г. Состав вредной энтомофауны листвы дуба в лесонасаждениях юго-восточной Украины и ее зависимость от лесотипологических факторов // Мат. к науч.-итог. конф. Днепропетр. гос. ун-та. – Днепропетровск, 1961. – С. 45–49.

Апостолов Л. Г. Условия образования очагов размножения листогрызущих вредителей дуба в лесах юго-восточной Украины // Науч. докл. высш. шк. Вып. 1, 1962. – С. 18–20.

Апостолов Л. Г. Некоторые вопросы структуры энтомокомплексов лесных биогеоценозов в условиях степи юго-восточной Украины // Вопр. степ. лесовед. Вып. 1. – Днепропетровск : ДГУ, 1968. – С. 110–122.

Апостолов Л. Г. Эколого-зоогеографические особенности вредной дендрофильной энтомофауны лесных биогеоценозов юго-восточной Украины // Вопр. степ. лесовед. Вып. 1. – Днепропетровск : ДГУ, 1968а. – С. 123–130.

Апостолов Л. Г. Роль вредных насекомых в степных лесах и перспективы их дальнейшего изучения // Бюл. ВАСХНИЛ, Вып. 12, 1976. – С. 15–21.

Апостолов Л. Г., Барсов В. А. Насекомые вредители кроны лесов Присамарья и меры борьбы с ними // Вопр. степ. лесовед. и охр. природы. – Днепропетровск : ДГУ, Вып. 8, 1977. – С. 108–115.

Апостолов Л. Г. Вредная энтомофауна лесных биогеоценозов Центрального Приднепровья. – Киев – Одесса : Вища школа, 1981. – 232 с.

Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. – М. : ГУГК, 1978. – 183 с.

Афанасьєва В. О., Голобородько К. К. Сезонні особливості комплексу совкоподібних (*Lepidoptera: Noctuoidea: Lymantriidae, Noctuidae, Arctiidae*) лускокрилих Самарського лісу // V Міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів «Молодь та поступ біології». – Львів, 2009. – С. 137–138.

Афанасьєва В. О., Голобородько К. К. Нові знахідки совок (*Lepidoptera: Noctuidae*), занесених до червоної книги України // Ентомолог. наук. конф., присвячена 60-й річниці створ. Українського ентомолог. тов-ва «Сучасні проблеми ентомології». – Умань, 2010. – С. 44.

Бабчук И. В., Ключко З. Ф., Коваль Э. З. Массовое размножение совки с-черное // Защита растений, 1978, № 12. – С. 35.

Барановский Б. А. Растительность руслового водохранилища (на примере Запорожского (Днепровского) водохранилища). – Днепропетровск : Изд-во Днепропетр. ун-та, 2000. – 172 с.

Баранчиков Ю. Н. Трофическая специализация чешуекрылых. – Красноярск : ИЛИД СО АН СССР, 1987. – 171 с.

Барсов В. А. Некоторые данные о фауне чешуекрылых байрачных лесов порожистой части Днепра // Вопр. степ. лесовед. Тр. комплекс. экспед. ДГУ, 1968. – Вып. 1. – С. 174–176.

Барсов В. А. К фауне чешуекрылых степей юго-восточной Украины // Вопр. степ. лесовед. и охр. природы. Тр. комплекс. экспед. ДГУ, 1975. – Вып. 5. – С. 205–210.

Барсов В. А. К фенологии комплексов весенних чешуекрылых в лесных биогеоценозах юго-восточной Украины // Вопр. степ. лесовед. и охр. природы. Тр. комплекс. экспед. ДГУ. – Днепропетровск, 1977. – Вып. 7. – С. 102–108.

Барсов В. А. Охрана открытых ландшафтов, их растительности и энтомофауны в условиях степного Приднепровья // Исчезающие и редкие растения, животные и ландшафты Днепропетровщины. – Днепропетровск : ДГУ, 1983. – С. 103–110.

Барсов В. А. Распространение южных элементов энтомофауны в ландшафтах степного Приднепровья // III съезд Укр. ентомолог. об-ва, тез. докл. – К. : АН УССР, 1987. – С. 20.

Барсов В. А., Антонец Н. В., Шушурак П. Н. Материалы к инвентаризации чешуекрылых (*Lepidoptera*) Днепровско-Орельского природного заповедника (Днепропетровская обл., Украина) // Зб. наук. пр. викладачів природничо-геогр. ф-ту, вип. 2. – Ніжин, 2007. – С. 134–151.

Беклемишев В. Н. О классификации биогеоценологических (симфизиологических) связей // Бюл. МОИП. – 1951. – Т. 55, № 5. – С. 3–30.

Белова Н. А. Экология, микроморфология, антропогенез лесных почв степной зоны Украины. – Днепропетровск : Изд-во ДНУ, 1997. – 264 с.

Белова Н. А., Травлев А. П. Естественные леса и степные почвы. – Днепропетровск : ДГУ, 1999. – 348 с.

Белоконь А. С. К вопросу формирования кронной энтомофауны на участке лесной рекультивации в условиях Западного Донбасса // Тез. докл. 9-го съезда Всесоюз. энтомолог. о-ва. – К., 1984, Ч.1. – С. 50.

Белоконь А. С. Эколого-фаунистическая характеристика пауков и насекомых в лесных насаждениях на рекультивируемых землях Западного Донбасса: автореф. дисс. ... канд. биол. наук. – Днепропетровск : ДГУ, 1988. – 17 с.

Белоконь А. С., Солодовникова В. С. Формирование кронной энтомофауны в условиях лесомелиоративной рекультивации земель Западного Донбасса (1976–1985) // *Вопр. степ. лесовед. и лес. рекультивац. земель.* – Днепропетровск : ДГУ, 1986 – С. 136–140.

Бельгард А. Л. Геоботаничний нарис Новомосковського бору. – Дніпропетровськ : ДГУ, 1938. – 57 с.

Бельгард А. Л. Лесная растительность юго-востока УССР. – К. : КГУ, 1950. – 257 с.

Бельгард А. Л. Степное лесоведение. – М. : Лесная пром-сть, 1971. – 336 с.

Бельгард А. Л., Травлев А. П. Путеводитель по основным биогеоценозам Присамарья. – Днепропетровск : ДГУ, 1981. – 99 с.

Бельский Б. Об озимой совке и мерах борьбы с нею. – Екатеринослав, 1926. – 22 с.

Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Круглороті (Cyclostomata). Риби (Pisces) // В. Л. Булахов, Р. О. Новицький, О. Є. Пахомов, О. О. Христов / За заг. ред. проф. О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2008. – 304 с.

Борьба с вредителями // Отчет Екатеринославской уездной земской управы за 1913 г., по агрономическому отделу. – Екатеринослав : типогр. К. А. Андрущенко, 1914. – С. 111–116.

Боченко В. Е. Формирование энтомофауны вредителей кроны дуба в искусственных лесопосадках Криворожья. Автореф. дисс. ... канд. биол. наук. – Харьков, 1952. – 7 с.

Боченко В. Е. Пути возникновения очагов вредителей древесно-кустарниковой растительности г. Кривого Рога // Тез. докл. III Всесоюз. эколог. конф. Т. 4., 1954. – С. 55.

Боченко В. Е. Экологический анализ видового состава энтомовредителей дуба Криворожья // Зоолог. журн. – Т. 34, вып. 3, 1955. – С. 542–544.

Боченко В. Е. Особенности формирования комплексов энтомовредителей плодовых культур Криворожья // Природные и трудовые ресурсы Левобережной Украины и их использование. – Т. VII. Геоморфология, климат, почвы, растительность и животный мир, физическая география. – М. : Недра, 1966. – С. 347–350.

Будашкин Ю. И., Ключко З. Ф. Новые и малоизвестные совки (*Lepidoptera, Noctuidae*) на Украине // *Новости фаунистики и систематики.* – К. : Наукова думка, 1990. – С. 75–80.

Булахов В. Л., Пахомов О. Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Ссавці (*Mammalia*) / За заг. ред. проф. О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2006. – 356 с.

Булахов В. Л., Гаско В. Я., Пахомов О. Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Земноводні та плазуни (*Amphibia et Reptilia*) / За заг. ред. проф. О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2007. – 420 с.

Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 1. Насекомые вредные для большей части культурных растений. Насекомые вредные для полеводства, луговодства и огородничества – Екатеринослав : Типография Я. М. Чауссаго, 1881. – 177 с.

Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 2. Насекомые, вредные для лесоводства, садоводства и виноградарства – Екатеринбург : Типография Я. М. Чауссаго, 1883. – 360 с.

Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 1. Насекомые вредные для большей части культурных растений. Насекомые вредные для полеводства, луговодства и огородничества. Узд. 2-е. – Екатеринбург : Типо-литография Я. М. Чауссаго, 1894. – 263 с.

Брамсон К. Л. Вредные насекомые и меры борьбы с ними. Часть 2., Насекомые вредные для лесоводства, садоводства и виноградарства. Изд. 2-е – Екатеринбург : Печатня С. П. Яковлева, 1896. – 360 с.

Витковский Н. Обзор вредителей сельского хозяйства, наблюдавшихся в 1914 г. – Екатеринбург : Тип. губ. земства, 1915. – 68 с.

Воронов А. Г. Биогеография с основами экологии. – М. : МГУ, 1987. – 262 с.

Гамаюнова С. Г., Новак Л. В., Войтенко Ю. В., Харченко А. Е. Массовые хвое- и листогрызущие вредители леса. – Харьков, 1999. – 172 с.

Географія України. Атлас. – К. : Інст. передов. технол., 2000. – 48 с.

Голобородько К. К., Бригадиренко В. В., Пахомов О. Є. Історія організації та поповнення фондової ентомологічної колекції Дніпропетровського національного університету // Изв. Муз. фонда им. А. А. Браунера. – Одесса, Т. IV, № 2–3, 2007.– С. 26.

Голобородько К. К., Плющ І. Г., Пахомов О. Є. Біорізноманіття України. Дніпропетровська область. Вищі різновусі лускокрилі. Частина 1 (*Lepidoptera: Lasiocampoidea, Bomboidea, Noctuoidea* (частина)) / За заг. ред. проф. О. Є. Пахомова. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, – 2010. – 296 с.

Горб А. С., Дук Н. М. Клімат Дніпропетровської області. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2006. – 204 с.

Городков К. Б. Типы ареалов насекомых тундры и лесных зон Европейской части СССР / Ареалы насекомых. Европ. части СССР. Атлас. Карты 179–221. Л. : Наука, 1984. – С. 3–20.

Горышин Н. И., Саулич Ф. Х. Изучение сезонных адаптаций у гомотинамных чешуекрылых // Зоол. журн. – 1981. – Т. 60, № 12. – С. 1784–1790.

Гринфельд Э. К. Происхождение антофилии у насекомых. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1962. – 178 с.

Гринфельд Э. К. Происхождение и развитие антофилии у насекомых . – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1978. – 193 с.

Грицан Ю. І. Екологічні основи перетворюючого впливу лісової рослинності на степове середовище. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2000. – 300 с.

Губкин А. А. К анализу орнитологических комплексов байрачных и пойменных лесов Приднепровья // Вопр. степ. лесовед. и охр. природы. – Днепропетровск : ДГУ, 1972. – Вып. 2. – С. 85–88.

Данилевский А. С. Фотопериодизм и сезонное развитие насекомых. – Л. : ЛГУ, 1961. – 241 с.

Добровольский Б. В. Фенология насекомых. – М. : Высшая школа, 1969. – 223 с.

Доклады и журналы совещания по организационным вопросам Екатеринбургской областной сельскохозяйственной опытной станции. – Екатеринбург : тип.-цинк. и переплет Г. Берс, 1916. – 206 с.

Дружелюбова Т. С. Влияние температуры и светового фактора на развитие и поведение географических популяций совки ипсилон *Agrotis ypsilon* Rott. (*Lepidoptera, Noctuidae*) // Энтотомол. обозрен. – 1976. – Т. 55, № 2. – С. 277–283.

Дунин-Боровский В. М. Некоторые вредные насекомые в Екатеринославской губернии в 1894 году / Отчет Екатеринославской губернской Земской Управы за 1894 год. Часть. 2. – Екатеринослав: Типо-Литография Губернского Правления, 1895. – С. 74–87.

Екологічний атлас Дніпропетровської області. – Київ – Дніпропетровськ : Мапа ЛТД, 1995. – 24 с.

Емельянов А. Ф. Предложение по классификации и номенклатуре ареалов // Энтомолог. обозр., 1974. – № 3. – С. 497–522.

Ершов В., Фильд А. Каталог чешуекрылых Российской Империи // Тр. Русск. энтомолог. о-ва. – СПб, 1870. – Т. 1, № 1–2. – С. 130–204.

Ефетов К. А, Будашкин Ю. И. Бабочки Крыма – Симферополь : Таврия, 1990. – 112 с.

Заговора А. В. Южная стеблевая совка (*Oria musculosa* Hbn.) в восточной степи Украины в 1930–1934 гг. // Защита растений, 1935, № 1. – С. 47–52.

Заповідна природа Дніпропетровщини. Методично-довідковий посібник. – Дніпропетровськ, 2000. – 64 с.

Золотаренко Г. С. Подгрызающие совки Западной Сибири. – Новосибирск : Наука, 1970. – 436 с.

Иванов И. Фисташковата нощенка – нов неприятел по нашего Черноморие / И. Иванов // Раст. Защита, 1970, 18, № 3. – С. 25–27.

Каталог чешуекрылых (*Lepidoptera*) России / Под ред. С. Ю. Синева. – СПб., М. : Тов. науч. изд. КМК, 2008. – 424 с.

Кафедра зоології та екології: минуле та сьогодення (до 85-річчя з дня заснування Дніпропетровського національного університету) / В. Л. Булахов, О. Є. Пахомов, В. В. Бригадиренко, В. Я. Гассо. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – 32 с.

Керемидчиев М. Малката тополева нощенка (*Nycteola asiatica* L.) и борбата срещу нея // Горскостоп. Наука, 1964, 1, № 1. – С. 65–73.

Ключко З. Ф. Матеріали до вивчення фауни совок долини середньої течії р. Дніпра // Мат. до вивч. історії та природи р-ну Канів. заповід. – К. : КДУ, 1962 – С. 127–136.

Ключко З. Ф. Совки западных областей Украины – К. : Изд-во Киев. ун-та, 1963. – 176 с.

Ключко З. Ф. До вивчення шкідливих совок у степовій зоні України // Пр. Ін-ту зоології АН УРСР, Т. XX. – К. : Наукова думка, 1964 – С. 212–216.

Ключко З. Ф. До вивчення фауни совок степової зони України // Вісник Київ. ун-ту. Серія біологія, 1966, – С. 141–145.

Ключко З. Ф. К изучению фауны совок Крыма. Сообщение 1. Подсемейство *Hadeninae* (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) // Вестник зоологии. – Т.1, № 2, 1967. – С. 72–78.

Ключко З. Ф. Совки квадрифіоїдного комплексу. Фауна України. Т. 16, Вип. 6. – К. : Наукова думка, 1978. – 412 с.

Ключко З. Ф. Описание куколок трех видов совок (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) // Вестник зоологии, № 4. 1979. – С. 85–86.

Ключко З. Ф. К изучению четырех пар видов-двойников у совок (*Lepidoptera*, *Noctuidae*) // Вестник зоологии, 1980, № 4. – С. 20–24.

Ключко З. Ф. Семейство совки, или ночницы – *Noctuidae* // В кн. Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений. Т. 2. Вредные членистоногие, позвоночные. – К. : Урожай, 1988 – С. 334–381.

Ключко З. Ф. Список видов совок-гаденин (*Lepidoptera*, *Noctuidae*, *Hadeninae*) фауны УССР // Пробл. общ. и молекуляр. биол., 1988а, Вып. 7. – С. 38–46.

Ключко З. Ф. Систематический список совок подсемейства *Noctuinae* фауны УССР (*Lepidoptera, Noctuidae*) // Экология и таксономия насекомых Украины. – К. : Наукова думка, 1988а – С. 80–90.

Ключко З. Ф. Систематический список совок подсемейства *Cuculliinae* (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Украины // Actias, 1994, Т.1, Вып.1-2. – С. 37–43.

Ключко З. Ф. Совки (*Lepidoptera, Noctuidae*) заповедника “Каменные могилы” // Изв. Харьков. энтомол. об-ва, 1995, т. III, вып.1-2. – С. 7–13.

Ключко З. Ф. К изучению новых и малоизвестных совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Украины // Журн. Укр. ентом. т-ва, 1998, № 4 (3–4). – С. 17–23.

Ключко З. Ф. Новые виды совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Украины // Вестник зоологии, 2002, № 36 (2). – С. 10.

Ключко З. Ф. Краткий обзор фауны совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) Молдовы // Вестник зоологии, 2003, Supplement, № 16. – С. 41–52.

Ключко З. Ф. Новые и малоизвестные виды совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Украины // Вестник зоологии, 2003а, № 37 (1). – С. 100.

Ключко З. Ф. Совки України. – К. : Вид-во Раєвського, 2006. – 248 с.

Ключко З. Ф. Совки (*Lepidoptera: Noctuidae* s. l.) Донецкой области Украины // Эверсманния, 2008, вып.13–14. – С. 65–83.

Ключко З. Ф. Малоизвестные и новые виды совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Украины // Вестник зоологии, 2009, № 43 (2) – С. 190.

Ключко З. Ф. Динамика видового состава и численности совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) в Луганском природном заповеднике (Украина) // Вестник зоологии, 2009, № 43 (3). – С. 217–229.

Ключко З. Ф., Безуглый С. К. Новые данные о малоизвестных видах совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Полтавщины // Вестник зоологии, 2008, № 42 (4) – С. 338.

Ключко З. Ф., Ботман Р. В. *Catocala neonympa* – новый для фауны Донбасса вид ленточниц (*Lepidoptera, Noctuidae, Catocalinae*) // Вестник зоологии, 2007, № 41 (4) – С. 342.

Ключко З. Ф., Будашкин Ю. И., Герасимов Р. П. Новые и малоизвестные виды совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Украины // Вестник зоологии, 2004, № 38. – С. 94.

Ключко З. Ф., Коваль Э. З. Колебания численности некоторых массовых видов совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) под влиянием энтомопатогенных грибов на Украине // Энтомол. обозрение, 1981, № 60, Вып. 4. – С. 754–760.

Ключко З. Ф., Матов А. Ю. О видовой самостоятельности и распространении ленточницы *Catocala orientalis* (*Lepidoptera, Noctuidae*) // Вестник зоологии, 2006, № 40 (1) – С. 89–93.

Ключко З. Ф., Плющ И. Г., Шешурак П. Н. Аннотированный каталог совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) фауны Украины – К. : Спец. типограф. науч. журн. НАН Украины, 2001. – 882 с.

Ключко З. Ф., Пучкова Л. В. Вредитель гортензии // Защита растений от вредителей и болезней, 1965, № 2, – С. 49–50.

Ключко З. Ф., Герасимов Р. П., Сергієнко В. М. Совки (*Lepidoptera, Noctuidae*) Києва та Київщини // Пр. зоол. музею Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Т. 5 (2009) – С. 39–59.

Ключко З. Ф., Матов А. Ю., Халаим Е. В. Дополнения к фауне совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) Северного Причерноморья (Одесская обл. Украина) // Эверсманния, 2009, вып.17–18. – С. 71–80.

Ключко З. Ф., Нарзаева М. К. Совка с-черное на Украине // Защита растений, 1971, № 7. – С. 35–36.

Ключко З. Ф., Голобородько К. К., Афанасьева В. О. Предварительные итоги изучения совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) Днепропетровской области // Биоразнообразие и роль животных в экосистемах: Мат. V Междунар. науч. конф. – Днепропетровск : Изд-во ДНУ, 2009. – С. 304–306.

Ключко З. Ф., Ткаченко О. В. К изучению фауны совок и пядениц (*Lepidoptera, Noctuidae, Geometridae*) Днепровско-Орельского заповедника (Днепропетровская обл., Украина) // Вестник зоологии, 2009, № 43 (1) – С. 68.

Ковалев О. В., Руднева Т. Д. Совка *Tarachidia candefacta* Hübn. (*Lepidoptera, Noctuidae*) – перспективный фитофаг в биологической борьбе с сорняками рода *Ambrosia* L. // Энтومол. обозрение, 1970, № 49 – С. 23–36.

Кожанчиков И. В. Совки (подсемейство *Agrotinae*) / Фауна СССР. Т. XIII, вып. 3. Насекомые чешуекрылые – М.–Л. : Изд-во АН СССР, 1937. – 674 с.

Кожанчиков И. В. Волнянки (*Orgyidae*) / Фауна СССР. Т. XII, вып. 4. Насекомые чешуекрылые. – М.–Л. : Изд-во АН СССР. – 1950. – 582 с.

Крыжановский О. Л. Состав и распространение энтомофаун земного шара / О. Л. Крыжановский – М. : Т-во науч. изданий КМК, 2002. – 237 с.

Кучеревський В. В. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Дніпропетровщини – К. : Фітосоціоцентр, 2001. – 360 с.

Кучеревський В. В. Конспект флори Правобережного степового Придніпров'я – Дніпропетровськ : Проспект, 2004. – 292 с.

Лавренко Е. М. Степи СССР // Растительность СССР. – М. : АН СССР, 1940. – Т.2, – 265 с.

Лавренко Е. М. Степи Европейской степной области, их география, динамика и история // Вопр. ботаники. – М.–Л. : АН СССР, 1954. – С.157–173.

Ламперт К. Атлас бабочек и гусениц Европы и отчасти Русско-Азиатских владений – СПб. : Девриен, 1913. – 486 с.

Матов А. Ю., Кононенко В. С., Свиридов А. В. Семейство *Noctuidae*. В кн. Каталог чешуекрылых (*Lepidoptera*) России. СПб. – М. : Тов-во науч. изданий КМК, 2008. – 424 с.

Медведев С. И. Энтомофауна асканийской целинной степи. Степной заповедник Чапли – Аскания Нова – М.–Л., 1928. – С. 195–209.

Медведев С. И. О распространении насекомых в Южном Заднепровьи. Предварительное сообщение // Изв. Гос. Степного заповедника “Чапли” (б. Аскания Нова), 1929 (1928), Т.VII. – С. 5–27.

Медведев С. И. Материалы к экологическому анализу фауны насекомых искусственных насаждений Велико-Анадольского леса / Учен. зап. ХГУ, Т. 14–15. Тр. НИИ биол. Харьков. гос. ун-та им. А. М. Горького, 1950. – С. 33–45.

Медведев С. И. К вопросу о происхождении энтомофауны парков Аскания-Нова // Учен. зап. ХГУ, Т. 14–15. Тр. НИИ биол. Харьков. гос. ун-та им. А. М. Горького, 1950а. – С. 67–88.

Медведев С. И., Божко М. П., Шапиро Д. С. О происхождении и формировании энтомофауны полезащитных полос в степной зоне УССР // Зоолог. журн. – 1951. – Т. 30, № 4. – С. 306–318.

Медведев С. И., Божко М. П., Шапиро Д. С. О влиянии орошения на энтомофауну в районе строительства Каховской ГЭС и Южно-украинского канала // Зоолог. журн. – 1952. – Т. 31, № 3. – С. 347–368.

Медведев С. И. Некоторые черты фауны насекомых искусственных насаждений в степях Восточной Украины // Учен. зап. ХГУ, Т. 18. Тр. НИИ биол. Харьков. гос. ун-та им. А. М. Горького, 1953. – С. 63–112.

Медведев С. И. Основные черты энтомофауны района строительства Каховской ГЭС // Зоолог. журн. – 1953а. – Т. 32, № 6. – С. 1126–1140.

Вредители агролесомелиоративных питомников / С. И. Медведев, А. Г. Тремль, М. П. Божко, Д. С. Шапиро // Учен. Зап. Харьков. университета, 1953б, Т. 48. – С. 7–46.

Медведев С. И. Особенности распространения некоторых экологических форм насекомых в различных ландшафтно-географических зонах Украины // Зоолог. журн. – 1954. – Т. 33, № 6. – С. 1245–1263.

Мержеевская О. И. Гусеницы совок (*Noctuidae*), их биология и морфология – Минск : Наука и техника, 1967. – 452 с.

Мержеевская О. И. Совки (*Noctuidae*) Белоруссии – Минск : Наука и техника, 1971. – 447 с.

Методические указания к изучению темы ”Редкие и исчезающие беспозвоночные Приднепровья” / Состав. В. А. Барсов и др. – Днепропетровск : ДГУ, 1984. – 43 с.

Методичні рекомендації щодо розробки положень про території та об’єкти природно-заповідного фонду України // Збереж. біорізном. й заповід. справа в Україні. Інформ. бюл. – 2000. – № 9. – С. 4–6.

Мешкова В. Л. Історія і географія масових розмножень комах-хвоєлистогризів – Харків : Майдан, 2002. – 244 с.

Мешкова В. Л. Сезонное развитие хвоелистогрызущих насекомых – Харьков : Планета-принт, 2009. – 396 с.

Миллер К. Стеблевая совка (*Tapinostola musculosa* Hbn.) в Екатеринославской губернии в 1911–1913 гг. // Защита растений от вредителей, N2 (20), 1914. – С. 12–14.

Некрутенко Ю., Чиколовец В. Денні метелики України. – К. : Вид-во Раєвського, 2005. – 232 с.

Несина М. В. Новый подход к классификации фенологических данных на примере пядениц (*Lepidoptera, Geometridae*) лесостепной дубравы “Лес на Ворскле” (Белгород. обл.) // Энтомолог. обозр. – 1994. – Т. 73, № 3. – С. 603–615.

Несина М. В. Фенологические группы пядениц (*Lepidoptera, Geometridae*) // Энтомолог. обозр. – 1997. – Т. 76, № 4. – С. 737–747.

Оксамитний О. Ф., Обухова К. М., Папученко М. П. Природно-заповідний фонд Дніпропетровщини // Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах. Мат. V Міжнарод. наук. конф. – Дніпропетровськ : Ліра, 2009. – С. 18–19.

Палий В. Ф. О вспышке массового размножения совки-карадрины *Laphygma exigua* Hb. (*Lepidoptera, Noctuidae*) в Воронежской области // Энтномол. обозр., 1956, т. XXXV, вып. 4. – С. 799–802.

Пахомов А. Е. Биогеоценотическая роль млекопитающих в почвообразовательных процессах степных лесов Украины. Кн. 1: Механич. тип воздейст. – Днепропетровск : ДНУ, 1998. – 232 с.

Пахомов А. Е. Биогеоценотическая роль млекопитающих в почвообразовательных процессах степных лесов Украины. Кн. 2: Трофич. тип воздейст. Биотехнолог. процесс станов. экологич. устойчив. эдафотоп. – Днепропетровск : ДНУ, 1998. – 216 с.

Пащенко В. М. Степова фізико-географічна зона // Географ. енцикл. України. – К. : Укр. рад. енцикл., 1989. – Т. 3. – С. 235.

Пащенко В. М. Степові ландшафти // Географ. енцикл. України. – К. : Укр. рад. енцикл., 1989а. – Т. 3. – С. 235–236.

- Плющ И. Г. Проблемы и перспективы охраны насекомых в СССР. – К. : Препр. АН УССР. Ин-т зоологии, 1989. – 26 с.
- Подкопай И. Ю. Бавовникова совка. – К. : Держсільгоспвидав УРСР, 1955. – 22 с.
- Половина И. П. Фізична географія Європи: навч. посіб. для студ. географ. спец. вищ. навч. закл. – К. : АртЕк, 1998. – 272 с.
- Полтавский А. Н., Матов А. Ю., Щуров В. И., Артохин К. С. Аннотированный каталог совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) Северного Кавказа и сопредельных территорий юга России / под ред. К. С. Артохина, А. Н. Полтавского, Т. 1. – Ростов-на-Дону: изд. 2-е, исправ. и доп., 2010. – 284 с.
- Полтавский А. Н., Матов А. Ю., Щуров В. И., Артохин К. С. Аннотированный каталог совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) Северного Кавказа и сопредельных территорий юга России / под ред. К. С. Артохина, А. Н. Полтавского, Т. 2. – Ростов-на-Дону: изд. 2-е, исправ. и доп., 2010. – 332 с.
- Поспелов С. М. Совки – вредители сельскохозяйственных культур – Л. – М. : Изд-во с-х литературы, 1962. – 96 с.
- Природа Украинской ССР. Животный мир. – К. : Наукова думка, 1985. – 240 с.
- Природа Украинской ССР. Климат / К. Т. Логвинов, М. И. Щербань – К. : Наукова думка, 1984. – 228 с.
- Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / А. М. Маринич, В. М. Пашенко, П. Г. Шищенко – К. : Наукова думка, 1985. – 224 с.
- Природа Украинской ССР. Растительный мир / Ю. Р. Шеляг-Сосонко – К. : Наукова думка, 1985. – 203 с.
- Пузирний Р. Конюшинна совка – *Scotogramma trifolii* Rott. // Відбиток з “Трудов Харьков. об-ва исследователей природы”, 1935, т. 53. – С. 93–104.
- Рафес П. М. Роль и значение растительноядных насекомых в лесу – М. : Наука, 1968. – 233 с.
- Рева А. Д. История биолого-экологического факультета Днепропетровского государственного университета – Днепропетровск : Изд-во Днепропетр. ун-та, 1998. – 166 с.
- Редкие насекомые / Под ред. С. А. Мирзояна. – М. : Лесн. пром., 1982. – 165 с.
- Ремм Х. Новые виды совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) из СССР // Энтотомол. обозрение, 1983, т. LXII, вып. 3. – С. 596–600.
- Рябов М. А. Типы поведения имагинальной фазы подгрызающих совок // Энтотомол. обозрение, 1952, Т. 32. – С. 167–175.
- Рябов М. А. Типы годичных циклов земляных подгрызающих совок (*Lepidoptera, Agrotinae*) // Энтотомол. обозрение, 1956, Т. 35, № 1. – С. 69–79.
- Саулич А. Х., Соколова И. В. Сезонные адаптации совок (*Lepidoptera, Noctuidae*) // Энтотомол. обозрн. – 2002. – Т. 81, № 3. – С. 529–544.
- Стрельцов И. И. Главнейшие вредители сельскохозяйственных растений в 1927 г. // Мат. по изучен. вредных насекомых восточно-степной области Украины (результ. работ отд. за 1927 год). Вост.-степн. обл. с.-х. оп. ст. им. И. Е. Клименко, отд. с.-х. энтомологии, № 44. – Днепропетровск, 1928. – С. 6–9.
- Сухарева И. Л. Сем. *Noctuidae* – совки. В кн. Насекомые и клещи – вредители сельскохозяйственных культур. Том III. Чешуекрылые. – СПб. : Наука, 1999. – С. 332–378.
- Тарасов В. В. Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Судинні рослини. Біолого-екологічна характеристика видів – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2005. – 276 с.
- Тимченко Г. А., Трель А. Г. Вредители тополей в восточной части Украины и в Крыму // Энтотомол. обозрение. – 1963, т. XLII, вып. 4. – С. 793–810.

Топчиев А. Г. Некоторые данные по распространению беспозвоночных животных в мертвом покрове Велико-Анадольского леса // Велико-Анадольский лес. Мат. работ комплекс. экспед. ДГУ. – Харьков : Изд-во ХГУ им. А. М. Горького, 1955. – С. 169–175.

Травлев Л. П., Травлев А. П. Спутник геоботаника по почвоведению и гидрологии: Учеб. пособ. – Днепропетровск : ДГУ, 1979. – 81 с.

Труды областного съезда представителей земств и сельских хозяев Юга России. Т. IV. Доклады / под ред. В. Брунста. – Екатеринослав : Типогр. торг. дома «Нейте и Мясоедов», 1910. – С. 1048–1050.

Труды 6-го совещания агрономов при Екатеринославской Губернской Земской Управе. – Екатеринослав : Типогр. губерн. земства, 1911. – С. 157–168.

Фалькович М. И. Сезонное развитие пустынных чешуекрылых (*Lepidoptera*) Средней Азии и его историко-фаунистический анализ // Энтомолог. обозр. – 1979. – Т. 58, № 2. – С. 260–281.

Фасулати К. К. Анализ энтомофауны Причерноморской полосы. – Кривой-Рог, 1947. – 137 с.

Фегри К., ван дер Пэйл Л. Основы экологии опыления – М. : Мир, 1982. – 375 с.

Физическая география Днепропетровской области: Учеб. пособ. – Днепропетровск : ДГУ, 1988. – 76 с.

Фізична та економічна географія Дніпропетровської області: Посіб. для вчит. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1992. – 188 с.

Харакоз А. В. Энтомофауна травянистого покрова Старо-Бердянской лесной дачи // Научные записки Днепропетр. гос. ун-та. Т. 38. Сб. раб. биол. ф-та. – К. : Изд-во КГУ им. Т. Г. Шевченко, 1953. – С. 77–81.

Харакоз А. В. Энтомофауна травянистого покрова Велико-Анадольского леса // Велико-Анадольский лес. Мат. работ комплекс. экспед. ДГУ. – Харьков : Изд-во ХГУ им. А. М. Горького, 1955. – С. 151–164.

Хотько Э. И. Определитель куколок совок. – Минск : Наука и техника, 1968. – 192 с.

Червона книга України. Тваринний світ / За ред. М. М. Щербака. – К. : Українська енциклопедія, 1994. – 457 с.

Червона книга України. Тваринний світ / За ред. А. І. Акімова. – К. : Глобалконсалтинг, 2010. – 600 с.

Экологические основы природопользования // Н. П. Грицан, Н. В. Шпак, Г. Г. Шматков и др. / Под ред. Н. П. Грицан. – Днепропетровск : ИППЭ НАН Украины, 1998. – 409 с.

Ярошевский В. А. К сведениям о фауне чешуекрылых насекомых (*Lepidoptera*) Харькова и его окрестностей / В. А. Ярошевский // Тр. о-ва испыт. прир. при Имп. Харьков. ун-те. – 1879 (1880). – Т. 13. – С. 69–88.

Alberti B., Soffner J. Zur Kenntnis der Lepidopteren-Fauna Süd- und Südostrusslands // Mitteilungen der Münchener Entomologischen Gessellschaft. – 1962. – S. 148-198.

Beck H. Die Larven der Europäischen *Noctuidae*. Revision der Systematik der *Noctuidae* (*Lepidoptera*, *Noctuidae*). Vol.1, Text, 1999. – 859; Vol. III – Farbbildungband.-2000. – 336 S.

Bramson K. L. Die Tagfalter (*Rhopalocera*) Europa's und des Caucasus. Analytisch bearbeitet – Kiew: Selbstverlag, 1890. – 149 S.

Czernay A. Verzeichniss der Lepidopteren des Charkowschen, Poltawschen und Ekaterinoslawschen Gouvernements // Bull. Soc. Natur. Moscou. – 1854. – Vol. 27. – S. 212-225.

Döring E. Zur Morphologie der Schmetterlingseier – Berlin: Akademie-Verlag, 1955. – 154 S.

- Fibiger M. Noctuidae* Europaeae. *Noctuinae* I. Vol. 1. – Soro: Entom. Press, 1990. – 208 p.
- Fibiger M. Noctuidae* Europaeae. *Noctuinae* II. Vol. 2. – Soro: Entom. Press, 1993. – 230 p.
- Fibiger M. Noctuidae* Europaeae. *Noctuinae* III. Vol. 3. – Soro: Entom. Press, 1997. – 418 p.
- Fibiger M. Hacker. H* Systematic list of the *Noctuoidea* of Europe (*Notodontidae*, *Nolidae*, *Arctiidae*, *Lymantriidae*, *Erebidae*, *Micronoctuidae*, and *Noctuidae*) // *Esperiana*, 2004, Bd.11. – P. 83–690.
- Fibiger M. Hacker. H. Noctuidae* Europaeae. Vol. 9. *Amphipyrynae-Xyleninae*. – Soro: Entomol. Press, 2007. – 410 p.
- Fibiger M., Ronkay L., Yela J., Zilli A. Noctuidae* Europaeae. Vol. 12. *Rivulinae*, *Boletobiinae*, *Hypenodinae*, *Araeopteroninae*, *Eublemminae*, *Herminiinae*, *Hypeninae*, *Phytometrinae*, *Euteliinae* and *Micronoctuidae* including. Supplement to volumes 1–2. – Soro : Entomol. Press, 2010. – 451 p.
- Forster W., Wohlfahrt T. A.* Die Schmetterlinge Mitteleuropas. Band IV. Eulen (*Noctuidae*). – Stuttgart, 1971. – 317 S.3.
- Giehsler H.* Beitrag zur Kenntnis der Puppen-Cremaster mitteleuropäischer Noctuiden-Arten (Lep., Noctuidae) Teil 1. Entom. Berichte, Berlin, 1975. – S. 87– 107.
- Giehsler H.* Beitrag zur Kenntnis der Puppen-Cremaster mitteleuropäischer Noctuiden-Arten (Lep., Noctuidae) Teil 2. Entom. Berichte, Berlin, 1976. – S. 112–134.
- Giehsler H.* Beitrag zur Kenntnis der Puppen-Cremaster mitteleuropäischer Noctuiden-Arten (Lep., Noctuidae) Teil 3. Entom. Berichte, Berlin, 1977. – S. 24–55.
- Giehsler H.* Beitrag zur Kenntnis der Puppen-Cremaster mitteleuropäischer Noctuiden-Arten (Lep., Noctuidae) Teil 4. Entom. Berichte, Berlin, 1978. – S. 115–141.
- Giehsler H.* Beitrag zur Kenntnis der Puppen-Cremaster mitteleuropäischer Noctuiden-Arten (Lep., Noctuidae) Teil 5. Entom. Berichte, Berlin, 1979. – S. 64–91.
- Goater B., Ronkay L., Fibiger M.* *Noctuidae* Europaeae. Vol. 10 *Catocalinae & Plusiinae*.-Entom. Press, Soro, 2003. – S. 452 p.
- Hacker H.* Die Typen der von E. J. Ch. Esper (1742–1810) in seinem „Die Schmetterlinge in Abbildungen nach der Natur“ beschriebenen *Noctuoidea (Lepidoptera)* // *Esperiana*, Bd.6, Schwanfeld, Verlag Delta, 1996. – S. 433–471.
- Hacker H., Ronkay L., Hreblay M.* *Noctuidae* Europaeae. Vol. 4. *Hadeninae*. – Soro : Entomol. Press., 2002. – 419 p.
- Ivinskis P.* Check-list of Lithuanian Lepidoptera. – Vilnius: Ekologijos institutes, 1993. – 210 p.
- Kljutschko Z.* Beitrag zur Kenntnis der Noctuidenfauna der Naturschutzsteppen Streletskaia und Chomutovskaia (Ukrainische SSR) (*Lepidoptera, Noctuidae*) // Entom. Berichte, B.30, H.3, 1970. – S. 37–49.
- Kljutschko Z., Hacker H.* Die Verbreitung der Arten der Gattung *Hadena* Schrank, 1802 und Verwandter Genera in Osteuropa (*Lepidoptera, Noctuidae, Hadeninae*) // *Esperiana* – Bd. 5, 1996. – P. 697–720.
- Koch M.* Wir bestimmen Schmetterlinge. III Eulen. Neumann Verlag, Leipzig, 1972. – 288 S.
- Kostrowicki A. S.* Klucze do oznaczania owadów Polski. Cz.XXVII *Lepidoptera* Z.53b *Noctuidae* Podrodziny Agrotinae, Melicleptriinae. Warszawa, PWN, 1959. – P. 1–145.
- Kostrowicki A. S.* Studies on the palaeartic species of the subfamily Plusiinae (*Lepidoptera, Phalaenidae*) // *Acta zool. Crac.*, Voll. 6, N 10., 1961. – P. 387–472.
- Kudrna O.* The distribution atlas of European butterflies // *Oedippus* 20, 2002. – 343 h.

- Lafontain J. D., Fibiger M.* Revised higher classification of the *Noctuoidea* (*Lepidoptera*) // *Canad. Entomol.*, 2006. – Vol. 138. – P. 610–635.
- Mořili České republiky: Rozšíření a ochrana I, II* / J. Beneš, M. Konvička, J. Dvořák, Z. Fric, Z. Havelda, A. Pavlíčko, V. Vrabec, Z. Weidenhoffer – Praha: SOM, 2002. – 857 p.
- Nesina M. V.* Statistical analysis of the phenological communities // *Proceedings of International Meeting „Ecology and Statistical Methods”*. Niort., 1994. – P. 34–36.
- Nowacki J.* Klucze do oznaczania owadów Polski. Cz. XXVII, Z. 53c *Lepidoptera, Noctuidae, Hadeninae*. Torun, Oficyna wydawnicza Turpress, 1996. – 88 p.
- Nowacki J.* The Noctuids (*Lepidoptera, Noctuidae*) of Central Europe. – Bratislava, 1998. – 51 p.
- Obraztsov N. S.* Contribution a la Faune lepidopterologique de la Steppe Bug-Dnjepr (Ukraine) // *Lambillionea, Revue Mens. Belge d'Entomol.* Bruxelles, Vol. 11, 1935. – P. 223–229.
- Obraztsov N. S.* Lepidopterologische Notizen. 1 // *Ent. Ztschr.* Frankfurt-M., 1935a, Vol. XLIX, N7. – P. 54–55.
- Obraztsov N.S.* Zur Lepidopterenfauna des südlichen Transdneprgebietes // *Festschrift zum 60. Geburtstag E.Strand.* Bd. 2, Riga, 1936–1937. – P. 229–242.
- Obraztsov N.S.* Revision der palaearktische Arten der Gattungen *Nycteola* Hb. und *Erschoviella* gen. Nov. (*Lepidoptera, Nycteolidae*) - *Eos*, 1953, Vol. 29. – P. 145–172.
- Rakosy L.* Die Noctuiden Rumäniens. – Linz : Druckerei Gutenberg, – 648 S.
- Reiprich A.* Uzitočná húsenica *Thalpochares communimacula* Hb. – Živa, 1956, Vol. 4, – P. 181.
- Ronkay G., Ronkay L.* *Noctuidae* Europaeae. Vol.6. *Cuculliinae* I. Entomological Press, Soro, 1994. – 282 p.
- Ronkay G., Ronkay L.* *Noctuidae* Europaeae. Vol.7. *Cuculliinae* II. Entomological Press, Soro, 1995. – 224 p.
- Ronkay G., Yela J. L., Hreblay M.* *Noctuidae* Europaeae. Vol.5. *Hadeninae* II. Entomological Press, Soro, 2001. – 452 p.
- Seitz A.* Die Grossschmetterlinge der Erde. B.3. Stuttgart. 1914. 511 S.
- Spuler A.* Die Schmetterlinge Europas. Stuttgart, 1908–1910. 523 S.
- Zilli A., Ronkay L., Fibiger M.* *Noctuidae* Europaeae. Vol. 8. // *Apameini*. Entomological Press, Soro, 2005. – 323 p.
- Warren W.* Die Großschmetterlinge der Erde / In: Seitz A.– Stuttgart, 1914. – 511 S.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ МЕТЕЛИКІВ

- Абростоля бура – 100
Абростоля кропив'яна сіра – 98
Абростоля ластівнева – 99
Аегле кекерітзіана – 149
Аедія жалобна – 128
Аконтія меланура – 126
Аконтія світлопльмиста – 125
Анарта гвоздикова – 346
Анарта стигмоза – 349
Апаустіс рупікола – 148
Аритрура мишаста – 76
- Вусатка звичайна – 63
Вусатка хмелева – 64
- Гоноспілея трикутника – 79
Грамодем строката – 84
- Дисгонія розмальована – 83
Дихагірис валезіака – 401
Драстерія кавказька – 77
- Еаріас вербова – 45
Еаріас тополева – 47
Евтелія фісташкова – 97
Евхальція оливково-бура – 107
Епімеція скабіозова – 178
- Каліма червцева – 54
Каптурниця айстрова – 170
Каптурниця біорната – 164
Каптурниця блискуча – 153
Каптурниця буро-сіра – 172
Каптурниця віникова – 155
Каптурниця дзвоникова – 165
Каптурниця дивинова – 173
Каптурниця естрагонова – 169
Каптурниця звичайна – 171
Каптурниця коричнева – 157
Каптурниця ксерантемі – 161
Каптурниця молочно-біла – 160
- Каптурниця пижмова – 168
Каптурниця пишна – 152
Каптурниця полинова – 159
Каптурниця полинова південна – 167
Каптурниця ромашкова – 166
Каптурниця салатна – 162
Каптурниця сіра – 163
Каптурниця срібляста – 154
Каптурниця срібна – 158
Каптурниця східна – 156
Карадріна – 207
Карликовий шовкопряд каптуровий – 34
Катефія білострічкова – 81
Колобохіла вербова – 66
Крифія жовтувата – 202
Крифія лишайникова фіалково-сіра – 204
Крифія рецептрикула – 205
Крифія фраудатрикула – 203
- Лампротес золоте С – 109
Ласпейрія лишайникова – 67
Лігефіла буро-сіра – 70
Лігефіла дивна – 72
Лігефіла жовто-сіра – 75
Лігефіла оливково-сіра – 74
Лігефіла сіра – 73
Лігефіла східна – 71
- Мармурівка зернова звичайна – 272
Мармурівка зернова сіра – 271
Мармурівка польова брудно-бура – 273
Мармурівка польова бура – 274
Мармурівка польова велика – 275
Мармурівка польова руда – 277
Мармурівка польова сіро-бура – 270
Мармурівка польова чорнувата – 276
Металовидка гарна – 112
Металовидка злакова – 117
Металовидка золота – 105
Металовидка йота – 113
Металовидка крапля – 103

- Металовидка позолочена – 114
 Металовидка стенохризис – 106
- Ніктеола азіатська** – 40
 Ніктеола сіра - 39
 Нічниця конюшинова руда – 80
 Нічниця конюшинова сіра – 78
 Нічниця ліщинова – 129
 Нічниця лучна – 344
 Нічниця ниркувата – 82
 Нічниця південна – 82
 Нічниця рання непевна – 331
 Нічниця рання огрядна – 337
 Нічниця рання опороска – 334
 Нічниця рання переметка – 338
 Нічниця рання руда – 332
 Нічниця рання садова – 333
 Нічниця рання ставна – 336
 Нічниця рання тополева – 335
 Нічниця трав'яна зелена – 246
 Нічниця-кінчатка полапчаста – 61
- Онкокнеміс конфуза** – 177
- Панхризія золочена** – 108
 Параколакс жовта – 56
 Параскотія трутовикова – 49
 Піроклептрія кора – 190
 Подвійка синьоголова – 130
- Рівуля малоросла** – 48
- Симпліція пряма** – 57
 Совка строга – 406
 Совка L-біле – 396
 Совка авгур – 440
 Совка агатова – 244
 Совка амброзієва – 123
 Совка бавовникова – 200
 Совка бербера – 180
 Совка березкова – 127
 Совка бирючинова – 146
 Совка біложилкова – 143
 Совка білокрайня – 423
 Совка білосмугаста – 421
 Совка бленна – 361
 Совка брудно-жовта – 296
 Совка буркунова – 196
 Совка буросмугаста – 62
 Совка бурувата – 58
 Совка в'язова бура – 233
 Совка в'язова темна – 230
 Совка в'язова червоно-бура – 231
 Совка весняна сіро-бура – 426
 Совка весняна червонувата – 425
- Совка виноградна – 413
 Совка відмінна – 357
 Совка вузькокрила – 398
 Совка вульшлегеля – 214
 Совка вусата – 60
 Совка гамма – 110
 Совка геранієва – 191
 Совка гладенька буро-сіра – 181
 Совка гладенька чорна – 182
 Совка гладкоспинна світло-сіра – 324
 Совка горлицева щетинконога – 192
 Совка городня – 358
 Совка горохова – 363
 Совка гострокрила бура – 258
 Совка гострокрила вербова – 228
 Совка гострокрила сіра – 144
 Совка гострокрила тополева – 229
 Совка гостроспинна – 340
 Совка гравілатова – 222
 Совка гранатникова – 150
 Совка гратчаста – 370
 Совка грушова – 232
 Совка двокрапкова – 445
 Совка двотрапцієва – 442
 Совка деревна – 185
 Совка дика – 405
 Совка довгокрила велика – 318
 Совка довгокрила мала – 315
 Совка довгокрила середня – 316
 Совка довгополапкова – 59
 Совка Дреновського камінна – 381
 Совка дрокова – 354
 Совка дубова сіра – 321
 Совка егена – 368
 Совка зв'язана – 448
 Совка звіробійна бура – 242
 Совка звіробійна сіра – 243
 Совка земляна – 210
 Совка земляна брудно-бура – 399
 Совка земляна весняна – 450
 Совка земляна гребінчастовуса – 410
 Совка земляна зелена – 400
 Совка земляна значкова – 403
 Совка земляна каймиста – 432
 Совка земляна коричнево-сіра – 447
 Совка земляна подорожникова – 424
 Совка земляна попелясто-сіра – 444
 Совка земляна прибережна – 420
 Совка земляна сіра – 439
 Совка земляна схожа – 412
 Совка земляна темна – 438
 Совка земляна темно-бура – 437
 Совка земляна темно-плямиста – 446
 Совка земляна фіолетово-сіра – 402
 Совка земляна Христофа – 411

- Совка земляна червоно-бура – 449
Совка земляна чорнувата – 409
Совка земляна янте – 436
Совка злакова багатоколірна – 285
Совка злакова бурувато-сіра – 278
Совка злакова двоколірна – 282
Совка злакова світло-бура – 283
Совка злакова шашкова – 284
Совка золотиста сіра – 295
Совка золотиста липова – 292
Совка золотиста малинова – 294
Совка золотиста подорожникова – 293
Совка зубчаста – 364
Совка зубчастокрила – 69
Совка імплекса – 371
Совка іпсилон – 419
Совка ірисова – 248
Совка каденії – 211
Совка кам'яна – 323
Совка кам'яна шерстиста – 325
Совка каппа – 376
Совка капустана – 366
Совка картопляна – 252
Совка китичновуса глодова – 187
Совка китичновуса двоплямиста – 186
Совка когната – 193
Совка козельцева – 183
Совка колоснякова – 281
Совка конюшинова – 347
Совка коренева очеретяна – 257
Совка коренева сіра – 415
Совка королева жовто-бура – 311
Совка королева світло-сіра – 313
Совка королева темна – 314
Совка коротка – 176
Совка короткоголова – 289
Совка короткоголова вербова – 290
Совка короткокрила біла – 175
Совка короткокрила бура – 174
Совка кохеза – 448
Совка куколицева – 382
Совка лепешнякова – 260
Совка лисохвостова – 392
Совка листяна бліда – 226
Совка лілійна – 286
Совка лінійна – 391
Совка лутигова – 367
Совка лутигова велика – 240
Совка лучна жовто-бура – 256
Совка люцернова – 197
Совка малинова – 245
Совка молочайна – 145
Совка мохната – 288
Совка мутно-сіра – 352
Совка наземна бурувато-сіра – 220
Совка наземна жовто-сіра – 218
Совка наземна іржаво-жовта – 291
Совка наземна кропивна – 216
Совка наземна салатна – 209
Совка наземна світла – 212
Совка наземна світло-сіра – 219
Совка наземна червоно-бура – 217
Совка наземна щавлева – 224
Совка насіннева білоплямиста – 380
Совка насіннева гвоздична – 378
Совка насіннева жовта – 373
Совка насіннева звичайна – 377
Совка насіннева зозулина – 379
Совка насіннева фіолетово-бура – 369
Совка насіннева хвиляста – 383
Совка облудниця – 427
Совка обпалена – 327
Совка одноколірна – 195
Совка озима – 416
Совка оклична – 418
Совка осеола – 254
Совка осіння зелена – 322
Совка очеретяна бліда – 268
Совка очеретяна двоплямиста – 262
Совка очеретяна жилкова – 263
Совка очеретяна жовта – 269
Совка очеретяна жовто-сіра – 264
Совка очеретяна коренева – 261
Совка пажитничева білосмугаста – 343
Совка пажитничева темно-бура – 342
Совка панонська – 52
Совка пірамідальна – 179
Совка піщана – 428
Совка плоскотіла жовта – 309
Совка плоскотіла жовтувата – 308
Совка плоскотіла сіра – 310
Совка плоскотіла темна – 307
Совка плоскотіла чорнична – 305
Совка плямиста – 365
Совка подвійне о – 236
Совка помідорна – 207
Совка понтійська – 147
Совка порфірова – 328
Совка похмура – 241
Совка прямокутна – 429
Совка пурпурова – 53
Совка пухонога багатоїдна – 297
Совка пухонога вербова – 301
Совка пухонога жовто-бура – 302
Совка пухонога жовто-червона – 300
Совка пухонога руда – 303
Совка пухонога сіра – 304
Совка пухонога темно-бура – 299
Совка пшенична – 408
Совка рання весняна – 339

- Совка рогозова велика – 259
 Совка рожева – 188
 Совка рожево-бура – 359
 Совка розкішна – 247
 Совка садова вовчугова – 350
 Совка садова світло-сіра – 353
 Совка садова сірувато-бура – 356
 Совка садова чорнувата – 362
 Совка садова ясна – 374
 Совка салатна – 375
 Совка серцевинна звичайна – 249
 Совка симулянт – 427
 Совка сицилійська – 393
 Совка сіканорум – 372
 Совка сіра мала – 213
 Совка смовдева – 250
 Совка смугаста бахромчата – 384
 Совка смугаста бурувато-сіра – 388
 Совка смугаста білоплямиста – 394
 Совка смугаста бліда – 387
 Совка смугаста бурувата – 385
 Совка смугаста жовта – 390
 Совка смугаста жовто-бура – 386
 Совка смугаста жовтувата – 389
 Совка смугаста звичайна – 397
 Совка смугаста срібляста – 395
 Совка сокиркова – 189
 Совка соняшникова – 194
 Совка соснова – 329
 Совка стеблова бурувато-сіра – 267
 Совка стеблова осокова – 266
 Совка стеблова південна – 265
 Совка стеблова північна – 279
 Совка стеблова Ремма – 280
 Совка степова – 326
 Совка стрічкова велика – 430
 Совка стрічкова мала – 433
 Совка стрічкова середня – 435
 Совка стрічкова схожа – 434
 Совка сфінкс – 184
 Совка східна – 360
 Совка східна псевдозигніфера – 404
 Совка с-чорне – 441
 Совка татарникові – 51
 Совка темна – 451
 Совка темнокрайня – 422
 Совка темноплямиста – 151
 Совка терза – 287
 Совка трав'яна бура – 239
 Совка трикутна – 443
 Совка тупокрила – 223
 Совка хижа – 319
 Совка центральна – 235
 Совка церваго – 251
 Совка циркумфлекса – 115
- Совка цминова – 50
 Совка чайна – 225
 Совка чотирикrapкова – 215
 Совка чорнична – 351
 Совка чубаткова – 68
 Совка шавлієва – 199
 Совка широкоплеча – 341
 Совка широкоспинна вільхова – 238
 Совка широкоспинна дубова – 237
 Совка щавлева попеляста – 414
 Совка яблунева зубцекрила – 234
 Совка ярова – 255
 Совка-аблута – 227
 Совка-визволителька – 407
 Совка-листовійка біло-сіра – 206
 Совка-листовійка бура – 122
 Совка-листовійка мала – 208
 Совка-листовійка ряба – 121
 Совка-листовійка срібляста – 120
 Совка-листовійка темно-сіра – 119
 Совка-лишайниця – 132
 Стрільниця бурувато-жовта – 140
 Стрільниця великоголова – 138
 Стрільниця вилоносець – 134
 Стрільниця зайчик – 137
 Стрільниця кленова – 133
 Стрільниця мала – 139
 Стрільниця молочайна – 141
 Стрільниця псі – 135
 Стрільниця тризуба – 136
 Стрільниця щавлева – 142
 Стрічкарка блакитна – 88
 Стрічкарка вербова – 90
 Стрічкарка дедукта – 92
 Стрічкарка жовта – 85
 Стрічкарка жовта східна – 86
 Стрічкарка мала – 95
 Стрічкарка малинова – 94
 Стрічкарка рожева – 96
 Стрічкарка темно-жовта – 87
 Стрічкарка тополева – 91
 Стрічкарка цеглисто-червона – 93
 Стрічкарка червона – 89
- Тризателес сірувата – 55
 Трихоплюзія ні – 101
- Філофіла** бурувато-сіра – 118
Фігометра червоно-зелена – 65
- Хілодес** марітіма – 221
- Човнянка** букова – 44
Човнянка дубова – 42

Шовкопряд білий крихітка – 36

Шовкопряд дубовий крихітка – 38

Шовкопряд темно-сірий крихітка – 37

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК РОСІЙСЬКИХ НАЗВ МЕТЕЛІКІВ

- Абростоля бурая – 100
 Абростоля крапивная серая – 98
 Абростоля ластовневая – 99
 Аконтія меланура – 126
 Аконтія світлоп'ятниста – 125
 Анарта стигмоза – 349
 Апаустис рупікола – 148
 Аритрура мышастая – 76
 Аэгле кекеритзиана – 149
 Аэдия траурная – 128
- Большая серая совка – 439**
- Гоноспилея треугольная – 79
 Граммодес пестрая – 84
- Дилоба синеголовая – 130
 Дисгония расписная – 83
 Дишагирис валезиака – 401
 Драстерия кавказская – 77
- Земляная совка авгур – 440
 Зубчатая садовая совка – 364
- Калимма червецовая – 54**
 Капюшонница астровая – 170
 Капюшонница биорната – 164
 Капюшонница буро-серая – 172
 Капюшонница великолепная – 152
 Капюшонница вечная – 155
 Капюшонница восточная – 156
 Капюшонница колокольчиковая – 165
 Капюшонница коричневая – 157
 Капюшонница корвяковая – 173
 Капюшонница ксерантеми – 161
 Капюшонница молочно-белая – 160
 Капюшонница обыкновенная – 171
- Капюшонница пижмовая – 168
 Капюшонница полынная – 159
 Капюшонница полынная южная – 167
 Капюшонница ромашковая – 166
 Капюшонница роскошная – 153
 Капюшонница салатная – 162
 Капюшонница серая – 163
 Капюшонница серебристая – 154
 Капюшонница серебряная – 158
 Капюшонница эстрагонная – 169
 Карадрина – 207
 Карликовый шелкопряд капюшонный – 34
 Катифия белоленточная – 81
 Колобохила ивовая – 66
 Крифия рецептрикула – 205
 Крифия фраздатрикула – 203
 Крошка шелкопряд белый – 36
 Крошка шелкопряд дубовый – 38
 Крошка шелкопряд темно-серый – 37
- Лампротес золотое С – 109**
 Ласпейрия лишайниковая – 67
 Лебедовая садовая ночница – 367
 Ленточница дедукта – 92
 Ленточница малая – 95
 Ленточница обыкновенная – 89
 Ленточница розовая – 96
 Лигефила буро-серая – 70
 Лигефила восточная – 71
 Лигефила желто-серая – 75
 Лигефила оливково-серая – 74
 Лигефила серая – 73
 Лигефила странная – 72
- Малая наземная совка – 207**
 Металловидка злаковая – 117
 Металловидка золотая – 105

- Металловидка йота – 113
Металловидка капля – 103
Металловидка красивая – 112
Металловидка позолоченная – 114
Металловидка стенохризис – 106
Многоядная ночница – 232
- Никтеола** азиатская – 40
Никтеола серая - 39
Ночница весенняя красноватая – 425
Ночница южная – 82
- Онокнемис** конфуза – 177
Орденская кирпично-красная – 93
Орденская лента голубая – 88
Орденская лента желтая восточная – 86
Орденская лента ивовая – 90
Орденская лента малая – 95
Орденская лента малиновая – 94
Орденская лента светло-желтая – 85
Орденская лента темно-желтая – 87
Орденская лента тополевая – 91
- Панхризия** золоченая – 108
Параколакс желтая – 56
Параскотия трутовиковая – 49
Пашенная совка – 279
Пироклептрия кора – 190
Полипогон скромная – 61
- Ривуля** малорослая – 48
- Серая камышовая совка** – 221
Серая металловидка – 101
Симплиция прямая – 57
Синеголовка – 130
Совка L-белое – 396
Совка авгур – 440
Совка агатовая – 244
Совка амброзиевая – 123
Совка беленная – 199
Совка беложильная – 143
Совка белокрайная – 423
Совка белополосая – 421
Совка бербера – 180
Совка бессмертниковая – 50
Совка бирючинная – 146
Совка бленна – 361
Совка болотная – 252
Совка будровая – 222
Совка буроватая – 58
Совка бурополосая – 62
Совка валлийская – 401
Совка весенняя серо-бурая – 426
Совка виноградная – 413
- Совка воинственная – 319
Совка восклицательная – 418
Совка восточная – 360
Совка восточная псевдозигнифера – 404
Совка вульшлегеля – 214
Совка вязовая бурая – 233
Совка вязовая красно-бурая – 231
Совка вязовая темная – 230
Совка вьюнковая – 127
Совка гамма – 110
Совка гвоздичная – 346
Совка гладкая буро-серая – 181
Совка гладкая черная – 182
Совка гладкоспинная светлосерая – 324
Совка горичниковая – 250
Совка горлицевая щетинконогая – 192
Совка гороховая – 363
Совка горчаковая – 362
Совка гранатниковая – 150
Совка гречишная – 240
Совка грушевая – 232
Совка двойное о – 236
Совка двухточечная – 445
Совка двухтрапезицева – 442
Совка дикая – 405
Совка длиннокрылая большая – 318
Совка длиннокрылая малая – 315
Совка длиннокрылая средняя – 316
Совка длинношупиковая – 59
Совка донниковая – 196
Совка древесная – 185
Совка Дреновского каменная – 381
Совка дроковая – 354
Совка дубовая серая – 321
Совка зверобойная бурая – 242
Совка зверобойная серая – 243
Совка земляная – 210
Совка земляная весенняя – 450
Совка земляная гребенчатоусая – 410
Совка земляная грязно-бурая – 399
Совка земляная двуточечная – 445
Совка земляная зеленая – 400
Совка земляная значковая – 403
Совка земляная каемчатая – 432
Совка земляная коричнево-серая – 447
Совка земляная красно-бурая – 449
Совка земляная пепельно-серая – 444
Совка земляная подорожниковая – 424
Совка земляная похожая – 412
Совка земляная прибрежная – 420
Совка земляная серая – 439
Совка земляная темная – 438
Совка земляная темно-бурая – 437
Совка земляная фиолетово-серая – 402
Совка земляная Христофа – 411

- Совка земляная черноватая – 409
Совка земляная черно-пятнистая – 446
Совка земляная янте – 436
Совка зерновая обыкновенная – 272
Совка зерновая серая – 271
Совка злаковая буровато-серая – 278
Совка злаковая двуцветная – 282
Совка злаковая многоцветная – 285
Совка злаковая светло-бурая – 283
Совка злаковая шашечная – 284
Совка золотистая липовая – 292
Совка золотистая малинная – 294
Совка золотистая подорожниковая – 293
Совка золотисто-серая – 295
Совка зубчатая – 364
Совка зубчатокрылая – 69
Совка имплекса – 317
Совка ипсилон – 419
Совка ирисовая – 248
Совка кадении – 211
Совка каменная обыкновенная – 323
Совка каменная шерстистая – 325
Совка каппа – 376
Совка капустная – 366
Совка картофельная – 252
Совка касатиковая – 248
Совка кистеусая двупятнистая – 186
Совка кистеусая боярышниковая – 187
Совка клеверная – 374
Совка клеверная бурая – 80
Совка клеверная серая – 78
Совка когната – 193
Совка козлородниковая – 183
Совка колосняковая – 281
Совка корневая серая – 415
Совка корневая тростниковая – 257
Совка коровая желто-бурая – 311
Совка коровая светло-серая – 313
Совка коровая темная – 314
Совка короткая – 176
Совка короткоголовая – 289
Совка короткоголовая ивовая – 290
Совка короткокрылая белая – 175
Совка короткокрылая бурая – 174
Совка кохеца – 448
Совка куколицевая – 382
Совка латуковая – 358
Совка лебедовая – 367
Совка лебедовая большая – 240
Совка ленточная большая – 430
Совка ленточная малая – 433
Совка ленточная средняя – 435
Совка ленточная сходная – 434
Совка лилейная – 286
Совка линейная – 391
Совка лисохвостная – 392
Совка листовенная бледная – 226
Совка-листовертка малая – 208
Совка листовертка темно-серая – 119
Совка лишайниковая желтоватая – 202
Совка лишайниковая фиолетово-серая – 204
Совка луговая желто-бурая – 256
Совка люцерновая – 197
Совка малинная – 245
Совка манниковая – 260
Совка молочайная – 145
Совка мохнатая – 288
Совка мутно-желтая – 296
Совка мутно-серая – 352
Совка наземная буровато-серая – 220
Совка наземная желто-серая – 218
Совка наземная крапивная – 216
Совка наземная красно-бурая – 217
Совка наземная ржаво-желтая – 291
Совка наземная салатная – 209
Совка наземная светлая – 212
Совка наземная светло-серая – 219
Совка наземная щавелевая – 224
Совка огородня – 358
Совка одноцветная – 195
Совка озимая – 416
Совка опаленная полевая – 327
Совка осенняя зеленая – 322
Совка оссеола – 254
Совка острокрылая бурая – 258
Совка острокрылая ивовая – 228
Совка острокрылая серая – 144
Совка острокрылая тополевая – 229
Совка острокрылая тополевая – 380
Совка остроспинная – 340
Совка отличная – 357
Совка панонская – 52
Совка песочная – 428
Совка пестрая – 84
Совка пирамидальная – 179
Совка плевельная белополосая – 343
Совка плевельная темно-бурая – 342
Совка плоскотелая буро-серая – 308
Совка плоскотелая желтоватая – 309
Совка плоскотелая серая – 310
Совка плоскотелая темная – 307
Совка плоскотелая черничная – 305
Совка подсолнечниковая – 194
Совка полевая большая – 275
Совка полевая бурая – 274
Совка полевая грязно-бурая – 273
Совка полевая красно-бурая – 277
Совка полевая серо-бурая – 270
Совка полевая черноватая – 276
Совка полосатая бахромчатая – 384

- Совка полосатая белопятнистая – 394
Совка полосатая бледная – 387
Совка полосатая буроватая – 385
Совка полосатая буровато-серая – 388
Совка полосатая желтая – 390
Совка полосатая желто-бурая – 386
Совка полосатая желтоватая – 389
Совка полосатая обыкновенная – 397
Совка полосатая серебристая – 395
Совка полынная – 194
Совка помидорная – 207
Совка понтийская – 147
Совка порфиристая – 328
Совка притворщица – 427
Совка промежуточная земляная – 434
Совка прямоугольная пятнистая – 429
Совка пурпурная – 53
Совка пухоногая желто-бурая – 302
Совка пухоногая желто-красная – 300
Совка пухоногая ивовая – 301
Совка пухоногая красно-желтая – 297
Совка пухоногая многоядная – 297
Совка пухоногая рыжевато-красная – 303
Совка пухоногая серая – 304
Совка пухоногая темно-бурая – 299
Совка пшеничная – 408
Совка пятнистая – 365
Совка ранняя буро-серая – 338
Совка ранняя желто-бурая – 333
Совка ранняя желто-серая – 334
Совка ранняя рыжевато-красная – 332
Совка ранняя рыжевато-красная – 339
Совка ранняя серая – 337
Совка ранняя темно-серая – 336
Совка ранняя тополевая – 335
Совка ранняя фиолетово-серая – 331
Совка рожево-бурая – 359
Совка розовая – 188
Совка роскошная – 247
Совка садовая – 357
Совка садовая светло-серая – 353
Совка садовая серо-бурая – 356
Совка садовая черноватая – 362
Совка садовая ясная – 374
Совка салатная – 375
Совка связанная – 448
Совка семенная гвоздичная – 378
Совка семенная желтая – 373
Совка семенная кукушкина – 379
Совка семенная обыкновенная – 377
Совка семенная светло-желтая – 383
Совка семенная фиолетово-бурая – 369
Совка серая малая – 213
Совка сердцевидная обыкновенная – 249
Совка сетчатая садовая – 370
Совка сиканорум – 372
Совка сицилийская – 393
Совка сосновая – 329
Совка стальниковая – 191
Совка стальниковая садовая – 350
Совка стеблевая буровато-серая – 267
Совка стеблевая осоковая – 266
Совка стеблевая Ремма – 280
Совка стеблевая северная – 279
Совка стеблевая южная – 265
Совка степная – 326
Совка строгая – 406
Совка сфинкс – 184
Совка с-черное – 441
Совка татарниковая – 51
Совка темная – 451
Совка темнокрайная – 422
Совка темнокрайная земляная – 422
Совка темнопятнистая – 151
Совка терза – 287
Совка травяная – 344
Совка травяная бурая – 239
Совка травянистая – 246
Совка треугольная – 443
Совка треугольник – 443
Совка тростниковая бледная – 268
Совка тростниковая большая – 259
Совка тростниковая двупятнистая – 262
Совка тростниковая желтая – 269
Совка тростниковая желто-серая – 264
Совка тростниковая жилковая – 263
Совка тростниковая корневая – 261
Совка тупокрылая – 223
Совка угрюмая – 241
Совка узкокрылая – 398
Совка усатая – 60
Совка хлопковая – 200
Совка хохлатковая – 68
Совка центральная – 235
Совка церваго – 251
Совка циркумфлекса – 115
Совка чайная – 225
Совка черничная – 351
Совка чернопятнистая земляная – 443
Совка четырехточечная – 215
Совка шалфейная – 199
Совка-шелкопряд лещинный – 129
Совка широкоплечая – 341
Совка широкоспинная дубовая – 237
Совка широкоспинная ольховая – 238
Совка шпорниковая – 189
Совка щавелевая пепельная – 414
Совка эгена – 368
Совка яблонная зубецкрылая – 234
Совка яровая – 255

- Совка-аблута – 227
Совка-аквилина – 413
Совка-листовертка бело-серая – 206
Совка-листовертка бурая – 122
Совка-листовертка пегая – 121
Совка-листовертка серебристая – 120
Совка-лишайница – 132
Совка-освободительница – 407
Совка-простушка – 57
Стрельчатка большеголовая – 138
Стрельчатка буровато-желтая – 140
Стрельчатка вилоносец – 134
Стрельчатка зайчик – 137
Стрельчатка кленовая – 133
Стрельчатка малая – 139
Стрельчатка молочайная – 141
Стрельчатка пси – 135
Стрельчатка трезубец – 136
Стрельчатка щавелевая – 142
Стрельчатка яблонная – 136
- Тризателес сероватая – 55
- Трихоплюзия ни – 101
- Усатка обыкновенная – 63
Усатка хмелевая – 64
- Филлофила буровато-серая – 118
Фитометра красно-зеленая – 65
- Хилодес маритима – 221
- Челночница буковая – 44
Челночница дубовая – 42
- Эариас ивовая – 45
Эариас тополевая – 47
Эвтелия фисташковая – 97
Эвхальция оливково-бурая – 107
Эпимеция скабиозовая – 178
- Южная подгрызающая совка – 405

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ МЕТЕЛИКІВ

- abluta*, *Enargia* - 227
Abromias - 14, 31, 274, 275, 276, 277, 456
Abrostola - 13, 98, 99, 100
abscondita, *Acronict* - 141
absinthii, *Cucullia* - 157
aceris, *Acronicta* - 133
acetosellae, *Mesogona* - 31, 237
Acontia - 13, 18, 19, 20, 125, 126, 127, 455, 456
Acronicta - 13, 20, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 454, 461
Actebia - 13, 400
Actinotia - 13, 242
adulatrix, *Eutelia* - 97
adusta, *Mniotype* - 31, 327, 456
advena, *Polia* - 350
Aedia - 13, 128
Aedophron - 13, 29, 188
Aegle - 13, 149
affinis, *Cosmia* - 31, 230
agricola, *Euxoa* - 405
Agrochola - 14, 15, 32, 297, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 453, 459
Agrotis - 14, 24, 30, 31, 414, 415, 416, 418, 419, 420, 421, 455, 460, 461
albicolon, *Sideridis* - 367
albimacula, *Hadena* - 380
albina, *Caradrina* - 212, 453
albipuncta, *Mythimna* - 394
albovenosa, *Simyra* - 143, 453
albula, *Rhynchopalpus* - 36
alchymista, *Catephia* - 26, 81, 453
algae, *Capsula* - 269
algae, *Cryphia* - 202, 459
algira, *Dysgonia* - 29, 83, 458
aliena, *Lacanobia* - 360
Allophyes - 13, 187, 453, 456
alopcuri, *Mythimna* - 392
alpium, *Moma* - 22, 132
alsines, *Hoplodrina* - 216
ambigua, *Hoplodrina* - 220
ambusta, *Atethmia* - 15, 32, 234
Ammoconia - 14, 324
amoena, *Eublemma* - 51
Amphipoea - 14, 20, 255
Amphipyra - 13, 179, 180, 181, 182, 183, 453
Anaplectoides - 20
Anarta - 14, 346, 347, 349, 455, 461
anceps, *Apamea* - 271, 461
andereggii, *Mythimna* - 391
Anorthoa - 14, 339, 456
Antirrhinii, *Omphalophana* - 15, 176
Antitype - 14, 16, 323
Apamea - 14, 270, 271, 272, 273, 454, 461
Apaustis - 13, 15, 29, 148
aprilina, *Griposia* - 322
Apterogenum - 14, 290
aquilina, *Euxoa* - 413
Archanara - 14, 20, 263, 264
arenacea, *Rhyacia* - 428
Arenosola - 14, 31, 261, 453
argentea, *Cucullia* - 158, 453, 464, 467
argentina, *Cucullia* - 154, 464
argentula, *Deltote* - 120
armigera, *Helicoverpa* - 30, 200
artemisiae, *Cucullia* - 159
Arytrura - 13, 76, 456
asclepiadis, *Abrostola* - 99
ashworthii, *Xestia* - 444
asiatica, *Nycteola* - 40, 458
asteris, *Cucullia* - 170
Astroscepus - 13, 15, 184
Atethmia - 13, 15, 31, 32, 234, 235
Athetis - 13, 224, 225, 453, 459
atriplicis, *Trachea* - 240, 460
Atypha - 14, 31, 291
augur, *Graphiphora* - 31, 440, 456
auricoma, *Acronicta* - 140
Autographa - 13, 15, 22, 29, 110, 112, 113, 114, 454, 455, 461
Axylia - 14, 31, 422
baja, *Xestia* - 445
bankiana, *Deltote* - 120, 453
barbalis, *Pechipogo* - 60
basilinea, *Apamea* - 272
Bena - 12, 22, 42
berbera, *Amphipyra* - 180
bicolorana, *Bena* - 42

- bicolorata*, *Hecatera* – 31, 374, 455
bicoloria, *Mesoligia* – 282
bigramma, *Agrotis* – 421
bigutta, *Macdunnoughia* – 103
bimaculosa, *Meganephria* – 186
biornata, *Cucullia* – 164
blanda, *Hoplodrina* – 217, 453
blenna, *Lacanobia* – 361
bombycina, *Polia* – 350
borellii, *Gortyna* – 250, 456
Brachionycha – 13, 15, 185
bractea, *Autographa* – 114
brassicae, *Mamestra* – 30, 366, 461
buettneri, *Sedina* – 258, 456
- caecimacula*, *Ammoconia* –
caeruleocephala, *Diloba* –
Calamia – 14, 246
Callistege – 13, 78
Calophasia – 13, 21, 174, 175
Calymma – 12, 15, 32, 54, 457, 459
Calyptra – 12, 15, 32, 68, 456, 458
campanulae, *Cucullia* – 165
candefacta, *Tarachidia* – 18, 22, 123
candidula, *Pseudeustrotia* – 31, 206
cappa, *Hecatera* – 376
capsincola, *Hadena* – 377
Capsula – 14, 268, 269
Caradrina – 13, 31, 209, 210, 211, 212, 213,
 214, 215, 453
cardui, *Schinia* – 15, 192
casta, *Calophasia* – 175
castanea, *Xestia* – 29
Catephia – 13, 26, 81, 453
Catocala – 13, 15, 16, 18, 19, 26, 27, 85, 86, 87,
 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 453, 454, 456,
 464, 465
caucasica, *Drasteria* – 77
c-aureum, *Lamprotes* – 109, 456
cavernosa, *Hyssia* – 365
celsia, *Staurophora* – 247, 464, 465
centrago, *Atethmia* – 31, 235
Ceramica – 14, 31, 363
Cerapteryx – 14, 31, 344
cerasi, *Orthosia* – 333, 456
Cerastis – 14, 425, 426, 456
cervago, *Cervyna* – 251
Cervyna – 14, 251
cespitis, *Tholera* – 16, 31, 342
chamomillae, *Cucullia* – 30, 166, 453
Charanyca – 13, 223, 453
Chersotis – 14, 31, 429
chi, *Antitype* – 16, 323
Chilodes – 13, 221
Chloantha – 13, 243, 453
- christophi*, *Euxoa* – 30, 411, 453
chrysiis, *Diachrysia* – 22, 105, 454
chrysozona, *Hecatera* – 375
cinerea *Agrotis* – 414
cinerea, *Acronicta* – 141
circellaris, *Agrochola* – 303
circumflexa, *Cornutiplusia* – 115
Cirrhia – 14, 31, 296
citrago, *Tiliacea* – 31, 292
Cladocerotis – 457
Claviceps – 458
clavipalpis, *Caradrina* – 215
clavipalpis, *Caradrina* – 31
clorana, *Earias* – 17, 45
c-nigrum, *Xestia* – 44, 461
Coenophila – 29
cognata, *Schinia* – 15, 30, 193
cohaesa, *Xestia* – 30, 448
Colobochyla – 12, 66
Colocasia – 13, 129, 456, 457
comes, *Noctua* – 435
communimacula, *Calymma* – 32, 54, 459
compta, *Hadena* – 378
confusa, *Hadena* – 379
confusa, *Macdunnoughia* – 103
confusa, *Oncocnemis* – 177
conigera, *Mythimna* – 386
Conisania – 14, 15, 373, 455
Conistra – 14, 20, 305, 307, 308, 309, 310, 456,
 459
consona, *Euchalcia* – 107
conspicillaris, *Egira* – 341, 456
conspicua, *Euxoa* – 405
cora, *Pyrocleptria* – 15, 190, 453
Cornutiplusia – 13, 115
coryli, *Colocasia* – 129, 456
Cosmia – 13, 31, 32, 230, 231, 232, 233, 453,
 459
craccae, *Lygephila* – 70
Craniophora – 13, 146, 147
crassa, *Agrotis* – 421
cruda, *Orthosia* – 334, 456
Cryphia – 13, 29, 32, 202, 203, 204, 205, 454,
 456, 459
cucullatella, *Nola* – 34, 456
Cucullia – 13, 21, 30, 152, 153, 154, 155, 156,
 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166,
 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 453, 464, 467
cuspis, *Acronicta* – 20, 134
- Dasyptolia* – 14, 325
deaurata, *Panchrysia* – 108, 454
deceptorica, *Deltote* – 121
decimalis, *Tholera* – 15, 16, 343
deducta, *Catocala* – 92

- delphinii*, *Periphanes* – 189, 464, 465
Deltoe – 13, 120, 121, 122, 453
Denticucullus – 14, 31, 266, 456
dentina, *Hada* – 364
depuncta, *Eugnorisma* – 450
derivalis, *Paracolax* – 56
desertorum, *Agrotis* – 31, 420
Diachrysia – 13, 22, 105, 106, 454
dianthi, *Anarta* – 346
Diarsia – 14, 424
Dichagyris – 13, 22, 105, 106, 454
Dicycla – 13, 31, 236
didyma, *Mesapamea* – 279, 280
diffinis, *Cosmia* – 231
Diloba – 13, 15, 130, 457
dipsacea, *Heliothis* – 197
dissimilis, *Lacanobia* – 357
dissoluta, *Archanara* – 264
distinquenda, *Euxoa* – 410
ditrapezium, *Xestia* – 442
dracunculi, *Cucullia* – 169
Drasteria – 13, 77
drenowskii, *Hadena* – 381
Dryobotodes – 14, 321
Dypterygia – 13, 239
Dysgonia – 13, 29, 83, 458
dysodea, *Hecatera* – 375
- Earias* – 12, 17, 22, 45, 47
egena, *Sideridis* – 368
Egira – 14, 341, 456
Elaphria – 13, 208
electa, *Catocala* – 90
elocata, *Catocala* – 91
emortualis, *Trisateles* – 55, 459
Enargia – 13, 226, 227
Epimecia – 13, 18, 30, 178
Episema – 14, 15, 31, 286, 287
eremita, *Dryobotodes* – 321
eruta, *Euxoa* – 407, 453, 456
erythrocephala, *Conistra* – 310
Eublemma – 12, 15, 16, 32, 50, 51, 52, 53, 453, 456, 457
Euchalcia – 13, 107
Euclidia – 13, 18, 80, 453, 454
Eugnorisma – 14, 450
Eugraphe – 14, 449
euphorbiae, *Acronicta* – 141
Euplexia – 14, 245
Eupsilia – 14, 319, 453, 456, 459
Eurois – 14, 439
Eutelia – 13, 97
Euxoa – 14, 30, 31, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 453, 456
exclamationis, *Agrotis* – 418, 461
- deleta*, *Hypena* – 63
exigua, *Spodoptera* – 207, 454
exsoleta, *Xylena* – 316, 456
- fagana*, *Pseudoips* – 44
farrago, *Mythimna* – 395
fasciana, *Protodeltoe* – 119
ferruginea, *Rusina* – 222, 453
festucae, *Plusia* – 117
fimbriata *Noctua* – 432, 453
fissipuncta, *Apterogenum* – 290
flammea, *Panolis* – 329, 453, 459, 460
flammea, *Senta* – 398
flavago, *Gortyna* – 249
flexula, *Laspeyria* – 15, 67, 453, 459
fluxa, *Photodes* – 31, 267, 456
forcipula, *Dichagyris* – 402
fraudatricula, *Cryphia* – 32, 203, 459
fraudatrix, *Cucullia* – 156
fraxini, *Catocala* – 27, 88, 454, 464, 465
fucosa, *Amphipoea* – 255
fuliginaria, *Parascotia* – 49
fulminea, *Catocala* – 85
fulva, *Pygmina* – 266
funesta, *Aedia* – 128,
furcifera, *Lithophane* – 314, 459
furuncula, *Mesoligia* – 31, 282
furva, *Abromias* – 276
furvula, *Athetis* – 224, 453
- gamma*, *Autographa* – 15, 22, 110, 454, 455, 461
geminipuncta, *Lenisa* – 262
genistae, *Lacanobia* – 354
geographica, *Oxicesta* – 145
gilvago, *Cirrhia* – 31, 296
glaucina, *Episema* – 15, 31, 286
glaucinalis, *Paracolax* – 56
glyphica, *Euclidia* – 18, 80, 453, 454
Gonospileia – 13, 79
Gortyna – 14, 249, 250, 456
gothica, *Orthosia* – 338, 456
gracilis, *Orthosia* – 336, 456
graminis, *Cerapteryx* – 31, 344
Grammodes – 13, 84
Graphiphora – 14, 31, 440, 456
Gripusia – 14, 322
gutta, *Macdunnoughia* – 103
- H***ada* – 14, 364
Hadena – 14, 21, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 453
Hecatera – 14, 31, 374, 375, 376, 455
Helicoverpa – 13, 30, 200
Heliothis – 13, 24, 195, 196, 197, 199, 454, 461
hellmanni, *Photodes* – 267

- helvola*, *Agrochola*
helvola, *Agrochola* – 300, 459
hepatica, *Polia* – 31, 351
Herminia – 12, 62
hirta, *Ulochlaena* – 15, 31, 288
Hoplodrina – 13, 216, 217, 218, 219, 220, 453, 456
Hydraecia – 14, 20, 31, 252, 254
hymenaea, *Catocala* – 87
Hypena – 12, 29, 63, 64
Hypenodes – 15
hyperici, *Chloantha* – 243, 453
Hyssia – 14, 365
- i-cinctum*, *Perigrapha* – 340, 456
icteritia, *Xanthia* – 294
imbuta, *Enargia* – 227
implexa, *Sideridis* – 371
impudens, *Mythimna* – 385
impure, *Mythimna* – 388
incarnata, *Heliothis* – 195
incerta, *Orthosia* – 331, 456
iners, *Parastichtis* – 289
interposita, *Noctua* – 434
Ipimorpha – 13, 15, 228, 229
ipsilon, *Agrotis* – 419, 461
irregularis, *Hadena* – 383, 453
- janthe*, *Noctua* – 436
janthina, *Noctua* – 437
jota, *Autographa* – 15, 29, 113
- kadenii*, *Caradrina* – 211
kaekeritziana, *Aegle* – 149
- Lacanobia* – 14, 31, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 453, 455, 456, 461
lactea, *Cucullia* – 30, 160, 453, 467
lactucae, *Cucullia* – 162
laevis, *Agrochola* – 32, 304
l-album, *Mythimna* – 30, 396
Lamprotes – 13, 109, 456
Laspeyria – 12, 15, 67, 453, 459
lateritia, *Abromias* – 277, 456
Lateroligia – 14, 278, 453
latesco, *Polymixis* – 326
latruncula, *Oligia* – 284
Lenisa – 14, 262
lenta, *Athetis*, – 224
lepida, *Hadena* – 382
lepigone, *Athetis* – 225, 459
leporina, *Acronicta* – 137
Leucania – 14, 31, 397, 455
leucographa, *Cerastis* – 426, 456
leuconota, *Polymixis* – 326
- Helotropha* – 14, 31, 248, 454, 456
leucophaea, *Pachetra* – 353
leucostigma, *Helotropha* – 31, 248, 454, 456
libatrix, *Scoliopteryx* – 22, 27, 69, 458
ligula, *Conistra* – 307, 459
ligustri, *Craniophora* – 146
literosa, *Litoligia* – 31, 281, 454
Lithomoia – 14, 315
Lithophane – 14, 16, 311, 313, 314, 456, 459
Litoligia – 14, 31, 281, 454
litura, *Agrochola* – 299, 453, 459
livida, *Amphipyra* – 182
lota, *Agrochola* – 301
lubrica, *Lygephila* – 71
lucida, *Acontia* – 18, 125
lucipara, *Euplexia* – 245
luctuosa, *Tyta* – 151
ludicra, *Lygephila* – 72, 453
lunalis, *Zanclognatha* – 15, 32, 58, 453, 459
lunaris, *Minucia* – 18, 82, 456
lunula, *Calophasia* – 21, 174
Luperina – 14, 256
lusoria, *Lygephila* – 74, 456
lutea, *Xanthia* – 293
luteago, *Conisania* – 15, 373, 455
lutosa, *Rhizedra* – 31, 257, 456
lychnidis, *Agrochola* – 15, 297
lychnitis, *Cucullia* – 172
Lygephila – 12, 32, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 453, 456
lythargyria, *Mythimna* – 395
- Macdunnoughia* – 13, 103
macilenta, *Agrochola* – 302, 459
magnifica, *Cucullia* – 152, 464
Mamestra – 14, 30, 366, 461
margaritosa, *Peridroma* – 399
maritima, *Chilodes* – 221
maritima, *Heliothis* – 196
matura, *Thalpophila* – 241
megacephala, *Acronicta* – 138
Meganephria – 13, 186
Melanchra – 14, 362
melanogona, *Episema* – 286
melanura, *Acontia* – 126, 456
Mesapamea – 14, 20, 31, 279, 280, 453
Mesogona – 13, 31, 237, 238
Mesoligia – 14, 31, 282
meticulosa, *Phlogophora* – 244
mi, *Callistege* – 78
micacea, *Hydraecia* – 31, 252
miniosa, *Orthosia* – 332, 456
Minucia – 13, 18, 82, 456
minutata, *Eublemma* – 32, 50, 453
Mniotype – 14, 31, 327, 328, 456

- moneta*, *Polychrysia* – 22
monoglypha, *Abromias* – 275
morpheus, *Caradrina* – 209
munda, *Anorthoa* – 339, 456
musculosa, *Oria* – 24, 31, 265, 456, 460,
musculus, *Arytrura* – 76, 456
Mycteroplus – 13, 150
Mythimna – 14, 30, 384, 385, 386, 387, 388, 389,
390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 455, 456, 458
- Naenia* – 14, 451
nana, *Hada* – 364
nana, *Hadena* – 379
nebulosa, *Polia* – 352
neonympha, *Catocala* – 86, 453
nervosa, *Simyra* – 144, 453
neurica, *Archanara* – 263
nexa, *Phragmatiphila* – 31, 260, 453, 456
ni, *Trichoplusia* – 30, 101, 454
nigricans, *Euxoa* – 31, 409
nigrofusca, *Euxoa* – 31, 408
Noctua – 14, 430, 432, 433, 434, 435, 436, 437,
453
noctualis, *Eublemma* – 50
Nola – 12, 34, 456
Nonagria – 14, 31, 259, 454
nubeculosa, *Brachionycha* – 15, 185
nupta, *Catocala* – 19, 89
Nycteola – 12, 17, 22, 39, 40, 458
- obelisca*, *Euxoa* – 406
obesalis, *Hypena* – 29
obliterata, *Phyllophyla* – 118
oblonga, *Abromias* – 31, 274
obscura, *Apamea* – 270
obsolete, *Leucania* – 31, 397, 455
occulta, *Eurois* – 439
ocellaris, *Xanthia* –
ocellaris, *Xanthia* – 295
ochracea, *Gortyna* – 249
Ochropleura – 14, 31, 423
octogenaria, *Hoplodrina* – 216
oleracea, *Lacanobia* – 31, 358, 461
Oligia – 14, 283, 284, 285, 454
olivana, *Deltote* – 120
Omphalophana – 13, 15, 176
Oncocnemis – 13, 177
oo, *Dicycla* – 31, 236
opalina, *Calophasia* – 175
ophiogramma, *Laterologia* – 278, 453
opima, *Orthosia* – 337
orbona, *Noctua* – 433
Oria – 14, 24, 31, 265, 456, 460
orientis, *Dichagyris* – 404
orientis, *Pseudosignifera* – 404
- Moma* – 13, 22, 132
ornitopus, *Lithophane* – 313, 456, 459
Orthosia – 14, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337,
338, 456
osseola, *Hydraecia* – 254
oxalina, *Mesogona* – 31, 238
Oxicesta – 13, 145
oxyacanthae, *Allophytes* – 187, 453, 456
- Pachetra* – 14, 353, 456
pacta, *Catocala* – 96
paleacea, *Enargia* – 226
pallens, *Mythimna* – 387, 455
palliola, *Cryphia* – 203
paludis, *Amphipoea* – 255
Panchrysia – 13, 108, 454
Panolis – 14, 329, 453, 459, 460
panonica, *Eublemma* – 52, 453, 456
Panthea – 457
Paracolax – 12, 56
Parascotia – 12, 49
Parastichtis – 14, 289
paspali, *Claviceps* – 458
pastinum, *Lygephila* – 32, 73
paula, *Eublemma* – 50
Pechipogo – 12, 60, 459
peltigera, *Heliothis* – 199
peregrine, *Lacanobia* – 361
perflua, *Amphipyra* – 181
Peridroma – 14, 399, 455
Perigrapha – 14, 340, 456
Periphanes – 13, 189, 464, 465
perplexa, *Hadena* – 382
persicariae, *Melanchnra* – 362
Phlogophora – 14, 244
Photedes – 14, 31, 267, 456
Phragmatiphila – 14, 31, 260, 453, 456
phragmitidis, *Arenosola* – 31, 261, 453
Phyllophyla – 13, 118
Phytometra – 12, 32, 65
piniperda, *Panolis* – 329
pisi, *Ceramica* – 31, 363
pistacina, *Agrochola* – 297
plebeja, *Hada* – 364
plecta, *Ochropleura* – 31, 423
Plusia – 13, 117
Polia – 14, 31, 350, 352
Polychrysia – 22
Polymixis – 14, 31, 326
polyodon, *Actinotia* – 242
Polypogon – 12, 15, 61
pontica, *Craniophora* – 147
popularis, *Tholera* – 343
populeti, *Orthosia* – 335
populi, *Orthosia* – 335

- Porphyria* – 457
praecox, *Actebia* – 400
prasina, *Anaplectoides* – 20
prasiana, *Pseudoips* – 44, 453
proboscidalis, *Hypena* – 63
promissa, *Catocala* – 18, 95
pronuba, *Noctua* – 430
protea, *Dryobotodes* – 321
Protodeltote – 13, 29, 119
Protoschinia – 13, 194
Pseudeustrotia 13, 31, 206
Pseudoips – 12, 22, 44, 453
psi, *Acronicta* – 20, 135
pudorina, *Mythimna* – 385
puerpera, *Catocala* – 26, 93
pulchrina, *Autographa* – 29, 112, 454
pulmonaris, *Atypha* – 31, 291
pulverea, *Xestia* – 448
pulverulenta, *Orthosia* – 334
puniceago, *Mycteroplus* – 150
purpurina, *Eublemma* – 32, 53
putris, *Axylia* – 31, 422
pygarga, *Protodeltote* – 29, 119
pygmina, *Denticucullus* – 31, 266, 456
pyralina, *Cosmia* – 32, 233, 453
pyramidea, *Amphipyra* – 179, 453
Pyrocleptria – 13, 15, 190, 453
Pyrrhia – 13, 19

raptricula, *Cryphia* – 204, 454, 459
ravida, *Spaelotis* – 438
ravula, *Cryphia* – 29
receptricula, *Cryphia* – 205, 456, 459
rectalis, *Simplicia* – 32, 57, 459
rectangula, *Chersotis* – 31, 429
remissa, *Apamea* – 270
respersa, *Hoplodrina* – 219
reticulata, *Sideridis* – 20, 370
retusa, *Ipimorpha* – 15, 228
revayana, *Nycteola* – 39
Rhizedra – 14, 31, 257, 456
rhodites, *Aedophron* – 29, 188
rhomboidea, *Xestia* – 446
Rhyacia – 14, 31, 427, 428
Rhynchopalpus – 12, 36, 37, 38
ripae, *Agrotis* – 420
Rivula – 12, 16, 48
rivularis, *Sideridis* – 31, 369
romboidea, *Xestia* – 443
rostralis, *Hypena* – 64
rubi, *Diarsia* – 424
rubiginea, *Conistra* – 20, 309, 459
rubiginosa, *Conistra* – 308
rubricosa, *Cerastis* – 425
rumicis, *Acronicta* – 142

porphyrea, *Mniotype* – 328
rupicola, *Apaustis* – 15, 29, 148
Rusina – 13, 222, 453

sagittigera, *Pachetra* – 353, 456
salicalis, *Colobochyla* – 66
santonici, *Cucullia* – 167
Saragossa – 14, 372
satellitica, *Eupsilia* – 319
satura, *Mniotype* – 328
saucia, *Peridroma* – 399, 455
scabriuscula, *Dypterygia* – 239
Schinia – 13, 15, 30, 192, 193
Schrankia – 15
scirpi, *Mythimna* – 393
Scoliopteryx – 12, 22, 27, 69, 458
scopariae, *Cucullia* – 155
scrophulariae, *Cucullia* – 171
scutosa, *Protoschinia* – 194
secalella, *Mesapamea* – 280, 453
secalis, *Mesapamea* – 31, 279
Sedina – 14, 258, 456
segetum, *Agrotis* – 24, 30, 416, 455, 460, 461
selini, *Caradrina* – 213
Senta – 14, 398
serena, *Hecatera* – 374
sericealis, *Rivula* – 48
siccanorum, *Saragossa* – 372
sicula, *Mythimna* – 393, 456
Sideridis – 14, 20, 31, 367, 368, 369, 370, 371, 455
sigma, *Eugraphe* – 449
signifera, *Dichagyris* – 30, 403
Simplicia – 12, 16, 31, 57, 459
simulans, *Rhyacia* – 31, 427
Simyra – 13, 143, 144, 453
socia, *Lithophane* – 16, 311, 459
solidaginis, *Lithomoia* – 315
sommeri, *Mniotype* – 327
sordens, *Apamea* – 272, 461
sordida, *Apamea* – 271
Spaelotis – 14, 438
sparganii, *Capsula* – 268
sphinx, *Asteroscopus* – 15, 184
spinaciae, *Hecatera* – 375
splendens, *Lacanobia* – 31, 359, 453
splendida, *Cucullia* – 153, 464
Spodoptera – 13, 207, 454
sponsa, *Catocala* – 26, 27, 94, 453, 464, 465
stabilis, *Orthosia* – 333
Staurophora – 14, 247, 464, 465
stenochrysis, *Diachrysia* – 106
stigmatica, *Xestia* – 446
stigma, *Anarta* – 349
stolida, *Grammodes* – 84

- strigilata*, *Pechipogo* – 60, 459
strigilis, *Oligia* – 283, 454
strigosa, *Acronicta* – 139
strigula, *Rhynchopalpus* – 38
suasa, *Lacanobia* – 357, 455, 461
subrosea, *Coenophila* – 29
subtusa, *Ipimorpha* – 229
superstes, *Hoplodrina* – 218, 456
suspecta, *Parastichtis* – 289
- tanaceti*, *Cucullia* – 168
tarsicrinalis, *Herminia* – 62
tarsipennalis, *Zanclognatha* – 15, 59, 459
tarsiplumalis, *Zanclognatha* – 58
templi, *Dasytopia* – 325
tenebrosa, *Rusina* – 222
tentacularia, *Polypogon* – 15, 61
terrea, *Caradrina* – 210
tersa, *Episema* – 31, 287
testacea, *Luperina* – 256
thalictri, *Calyptra* – 15, 32, 68, 456, 458
Thalpophila – 13, 241
Tiliacea – 14, 31, 292
togata, *Xanthia* – 31, 293, 453
trabealis, *Acontia* – 19, 20, 127, 455
Trachea – 13, 240, 460
tragopoginis, *Amphipyra* – 183
transversa, *Eupsilia* – 319, 453, 456, 459
trapezina, *Cosmia* – 232, 459
Trichoplusia – 13, 30, 101, 454
tridens, *Acronicta* – 136, 461
tridens, *Calamia* – 246, 454
trifolii, *Anarta* – 347, 455, 461
trigemina, *Abrostola* – 100
trigrammica, *Charanyca* – 223, 453
trimacula, *Episema* – 287
tripartita, *Abrostola* – 98
triplasia, *Abrostola* – 100
triquetra, *Gonospileia* – 79
Trisateles – 12, 55, 459
trisignata, *Polymixis* – 31
tristalis, *Paracolax* – 56
tristis, *Athetis* – 224
tutti, *Diachrysis* – 106
typhae, *Nonagria* – 31, 259, 454
Tyta – 13, 151
thalassina, *Lacanobia* – 356, 455
typical, *Naenia* – 451
turca, *Mythimna* – 384
turbida, *Sideridis* – 367, 455
triangulum, *Xestia* – 443
togatulalis, *Rhynchopalpus* – 37
tritici, *Euxoa* – 408
Tholera – 14, 15, 16, 31, 342, 343
Tarachidia – 13, 18, 22, 123
- straminea*, *Mythimna* – 389
Ulochlaena – 14, 15, 31, 288
umbra, *Pyrrhia* – 191
umbratica, *Cucullia* – 163
umbratica, *Rusina* – 222
unanimis, *Apamea* – 273, 454
unca, *Deltote* – 122
uncula, *Deltote* – 122
unipuncta, *Mythimna* – 458
ustula, *Epimecia* – 18, 30, 178
- vaccinii*, *Conistra* – 305, 456
vallesiaca, *Dichagyris* – 401
vaupunctatum, *Conistra* – 308
v-aureum, *Autographa* – 112
venustula, *Elaphria* – 208
verbasci, *Cucullia* – 173
vernana, *Earias* – 17, 47
versicolor, *Oligia* – 285
vestigialis, *Agrotis* – 415
vetusta, *Xylena* – 318, 456
viciae, *Lygephila* – 75
virens, *Calamia* – 246
viridaria, *Phytometra* – 32, 65
viriplaca, *Heliothis* – 24, 197, 454, 461
vitellina, *Mythimna* – 390
vitta, *Euxoa* – 412
- w-latinum*, *Lacanobia* – 31, 354, 456
wullschlegeli, *Caradrina* – 214
- Xanthia* – 14, 31, 293, 294, 295, 453
xanthographa, *Xestia* – 447
xerampelina, *Atethmia* – 234
xeranthemi, *Cucullia* – 161
Xestia – 14, 29, 30, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 456, 461
Xylena – 14, 316, 318, 456, 459
- ypsillon*, *Apterogenum* – 290
ypsilon, *Agrotis* – 30
- Zanclognatha* – 12, 15, 31, 58, 59, 453, 459

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ПРИРОДНІ УМОВИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	4
1.1. Географічне положення.....	4
1.2. Геологічна будова	5
1.3. Рельєф	5
1.4. Клімат	6
1.5. Гідрологія.....	6
1.6. Ґрунти	7
1.7. Рослинний покрив.....	8
1.8. Тваринне населення.....	10
2. СПИСОК ТАКСОНІВ ТА КОРОТКИЙ НАРИС ОСОБЛИВОСТЕЙ БУДОВИ СОВОК	12
2.1. Список таксонів.....	12
2.2. Особливості будови	15
3. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БІОРІЗНОМАНІТТЯ СОВОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	23
3.1. Історія дослідження совок фауни Дніпропетровської області.....	23
3.2. Сучасний стан та біорізноманіття	28
3.3. Зоогеографічний аналіз	29
3.4. Екологічні комплекси	30
4. КАДАСТРОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СОВОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	33
<i>Nolinae</i>	34
<i>Chloephorinae</i>	39
<i>Eriadinae</i>	45
<i>Rivulinae</i>	48
<i>Boletobiinae</i>	49
<i>Eubleminiinae</i>	50
<i>Herminiinae</i>	56
<i>Hypeninae</i>	63
<i>Phytometrinae</i>	65
<i>Aventiinae</i>	67
<i>Calpinae</i>	68

<i>Catocalinae</i>	70
<i>Euteliinae</i>	97
<i>Plusiinae</i>	98
<i>Eustrotiinae</i>	118
<i>Acontiinae</i>	123
<i>Pantheinae</i>	129
<i>Dilobinae</i>	130
<i>Acronictinae</i>	132
<i>Metoponiinae</i>	148
<i>Cuculliinae</i>	152
<i>Oncocnemidinae</i>	174
<i>Amphipyryinae</i>	179
<i>Psaphidinae</i>	184
<i>Heliothinae</i>	188
<i>Bryophilinae</i>	202
<i>Xyleninae</i>	206
<i>Hadeninae</i>	329
<i>Noctuiinae</i>	399
5. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЇ СОВОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	452
5.1. Склад і структура топічних угруповань	452
5.2. Фенологічна структура	454
5.3. Трофічні зв'язки	457
5.3.1. Особливості живлення імаго	457
5.3.2. Особливості живлення гусені	458
5.3.3. Небезпечні для сільського господарства види	460
6. ОХОРОНА СОВОК НА ТЕРИТОРІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	462
6.1. Сучасний статус та категорії охорони	463
6.2. Аналіз стану охорони в умовах природоохоронних територій Дніпропетровської області	465
ПІСЛЯМОВА	468
SUMMARY	469
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	479
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ МЕТЕЛИКІВ	491
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК РОСІЙСЬКИХ НАЗВ МЕТЕЛИКІВ	496
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ МЕТЕЛИКІВ	501

Наукове видання

Ключко Зоя Федорівна
Голобородько Кирило Костянтинівич
Пахомов Олександр Євгенійович
Афанасьєва Вероніка Олегівна

**БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ УКРАЇНИ.
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ.
ВИЩІ РІЗНОВУСІ ЛУСКОКРИЛІ. ЧАСТИНА 2
СОВКИ (*Lepidoptera: Noctuidae*)**

Монографія

Редактор В. Д. Маловик
Технічний редактор В. А. Усенко
Коректор В. Д. Маловик
Оригінал-макет виготовив К. К. Голобородько

Підписано до друку __.__.2010. Формат 70x108 ¹/₁₆. Папір друкарський. Друк плоский.
Ум. друк. арк. __,__. Ум. фарбовідб. __,__. Обл.-вид. арк. __,__. Тираж 300 пр. Вид. № 14,33.
Зам. № ____.

Свідоцтво державної реєстрації № ДК 289 від 21.12.2000 р.

Видавництво Дніпропетровського національного університету,
пр. Гагаріна, 72, м. Дніпропетровськ, 49010
Друкарня ДНУ, вул. Наукова, 5, м. Дніпропетровськ, 49050